

Phys. 531

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

CONSTANTINI FRANCISCI DE CAUZ
IN ACADEMIA ROBORETANA QUIRINI
DE
CULTIBUS MAGICIS

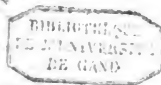
EORUMQUE PERPETUO
AD ECCLESIAM ET REMPUBLICAM HABITU
LIBRI DUO

*Quibus multa Juris Auctorumque veterum loca
male hætenus intellecta vindicantur, simul
Jurisprudentia Legislatoria illustratur.*

EDITIO II. AUCTA ET EMENDATA.

VINDOBONÆ MDCCLXXI

L I T E R I S T R A T T N E R I A N I S .

Venit ad insigne boni pastoris in platea scholarium.

LIBRARY

of the University of Toronto
and the University of Michigan
Library of the University of Michigan

PROLOGUS

LECTORI BENEVOLO.

Ex quo genus illud scriptorum, quos dæmonographos vocamus, pervolvere incepti, infinitasque eorum officias, atque errores pessimos intelligere potui, quibus humanum pascere intellectum, ac omnes confundere scientias amant, immo ipsi Christianæ Relligioni longe sanctissimæ, dum diaboli Monarchiam quamdam inducunt, insidias struere videntur, ab eo inde tempore continuo sortem deploravi eorum hominum, qui præsidium suæ scientiæ in illis collocarent, atque in communem errorum gurgitem abriperentur. Atque eo magis indolui, quum considerare non facile aut expeditum iter esse ex eo eluctandi Labyrintho, quem omnibus Theologiæ scholasticæ nævis, Philosophiæ, ac medicinæ sectariæ multifariis aberrationibus, physicæ tam fero cultæ ludibriis, Jurisprudentiæ Glossatorum opprobriis memorati scriptores adeo muniverint, atque vallaverint, ut si quis has merces lynceis dignoscere oculis, singula errorum cubilia certo pede vestigare, arenam sine calce detegere, radices opinionum stultissimarum amputare ac singula prope vocabula in omnem versare

P R O L O G U S

partem non a teneris adsueverit, didicerit, nã is hoc sub architectato ignorantiae, ac praejudiciorum systemate succumbere, aut onus, si quidem victas nolit praebere manus, quocumque illatibili modo declinare necesse habeat. Et quis vero hæc ipsa præstabit, nisi industria pertinaci animoque ferreo & obstinato adhibito augiæ hoc stabulum repurgandi? Videas enim passim homines his rationis humanæ abortibus, his praejudiciis totos immerfos, qui gravia priorum temporum errata tueantur, ac turpe putent,

Quæ juvenes didicere senes perdenda fateri.

Qui quidem, ut dixi, habent excusationem ab ipsa materiæ difficultate desumtam, quæ non nisi circumstantiis, & conditionibus vitæ humanæ favorabilibus in unum conspirantibus superabilis est, atque ingenium scientiis & rerum mundanarum cognitione subactum, Relligionis veræ tenax, praejudiciorum autem & superstitionum furiis se totum intrepide objiciens, flexile, capax, docile requirit, laborisque nullius impatiens. Ego amore humani generis, qui & ipse magna pars est justitiæ, illectus magnum hunc suscepi laborem, quem non unius anni sed multorum spatio cudere postque devorata tædia ingentia polire oportuit, ut tibi nunc tandem benevole Lector insignem divinæ humanæque sapientiæ particulam ab absurdis Dæmonographorum commentis perpurgatam offerre

A D L E C T O R E M.

sustinēam, tuamque adprobationem mihi prolixè pol-
 liceri non verear. In qua quidem tibi offerenda mo-
 duli, quo me metiri debeam, probe conscius non ja-
 cito eas ingenii, aut fortunæ dotes, quas paullo ante
 requisivi, sed aliqua me ingenio, plurima diligentia per-
 vicaci, multa fortunæ nonnulli me debere tute ipse
 colliges. Suscepi vero elucubrationem arduam, ac
 multiplicem meo ipsius, id quod alii criminabuntur,
 cum dispendio, quod ejus temporis intervallo *περισσας*
 meas meliores reddere, seculi injurias emollire,
 amicos parare, crumenæ, & propriæ utilitati stude-
 re potuissem. Ego tamen hæc singula, in quo me
 forte alii laudabunt, felicitati humani generis postha-
 bui, cui nunc etiam in terris nostris incumbere licet
 AUGUSTÆ DOMINÆ consiliis, quæ hostes corporum,
 & salutis publicæ, qualia in retroactorum seculorum
 Regibus divulsæ velut partes deprehensa ac laudata
 fuerunt, debellasse non contenta, sed præsentibus
 juxta cum futuris prospiciens, omnibusque aliorum
 populorum Rectoribus exemplum, quod illi lubentes
 imitentur, præiens, barbariem ignorantiam superstitio-
 nem a singulorum mentibus depulsam, virtutes infer-
 tas vult, ut ita juxta SEPTIM. SEVERVM, sed quam
 SEVERO humanior! CONSERVATRIX non PACIS
 dumtaxat, sed artium, quibus pacis commoda efflo-
 rescunt, cum PIO AMPLIATRIX non modo CI-

P R O L O G U S

VIVM sed omnium liberalium passim ingeniorum, cum HONORIO non modo TRIUMFATRIX GENTIUM, sed rectius MENTIUM BARBARARUM, & quam lætior hic illo altero triumphus est! auditura, atque ab illa FELIX TEMPORUM REPARATIO inchoanda sit. Quamprimum autem huic me accinxi operi, id negotii mihi datum putavi, ut certa ad meam directionem principia mihi seligerem, quibus in vasto opinionum oceano frequentes evitare scopulos liceret, ac tandem superatis periculis feliciter enavigare. Rident hodie multi ea, quæ Magiæ adscribuntur; ita tamen, ut simul, si paullo intricatior ipsis visa species occurrat, vix sit, ut non in veterum judicum dictamina illabantur, qui si insuper tot vix numerabiles a viris alias non ineptis collectos audirent libellos, si tribunalia olim omnia his affaniis oppleta, si tam multos homines præjudiciis his tentos perciperent, næ tandem quod antea ridebant, tam numerosis auctoritatibus consternati ultro amplecterentur, cur? quod principia non habeant, vel vacillantia adsumserint. Unde etiam illud confit, quod quamvis ejusmodi opiniones, ab aliqua parte hominum, quota sit, non judico, explodantur, carnificina hominum inde resultans paullisper intermittatur, nemo tamen vadimonium præstare pntest, quod eæ opiniones nunc aliquantisper sub cineribus latentes non aliquando iterum in

A D L E C T O R E M.

flammas, hominumque macellum erupturæ sint, quod & eædem non adeo multis abinde seculis cachinnis propinarentur, rursus tamen familiam ducere jussæ fuerint. Quum itaque omnia in principiis sita sint, nec ego cuncta plebis narrata refutare in animum induxi, sed argumenta pauca suppeditavi, quibus erecta quævis ingenia ad opposita confutanda utantur, fulcra præbui, quibus vacillans hominum animus sustentari queat, radicefque, quibus opinamenta talia hucusque hæserunt, præscindere studui, quibus, qui dociles sunt, satis habeant ad cetera pervidenda. Si tamen

*Quis defendere delictum quam vertere mallet,
Nullum ultra verbum, aut operam sumemus in-*
nem;

Quin sine rivali seque, & sua solus amabit.

HOR. art. poet. v. 442.

Verum & in principiis stabiliendis occupatus perfacile vidi me a plerisque auctoribus deferi, proprioque me marte in hoc stadio decurrere debere. Quod ut penitus intelligas, historiam breviter auctorum præcipuorum, quam in ipso opere plenius percipies, hoc loco texere oportet. Post duo jam elapsa ab introductis processibus magicis secula, nam primus hujusmodi processus circa 1350. formatus reperitur, JO. WIERUS Juliæ, & Cliviæ tunc Ducis Archiater feminis aliquibus a mente dejectis consulturus primus exsculpsit discrimen

P R O L O G U S

inter magos, & sagas, quæ tamen differentia, licet post viginti quatuor fere annos a GODELMANNO Professore juris Rostochienſi commendata, Magiſtratus adeo a ſua exequendi ratione non dimovit, ut ii nullum fundamentum hujus ſententiæ perſpicientes atque in cooperatione diaboli viris & feminis communi adquiſcentes ſuam illam præxim haudquaquam defererent. Succellit MARTINUS DELRIUS S. J. qui vaſtam ſuam eruditionem, opesque omnes eo contulit, ut Magiſtratus in præjudiciis hauſtis confirmaret. His tam gravibus malis trigintâ circiter poſt Delrium annis P. FRIDERICUS SPÆE itidem S. J. Theologus interceſſit, qui quod numerofiſ mulieribus ad rogum damnatis adſtitiffet conſcientiæ director, atque cum incarceratis perpetuo egiffet magna auctoritate munitus graviter hortabatur principes, ne Delrio aliisque ejus generis ſcriptoribus fiderent, proceſſusque hos vanis fundamentis innixos probe examinari jubeant, ſi innocentium ſaluti velint conſulere. Magna certe tanti Theologi rerum ipſarum argumentis inſtructi auctoritas eſſe debebat, quæ tamen in ſummo præjudiciorum vigore nihil effecit, quam ut pauci quidam principes in ſuis territoriis proceſſus hos abolerent. Interim DD. Legibus romanis non intellectis mire occupati illo quaſi in ventos locuto, atque ſurdis narrante fabulam ſtrenue pergebant ſuas præxes criminales, ſuas criminum publicorum exegeſes
mon-

A D L E C T O R E M.

monstruosis illis procedendi rationibus instruere & exornare, atque Legislatores denuo inducere, ut in sagas & Magos sævirent. Ita post tria, & quod excurrit, secula in infinita quodammodo his de rebus scriptorum turba ad primam illam infelicem epocham recidimus. Seculi currentis initio CHRISTIANUS THOMASIUS Professor juriū Halensis homines e veterno excitare instituit, sed ut erat ingenio instabili, rem non eo, quo potuisset, ardore adgressus est, etiam in Catholicos, a quibus tamen & R. P. Speo præcipue lumina sua mutuavit, injurius. Neque tamen etiam inter suos aliquid promovit teste J. Ern. FLOERKIO, qui 1721. in 4. Jenæ librum *de Crimine conjurationis spirituum mole trium Alphabetorum* edidit, in quo omnia *e principiis veris, & genuinis philosophicis atque juridicis nec non fontibus historicis deducta esse* pollicetur, atque aliqua meliora quidem ceteris habet, sed antiquis Carpozovianis erroribus iterum captus ex antiquis, & novis fanaticis ita solenni Dæmonographorum more cuncta miscet, ut eum legendo multo incertior sis quam dudum. HIER. TARTAROTTUS Acad. Roboretanæ socius deinde 1748. occasione mulierum aliquarum sagarum nomine combustarum librum *de Nocturno Lamiarum congressu* vulgavit reassumta Godelmanni Wierique distinctione, quæ tamen futilis statim deprehensa est. Refutavit eum ex professo, qui se in Advocatum ratio-

P R O L O G U S

nis humanæ erexit, ILL. SCIPIO MASSEUS Epistola italica titulo *artis magicæ dissolutæ* Veronæ 1749. 8. edita, contra quam postquam quatuordecim pugiles insurrexissent, ipse TARTAROTTUS integram Apologiam sui systematis opposuisset, Masseus iterato in *arte magica in nihilum reducta* libro Veronæ 1754. prodire jussu ætatis suæ anno 80. mentem suam amplius declaravit, ac eruditione summa hypothesin suam corroboravit, sed rem mire involvisse visus est distinctione illa adhibita ante Ch. N. Magiam exstitisse non postea. In Germania ejus sententiam adoptavit vir reverendus P. JORDANUS SIMON ex ordine Eremitarum S. Augustini, atque aliquibus additis idiomate germanico deduxit, quem non minori sui inclytique Clericorum regularium e S. Cajetani Familia ordinis commendatione secutus est Academiæ Boicæ socius P. D. FERDINANDUS STERZINGERUS. Hic enim sententiam religioni catholicæ proficuum ut propagaret, oratione publica eandem proposuit in ipso festo die nominis, qui erat 13ta Octobris 1766., MAXIMILIANI JOSEPHI SERENISSIMI BAVARIÆ DUCIS, ET ELECTORIS, qui veri Patris scientiarum titulo insignis futura ibit in secula, æternitatem fidemque jubente Academia scientiarum liberali manu ab eo condita, & stabilita, cui Germania, quidquid ei olim boni inerit, debet. Quæ oratio, ut edita fuit, mox a viris quibusdam

A D L E C T O R E M.

obscuri in litteris Nominis calumniis impetita est, contra quas se mascule rursus defendit idem STERZINGERUS.

Mihi singulariter tamen semper placuit Comitibus JOAN. RINALDI CARLI amplissimi nunc Commerciorum studiorumque philosophicorum Mediolani florentium Præsidis, ac Directoris elegans epistolion, quod is jam tum 20. Decemb. 1745. Patavii *ad clarissimum Tartarottum*, qui ipsi MStum sui de congressu Lamiarum nocturno libri miserat, exaravit, ipsi huic Tartarotti libro jam subjunctum. In eo vir insignis sine omnibus ambagibus breviter docet, unde & quibus principiis doctrinæ & imposturæ magicæ in orbis theatrum prodierint, quo modo stabilitæ & in utroque sexu propagatæ sint. Itaque & huic viro egregia quædam debeo, qui tamen ea in brevitate multa potius insinuavit, quam digessit. Ex quibus enarratis colliges, quam difficile fuerit, ex his aliisque vix numerabilibus scriptis ea seponere, quæ themati denuo incudi reddendo ac in novam formam refingendo prodesse poterant, quam multa meditari & discutere oportuerit, ut postrema prioribus, media utriusque necterentur. Ex quibus difficultatibus etiam mirum non est, hætenus mortales in maximo superstitionis genere, quod plurimi cum religione cohærere arbitrati sunt, nulla vera, aut genuina dictamina adeptos fuisse, prout tamen eorum maxime intererat, si simul considerentur latissime pertinentes seculorum barba-

P R O L O G U S

rorum effectus, qui in omnibus cognitionibus & scientiis humanis tam dirum diutissime exercuere dominium, neque nisi sero demum detegi improbo labore potuerunt. Sed de Masseii systemate id nunc quidem adnotare convenit, illud non omnes, quibus quis elaboratur rimas occludere, & ipsi fere sibi nervos incidere, quod eidem Tartarottus & alii jam objecerant, quum quomodocunque is Magiæ vocem accipiat, semper ea artis cujusdam ideam menti ingeneret, adeoque sponte iterum ars magica in quæstionem veniat, hæc autem si semel exstitit, non sit cur amplius exstare nequeat. Dum itaque firmissimis vanitatis magicæ argumentis perpetuo illud intermiscet, magiam etiam ex Patrum traditione ante Ch. N. exstitisse, post beatam vero hanc Nativitatem evanuisse, omnia confundit, quia quod in se repugnat, semper repugnat.

Illud autem quod eum permovit ad hanc distinctionem adhibendam, puto me monstrasse non tanti esse, ut ex eo quædam traditio, qualem is vult, exculpi possit. Accedit Masseum nec leges populi romani aut aliarum gentium, si dicere liceat, penetrasse, nec canones Ecclesiæ satis illustrasse, in quibus tamen adversarii, qui sunt, omnes, fortissimum arietem collocant, aliena sæpe immiscuisse, necessaria omisisse, nec demum Magistratuum curam gessisse, ut adeo fulcra, radices, & sustentacula ubique reliquerit, quibus opiniones absurdissimæ

hæreant, quibus omnibus ego prævertere studui. Atque ita credo me simul docuisse, quæ angustiae intellectus humani nullis commentis obruti cognoscere queunt in intricatissima materia de dæmonum potestate, de quorum divinatione dum olim S. AUGUSTINUS a Fabulis forte Magorum seductus, qui cumprimis illas vaticinationes indefesso quærebant studio, ea litteris manderet, quæ nec ratione, nec auctoritate probabantur, singulari sanctæ mentis modestia se correxit in *Libro II. Retractionum c. 30.* scribens se *rem dixisse occultissimam audaciori asseveratione quam debuerit*, modestia illis Ecclesiæ magistris peculiari, quam utinam deinceps doctores scholarum sectarumque fastu turgidi retinuisent, quorum sæpe tanto minoris est auctoritas, quo minor erat eorum in sacris litteris, & puriore antiquitate peritia.

Tempus est, ut seriem operis paucis perceram. Libri ergo prioris capitibus quatuor historiam opinionis artis magicæ inter gentes universim perque summa capita tractavi, attento præsertim græcos inter & romanos ejus vigore, quare simul phantasia quædam humanæ sistitur historia, ad cujus indolem perspicendam aliquando de limitibus inter phantasiam & intellectum regundis sollicitius præcipere oportebit. Illud deinde monere operæ pretium est, quod adverterim interpretes auctorum græcorum non minimum

P R O L O G U S

ad illam opinionem statuminandam contulisse, qui quantum ego inveni, vocabulum illud *yonks* jam Magum jam impostorem jam incantatorem, atque præstigiatorem promiscue vertunt, absque eo ut lectores de divisione Theurgiae, & Goetiae veteri admoneant, atque ita vulgarem, & hodiernum sensum ubique in scriptores veteres intrudant. Ceterum confirmatur id perpetuo exstitisse homines, qui spirituum dominium quoddam stulte adfectarent, aliisque persuaderent. Quo loco succurrit illius Hiberni VALENTINI GREATERICKII cujus memoria multis Anglorum non exciderit, qui morborum quævis genera produci a dæmonibus homines vexantibus, se vero potestate præditum esse verbis eos expellendi mentiebatur, cujus quidem hominis amentiam HENRICUS STUBBIUS medicus non indoctus peculiari libro compressit. Vid. *Oeuvres mêlées de St. EVREMONT* T. II. p. 219. Capite deinde quinto artis magicæ & quidem in omni extensione sumptæ fallaciam & stultitiam protrivi, ac præter historica capitibus prioribus jacta fundamenta alia firma adfero argumenta, quibus ædificium educum eo magis solidetur. Præcipue etiam paſtorum dæmoniacorum doctrinam solidius ac alibi excusſam invenies. Progredior ad librum secundum, ubi in ipsa rerum argumenta penetra, ac luculenter doceo, hæc opinionum monstra quam primum in judicia publica ambabus ulnis

A D L E C T O R E M.

recepta sunt, quod quam deplorandum sit, dici vix potest, monstrosos peræque effectus progenuisse, neque processus juridicos his superstructos sibi umquam constare potuisse, quidquid reclamant actorum inquisitionum vægrandium Patroni. Indigitavi etiam, quod BOEHMERUS ad Carpzovium Augiæ stabulum in criminalibus repurgandum superesse monet, ab his processibus eum Laborem inchoari debere, qui in omnem de criminibus doctrinam præjudicia plurima latissime diffuderunt, præcipuusque corruptionis judiciorum publicorum fons recte omnino habentur. Capite secundo meas de Jurisprudentia Legislatoria cogitationes communico, simulque speciminis loco ex historia commonstro, quomodo in systemate jurisprudentiæ hujus cuius jurisconsulto necessariæ componendo mens præcipuorum legislatorum exquirenda sit, ut in rebus obscuris, quid statui conveniat, eo facilius detegatur. Demum de crimine magiæ, quod ego ita voco atque a crimine ficto artis magicæ distinguo, sollicitus ejus definitionem, id quod nemo ante me tentavit, judiciis publicis adcommodavi, alterique illi definitioni substitui, quæ hætenus humanum genus in se ipsum armaverat. Quumque legem sub finem anni elapsi ab AUGUSTA nostra ad omnem normam jurisprudentiæ legislatoriæ exactam obtinuerimus, quæ prioribus suis rescriptis conformis est, legem eam exposui, simulque priora illa rescripta adhuc inedita adposui, ut eorum consonantia elucescat. Et quid gratius

P R O L O G U S A D L E C T O R E M.

mihi unquam accidere potuit, quam traditorum meorum praxim simul ita docere quemadmodum illam A. in terris suis in posterum institui voluit, ut adeo & hac in parte non in vanum me scripsisse illustri plane testimonio mihimetipsi adplaudere debeam. Sed & media jubente instituto suppeditavi, quibus Legislatores ad hæc in æternum exilium agenda uti possint, cujus rei præclarum initium nostris in terris factum est, ubi si facta in casibus vulgo magicis adlegata secundum AUGUSTÆ mentem accurato examini subjicientur, semper magis Theoria data confirmabitur, ac perpetuo a subditis ac tribunalibus austriacis difficiles, periculosæque & in seria ducentes mala arcebuntur nugæ, quæ alibi non ita pridem ad generis humani infamiam undique Triumphum agebant. Quod si superstitionum statores, & vitilitigatores quidam in me exsurgent, aut tradita mea carpere vel ex infidiis petere aut obliquo fugillare sermone instituent, sciant illi me S. AUGUSTINI *de moribus Ecclesiæ* c. 34. quod is olim Manichæis inculcavit monitum, legisse: *nolite consecrari turbas imperitorum, qui vel in ipsa vera Relligione superstitiosi sunt.* Ceterum si quid pietati, si quid moribus bonis, si Relligionis catholicæ sensui contrarium mihi imprudenti excidit, id damno detektor scriptumque esse solemniter nolo. Dabam Vienæ Austriacorum 24. Maj. 1767.

PRÆFATIO NOVA.

Publicæ eruditorum adclamationes , initæ virorum magnorum amicitæ, familiarium denique plausus , tum ipsa causæ merita mihi aliis longe gravibusque impedito curis stimulos demum admoverunt, ut opus ante triennium & quod excurrit editum denuo perlustrarem, ac maculas, quas aut incuria fudit, aut humana opere in longo parum cavit natura, detergerem, quo illud, quod eduxi ædificium, omni ex parte confisteret. Cura hæc mea posterior in partem historicam incubuit, in qua illos, qui post me in eodem scribere argumento, nihil prorsus extricasse cerno, quamvis eam, ut omni industria colamus, quam quod maxime interfit. Specimen interim mihi præbeat lex IX. *C. Theod. seu lex VI. C. Just. de maleficis & mathematicis & ceteris similibus*, quam profecto præter me nemo hætenus ne primis quidem labris attigit. Ipse ego ita attigi, ut quod nunc ingenue fateor, quamvis mihi secus persuaferim, tum intime nondum perspexerim. Postquam autem ab eo tempore me vel communi superstitione exuere, vel aliter, quam ea ferat, de legibus, quas nunc in corpore juris romani tenemus, judicium facere didici, eamque legem multis meditationibus versavi, dicere mihi tandem licet cani-

dem me penitus adsecutum esse. Habes legem quæ a multis certe seculis ab summis quibusque ingeniis incassum tentata, postquam ab ISIDORO HISPALENSIS & RHABANO MAURO jam corrupta fuisset, in ipso *Decreto GRATIANI Can. 14. c. XXVI. q. 5.* tamquam Canon Ecclesiæ obtrusa, numquam tamen heu! intellecta, commentariis a BINSFELDIO, JACOBO GOTHOFREDO, aliisque obruta, necdum tamen tenebris expedita fuit, planissime exasciatam; habes simul ad totum, sub quo ea posita est, titulum commentarium verum & genuinum. Alia deinde minoris momenti refixi, alia, quæ seu recentior lectio seu meditatio suggessit, addidi, quæ opus ipsum illustrent. Reclusi ita sunt amplissimi fontes, unde omnia ea, quæ historici, poetæ, oratores, philosophi, & latini & græci, & quos sanctorum Patrum nomine comprehendimus, de artibus magicis sæpe tradiderunt, quidquid denique Jureconsulti & Imperatores romani in legum corpore prodiderunt, affatim intelligere, quin &, ubi christiani recentiores hallucinantur, dijudicare queas. Quid quod & reconditiora scripturæ loca ut APOCALYPSEOS c. IX. v. 20. c. XVIII. v. 23. exinde lucem capiant suam?

In capitulo dogmatico nihil prorsum erat, quod mutarem. Omnia etenim & ea solum dixi, quæ intellectus humanus vana non fingens in ea materia intelligere potest. Si quis dein totum colligat atque se-

P R Æ F A T I O N O V A.

rio perpendat, diabolum ex dæmonographorum sententia, id, quod meum est, jussu vetulæ perdere, dæmonem immittere, feminam in amores projicere, divitem facere unum, pauperem alterum, sanum hunc, illum morbidum reddere, in pacto irresistibiliter detinere posse, is miraculorum & vim & doctrinam infringi sentiet, is innumerabilia miracula adsumi, quod Deus per nova miracula phyficas id genus satanæ operationes vel impedire vel destruere debuisset, quoties eas non admisisse diceretur, demum dæmonophobiam induci, necessario inde concludere debet, quæ tamen omnia Deo honoris sui zeloti summe contraria sunt. Alia utique tentationum est ratio. Hæ fiduciam in Deum augment, & quum in moralibus solum inclinationibus consistant, virtutum scholam in iis tenemus. Has vero varias esse sed & præsentaneum contra eas omnes nobis in oratione dominica offerri remedium noto notius est. Illos, qui quærunt quod nusquam est, reperiunt tamen, haud equidem moror, qui

*Quid verum atque decens curo & rogo & omnis
in hoc sum.*

Accessi inde ad librum secundum, in quo pauca, quæ ex historia pendent, emendavi. Nec pluribus opus. Jam enim olim deduxeram historiam, quæ

P R Æ F A T I O   N O V A .

in confirmationem ac declarationem libri primi requirebatur, processuum in Magiam institutorum, & ex ipsis rerum argumentis demonstravi eos, ut juris termino utar, omnes fuisse nullos. Sed & ab hac progressus ad jurisprudentiæ legumlatoriæ illustrationem totam rursus historiam peragraveram legislatorum, ut inde quidquid res patiebatur, in hanc disciplinam adhuc sterilem veluti derivarem. Patefcit inde, quomodo ii definitionem Magiæ, quam Lib. I. adornavi, secundum id, quod varia relligionis eorum principia desiderabant, adplicaverint, sed procedente tempore, quod ars magica ultra quam dici possit, in speciem incrustata fuerit, atque hinc profunda in mentibus humanis sui vestigia reliquerit, ipsa legumlationis principia deferere necessum habuerint. Quare ubi jam nunc effectum legum suarum habere cupiunt, se ad imitationem AUGUSTÆ NOSTRÆ componere debent, quæ vulgaribus ideis simpliciter suppositis remedium eis adfert luculentissimum. Elucet denique legislationem non semper cum novis legibus ferundis agere, sed etiam veteres scrutari, & analysin earundem instituire debere. Hinc historiam, quæ judicia docet intuitiva, cum legislatione pari semper passu incedere, hanc illam presse sequi. Habet igitur & Jurisconsultus Observator, Inventor aut legislator hoc in libro formulam & modum, cui se in comparandis legibus adcommodare debeat. Quæ le-

P R Æ F A T I O N O V A.

gum comparatio gravior longe & utilior mihi videtur, verum jurisprudentiæ philosophicæ arcanum, quam quidem vulgo putetur.

Ita vero me infiniti fere laboris tædiorumque ingentium id saltem tulisse præmium gaudeo, quod recta sapientibus, tum illis quoque, unde minus sperare poteram, satisfecerim ea in re, quæ tanti olim græcorum Romanorumque sapientibus visa est, ut eam ad rectam vitæ rationem omnino pertinere tuerentur. HORATIUS eorum interpretes amico, ut perpurgata a vitiis mente utatur suafurus, id inter alia ab eo desiderat, ut miracula magica ceteraque, quæ cum istis connexa sunt, rideat.

Non es avarus? ait, abi, quid? cetera jam simul isto

Cum vitio fugere? caret tibi pectus inani

Ambitione? caret mortis formidine & ira?

Somnia terrores magicos miracula sagas

Nocturnos lemures (a) portentaque thessala rides?

Natales grate numeras? ignoscis amicis;

Lenior & melior sis accedente senecta?

Quid te exempta juvat spinis de pluribus una?

Vivere si recte nescis, decede peritis.

Lib. II. epist. 2.

(a) De spectris commendandus libellus Gespenster, nebst einem Anhange vom Sammelmanicus: Abhandlung des Gespensts der geistlichen Kuchens 1768. 4.

P R Æ F A T I O   N O V A .

Quid enim? perpendatur modo ceteris etiam, quæ hoc in libro ratiocinia sponte offeruntur, neglectis calamitosus ille Germaniæ status, cum hæc opinionum monstra civem in civem armassent, cunctaque porro erga Deum te ipsum fratremque tuum observanda sufflaminaverant officia, considerentur processus in Magiam impii & detestandi inde fluentes, considerentur sanæ rationis corruptelæ, calumniæ, mutuaque odia nutrita (b), atque deinceps decidat mihi quis, an ineptum sit harum opinionum explosionem cum Horatio ad vitæ officia referre? Nec vitæ terminis hæc ingeniorum humanorum ostenta adeo includuntur; ut non post mortem quoque strages excitent pessimas. Deus bone! Quis sine stomacho legat in vita celebris & pii alioquin viri, eum sanctæ & probæ cujusdam monachæ cadaver e sepulcro erui iustum igni tradidisse, eo prætexto, quod pactum cum dæmone habuerit? Omitto alia ex ipso opere haurienda. Quid igitur tot theologiæ dogmaticæ, & morales, quid tot physices, & metaphysices, quid tot artis dialecticæ volumina te juvant, nisi demum de actionibus fratris tui casu obveniente iustum formes ratiocinium? Si mentem a præjudiciis omnibus multoque magis a superstitionibus procul cohibere minime

---

(b) Refer eo das Lobbeten; Jo. Arn. rii vom Lobbeten; die Zwangmesse lesen
Schmid de abusu Psalmi CIX. imprecato- &c.

P R Æ F A T I O N O V A .

omnium didiceris? Quin igitur age, exercere hoc in themate, viam apertam prosequere, artem cogitandi ipsa in luce, in naturæ tum spiritualis, tum ejus quæ materiæ adhæret, scrutatione, deinde in historia opinionum, in combinatione & collatione disciplinarum perdisce, quorum omnium argumentum hoc, quod tractavi, feracissimum est. Inde tot stultos & inanes libros aboleri, inde disciplinarum emendationem, inde veram hominum eruditionem proficisci intelligas. Quid enim ab humano genere expectandum est, postquam evacuatis his ingeniorum portentis veræ piæ & solidæ in animos poterunt cognitiones demitti? Ego me ducem præbuisse tanto magis lætabor, quo prætereæ etiam & hodie quidem verius est, quod SCIPIO MAFFEUS (c) pronunciavit, hoc ab errore mentes depurgare humanas rem & ponderosiores & utiliores longe esse, quam volvi & revolvi in famosis illis quæstionibus metaphysicis, physicis & mathematicis, quales a centum inde annis excellentia ingenia tanta sua cum gloria discusserint & agitaverint.

Ceterum nec in ordine rerum, nec paragraphorum numero quidquam immutavi, licet videam alios quædam sibi superflua visa rescindi voluisse, ipsa experientia edoctus, quid in tali libro communi homi-

---

(c) *Art. mag. annichil* lib. II cap. II.

num eruditioni scripto desideretur. Methodum eam
retinui, qua ipse in illa arcana deductus sum, quæ
alios fugere solebant, ut adeo lectorem per illam eo
quoque deducere mei esse censuerim officii. Addidi
in fine libellum a me olim elaboratum, sed nunc re-
censitum, non plane nullo cum hoc opere nexu, quem
lectori in amoeniorum literarum viridaria exspatiaturo
haud inamoenum futurum confido. Scribebam Au-
gustæ Austriacæ die 1. Septemb. 1770.

CONSTANTINI FRANCISCI DE CAUZ
DE
CULTIBUS MAGICIS
EORUMQUE PERPETUO
AD
ECCLESIAM ET REMPUBLICAM
HABITU.

LIBER PRIMUS

QUI EST THEORETICUS

— — — — — *Sagas*
Nocturnos lemures portentaque thessala rides?

HORAT L. II. *epist.* 2. v. 209.

CONSPECTUS
LIBRI PRIMI.

ARGUMENTA CAPITUM ET PARAGRAPHORUM.

CAPUT I.

DE MAGIA INTER GENTES IDOLOLATRAS.

I.

Propositum Auctoris. §. I. *Et mali spiritus culti. §. XVIII.*
 II. Origo Prima opinio- *Theurgia explicatur. §. XIX. &*
 nis, quæ ulterius §. III. *XX. Porphyrii ac Jamblichi con-*
 & IV. declaratur. §. V. Quid *certatio mutua. §. XXI. usque*
 proprie significavit *Magia, & §. XXIII. Universæ Theurgiæ*
 quid sensu deteriori. §. VI. Ejus *fallaciæ exponuntur. §. XXIV.*
 descriptio & divisio apud Chal- *Goetarum, cum quibus solis nos*
 deos, & §. VII. Persas. §. VIII. *occupamur, descriptio ex Apol-*
 IX. Modus, quo *Magia invaluit §. XXV. Goetia cum Theurgia confertur. §.*
 X. S. Augustinus, Plotinus, Pro- *XXVI. Veterum in eam rem te-*
 clus explicati. §. XI. XII. Progres- *stimonia. §. XXVII. Exponitur*
 sus Magiæ. Systema, quod sibi vete- *veterum systema de animis in al-*
 res de *Magia formarunt. §. XIII.*
Adferuntur opiniones de demoni-
bus, & §. XIV. Theurgorum Goet-
arumque Controversia. §. XV.
Dæmones mali non pari cum Bo-
nis numero recepti. §. XVI. Cel-
tarum de Magia traditiones. Quid
vox Zauberer. §. XVII. Et boni

Cruenta quare. §. XXXII. Sanguis etiam humanus in iis adbibitus. Unde §. XXXIII. explicantur Horatius de sacrificio Goetico, Lampridius de Elagabalo Spartianus de Didio Juliano, & §. XXXIV. præter alios Auctores Lex Cornelia de fisciis. §. XXXV. Scopus sacrificiorum & quid defigere? Andefigere legendum in l. 4. C. 7. de malef. & matb. §. XXXVI. Defigere monumentis. §. XXXVII. Excursus in Christianos paganorum mores imitantes. §. XXXVIII. Explicantur Leges Romanæ. §. XXXIX. & XL. Goetarum imposturæ deducuntur. §. XLI. Quis Color in eorum sacris adamatus. §. XLII. Quæ famæ aucupandæ adminicula.

§. XLIII. Magorum exorcismi. Quid Adjuratio & incantatio. §. XLIV. Morbi dæmonibus tributi. §. XLV. & XLVI. Hippocrates Magiam Goeticam irridet. Quid Lamam deducere? §. XLVII. Fragmenti Ulpiani in leg. I. §. III. D. de extr. cognit. interpretatio. §. XLVIII. M. A. Antonini de Gentilium suorum exorcistis judicium. Observatio de omnis crassioris superstitionis origine in Magia & Astrologia. §. XLIX. & L. Magorum jactationes ceteræ & ineptiæ. §. LI. Multifariæ Magiæ species. §. LII. Magorum Vaticinia de principum successione. §. LIII. Plinii egregia animadversio de vanitate artis a Magis jactata illustrata.

CAPUT II.

CONTINUATIO INCEPTÆ HISTORIÆ CRITICÆ UNIVERSALIS.

§. LIV. Ratio enodati porro Capituli primi. §. LV. Duo entia suprema semper supposita: bonum & malum. Veterum Theologia de Deo summo bono &

malo. §. LVI. Quid Grammaticis Dæmon. §. LVII. Admonitio de non confundenda religione Christiana per ethnica scita. §. LVIII. An discrimen Magos in-

ter & sagas, cujus divisionis datur bistoria & §. LIX. refutatio. Declaratur vox: Hec. Homeri prudentia. §. LX. & LXI. Recensentur græcorum termini hac in re, §. LXII. & §. LXIII. Latinorum, Gallorum, Germanorum, Hispanorum. §. LXIV. Transitus ad Hebræos, apud quos Gentilium quædam etiam opiniones reperiuntur, quæ quo magis Populus hic cum gentibus commixtus fuit, eo magis auctæ sunt ac demum Cabbalam variaque Magiæ fulcra produxerunt, id quod §. LXV. LXVI. docent. §. LXVII. Quid apud Isaiam per Lilitib significetur. §. LXVIII. Excursus in Christianos superstitiosos. Saga pro Lenna. Quid Missa defunctorum pro vivis. §. LXIX. Quid βαρξαρος, seu fascinus. §. LXX. Unde gentibus opinio fascini. §. LXXI. Locus Plinii majoris adplicatus. Quibus adhuc fascinus attribui soleat. §. LXXII. S. Pauli ad Gal. III. 1. defensio. Explicatio fascini ex Tertulliano petita. §. LXXIII. Ethnicis Dii ipsi Magi. Quid Homero lingua Deorum. §.

LXXIV. Quibus imposturis opus fuerit, ut homines Magi fingerentur. Et cur nobis præcipue de græcis latinisque sermo. §. LXXV. Veterum sapientes ipsi artem jam statam magicam exploserunt. §. LXXVI. Quid Christianis de Theurgia & Goetia sentiendum. §. LXXVII. Religionis Christianæ splendore propagato gentes Christo Magos opponere ceperunt præcipue Apollonium Tyaneum & Lucium Apulejum. §. LXXVIII. Generalis sancti Augustini observatio quod omnes paganorum spiritus Dæmones sint mali. §. LXXIX. Apollonii vita perstringitur. §. LXXX. L. Apuleji incusationes. §. LXXXI. usque §. LXXXIV. Ejusdem Libri Metamorphoseon, quibus is artem magicam Ludos facit, enarrantur. §. LXXXV. Seculo II. post Ch. N. Zabii in oriente doctrinam vetustam magicam diffuderunt. §. LXXXVI. Imperatores Christiani in seductores Magiæ professione deludentes inquiri jubent. §. LXXXVII. Patrum sententia de Theurgis Goetisque eruderata.

CAPUT III.

DE MAGIA AD CHRISTIANOS TRADUCTA.

§. LXXXVIII. Magia in sinu idololatriæ & ignorantia adultera quomodo per CHRISTI adventum dissipata. §. LXXXIX. CHRISTUS ipse Magus habitus. Explicantur textus S. Pauli, & Actus Apostolorum. §. LXXXX. Quis Magus Bar-Jesu, & Simon Magus. §. LXXXXI. & LXXXXII. Nequitia Simonis bujus Goetæ. §. LXXXXIII. Quid de statua ei posita. §. LXXXXIV. Quid de ejus volatu. §. LXXXV. Goetæ semper sibi volatum tribuebant. §. LXXXVI. De Menandro, §. LXXXVII. & seqq. De Saturnino, de Basilidis Gemmis Carpocrate, Marco Valentinii discipulo & Simonianis §. C. De interitu Simonianorum. De Manichæis. §. CI. Sensus concilii Illiberitani. Magi aurigatores. §. CII. Constantini leges explicatæ, & §. CIII. Constantii. De Juliano Apostata Theurgo, qui §. CIV. Nocturna seu Magica sacrificia reducit, quæ Jovianus tolerat, Valentinianus senior vetat, barum spicinam vero stri-

cte sumtam a pæna eximit, vestigia ejus premente per orientem Valente A. §. CV. Intentio synodi Laodicenæ. Theodosius M. omnem cultum gentilem divinandique curiositatem licet nihil de salute principis agatur ob periculum universale inibet. §. CVI. Valentinianus Junior panam mortis in eos statuit, qui odio populari hominem pro Mago habitum propria auctoritate e vita tollere audeant. Celeberrimus Canon: Episcopi 12. XXVI. q. 5. §. CVII. Crisi admoventur, & §. CVIII. Explicatur, ac denuo §. CIX. illustratur. §. CX. S. Chrysostomi & Philastrii sententia de demonibus incubis, de quibus historia adsimilantur Paganorum fabulis. §. CXI. An D. Thomas nobis imponat necessitatem eas credendi. Et quid de S. Augustino. §. CXII. De S. Hieronymi vitis Eremiticarum. §. CXIII. Honorii contra genetliacos & baruspices constitutio. Theodosius junior Paganos superstites demoniorum cultores sola proscriptione bo-

norum & exilio primum coerceat, Papæ. §. CXVII. Rotharis Longobardorum Rex idem quod apud Romanos Valentinianus Junior statuit ac vetat a Christianis Nenias populares de fugis Credī. Illustratio ex concilio Liptinensi. Constitutiones conciliorum Trullensium. §. CXVIII. S. Damascenus narrat fabulas magicas in oriente superstites de draconibus incubis, & §. CXIX. Specie Vampyrorum, cum refutatione, ubi ait ea talia ex ignorantia & scripturarum neglectu oriri, denique hæreticis imputat. §. CXX. Luitprandi Longobardorum Regis & Karlomanni egregiæ constitutiones in exstirpationem paganiarum. Animadversio quod Gratianus vocat, Martini

CAPUT IV.

PERSEQUITUR HISTORIAM MAGIÆ INTER
 CHRISTIANOS A CAROLO M. AD RECEN-
 TIORA USQUE TEMPORA.

§. CXXI. Carolus M. opinionem artis volens tollere recte omnino a genuina de spiritibus intermediis doctrina incipit. §. CXXII. Idem superstitiones Magicas prohibet, nulla quidem civili pena sancita, sacerdotum eas curæ committendo, effectus tamen reipublicæ noxios ex credulitate in banc artem Ecclesiæ

veteri per eque exosa ortas simul capite punit. Clericis autem prohibet, ne agris phylacteria imponant. Constitutiones Ludovici Pii. §. CXXIII. S. Agobardus fabulas Magicas inter Gallos late refutat, quarum similes jam Seneca & Clemens Alexandrinus exploserunt. §. CXXIV. usque CXXVI. Argumenta S. Agobardi referuntur. §. CXXVII. Alia fabula de pulveribus per Grimaldum D. Benevent. inter boves sparsis, indeque effecta eorundem lue ab Agobardo relata, ex qua multorum hominum se ipsos incusantium interitus. §. CXXVIII. Hincmari Rbemensis temeraria sententia relata in C. per sortiarias 4. XXXIII. q. 1. notatur. Eugenius II. Papa defensio. §. CXXIX. Exemplum inquisitionis a plebe factæ in sagas sæculi X. Eadgarus R. Angliæ incantationes, divinationes &c. ut phantasmata damnat. Regino Abbas Prumiensis primus profert Canonem: Episcopi. §. CXXX. Canutus R. Daniæ paria cum Eadgaro facit. Burchardus Wormaciensis & Ivo & Ditmarus testes disciplina Ecclesiastica. Silvester II. Papa tanquam Magus incusatur. §. CXXXI. Colomanus Rex Hunga-

riæ declarat Strigas non esse. Joannes Sarisburiensis fabulas gentium recensitas pro illusionibus & tentationibus diaboli habet. Sententia Alexandri III. de Clerico ex Astrolabio vaticinari tentante §. CXXXII. Explicatur. §. CXXXIII. Islandi eos solum, qui artibus Magicis creduli sunt, capite puniunt. Subito rerum alia facies. Primus pactum diabolicum in librum exemplorum deducit Casarius Heisterbachensis. §. CXXXIV. Tb. Cantipratanus hanc subitaneam mutationem ingenue agnoscit, & omnes sui temporis viros doctos ipsumque Albertum M. animi pependisse testatur. §. CXXXV. Corollarium inde. §. CXXXVI. Confirmatio in opinione hausta ex legibus Romanis & Canonicis non intellectis. §. CXXXVII. Progressus opinionis ex inepta procedendi ratione inquisitoribus a sede Romana missis usitata. §. CXXXVIII. Firmamentum in torturis. §. CXXXIX. Magistratus hoc modo omnibus sæculis reprobato inquirentes præjudicium auctoritatis invexerunt. §. CXL. P. Spei Planctus de Clericis Imperitis. §. CXLI. Inquisitores Romani Alexandri IV. P. R. Tempore sibi non vin-

dicarunt cognitionem de Magis nisi bi deprehenderentur manifeste esse heretici. Calumniæ ex Magia Episcopo Coventriensi structæ. Bulla Joannis XXII. a qua recesserunt & rem ad pessimum deduxerunt §. CXLII. Quæstiores Romani doctoribus Jurum Italicis juncti. Consilium Bartoli per extensionem. §. CXLIII. Crisis in illud. §. CXLIV. Doctores confiscationem bonorum in crimine efficto induxerunt, atque Magiæ postulatis, etsi eos in hereticorum numerum referrent, durius tamen nec penitentiam prodesse voluerunt. Academia Parisiensis decretum in viginti septem propositiones de superstitionibus Magicis an. 1398. §. CXLV. Medicus Montipessulanus ab eadem notatus. Controversia inter Monachos an liceat a demonibus expectare responsa a Sixto IV. scripta. Prima Bulla Innocentii VIII. Obreptitæ ab Inquisitoribus extorta, & a Maximiliano I. simpliciter subscripta. Postea crimen Magiæ tamquam hereseos secta venditatum; ideoque cum tempore in Germania forimixti factum. §. CXLVI. De cogitandi modo in aula Sigismundi Principis Tirulensis. §. CXLVII. & CXLVIII. Contenta & historia libri quem ad ejus mentem

composuit Ulricus Molitoris. §. CXLIX. Maximilianus I. a Trittbemio inductus artem Magicam inter alias artes Theoreticas discit, qualis Theoria in plures aulas recipitur. Summa sistitur libri Trittbemiani ad Maximilianum I., quæ §. CL. continuatur cum epicrisi. §. CLI. Bulla Alexandri VI. Ceterorumque Pontificum & Leonis X. Canon item cum epicrisi. §. CLII. Caroli V. constitutio criminalis examinata; Interpretes castigati. §. CLIII. Lex Caroli nec intellecta nec observata. Generis humani mala. §. CLIV. Gallia illud curiositas Magica. Quando ibi processus Magici formari inceperint. Jacobus I. eos in Angliam inducit, ac suam Dæmonologiam edit. Generalis animadversio de seculis subsequis. §. CLV. Effectus criminationum vagarum. §. CLVI. Nemo in Germania vitæ securus ob calumnias; quod unus P. Speus ostendere ausus. §. CLVII. Ejus libelli historia. §. CLVIII. Continuatur. P. Gobati relatio de novo genere sagarum in Silesia. §. CLIX. Quare Cautio Criminalis non statim ubique idem operata sit, & an potuerit effectum habere, quod negatur ob præjudicia vigentia, unde §. CLX. nec a Jurum interpreti-

bus curatus, qui omnes ve'eri oberrant Chorda De Christiano Thomasio primo Monstrorum de- bellatore & aliis. Fridericorum Porufforum RR. Edicta de anno 1706. & 1714. §. CLXI. Fa- cti species e Saxonia anno 1715. §. CLXII. Ducatus Meklenbur- gici Fata. De Dania, Suecia. §. CLXIII. Franconiae triste re- centissimis temporibus exemplum. §. CLXIV. Austriae fata. M. THERESIAE DOMINAE NO- STRAE Laus. Transitus ad Vam- pyros. §. CLXV. Quomodo Vampyrismi opinio invaluerit. §. CLXVI. Hujus occasione in terris Austriae hereditariis Acta.

Ill. B. van Swieten Elo- gium. Notatur levitas Ingenii hu- mani. §. CLXVII. Angliae cona- mina. Exemplum e Tirol. V. Cl. de Riegger Laudatur. §. CLXVIII. Hollandia omnibus aliis praevit in exstirpatione bu- jus processus. Ejus exemplum mox Geneva secuta. §. CLXIX. Gallia Ludovici XIV. ope a pra- judiciis liberata. Italia serius institutum urget. §. CLXX. Tandem in Aethiopia reperitur vera sententia ex traditione anti- qua superstes. Praejudicia ab An- glis in Americam illata a Gallis exstirpantur.

CAPUT V.

SPECIATIM DEMONSTRATUR ARTEM MAGI- CAM NULLAM ESSE. ET QUID SIT

CRIMEN MAGIAE.

§. CLXXI. Post data princi- pia historica adhibet opus esse demon- strare vanitatem artis Magicae. §. CLXXII. Quomodo concipi de- beat ars Magica. §. CLXXIII. An obstant narrationes Exodi VII. & VIII. §. CLXXIV. Adfer- tur decretum divinum Hebraeis

Canaan ingressuris datum, & illu- stratur ex Isaia. §. CLXXV. & CLXXVI. Recensentur species Magiae orientalis aliquae. §. CLXXVII. De Pythonicis. §. CLXXVIII. Quid sit divinans. Magi bi vocantur pseudo Prophe- ta. prisci propria ad evocandos

mortuos templa. Sensus legis Exodi XXII. 18. Locus Dent. 18. ex vetustissima translatione. §. CLXXIX. De Saule Pythonicam in Endor accedente. §. CLXXX. Corrigitur Cl. Maffeus. Quæstiones separantur. §. CLXXXI. Explicatur mens Patrum, & an illi nobis jure opponantur. §. CLXXXII. Quid de Oraculis Gentilium sentiendum sit. §. CLXXXIII. Quid sit Patribus Magiam esse destructam & oracula cessasse. Textus Scripturæ explicati. §. CLXXXIV. An litteraliter intelligendi semper sint Patres, & quid sit auferri Christi adventu. §. CLXXXV. Urgetur iterum Cl. Maffeus. Quid de obsessione Dæmoniaca? An a permissione peccatorum aliorum divina ad permissionem cujusdam artis Magicæ concludi possit? §. CLXXXVI. Quæ diabolo potestas? §. CLXXXVII. Generalis animadversio in Exempla ex scripturis ab adversariis petita. §. CLXXXVIII. Sæculis ignorantia pro exemplo non utendum. Defixio Conjugum tunc recepta. Hæc est Casus reservatus in Gallia. §. CLXXXIX. Illorum temporum Cogitandi methodus. §. CLXXX. Docetur dissimile, quid Veteres & S. Augustinus de Pactis diabolicis docuerint,

qualisque de his idea formanda sit. §. CLXXXI. Quid Paulo socii dæmoniorum. Quid Isaia percutere sædus cum morte & inferno. Sensus primorum Scholæ Doctorem probabilis. §. CLXXXII. Duns- Scoti Ratiocinium. Hæc didascalica primitus solis Theologorum contentionibus relicta. Progressus doctrinæ, qui porro §. CLXXXIII. enarratur. Tritheimius iterum notatur. §. CLXXXIV. Quod ad defensionem artis Magicæ pacta diabolica statuere necessum sit contra Cl. Tartarotum sibi ipsi contrarium. §. CLXXXV. Systema pactorum ad rationis trutinam appenditur. Cl. Muratorii votum. §. CLXXXVI. An Commercium cum Dæmonibus habere semper pactum habere Significet. Pactorum doctrina a plebe orta. §. CLXXXVII. Quomodo tamen latissime propagata. Phantasia morbi. §. CLXXXVIII. Duo dumtaxat modi artis Magicæ adserenda, quorum neuter subsistit. Subterfugium dæmonographorum refellitur. Pactum in suum detrimentum concipere est absurdum. §. CLXXXIX. Præjudicialis quæstio an demon evocari possit. Pactum ineundi nec demon nec homo facultatem

habet. §. CC. Deus non renun-
ciat dominio; quod habet in ani-
mam Magi. Dæmon non est
alter Deus. An possit Corpus
humanum per aerem portare.
An Christum portaverit. Ur-
getur pactum cum sanctis negari,
ergo magis diabolicum. Contradi-
ctoria plus diabolo quam Sanctis
tribuitur. §. CCI. Dæmon nec
ipse a Deo eam potestatem exi-
gere vult. Rerum natura sem-
per eadem. Romæ quæsitum an
homo homini diabolos immittere
queat? & negatum. Nec pro-
pter unicam Magi animam con-
sequendam diabolus aliis creatu-
ris abuti, easve in ruinam præ-
cipitare potest. §. CCII. Deus
se non vindicat per Magiam. Dæ-
monographi non perpendentes
quid dicant ad blasphemias dedu-
cunt. §. CCIII. Quod ii pactum
diabolicum partiantur 1) in ex-
pressum, & §. CCIV. 2) in
tacitum, & quid hoc sit ex
mente eorum. Tacitum non po-
test habere locum, ubi nequit ad-
esse expressum. Delirius tamen
duo pacti taciti genera statuit.
§. CCV. Resumuntur Pacta
expressa & vanitas in genere
ostenditur, quod pene stul-
tum sit fingere tot mille congres-
sus dæmonum hominumque licet
etiam impiorum. §. CCVI. Ta-

citorum unum genus ab ipsis
dæmonographis exploditur. Al-
terum vero nec ipsum consistere
potest meris fabulis suffultum.
§. CCVII. Pro conclusione hujus
disputationis ostenditur talium
opin^{ionum} disseminationem reli-
gioni naturali, quia dæmonop-
hobiam ingenerat, & Ecclesie
Dei, quia superstitiones fovet,
quam maxime nocere. §. CCVIII.
Monitum Senecæ. Excitantur eru-
diti, nocivarum fabularum exstir-
pationi ut immineant. §. CCIX.
Non ideo hæc Auctoritatem indi-
piscuntur, quod forte in libris Es-
clestasticis reperiantur. Notatur
Hieronymi Mengonis fustis & fla-
gellum dæmonum. Usus Eccle-
siæ. §. CCX. & CCXI. Officium
eruditorum verbis Cl. Murato-
rii. §. CCXII. His deductis ad
explicandum, quid sit tamen
crimen Magie, adducuntur verba
Cl. Manzeli & §. CCXIII.
Continuantur. Phantasiæ lusus si-
mul per exempla. §. CCXIV.
Manzeli verba ulteriora. §.
CCXV. Iterum Manzeli verba
& quod inter rusticos doctrinæ
idololatricæ propagentur. Spiri-
tus phantasiam corrumpens. Cud-
worthi sententia rejecta. §.
CCXIV. Definitio Criminis Ma-
giæ tentatur.

I N
AUCTOREM OPERIS

O D E.

Qualis deorum rex , nova cum ruit
In bella victor , fulminibus manum
Armat laceffitam , necesque
Perfidiae parat indecoras ;

*Pestem vibravit : non revocabilis
Lapsu cruento præcipitat furor ,
Dissecta perque orci latebras
Agmina fæda silent Gigantum ;*

*Horrenda gessit prælia CAUCIUS
Virtute magno baud absimilis Jovi ;
Videre gentes , & triumphos
Attonitus gratulatur Orbis.*

*Sed quid Magorum vana cohors , diu
Indocta frangi , pro pudor ! aut male
Dorso insidentes birci olentis
Crine truces Saganae soluto ,*

*Ridenda posthac monstra paventibus
Umbram puellis ? Quid Veteres doli
Patrumque natis execranda
Barbarie stabilitus error ,*

*Quid Judicum ausus intolerabiles
Heroa contra magnanimum valent ?
Cauto praebant nempe gressu
Consiliumque potens & almi*

*Mater sagax Prudentia Consil.
Hinc arma gaudens Religio dedit
Desævientum adfœta turmas
Intrepida edomuisse dextra.*

*Hinc luminum arctis libera vinculis ,
Qualis revixit , Justitia excubat ,
Olimque turpatum cruore
Innocuo , in patriae salutem*

*Constringit ensem. Maxime militum ,
Quam Te minæ ornant , fronsque severior ,
Et crimen indignans avitum
Stultitiæque inimicus ardor !*

*Sublimis alto colloca Honor virum
Non æmulorum absque invidia loco ,
Et docta Pallas fido alumno
Usque novas properet coronas !*

*Tum fama , circum quas tulit undique
Laudes , laborum debita præmia ,
Rursum sonans verace lingua
Solis utramque domum pererret.*

VI. idus Martias
MDCCLXIX.

VENCESLAUS HEINZEUS
e Soc. J. in Collegio Theresiano.

EPIGRAMMA.

Quod iusto bello CAUCI lemuresque magosque
Impetis & veri regna tuere Dei,
Dignus es antiquos celebret cui Roma triumphos,
Inferat & fastis Teque librumque suis;
Quod vero annosas fraudes legesque refellis,
Stulta & prætorem religione levas,
Dignus es ob Cives Servatos, aurea cuius
Splendeat in nostro grandis imago foro.

XII. Calendas Aprileis
MDCCLXIIIX.

ADAMUS FRANCISCUS COLLAR
a Consiliis Augustæ & Bibliothecæ
Palatinæ Custos primus.

DE
CULTIBUS MAGICIS
LIBER PRIMUS.

CAPUT I.
DE MAGIA INTER GENTES IDOLOLATRAS.

I.

Etsi hoc in libro theoretico generales quasdam de quæstione gravissima ratiocinandi regulas, generalia axiomata stabilire intendam, ex quibus in sequenti parte conclusiones deductæ, & Jurisprudentiæ legislatoriæ prodesse, & commode rerum judicandarum facilius intelligi, atque in Tribunalia transferri possint, tamen simul opinionis late diffusæ Historiam ad hanc ipsam theoriâ plurimum attingere arbitror, quod illa semper & ubique fidelis comes judicium nostrum in via veritatis regia continere ac fulcire vi-

A

deatur. Dicendum igitur primum est generatim, neque enim singulis locis hujusmodi opiniones persequi datur, aut si daretur, utile foret; quemadmodum Gentes in Magiæ opinionem deductæ sint, eamque fovere perrexerint. Et primo quidem loco hanc persuasionem inter gentes religionis veræ lumine destitutas excutere oportuit. Quum autem plura facta dubiis premantur, multa vero etiamnum desint ad rem in suis fontibus indagandam, historia critica opus esse censuimus.

II. Postquam homines a veri DEI cultu & revelatione recesserunt, statim id consequens fuisse videtur, ut in eorum animis ab ipsa natura sensui suo reprobo jam relicta error ille pessimus insinuaretur, quo hujus universi duo sibi contraria statuerent principia, alterum boni, mali alterum efficientem causam. Quum enim cuivis experientia multa in mundo bona, plurima mala, horumque vicissitudines offerret, miseri illi mortales capere non poterant, quomodo utrumque ab eodem Ente bono provenire posset, ut adeo bonum & malum, ut separatas substantias, hominem vero quasi ad vitia & virtutes indifferentem considerarent. Non videbant, vel malitia præpediti videre nolebant, quod mala per se ex rebus creatis profluant, eaque sint accidentia; quod vero ex eo ipso unius Dei bonitas majori splendore eluceat, quod is & mala metaphysica & moralia & physica ad universi hujus perfectionem admittat, iis autem ad maximum, quanta plurima existere possunt, bonorum cumulum adipiscendum utatur. Atque hanc in thesi de duobus mundi principiis sententiam inter omnes per quatuor orbis plagas sparsas gentes ethnicas omni tempore repertam fuisse adductis testimoniis CHRISTOPH. WOLFIUS, (a) & ex eo JO. ERN. FLOEKERIUS (b) comprobant. Neque inficias eundem est eamdum inter plebem Christianam superstitionibus indulgentem tempore aliquando serpere.

III. Sed & hunc gentium ethnicarum communem errorem, quem omnes ingenii humani annales tanquam & antiquum maxime & diuturnum confirmant, primum in Perside Zoroastrem quodammodo pur-

(a) de Manichæismo ante Manichæos.

1721. 4. Cap. VI. §. 2.

(b) de Crimine Conjuratōis Spirituum Jense

asse, ac in Systema redegeisse accepimus; de quo PHOTIUS (c) ex Theodori Mopvesteni deperditorum *de Magia Persarum* librorum III. primo refert Persas ex Zoroastri doctrina censere Zarvam Deum summum Ormasden genuisse, καὶ τοῦ Σατανᾶν, & Satanam, id est, ut ex auctoribus aliis bene explicat Scholiastes RADULPHI CUDWORTHI JO. LAUR. MOSHEMIUS, (d) duos genios seu deos, bonum malumque; horum conatus moderari unum summum & æternum Numen medio velut loco positum (e); illorum binorum numinum unum res erogare ac ad ministrare humano generi & utiles & necessarias, alterum noxiis a pernicioso delectari: ambo inter se perpetuo dimicare, & post infinita prælia benignum illud Numen, quod ad altissimi Numinis naturam accedat propius, malignum illum dæmonem prorsus deleturum esse; tumque pacis omnia plena fore, orbe scilicet ipso soluto. Hæc quidem Zoroastres Persæ, gentilitio nomine Zardusht tradidit, ea fini, ut Astrolatrîam & Idololatrîam inter suos evelleret, sed tamen errorem communem (§. II.) non penitus abjecisse videretur; unde simul adparet, quam is tenaciter hærent semper, ut adeo ipse Plato eundem adoptaverit (f).

IV. Huic notioni gentium seductrici accedebat, quæ mature admodum apud omnes invaluit Philosophia de anima hujus mundi universali emanante & informante, quam multi populi pro Deo ipso habuerunt. Sane Chaldaeos antiquissimos animam per universum diffusam fontem omnium spirituum, qui partibus mundi præsent, idem Ægyptios, idem Persas & Indos, tam veteres quam recentiores Muhammedis sequaces, idem Celtas Germanos, Gallos & Britannos de anima divina per mundi partes diffusa ex innumeris dæmonibus constante sensisse, idem præcipuos Græciæ Philosophos cum Orpheo, Thalete & Platone, cumque his Romanos, idem demum Malabares

A 2

(c) in BIST. Cod. 81. p. 199.

(d) ad Syst. intellect. Universi Cap. IV. §. 13. not. 38.

(e) Summi autem numinis vivam & splendentem veluti imaginem duo pellucida corpora esse statuit, solem seu ignem Cudw. &

Mosh. *ibid.* C. IV. §. 16 p. 325. 327. & eam ib. §. 34. p. 626. unde ea Persæ magno honore prosequantur.

(f) v. Floerkius l. c. C. VI. §. 16. p. 170.

atque Sinas, tam priscos, quam hodiernos, idem ultra Chinam Japonensium sectam Sindosivistarum præcepisse demonstravit, qui Philosophiam gentium penitus excussit, celeberrimus JACOBUS BRUCKERUS (g), eandemque Mundi animam Peruanis in extrema se adprobasse America notum est. Hi duo ingeniorum scopuli inter infinitas Philosophorum gentilium opiniones semper tamen eminuerunt.

V. Magia omnis, uti eam in Oriente sapientiam denotasse in vulgus notum est, ita apud cunctas omnino gentes ceteras nihil aliud quam sapientia credebatur, id quod in sequentibus plena luce radiabit, fuitque CULTUS DEORUM, cujus interpretes, licet sapientum nomine indigni, primam sapientiæ arcem tenere putabantur. Non tamen cum his diis DEUS OPTIMUS MAXIMUS nunc a nobis confundendus est, quippe quem gentes nonnisi per deos intermedios coli persuaserant. Hinc autem jactatum a sacerdotibus, vel verius impostoribus gentilium cum diis his intermediis commercium opinionem illam produxit, quod sacerdotes per deorum intermediorum auxilium & opem cuncta bona & mala hominibus adferre possint, quæ demum ad omnes illos, qui sapientum titulo honorabantur, producta est. Videmus hinc Magos innumeros, & apud populos præcipue Septemtrionales SAGAS seu feminas, quæ apud eos vel maxime in sapientum numero censebantur, enatas, qui quæve pro arbitrio gentes idololatrias naso adunco circumducebant, tetro generis humani spectaculo. Sed quum omnes dii intermedii ethnicorum essent revera spiritus & dæmones mali, quod infra patebit, intelligitur ratio, cur Magia perpetuo a Christianis in pessima significatione sumta sit. Videbimus tamen, quomodo homines pagani Magiam profitentes per immanes imposturas summa quin immo scelera artem sibi adferere conati sint, de qua etiam libros conscribere, licet ita solam plebem ludere, apud acutius videntes nullam exultationem sibi conciliare possent. Interim corollaria hominum horum doctrinæ inter plebem etiam Christianam retenta sunt, quæ infinitis turbis occasionem dederunt. Cuncta hæc inferius plena luce perfundentur, verum hæc pro postulatis geometricis adiumenta.

(g) In *Historia critica Philosophiæ*.

Quibus adde a paganis deos intermedios, quos illi sibi fingeant, in bonos & malos distributos fuisse, quales, dum partim ex traditione a Patriarchis de lapsu Angelorum reliqua, partim ex ratione existere colligentes (h) jungerent errori communi (§. II.), scisciebant per illos commercium cum principio bono, vel malo obtineri posse. Id, si cum bonis iniretur, THEURGIA, si cum malis, GOETIA, utraque dein Latinis MAGIA dicebatur, ut ipsis fere Græcis teste LIBANIO SOPHISTA *Declam.* XLIII.

VI. Origo Magiæ ut antiquissimæ mundi Philosophiæ in Oriente recte quæritur, quippe ex illo ceteræ gentes progressæ eandem doctrinam magicam secum detulerunt. Ergo apud Chaldæos primus disciplinæ hujus magister Zoroastres reperitur ab illo Persa (§. III.) valde diversus, quippe multis sæculis antiquior, qui tamen Magiam teste Platone (i) deorum duntaxat bonorum cultum esse voluit, seu Theologiam quamdam gentilem mysticam. Unde CUDWORTHUS (k) censet a plurimis ex Zoroastris discipulis non ita multo post excessum ejus divinam Magiæ genus turpiter adulteratum, in ejusque locum primum Theurgiam, postremo *γορτυαν*, sive artem, ut idem ait, incantamentis & veneficiis nocendi substitutam fuisse; quam tamen artem nocivam tum demum adhibere inceperant Magi veteres, quum eos humani generis inimicus stimulasset promissiones seu jactationes suas effectui dare, quem non incantamentis, ut ii quidem fingeant, sed veris venenis exequi adnitebantur, quod itidem infra planum fiet. Itaque Chaldæos, gentem de antiquitate cum Ægyptiis certantem, Magos jam suos habuisse constat, quos Aristoteles Ægyptiorum sacerdotibus priores fuisse docet (l) Quum vero Chaldæorum religio vanissima superstitione & nefanda idololatria testibus sacris paginis (m) referta fuisset, homines illi impostores callidissimi religionis hujus capistro populum ad

A 3

(h) Deducit inde Jo. CLERICUS, & recte quidem, cultum spirituum antiquissimum fuisse idololatriam in *Indice philol.* ad STANLEYI *historiam phil. Orien.* quem sequitur *Floerke* L. c. C. VI. §. 1. not. 3.

(i) In *Alcibiade* T. I. *Opp.* p. 33.

(k) L. c. p. 325.

(l) Ap. LABRT. l. 1. *segm.* 2. seu *pro- am.* N. VI.

(m) Jos. XXIV. 2. *seqq.*

nutum imperantis, & utilitatem suam infatuarunt, ac regum suorum favorem simul per artes non bonas promereri studebant. Hinc primum deos in classes tribuerunt, dari deinde præter eos dæmonum genus deceptorium, natura malum, multiforme, deos placandi modum inque partes suas evocandi præceperunt. Quare & eorum negotium fuit divinatione futura prædicere, aut ex sideribus, avibus, infomniis, visceribus animalium elicere, accersita in auxilium Astrologia, quod nullum opus magicum sine siderum operatione perfici posse crederetur, incantationibus mala avertere, & prodigia interpretari. (n) Percipitur inde facile, quid sit, quod DANIEL dicatur rege Babylonis constitutus (o) princeps magorum, incantatorum, Chaldaeorum & aruspicum, & alibi (p) *presectus magistratum super cunctos sapientes Babylonis*, eadem significatione.

VII. Hæc talis sapientia ad populos Orientis omnes vicinorque propagata est. Et Ægyptii quidem initio spiritibus evocandis non studebant, sed eos invitatos simulacris ad certas coeli positiones insinuari & statuis includi credebant, quamvis inde Chaldaeos quoque secuti sint (q). Persarum Magi, memorante ex SOTIONE Laertio (r), *divinationem exercebant sibi deos adparere adferentes*. Unde colligimus hos in illa sua arte Chaldaeis haud cessisse locum. Postea has doctrinas in Perside indies magis excultas, populorumque deceptioni adcommoatas fuisse suadet magorum Perficorum auctoritas, quæ diurnum in Orientis Philosophiam influxum obtinebat; quod magi non institutione aut electione fierent, sed tales nascerentur (s), constituta quippe propria gente eorum suis legibus vivente, proprio, & vero, ut ita dicam, superstitionis seminario.

VIII. Posita imprimis anima mundi illi, qui paullulum rerum naturam scrutabantur, indies magis rerum & entium omnium nexum perspiciebant (t). Hinc vero falsis principiis in transversum acti (§. II. IV.) perpetuas quasdam impressiones animæ hujus divinæ

(n) vide Ezech. C. XXI. v. 21. & libros sacros passim. Diodor. sic bibl. L. II. p. 21.

(o) Dan. v. 11.

(p) ib. II. v. 48.

(q) v. Floerk L. c. C. VI. p. 159. 160.

(r) proem. N. VII.

(s) v. BRUCKER H. PH.

(t) cf. CL. CANZII *Medit. phil.* §. 614. *de rerum mundanarum nexu.*

in cuncta sublunaria, quod ipsa quidem anima harmonica sit, atque in continua proportionem certis gradibus & nexu omnia retineret, commentum sunt. Ipsi insuper in rebus mundanis divinas quasdam virtutes latere, relationes, qualitates conciliatrices cum substantia & natura deorum, filamenta quædam & fibrillas in systemate mundano existere, quarum unius extremo tacto attrahatur alterum (u). Has certe doctrinas multi postmodum Græciæ Philosophi mire instruxerunt. Itaque has enim omnium proportionem mutuas quærebant indefinenter, quibus observatis se credebant immisceri diis, eosque ad omnia desiderata cogi. Ut adeo ad gentes universim applicare liceat, quod DAN. GEORG. MORHAUUS de quibusdam Physicis monuit: „ Id negari, scribens, nequit, „ super mundi animæ, si ea intellectu prædita statuatur, fundatam „ fuisse & adhuc fundari illam enthusiastarum Physicam &c. Ex hoc „ fonte fluunt naturæ magneticæ, sympatheticæ, astrologia divina „ trix etiam circa actiones morales & contingentes, oracula, imagines „ talis manicæ, omnis denique MAGIA. Nullæ sunt adeo nefandæ præstigiæ, nulla tam supersticiosa & stulta doctrina est, cui „ patrocinium ex hac opinione peti non possit. (x) „

IX. Tenemus jam modum, quo cultura Magiæ inter gentes invaluit, tenemus causas, quæ eo impulerunt, didicimus, quid ea sit, & quare ex ea artem formare voluisse videantur (y). Neque opinor amplius cum Plinio mirabitur, quod Magia omnes inter populos ethnicos reperta fuerit, qui modo data planissima principia considerare velit. „ *Ars magica*, ait Plinius (z) *Gallias possedit*, & quidem „ ad nostram memoriam. Namque Tiberii Cæsaris principatus fuisse „ stultit druidas eorum, & hoc genus vatium medicorumque. Quid

(u) cf. Meditationes de *Magia veterum* Cl. Cl. virorum BONAMII & BIANCANDI dans les *Mémoires de l'Académie roy. des insér.* Tomo IV. & VI. Auctor homilia in *sententiam Christi generationem* ab aliquibus *Basilio* tribuæ n. 6. „ Genus Persicum magi vaticinationibus & incantationibus, physicisque quibusdam rerum antipathis intenti, ac „ rerum sublimium contemplationibus va-

„ cantes „ *Opp. BASIL. T. II. p. 600. edit. Monachorum.*

(x) *Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. II. n. 8.*

(y) Scilicet ex hoc ipso rei totius natalis in aprico constituuntur considerantibus nullo non tempore atque in toto orbe habitabili homines rudissimos suas qualescunque cognitiones *artium* nomine insigere.

(z) *Hist. natur. L. XXX. c. 1.*

„ ipse ego hanc memorem artem Oceanum quoque transgressam, &
 „ ad naturæ inane pervectam in Britanniam, quæ hodie eam celebrat
 „ tantis ceremoniis, ut dedisse Persis videri possit? Adeo ista toto
 „ mundo consensere, quamquam discordi & sibi ignoto. „ Recte enim
 LACTANTIUS(a): „ Naturam hominis hanc Deus esse voluit, ut dua-
 „ rum rerum cupidus & adpetens esset, religionis & sapientiæ. „
 Gentes igitur superstitionum tenebris immerfæ, religione vera ceu
 duce rationis destitutæ, religionem & sapientiam in Magia quærebant,
 ad quam ex causis allegatis sponte deducebantur (b). Concordat his,
 quod S. HIERONYMUS cum THEOPHILO ALEXANDRINO artem magi-
 cam idololatriæ parentem nominat (c)

X. Ex his notionibus intelligimus etiam plura, quæ juniores
 aliqui de antiquissima illa sic visa arte tradiderunt. S. AUGUSTINUS(d)
 Hermetem Ægyptium ita loquentem inducit. „ Quoniam proavi nostri
 „ multum errabant circa deorum rationem increduli, & non animad-
 „ vertentes ad cultum religionemque divinam, invenerunt artem,
 „ qua efficerent deos „ indendo nempe eos statuis (§. VII.)
 „ cui inventæ adjunxerunt virtutem de mundi natura convenientem,
 „ eamque miscentes, quoniam animas facere non potuerunt, evocan-
 „ tes animas dæmonum vel angelorum, eas indiderunt imaginibus
 „ sanctis divinisque mysteriis, per quas idola & bene faciendi & ma-
 „ le vires habuissent. „ PLOTINUS præceptor Porphyrii (e): ἡ ἀληθινή
 μαγία ἡ ἐν τῷ πασί φιλία καὶ νεκος. „ Idem ait Magiam positam esse
 „ in sympathia, & multarum virtutum varietate in unum animal con-
 „ spirantium. „ PROCLUS (f) „ Sacerdotes; ait, antiqui quum
 „ considerarent, in rebus naturalibus cognationem quamdam, sym-
 „ pathiam aliorum erga alia, & manifestorum ad vires occultas &
 „ omnia in omnibus invenirent, sacram eorum scientiam condiderunt. „
 Et iterum: „ Miscebant plura invicem, quia videbant simplicia, & ha-
 „ bere

(a) *Inst. divin.* L. III. c. 11. cf. L. IV. c. 1.

(b) Hinc scribit Philostratus Euphratæ:
 Σὺ δὲ μαγὸς ἀλλ' ἰσθρὸς, τὴν οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ἐκ
 τοῦ ἀθροῦς. Philostratus *Opp.* T. I. p. 391.

(c) v. locum infra §. 32. citatum.

(d) de Civ. D. L. VIII. c. 23.

(e) L. II. de dubiis animæ Ennead. IV.
 L. IV. c. 40. p. 434.

(f) in libello de Magia & Sacrificiis.

„bere sufficientem proprietatem ad numinis advocacionem &c.„ Huc porro revocandus liber *ALCHINDI* Arabis de effectu projectaque radiorum, quos statuit ex omnibus rebus emanare, refutatus olim Jo. FRANCISCO PICO (g).

XI. Examinavimus radices, unde Magiæ opinio pullulavit, fatisque adblandiri focordiæ humanæ potuit. Videndum nunc, quomodo homines eam profitentes in præcipuis populis, a quibus facile fiet ad alios rudiores argumentum, ejusdem progressum effecerint. Erant Magi, quod jam confectum est, Sacerdotes fere gentium, Philosophi, aut quidquid demum magni apud illos erat, qui in plebem maxima auctoritate utebantur. Id semel monendum Theurgos orientales in Vulgata solere exprimi per *Sapientes*, Goëtas Orientis per *Maleficos*, voce maleficorum jam a Constantini M. ævo passim Goëtis adplicata, quia per scelera diversa artem suam ostentare nitebantur (h). Illam vero differentiam in Oriente innuit Danielis caput 5. v. 11, ubi regina ad Balthasarem maritum suum de Daniele: „Est vir in regno tuo, qui spiritum *Deorum Sanctorum* habet, (i). Hi igitur homines per commercium cum diis suis jactatum obtentam auctoritatem ita sustinebant, ut procedente tempore Magia in Theurgiam & Goëtiā divisa artem peculiarem sibi vindicarent, congressus cum diis fingendo, qui ipsos leges suæ artis edocuerint, quibus obedire ipsimet velint, auguria per revelationem spirituum vel umbrarum mentiando, medicinam, per quam fe deos tutelares gentium simulabant, & Astrologiam jungendo, exorcismis, teletis, & cerimonis rem totam exornando. Memorabile est, quomodo *PLINIUS* Hist. Nat. XXX. 1. rem exponat, quamvis ille non omnia perviderit. „Auctoritatem, ait, ei maximam

B

(g) De rerum prænotione lib. VII. c. 6

(h) AUGUSTIN. de C. D. L. X. c. 5. LACTANTI. Inst. div. L. II. c. 16. L. 5. & 8. C. J. de malef.

(i) Sacra Theurgica Orientis Numa rex in disciplina illa sua Jovis seu fulminis eliciendi instituta posteris commendavit. vid. OVID. Fast. IV. LIV. l. 20. 71. cf. P. BUNMANNI *Zwei KaluBals* cap. IX. de Jove

Ellicio. Romulus, qui & ipse Jovem elicit, quum urbem conderet, OVID. ib. usitatam etiam phœnicibus purgationem per ignem adhibuit. Cf. Epist. mea de ritu ignis Joh. p. 27 nunc differt. huic operi aduexa § 8. Quin & AUG. de C. D. L. VII. c. 35. ex Varrone Numam hydromantiam exercuisse scribit a Persis adlatam.

fuisse, (videl. arti magicæ) nemo miretur, quandoquidem sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis complexa se in unam redegit. Natam primum e medicina nemo dubitet, ac specie salutari irrepsisse velut altiorẽm sanctioremque medicinam; ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisse vires religionis, ad quas maxime etiamnum caligat genus humanum. Atque ut hoc quoque suggererit miscuisse artes mathematicas nullo non avido futura de sese sciendi, atque ea e cælo verissime peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo in tantum fastigii atolevit. Nos contra, Magiæ originem in religionis ingenito stimulo deprehendimus, ex quo Sacerdotes gentiles facile commercium cum diis sibi intercedere perluaerant, ad cuius tamen opinionem confirmandam miris technis ex rebus naturalibus, variis etiam superstitionum classibus defumtis egregie imponebant rudi popello. Hunc progressum generatim hoc capite primo & sequenti in Græcis & Romanis, quippe de quibus plura constant, contemplabimur.

XII. Verum speciatim systema illud oculis nostris obversari debet, ex quo Magi gentium placita sua hauserunt; quod mihi ad ductum historiæ philosophicæ, & ex datis prænotionibus meditati tale fuisse videtur, recte eo comparatum, ut iactationibus suis colorem dare potuerint. Quum I. pleræque gentes cum antiquissimis Chaldæis (k) præter summum Deum (l) tres intelligibiles species, Deos, Dæmones, & Heroas sumerent, neque Magi aliud cogitarunt. II. Deos non sociari cum hominibus nisi per ministros suos, nempe dæmones receptum erat (m). Et de his exaudiendum est, quod Magi Chaldæi a Rege Nebucadnezare ad somnium suum conjiciendum adhibiti, quum viderent id nullis imposturis tentari posse, neque a dæmonibus ejus revelationem expectandam esse, responderunt callide, neminem id scire, *exceptis Diis, quorum non est cum hominibus conversatio*. Dan. II. 11. seu, ut clausulam hanc in eum locum commentatus R. JACHJADES effert, *præter deos, qui cum carne & san-*

(k) ARMON. *adv. gent.* L. IV. p. 133.

(l) Deum hunc pleræque gentium Philosophos materiæ ab æt. rno agitatæ inclusisse demonstravit Moshemius ad Cadworshum. Unde intelligimus, cur divus Paullus

Deum ignotum gentibus prædicarit. *Act. Ap. c. 17.*

(m) v. qui adhuc Seculo IV. post Ch. N. eadem Principia ex antiquissima Aegyptiorum disciplina probet, Jamblicum de *Mysteriis*.

guine non habitant. Heroes esse animos a corporibus sejunctos, bonos quidem, si boni animi fuerint, si mali, malos (n). III. Esse illi Deo summo oppositum ens malum, vel distinctius, malum efficiens (§. II.), quod æque potens sit in malo, ac ille in bono producendo (o), per consequens ministros eorum entium alios existere quidem bonos, alios autem esse malos, seu dæmones noxios præceperunt. Supra hos tamen locari Fatum, quod illis æque ut hominibus dominetur. Fatum hoc apud Græcos Romanos & Celtas receptissimum erat (p), & apud alios populos, quia paucissimi astrologiam non colebant, Sidereum, apud Romanos Stoicum audiebat. Artibus igitur magicis fata solvi sciscabant, quod aperte PORPHYRIUS proficitur (q), quum IV. omnia & supera & infera nexa sint (§. VIII.); vel Deos attrahi, allicive, quod infra sæpies exponetur.

XIII. Nunc de dæmonibus dispiciendum. Quum anima divina innumeros emanaret dæmones, adeoque dæmonum seu spirituum mundus plenus esset (§. IV.), quidam vero essent noxii (§. XII. N. III.), Ægyptii corporis humani membra triginta sex dæmonibus curanda tradiderunt, id quod CELSUS apud Origenem prodit (r); PYTHAGORAS vero, qui persuasus communi opinione veterum in Ægypto & Oriente fontes esse omnis sapientiæ, quæ tradi-

B 2

(n) ROSEN. *præp. Evang.* L. XV. c. 43. Magi libant heroibus sp. HERODOT. L. VII. c. 43.

(o) Cogita, quæ pœtæ de Plutone supponunt, qui Homero *Iliad.* IX dicitur *ἔρως μάλαχ' ὄνους* Jupiter infernus. Adde quod dñi superl. i. e. proximi post OPTIMUM MAXIMUM seu Deum summum, juramenta sua per *Srygiam Majestatem* firment. *Hom. mer.* IL. XV. 36. *Silius XIII.* 569. *Apulej. Metamorph.* L. VI. p. 179. *Ovid. Metam.* L. 100. 737 II. 45.

(p) v. BRUCKER *H. Phil.* add. *Jac. Tho. mas de Stoica mundi exustione* Dissert. XIII. & XX. add. inf. §. 184. in med.

(q) ap. EUSEB. *præp. Evang.* L. VI. C. 4. Fata vero non immutari, sed tantum differri, seu ad tempus solvi possunt, SÆRVIVS

ad Virg. *Æn.* VIII. 388. „Sed sciendum secundum aruspicum libros & sacra acherontica, quæ Tages composuisse fertur, fata decem annis quadam ratione differri &c.“ v. etiam infra §. 23. in fine. De *Tage C. IC. Divin.* II. 23 *LACTANTIUS de mort. perfec.* C. X *FULGENTIUS de prisco serm.* voc. *Manuales* GORIUS in *Musæo Etrusco* Tabulam, quæ Tagis simulacrum exhibet, adfert. Inde fata producti, cum alii pro aliis mortem sponte obibant, alieni ceu sati vicarii, apud rom. nos & græcos auctores legitur. Quæ superstitioni aliis etiam gentibus insedit. v. de insulis Canariis ALOYE. CADAMUSTUM c. VIII. & SALMAP. ad SPARTIAN. *Adrian.* c. XIV.

(r) ORIG. *cont. Cels.* L. VIII. p. 416.

tio ab illa altera de populo Dei ibi olim miraculis illustri dimanavit, duodecim annos in Ægypto versatus, cunctisque sapientum ejus gentis Sacris initiatus est, omnium rerum reconditarum causas confessum ad dæmones retulit. Quæsitus e. c. unde acutus iste sonus nasceretur, quem æs purgatum edere solet, vocem hanc esse graviter respondit, dæmonis in ipso ære inclusam, *φωνὴν τινὸς τῶν δαιμονῶν ἐναπεσχημμενὴν τῷ χαλκῷ* (s). Idem rithmis, modulaminibus musicis, incantationibus & magiis passiones animæ corporumque, nominibus videlicet, sonisque dæmonum generi gratis & ingratis, fugasse, sedasse, placasse ejus fertur (t). Quum porro inter dæmones animæ etiam defunctorum essent, uti infra patebit (§. XXIX. LVI. &c.); acutus ille Orientalis jam phycus causam terræ motus nihil aliud esse statuit, quam *συνὸς τῶν τεθνεώτων* mortuorum conventum (u), quam sententiam frustra mirantur interpretes ad Ælium. Pythagoram, cujus sequacium doctrina hac in re cum vulgi conjuncta erat opinionibus, Platonici pressio pede infecuti cunctis in elementis, aere, aqua &c. inesse spiritus ponebant, qui pro lubitu illis ad commoda aut perniciem abuti possent mortaliū (x), unde arcessenda ratio est, cur venti in Deorum choros adsumti (y). EMPEDOCLES denique præcipuus inter Pythagoreos dæmonibus imperare credebatur *κωλυσαμεας* i. e. *venti prohibitor* inde dictus (z), quem Bruckerus censet profundiore medicinæ cognitione imbutum pestilentiam aeris corrigere calluisse.

XIV. Mira hinc inter Magos & Philosophos postea proprie ita dictos disceptatio, an cum vetustissimis Græcorum dæmones corporei certisque periodis interire censi debeant? Theurgi gradus inter dæmones, sicut inter homines comminiscabantur. „*Ut enim inter homines*, ait Plutarchus (a), *ita etiam inter genios sunt virtutis, naturæque perturbationibus obnoxia ac brutæ* (τὰ παθητικὰ καὶ αἰσθητὰ) discrimina; aliis reliquæ languidæ & obscuræ tam-

(s) PORPHYR. *Inj. vita* p. 42. cf. Ælian. l. mox citando.

(t) Porphy. *ib.* § 30.

(u) Ælian. *var. hist.* L. IV. c. 17.

(x) v. CHALCYD. *Comment. in Timæum* Platonis cap. 119, & 134.

(y) v. *Herodot.* lib. VII. *Seneca Nat. quæst.* L. V. c. 17.

(z) *Clemens Alex. Strom.* lib. VI. p. 454.

(a) *de Orac. de seipso* T. II. Opp. p. 415.

cf. *Plotin. Ennead.* III. lib. II. c. 14. seq.

„quam excrementum quoddam adfunt, aliis copiosæ & deletu diffi-
ciles. Hinc media quidam incedentes via nec omnes mori, nec
omnes immortales esse tuebantur, aliis dissentientibus. Quare nova
lis exorta, utrum dæmones illi, quos Theurgi ἀλογος brutum & ra-
tionis inops genus dicebant, mori possent, nec ne? PORPHYRIO
(b) non obscure dæmones quosdam mori placet. PROCLUS de hoc non
liquet (c). AMMONIUS in Isagogen Porphyrii sententiæ hujusdem ac-
cedit. His tamen se opponit JAMBlichus (d): Totam tandem de deo-
rum & dæmonum ordinibus doctrinam post exortam Evangelii lucem
Seculo II. III. & IV. juniores Platonici ita in ordinem redegerunt,
ut eos in ἐγκοσμίους, ὑπερκοσμίους, νοεὺς καὶ νοήτους, mundanos, cælestes,
& intellectuales distinguerent, sed & seculo tertio nomen ἀγγέλους, ut
multa alia a Christianis mutuati sint (e); immo postea hoc spurium
dogma a Porphyrio & Jamblichus etiam Angelorum classe exornatum
fuisse jam observavit ICTORUM decus Jo. GOTTL. HEINECCIUS,
(f) & id quidem expilatis Christianorum scriniis.

XV. De dæmonibus malis illud certum est, eos non tanto
numero fuisse receptos. Unde PSELLUS: (g) *Opinio græca parvam dæ-
monum partem judicat malam, & hanc quidem non tanquam electione talem,
sed ex prima rerum divisione sic affectam tortoris vicem gerentem (h) ad-
versus animas delinquentes.* Celtis quoque spiritus plerisque bonos,
quosdam malos esse visum Bruckerus ex Edda islandica notat. Idem
de aliis populis judicium esto. De Sinis plane TRIGALTIVS (i): „Nec
nulli dæmones ipsos consulunt, & familiares spiritus apud Sinas
sunt non pauci, eaque res plus numinis quam dæmonum fraudis
vulgo habere creditur. In confesso autem esse ait Jamblichus

(b) in Ep. ad Anebonem Ægyptium, cu-
jus fragmenta ap. Eusebium Theodoretum &
Augustinum sparsa collegit in unum THOMAS
GALL, & præmisit JAMBlichus de Myste-
riis Ægyptiorum Oxoniæ a. 1678. f. edito,
qui Jamblichi liber est responso ad memo-
ratam Porphyrii ineptias theurgicæ mire
pervidentis epistolam.

(c) in Timæum. I. IV. p. 228.

(d) l. c. sæd. III. c. 22.

(e) v. Mosheim. l. c. Sæd. III. C. V. §.
32. p. 1036. & 1082.

(f) Exercit. de Philosoph. Semichristian.
§. X.

(g) L. de dæmonibus.

(h) Idem habet Porphyrius L. II. de ab-
sinent. ab animal.

(i) de Christianorum expeditione apud Si-
nas ad PAULUM V. Augustus 1615. 4. L. I.
c. 9. p. 94.

(k) quod malorum demonum gens plurimum possit in generatione, (i. e. in astro natali regendo) rebusque humanis & mundanis.

XVI. Abs re non erit quædam de prima Magiæ inter Celtas & majores nostros cultura hoc loco adnotare. Scribit Cl. WACHTERUS (l) OTHINUM ducentis ante Pompejum M. annis fedes quærendi causâ cum copiis suis ex Asia in Germaniam venisse, multosque in ista populos, inprimis eos, qui Saxonum nomen postea acceperint, in potestatem rede gisse, pulsus in interiora Laponibus. Hunc corrupta jam Magorum in Oriente disciplina institutum eandem inter Germanos communem reddidisse. Ætate tamen prior est ABARIS Hyperboreus, qui Pythagoræ ætatem superans Thaumaturgi personam mentitus in Græciam descendisse, atque admirabilem se apud Græcos & Italos præstigiis fecisse perhibetur (m). Memoratur ODINUS Runas, scripturæ genus, horumque inprimis in Magia usum invexisse. Scilicet idem, qui inter ignaros & idololatrias characterum suorum beneficio vocem humanam oculis legentium subjece rat, facile rudi seculo persuasit insuper, hos ipsos characteres tam simplices quam compositos, si rite adhibeantur, incredibili pollere virtute dæmones evocandi (n), averruncandi, morbos ab iisdem excitatos pellendi aut infligendi, cujusmodi artificium Pythagoram in Oriente pariter didicisse vidimus (§. XIII.). Quamobrem egregius hic impostor stabiliendæ simul potentiæ intentus secreta hæc solos principes, Sacerdotes, & quales in gentem auctoritate valere plurimum (o) callebat feminas, *Altrunen* abinde dictas (p), tantum in aula sua scire

(k) de Myst. Sect. IV. c. 13.

(l) Glossar. in *Altrunen*, & *Othinus*, addæ RUDBECK in *Atlantica* T. II. Cap. IV. p. 506. & alios de Othino, quos enumerat G. WALLIN de *Gladio magico* *Gustavi Adolphi* disert. I. §. 3. not. 6.

(m) BRUCKER H. Ph.

(n) Pari modo idem christiânæ plebi de Jo. FAUSTO persuasum fuit, qui pro promotâ Typographia eam gratiam retulit, ut inter Magos sensu pessimo connumeraretur, cf. BIRKELING de *pyrrhonis. & historico*.

(o) TACIT. *Hist.* IV. 61. de M. Germ. IIX. Inter Germanos enim, Gallos, Marcomannos, Sarmatas, Sacerdotum primum locum occupant feminae præcipue Virgines, unde ab his remedia Morborum, interpretationes somniorum, auguria eventuum & consilia tam belli quam pacis petebantur, profutuse exponit CRUVEN. *Germ. Antig.* lib. I. p. 165. seqq. Et a VELLEDA nationis Bructeræ virgine hodiernum fabulæ montis Bructerorum.

(p) i. e. omnium mysteriorum scientes & Runas arcanum.

voluit. Ita non tam miraculo literarum, quam præstigiis inter Deos heroes (§. XII. N. I.) post mortem referri meruit. Quidquid de illo sit, an ODINUS re ipsa extiterit, quod recentioribus haud videtur. Hujusmodi certe aliquis fuit impostor, qui primus forte Scandinaviam domuit; cujus filius THORO cum uxore DISA remotioribus in Septentrionem populis præfuisse dicitur. Cf. ep. cit. nunc disert. §. 15. Disæ inter alia inventa Magia, hæc inquam deceptio publica, in acceptis fertur. Eam cum tympano depingi solere observat RUDBECKIUS (9), quod hoc instrumento & futura prædicere & imperium in ventos habere, futurorum aut præteritorum species resque longinquas coram sistere crederetur. Cui fabulæ id mihi occasionem dedisse videtur, quod ope tympani ex Oriente, ubi rara haud erant hæc instrumenta advecti, illæ gentes in cætus congregatæ, & ad rationem civilem attentiores redditæ sint. Mira præterea est in ciendis animi motibus tympani vis. Memoratu ceteroquin dignum est barbarorum judicium, qui teste SNORRONE STURLESONIO, *Odini artem multa nequitia permissam viris Scythicis non convenire arbitrati eandem imitari erubescentes deabus feminisque suis sectandam reliquerunt* (r). Gallorum Britannorumque Sacerdotes ac Philosophi druides, quod nomen ab his etiam

(9) L. c. p. 513.

(r) ap. RUDBECK L. c. p. 501. Mirifice hæc omnia collustrat vox illa prisca nationibus germanicis usitata, Suecis, Danis, Anglis, Islandis & Germanis varie enunciatæ *Spel, Spelle, Spiell, Spiel, Spellung*, quæ idem significat, quod Latinis *carmen, fabula, narratio, parabola*, quin ipsa etiam syllabarum collectio, unde Angli & ceteræ dictæ nationes cum Hollandis artem pueris propriam, syllabas scilicet colligere, verbo inde deducto nominant, gallis etiam *epeller*. Fuerunt hæc voces translatae ad artem illam magicam, quosensu Angli *to set a Spell*, *carmen magicum imprecari, incantare* dicunt. Quid quod Germanis Spielmänn aut Spelmänn pro incantatore sumatur, aliis nomine generali Zauberer a dementando, betäubend, taub machen comprehenso? Conserva-

vit eam voculam Glossa ad *Just. provinc. Sax.* ubi ad Lib. I. art. 50. ita legitur: *Wisse, daß die Gaukler und Zauberer auch Spielsleute heißen.* Hodie etiam auditur in proverbio: *Hier liegt ein Spielmänn begraben*, jocosè dicto in eos, qui pede offendunt, aut labuntur. Patet itaque ergo huic non equipellere terminum apud Latinos arti magicæ proprium, *ludere*, v. PLINIUS H. N. XXXV. 15. cum not HARD. IRENIUS L. I. Hæres. 34. ad cujus locum illustrandum est MARCEL. CAGNATI L. III. *observ. var.* C. 10. inscriptum de ludicris Anaxilæ. GOTHOF. ad l. 9. C. Th. *de malefic.* Græci *ἀνταγωγ* homines ejusmodi curiosos adpellant. v. ACT. AP. C. 19. GALIENUS L. X. *de Simplic. med.* Nos infra §. 89 & §. 114. not. 2. HERODIAN. *Hist.* L. IV. c. 32., eosque imitantes Latini, ut HORATIUS Ep. Odia. 17.

ad Germanorum Alrunas pervenit, a Tiberio exterminati sunt; id quod Plinius supra (§. IX.) innuerat, inde a Claudio (s) aboliti. Recurrit adhuc Seculo III. *mulier druias*, quæ Alex. Severo in Gallias moventi gallico sermone inclamavit: *Vadas, nec victoriam speres, nec te militi tuo credas* (t). Nomen hodieque superstitionibus servit, quo referenda stella illa pentagonalis Πενταλφα, *Salus Pythagoræ* (*), nobis *Drudenfuß* dicta.

XVII. Et hæc quidem hæctenus generaliori meditatione historiis gentium suffulta complexi sumus, quo certas rerum classes haberemus, ad quas cuncta in subsequenteribus paulo distinctius evolvenda referri possent, quibus tamen iterum singula, quæ dicta sunt, confirmabuntur. Consideravimus ergo Magiam in genere, nunc quatenus in Theurgiam, & Goetiam discerpta fuit (§. VI.), perpendendam. Huic divisioni cultus spirituum utriusque generis (§. V. §. XII. N. III.) ansam præbuit. Invaluisse amborum spirituum cultum satis evincit PORPHYRIUS (u), qui fatetur a Græcis dæmones cultu honorari divino tanquam Deos, inter hos esse ἀγαθούς, bonos, & noxios κακοποιούς, κακοεργούς. At Græci eum procul dubio a populis orientalibus acceperant, inter quos Ægyptiis Typhon deus, mali principium, cultus fuit (x). Idem de Latinis putandum. Juno ipsa (y) sibi proponit, flectere si nequeat superos, acheronta movere, ac tandem ex inferis furiarum unam, *luctificam Aleclo ciet*, cujus se bonis gratis commendat & officiis. Referenda est huc antiqua aræ FATIS DERVORIBUS dicatæ inscriptio, quam GUTHERIUS (z) diis everforibus factam declarat ex antiqua voce DERVIT, evertit (a). Ad alias gentes concludere atque de his eadem adfirmare vix est, quod vetet. Posito autem hoc ad dæmones antitheos & ma-

(s) Surt. C. XXV.

(t) ap. Lamprid. in *Al. Sev.* C. LX. cf. Gronovii not. ad Tac. *Ann.* XIV. 30.

(*) v. LUCIAN. pro eo quod inter *scutandum* verbo lapsus fuerat init.

(u) de abstia. ab animal. L. II. n. 37.

(x) *Plutarchus* de *Iside & Osiride*.

(y) VIRGIL. *Æn.* lib. VII. v. 312.

(z) de *jure Pont.* lib. IV. c. 9.

(a) Adde nummum cum inscriptione FATIS VICTRICIBUS ap. SPANHEMIUM de *præst. & Usu Numism.* Diss. IX. p. 838.

& malos placandos cultu eo patebat aditus, ut ab iisdem varia impetrare molirentur. Unde GORTIA.

XVIII. Nos prius de theurgia videamus. Ista, quod Philostratus testatur (§. XXIV.) cum diis tantum bonis agit. Si quæras an scientia, an ars sit, Apollonius ipse theurgus id ignorasse præferat, quod de præcipuo ejus effectu, Mantice, id in dubio relinquat. De hac enim ait: *ἡ δ' ἐστὶ τέχνη ἢ ἄρα οὐδὲν*, an ars tamen sit nondum novi. (b). AUGUSTINUS eam ex mente Porphyrii dicit *Angelorum* (§. XIV.) *Deorumque conciliatricem* (c) Conciliatio vero ea fieri debebat per *Teletas*, seu certos ritus, qui consisterent in animæ purgatione, qua ea apta redderetur ad susceptionem dæmonum congressusque deorum (d). Huic jungenda erant Sacrificia, prout ea cuique ordini dæmonum conveniunt, quæ juniores theurgi ita effinxerunt, ut ex eorum præscripto a diis *materialibus* seu qui materiam regunt, mundanis (§. XIV.), per gradus ad immateriales adscendendo varianda essent. Hæc vero quam maxime recurrit illud a nobis stabilitum principium (§. VIII.), quod JAMBlichus mire illustrat. Quum enim Porphyrius, qui vanitatem hujus theurgiæ perspexerat, ei opposuisset, quæ in supplicationibus seu sacrificiis offerantur, materialia esse, non posse igitur deos allicere, respondet (e): „ Sane si ex potentiis corporeis & compositis solis & ad organorum ministerium dumtaxat accommodatis constarent, quæ offeruntur, recte diceret; sed quum de speciebus incorporeis & proportionibus quibusdam & mensuris simplicioribus aliquatenus participant, penes hoc solum convenientia eorum, quæ offeruntur, cum diis spectari debet, & si qua reperiatur sive major sive minor affinitas & similitudo, sufficit illa, ad quam quærimus connexionem. Nihil enim quidquam est vel minima accedens ad deos congruitate, quin ei sese dii statim præsentent accommodent. ”

C

(b) ap. PHILOSTR. vit. Apollon. L. VIII. c. 7. opp. T. I. p. 331.

(c) de C. D. lib. X. c. 9. Theurgiam late persequitur Floerkius L. c. C. VI. VII.

(d) De ceremoniis theurgicis vid. GALE ad Jamblichum, & qui illum strenue expulavit, Jo. Ern. Floerkius L. C.

(e) de Myst. Sect. I. C. XV.

XXIX. Tradunt Theurgi vincula, quibus spiritus conjurentur, in proportionibus rerum fundata, quæ quidem ipsi Dii inter sacra rite vocati hominibus communicarint, prout ii apud Platonem, (f), Eusebium (g) quin ipse Jamblichus jactat. De conjuratione generatim egregie ratiocinatur PORPHYRIUS inquit: „ Me quidem tum vehementer angī sentio, ubi mecum ipse reputo, qui fieri possit, ut quorum veluti augustiorum ac divinorum opem imploremus, ii tamen perinde ut humiliores & deteriores obediant? Quod omnium absurdissimum est, non jam vulgari cuiquam dæmoni, aut defuncti animæ, sed ipsimet Soli siderum principi, lunæ, reliquisque diis cœlestibus homo cuivis e populi fece obnoxius minas intentat, atque ut eos ad vera dicenda compellat, vanum falsumque terrorem ostendit. Nam futurum denunciare, ut vel cœlum ipsum quatiat, vel Iſidis arcana patefaciat, vel quod Abydi occultum latet dictuque nefas est, in lucem proferat, vel ægyptiacæ navis cursum inhibeat, vel in Typhonis gratiam Osiridis membra disjiciat; quidnam obsecro vel summum ad stuporem atque vecordiam ista, quæ neque novit, neque efficere potest, comminanti vel numinibus, quæ fictitius & inanis iste terror leviculorum pusionum more percellat, sum-

(f) PLATONIS locus de Republ. vel de Jusſo dial II dignus est, qui adſcribatur. „ Vates & arioli ad januas divitum accedentes *perſuadent vim habere a diis ſacriſciis & carminibus acceptam purgandi per celebritates & obſcramenta quædam*, ſi quod ſcelus ab his, aut eorum majoribus patratum fuerit, & nocendi parvo etiam ſumtu, cuiusque velint inimicorum & juſto pariter & injuſto. Afferunt quippe tum blandimentis quibuſdam, tum vinculis ſe deos inducere, ut ſibi in his hominibus obſequantur. Ad hæc omnia poetarum adferunt teſtimonia, partim quod facile labamur in vitium, partim quod Deus precibus noſtris muneribusque ſeſatur. Iſtos autem circumferunt Muſæi, & Orphei, Lunæ, & Muſarum filiorum, ſecundum quos ſacra cele-

brant, perſuadentes non privatis ſolum, verum etiam civitatibus ſolutiones & purgationes ſcelorum per ſacriſicia cum ludorum obſcramentis fieri & ventibus & defunctis; quas quidem *Teletas*, i. e. expiationes vocant, quæ nos ab illis, quæ illic mala ſunt, liberent, ſacrificiis autem prætermiſſis nos gravia maneant. Clemens Alexandr. *Strom. V. p. 416.* meminit Branchii vatis Miſeſios a fame expiantis. *Ile enim*, ait, *multitudinem ramis lauri aſpergens hymnum dicendo prævit: Cantetis pueri heus HECABERGAN atque HECABERGAN.* Ita autem acclamavit populus, ut diceret BBDY, ZAPS, CHIRON, PLECTRUM, SPHINX, CRACHERI, CHYRIES, PHEGMOS, DROPS. „

(g) *Prep. evangel. L. V. c. 11. ſeq.*

mam ad humilitatem reliqui fecit? „ S. AUGUSTINUS breviter de C. D. „ Lib. X. c. 11. „ ridiculum esse invocare dæmones per modum imperii, aut eis comminando præcipere. Non enim est potestas in „ terra, quæ comparatur eis, ut dicitur Job. XLI. neque hominum „ dominio subjiiciuntur. „

XX. Quid Porphyrio reponit Jamblichus? Mire se torquet, ut aliquid tandem respondisse videatur. Variis modis id tentat. Sectione enim IV. mox dicit duplex esse genus spirituum, aliud criticum, aliud brutum & cæcum (§. XIV.) „ imperia ad hoc brutum modo genus „ dirigi. Mox fitetur *jussa etiam ad illud* genus intendi, sed tum theurgi duplicem esse rationem, alteram, qua tanquam homo, alteram qua tanquam deorum minister autoritate muniatur divina, „ fiatque analogus angelis. Sacerdotem seu theurgum suum minari, „ quatenus deorum ineffabilem, quodammodo personam sustineat, „ & sic in ceteras divinitates auctoritatem acquirit, Sect. VI. c. 6. explanat. Sed capite VII. dissensum Ægyptios inter & Chaldæos ea de causa esse docet. Quapropter, addit, *Chaldæi*, apud quos „ distinctus purusque est deorum solorum cultus, nunquam minis „ utuntur; Ægyptii vero, qui cum Symbolis deorum permiscunt „ etiam ea, quæ ad dæmones pertinent, ad minas ejusmodi aliquando deveniunt. „

XXI. Vincula (§. XIX.) enarrantur I. *ex mundo intellectuallia*) *preces sacre*, quæ magna pars Sacrificiorum esse, & præprimis ea perficere dicuntur; mihi idem videntur esse ac *incantationes*. Jamblichus vero eas a diis ipsis missas hominibus, deorumque esse tesseras, quas iidem soli intelligant, condocescit. Non tamen omitti debet, qua ratione Porphyrius hoc vinculum traducat. „ *Preces*, ejus sunt verba, & *orationes*, quibus utuntur magi invocantes deos suos, inanes & ridiculæ videntur. Sic enim „ eos compellant: Tu, inquiunt, qui e ligno emerfisti (nota deos materiales §. VIII.), „ qui sedes in loco, qui navigio navigas, „ qui singulis horis formas commutas, & in singulis Zodiaci signis „ commutaris: atque his precationibus & adjurationibus ajunt deum „ se hominis visui subjicere! „ β) *Nomina deorum* adsignantur, quoniam non ex Græcia sed ex Orientis regionibus peti debeant. *Licet enim*,

ait JAMBlichus, *sint ignota*, tamen sane omnia apud deos significat. Est quoque ratio hujus rei, pergit sect. VII. c. 4. mystica, quoniam enim sacrarum gentium, veluti Ægyptiorum, & Assyriorum totum dii sermonem sacrum judicant, hanc ob causam colloquia nostra cum diis existimamus oportere facere in sermone diis quasi cognito. Recte iterum hæc explodit PORPHYRIUS. Quare mirum est ORIGENEM (h) his nominibus occultam adserere theologiam velle, & nescio quam tribuere efficaciam, sed nempe Magorum jactantia deceptus. Ejusmodi nomina sunt SABAOth, ADONAI, ELOHIM, teste ORIGENE. Ergo bene CHRYSOSTOMUS: inest iis verbis efficacia, sed qui iis fidunt, hos ob impiam confidentiam sæpe illudi a fatana finit iustissimus Deus.

XXII. (γ) Pythagoræi ad ductum Magistri sui (§. XIII.) aliud in NUMERIS & lineis arcanum excogitarunt. PORPHYRIUS ita scribit: (i) Pythagorici circa numeros lineasque versati ex his & diis plurimum dedicabant, ac similiter in figuris atque ita similibus Sacrificiis diis adeo placuerunt, ut unumquemque Deorum suis oblationibus advocarent, eorumque beneficio frequenter ad vaticinium uterentur. (k) II. Ex mundo celesti constat ex peculiaris constellationis seu coeli aspectus, certi temporis, loci, aliarumque circumstantiarum observatione. Hoc vinculum jam docuerunt Chaldaei & Ægyptii (§. V. VI.), quod in omni operatione magica influxus siderum ex certa positione & hora obtinendus requiratur. Atque hinc certis quibusdam materiis, quæ superis consentaneæ sunt, rite collectis, partim physice, partim astrologice conflatis donâ non solum coelestia aut vitalia, sed & intellectualia desuper suscipi posse JAMBlichus, totaque PLATONICORUM schola inculcat. Prodiit hoc vinculum ex assumpto illo: dæmonum plenum esse mundum, eosque singulis mundi partibus præesse (§. II. XIII.). Contra siderum influxum videatur præclara dissertatio SEXTI EMPIRICI libro V.

(h) contra Celsum L. I. p. 19. L. VI.

7. 297.

(i) lib. II. de abstin.

(k) Ridet hoc vinculum EGSEBIUS præp. evang. L. V. c. 9.

adversus Mathematicos & FAVORINI philosophi apud A. GELLIIUM (1). III. Odores. APOLLONIUS (m) gloriatur, dum laminae quoddam spectrum Corinthum infestaret, sibi Herculem in eo depellendo adstitisse, neque magnis ad eam rem opus fuisse muneribus, sed placenta tantum ac thure. IV. Lapides, herbae. SYNESIUS: (n) „ At-
 „ qui & alicui deo ex deorum numero mundanorum lapis hic, herbae con-
 „ gruit, quibus quasi compatiens natura cedit ac veluti fuscatur. „ (o)

XIII. Denique theurgi homines de ipsis deorum adparitionibus instruebant, quo nempe satellicio hi instructi comparere soleant. JAMBlichus statuit sacrificiis magicis omnes deorum ordines commoveri. Jam vero, scribit Sect. V. c. 9. „ quum causae rerum plurimae sint, & aliae quidem absque medio praesint, sicut daemonia, „ aliae vero his superius constitutae sint, sicut divinae causae, & his „ etiam una antiquior (i.e. summus deus §. XII. N. I.) adhuc causa „ praesit, certe in sacrificio perfecto omnes istae causae commoven-
 „ tur. „ Ut vero deorum familiaritate digniores fierent, statuebant ex doctrina Aegyptiorum, animam, quae fatali quadam necessitate mortalis corporis vinculis inclusa ponebatur, prout PLATO, JAMBlichus, SYNESIUS, & alii confirmarunt, eo debere adniti, ut per varios purgationum gradus ad deum reverti posset (p). Quamobrem per philosophiam consuetudinem moriendi, ut APULEJUS loquitur, obtineri volebant, quae nempe anima rationalis (v. §. XXVII.) solvatur ab anima animali, quae peccato, & malo semper deprimatur ad pessima, ut sic illa ad Deum ascendat. JAMBlichus (q) tradit rationalem animae ascensum non posse institui vel perfici solo studio humano, sed opus esse daemonibus, qui animae purgationem & liberationem a genesi mundana doceant; ubi addit se in alio tractatu de diis, qui tamen hodie non exstat, accuratius disputare, tum quoniam

C 3

(1) Not. Att. L. XIV. c. 1. Adversus Astrologos COLUMELLA olim scripserat, ut ipse innuit de re Rust. L. XL C. 1.
 (m) L. V. p. 341.
 (n) de Insomniis circa finit.
 (o) De annulis, metallo, sigillis, ima-

ginibus magicis, vide amplius Floerckium C. VII.

(p) v. haec late persequentem Floerckium C. VII §. 16. not. C.

(q) Sect. VIII. c. 8.

diis ad superos præcipue duces sint, & secundum quales suas potentias ET QUOMODO FATUM SOLVANT. (§. IIX.)

XXIV. Nos ad alterum genus hominum, quos magia produxit, transferimur, qui cum diis inferis res suas habebant, quemadmodum theurgi cum superis. Hi *Goetæ* dicuntur, professio vero eorum *Goetia* (r). Juvabit huc ante omnia prolixiorem licet Apollonii Tyanei de his factam descriptionem audire, qui, quum se vellet ab objecta Goetia purgare, nobis illos ad vivum depingit (s): *Talia*, inquit is, (intel. facta naturalia) „ *Simpliciores mortuum Goetarum* esse dicunt, eidemque errori obnoxii sunt in aliis multis, quæ „ *industriæ sunt humanæ*. Nempe ad eandem artem confugere opus „ *habent athletæ, omnesque qui in agonibus certant, victoriæ ducti cupiditate*. Atque nihil quidem ea ad victoriam ipsis adjumenti præstat; attamen, qua fortuito potiuntur victoriam imprudenter arti huic in acceptis ferunt; neque ei minus, etiam ubi exciderint ausis, fidem adhibent. Si enim hoc, inquirunt, immolasset vel adolevissem istud, victoria haudquaquam me destitutura fuisset. „ *Talia loquuntur, talia omnino sibi persuadent, & omnino sic esse opinantur*. Eodem modo mercatorum etiam fores frequentat incantandi studium. Nam & eos animadvertere liceat mercaturæ emolumenta Goetæ in acceptis ferre; incommoda vero parsimonix suæ, & quod, quantum par erat, Sacrificiis non impenderint. „ *Maxime vero amantes ars illa occupat*. Quum morbo enim laborent, qui adeo deceptionibus eos facit obnoxios, ut cum aniculis

(r) Notanda semel verba Nicephori ad Synesium de insomniis. *Ἡ γοητεία μὲν γὰρ ἐστὶν ἡ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς καὶ ἀκατάρτου καὶ κενόπλου δαιμονίου ἐστὶν ἡς προσκαλεμένη, ἔχει δὲ καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν γοῶν, ὡς ἔργου ἀξία πράγματα. Μαγία δὲ ἐστὶν διὰ τῶν μυστῶν ὡς αὐτοὶ τε καὶ ἑνὸς εὐεργιστοῦ, i. e. „ Goetia quidem impurorum, „ materialium & malevolorum dæmonum „ evocationi studet. Accepit vero nomen „ a luctibus, quod ploratu digna faciat*

„ *Magia autem est, quæ per dæmones im- „ materiales materialesque (v. sup. §. 14.) „ operatur*. „ De hac Magie divisione consule amplius Suidam in *Μαγεία*, *Ἰογλία*. August. de C. D. L. X. c. 9. Glycam Annal. P. II. &c. Cur vero Goetia lacrymis digna suadere vel facere dicatur, patet paullo post.

(s) Ap. PHILOSTR. in *vita* sua L. VII. c. 39.

etiam de ejusmodi rebus agant, nihil est valde mirum, si ad hujusmodi Sophistas accedant, & in talibus aures eis præbeant; qui & cestum (t) ipsis gestandum offerunt, & lapillos alios ex terræ reconditis locis, alios ex luna & astris direptos (u), aromata insuper quæcunque in hortis Indorum nascuntur, pecuniamque sibi grandem hisce rebus comparant, ipsis vero profunt nihil. Si enim affectu quodam adversus amantes commotis iis, quos in deliciis habent, aut muneribus victis successus habuerit amor, laudibus ars solet extolli, ut quæ nihil non possit; Si vero sefellerit experimentum, in aliquid prætermisum culpa rejicitur; nempe, quod tale quid non adoleverint, aut sacrificaverint, aut igne liquidum fecerint (x). Sed modi, per quos ostenta cient, & alia plura patrant, in literas quibusdam sunt redacti, qui effuse artem illam rifere (y). Mihi quidem ostendisse nequidem conversandum adolescentibus cum talibus esse, ne vel per ludum hisce rebus assuecant, ad digressionem est satis. Quid enim pluribus rem & naturæ invifam & legibus heic tractem?

XXV. Hæc super Goetarum artibus descriptio elegans, gravis & veriffima. Discimus ex ea, quale hi homines apud plebem æstium habuerint, quam omnia illi ad lucellum capiendum detorse- rint. Hic fons omnium, quas illi sordities & quæ scelera foverunt,

(t) Notus est cestus veneris ex Homer. Iliad. L. XIV. v. 214. v. inf. §. LXXIII.

(u) Hodienum nota patellæ lunares hic Wendischstein. Glossopetra (Gemma) deficiente Luna cælo decidere & linocinanti necessaria creditur. Plin. H. Nat. L. XXXVII. c. 10.

(x) Nempe ex cera amati imaginem fingebant, eamque igne solvebant, ut amore amatus, sicut cerea ejus imago igne liquesceret. Patet ex Virgilli Pharmaceutria seu Ecl. VIII. v. 80. Tales cereas imagines memorat Horatius Epod. carm. 17. v. 24.

(y) Summas enim etiam dignitates per Goetiam obtineri posse persuasio erat. Apol-

lonius ad Domitianum hæc verba facit: „ Tu patrem fortasse imperii appetentem „ Goetis (γωγοι) potius quam suæ virtuti „ confisum esse atque a me id consecutum, „ ut ad deos ejus adeptiolem referret, opi- „ neris? „ At ille prius quam ad me in „ Ægyptum veniret, esse potiturum confide- „ bat. „ PHILOST. L. VIII. p. 330. Huc referendum est, quod nebulones terribili jactarunt, se omnia ferali murmure in aliam effigiem transferre, ut Apulejus Metam. L. II. init. loquitur, quod gemi- „ ni reviviscen a Magis Vatribus (v. §. 63.) dixerunt, quam verbi notionem Itali retineat in voce augurare.

ut videbimus, recte haberi potest. Idem Apollonius (z) de iis: „Magnas opes affectant obnoxios sibi facientes cujusque rei vehementer cupidos, eo quod *omnia se posse* profiteantur. Ibidemque amolitur a se Goetiæ calumniam, quum se ostendit divitiis non inhiare. Cui si jungas systema Magorum omnium proportionale, quo infera cum superis esse nexa non sine emphasi jactare poterant, (VIII. X. XVIII.) nihil mirum, si totam in omni natione gentili plebem naso adunco suspenderent. Scilicet theurgia non eadem emolumenta promiserat, hæc non adeo sensibus blandiens, difficilis, & periculosa videbatur, quod & purgatam, & castam cum dignitate mentem exposceret, atque si in suis operationibus, vel minimum negligeretur, effectus non solum nullus secundum Jamblichum (a) sperandus esset, sed & talis non recte operans malorum dæmonum & antitheorum odio arbitrioque exponi diceretur; ubi e contra Goetia omnibus nebulonibus, vilioribusque animis, quorum ipso religionis suæ ductu plena erat gentilitas, patrocinebatur. Si quæras, an ea sit ars, Apollonius de eo non dubitat (b). Sed rationem addit, quæ id non vincit, quod nempe ea *alicujus commodi & lucri causa exerceatur*: quæ si ratio obtineret, omnis generis nugæ artes dicerentur. Quum vero cum præsentī argumento maxime cohæreat, penitus scrutandum erit, quibus ex rebus eadem coaluerit. Id monendum Latinos per magicam artem sere de otare Goetiam solere.

XXVI. Porphyrius (c) docet eos, qui per GOETIAM mala operantur, dæmones malos honorare; quippe qui dæmones fingant se esse bonos: *βελονται γὰρ εἶναι, καὶ ἡ προσώστα αὐτῶν διὰ τοῦτο δοκεῖν θεοῦ εἶναι ὁ μάλιστα*. Volunt enim, hi dæmones præpositaque eis vis Deus esse videri summus. Apollonius (d) testatur Goëtās omnia inferi diis (χθονοῖς θεοῖς), in quibus Hercules censerī non potest, quod sit furus, & benignus hominibus, tribuere. Plinius dicit magicam artem præ-

(z) L. II. X. c. 7. p. 331.

(a) Sed. III. c. 31.

(b) L. c. Q. CURTIO, ubi incidit sermo de arte magica L. VII. c. 4. de rebus

Alex. præfari visum: Si modo ars est non vanissimi cujusque ludibrium.

(c) L. II. de abstīn.

(d) L. c. p. 341.

præter alia promittere umbrarum inferorumque colloquia (e). De his porro dispiendum ex theologia gentili.

XXVII. Vetustissimis, qui ante omnes, quos novimus, Græcorum Philosophos floruerunt, sapientibus hæc infedisse videtur opinio, binas esse in homine animas, alteram vitæ animalis, sensus & cupiditatum sedem, quæ destrui possit; alteram rationis & intelligentiæ participem, cujus natura ætherea diisque cognata sit, immortalis; utramque dum vivit homo* conjunctam esse; post obitum corporis eas referre tenuem imaginem, quæ forma humana plene retenta, si quis mortalium eam complecti velit, instar fûmi evanescat, ut ex HOMERO (f) adparet. Sed quid fiat huic imagini? Viri magni, qui delicias, quas sensus pariunt, spreverant, & virtutibus heroicis studentes mentem a sensibus cohibuerunt, hoc jure uti credebantur, ut mentes eorum (Συμνος, φρενες) animi sentientis vinculis in ipso excessu solutæ ad deos commigrarent, animis sentientibus (quos Græci ψυχαίαιος, εἶδωλον, Latini umbram, simulacrum, imaginem & manes dixerunt) coetui civium subterraneorum adgregatis. Mentis vero plebejæ, quæ ideis sensuallibus nimium adhærent, dum in mortali sunt corpore, animis, in quibus vita & sentiendi vis est, ita docentur adfuescere, ut solutæ corporibus, non amplius ab his divelli queant, sed una ad inferos descendant. Addiderunt utrumque animum & in beatorum coetu degentem, & in Inferis corpore subtili vestiri, quod adhuc omnia vestigia juncti olim veri corporis habeat. Ita in Homero (g) animæ ULYSSI apud Inferos existenti exhibent larga adhuc vulnera. Insignem etiam in APULBJO hoc illustrantem locum invenio (h), ubi de suspenso patre filiæ in somnio adparenti. „ Filia per quietem ob-

D

(e) H. N. Lib. XXX. c. 2. adde Lucanum L. VI. v. 700.

Nostræque Hecates pars ultima, per quam. Manibus & mihi sunt tacita commercia linguae.

(f) Iliad. Lib. XXIII. v. 119. Zoroastrem animæ duplex corpus, ostraceum seu testaceum, & æthereum tribuisse refert Porphyrius de abstinentia. Æthereum vero corpus-

cum duabus tunicis constare, alia Spirituali, alia lucida & materia subtili docuisse Chaldaeos consignat PRESTIUS in Orac. chald. p. 100. cf. Aug. de C. D. L. X. c. 9. v. Floerki p. 198.

(g) Odyss. Lib. XI.

(h) Metam. lib. IX. p. 232.

„tulit sese flebilis patris sui facies adhuc nodo revincta cervice, eique totum novercae scelus aperuit, & quemadmodum LARVATUS ad inferos de-
„measset. „(i)

XXVIII. Inferi, seu subterraneum quoddam & amplissimum umbrarum animorumque regnum in tria spatia dividuntur. Triplex est animorum genus. Prima classis eorum, qui sanabiles sunt, & in certo quodam ideo loco versantur, quem divina providentia curationi eorum proprium esse voluit. In hoc ita poenis ob exquisita merita curantur, ut sensim animus sentiens plane tollatur, & defluat, mensque libera omnibusque soluta perpeffionibus ad beatorum coetus proficiscatur, ubi sine fine summa quies & tranquillitas. Plato (k) has inter poenas statuit volutionem earum *circa sepulchra*, seu ut Platonici & cum his Cicero (l), *circumissam terram*. Falsa hæc Platoniorum figmenta esse præcipue CHRYSOSTOMUS (m) docet. Hanc vero poenam etiam animabus a Rabinis & Mohammedanis assignari ostendit DAVID MILLIUS in Tr. de Mohammedanismo ante Mohammedem (n). Altera Classis animis seu umbris & idolis (§. XXVII.) constat purgatis, qui ex carcere emissi loca incolunt omnibus deliciis referta, quæ Poëtæ campos *elysios* vocarunt. Sic Ulysses ap. Homerum ait (o) se inter inferorum um-

(i) Hanc a Græcis & Latinis adoptatam veterum Theologiam vide eruditissime explanantem MOSHEM ad Cudworthum p. 1036-1057. qui & ostendit, quomodo eam Philosophi, & Poëtæ, populus deinde ratiociniis, pigmentis, & fabulis detorserint. Revocanda huc est pariter alia opinio, quæ ex Ægypto descendens, v. DIOD. SIC. BIBL. I. & GRÆCOS & Latinos occupaverat, quod ea anima non possit stygiam paludem transire, atque elysios inhabitare campos, ejus corpus non ante sepultum fuisset. HOMER. IL. XXIII. EURIPIDES *Helen*. v. 1304. VIRG. ÆN. VI. 328. ad quod dogma confirmandum variæ circumlatæ fabulæ de spectris domos infestantibus, donec manes con-

derentur, prout videbis in LUCIANI *Philopside* T. II. p. 750. & in PLINII *junioris* L. VII. *epist.* XXVII. Patet vero inde simul, unde R. Bar Nachmoni in *Hereschith Robba* cap. XXII. quidamque doctores thal- mudici doctrinam illam hausorint, animas, quarum corpora nondum sepulta sint, *School*, seu *adp* non posse ingredi.

(k) In Phædone. cf. PLUT. de facie in orbe lunæ.

(l) In fin. *serm.* Scipionis.

(m) *Serm.* XXIX. in Matth.

(n) Dissertatione decima §. 51. p. 392.

(o) *Odyss.* L. XL v. 600. add. LUCAN. L. I. v. 120.

bras vidisse idolum Herculis, quocum sermonem habuerit, ipsum vero apud superos degere. Tertia Classis eos continet, qui in *Tartaro*, quem Poëtae adpellant, prorsus insanabiles æternas scelerum, simulatoris suis (§. XXVII.) juncti, pœnas dant (p). Eandem fere populorum borealium Theologiam fuisse notum est.

XXXIX. His animis partim purgandis, partim torquendis adstant *dii inferi*. Qui torquendis præfunt (§. XV.) & qui purgandis (XXVIII.) uno nomine *manes* dicuntur. Primum enim *manes* sunt idem ac *dii inferi* (q), deinde pro umbris animarum (§. XXVII.), vel pro animabus junctis (§. XXVIII.) sumuntur proprie (r), ac demum pro diis inferis, qui eundem præficiuntur animis (s). Pulchre APULREJUS (t) „Est & species „dæmonum Animus humanus emeritis stipendiis vitæ corpore suo „abjurans, hunc vetere latina lingua reperio *Lemurem* dictitatum. „Ex hisce ergo lemurius, qui posterorum suorum curam sortitus „placato & quieto numine domum possidet, *Lar* dicitur familiaris. „Qui vero ob adversa vitæ merita nullis bonis sedibus, incerta vagatione (§. XXVIII.) ceu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, ceterum noxium malis, id genus plerique *Larvas* perhibent (u). Quum vero incertum est, quæ cuique sortitio evenerit, utrum *Lar* sit, an *Larva*, nomine *Manem deum* nuncupant. Scilicet & honoris gratia dei vocabulum additum est. Quippe tantum eos deos adpellant, qui iuste ac prudenter vitæ curriculo gubernato pro numine postea ad hominibus proditi fanis & cerimoniis vulgo advertuntur, ut in Boeotia Amphiarus, in Africa Mopsus, in Ægypto Osiris, Æsculapius ubique „Di-

D 2

(p) v Sermonem Sibyllæ *Aneam* ad inferos ducentis apud VIRGIL. *Æn.* VI. 539.

(q) Virg. Georg. L. IV. v. 489.

(r) id. *ibid.* v. 468. *Æn.* X. 524. IV. 490.

(s) id. *Æn.* VI. v. 743. cf. Lucan. *Phar.* l. IX. in princip.

f (t) de Deo Soer, p. 50.

(u) PAPIAS de his dæmonibus: Quorumdam natura esse dicitur terrere parvulos & in angulis garrire tenebrosos. Huc spectant Fauni Romanorum de quibus Plin. H. N. l. XXV. *peroniam* (herbam) *mederi & faunorum in quiete ludibris, quam, addit, præcipiunt eviære noctu, quoniam si Picus Marcius videat, tuendo in oculos impetum faciat.* Observanda profecto cautela!

citur autem ab antiqua voce *manes*, quod est *bonus*, nam antiqui bonum fieri pro mori dicebant (x).

XXX. Quum Goetia ex generali spirituum intermediorum (§. IV.) & speciali noxiorum (§. XVII.) cultu orta sit, cultus autem hic etiam *dæmonibus* illis, qui *animæ defunctorum* sunt (§. XXIX.) ab hominibus ideo tribueretur, „ quod, ut Clemens Alexandrinus „ ait (y), viderentur a divina providentia propter vitæ puritatem „ (§. XXVIII.) potestatem accepisse; ut ad hominum ministerium „ spatium illud, quod est circa terram (*το περιγύριον*) obirent „, mirum non est, si Goetæ præter Deos inferos sibi deos *manes* conciliare studuerint, & verbis Plinii (§. XXVI.) *umbrarum inferorumque colloquia promiserint*, quæ verba nunc intelligere cœpimus (z). Cujus tamen genuinam rationem enucleatius pandit Simon ille Magus his omnibus mysteriis initiatus, qui ait (a): *secundum locum post Deum obtinet anima hominis, cum exuta fuerit a corporis sui tenebris: statim denique & præscientiam habet, propter quod evocatur ad Necromantiam.* Sed & aliam v. ex Tertulliano inf. (§. CLXXXI.)

XXXI. Sacrificia quibus sibi hos deos benignos reddere tentabant, ex systemate proportionali (§. XXV.), gratissima censebant esse, quæ in sanguine constarent. Adcommode TH. GALE (b) notat: „ Sacrificia dæmonibus multo sunt gratiora, quam aliæ ex rebus aliis „ exhalationes, quoniam in nidoribus Sacrificiorum sunt animæ ve- „ stigia vividiora, atque adeo *cognatio major*. Hanc ob causam in „ evocandis manibus & dæmonibus fere adhibebant sanguinem calen-

(x) Ita PLUT. *Quest. Rom.* p. 52. Festus autem ab effectu, quod scilicet *late manent*, seu diffundantur *manes*, originationem arcessit. Verius J. Clericus *Bibl. Chois.* T. IV. p. 93. a radice orientali *moun*, unde *thmounah*, imago, similitudo.

(y) *Stromat.* lib. VI. p. 455. cf. August. de C. D. IX. 11. PAPIAS: *Manes deos mortuorum dicunt pagani, quorum potestatem infra lunam & terram afferunt.*

(z) Illustrat LUCANUS lib. VI. ubi hæc ad *sugam* dirigi narrat:

— — — *numina torque*
Vell tu parce deis, & Manibus exprime verum,
Elysiis rætera sedes, ipsamque vocatam,
Quos petat a nobis, mortem tibi coge fateri.

(a) In *Recognition.* Clement. L. II. n. 13. De Simone v. inf. §. 90. seqq.

(b) Ad *Jamblich.* sect. IV. c. 10. p. 167.

tem & anima plenum. v. FICINUS ad L. V. *Enn.* III. „ Ideo ab antiquissimis traditum sapientibus ad Græcos & Romanos pervenit, sanguine animos (§. XXVII.) pasci, quod Ulyssis apud Homerum historia extra omnem ponit controversiam. Namque is, quum ad inferos descendisset, bestias jubetur jugulare, quo propitiis utatur animis, & sanguinem earum accedentibus animis bibendum propinare: neque citius vera loqui & res suas narrare possunt animi quam sanguinem biberint (c). Pythagoras totius orientalis doctrinæ promus condus (§. XIII.) *nutriri animam ex sanguine* docuit (d). Porphyrius (e) amplius exponit dæmones antitheos „ *libamine nidoreque carniū oblectari*. „ *His enim*, ait, *corpus eorum spirituale pinguescere solet; vivit* „ namque hoc vaporibus fumigationibusque atque varie admodum, „ ut par est, per varia, „ *nidoreque sanguinis & carniū vires ad-* „ *sumit*. „ Ubi & monet virum prudentem ab ejusmodi sacrificiis, quibus hos dæmones ad se attrahat, abstinere debere. Addit denique & illud, quod adprime huc adnotasse juvat: „ Qui ex vaticinantibus animalium insinuare sibi animas optabant, præcipua illorum membra deglutientes velut corda cervorum, vel talparum vel asturum accipiebant subinde præsentem animam dei ritu vaticinantem. „ (f)

XXXII. Posito hoc principio sanguinario (§. XXXI.) & inter populos sparso quis porro non videat magos goetas ad sanguinem unde unde conquirendum impulsos fuisse, five ex animalibus, five hominibus, ut eodem diis suis (§. XXX.) litarent? De sanguine animalium id jam constat (ex §. XXXI.) De sanguine autem humano ex mox adducendis exemplis abunde patebit. Sed si neque hæc adessent, colligi id posset partim ex summa perfectione

D 3

(c) v. Hom. *Odyss.* lib. XI. add. Jo. Laur. Mosheim. *L.c.* p. 1039. §. 4. *Lucan.* I. 39. *Et pœni saturentur sanguine manes.*

(d) Laert. L. VIII. cap. I. n. 19. segm. 30.

(e) L. II. de abstinentia.

(f) Eadem in omnibus Slavorum religio, de quibus HELMOLDUS in *Chronico* I. I.

e. 33. *Maçant* — plerique etiam diis suis hostias de hominibus christianis, quorum sanguine deos suos oblectari jactitant. Post cesam hostiam Sacerdos de cruore libat, ut sit capax oraculis capeffendis. Nam sanguine demonia facilius invitari multorum opinio est.

animalis, ut ita dicam, humani quodque adeo cum spiritibus subtili corpore vestitis (§. XXVII.) maximam videbatur habere proportionem (§. VIII. XXV.) partim ex eo, quod id relligio publice recepta adprobaverit. Sane Achilles in funere Patrocli XII. Trojanos juvenes mactat, & pyræ injicit (g) *ad placandam amici umbram*. Magistratus Romani se pro exercitu dñs manibus devovebant (h). Iidem romani in sacrificiis inferis sanguinem captivorum aut gladiatorum rem manibus gratam adhibebant (i). Mos apud Romanos immolandi homines mansit ad Lactantii tempora (k). Et ne in aliis gentibus idem prætextus Magis deesset; eadem relligio & Afros usque ad Tiberii proconsulatum (l), & Phœnices (m), & Scythas (n), & boreales nationes (supra §. XVI.), & Gallos, Germanosque (o) tenuit. Tiberius Cæsar hæc sacra demum, ubi potuit, tollere conatus est; ut verissime Plinius L. XXX. c. I. ¶ Non satis æstimari potest, quantum Romanis debeatur, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere relligiosissimum erat, mandi vero etiam saluberrimum. ¶ Magi Britannorum *cruore captivorum adolere aras*, & HOMINUM FIBRIS CONSULERE DEOS *fas habebant*, scribente Tacito XIV. *Annal.* 30. CAROLUS M. adhuc Saxonibus suis inhibuit: (p) si quis hominem diabolo sacrificaverit, & in hostiam mortē paganorum dæmoniis obtulerit, morte moriatur. ¶

(g) Iliad. L. XXIII. v. 175.

(h) Liv. VIII. 9.

(i) v. Virgil. Æn. X. v. 519.

(k) v. Grot. de V. R. Ch. II. 11. Tertull. Scorpiae c. 7. Lactant. div. Inst. L. I. c. 11.

(l) Minuc. Felix *Octav.* c. 30. Tertull. Apolog. c. 9.

(m) Porphyrt. L. II. de abst. n. 56. De Carthagenensibus phœnicum colonia *Justin.* Hist. XVIII. 6. *Plin.* H. N. XXXVI. 5. *Curt.* IV. 3. n. 13.

(n) Herodot. IV. 62. Ovid. IV. Trist. el. 4. v. 63. Seneca in *Octavia* v. 977. *Juven.* Sat. XV. v. 116.

(o) J. Cæs. de B. G. VI. 16. MINUC. LACT. TERTULL. II. cc. TACIT. de M. G. c. 9. & ibi *Lipsius*. Apollonius gloriatur se, ut beneficium aliquod numen apud Mafagetas, Scythas, Thraces aliosque, qui naturam exuerint, populos, cruenta inhumanaque sustulisse sacrificia. *Philosf. Opp.* T. I. p. 343. L. VIII. c. 8.

(p) In capit. de partibus Saxonie c. VIII. Et Gregorius III. P. ep. 122 ad Bonifacium (inter ep. Bonif.) scribit: *Hoc inter alia agi crimen in partibus illis dixisti, quod quidam ex fidelibus ad immolandum paganis sua venundant mancipia.*

XXXIII. Nunc facile intelligemus, cur apud veteres tot nefanda magorum goetarum sacrificia memorentur. HORATIUS (q) facit exactam descriptionem sacri cujusdam magici. Innocens puellulus insignibus ruptis (i. e. bulla & prætexta direptis, unde adparet eum fuisse patricium) noctu splendente luna a fagis vel magis feminis quibusdam destinatur sacrificio infernali. Veja Ligonibus duris excavat humum. Puellum in fossam injicit, extante mento tenus capite longo die tentaleis poenis elanguire jubent. In quem finem? Ut ejus exsucta medulla & aridum jecur materia esset poculi amatorii, quo ad Canidiam amasius reverteretur. Supra (§. XXIV.) diximus ex Apollonio goetas in rebus veneris maxime dominari. Magos pueris nobilibus inbiasse confirmat LAMPRIDIUS, ubi de ELAGABALO (r) scribit: „Cædit & humanas hostias lectis ad hoc pueris nobilibus & de-
 „coris per omnem Italiam patrimis & matrimis, omne denique ma-
 „gorum genus (theurgorum & goetarum §. LI.) aderat illi, opera-
 „baturque quotidie hortante illo & gratias Diis agente, quod ami-
 „cos eorum invenisset; cum inspiceret exta puerilia, & excuteret ho-
 „stias ad ritum gentilem suum. „ Porro in DIONE compendiatō narratur de *Didio Juliano*, eum ad Magica sacra multos infantes occidisse, quod rursus confirmat Spartianus scribens: „Fuit in Juliano
 „hæc amentia, ut per magos. (quia hi se omnia efficere posse jacta-
 „bant §. XXIV.) pleraque faceret, quibus putaret vel odium populi
 „deliniri, vel militum arma compesti. Nam & quasdam non conve-
 „nientes romanis sacris hostias immolaverunt, & carmina profana
 „incantaverunt. „ Post ejus vero mortem inventum fuit in cella
 „quadam subterranea, in quam ille sæpius descendere solebat, cada-
 „ver mulieris capillis adpensæ dissectum, in cujus jecinore victoriam a
 „Persis reportandam expiscari meditatus fuerat. (s)

XXXIV. In quadam epistola S. DIONYSII Ep. alexandri-
 ni (t) refertur præcipuum quemdam magum ægyptium Imp. Va-

(q) Epodon. Carm. V. cf. *serm.* I. 8.

(s) V. CASSIODOR. *Hist. eccles. tripart.*
 L. VI. c. 48.

(r) c. 8. p. m. 275.

(t) ap. Euseb. *Præp.* L. VII. c. 10.

lerianum admonuisse *παῖδας ἀθλῆας ἀποσφάττειν*, & alibi (u) de Maxentio legitur, quod gravidis mulieribus partum exemerit ad evocandos dæmonas. AMMIANUS (x) narrat sub Valente Pollentianum tribunum vivæ mulieri fœtum se exsecuisse confessum esse *infernis manibus excitis, ut de permutatione imperii consuleret*. (y) Et quum magis goetis ita esset proprium vitæ hominum insidiari, recte GOTHOFREDUS ad L. 14. C. Th. de accusat. censet, *internecini actionem & crimen suspectæ mortis in ea lege ad Magos referri debere*. Quis vero miretur eosdem sceleratissimos, & falsis principiis suis inuitentes simulque vaserrimos homines venenis sibi ad sanguinem humanum viam parasse, quo sacrificia sua perficere possent? ut adeo præter *maleficorum κατ' ἐξοχὴν* adpellationem (§. XI.) etiam publicum *veneficorum* nomen meruerint. Quare quum circa annum U. C. DCLXXIII. Lex Cornelia de Sicariis & Veneficis a L. CORNELIO SULLA dictatore lata esset, etiam SCT. ad eam factum est, ut *qui mala sacrificia fecerit, habuerit*, ejusdem legis poena teneretur (z). Huc denique referendum, quod Plinius contra venena, *que sibi metipsis homines excogitant, magicasque artes remedia* memorat (a).

XXXV. Scopum horum sacrificiorum generalem, ut sibi Magi numina conciliarent, vidimus; vidimus & specialem, ut deos in col-

(u) ib. c. 14. add. EUSEB. de vita Constant. I. 3. Zosimus Hist. II.

(x) Lib. XXIX. 20.

(y) Adde Lucanum de saga ubi L. VI.

*Vulnere sic ventris, non qua natura vocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris;
Et quoties sevis opus est, ac fortibus umbris,
IPSA FACIT MANES: HOMINUM MORIS
OMNIS IN USU EST.*

Non alio pertinet, quem SERVIUS SCAURICUS Jæsus conscripserat liber de sacris de-
testandis GALL. L. VI c. 12. prout etiam
BYNKERHOEKIO de relig. perigr. Opusc. p.
240. suboluerat ex hoc LUCANI versu VI.
430. *Detestanda deis favorum arcana Ma-*
gorum, licet is sacra simpliciter impia ma-

velit subintelligere. Explicat licet longo
post intervallo PAULUS DIACONUS, dum de
civibus Bergamenis hanc narrationem in-
stituit. „ Cum a Saracenis, inquit, ob-
derentur, a Mago quodam ut in despera-
tis rebus malo exemplo fieri solet, con-
siliū exquisiverunt, qua ratione urbem
suam obsidione liberarent. Respondit
certo id futurum, si dexteras suas in ollam
intinxissent, in qua fœtus e grvida ma-
tre per vulnus detractus ebullisset Quod
cum religiose admodum fecissent, nihil
ominus omnes in hostium potestatem ve-
nerunt. „

(z) L. 13. D. ad leg. Corn. de Sicar.
add. §. V. l. ff. de publicis judiciis.

(a) H. N. Lib. XXV. c. 9.

colloquia allicerent (§. XXX.), ut inceptus amor bonum exitum haberet, ut vaticinandi spiritu donarentur (§. XXXII.) &c. Quas cunctas imposturas hodie in TANGUTO vel TIBETO deprehendas, ubi peculiares scholæ magorum institutioni habentur, quarum doctores omnia se regni inferi arcana tenere persuadent, ut P. AUGUST. ANTON. GEORGII in *Alphabeto Tibetano* late docet P. I. p. 242. 403. Mage vero adhuc determinat, qui nobis legem Corneliam exponit, JCT. JULIUS PAULLUS (b) sub *Imp. Alexandro Severo*. Qui, inquit, *sacra impia nocturnave* (publice, exigente necessitate §. XXXII. religiosa censebantur. cf. PLUTARCH. Quæst. rom. XXCIII.), ut quem obcantarent, defigerent, obligarent, fecerint, faciendave curaverint, aut cruci suffiguntur, aut bestiis obijciuntur. (SCHULTINGIUS ad hæc verba recte contra MERILLIUM *Observ. L. VIII. c. 4.* colligit, opus haud quaquam fuisse ad pœnam incurrendam, ut his alicui mortis causa sit præbita, satis esse, ut hæc eo animo sint facta.) *Ipsi vero* (professione) *Magi vivi exuruntur.* (Non ita in Græcia. v. infra passim.) Defigere autem est verbum goetis proprium, quo jactabant se hominem adstringere ac impedire posse, ne aliquid faciat (c). Atque hoc ulterius examinandum est.

XXXVI. Vidimus supra, quod ad amorem ab amato mutuum eliciendum ex cera amati imaginem effinxerint. In defixione autem nomen illius, cui nocere volebant, materiæ cuidam insigebant, & desuper incantamenta & imprecationes additis vinculis, de quibus postea, effutierunt. Adde infra §. XXXIX. not. γ de iungibus. TACITUS (d) ubi narrasset Germanicum sub mortem sibi de veneno accepto metuisse, in confirmationem hujus suspicionis, addit. „ Et re-

E

(b) Lib. V. *recept. sentent.* tit. 23. n. 15. 17.

(c) Ut præclare observavit ANT. SCHULTINGIUS ad *J. I. Paul.* l. c. Hinc autem *defixisse* loco *deflexisse* reponendum in l. 4. C. de *malef. & mathem.* censet cum Cujacio & Gothofredo & aliis; sed Apulejus Intercedit scribens in *sua Apologia*: cur ego

Pudentillæ animum veneficiis flecterem? Nec aliter Græci verterunt, (ἐπικαταβήναι, ἑρπύλλαι.). Ac etiam in codice Theodosiano, ad quem dissentientes tamen provocant, primæ editionis a SICARDO procuratæ *deflexisse* legitur. Quare omnes verbi hujus vellicatiles sunt frustrationes.

(d) *Annal. L. II. 69.*

periebantur solo ac parietibus erutæ humanorum corporum reli-
 quæ, carmina, & devotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis
 insculptum, semusti cineres, ac tabe obliti, aliaque maleficia, quæ
 creditur animas numinibus infernis sacrari. (e). Primus quoque
 ad defixiones magicas spectasse eleganter coniecit V. C. THEOD. RY-
 CKIUS (f) illud, quod idem TACITUS scribit in libello Libonis
 nominibus Cæsarum aut Senatorum additas atroces vel occultas
 notas accusator arguebat. Defigere monumentis, seu sepulcris,
 occurrit in inscriptione memorabili apud GRUTERUM (g), ubi co-
 lonia & ordo decurionum POPULI TUDERTIS Jovi votum solvunt,
 quod is Servi publici infando latrocinio defixa monumentis ordinis
 decurionum nomina numine suo eruit & vindicavit; unde persuasio il-
 la, qua Goetæ in populis dominabantur, demonstratur. Ita defi-
 gere homines, obligare, & quod sagæ æthiopice attribuit Virgi-
 lius (h), solvere mentes venditarunt. Magi se jam, inquit CLEMENS
 ALEXANDRINUS (i), suæ impietatis gloriantur ministros habere
 dæmones, ut qui eos in suorum famulorum numerum adscriperint,
 & necessitate adactos servos fecerint suis carminibus.

XXXVII. Hæc itaque in paganis tolerari poterant. Sed ne-
 que postquam hi Christiani facti sunt, ut nunc aliquantum digrediar,
 hæc superstitiones evelli poterant; immo hi Christianorum disciplinam
 ad ideas paganicas aptabant. S. AUGUSTINUS Episcopus Hippo-
 nensis (k) conqueritur, quod illi qui seducunt per ligaturas, per
 præcantiones, per machinamenta inimici, misceant præcanta-
 tionibus nomen CHRISTI. Et iterum (l) plangit hæc superstitio-

(e) PLINIUS H. N. L. XXVIII. c. II.
 Defigi quidem diris deprecationibus nemo
 non metuit. Huc pertinet ovorum, ut
 exforbuerit quisque, calices cochlearum-
 que protinus frangi aut eisdem cochlea-
 ribus perforari.
 (f) Animadv. ad TACITI Annal. L. II.
 c. 30. p. 37.
 (g) Corp. Inscript. ex edit. Burmanni
 T. I. p. 19.
 (h) Rn. IV. 487.
 (i) Admonit. ad gentes p. 29.

(k) Traët. VII. in Ev. Joh. T. III.
 opp. p. 344.

(l) ib. p. 346. Idem deplorat CHRY-
 SOSTOMUS Hom. XXI. de mulier. ornatu,
 ubi habet; Putantes se excusari dicunt:
 Christianam esse hanc mulierem excantan-
 tem, nihilque loqui quam dei nomen
 propterea eam magis odi & averfere,
 quod dei nomine ad contumelliam utitur,
 dum se dicens christianam gentilium ope-
 ra facit, etenim & dæmones dei nomen
 favebantur, & tamen erant dæmones,
 Luc. IV. ..

nes nonnisi aliis, quæ tamen videantur meliores, commutari posse.
 „ Cum caput, ait, tibi dolet, laudamus, si Evangelium ad caput
 „ tibi posueris, & non ad ligaturam cucurreris. Ad hoc enim per-
 „ ducta est infirmitas hominum, & ita plangendi sunt, qui currunt
 „ ad ligaturas, ut gaudeamus, quando videmus hominem in lecto
 „ constitutum jactari febribus, & doloribus, nec alibi spem posuisse,
 „ nisi ut sibi Evangelium ad caput poneret. Idem detestatur supersti-
 „ tionem ligaturæ, quæ *inauribus* tribuebatur, & hinc a viris *ex sum-*
mis auribus in una parte suspendebantur (m). Quid quod S. CHRYSO-
 SOSTOMUS Episcopus Constantinopolitanus corollaria ex antiquissima
 gentili philosophia inter christianos reliqua verbatim denotet? *Dice-*
bant, inquit (n), animas mortuorum dæmonas fieri (XXIX.). Itaque
Goetæ multi (πολλοὶ τῶν γοήτων) captos pueros jugulabant, ut animam si-
bi postea minifrantem haberent. Hoc ipsi, inquebant, dæmoniaci dicunt:
Ego sum anima illius cujuspiam. Verum, addit os aureum, „ hæc
 „ fraus & fallacia est. Neque enim anima mortui est, quæ clamat,
 „ sed dæmon, qui hoc simulat, ut auditores decipiat. Nam si
 „ posset anima in dæmonis substantiam ingredi, multo facilius in
 „ corpus suum ingrederetur. Itaque *anicularum ebriarum* hæc verba
 „ sunt & puerorum terricula „ (*). Sed & ego aliud quid hoc in
 textu perspicio, quod nemo hactenus eruit. Is ipse scilicet ansam
 nobis præbet interpretandæ ex veris historiæ & ceteris hermeneuti-
 cæ fontibus legis *Multi VI Cod. Just. de malefic. & mathematicis, de*
cujus inscriptionis significatu v. infra §. CXC. Animadverto enim
 CHRYSOSTOMUM philosophiam quamdam, quæ in Pythagoreorum
 scholis exculta græcum latinumque pervasit imperium, memorare,
 cui ipsi eradicandæ lex ea multo antè lata sit. Hanc vero, quod
 quatenus quidem ad constructionem grammaticam attinet, tum de-
 inde quantum rem concernit significatam, viros a multis seculis ma-

E 2

(m) Ep. CCXLV. v. locum hujus episto-
 læ ap. Gratian. de confes. dist. V. can. 38.

(n) Hom. XXVIII. in Matth. T. VII.
 Opp. p. 336.

(*) Idem T. VII. opp. p. 394. T. IX.

p. 699. T. X. p. 609. commemorat eos, qui
Necromantiam exercere audebant, dæmo-
numque ac mortuorum suo tempore invoca-
tiones.

ximos latuerit, communis ita superstitionis fomes immerito tamen habita, agendum uberius explicemus.

XXXVIII. Est ea lex edictum ad populum a CONSTANTIO Augusto & JULIANO Cæsare a. Ch. 357. Mediolani emissum, quæ hæc edicta horum principum adhuc duo de eodem loco & anno habemus, scilicet unum contra Haruspices l. 5. h. t., alterum in eos qui sepulcra violant l. 4. t. seq. quo nomine Goetas etiam comprehendendi mox elucebit, utraque in eundem finem tendentia. Verba legis nostræ 6. hæc sunt: *Multi magicis artibus usi (o) elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant, & manibus acitis audent ventilare, ut quisque suos conficiat malis artibus inimicos; hos, quoniam naturæ peregrini sunt, feralis pestis absumat (p).* Goetæ scilicet erant, qui infrunitam licentiam, & pythagoricæ phrenesin scholæ (q) secuti, nefandis superstitionibus eo prolapsi sunt, ut ipsis *elementis*, seu initiis & flaminibus sortium humanorum (r) ad tentandos manes seu dæmones (v. §. LVII.) abusi, vitam ita innocentium plurimorum

(o) *Usi non aucti legendum esse & sensus & ratio suadet, ut perperam Jac. GOTHOFREDUS hoc ultimum substituit.*

(p) Cf. ad hæc L. inf. lib. II, c. II. §. 53. p. 344.

(q) Id inprimis notandum est Pythagoreorum scholis, non ipsi Pythagoræ, de ipso enim pleraque sunt incerta, totum populi, de quo lex loquitur, fanaticismum posse tribui. Has tantum animas, quæ morte violenta a corpore separatæ fuissent, oberrare, & hinc evocari posse ANIGORUS Pythagoricus in *Philopside* LUCIANI prodit. Rem ipsam plures tradunt; SIMON MAGUS infra §. 91. TERTULLIANUS infra §. 81. n. q. CHRYSOSTOMUS cit. l. Et TERTULL. de *Anima* c. 56. *Adjunt & immatura morte præventas eousque vagari isthic, donec reliquatio compleatur ætatis, quæ cum pervixerint, si non intempestive obissent.* LIBANIUS SOPHISTA declam. XLIII. opp. T. I. p. 911. Ubi enim ad lucem sopiendam oraculum Delphicum filium ejusdam civis immolandum fuisset, deinde vero sorte filius Goetæ

immolandus decerneretur, LIBANIUS cum Goetam, etiam si a filio suo abstinere, se pestem sedaturum pollicentem ironice ita solatur: *Nunc autem, quæ mihi ars tua suggerit, ausculta. Quid formidas o Mage? Quid lacrymaris? Habebis etiam post eadem filium! Tibi evocanti parebit, colloquetur, conversabitur per noctes; utique etiam ministrabit alacrius, quam cetera manium simulacra.* Quocirca ne morreas, quando cum urbe ipsa tu quoque privatim lueris. Hinc non inepte C. 16. caus. 26. q. 7. *Pythagorica necromantia adducitur* Iisdem forte scholis debetur, quod PLUTARCHUS *quest. rom.* XCV. narrat, Romanos ad mortuorum evocationes maxime leguminibus uti. Ita vero clere manes LUCANUS *facere manes* vocat §. 34. n. y., & alibi prædicit sagam suam post truncata regum cadavera tentos *adquirere manes.* Anicula nostræ infanticidam *facere angelum* dicunt

(r) Quid elegantius illo: *elementa turbare?* & tamen nostri doctores æris intemperiem provocare interpretati sunt. Quid

præfocarent & destruerent (s), puerosque demum, quod addit CHRYSOSTOMUS, jugularent (cf. L. I. §. XXXIII. XXXIV. CX. L. II. §. XXXVII. in m.); Verum nec his contenti alios quoque in sceleris consortium pertracturi illo quidem se manes accivisse iactato ventilarent (t), id est, populum in se ipsum concitatum eo permovere niterentur, ut quisque suos saltem inimicos malis artibus, id est, sive telo seu venenis procurata morte, ars quippe apud latinos uti τῶν apud græcos de variis etiam modis & astutis accipitur, conficeret. Quæ monstra hominum sub larva latentia quomo-

E 3

vero monstrosius cogitari posset, ac modo in oculum ascendere & de turbatis illius regionibus conqueri, modo terram petere, atque de vita infontium labefadata differe, & id quidem in una lege eodemque coherenti sermone? ut adeo omnino rō labefactare vitam alterius illius phraeos *elementa turbare* interpretationem agere censendum sit. Licet alias gentiles potestatem sibi in aereos daemones (v. sup. §. 13.) adferuissent; qua ratione Arnuphia Magum ægyptium, qui cum M. ANTONINO Philosopho in castris contra Quados & Marcomannos erat, pluviam advocasse, Hermete illo, qui in aere est, præstigils quibusdam (*μαγικὰς ἰσχύας*) invocato tradit Dio CASSIUS. v. BAUMGARTEN de *Legione fulminatrice contra Thom. Woolston*. Sed elementa hominis nascentis multifariam disturbata fuisse luculentis exemplis docemur. Adde præter loca cit. JUVENAL. Sat. VI. inf. §. 109. not. m. Quanti autem illud est, quod DIONYS. GOTTFREDDUS & Chymicos & Alchymistas his in verbis latere consiit?

(s) Labefactare esse idem ac destruere ex latinis patet auditoribus. CICERO de invent. I. I. c. 2. *pervertere urbes & vitas labefactare*, PENSIVS forpice labefactare Sat. IV. v. 40. dixit.

(t) Quum summos inter se auctores de hac voce dissentire videam, operæ omnino

pretium est omnes ejus vocabuli significatus hoc loco conservare. Igitur I.) propriam ejus acceptionem nemo nescit pro vento faciendo excitare. Ita SILIO: *rapidusque incendia status ventilar*. I. XVII. v. 510. Sed inde II.) terminus theatris arenique proprius evasit. Scilicet antequam in illis tubæ signo ludi committerentur, armis præludebant, id est, parmas, clypeos, hastas in speciem in ventum, aut in altum jaciebant, recipiebantque cum venustate, quod ventilare dicebatur. LIPSIUS Saturn. I. 2. c. 19. & PETR. FASER in *Semestribus*. III.) Metaphorice etiam populum inter se agitare & in suam sententiam pertrahere velle significat. Tunc vero Ablativum, ut ajunt, absolutum desiderat, quod ex lege nostra perspicitur. Quin & eodem modo *lingua quasi stabello seditionis ventilare concionem* ait CICERO pro Flacco c. 23. Hunc jam indubitatum esse in lege nostra sensum ad oculum patet. Sed & porro IV.) eo verbo usos esse veteres pro disceptare, in aprico constituit in L. 4. §. 23. D. de dol. m. & m. except. ubi *ventilari questio* legitur. Postquam deinde vocabulum id suam perdidisset notionem, latino-barbari sumere cœperunt V. I.) pro vexare seu inquietare v. du FRESNE *Glossar* h. v., quam significationem in nostra lege purissimis ex Latinitatis fontibus hausta præter rem quavisit

documque nomines, Augusti comburi jubent (u). Speciatim etiam sequenti anno tormentis subduntur & e comitatu Augustorum ejecta sunt. l. 7. C. J. h.t. VALENTINIANUS & VALENS AA. lege quam ADRIAN. RELANDUS ad annum 364. adfigit, prohibuerunt, *Ne quis deinceps nocturnis temporibus aut nefarias preces, aut magicos adparatus, aut sacrificia funesta celebrare conetur, ipsi conatui competentem animadversionem minati* l. 7. Cod. Th. ZOSIMUS scriptor Ethnicus dum fere hæc ipsa refert (*τας νυκτερινας θυσιας κωλυεσθαι*) addit VALENTINIANUM ad intercessionem PRÆTEXTATI Achajæ proconsulis, quem virum omnibus excellentem virtutibus vocat, censentis ea lege, id quod genus humanum inter se contineret perimi (*κωλυεσθαι τα συνεχοντα το ανθρωπειον γένος*) & castissimos ritus (*ἀγνωστα μυστηρια*) everti, græcis gratiam fecisse, patrias eis uti antea consuetudines permittendo. Hist. Rom. L. IV. Mirum itaque non est, nefanda hæc sollemnia tamdiu in Græcia reperiri.

XXXIX. Vincula sunt eadem genere, quæ theurgi adhibuerunt (§. XXI. XXII.). Præterea ossa, cadaverum reliquæ, & quæcunque ex sepulcris vel penes ea reperiuntur, quippe in quibus ex antiquissima mundi philosophia (§. XXVIII.) sedem habeant manes dii. Exemplum habuimus supra (§. XXXVI.). Horatius ubi describit sacrum magicum enarratum (§. XXXIII.), plumam no-

vir hujus ætatis summus Jo. AUG. ERNESTI in *clavi Ciceron.* Et fere tantum VI. 2.) pro *indagare, scrutari.* Ita ventilatæ leges in c. 2. caus. 35 q. 5 occurrunt. VII.) Sponte ex dictis sequitur, JAC. GOTHOFREDUM ingenti conatu nihil egisse, dum ventilandi vocem in re magica propriam esse, ludosque & gesticulationes magorum innuere persuadere voluit.

(u) *Feralis pestis* de supremo quovis supplicio accipitur. Ego ex JULIO PAULLO (v. supra §. XXXV.) de pœna consueta exustionis accepi, quæ ipsa etiam dictata fuit in *Codice Gregoriano* lib. XIX. tit. 4. de *Maleficis* & *Manicheis*, de cujus inscriptionis conceptione consule inf. §. C. *Codex Gregor.* ex-

stat ap. SCHULTINGO. *Jurisp. anteq.* ubi v. p. 707. & 787. Ejus pœnæ exemplum pariter in MARCELLINO L. 29. c. 3. obvium est, ut itaque mihi nullum de ea sit dubium. Nec tamen cum RIVARDO *Variarum* L. V. c. 3. illud ad sacrificia feralia putem, quasi malefici iis diis consecrari intelligantur, quos sæpe, ut erat opinio, inquietaverant. De variis Græcorum & Latinorum circa hanc Constantini phrasin iudiciis & CUYACII conjectura, qui *feralem pactum* legi maluit, consule DELRIVM *disq. mag. Append. I. ad lib. V.* Ex hac denique legis totius interpretatione haud difficulter iudicium de sensu eidem in c. 14. caus. XXI. q. 5. tributo formabitur,

Æternæ Strigis præter multas herbas adhibitam refert (x). Hieronymus characterem Maleficorum distinctivum in eo constituit quod sanguine utantur & victimis, & sæpe contingant corpora mortuorum (y). Invenio etiam in *Oraculis Chaldaicis*, quæ ex philosophia Pythagorico-Platonica adhibitis nonnullis Zoroastriæ disciplinæ reliquiis confata sunt, præceptum illud: *ἐνεργεῖν περὶ τὸν ἐκάλικον τροχὸν ὀπερᾶν* circa *Hecatinum circulum*; ad quod PSELLUS ita commentatur: „Hecatinus circulus orbis est aureus, in medio saphirum inclusum complectens loro bubulo, conversus undiqueque varias figuras & characteres habens, quem rotantes perficiebant invocationes, atque istiusmodi sunt, quæ *lyngas* vocare solent, sive orbicularem sive triangularem sive aliam quamcunque figuram habeant, atque dum circumagitant orbem illum, sonos inconditos & belluinos emittunt ridentes & aerem flagris ferientes. Docet itaque oraculum circuli ejusmodi agitationem, ut quæ vires arcanas habeat. Vocatur autem ita, quia Hecatæ dedicatus est, quæ Hecate Chaldaïs dea est, & in dextra sui parte virtutum fontem habet „ (z).

XL. Contendebant nimirum theurgi quidem & Goetæ ad diversum finem, sed per idem medium, nempe adsumtas omnium rerum & entium inter se, & in se agentes relationes (§. XXXVI.). Hinc respondendum PLUTARCHI objectioni quam Romanis movet: *Ἀν δὲ ἱμμερᾷ ἄνθρωποις νῆψας ἔταβαν, Ἐνὶ δὲ ἀνάγκῃς ἀναγκαστὴν ἔργον ἔργον* *rom. 83.* Explodimus vero ORIGENIS *Φιλοσοφούμενα*, qui Magorum jactationibus deceptus (§. XXI. β.) Mosen ipsum videtur Magum fa-

(x) E majorum nostrorum errore superest hodiernum *Alrimæ* nomen, quæ herbæ *mandragoræ* seu ut alii *Bryoniæ* radici hominis in speciem efformatæ applicatum fuit, unde responsa expectaverant, quasi hæc ipsis in aurem inderentur, nobis ins Dñe raunen. *Mandragora* apud Græcos & Romanos philetis miscbatur. Diosc. IV. 76. PLEIN. XXV. 13. v. JAC. THOMASIVS diff. de *Mandragora*. BOSTIVS diff. II. de *potionibus mortif.* §. 7 8.

(y) COMM. in Daniel. c. II. QUINCTILIANUS Declam. XV. *tumulos, busta scrutari & amputatis cadaveribus ipsos in scelus armare sanus* ait. Nec dubium, quin tituli juris ro-

mani de *sepulcro violato* etiam Goetas respiciant.

(z) Cf. Porphyrius ap. EUSEB. *præp. ev.* L. V. c. 15. GALE ad *Jambli.* sect. III. c. 13. p. 231. Adparet heic per *lyngas*, quæ alias sunt aviculæ ut infra §. 73, turbines vel trochos intelligi, in quibus fortassis avicularum istarum, quas motacillas fuisse credunt, vissera cum seu amici seu inimici nomine adligita fuerint, ut ita hic homo defigeretur. Sic in *Xenoph. Memor. L. III. c. 11.* dicit *Theodora* *syngem* se velle in SOCRATEM trahere *lyngas* *ιδιους ἐν τῷ Ζωρπαλεῖ*. Adde celeb. EUSEBII Notation, in eum loc.

cere. Moses, ait, quod admiratione dignum existimo, considerans, quid cognationis cum quibus demonibus habeant singula animalia, in constitutionibus de animalibus singula pronuntiavit impura, e quibus præfagia sumunt Ægyptii ceterique homines. Sed misso Origene perpendi potius meretur LUCANI de Goetarum imposturis præclara meditatio, qua simul plerasque in Gentilismo vigentes divinationum superstitiones complectitur. Ubi lib. VI. narrasset, quod Sextus Pompeji filius, ad artes magicas refugium sumserit,

— Stimulante metu sati prænoscere cursus
Impatiensque moræ, venturisque omnibus aeger,
Non tripodas Deli, non Pythia consulit aura,
Nec quæsisse libet, primis quid frugibus altrix
Ore Jovis Dodona sonet, quis noscere fibra
Fata (a) queat, quis prodat aves, &c. Ille supernis
Detestanda Deis (b) sævorum arcana Magorum
Moverat, & trisleis sacris feralibus aras —

Inde post enarratos operationis magicæ effectus hæc dubia objicit, quibus incohærentiam systematis Magorum ob oculum ponit, quo illi talia spondeant, quæ concipi non possunt, unde dii superi statim idem debeant agere, quod inferi jubentur. Quærit an unus sit Deus, qui ita omnes reliquos & totum mundum cogat id agere, quod ipsi extorqueatur? An omnes dii ita cogantur, quod Goetæ profecto spondere non posse videbantur, qui cum solis inferis, neque theurgi, qui cum solis superis agendum habeant? An id denique vi pacti, an fatalis lege necessitatis evenire debeat? An Magi forte id ignota pietate demereantur apud Deos? Verba ejus:

Quis labor hic superis cantus herbasque sequendi
Spernendique timor? cujus commercia pacti
Obstrictos habuere deos? parere necesse est
An juvat? ignota tantum pietate merentur?
An tacitis valuere minis? hoc juris in omnes
Est illis superos? an habent hæc carmina certum

Im

(a) Britannorum Magos fibris consulere
deos dixit Tacitus sup. §. 32.

(b) Invisa hæc sunt superis, quia arti-

bus his coguntur, licet Servius ad Æn. v. 493,
aliter, adde inf. §. 73. not. o. §. 74. & sup.

§. 34. not. γ.

Imperiosa Deum, qui mundum cogere quicquid

Cogitur ipse, potest?

Goetæ semper reponebant deos se ipsos eis subiecisse, quum ritus suos a Diis acceperint, ut ex PORPHYRIO & aliis elucet.

XLI. Strenue itaque perrexerunt populos dementare. Jam id animadvertendum est, quod sicut in rebus naturalibus nil tam diffitum est, ut albus a nigro colore, illi bonum, huic malum maxime assimilatur, ita ii ducti iterum systemate proportionali ipso opere ostendere voluerint, cum quo deo agant (c). Zoroaster (§. II.) deum bonum maxime similem esse luci, malum contra tenebris & ignorationi statuit (d). Slavi antiqui deum malum non aliter quam nigrum deum æterni Buh dixerunt (e). Ita Magi omnia noctu fieri omnia atrii coloris esse voluerunt animalia, quæ immolantur (f). SURDAS (g) describens ritum evocationis manium id indigitat. „ In manibus eliciendis præstigiis quibusdam utuntur adversus mortuos. „ Cum enim ad ea loca pervenerunt, unde duci possunt animæ, quas desiderant ii, quibus illis opus est, eo veniunt, ubi mortui sunt ii, quorum manes eliciunt; nec e vestigio inveniunt locum, sed ad hunc modum indagant. Nigrum arietem adhibent, eumque vel altero ejus cornu vel anterioribus pedibus comprehensis erectum posterioribus circumducunt. Is vero placide admodum ducentem

F

(c) PHILOST. L. VIII. c. 7. n. 2. „ Goetarum Collegia deorum sacra (intellige diurna §. XXXV.) „ fugiunt insecta quippe ejus artis professoribus. Noctem autem & quidquid obscurum est, sibi indidentes stolidos Consultores, nec oculos habere neque aures patiuntur. „ Sed detegit insimul SERVIUS ad VIRGIL. Georg. l. I. v. 380. universale religionis paganæ principium. En illud! „ Victimæ numinibus aut per similitudinem, aut per contrarietatem immolantur. Per similitudinem, ut nigrum pecus Plutoni. Per contrarietatem, ut porca, quæ obest frugibus, Ceres, & Caper, qui obest vitibus

„ Libero, tempestati atrum, candidum ferrenitati „ v. id. ad Æn. III. v. 118. Et plures loci veterum apud MEURSIUM in Comment. ad LYCOPHRONIS *Cassandram* v. 1185.

(d) PLUT. de *Isid. & Osir.* T. II. Opp. p. 369.

(e) HELMOLD. *Chron. Slav.* l. I. c. 52. cf. GROSSEN. *Laussische Pictur.* Parte II. LACTANTIUS II. 9. dicit noctem diabolo attributam fuisse.

(f) Itaque deos atrii coloris statuebant PLIN. H. N. Lib. II. cap. 7.

(g) in Lex. voc. *ψυχαιων*. cf. Homer. *Odyss.* X. in f.

sequitur. Ubi vero perventum est eo, ubi ille vel illa sita est, ibi se aries ultro prosternit. Quo facto illo remoto & occultato, variis sacrificiis & incantamentis adhibitis obambulant, & circumcumeunt illos, & audiunt loquentes & causas, propter quas irati sint, seiscitantur. Etiam ANTONINUS Imp. elicuit manes patris sui. Pecudes, quibus *nonnisi ater Colos esset*, in operationibus magicis adesse debere supposuit PLINIUS. (h) Quid si non a tam remotis paganorum temporibus, sed ex Christianis propinquiore probationem hujus enunciati accersere possim? Pullus niger adhibetur ap. Jo. Niderum. (i) Et recentissimis temporibus notum est exemplum Vindobonæ advenarum quorundam Christianorum nomine indignorum, qui ad pecunias acquirendas Luna splendente vitulum nigrum infernali stultitia immolarunt. Vitulus hanc in rem a D. R. ex Helvetia usque procuratus fuerat. (k)

XLII. Considerandum porro, quæ adminicula homines fordidissimi aucupandæ in vulgi superstitione auctoritati conquassaverint. Non est primo dubitandum, quin se ubique sacris gentilium intruserint, atque, cum eorundem Sacerdotibus colluserint. EUSEBIUS (l) & ex eo Floerkius (m) notat Sacerdotes oraculorum plerumque fuisse Magiæ addictos. Ego vero idem cenfeo de *Idæis* illis *dædylis*, qui ferri igne subigendi artem alioqui e Phrygia in Cretam secum attulerant, sed corrupta æque Magorum in Oriente disciplina instituti, egregios discipulos in eadem formarunt; inter quos Hercules Idæus & Orpheus memorantur, qui postremus arcana sacra cultumque Cybeles in Thraciam invexerit. Ab iisdem venire Curetes, Corybantes, Cabiros, Telchines, omnes imposturis goeticis, Cybeles idolorumque aliorum servitiis celebres an? infames

(h) H. N. l. XXX c. 2.

(i) in *Malleo Malef.* T. I. p. 320.

(k) Quum autem omnia noctu fieri debuerint, noctis vero domina Luna sit, plebæque gentiles nationes lunam pro præside artium magicarum agnoverunt. Plutarchus etiam docet lunam esse *dæmonum simulacrum*,

que cum geniorum mutationibus (§. XIV.) conveniat ob vices incrementorum & decrementorum. *lib. de defectu oraculorum.* cf. ad cultum Lunæ universalem perspicendum §. 84. inf.

(l) *præp. ev.* L. IV. c. I.

(m) l. c. c. VII. §. I. p. 266.

haud difficulter mythologis adferentibus credi potest. (n) Ut adeo recte Chrysostomus & *Magos* (theurgos) & *vates*, & *goetas* & *avium observatores*, & *menagyrtas*, seu eos, qui singulis mensibus magnæ Deum matri Cybeli stipem cobeant, in eandem præstigiatorum classem redigat. (o)

. XLIII. Ad hunc locum præcipue pertinent utrisque Magis communes *Exorcismi* seu Adjurationes dæmonum, quibus tam in sacrificiis noxios & contrarios occurrentes dæmones, quam malorum effectuum aliorum, quos illis adscribebant, auctores abigi posse sibi gentes persuaserant. Dictum fuit supra dæmonum averruncationes Celtis usitatas fuisse (§. XXVI.). Sinarum modum describit TRIGALTIUS (p): Apud eos sectæ cujusdam sacrificulorum *peculiare munus* „esse inquit, *dæmones* impiis precationibus e domibus pellere: idque duobus modis tentare solent; nam horrenda dæmoniorum monstra in flava papyro (paullo ante docuerat flavum colorem esse regis vestibus dictum) „atramento delineata domorum parietibus „affigenda tradunt, inde tam inconditis clamoribus domos complent, „ut ipsa dæmonia esse videantur. „Orientis & Pythagoræ remedia contra dæmones pariter percepimus, cui philosophiæ consequenter mystæ Cybeles semper in sacris suis æris usum retinebant, quo nomine *æra Corybantia* sæpe occurrunt, quibus (q) vehementer concussis contrarios profligare dæmones volebant. Amplius vero quid est *adjuratio*, atque differt ab *incantatione*. Hieronymus rationem reddens versionis suæ in Danielelem (r) incantatores, vel *ἐπαυδῆς* dicit reddidisse alios, quos ipse *Ariolos* interpretatus sit. *Ergo*, pergit, *videntur mihi incantatores esse, qui verbis rem peragunt.* Optime sane. Sic Ovidius Fast. L. V.

F 2

(n) cf. BANIER *explication historique des fables* &c.

(o) Serm. de S. Babyla T. II. p. 559. *Μαγοὶ καὶ μαντεῖς, καὶ γοῆτες, καὶ οὐροσκοποὶ, καὶ μενταγύρται, καὶ πᾶσις ἐργασίαις μαργαυταίς.*

(p) l. c. L. I. c. 10. p. 113.

(q) v. ALEXAND. APRODISMUS L. I. probl. 47. MACROB. Saturnal. L. V. c. 19. qui æris sonitu malos dæmones abigi docent.

(r) Comment. in Dan. C. II.

*Rurſus aquam tangit, Temefæaque concrepat ora,
Et rogat, ut tellis exeat umbra ſuis.
Cum dixit novies, Manes exite paterni,
Reſpicit & pure ſacra peracta putat.*

Sed in eo ab adjuratione differt incantatio ſtriſte ſumta, nam & promiſcuè ſumitur, quod illa ſit vehementior quædam incantatio, ad quam Magi poſtremo convolabant, ubi omnia jam tentando nil profeciſſe videbantur, atque minas per Deum quemdam ſuperiorem vel ſupremum continet. (s) Goetæ adverſus dæmones ſolebant uti poteſtate & vi illius eorum principis, cujus etiam arcanum nomen enun-
ciaturos ſe minabantur. Erichtho ſaga apud Lucanum Lib. VI. ad manes :

— — — Paretis ? an ille
Compellandus erit, quo numquam terra vocato.
Non concuſſa tremit, qui Gorgona cernit apertam
Verberibusque ſuis trepidam caſtigat Erinnym,
Indeſpecta tenet vobis qui tartara — —

Similia loquitur Tireſias apud STATIUM. (t) Et hi ſunt ſecretarum ar-
tium ritus, quibus adſantur nescio quas poteſtates, ut ait ARNOBIUS adverſ.
Gentes.

XLIV. Enimvero ipſos homines a dæmonibus ſuis infeſtari
fingebant. His infeſtationibus morbos adſcribebant. Adparet id præ-
cipue in tetro illo morbi genere Epilepſia, quæ jam ante ætatem
Hippocratis ſacer morbus audiit, cujus denominationis rationem ſe-
quentibus prodiit auctor inprimis gravis ARETÆUS: (u) „ Flagi-
tiosis hominibus a luna immitti quorundam eſt opinio, cujus rei

(s) SIMON MAGUS ap. auctorem Reco-
gnitionum Clementis L. II. n. 13. de necyo-
mantia hæc tradit: „ Ipſis animabus venire
„ volentibus non indulgent, cum vero hi,
„ qui præſunt angeli, adjurati fuerint per
„ Majorem ſuum, excuſationem habent ad-

„ ſtræ, qui eos adjuramus, violentiæ. „
De Simone videndus §. 90. ſeqq.

(t) Thebaid. L. IV. v. 500. ſeqq. add.
SÆNEC. in Oedipo v. 561.

(u) de cauſſ. & ſign. diutur. morb. lib. I.
c. 4. p. 28. edit. Boerhaav.

„ causâ sacrum morbum nominant. Quin & ob alias causas, aut
 „ ob magnitudinem (sacrum enim quod magnum (x)) aut ob cura-
 „ tionem non humanam, sed divinam, aut quod dæmone correptus
 „ homo videatur (ὁ δαιμονος δόξης ἐς τὸν ἀνθρώπου εἶσθαι), aut pro-
 „ pter hæc simul omnia hunc morbum sacrum nominarunt. „ Itaque
 „ etiam omnes artes & scientias superstitionibus sufflaminare adgredebantur,
 „ suasque tantum incantationes, februationes, expiationesve cum
 „ aliis remediis naturalibus quibusdam commendabant. (y) Bene id vi-
 „ derunt prudentissimi quique viri, sed paucissimis tamen datum fuit
 „ his obsistere ineptiis. Perspexerat hæc ingenii sui vi HIPPOCRATES,
 „ quare interest verba ejus aliqua, quæ in libro *de morbo sacro* exstant,
 „ latina adferre. „ Mihi, inquit, qui primi hunc morbum ad deos
 „ retulerunt, tales esse videntur, quales & nunc sunt Magi, ex-
 „ piatores, circulatores, & arrogantes ostentatores, qui se valde
 „ pios esse, (nota sapientiam adfectare & magos primos fuisse philo-
 „ sophos ex §. IX. dicuntur enim ante medicos methodicos extitisse,)
 „ plurinumque scire simulant. Hi quippe divinitatem prætexentes,
 „ cum in summa rerum inopia nulla re prodesse possent, ne insci-
 „ tiam suam proderent, hanc affectionem sacram dixerunt, addi-
 „ tis ad id idoneis rationibus tutam sibi curationis viam proponentes
 „ oblati expiationibus, & incantationibus balneisque interdictis,
 „ carne suilla &c. „

XLV. Addam hac occasione, quæ scriptor sapientissimus
 de his hominibus porro differit. „ Quamquam, pergit de Ma-
 „ gis dicere, mihi quidem non de pietate sed potius de impietate
 „ verba facere, deosque non esse profiteri videntur, ut eorum pie-
 „ tas & divinitas, sicuti docebo, in impietatem & nefarium scelus ver-

F 3

(x) Etiam hebræa phrasi omnia magna
 dicuntur esse dei, ut cedri, Angeli seu ho-
 mines Dei, i. e. magni, ut notant Interpre-
 tes ad Gen. VI. v. 2. & Psalm. C. III. v. 16.
 Aliam rationem adsignat APULIUS *Apol.*
 p. 306. videlicet quod animi partem rationa-

lem, quæ longa sanctissima est, eam violet.

(y) Id CICERO haruspicius exprobra-
 vit. Dum, ait, haruspiciam veram esse vul-
 tis, physiologiam totam pervertitis. de di-
 vinat. II. a. 37.

„ tatur. Si enim lunam deducere (z) & solem obscurare, tem-
 „ pestatemque & serenitatem inducere & imbres ac siccitates,
 „ mareque & terram sterilia facere, ceteraque id genus se sci-
 „ re profitentur, sive ex sacrorum mysteriis, sive ex alio quo-
 „ vis consilio aut cura hanc sibi potentiam vendicent, qui his
 „ rebus operam navant, mihi quidem impii esse videntur, neque
 „ deos esse existimare, neque, si admittantur esse, quidquam ta-
 „ men posse, neque summum aliquod malum propulsare. Quare
 „ cur dii non ipsi infesti sint? Si quis enim magicis artibus & sacri-
 „ ficiis lunam deducet &c. hæc humana esse censuerim, si quippe
 „ divina potentia humano consilio superatur, & in servitutem as-
 „ feritur. „

XLVI. Ostendit ulterius HIPPOCRATES, quomodo Magi po-
 pulum superstitionibus impleverint, quod quidem in historia eorum
 adnotari debet. „ Si, inquit, capram imitentur, & balatum edant
 „ ægri, dextramque in partem convellantur, deorum matrem in
 „ causa esse asserunt. Si vero acutiorem & vehementiorem vocem
 „ edat æger, equo simile esse dicunt, & ad Neptunum causam re-
 „ ferunt. Quodsi stercoreis aliquid emittat, quod nonnullis mor-
 „ bo pressis contingit, Hecatis enodiæ (Trivix) appellatio adhi-
 „ betur. Sin autem te tenuius & crebrius dejiciat, veluti aves, Apol-
 „ lo Nomius. Pavores vero, qui noctu adsunt, timores, deliria,

(z) Putat FORSTIUS in *Oeconomia Hip-*
pocr. σιδηρὴ καὶ ἀσχυρὴ significare ejus lu-
 men incantationibus abolere; ego simpliciter
 illam, sicut alios deos, ad se efficere; quo
 modo in XII. tabulis lex erat contra eos,
 qui fruges excantarent, i. e. in alias terras
 pellexerint, aut susurris magicis obligave-
 rint, ne crescerent, quas ineptias antiqui-
 tatis appellat SENECA nat. quæst. L. 4. c. 7.
 cf. sup. §. 19. PLUT. de oracul. defectu: „
 „ Confundere nos omnia & conturbare co-
 „ gunt deum in humanas res & affectiones
 „ conjicientes, detrahentesque ad usus, quo
 „ modo Thesfala lunam deducere cælo fe-
 „ runtur. Quamquam hoc quidem creditum

„ fuit a mulieribus astutia Aglaonice Agetoris
 „ filie, quam ajunt astrologie peritam lu-
 „ na deliquente semper simulasse eam suis
 „ se deducere veneficiis „ cf. eundem ad-
 „ hortantem mulieres, ut studiis operam dent,
 „ quibus ab hujusmodi ineptiis in dies magis
 „ abducantur in præceptis conjugal. in fin. S.
 „ BASILIUS in *Hexæm* hom. VI. n. II. „ Ri-
 „ diculæ quædam fabulæ ab aniculis temu-
 „ lentis insipienter conficte ubique pervul-
 „ gatæ sunt, quod luna incantationibus
 „ quibusdam ex propria sede emota ad ter-
 „ ram deferatur. Quomodo ergo Goetarum
 „ incantamentum eam emovebit, quam
 „ ipse altissimus fundavit? „

„ & terculamenta, cum ægri e cubili exiliunt & fugiunt, Hecatis
 „ infidias & Herpum invasiones esse affirmant, expiationibusque,
 „ & incantationibus utuntur. „ Hæc Hippocrates, cui scio quidem eum librum a GROTIO Comment. ad *Marc. IX.*, CÆSALPINO, MENAGIO, TRILLERO (a), aliis, abjudicari, sed absque fundamento, quum & GALENUS eum, CÆLIUS AURELIANUS, & EROTIANUS Hippocratis esse agnoverint. (b) Nobis sufficeret esse ejusdem ætatis.

XLVII. Habemus igitur exorcismos contra dæmones morborum auctores. Unde jam intelligemus præclaram ULPIANI decisionem in quæstione, qui nomine Medicorum veniant, his verbis conceptam (c): „ Medicos fortassis quis accipiet etiam eos, qui ali-
 „ cujus partis corporis vel certi doloris sanitatem pollicentur,
 „ ut puta si auricularius, si fistulæ vel dentium: non tamen
 „ si intantavit, si imprecatus est, si, ut *vulgari verbo impostorum*
 „ (d) *utar, exorcizavit* (§. XLIII. XLVIII.). Non sunt ista
 „ medicinæ genera, tametsi sint, qui hos sibi profuisse cum prædicatione adfirmant. „ Recte sane, nam & homines supersticiosissimi suas sibi superstitiones prodesse adfirmant, ubi si res examinetur, semper alia ab eorum mente dissona naturalis causa profuisse reperitur. Neque inde adeo mirandum est, si quidam inter ethnicos professione medici hæc talia Magorum remedia in summa religionis incertitudine exemplo TRALLIANI præscripserunt, qui expressim profiteretur, se id recte facere, modo *per illa hominem servare possit* (e) Hujus est illud contra podagram: *ὀρκίζω σε το ἐνομα το μυστα Ιαω Σαβαωθ*, *adjuro te per nomen magnum, Iao Sabaoth*. Quod vero TRALLIANUS heic meminit nominum hebraicorum, id hausit ex antiquo more magorum, cujus rationem v. *sup. §. XXI β.* ex Jamblichio: quo nomina

(a) *Poemat. T. I. p. 709. not. (u)*

(b) v. FORTIUS in *Not. ad libros Hippocr.* ad Sect. III. p. 143.

(c) lib. VIII. de omnib. tribunal. L. I. §. 3. D. de extraord. cognition. c. JULIUS FIRMICUS *de vi ac potestatibus stellarum seu Matheseos* lib. III. c. 5. §. 9.

(d) ALCIATVS PAREG. I. II. c. 23. nul-

lo sensu nulla ratione legit *impostorum* pro *impostorum*.

(e) v. FABRIC *bibl. gr. lib. VI. c. 7. p. 595.* Sapientior fuit GALENUS, qui L. IX. *simplic. med.* Pamphilum detestatur, quod ad morbos fugandos nugaces prestigiatas & deliras incantationes Literis mandavit.

deorum expiscari studuerant; docetque ORIGENES (f) in *libris magicis*, h. e. in libris, quos isti homines de imaginaria sua arte conscribillarunt, multis locis occurrere denominationes Dei veri hebraicas. ACTUS APOSTOLORUM narrant (g) *Judeos exorcistas* adhibuisse nomen domini JESU. JUSTINUS MARTYR in *dial. cum Tryphone adversus Judeos* inquit: „ Quodsi exorcizetis per nomen cujusvis regis aut „ viri justī, aut prophetæ eorum, qui apud vos fuere, nullus „ dæmonum ei obediet; at si quis exorcizet per Deum Abraham „ & Deum Isaac & Jacob, credo, forte obedient „ (nempe quod verus Deus illis potissimum nominibus nosci, adpellarique vellet, & ideo fortassis admittat effectum, quum apertissima locutione constaret, ipsum, non aliquem gentilium deorum esse invocatum.) Addit Justinus modum exorcizandi „ Exorcistæ vestri eadem, *que etiam* „ *apud gentes*, arte adhibita adjurant, incensisque odoribus & vin- „ culis (§. XXII. N. III. XXXIX.) „ Quomodo Christiani inepti sibi easdem doctrinas adplicaverint, percepimus ex AUGUSTINO supr. §. XXXVII.

XLVIII. Si forte adhuc quæras, quid generatim de omnibus suis exorcistis viri cordati Gentilium fenserint, responsum cape ex M. AURELIO ANTONINI soliloquiis (h). Imperator hic licet alias religionē suā ita ferente summe superstitiosus (i), tamen inter primas actionum moralium regulas sibi hæc adnotavit. „ A Diogneto „ edoctus sum, ne rebus inanibus studium impenderem, neve eis fidem haberem, quæ a præstigiatoribus goetisque de incantationibus deque dæmonibus averruncandis (περί επωδων και περί δαιμονων αποπομπης) aliisque ejusmodi imposturis dicuntur. „ Miror THOMAM GATAKERUM in *Comment. ad h. l.* non attendisse, eo innui exorcistas non solum Christianorum, sed vel maxime gentiles, licet subolsecerit *latius se extendere verba Marci & ad ethnicas superstitiones per-*
tinge-

(f) *Contra Cels.* lib. IV. n. 33.

(g) C. XIX. v. 13. Judæi hi erant Cabalisticæ v. §. 65. 66. inf.

(h) *Eorum quæ ad se ipsum* L. I. §. 6.

(i) MARCELLINUS L. XXV. c. 4. de

eò: „ superstitiosus magis quam sacrorum „ legitimus observator. „

singere. Sed ad Scopum. Vidimus Magos Medicos apud Græcos & Latinos, ad quos omnia ex Oriente derivata sunt. Fuit autem cum medicina superstitiosa & magica semper connexa *Astrologia judiciaria*, cujus rei ratio in apico est (k). Sicut enim MAGIA ex cultu spirituum anomalo, sic ASTROLOGIA ex cultu Astrorum, qui cultus illum alterum mox subsecutus est ex virorum doctorum (l) observatione, originem suam traxit; utriusque autem poena naturalis fuit infanda superstitio. Ergo etiam utræque sequelæ apud gentes idololatras ex eodem principio (§. VIII.) semper viguerunt majori dein gradu ab aliis aliisque excultæ. Exemplum est sup. (§. VI. XXI. N. II.) Tolle has duas Magiæ astrologiæque ex orbe opiniones; & omnis superstitio crassior cessabit. Intrude, & pro intrusionis gradibus augebitur eadem.

XLIX. Inde PLINIUS (m) describit herbas magicas, quas primi Pythagoras atque Democritus *confessati* magos in oriente (n) celebraverint; aliis aquam glaciari, aliis deos evocari posse, aliis magos divinare, alias ad liberos pulcros bonosque generandos prodesse, Herbæ Crocidis tactu phalangia mori &c. Memorat alibi (o) *magicas vanitates in tantum evellæ, ut abrogare herbis fidem cunctis possent*; æthiopide herba amnes ac stagna siccare, clausa omnia aperiri; Achimenide conjecta in hostium aciem trepidare agmina & terga vertere, alias omnibus morbis mederi (p) & quæ ceteræ nugæ infinitæ sunt. Meminit alibi (q) Hienæ animalis africani, alternis annis maris, alternis semina, cujus umbræ contactu canes obmutescunt.

G

(k) Conjungit ASTROLOGOS & GONTAS Dio Lib. XLIX. PORPHYRIUS docet sed eos ipsos declarasse *summos magos, summosque genethliacos*, ap. EUSEB. *præp. Evang.* Lib. V. C. 14. id quod intelligemus §. 73.

(l) v. Scriptores ad §. 4. citatos. Constat HORATII versum l. II. epist. 2.

Scit genius natale Comæ qui temperat astrum, Natura DEUS humane — —

(m) H. N. L. XXIV. 17.

(n) v. L. XXV. c. 2. ibi: *peragratia*

Perfidis Arabia Æthiopia Egyptique Magis.

(o) L. XXVI. 4. XXV. 9.

(p) L. XXV. 4. Ibid. c. 2. Juba in Arabia herba revocatum ad vitam hominem tradit.

(q) Lib. IIX. 30. XXVIII. 8. XXXVII. 10. Phocas monstra marina etiam ad operationes magicas adhibita fuisse ex antiquis Scholasticis notat DACHRIA, quæ inde Homeri fictionem de monstris marinis Protei declarat Odyss. L. IV. not. 20.

scant ; hienias gemmas linguæ humanæ, si ei subdantur, futura inspirare. Quin ipsi animali huic artes magicas adscriptas ait, debere vero ex magorum præcepto capi, *ut est solers ambagibus vanitas Magorum, luna geminorum signum transeunte, ejusque omnes partes peculiaribus virtutibus esse insignes.* De Druidis (§. XVI.) hæc habet. Describit (r) Galliarum admirationem in colligendo visco ex quercu. „ Nihil, inquit, habent Druides, ita suos appellant magos, (supra §. IX. medicos dixit) „ visco sacratius. Et omnia sexta luna — „ omnia sanantem appellantes suo vocabulo „ Describit deinde sacrificia & cerimonias in eo colligendo usitatas. „ Selaginem, alibi ait (s) „, contra omnem perniciem habendum prodidere Druidæ „ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia fumum ejus prodesse. Idem, addit „, Samolum herbam nominavere nascentem in humidis; hanc „ sinistra manu legi a jejunis contra morbos suum boumque, nec „ respicere legentem &c. „ Præterea (t) describit morem, quo druidæ serpentibus ova sublegere solebant, addens : „ Atque, ut „ est magorum solertia occultandis fraudibus sagax, certa luna capientium censent. Ad victorias litium ac regum aditus mire laudantur. „ Denique Germanos inprimis observasse novilunium vel illud exemplo est, quod ARIOVISTO Cæsari congressuro id non licere matresfamilias (ut ait Cæsar (u), Plutarchus clarius (x) *ἱερὰ γυναικας*, sacra eorum seminae §. XVI.) sortibus, & vaticinationibus (y) declararent, neque Romanos a Germanis superari posse, si ante novam lunam prælio contendissent.

L. Superest adhuc commune Magis ut exponamus artificium, ad quod consequendum omnem movebant Lapidem, scilicet Vaticinatio. Atque heic primo loco adnotare oportet, gentes, qui-

(r) lib. XVI. 44. De Britannia idem legendus lib. XXV. c. 4.

(s) Lib. XXIV. 11.

(t) Lib. XXIX. 3.

(u) de B. G. I. 50.

(x) In *Cæsare*; cujus locum descripsit CLEMENS ALEX. Strom. I. p. 224. ed. Heins.

(y) In quo confisterint hæc vaticinationes, declarat Plutarchus dicens: *πολιμνοὶ δι-
νους προσδραπέσσαι, καὶ βενμῶν ἐλθῶναι
καὶ ψοροῖς τετραμερομεναι, προεισπικῶν*, „ fluviorum vortices prospicientes fluentiumque sonitus ac circumvolutiones vaticinabantur. „

bus infana superstitione religio erat, quibus nulla futuri spes, quam maxime stimulas fuisse ad futura noscenda, ruminanda, & quibusvis sceleribus, quæ jam scelerum naturam exuere ipsis videbantur, modo ad stimulos naturales curiositatis satiandos referrentur, expiscanda, in quæis demum suam felicitatem ponebant. Hinc theurgi omnibus suis cerimoniis nihil aliud quærebant, nisi *adflatu deorum*, & *diutnam*, ut late prosequitur Jamblichus, *manticem*. Goetæ sacri-legiis suis præcipue vaticinationis spiritum intendebant (§. XXXV.), ideoque manes evocare nitebantur atque *imperia dira*, ut ait Plinius (z), in deos *ne somno quidem quieto* (i. e. etiam noctu §. XLI.) irrogant. Ad hunc hauriendum partes quorundam animalium devorasse Porphyrius (§. XXXI.) retulit, quod Plinius (a) sequentibus confirmat: „Peculiare vanitatis (magicæ) sit argumentum, quod animalium cunctorum talpas maxime mirantur, tot modis a rerum natura damnatas, cæcitate perpetua, tenebris etiam aliis defossas sepultisque similes. „Heic Plinius omnino de Goetis tantum loqui videtur, quod talpæ ex systemate proportionali (§. XXXII.) cum diis inferis (§. XLI.) analogæ essent; sed ipse non pervidit stultitiam. Pergit: „Nullis æque credunt *extis*; nullum religionis capacius judicant animal; ut si quis cor ejus recens palpitansque (§. XXXI.) devorarit, divinationis & rerum efficiendarum eventus promittant. „Druidum vaticinationes vidimus (§. XLIX.)

LI. Referta igitur erat Gentilitas vaticinatorum qui se deo plenos adsimularunt, diversissimarum classium, & nominum, qui omnes ex *Astrologia & Magia* (§. XLVIII.) prodierunt (b). Magi videntur omnia genera complexi fuisse. ARNOBIUS (c) Magos *aruspicum fratres* adpellat. PLINIUS *Magiæ species esse plures* scribit, addens:

G 2

(z) H. N. L. II. c. 7.

(a) H. N. L. XXX. 3.

(b) V. JULIUS PAULLUS *recept. sent.* L. V. tit. 21. de *Vaticinat. & mathemat.* GALIENUS ad JAMBL. Huc referendi qui circa *sana bacchati sunt* ex L. 1. §. 10. D. de *ædil. edict.*

(c) adv. gentes L. IV. *Magi aruspicum*

fratres suis in accitionibus memorant antiche's sepius obrepere pro veris &c. COLUMELLA conjungit L. I. c. 8. „Haruspices sagasque que utraque genera vana superstitione rudes animos ad impensuræ & deinceps ad flagitia compellant, ne, admiseris, „

„ Namque & ex aqua, & ex sphaeris, & ex aere, & ex stellis &
 „ lucernis, ac pelvibus, securibusque, & multis aliis modis divina
 „ promittit „ (d). Principium horum omnium erat mundus dæmo-
 „ num plenus. (§ XIII.). Unde JAMBELICHUS cum theurgis illud do-
 „ gma exculpsit: exta animalium varie ad deorum voluntatem permu-
 „ tent tum ipsa eorum anima, tum dæmon iis præfectus, tum aer tum
 „ cœli circuitus (e). Ridiculum nobis esse debet, quod Imperatores
 „ ethnici consecraria suæ religionis prohibuerint, radicem ipsi foverint.
 „ Ad hos etiam cunctos, de quibus modo exposuimus, homines perti-
 „ net constitutio D. MARCI, de quo sup. §. XLVIII., corpori Juris in-
 „ jerta. „ Si quis aliquid, ita eam exhibet TRIBONIANUS (f), *sece-*
 „ „ rit, quo leves hominum animi superstitione numinis terrentur,
 „ D. Marcus hujusmodi homines in insulam relegari rescripsit. „

LII. Id addi debet Magos sibi vaticinia de successione prin-
 cipum vindicasse, quapropter etiam in L. 7. C. de malef. aruspex, ario-
 lus, augur, mathematicus aut enarrandis somniis occultans artem aliquam
 divinandi e comitatu Cæsarum ejecti & puniti sunt. Hujus exemplum
 habemus in Marcellino, dum (g) narrat de iis, qui per artes illici-
 tas quærebant, quis VALENTI succederet, miris cerimoniis magicis.
 Locum apponam, ex quo de tota re quivis prudens conjectari poterit.
 „ Construximus, inquit apud eum Hilarius, ad *Cortinæ similitudinem*
 „ *delphicæ* diris auspiciis, de laureis virgulis insaustam hanc mensu-
 „ lam, quam videtis (h): & imprecationibus carminum secretorum
 „ choragiisque multis, ac diuturnis ritualiter consecratam movimus
 „ tandem. Movendi autem, quoties super rebus arcanis consuleba-
 „ tur, erat institutio talis. Collocabatur in medio domus emacula-

(d) H. N. L. XXX, c. 1. De alia spe-
 cie nempe *καλίσματα* consule DAN. HEINS.
Lection. Theor. c. VII. cf. CASAUBONUS ad
 Spartianum in vita *Juliani*, ubi vaticinia
 ex speculis qualia enses lucidi, seu, secures,
 pelves, cyathi &c. enumerat; quibus re-
 censendis imparari tædet. Vaticinationem
 ex pelvi late describit PELLUS de *dæmoni-*
bis in fine.

(e) Sect. III. c. 16.

(f) EX MODESTINI L. I. de *Panis*. L. 30.
 D. de *pæn.*

(g) L. XXIX.

(h) i. e. tripodem, cui superimponeba-
 tur *καλός* circulus vel *ὄλμος*, *Pollice* te-
 ste. Exhibet mensulam delphicam ex numi-
 nis SPANHEMIUS de *Us. & præst. Num.* Diss.
 III. p. 20. 197.

tæ odoribus arabicis (i) undique Lance rotunda pure superpo-
 sita ex diversis metallicis (k) materiis fabrefacta : cujus in ambitu
 rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor scriptiles formæ
 incisæ perite disjungebantur spatiis examinatæ dimensis. Hac lin-
 teis quidam indumentis amictus calceatusque itidem linteis soccis
 (l), torulo (m) capite circumflexo, verbenas felicitis arboris ge-
 stans, litato conceptis carminibus numine præseitionum auctore cæ-
 rimoniali scientia superstitit. Cortinalis pensilem annulum librans
 arcum ex carpathio filo perquam levi mysticis disciplinis initia-
 tum ; qui per intervalla distincta retinentibus singulis literis inci-
 dens saltuatim heroos efficit versus interrogationibus consonos ad
 numeros & modos plene conclusos : quales leguntur pythici, vel
 ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui
 præsentī succedet imperio, quoniam omni parte expolitus fo-
 re memorabatur, & adfiliens annulus duas perstrinxerat syllabas
 OE cum adjectione literæ postrema; exclamavit præsentium qui-
 dam Theodorum præscribente fatali necessitate portendi. Nec ul-
 tra super negotio est exploratum, satis enim apud nos constabat,
 hunc esse, qui poscebatur (n). Aliud hujus rei exemplum recentio-
 ribus temporibus exstat apud NICOLAUM CHONIATEM, qui refert
 Andronicum Comnenum per artes magicas edificare cupivisse, quisnam
 post se imperium obtenturus esset: Magumque ejus *Hagiochristophori*-

G 3

(i) Locum, ubi operatio magica fieri debebat, lustrare solebant.

(k) ex philosophia Pythagoræ (s. XIII, XLIII.)

(l) Vestitus hic ægyptiacorum sacerdotum erat. v. *Sent. de vit. beat. c. 27. OSBRECHT de Nummo Domitiani Iliaco inter Academica p. 469.*

(m) Torulus est cinnus parvus intortus, qui refert colore, vel habet implexum aurum. SCHEFFER *de torquibus initio.*

(n) SOZOMENUS L. 6. c. 35. notat Valentem ira commotum omnes huic actui co-

operantes, quin etiam Philosophos professione artium magicarum infames & qui dumtaxat horum veste utebantur, quod eos omnes suspectos haberet, morte puniri jussisse. Addit AM. MARCELLINUS L. XXIX. c. 1. multos ea occasione bonos libros perisse; congesti, ait, innumeri codices & acervi voluminum multi sub conspectu judicum concremati sunt, ex domibus eruti variis ut illiciti ad leniendam castrorum invidiam, cum essent plerique liberalium disciplinarum indices variarum & JURIS.

tam a dæmonibus in aqua consultis (§. LI.) didicisse, a literis S. & I. illius inchoaturum nomen, qui Andronico succederet.

LIII. Claudam hoc caput insigni observatione de arte magica a C. PLINIO SECUNDO facta (o). Hæc sunt ejus verba: *Hæc omnia* (intelligit totam artem magicam in complexu) „ *atate nostra princeps NERO vana falsaque comperit.* Quippe non citharæ tragicique cantus libido illi major fuit, fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi vitiis. Primumque imperare diis concupivit (v. §. XVIII. XXX. L.), nec quidquam generosius voluit; nemo unquam ulli artium validius favit. Ad hæc non opes illi defuere, non vires, non discendi ingenium, aliaque non patiente mundo. *Immensum & indubitatum exemplum est falsæ artis, quam dereliquit Nero.* Utinamque inferos potius & quoscunque de suspicionibus suis deos consulisset, quam lupanaribus atque prostitutis mandasset inquisitiones suas! nulla profecto sacra barbari licet ferique ritus, non mitiora, quam cogitationes ejus fuissent. Sævius sic nos replevit umbris (§. XXVII. XXXI. XXXII.). Sunt quædam Magis perfugia, veluti lentiginem habentibus non obsequi numina, ut cerni non possint (p). Forte hoc in illo? Nihil membris defuit. Nam dies eligere certos liberum erat (§. XXII. N. II.) Pecudes vero quibus nonnisi ater colos esset, (§. XLL) facile. Nam hominem immolare (§. XXXIV.) etiam gratissimum. *Magus ad eum Tiridates (Rex) Armeniacum de se triumphum* (quod esset devictus & regno privatus a CORBULONE duce Neronis Dio L. LXIII.) *afferens*, & ideo provinciis (per quas cum comitatu suo transit) *gravis*; *navigare noluerat*, quoniam exspuere in maria, aliisque mortalium necessitatibus violare naturam eam fas non putant (Persæ ex instituto Zoroastris §. III.); magos secum adduxerat; magicis etiam cænis eum initiaverat.

(o) H. N. I. XXX. c. 2.

(p) Tale perfugium memorat Plinius etiam lib. XXVIII. g. „ hienæ sanguine. „ tactis postibus ubicunque magorum infesta.

„ ri artes, non elici deos, nec colloqui „ sive lucernis, sive pelvi, sive aqua, si- „ ve pila, sive quo alio genere tententur. „

(Docebant nempe Magi quæ debeant comedi relationem habentia cum numinibus (§. XXXI. XLIX. L. & Plinius multis locis.)
 „ Non tamen, cum regnum ei daret, (redderet, Nero Tiridati regnum Armeniæ reddidit Dio *ibid.*) „ hanc ab eo artem accipere valuit.
 „ Proinde autem ita *persuafum fit*, *intestabilem irritam inanem esse*, habentem tamen quasdam umbras veritatis, sed in his *veneficas artes pollere, non magicas* (§. XXXII. XXXIV.) Quærat aliquis, quæ sint mentiti veteres magi cum adolescentibus nobis visus APPION grammaticæ artis prodiderit cynocephalam herbam, quæ in Ægypto vocaretur Osirites, divinam, & contra omnia veneficia; sed si ea erueretur, statim eum qui eruisset, mori; seque evocasse umbras Homeri (§. XXVIII.) ad percontandum Homerum, qua patria, quibusque parentibus genitus esset; non tamen ausus profiteri, quid sibi respondisse diceret ? „

CAPUT II.

CONTINUATIO INCEPTÆ HISTORIÆ CRITICÆ
UNIVERSALIS.

LIV.

Ex enarrata hactenus Magiæ indole colligere licuit, qui fuerint olim, unde orti sint, & qui hodie superstitiis quibusdam ex eorum doctrina abolita corollariis adpellari possint Magi. Sed nobis ante alia faciendæ sunt ex demonstratis quædam observationes, quibus cortina illa, quam intellectui obductam esse delphicæ æmulam cernimus, atque idearum confusio, quæ Christianorum seita cum idololatrarum sententiis turpiter commiscet, divellantur, postquam capite præcedenti sedulo cautum est, ne ideæ recentiorum temporum in orbem veterem inferrentur. Hujus generis prima & maxima cautio est, ne cum clarissimis alioqui Viris ex quadam incogitantia Magos idololatrarum pro Magis diabolicis habeamus. Præstabitur id, si, quid sensu prisco dæmon, quid nostro diabolus sit, licet id jam

colligi possit ex dictis, adhuc tamen ulterius enodemus. Convertamus nos ergo iterum ad Magorum systema.

LV. Vidimus inter duo entia suprema, unum bonum, alterum malum semper intermedios tam bonos, quam malos spiritus existere cogitatum fuisse (§. XII.), hos omnes sine discrimine *dæmones* vocatos; (§. XIV. XV.); quibus nunc addere licet, quod uti Deus summus in theogoniis veterum satente BRUCKERO suppositus est, ita etiam supponatur *Vis* illa, uti eam Porphyrius indigitat (§. XXVI.), dæmonibus malis *præposita*, (q) adeoque de his supremis entibus nihil probetur, sed simpliciter supponantur. Ad hæc I. ex historia philosophiæ constat, (r) veteres idololatrias eorumque philosophos omnia ex *chao* & *nocte*, seu Deo summo infinita & increata materia circumsepto ejusque sinu produxisse, unde anima mundi (§. VII.) & dæmones etiam mali (§. XV.) derivantur, cujus specimen habemus in systemate Zoroastris (§. III.). II. Quidquid igitur divinitatis ita e *chao* illo effluxit, in quibus effluviis ipsi dii corporibus subtilissimis involuti prodibant (cf. §. XIV. XXVII.), id. omne communione nomine stricte sumto *δαίμων*, Latinis *deus* audiebat, & quicquid iterum dæmonibus illis post vitam adgregatum (§. XXIX.), ut heroes mali (§. IIX. N. II.). Porro sciebant materiam ob mala in eadem latentia fuisse indomabilem, ita, ut sit ipsum *fatum*, quod etiam diis ex sinu dei summi materiæ ipsi adjunctis aliquando impossibile fuerit subigere. Ergo deos eidem adligari. (s). IV. Ceterum, licet essent spiritus quidam noxii, antichei, deo summo contrarii (t), posse eos tamen conciliari, placari, & ad quemvis effectum bonos (§. XVII.) reddi per observatam materiæ relationem, quæ cuique deo

(q) Eam PORPHYRIUS in alio opere vocavit *Sarapin*. ap. EUSEB. *præp. evang.* Lib. IV. c. 23. Judæi Cabbalistæ BELLEBUS dixerunt ACT. AP. XIX.

(r) v. vel sola GUNDLINGIANA P. XXII. XXIII.

(s) GREGOR. NAZIANZ. *declam.* I. in Julianum. SELIUS L. XIII. v. § 57.

— nulli divum mutabile fatum. EUSEB. *Præp. ev.* L. VI. c. 2. add. MAX. TYRIUS *dissert.* XI. §. 5. *Seneca* de providentia c. 5. Indicat *Laëtant.* I. 15. init.

(t) Jamblichus *εἰσαγωγή πνευματική* adpellat *Señ. III.* c. 12.

deo placuerat, cui ideo fuit ex sinu dei summi inditus (per demon-
strata) quum mundus dæmonum plenus concipiatur. Sinas dæmo-
nibus suis malis plus numinis tribuere diximus §. XV. (u)

LVI. DÆMONAS grammatici dictos ajunt quasi δαίμονας id est
peritos ac rerum scios inquit Lactantius (x); a verbo δαω disco, doceor.
Ergo etiam sensu latiori (LV. N. II.) dæmon dicitur Deus summus.
Sic Platonius Deus est Μενεσος δαίμων (y). Deinde vero quia & dæ-
mones intermediū (§. XII.) & animæ humanæ ex chao (§. LV. N. I.)
effluxerant, tam isti, quam animæ magnorum & præclaro-
rum hominum (§. XII. N. I.) corpore solutæ, quæ ex Pythagoræ
plurimorumque antiquorum (z) persuasione in homines iterum ex
aere descendere dicebantur, dæmones audiebant, sicut & de ma-
nibus dictum (§. XXIX.). Translate vox δαίμων indicat felicem ac bea-
tum, & idem quod ευδαίμων. Quare Pythagoras dixit eum esse feli-
cem (ευδαίμονεν), cui bona anima advenerit (a). Andromacha apud
Homerum (b), dum Hectori marito valedicit, eum adpellat δαίμονεν,
quod DACERIA vertit principem magnanimum. Apollonius a Philo-
strato dicitur vir divinus, δαίμονας καὶ θεός (c). Denique δαίμονας
sunt aliquando tantum paradoxa, ut advertit OLEARIUS (d) Haud
adeo dissimilem conceptum habet germanicarum nationum Zaïsel.

LVII. Quid igitur est cur stulta paganorum doctrina cum
Christianorum disciplina confundatur? Cur Magis antiquis adfinga-
tur idea diaboli? Quis audeat vel somnare Magos ad Christi præ-
sepe accersitos fuisse magos diabolicos (e)? Scriptor (f) quidam
Bileamum pacti taciti cum diabolo incusat; qui debuisset ex obviis

H

(u) LACTANT. div. Inst. L. II. c. 14. „
dæmones putant esse deos. „

(x) Inst. divin. L. II. c. eod. consentit
CHALCIDIUS Comment in Timæum c. 7. §.
131. p. 328. EUSEB. Præp. evang. L. IV. c.
5. AUGUST. C. D. L. IX. c. 20.

(y) V. JULIUS POLLEX in Onomastico.

(z) LAERT. in Pythag. L. VIII. segm.
37. SEXTUS EMPIRICUS Lib. I. adv. Phy-
sic. §. 74.

(a) LAERT. ibid.

(b) Iliad. Lib. VI. sub fin.

(c) ARISTOT. Rhet. I. 2. c. 23. §. 27.
δαίμων ὁδὸς ἐστὶν, ἀλλ' ἢ θεός, ἢ θεὸς ἰσ-
γός.

(d) ad PHILOST. Vit. Apoll. L. I. c. 2.

(e) V. TARTAROTTI Congresso p. 412.

(f) Auctor delle osservaz. sopra la Mo-
gia delegata p. 77.

interpretibus discere, non nisi latissima significatione (v. inf. §. CLXXV.) eum in Vulgata (g) *ariolum* nominari, quem S. HIERONYMUS, S. PETRUS II. 2. v. 16., & tota Judæorum Synagoga *Prophetam* adferunt (h). An etiam Magi illi, quibus præfectus fuerat Daniel (§. V.), fuerunt diabolici? Quid plura? Deducta hætenus Magiæ historia, eos jam nunc ab hoc crimine, si quod foret, abolveret. Sed amplius nos instruit oppositio systematis Magorum (§. LV. LVI.) & doctrinæ Christi, aut Scripturæ. Illi dæmones ex chao (§. LV. N.I.) ab initio rerum factos adsumebant, prout Porphyrius & Psellus exponunt (§. XV.), nos docemur dæmones prius angelos bonos ex nihilo creatos fuisse, deinde ob spontaneum superbiæ peccatum ad tartara præcipitados (i): illi dæmones omnes in effectu bonos (§. XVII.) fieri, atque ut futura ipsis revelent, conciliari posse, nos omnes dæmones natura sua post lapsum malos animabus inhiare nostris, nec bonos fieri, paucissima futura scire discimus. S. AUGUSTINUS (k): Nos autem sicut scriptura loquitur, secundum quam Christiani sumus, angelos quidem partim bonos, partim malos, numquam vero bonos dæmones legimus — — *Et hanc loquendi consuetudinem*, addit S. Doctor, *in tantum populi usque quaque secuti sunt*, ut eorum etiam qui pagani adpellantur, & deos multos ac dæmones colendos esse contendunt, nullus fere sit tam literatus & doctus, qui audeat in laude vel sermo suo dicere, dæmonem habes: sed cuilibet hoc dicere voluerit, non se aliter accipi, quam male dicere voluisse, dubitare non possit, in quo multum ab antiquitate recessum fuit (§. LVI. Illi denique dæmonibus manes adnumerabant (§. XXIX. XXX.), nos alio longe loco animas defunctorum habemus. Et quis ultra idololatrarum atheorumque doctrinas cum veritate divina contendere sustineat? Præcipue quod in

(g) Numer. XXII. XXIII.

(h) Tu vide Cl. FONTENU dans l'*Histoire de l'Académie Roy. des Instr.* T. IV. art. I.

(i) ISAÏE XLV. 2. MATTH XXV. 41. II. PETRI 2. v. 4. JUDE V. 6. AUG. de Civ. Dei L. XI. c. 33.

(k) de C.D. Lib. IX. c. 19. cfr. ORIGEN. Cont. Celsum L. V. p. 234. EUSEB. præparat. L. IV. c. 3. ubi contendit vocem *Δαίμων* semper in malam partem sonare, undecunque demum ejus origo arceatur.

S. S. nil nisi generalia de dæmonibus expressa sint, ethnici innumera de iis particularia garriverint? Eo tamen cogunt dæmonographi.

LVIII. Altera hunc similis idearum permixtio est illa, qua recentiorum temporum scriptores discrimen inter Sagas & Magos effinxerunt; quare itidem hunc errorem retegere oportet, ut firmis fixisque rerum notionibus instruamur. Factum est, ut, quum superioribus seculis Germania malorum suorum pondere laboraret, quidam maturiori judicio perpendentes tot sagarum rogos undique ardentes omnibus ante seculis inauditos fuisse, facile sibi persuaderent, multos innocentes hac lue absumi. Multis ergo opitulaturi comminisci cœperunt differentiam inter Magos iuste puniendos & Sagas, quas ab omni pœna immunes pronunciabant, quod earum crimina in sola imaginatione consistere dicerent. Primus id discrimen, qui tum paullo acutior videri volebat, JOH. WIERUS WILHELMII ducis Cliviæ & Montium medicus protulit Libris VI. *de præstigiis demonum* an. 1556. editis ad Cæsarem & omnes Orbis Christiani Magistratus directis; quos inde sextum auxit, & prodire iussit Basilæ 1583. 4. (1) Wieri sententiam haud multo post suam fecit JOH. GEORG. GODELMANNUS in Academia Rostochiensis Jurium Professor, eamque primum an. 1584. 26. Febr. in disputationem deduxit publicam, quam thesibus LXXX. *de Magis Veneficis Maleficis & Lamiis* descendit *Marcus Bumeißlerus* Hamburgensis (m); deinde vero libris tribus latius instruxit (n) idem Godelmannus. Hos antesignanos nostra ætate secutus est V. CL. HIERONYMUS TARTAROTTUS (o). Quem ante ipsam tamen editionem operis monuerunt egregii viri Comes Jo. RINALDUS CARLI Patavinus tunc artis nauticæ professor, nunc amplissimus Commerciorum Præses Mediolani, & Doctor ANTON. ROSSI, ille quidem:

H 2

(1) STOELIUS *Hist. det Medic. Gelasr.* p. 118. adducit etiam versionem ejus operis germanicam de anno 1575. 2. Francofurti ad Moenam. Opera ejus omnia *Amstel.* an. 1550. 4. prodierunt

(m) Excusa est Pref. ad Mœnum 4. plag. 4. Inscribit eam GEORGIO WALDſi Archi-

ducis Ferdinandi quaestori & Consiliario Rostenburgi ad Nicrum.

(n) Francofurti 1591. 4. Recusi Noribergæ 107^c, 8.

(o) del Congresso notturno delle lammie Lib. II. c. 15. & 16. *Apologia del Congr.* p. 98.

frustraneum esse negare magiam in feminis, admittere in viris, quum idem diabolus five feminis, five viris dominari hac in arte supponatur, hic: laborem totum fore irritum, si non simul tota *superstitio magica*, uti eam vocat Tacitus (p), e mundo ejiciatur, monstrando Magicam artem esse *abortum superstitionis*, ab *impostura nutritum*, & in *fini ignorantiae adultum* (q), Magiam esse truncum, ex quo Sagæ propullulaverint. Illusttris dein MASSEUS ulterius frivolas Tartarotti contradictiones detexit (r). Tota demum conficta fuit ex eo differentia, quod in processibus sequioribus magicis feminæ ex debilitate sexus alia in se confiterentur, quam viri.

LIX. Nos omnia ex historia hoc loco firmabimus, quæ D. D. CARLI, ROSSI, & MASSEI cum plurimis doctis viris pridem viderunt. Ostendemus apud antiquos nullam Sagarum magorumque fuisse differentiam, unde facile ad recentiora tempora conclusio fiet. Quum Magia sapientiæ nomine gentibus idololatri obreperet (§. IX.), hujusque sapientiæ & Viri & feminæ participes reddi vellent, invenimus profecto homines hujusmodi semper ab initio iis vocabulis indigitatos, quæ sapientiam exprimunt. Viri in Oriente Sapientum (§. V.) & Magorum (*Magus autem lingua latina est Sacerdos* (s)) nomine veniebant, quod dein ad Græcos & Latinos propagatum est. Latini feminas *Sagas* dixerunt, quæ vox mulieres, vetulas & prudentiam experientia acquisitam præferentes denotat. CICERO (t): „Sagire sentire acute est; ex quo Sagæ anus, qui multa scire volunt, & Sagaces dicti canes. Et alibi (u) „Utrum philosophia dignius: „Sagarum superstitione ista (somnia) interpretari, an explicatione naturæ? „Apud germanicas nationes, quibus mulieres erant Sacerdotes (§. XVI), occurrit vocabulum *Hage*, Anglis antiquis *hag*, *hagg*, Anglofaxonibus *hageffe*, hispanis *hechizera*, quod ab *hug*e, *hyge*, in veterum dialectis mentem animumque significante descendens,

(p) Annal. XII. 59.

(q) v. Epist. Professoris CARLI ad Tartarot. rel. Congreg. p. 320. Et de D. ROSSI v. ibid. p. 447.

(r) *Arte magica amichilata* Lib. I. c. a. tot.

(s) Apulejus *Metam.* Lib. I.

(t) de *divinat.* L. I. c. 31.

(u) ib. L. II. c. 63.

mulierem ætate providam & usu sapientem, die *weisse Frau*, qua denominatione Austriaci obstetricem significare solent, notat (x). Nos hodie interdum in bonam partem accipimus. Sane de vetula prudente *cine altē Here*, de quodam opere acupicto *ein Herensfisch*, de negotio intricato *ein Herenwesen* &c. dicitur. Islandis mulier Saga audit *fiol-Kunni* i. e. multificia, hodie *Wys-quinna*, i. e. mulier sapiens (y). Druides veterum Gallorum & Germanorum (§. XVI.), quos Plinius eorum magos dixit, & medicos (§. XLIX.), vocantur a voce *Dræoi*, quæ in lingua hibernica Magum incantatorem designat, & numerum pluralem *Dræithe* format, unde Cæsar, & alii druides fecerunt (z). Femina saga Apulejo dicitur *Maga*, S. Damasceno loco infra citando *μαγος γυνή* eodem sensu. Apud Homerum vox *Μαγος* nusquam occurrit, sed in *Odyssea* tamen omnia artis magicæ effecta narrantur, adeo ut totum opus non aliunde constet, inquit Plinius H. N. XXX. 1. Nec vero ea plebi tam commoda vox Homero magis arrisit ac altera illa *Fortune*, quam, observante MACROBIO Saturn. V. 16. *nescire maluit, adeo ut hoc vocabulum τυχη in nulla Homerici voluminis parte reperiatur.*

LX. Aucta brevi in infinitum superstitione malitiaque hominum his mulierculis variæ aliæ ex rerum naturalium classe desumptæ adpellationes & apud græcos & latinos adfrictæ sunt. Primum de græcis terminis dicamus. Lamia vox ita communis facta est, ut passim mulieres sagæ ea denotentur. Vetustissimum id nomen esse patet ex Aristophane, qui suo æmulo *Cleoni*, *λαμίας δεχέεις ἀπλούς* *feditatem lamia* (a) tribuit, ac iterum alibi lamia (b) meminit; cuius scholiastes (c) originem fabulæ, & quid sit *lamia*, declarat. Fertur, inquit, *Lamia* *Beli* & *Libyæ* fuisse filia, quæ ab Jove amatore suo ex *Lybia* in *Italiam* traducta sit, ubi & *Lamia* urbs ejus nomine ædificata dicitur. Illic ei natos filios *Juno* invidens eos sustulit. *Lamia* vero mortem liberorum suorum graviter se-

H 3

(x) WACHTER. KEYSER *Antiq. S. p. 149.* Jo. HNUM. *Opusc.* p. 422.

(y) teste STIERNHJELMIO præf. ad *Ev. Goth.*

(z) KEYSER L. c. p. 37. Idem notat ex

TOURNEFORTIO *Dervis* apud Turcas & nomine & re druides referre, *ib.* p. 151.

(a) in *Pa.* v. 757.

(b) in *Vespis* v. 1030. & 1173.

(c) p. 358. ed. Kuster. Amst. 1710.

rens aliarum mulierum proles per invidiam surripiebat & enecabat. Inde est, ut nutrices, quum infantes terrere volunt, Lamiam contra eos advocent. Pingitur autem etiam Junonis jussu somno caruisse, ut sic dies noctesque in luctu perseveraret, donec ejus misertus Jupiter exemptiles ei oculos fecerit, quos pro arbitrio vel deponere vel assumere posset. Fertur & potestatem ab Jove accepisse sese, ut vellet, transformandi. Hoc vero loco tanquam monstrum ali- quod & portentum Cleonem repræsentat Comicus. Etenim Lamiam animal esse ajunt silvestre mali odoris, & immite. Idem ad *Vespas* v. 1030. notat, habere illud magnum *λαϊμον*, unde forte origo vocis, id est, guttur & gulam valde magnam & vastam; atque ex versu 1172. patet animal istud tanquam Chimæram ludum præbuisse comicis, ubi commentator monet *ὅτι ἐκ ἑσσαν τὴν λαμιν ὑποτί- θεται*, quod poeta lamiam aliquid non-ens esse supponat. Audivimus ta- men divinum illum Apollonium (§. LVI.) Corinthum a lamiae spec- tro liberasse (§. XXII. N. III.). Sed idem cum Aristophane fenserat Horatius, qui simul ad historiam Reginæ lybicæ allusit his verbis:

FICTA VOLUPTATIS CAUSSA sunt proxima veris;
Nec quodcunque volet, poscat sibi fabula (comœdia) credi;
Neu prorsus Lamiae vivum puerum extrahat alvo.
Centuria seniorum agitant expertia frugis.

Ipsum vero nomen Reginæ hujus deducitur a voce phœnicia *Laham* vel *Lahama*, quæ *devorare* significat BOCHARTO teste (d).

LXI. Occurrit & apud Græcos (e) GORGO, de quo ALEXANDER MYNDIUS (f) refert, animal esse Lybiæ sylvestrem ovem si- mulans, usque adeo tetro & pernicioso halitu, ut quisquis occurrit, eum interimat, juba tanta, ut a fronte in oculos demittatur, qua vix ob gravitatem quassata & dimota quemeumque intuetur, adpectu necet, perlato nativo venæo oculorum aciei. Aliud nomen Sagis

(d) V. DÁCERIA ad *Odys.* Lib. X. not. 17. *nam Typhoni resistere affirmant.* PLIN. H. N. L. XXXVII. 15.

(e) S. RAB. L. I. p. 35. *Gorgonian gem-* (f) ap. *Strabonem*. L. V. p. 221.

adcommodatur, quo terriculamentum quodvis denotant, EMPUSARUM scilicet. Demosthenes (g) Æschinis matrem etiam vocat ἐμπύσαν, quod esset meretrix, & adeo in omnes formas mutabilis. Unam ex Empusis, mire id celebrante Philostrato (h), ἡς λαμίας τε καὶ μορμολυκίας οἱ πολλοὶ ἴσονται, quas *Lamias* vulgo & *larvas* adpellant, arte sua theurgica detexit rursum Apollonius. Quum Empusa Menippo Cynico philosopho se nupturam esse fingeret, ipsaque die nuptiarum omnia ad nuptiale convivium requisita adpararet, aurea pocula, argentum escarium, coquos & pincernas, omnia vero hæc, quia tantum ab Empusa ficta erant, iterum cum ipsa disparerent, Apollonius id spectrum (φᾶσμα) comparere jubet. Lacrymas tum simulat spectrum, & „ ne torqueret, sese neve, quid esset, fateri cogeret, „ oravit. At illo urgente, neque dimittente, Empusam se esse factum est; pulcris & juvenilibus corporibus pasci sibi in more esse „ positum, quoniam integerimus eorum sit sanguis (cf §. XXXI. „ XXXII.). Explicat Apollonius Empusas carnum maxime humanarum esse adpetentes & Veneris cestro agitare eos, devorare quos cupiant. Geminum huic nomen est μορμολυκειον a μορμω Larva horrendo adpectu, austriacis momoo, Belgis *Momaangesicht*, & λυκη prima lux solis ortum præcedens (i). Medicina magica etiam morbum pectoralem præcipue infantium Sagis tribuit. Hinc vocantur ἐφιάλται (k), nobis *Alp*, *Drud*. Dicuntur & φαρμακίδες (l) a poculis venenatis (§. XXXVI.), unde Virgilius Eclogam suam octavam *Pharmaceutrium* inscripsit.

LXII. Latinorum terminus est *Strix*, haud scio an a stridula voce (m), an a verbo antiquo *Strigo*, cuius præteritum est in *L. i. §. 3. D. ad L. Corn. de Sicariis*, præcipuo ex effectu, quod stringere soleat; veluti Germanorum *Greif*. *Festus Paulli* diaconi habet, quod etiam græci simili termino a sono deducto usi sint. *Striges*, ita le-

(g) Orat. de Corona.

(h) in vit. Apoll. L. IV. c. 25. p. 165.

(i) CHRYSOST. T. I. Opp. p. 164. πολλοὶ καὶ τοὶ μεγάλαι ἐπὶ ταῖς μεγάλοις ἰσχυροῦσι,

παρὰ ταῖς μορμολυκίαις καὶ φοβητικαῖς λατρεύουσι —

(k) STRABO L. C.

(l) PAUSANIAS L. IX. c. 11.

(m) OVID. *Fest.* L. VI. v. 139.

gitur hodie, aves nocturnas græci, ut ait Verrius, *σπρίγγας* adpellant (n). Habetur & ibi Exorcismus græcorum contra striges ita emendatus ab ANDREA DACHERY:

Σπρίγγ' ἀποστειμὲν νυκτινομῶν σπρίγγα τ' ἀλᾶν
 Ὅρνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρου ἐπὶ νῆας ἔλαυνεν.
 Strigem averte noctu pascensem, sedamque
 Strigem avem feralem veloces in naves fuga.

Totam rem sic habe. Strix nihil esse videtur aliud, quam noctua, (o) eine Nachtteule, Gallis *effraye* vel *fresaye*, & convenit cum caprimulgo, rumis pecudum fugente, *αργοθύλη*, quod observavit I. C. SCALIGER (p). Quum tamen eadem de aliis avibus alibi spargerentur, jam dixit Plinius (q): *quæ sit avium constare non arbitror*. Sane BUSBEQUIUS (r) eam avim caprimulgum veterum fuisse credidit, quæ Constantinopoli erat a. 1560. Coccigis magnitudine ac ejusdem fere coloris non magno rostro sed faucibus ita vastis & patentibus, ut cum diducerentur prodigiose hiarent, & quemvis magnum hominis pugnum caperent, de qua ferebatur, quod noctu volet & vaccarum mammas fugat. Sed eadem fabula deinde ad homines adplicata est. PLAUTUS, ubi inducit coquos, qui tam inepte Coquinam administrant, ut edulia ex iis herbis hominibus adponant, quæ naturæ humanæ male faciant, (s) ita jocatur:

— — — cum condunt,
 Non condimentis condunt, sed STRIGIBUS
 Viva convivis intestina quæ exedint.
 Hoc hic quidem homines tam brevem vitam colunt;
 Cum hæc herbas hujusmodi in suam alvum congerint,
 Formidolosas dictu, non esu modo.

Ovi-

(n) Profert id nomen græcis usitatum seculo post Ch. VIII. DAMASCENUS. v. inf. §. 119.

(o) SILIUS Lib. XIII. v. 597. de Styge:
 Hæc dira volucres pastusque cadavere vultur,
 Et multus BUCO, ac sparsis STRIX sanguine
 pennis.

(p) ad Arist. Hist. Anim. L. IX. c. 30. Sc2. CXXIII.

(q) H. N. L. XI. c. 39.

(r) Epist. III. p. 180.

(s) Pseudol. act. III. scen. 2. v. 30.

Ovidius loco citato dicit striges nocte pueros nutrice deftitutos petere in cunis, ex eorumque visceribus sanguinem exlugere (u). Postea mulieribus Sagis adfectum, quod illæ arte magica, quæ omnia potest (§. XXIV. XXXIII.), in bubones vertantur, noctuque homines infestent. Apulejus credulitatem suorum & superiorum temporum recenset, dum Sagæ Pamphiles metamorphosin ita describit: „ Primum circa „ primam noctis vigiliam omnibus laciniis se devestit Pamphile, & „ arcula quadam reclusa pyxides plusculas inde depromit, de quibus „ unius operculo remoto, atque indidem egesta unguedine diuque „ palmulis suis adfricata ab imis unguibus se se totam adusque summos capillos perlinit: *multumque cum lucerna secreto collocata membra tremulo succussu quatit.* Quis leviter fluctuantibus promicant „ molles plumulæ, crescunt & fortes pinnulæ, duratur nasus incurvus, coguntur ungues adunci, FIT BUBO PAMPHILE. Sic edito „ stridore querulo jam sui periclitabunda paulatim terra resultat; mox „ in altum sublimata forinsecus totis alis evolat (ad suum cupitum) „ (x).

LXIII. Ita jam habemus striges sagas; & quum empusæ juvenum corporibus delectarentur (§. LXI), æque narratum fuit striges juvenibus insidiari. Addiderunt his strigibus, uti fabulatoribus solemne est miscere omnia, feminini corporis reliquias, quibus venenum immitant, ubera. Hoc in sensu capiendus Plinius, ubi ait, (y) „ fabulosum arbitror de strigibus, ubera eas infantium labris „ immulgere. „ Seculo III. invenitur SERENUS SAMMONICUS in præ-

I

(t) Horat. Epod. V. v. 20. instrumentum veneficæ facit plumam nocturna strigi.

(u) Metamorph. Lib. III. p. 138. Similes transformationes, ut id quoque notem, etiam a diis manibus produci posse veteres rebantur. Horatius Epod. Carm. V. v. 90. puerum sagæ ipsius vitæ insidiantis minantem inducit:

*Quin ubi perire iussus exspiravero
Nocturnus occurrat furor,*

*Petamque vultus umbra curvis unguibus,
(Quæ vis deorum est manium)
Et inquietis affdens præcordiis
Pavore somnos auferam.*

v. plura hujus sensus veterum loca ap. MURATORIUM in Comment. ad Lycophronis Castandram v. 1225.

(x) H. N. Lib. XI. c. 32.

ceptis suis medicis (y) imitatione aliorum (§. XLVII.) contra nocturnos hos assultus remedia præscripsisse :

*Præterea si forte premit Strix atra (§. XLI.) puellus
Virofa immulgens exertis ubera labris,
Alia præcepit Titini sententia necti.*

Sæculo IV. poeta Christianus AUSONIUS supponit nostram fabulam, ubi de ea generatim Eidyll. XII. de hisloriis :

Nota & parvorum cunis muliebrescelus Strix.

Sæculo VIII. ISIDORUS Hispalensis (z): *quidam afferunt Strigas ex hominibus fieri.* Præterea vero quum hæc mulieres se iisdem ac Magi criminibus æque polluerent (§. XXXII. — XXXIV.) inde *malefica, venefica* (a) *incantatrices* (§. XLIII.), a forte prælide seu fato indagando *fortilegæ* (b), demum a vaticiniis (§. XVI. XLIX. L.) communi *Vatum* nomine veniebant. Sicut porro a primis vocabulis Galli *enchanteresse, forcieri, venefice*, Itali *Strega, Stria, Maliarda, venefica* formarunt, ita a voce *Vatis*, quæ ex lingua Celtica derivatur (c), Gallorum *Fee*, Italicorum *Fata, fatuchiera* (d), *Versiera*, austriacorum *Fee*, (*Feetaifel*), & rursus Gallorum *Fuërie* deduci debet. Porro postquam Striges Sagarum cum larvis (§. XXIX.) comparatæ (§. LXI.) sunt, & ex medicina superstitiosa (§. XLVIII.) eisdem morbus pectoralis attributus fuisset (§. LXI. in f.), etiam apud Latinos *incuborum* nomine comprehensæ sunt (e).

LXIV. Sistamus paulisper in populo hebræo. Notum est hunc populum ad Idololatriam semper pronissimum fuisse, adeo ut ipsius Theocratæ tempore sæpius ad eandem prolaberetur. Factum est inde, ut Deus in justam poenam decem tribus Israelitarum e Sa-

(y) cap. de infantibus dentient, aut stryge vexatis.

(z) Orig. L. XI. c. 4.

(a) QUINTIL. Declam. XV.

(b) LUCAN. Phars. IX. 581.

(c) WACHTER Gloss. h. v. KEYSER L. c. p. 33. — 36. 270. Revocandum huc nomen *Faturæ* ita nominatæ, ut ait Lactant. I. 22. quod mulieribus fata canere consueverit.

(d) cf. TARTAROTTUS L. I. c. §. 5. Inde barbari efformarunt vocem latinam: *affadoratrix*. ACCURIUS ad L. I. §. 2. de obf. par. & patron. cf. HOFFMAN. Obf. J. G. L. I. c. 4. Hispanis *Saga* dicitur *Broxa* originatione procul dubio Celtica, quum & Silesiis & Saxonibus inferioribus vocula *Strix* idem significet.

(e) Servius ad Virgil. Æn. VII. v. 776.

maria propria tum eorum sede a Salmanassar rege Assyriorum in Assyriam & Mediæ civitates deportari fineret, ipsosque deinde duos reliquos tribus, Juda & Benjamin, a Nebucednazare captivitate Babylonica adfigi. Adparet inde facile populum rudem Deoque rebellem, postquam gentibus intimius misceri cœpisset, earum doctrinas ex Magia & Astrologia profluas (XLVIII. in f.), quarum doctrinarum origines in rivulis ad Græcos & Latinos derivatis hæcenus abunde perspeximus, ambabus manibus amplexum fuisse. Habemus ejus rei vestigium apud auctorem libelli TOBIÆ, qui C. III. & VI. ex vulgi assyrii fabulis & opinione inter hebræos jam irrepente (f) enunciat id, quod, ut ibi ex decursu narrationis patet, factum est, nempe Deum quodammodo dæmoni imperasse, ne pateretur virum aliquem Saræ pudicitiam attentare, quod eam Tobie reservatam vellet. Dicit enim dæmonem Asmodæum (i. e. Ignem regni Mediæ ab *Esch* ignis, & Medai,) quod ipsum nomen a Chaldæis haustum, septem viros se cum Sara mixtuos occidisse propterea, quod dæmon hic amore deperiret Saram. Multi id veterum (g) de dæmonibus incubis, uti textum Geneseos VI. 2. ad quem tu vide CASIANUM Collat. VIII. c. 20. & 21. ceperunt, qui scilicet Angelis & dæmonibus aliquod corpus subtile adscripserunt exemplo ORIGENIS (h); quam vero communem veterum idololatrarum philosophiam fuisse vidimus, & heic videmus esse Assyriorum (§. XIV. XXVII. XXXI. XXXII.

I 2

(f) cf. cum aliis interpretibus Calmetum.

(g) PHILO de Gigant. JOSEPH. *Antiquit.* L. I. 4. JUSTINUS MARTYR, ATHENAG. *Orot. pro Christ.* CLEMENS ALEX. *Strom.* III. TERTULLIAN. *de Virg. vel. & de habit. mulier.* c. 2. CYPRIAN. *de discipl. & habit. Virg.* n. 54. LACTANTIUS II. 14. De Judæis cf. §. 66. ApTE PLUTARCHUS *in vita Numæ T.* l. p. 61. connubia deorum cum hominibus inter antiquas valde fabulas Phrygum, Arcadum, & Bythinorum rejicit. Ulterius addit, deo & dæmoni (§. 56.) *humani corporis formæ, consuetudinem aut gratiam inesse difficile esse creditu.* *Ægyptios quidem*

distinguere ita, ut dicant *haud esse quidem impossibile, quin halitus dei (πνεύμα θεοῦ) appulsus mulieri indet principia generationis, viris autem nullum cum deo esse commercium corporis: eos tamen non perpendere, quod illud, quod miscetur, ei, cui miscetur, mutuum sui præbeat communicationem.* PLINIIUS H. N. L. II. C. VII. „Matrimonia „inter Deos credi tantoque ex eo ex his neminem nasci - - - pueritium prope deliramentorum est.”

(h) *Cont. Celsum* V. 12. v. HUET. *Origiana* lib. I. c. 2. cf. de Origene §. 12. 40.

LV.), qui omnes nec ipsum Ens summum sine materia concipere valabant (§. LV. N. I.), quos ergo incaute quidam antiqui Christiani secuti sunt. Rectum est in hac re CALMETI uno in loco iudicium, „ si, iniquentis, ad rectum examen eæ omnes vocarentur „ historiæ, quæ dæmonum impudentissimos per somnium cum viris „ ac mulieribus concubitus referunt, inveniretur sane hic effectus fuisse „ se inconditæ & inordinatæ eorum virorum mulierumque imaginatio- „ nis atque illusionis dæmonis, quam dæmonis ulla sensibilis corpo- „ rea & realis operatio „ (i). Patescit vero, quod assumimus, quasdam apud Hebræos a vicinis gentibus doctrinas inolevisse. Et hoc saltem de Israëlitis proprie dictis, nempe inter decem illos tribus existentibus Tobias prodidit, qui inde in aula Salmanasaris officiiis functus est. Soluta per Cyrum captivitate soli fere *Judei* qui tribus Juda & Benjamin comprehendebantur, in Palæstinam patriam remigraverant (k).

LXV. In vacuas Israelitarum sedes Colonia interim Cuthæorum aliorumque populorum Orientalium deducta fuit, qui ab hoc novo incolatu *Sumaritanorum* nomen accepere, fuitque deinceps Samaria Asylum Judæorum apostatarum (l). Orta inde est in Samaria religio quædam ex Judaica, quod solum pentateuchum receperint, traditionemque omnem rejecerint, & ex gentili mixta, ex qua Christi tempore Simon ille Magus prodiit. Prosequenda ulterius gentis divino iudicio exterminatæ historia. Multi ante excisam per Chaldæos Judæam inde profugerant ad Ammonitas, Moabitas (m), & quos heic præcipue contemplabimur, *Ægyptios*. Alteram Hebræo-

(i) ad Ton. VI. 15. Hoc iudicium cum aliis sententiis, quas ad scripturam S. protulerat Calmetus nostro themati satis proficuas, nescio quo fato mutavit iterum in L. de apparitione spirituum, qui quidem tractatus ob indigestam fabularum molem tanto theologo indignus videtur.

(k) I. Esdræ c. 1. 2. Quodsi ad posteriores Hebræos respicias, adparebit solemne illis esse, ut morbos, & incommoda quorum

latent causæ, diabolo deputent, ut suos esse infantiæ demones, suos esse surditatis, suos silentii, quibus homines infani, muti & surdi redderentur, crediderint. I. Reg. c. 16. v. 14. 23 Matth. IX. 32. Luc. XI. 14. Grot. ad Matth. IV. 24.

(l) PRIDEAUX *histoire des Juifs*. T. II. p. 289 - 311.

(m) ISAÏA XVI. 4.

rum Coloniam in Ægyptum deduxit Alexander M., auxit belli iure Ptolomæus Lagi, & privilegiis plurimos insuper judæos eodem allicuit. In hac jam Palestra nefandis ex Philosophia gentili haustis erroribus divinam suæ gentis sapientiam, & divinam legem deturpare instituerunt, adscitis videlicet unde unde principiis Zoroastreis, ægyptiacis, Pythagoricis, Platonicis, quæ omnes sectæ in Ægypto conjunctæ fuerant, nihilque aliud pro scopo habebant, quam ut animam mundi (§. VII.) variis emanationibus & explicationibus exornarent. Hæc impia philosophia sublimiorem legis patriæ cognitionem promittens nomine CABBALÆ in Palestinam a Simeone Schetachide translata fuit, qui eam inter judæos ibidem habitantes vulgavit (n). E quibus in promptu est, quomodo Magia inter Judæos, divinam olim gentem, æque ac inter gentes idololatrias invaluerit.

LXVI. Itaque Cabbala, mixtura illa mirabilis stultissimarum opinionum cum doctrina vera & sapientissima inter alia docet, mundos esse quatuor, materialem, spiritualement, supermundanum & divinum, hos esse ortos emanatione ex Deo expellente a sinu suo radium magnum, nempe hominem primogenitum, (per quem intelligunt caussatum quoddam primum), operari hunc radium divinæ lucis in mundos omnes motu subordinato, Sephiras radios lucis divinæ esse per caussatum primum emanantes, quibus in quolibet systemate mundano omnia formentur, producantur, gubernentur eum in finem, ut regnum Dei i. e. evolutio Dei occulti manifestetur. Mundum spiritualement, seu *Briah* angelos continentem utentes corporibus igneis. & æthereis, creati a sephiris superioribus conjungentibus se cum inferioribus, inito videlicet conjugio sephiræ *Bina*, quæ mas est, & *Malluth* quæ femina. Mundum supramundanum ex mundo Aziluthico emanare, qui substantias spirituales sed magis quam in divino limitatas contineat; mundum vero aziluthicum ex divino oceano effluxisse. In mundo Aziluthico emanationes di-

---

(n) V. BRUCKER. *Hist. Phil.*

rigi a spiritibus decem ministris, quorum iterum decem Angelorum turmae ministræ sint. His secundis ministris rursus addunt ministros Sammaelem & omnes turmas ejus, quibus illi descensuri in terram inequient, qui spiritus mundi materialis sint *maligni*, regnoque Dei oppositi, & corticibus emanationum, id est, nubibus circumdati. Posse hos per nomen *tetragrammaton*, cujus literis sephiræ cujuslibet mundi tam in genere quam specie contineantur, *adjurari*, eorumque consilia impediri. Eorum desiderium unicum esse adsimilari superioribus sephiris, hinc pugnare continuo *Sammaelem* contra *Seiranpin* sive superiores, *Lilith* feminam contra *Malchuth* inferiores sephiras. Spiritus aëreos occupare locum inter summum & imum, & corpus habere patibile, ratione autem animæ passionibus subjectos esse. Adjiciunt animas omnes jam in Adamo præexistisse, quas Deus una simul creaverit. Malos dæmones dominatos esse in Adamum, sibi que animas superinduisse. Denique Deitatis omnia plena esse; de quibus fuse tractat CÆL. BRUCKERUS.

LXVII. Hæc (§ LXIV. — LXVI.) præmittere oportuit, ut intelligeremus, quomodo in populum olim a Deo electum, postea vero ob contemptum divinatorum præceptorum ab eodem Numine sapientissimo derelictum, eidemque ac ceteras gentes, sensui reprobato (§. II.) datum, Magiæ opinio invecata fuerit, partim, ut sequentia, quæ de nomine, quo certum spectrum Judæi designant, dicturi sumus, plenius percipiantur. Occurrit apud JESAIAM c. XXXIV. v. 14. in versione vulgata vox LAMIA, ubi textus hebræus ponit LILITH. Omnes dæmonographi statim heic deprehenderunt striges & lamias sagas. Sed boni hi homines præjudiciis vulgi occæcati, non perpendebant, quid dicerent (a). LILITH genuino sensu vocatur a JESAIA avis nocturna, quæ noctu volat & clamat, sicut eruditiores Rabbini omnesque viri docti explicant; ac paraphrasis Chaldæa *Nocturnam* interpretatur, Quæ versio congruit intentioni Prophetæ, qui vivis coloribus prædicat vastitatem Bozræ & Idumææ, eamque tantam fore adferit, ut solis noctuis aliisque ani-

---

(a) cf. BOSWERT in *Apocalypsin S. Joannis* C. XVIII. v. 2.

malibus eremicolis servitura sit. Unde CL. TARTAROTTUS ad Vulgatæ (p) voce lamiae utentis textum observavit, quod *Lamia* in significatione avis nocturnæ apud græcos non occurrat (§. LX.); multoque melius mentem Prophetæ expressurum fuisse vocabulum *Strix*, prout *Buxtorfius* reddidit; quare & HIERONYMUS (q) adnotavit solum Symmachum voce *lamiae* usum esse, ex cujus versione eadem in Vulgatam migravit. Posteaquam vero infelix Judæorum populus Cabbalam excolere incepisset, vox LILITH malo dæmoni feminini generis (§. LXV.) adplicata fuit, prorsus ut latinorum strix ab avi ad homines & sagas (§. LXII.) venit. Stabilito autem semel sensu Cabbalistico innumera de Lilitha fabulati sunt recutiti. Communiter habetur pro spectro insidiante puerperis & infantibus recens natis, contra quod nomina trium Angelorum circulo inscribenda SENOI, SANSENOI, & SAMMANGELOPH suadent, quæ illis tradiderit ipsa Lilith ea hora, qua voluerunt eam suffocare in mari. (r). Notat KIRCHERUS eam totam consuetudinem ex Ægypto petitam fuisse, putatque etiam Lilith cum Alilath seu luna Arabum, & Proserpina Latinorum convenire; immo per Lilith significari TY-PHONEM (§. XVIII.)

LXVIII. Ex his credo satis abunde patuit iudicio gentium antiquarum nullam differentiam esse Magos inter & Sagas, neque nunc etiam, si illam diaboli in utroque sexu æqualiter operantis ideam sequi velimus, ullam quidem fingi posse. Mulieres illas antiquas jure *goetas* dixeris (s), quum & *theurgas* habeamus, ASCLEPIGENIAM Plutarchi Atheniensis filiam, SOSIPATRAM Eustachii Cappadocis Conjugem, ÆDESIAM Hermiæ Alexandrini filiam (t). Quædam adhuc nefandæ stultitiæ in utroque sexu exempla adjungamus. Vidimus supra defixiones in cera & viris & feminis Goetis tribui

(p) *Congresso* L. I. c. 1. §. 5.

(q) *Comment. in Iesaiam* L. X. c. 34.

(r) ap. KIRCHER. *Oedyp. Ægypt.* T. I. Syntagm. IV. c. 13. p. 321. BUXTORF. in *lexic. chald. Talm. Robb.*

(s) Hinc etiam SAGA pro *lena* accipitur

a grammatico Marcello L. 86. ubi interpretatur *virorum indagatricem ad libidinem*, quales Demostheni Empusæ sup. §. 61. quia & goetæ lenones erant. §. 24.

(t) v. Floerk. de *crim. conj. spir.* p. 125.

(§. XXIV. XXXVI.). Ovidius idem de Medea Maga in Ep. Hypsipyles ad Jasonem :

*Per tumulos errat passis discincta capillis,
Certaque de rapidis colligit ossa rogis.
Devovet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in jecur urget acus.*

Nemo miretur apud antiquos hanc superstitionem inveniri, sed apud populos cognitione veri Numinis instructos id intolerandum videatur. Et tamen etiam auctum sacrilegio invenimus. Qui in *Liga* adversus Regem Henricum III. erant, his defixionibus licet frustra utebantur (u). „ Furent faites a Paris, sunt relationis citatæ verba, images „ de cire qu'ils tenoient sur l'Autel & les picquoient à chacune des „ quarante Messes, qu'ils faisoient dire durant les quarante heures „ en plusieurs paroisses de Paris, & à la quarantieme picquoient „ l'image à l'endroit du cœur disans à chaque piquère quelque parole de Magie, pour essayer à faire mourir le Roi. Aux processions pareillement, & pour le mesme effet ils portoitent certains „ cierges magiques, qu'ils appelloient par moquerie cierges benits, qu'ils faisoient esteindre au lieu, où ils alloient, renversans la lumiere contre bas, disans je ne çay quelles paroles, „ que des sorciers leur avoient apprises „ Credas te in orbem paganum delatum esse! Quæ heic missæ celebrari jubentur, ea temeritas jam a Concilio Toletano Sacerdotibus inhibita fuit, quum in ejus Cap. 7. dicitur: eos *Missam pro Reque defunctorum promulgatam pro vivis studere celebrare, ut is, pro quo id ipsum offertur sacrificium, ipsius Sacro-Sancti Libaminis interventu mortis incurrat periculum* (x). Subjungit, qui id pariter refert EDMUND. MERILLIUS (y), Sacerdotes id fecisse, dum Gothi eas partes cum Aquitania tenerent, ubi Me-

(u) v. Journal du regne du Roi Henri III. ad an. 1589. p. 121. edit. 1699.

(x) v. can. 13. C. 26. qu. 3.

(y) *Obstrv. Jur. Civ. Lib. VIII. c. 4.*

p. 291. edit. Viadob. *Delrius D. M. l. V. sect. 14.* dicit eam *Missam* Belgis vocari *een moort-misse*.

Merillii adhuc tempore aniculæ infensiores, quibus irascebantur minatæ sunt, *se iis Missam curaturas*, quare opinatur vir doctus non sine ratione, Missam eas hanc defunctorum pro vivis intelligere. Idem profecto de iis, qui in *Liga*, sentiendum erit.

LXIX. Venimus ad *Fascinum*, græcis βασκανον, (z) qui habetur pro specie obligationis, aut defixionis magicæ, sed a veteribus effluvio ex oculis invidorum hominum fieri putabatur. HELIODORUS (a) id ita exprimit: „ Ubi aliquis livore percitus res pulcras „ intuetur, circumstantem aerem qualitate malefica replet, ac proprium spiritum acerbis plenum in proximum quemque contorquet: Spiritus autem utpote subtilis ad spiritum usque & medullas ipsas pervadit, ac plerisque morbus fit invidia, & proprium accipit nomen fascinationis „ Hanc philosophiam illustrabant veteres exemplo amantium. PLUTARCHUS (b) inquit: „ Pulcrorum adpectus quodque ex ipsorum oculis exit, sive id lumen sit, sive fluxus, „ amantes liquefacit, & consumit cum voluptate dolori conjuncta, „ id quod ipsi γλυκυπικρον i. e. dulce amarum vocant; neque enim „ vel ex contactu vel ex auditu contingit hominem adeo lauciari, „ atque adfici, uti si quos vel ipse adspiciat, vel ab ipsis adspiciatur. „ Exornarunt eandem ulterius poetæ, qui amantibus vim magicam adscripserunt. Unde Plinius, post commemoratum illum terrorem (§. XXXVI.) universalem a defixionibus magicis, subjicit: „ Hinc Theocriti apud Græcos Catulli, apud nos proximeque Virgilii incantamentorum amatoria imitatio „ Inde vero iterum immanis supersticio veterum, ut est superstitionis natura, quod modum unquam tenere nesciat (c). Varia enim contra effascinationes reme-

K

(z) Ego non vereor has voces derivare a Celtico *fascen*, quod est *ligare, stringere*. VOSSIIUS in *Etymologico* fascinare deducit a *βασκανος* invidere, quod sit quasi *basorin* oculis occidere.

(a) *Aethiop. hist.* L. I.

(b) in *Sympos.* c. 7.

(c) His principiis usus PORPHYRIUS un-

de unde commenta ad Præceptoris sui PLOTINI commendationem a plebe obtinendam corradens narrat „ Olympium Ammonii discipulum ita odio in Plotinum exarasse, „ ut magicis incantamentis fideret eum contenderet. Olympium autem suos conatus in seipsum reflecti perensisse, adeoque confessum esse, PLOTINI ANIMAM TAM

diā invexerant. Pueris ne nocerent invidi, res turpículas a collo suspenderunt, quæ amuleta a prohibenda fascinatione, ait, Plutarchus l. c. *προβασκανα* vocantur, putanturque adversus invidiam conferre, quod scilicet retrahatur visus per absurditatem, quominus innitatur affectis. Infantibus in cunis ne vel fascinum noceat, præfecerunt *Deam Cuni-nam* (d). Aniculæ suadebant ad avertendum fascinum numero impari despuere in sinum. Theocritus (e):

Ὡς μὴ βασκανθῶ δὲ τρίς εἰς ἐμὸν ἐπ' ὤστ' ἀ κολπον,
ταῦτα γὰρ ἂ γράμ' αὖ Κοτυτάρης ἐξέδιδάξεν.
Ut ne autem fasciner, ter in sinum meum despuī,
Hæc enim me anus Cotyttaris edocuit.

Magi Hieræ suæ (§ XLIX.) frontis corium fascinationibus resistere dicebant; atque herbæ satyrii radicem (f). Denique his avertendis, uti ceteris malis suos deos averruncos, robigos, *αποτροπαις*, ita deum fascinum attribuerunt. Hic, inquit Plinius (g), Imperatorum quoque, non solum infantium custos, qui inter sacra romana a Vestalibus colitur, & currus triumphantium, sub his pendens, defendit MEDICUS INVIDIÆ. Ceterum eo magis quid obnoxium fascino credebant, quo magis laudaretur. Virgilius Ecl. VII.

Aut si ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro (h).

LXX. Nihil magis veterum philosophiam deprimit, quam hæc de Fascino exposita; qui si accuratissimam illam corporis animæque harmoniam perpexissent, melius ratiocinia sua instituturi erant.

„INGENTEM HABERE POTENTIAM, ut iustus
„directos in eum statim in maleficos retor-
„queret. Plotinum vero mox Olympii male-
„ficia animadvertisse, ac apud suos iustasse:
„Olympio corpus marisupiorum more con-
„trahi, membraque inter se corporis omnia
„contrahi „ Porphy. in Plot. vit. ap. FA-
„BRIC. bibl. gr. L. IV. P. II. p. 110.

(d) Laëtant. div. Inst. L. I. c. 20.

(e) Idyll. VI, 39.

(f) Plin. H. N. L. XXVI. c. 10.

(g) H. N. XXVIII. 4.

(h) cf. VINC. ALSARII libel. de Fasci-
no & Invidia veterum in GRÆVII Antiquit.
Rom. T. XII. p. 894. J. B. MENKENII dis-
sertatione de fascinandi vi, quam laudibus
inesse crediderunt veteres.

Hæc enim totam fascini fabulam solvit. Observaverant usu, solo obtutu & adpectu invidorum, aut aliquando ægrorum hominum quibusdam noceri. Sed simul observare potuissent id ex terrore, trepidatione animi, repræsentatione facultatis imaginatiæ, non ex effuviis, nisi forte ab hominibus lue vel peste infectis, & tum non ex solis oculis sed præcipue ex aliis membris promanantibus fieri. Ceterum hæc omnia a nisu se conservandi, atque a *sensu illo morali* derivari (i): Et si verum est, *Euteliem*, quod Plutarchus narrat, *quum sibi pulcher visus esset, propria specie captum in morbum incidisse, atque habitum bonum una cum pulcritudine perdidisse*, id non inde evenit; quod se, ut ille vult, ipsum fascinaverit, sed hunc potius effectum melancholiæ cujusdam & morbi extitisse omnino credendum est. Quid autem si puero vegeto vetula tetrica, homo torvis oculis, quid si infantulo anus rancida occurrat? Quid si homini inimicus se in conspectum det? An non ille, cujus animus ideis rerum discernendis nondum adsuetus, radiis terriculamenti simul omnibus obruitur, in ipso systemate nervorum convulsiones patitur, hic vero, qui animæ suæ passioni non resistit, sanguinis effervescentias, animique angores sentiet? Cur non attenderunt oculis præcipue movesi posse adfectus, unde *oculorum loquela*? Ex harum observationum defectu leguntur antiquorum plures fabulæ de integris familiis (k) fascinantibus immo & de animalibus veneno oculorum nocentibus, uti sup. §. LXI. de Gorgone.

LXXI. Sed primam harum superstitionum in populis ethnicis sparfarum originem nobis reteggit PLINIUS verbis sequentibus: „ Cur „ primum anni incipientis diem lætis precationibus invicem faustum „ ominamus? — Cur & fascinationibus adoratione peculiari oc- „ currimus? — Cur ad mentionem defunctorum testamur memo-

K 2

(i) MURATORIUS *della forza della fantasia* C. X. p. 139. bene carpit CL. SANTAN-
DREUM, qui in *ses lettres au sujet de la Ma-*
ie vanissimo consilio scribit, spiritus, qui
est tempore ex corpore incantatoris exhalant,

quando is homini nocere intendat, a phantasia
vindictiva virtute mortifera impruvari.

(k) ap. PLUTARCH. l. c. PLIN. H. N. L.
VII. c. 2. GELL. Noct. Att. l. IX. c. 4

„ riam eorum a nobis non sollicitari? Cur impares numeros ad
 „ omnia vehementiores credimus? — Cur ad primitias primorum
 „ omnia vetera esse dicimus, alia nova optamus? Cur sternutamen-
 „ tis salutatur? Quod etiam Tiberium Cæsarem tristissimum, ut
 „ constat, hominum in vehiculo exegisse tradunt? Et aliqui nomi-
 „ ne quoque consalutare religiosius putant? Quin & absentes tinni-
 „ tu aurium præsentire sermones de se receptum est? — Hæc in-
 „ stituere illi, qui omnibus negotiis, horisque interesse credebant
 „ deos, & ideo placatos etiam vitiis nostris reliquerunt. Hæc
 non possunt de aliis institutoribus aptius intelligi, quam de Magis
 omnium, ut hæctenus abunde demonstratum est, superstitionum aucto-
 ribus. Quod autem dictum est fascinum tribui hominibus invidis,
 non est id perpetuum. Nam & dæmonibus noxiis (§. XV.) &
 per consequens viris feminisque Goetis (§. LXVIII.) attributum in-
 venias. Telchines *παλαμκται* a nocivo manuum opere dicti, Goetæ
 olim celebres (§. XLII.), quos fratres novem ex Aëtæonis canibus
 in homines verfos, Rheæ comites, in varias se convertere species so-
 litos fabulæ ferunt, proverbio locum dederunt, ut omnes fraudu-
 lenti & subdoli impostores ita nominarentur. DIO : *ἐκουν ἀγαθὸν γε*
τι χῶρει τελχίς καὶ βασκανός; num igitur boni quid inest Telchini &
 invido? NAZIANZENUS in epistola ad *Eustochium Sophistam*: *ἐκ ἐπα-*
νω σε κακοπλάθης καὶ τῆς τελχίνας, οἷς βάλλεις κακῶν τὸν ἀνίστεχον, non
 laudo tuos purpurum artifices & fascinatores Telchinas, quibus parum recte
 adversarium impetis. EUSTATHIUS ad *Iliad.* IX. *τελχίνας* proverbio
 dici notat *τῆς φθονεῖς καὶ ψυγεῖς*, improbos & merita reprehensione
 dignos invidosque homines. Apud vulgum hodie nihil frequentius
 quam *verschreyen*, *verheren*, *bezaubern*.

LXXII. Facile inde eruitur, quomodo aut quo in sensu S.
 PAULUS quum objurgaret Galatas, vocem *Fascini* adhibere potuerit.
 Scribit enim Apostolus : (1) *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit*
non obedire veritati? Per quæ verba in sensu populari non aliud vo-
 luit, quam quod ibidem alia phrasi enunciat (m) : *Currebatis bene,*
quis vos impedivit veritati non obedire? Quæ quidem omnia, si velle-

(1) ad Galat. III. 1.

(m) ib. c. V. v. 7.

mus verba captare, ad imaginarias artes magicas redirent, quum & *defigere*, & *obligare* (§. XXXVI.) & *fascinare*, vel *impedire* per effluvia (LXIX.) idem essent quoad effectum. Sed quis tam stultus erit, qui viro sanctissimo has ideas adfingat? Immo per hanc phrasim, ineptiam, infantiam, & fatuitatem Galatarum designare voluit, quod non nisi *insensatis* fascinum adhærere faciat. HIERONYMUS in hunc locum ita commentatur: „Digne Paulo, qui etiam imperitus est sermone, non tamen & scientia, debemus exponere: non quod *scierit* esse fascinum, qui vulgo putatur nocere (§. LXIX. LXXI.), sed usus *sermone* sit *trivii*, & ut in ceteris, ita in hoc quoque loco verbum quotidianæ fermocinationis adsumserit. Dicitur fascinus proprie infantibus nocere, & ætati parvulæ, (Rationem hujus rei vid. sup. §. LXX.), & his, qui necdum firmo vestigio firmant gradum. Hoc utrum verum nec ne sit, Deus viderit. Quare heic S. Doctor ad providentiam Dei provocat? ideo, quia; ut mox addit, potest fieri, ut & dæmones huic peccato (superfitioni) serviant, & quosunque in Dei opere vel cœpisse vel profecisse cognoverint, eos a bonis operibus avertant (impediant). Pergit: Nunc illud in causa est, quod ex opinione vulgi sumtum putamus exemplum, ut quomodo tenera ætas noceri dicitur fascino, sic etiam Galatæ in Christi fide nuper nati & nutriti lacte & foelido cibo, nunc velut quodam fascinante sunt nociti. S. CHRYSOSTOMUS acer superstitionum popularium investigator (§. XXXVII.) diserte vulgarem illam de Vetulis fascinantibus opinionem reprehendit Homil. VIII. ad *Coloss.* Porro, quid primi Christiani de fascino veterum censuerint, indicat TERTULLIANUS, ubi Virginibus officia circa oculos & aures in mentem revocat. (n) Vera, inquit, & tota & pura virginitas nihil magis timet, quam semetipsam; etiam feminarum oculos pati non vult, alios ipsa oculos habet. Confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, quasi ad Clypeum,

K 3

(n) de *Virginib. Veland.* c. XV.

„ qui bonum suum protegat adversus ictus tentationum ; adversus
 „ jacula scandalorum , adversus suspiciones & susurros ; & æmula-
 „ tionem , ipsum quoque livorem . Nam est aliquid etiam APUD
 „ ETHNICOS (§. LXIX.) timendum , quod *fascinum* vocant , (ca-
 „ pe definitionem fascini !) INFELICIOREM LAUDIS ET GLORIÆ ENOR-
 „ MIORIS EVENTUM . *Hoc nos interdum diabolo interpretamur* (in sen-
 „ su nempe Hieronymi) . *Ipsius enim est boni odium* . Interdum Deo
 „ deputamus , illius est enim superbix iudicium extollentis humi-
 „ les , & deprimentis elatos . Timebit ergo Virgo sanctior vel in
 „ nomine fascini , hinc adversarium , inde Deum , illius lividum
 „ ingenium , hujus censorium lumen „

LXXIII. His ita expositis tandem id effectum est , ut gene-
 ralibus super theurgia goetiaque populorum idololatrarum observa-
 tionibus subjectis historiam Magiæ inter Gentiles claudere liceat . Ve-
 rumenimvero denuo id menti infigendum est , totam Magiam sapientix
 speciei (§. IX. LIX.) (o) gentibus se commendasse , quum
 aliter . ne fieri quidem posset , ut generaliter ab omnibus reciperetur .
 Ad quod magis firmandum id considerari debet , quod ars Magica
 ipsis diis adscriberetur , a Barbaris tamen potius deabus (§. XVI.)
Cestus Veneris apud Homerum nihil aliud est , quam opus artis magi-
 cæ , quo cuivis deo amor furiosus inspirari poterat . Juno eum mu-
 tuata extinctos mariti sui amores resuscitavit ; eaque fini goetis ce-
 stus hic deinceps servit (§. XXIV.) (p) . Venus Jalonem *incantatio-
 nes* docuit (q) . Iynx cestum Veneris Jovi offerens Junoni eas pœ-
 nas luit , ut in avem mutaretur , quam inde Venus rotæ quatuor
 radorum adfigens artibus magicis destinavit (r) . Apud Ovidium
 Juno magico actu per septem dies impedit , ne *Alcmena* partui pro-
 xima Herculem eniteretur (s) .

(o) Jannit hinc etiam SIMPLICIUS ap.
 Th. Gale ad Jamblich. Sed. V. c. 24. *artes
 magicas necessarias esse ad aperiendum id, quod
 deus aut non potuit, aut non voluit ad salutem
 hominis revellere.*

(p) Hunc cestum adductis abætorum lo-
 cis eleganter declaravit , qui totam de Ju-

none fabulam ex Homero germanicis edidit
 verbis hoc indice : die Ziffige Juno : &
 commentario docto instruxit CHR. HEINR.
 POSTEL. J. U. L. Hamb. 1700 8. p. 264. - 278.

(q) PINDAR. Pyth. Od. 4.

(r) V. PINDAR. & ibi Jo. Benedicti Notæ.

(s) Metam. L. IX. v. 237.

— — — dextroque a poplite levum
 Pressa genu digitisque inter se pectine junctis
 Sustinuit partus, tacita quoque carmina voce
 Dixit —

PLINIUS hunc actum ab hac dea didicisse homines innuit, & etiam eo extensum, ut hæc (t) in consiliis potestatumve fieri vetuerint majores, velut omnem actum impedienda (u). PAUSANIAS (x) suo tempore statuas feminis sagis a Junone ad partum sustinendum subornatis positas superfuisset refert. Et quid aliud apud Homerum decantata illa lingua deorum, de qua tot frustranei & repetiti interpretum conatus? Certe non aliud quam lingua magica. Quum enim dii, summi magi (§. XLVIII. not.(k)) arte magica opus haberent, ut factum solverent (§. XII. N. III. §. XXIII. in f.), cui adligabantur (§. LV. N. III.), profecto lingua quadam carere non poterant, qua incantationes, requisitum essentiale hujus artis, perficerent; licet & alias sermone indigerent, quum omnes haberent corpus subtile (§. LXIV.). Inde herba illa, cujus apud deos dumtaxat usitatum nomen a Magis receptum fuit deinceps (y), quam Mercurius Ulyssi contra summa Circes veneficia donaverat (*):

Μωλυ δὲ μὲν καλεῖσι θεοί, χαλεπὸν δὲ τ' ὄρουσεν

Ἀνδρασι γὰρ θνητοῖσι —

Moly vocant dii, difficilem autem fodi

Mortalibus —

LXXIV. Diis ita semper absque ulla hæsitazione ars magica adfingi, eandemque ab iis edoctos esse homines (XIX. XL.) fingi poterat; sed quum nugax hæc sapientia deorum superiorum inferiorumque dominatrix inter homines subsistere non posset, quod hi dii

(t) intellige pectinatum franguisse digitos
 vel genua juncta.

(u) H. N. L. XXVIII. 6.

(x) Lib. IX. c. 12.

(y) PLIN. L. XXV. c. 4.

(*) Odyss. L. X. v. 305. De tota deorum lingua homerica vide POSTELLUM L. c. p. 366. -- 410. qui eandem probare conatur antiquissimam Celtarum esse linguam.

entia rationis essent, resque ipsa repugnaret, necessario devenitum est ad varias ridiculas hujus sententiæ incrustationes partim ex emanationibus animæ mundanæ (§. VII §. XII. N. I.), ex qua dii innumeri subordinatione quadam procreati (§. XIV. §. LV. N. I.), unus alterum cogere posset (z), petitas, partim ex aliis imposturis & mendaciis, quibus & religionem suam mire adjuvabant (§. XLII), & progressum scientiarum omnium, quin culturam naturæ rationalis, qua pote, impedire studuerant homines huic arti dediti; quæ omnia late hæctenus pro instituto patefacta sunt. Hæc profecto in genere de omnibus omnino gentibus idololatriæ adseri (a) possunt, quum apud illas omnes hucusque Magia reperta sit, quamvis in Oriente, Græcia & Latio philosophia Zoroastrea, Pythagorica & Platonica summa ingeniorum contentione exculsa doctrinam magorum ad summum deduxerit apicem. Quare & nos, ne infiniti foremus, dialecticorum de definitionibus præcepta secuti Magicam disciplinam in iis gentibus consideravimus, in quibus perfectionem suam adepta fuit, parum solliciti, quid quæque natio minus philosopha in universalibus Idololatriæ dictaminibus subsistens, vel stultius, vel impius, vel ineptius excogitarit; & ex iisdem principiis, & in eodem genere. Unde etiam *Theurgia* & *Goetia* in omni natione Magiæ litanti concipi poterit. Sic denique in omni gente ethnica *sacrificia magica* concipiemus, quæ tam arte cum religione connexa sint, ut his sublatis ipsa religio maximam partem labefactetur, quod Prætextatus Achajæ proconsul olim apud Græcos metuerat (§. XXXVIII.) Pythagoræ principiis (§. XXXI.) in Græcia diutius inhaerentibus (b).

LXXV. Sicut autem cordati inter paganos viri propriam suam religionem jure merito exhibebant, ita & philosophi viderunt imaginaria illa arte magica ab hominibus eidem operantibus plus adhuc

(z) Hæc est responsio ad LUCANI dubia proposita §. 110. & PORPHYRII §. 19.

(a) PROCLUS *Theol. Platon.* L. VI. c. II. barbaram Philosophiam seu Theologiam eandem cum græcæ existimat, mutatis nominibus.

(b) Inde ratio petenda est, cur IREMAFFREUS in rebus publicis veteribus græcis nullas contra Magiam leges invenerit. *A. M. annich.* L. I. c. 5. n. 3. p. 42. cf. LEBAN. *SOPHISTÆ declam.* XLIII.

huc incredulitatis religioni ridiculæ addi. Jam HIPPOCRATES observaverat (§. XLV.) per eam potius *deos negari*, amplius autem deinde PLUTARCHUS in *eleganti libello de superstitione* deduxit : „
 „ *Non enim*, inquit, *in hanc sententiam homines venerunt*, ut uni-
 „ versum diis carere putarent, quod in cœlo, sideribus, tempesta-
 „ tibus, conversionibus & motibus solis circa terram, quibus dies
 „ & nox efficiuntur, aut alimentis animalium, frugumve proventi-
 „ bus culpandum aliquid, inordinatumve viderent, sed ridicula
 „ superstitionis opera atque affectus, verba, motus, præstigiæ,
 „ incantationes, circumcurfationes, tympanorum pulsationes (c),
 „ lustrationes impuræ, sordidæ castimonix, barbarica & injusta in
 „ templis supplicia, ac contumeliæ occasionem exhibuerunt non-
 „ nullis dicendi, præstare nullos esse deos, quam qui talia pro-
 „ bent, iisque delectentur, adeoque sunt contumeliosi, sordidi, &
 „ morosi. Nonne enim magis expediebat Gallis istis & Scythis (§.
 „ XXXII.) nunquam in mentem venisse aliquid de diis, nihilque
 „ eos de ullo numine imaginatos fuisse aut auditu percepisse, quam
 „ opinari deos esse, qui sanguine jugulorum hominum gaudeant,
 „ idque esse perfectissimum sacrificium statuant? Nonne utilius erat
 „ Carthagenensibus &c. „ Quæ postrema verba etiam Magis ad-
 „ plicari debent, qui æque diis inferis sanguine humano litabant (§.
 „ XXXI. seqq.). Quid porro de scientiis? HIPPOCRATES, medicinam
 „ ab his impostoribus supersticiosam reddi (§. XLIV.), PLINIUS, ab
 „ iisdem provenire, ut herbis fides derogeretur (XLIX.), CICERO (§.
 „ XLIV.), ab Haruspibus, *Magorum fratribus* (§. LI.) totam cor-
 „ rumpi physiologiam conqueruntur. Astrologos, individuos Mago-
 „ rum Comites (§. XLVIII.), SEXTUS EMPIRICUS (d) injurios in
 „ vitam humanam adpellat, quod illi infinitarum superstitionum fabri
 „ rectæ rationis usum facere vetent.

L

(c) Eas tympanorum pulsationes intelligit
Plutarchus, quæ fiebant ante aras, ubi pueri
 immolabantur, ne gemitus eorum a paren-

tibus exaudirentur.

(d) L. V. adv. Matth. *idit*.

LXXVI. Ex his omnibus hucusque deductis eluxit, in quam scelerum, impietatis, blasphemiae, superstitionis, hypocrisis voraginem gentes ex neglectu veri Numinis delapsae sint, quomodo Idololatria ipsam rationem Magiae Astrologiaeque judiciarum auxilio e sede sua deturbarit; quae ex figmentis ingenii humani sensui reprobis relictis innumeris enata peccatorum catena easdem & a dei summi voluntate & a lege naturali averfas continuerit. Nos, quae divina misericordia est, verae religionis lumine collustrati, facile perspiciamus, quae pro vera theurgia goetiaeque ex ipsa illa ratione, quam gentes adeo deturparunt, habenda sit. Quum enim rationi etiam sine fide sit satis improbabile genus humanum spiritus finitorum optimos maximos complecti, eadem ostendit nobis agathodæmones existere perfectiores homine, civitatis divinae subditos (e); itaque si velis rationalis theurgus esse, eos proportionate amandos & honorandos esse, ut media providentiae optima in Finitis, sine adoratione tamen vel subtiliter tantum idololatrica; & cum agathodæmonibus i. e. eorum scopo te consentire debere. Sique cacodæmonum, qui saltem rationi soli non repugnant (f), existentiam & conatum obscurandi gloriam divinam concefferis, intelliges profecto Goetiam, quidquid de illa dicatur, abominandam esse. Sed haec toto caelo diversam apud gentes faciem habuerunt, quorum spiritus intermedii, idololatria & hominibus pessimis gaudentes, cuncti ad cacodæmones referri debent (cf. §. XVII.). Vellem heic exstare Christiani illius librum memoratum PHOTIO βιβλιαριον περι της εν Περσίδι Μαγικης, και της εν της ευσεβειας διαφορας, εν λογους τρισι, ubi nimirum ostenderat, quae Magiae Persarum a pietate sit differentia.

LXXVII. Adparente Aeterni Patris in carne humana Filio, & via generi humano ad rectae rationis usum per verae religionis manifestationem ostensa praecipuae gentium hænae vel penitus disparuerunt, vel magna ex parte labefactatae sunt iis in populis, ad quos divina hæc sapientia pervenit, salva quippe humani ingenii &

(e) V. BAUMGART. *Ethica philosophica lumine naturæ demonstrabilibus*. Lips. 1704
§. 391 — 394.

(f) cf. G. OHM. *Diff. de Angelis malis ex*

4. quatenus hoc facere potest.

voluntatis libertate. Atque primum quidem gentibus hæc insinuata est nato Filio Dei ad ejusdem præsepe per Magos (§. LVII.) tres ex Oriente a stella per aerem terræ vicinum transeunte Bethlehemi delatos. Inde tamen Christus ipse pro Mago habitus est, quum gentibus talia videretur patrare mira, quæ ab iis semper arti magicæ adscripta sunt, dum nempe morbos sanaret, & dæmonia ejiceret, qualia eum in principe dæmoniorum (§. XLIII. XLVII. LV. N. I.) ejicere dicebant (g). Judæi adhuc nugantur Cabbalæ practicæ scientia & nominis tetragrammati usu Christum miracula edidisse, turpissima & detestabili calumnia. Hinc vero, quidquid magni sibi habere videbantur, Christo opponere gentiles ausi sunt. Ergo theurgos (§. XXV.) in hanc rem dispexerant, qui singularis sanctitatis opinione cum diis superis conversari credebantur. Cujus præcipuum exemplum est inter Græcos Apollonius Tyanaeus, & inter Latinos Lucius Apulejus, de quibus AUGUSTINUS *Epist.* 4. „ Apollonium „ nobis suum & Apulejum aliosque magicæ artis homines (h) in „ medium proferunt, quorum majora contendunt extitisse miracula. Et iterum *Ep.* 5. Quis autem vel risu dignum non putet, „ quod Apollonium & Apulejum ceterosque artium magicarum peritissimos conferre Christo vel etiam præferre conantur? „ HIERONYMUS in Psalm. 81. *Non est grande facere signa; nam fecere signa in Ægypto magi contra Moysen, fecit & Apollonius, fecit & Apulejus.*

LXXXVIII. Nos de utroque, quantum satis pro instituto, trademus, postquam generalem quamdam observationem inferuerimus. Quum & theurgi & goetæ ab eadem deorum catena penderent, amboque idem medium adhiberent (§. XL.), nonnunquam autem eundem nocendi finem jactaverint (v. Platonis locum sup. in §. XIX.),

L 2

(g) Luc. XI. 15. MARC. III. 22. *Celsus* apud *Origenem* pariter Magum dicit. Platonici eum pro Theurgo habebant. Gentiles universum AUGUSTINO de Concord. Evang. I. teste, Christum nihil sensit contra deos suos, sed eos potius magico ritu coluisse, & ope deorum suorum miracula edidisse blatera-

bant. Quare, & eodem referente, fuisse, qui librum de *Christi Magia* circumferrent.

(h) Proximus sapientia Apollonio habitus est MUSEONIUS BABYLONIUS, philosophus Cynicus v. *Philosr. vit. Apoll.* L. IV. c. 35. T. I. *Opp.* p. 176.

haud mirum est theurgos sæpius etiam commercii cum malis spiritibus & proprie noxiis (§. XV.) inculatos fuisse. De eodem nocendi fine addam exemplum ex Augustino, qui simul eleganter Porphyrium convincit paganorum Spiritus omnes esse dæmones malos (§. LXXVI.). Hæc sunt AUGUSTINI verba (i): „ Ipsam theurgiam, quam velut conciliatricem angelorum deorumque commendat (Porphyrius), apud tales potestates agere negare non potuit, quæ vel ipsæ invideant purgationi animæ (§. XVIII.), vel artibus serviant invidorum, querelam de hac re Chaldæi nescio cuius expromens. Conqueritur, inquit, vir in Chaldaea bonus, purgandæ animæ migno molimine frustratos sibi esse successus, quum vir ad eandem potens tactus invidia (nota, quod hodie sæpe inter superstitionifulos auditur) contra pactum (k) adyratas sacris precibus (§. XXI.) potentias alligasset, ne postulata concederent. Ergo & ligavit ille, inquit, & iste non solvit. Quo indicio dixit apparere theurgiam esse tam boni conficiendi quam mali & apud Deos (LXXIII.) & apud homines disciplinam „ Subnectit sanctus Doctor in cap. seq. „ Quis non videat hæc omnia fallacium dæmonum esse commenta, nisi eorum miserrimus servus & a gratia veri Liberatoris alienus? Nam si hæc apud deos agerentur bonos, plus ibi utique valeret bonus purgator animæ, quam malevolus impeditor; aut si diis iustus homo, pro quo agebatur, purgatione videbatur indignus, non utique ab invido territi, nec sicut ipse dicit, per metum valentioris numinis impediti, sed iudicio libero id negare debuerunt. Mirum est autem, quod benignus ille Chaldæus, qui theurgicis sacris animam purgare cupiebat, non invenit aliquem superiorem deum, qui vel plus terreret, atque ad benefaciendum cogeret terribitos deos, vel ab iis terrentem compesceret, ut libere beneficerent (v. §. LXXIV.). Sic tamen theurgo bono sacra defuerunt, quibus ipsos deos invocabat animæ purgatores prius ab illa timoris peste purgandos. Quid enim causæ est, cur deus potentior

(i) de C. D. L. X. c. 9.

(k) HORAT. Epod. carm. 3. v. 71.

*Ah ah solutus ambulet vengeſca.
Scient, oris carmine.*

„ adhiberi possit , a quo terreantur , non possit , a quo purgentur ?
 „ An invenitur deus , qui exaudiat invidum , & timorem diis incutiat ,
 „ ne benefaciant , nec invenitur deus , qui exaudiat benevolum , & ti-
 „ morem diis auferat , ut benefaciant ? O theurgia præclara , o
 „ animæ prædicanda purgatio ! — — „ Videbimus in sequen-
 tibus & Apollonium & Apulejum pro Goetis a vulgo habitos.

LXXXIX. Apollonium Tyanæ Cappadociæ urbe , iisdem cir-
 citer , quibus Christus , natum temporibus ex parte cognovimus §.
 XXII. N. III. LXI. &c. ; luculenter depinxit V. C. BRUCKERUS (1) ,
 qui nobis hac in re otium fecit. Is Pythagoræ disciplinam restitutu-
 rus ad Pythagoræ exemplum iter philosophicum instituit. Abiit ita-
 que ab animalibus & vino abstinens , discalceatus incedens , lineam-
 que indutus vestem , Ninum , ubi Damidem Ninium hominem nauci
 itineris socium adscivit , ipse omnium linguarum notitia instructus ,
 adeo ut avium quoque & brutorum voces intelligeret (m). Baby-
 lonem ingressus Babylonis muros vidit altissimos , quos tamen jam
 devastatos tunc fuisse tradunt historici. In Indiam & Æthiopiam &
 ad Nili cataractas profectus vidit vincula in monte caucaso , quibus
 Prometheus adfixus fuerat ; in hoc itinere vidit feminam ex par-
 te albam , ex altera nigram , venationi draconum interfuit , &
 lapide draconum potitus est. Invenit pygmæos , avem phoeni-
 cem , hircos- boves androphagos , sciapodas , qualia olim de por-
 tentosis Indiæ & Ægypti monstris Ctesias historiæ Indicæ scriptor
 confarcinavit ; etiam demum arborem loquentem fecit. Satyri spe-
 ctum , præter illud Lamiae (§. LXI.) depulsum vino inebriavit &
 mansuefecit. Sed ut omnes impostoris , quales magos fuisse osten-
 sum est , partes expleret , Ephesi oraculorum communionem sibi ef-
 fere mentitus est , ex quo satis adparet , quod cum Sacerdotibus col-
 luserit ; cognitionem medicinæ in templo Æsculapii hausit , unde
 & Ephesi & alibi morborum remedia præscripsit , & viso Trophonio
 oraculo librum pythagoricum ex specu satidica retulit , qui postea

L 3

(1) In Hist. Phil. ex PHILOSTRATO.

(m) PACUVIUS ap. Cicer. de divinat. I.
 Nam istis , qui linguam avium intelligunt ,

Plusque ex alieno jecore sapiunt quam ex suo,
 Magis audiendum quam auscultandum censeo.

Hadriani bibliothecæ illatus est. Athenis eum sacris Eleusiniis initiare noluerunt, quod incantatoris a dæmonibus haud puri suspicionem incurrisset. Romam petiit, quum Nero suspectos haberet philosophos malarum artium, ideoque quosdam in vincula coniecisset, inde in Hispaniam concesserat, ubique autem populi animos seditione erga Neronem accendit, quod itidem sub Domitiano, qui philosophos ex orbe romano nuper proscripserat, curæ habuit. Obiit centenario proximus. Hæc & plura alia de eo in fabulam romanensem compaginavit Philostratus ex *Damidis Ninii & Meragensis* relationibus. LUCIANUS Apollonium nonnisi impostorem vaferrimum & merito adpellat, gentiles autem eo gloriantes mendaciorum fraudum & contradictionum EUSEBIUS (n) convincit. Philosophiam ejus, quam discipulos suos docuit, cum Spinozistica convenire BRUCKERUS detexit.

LXXX. Lucius Apulejus Madauræ natus Philosophus Platonius, & postquam omne disciplinarum genus Athenis didicisset, tempore DIV. FRATRUM Advocatus Romanus, longam tum peregrinationem obiit eâ fini, ut arcana religionum pernosceret. Quibus quum facultates consumsisset, Æmilie Pudentillæ, viduæ prædiviti nupsit, unde a propinquis illius, qui bona Pudentillæ spe devoraverant, nunc tamen ab Apulejo marito possideri videbant, crimen ipsi Magiæ impactum fuit. Qua ratione olim percussus SERVILIUS TAURUS Africæ Procos., cui quum hortis ejus Agrippina inhieret, adusatorem subjecit Tarquitium Priscum, qui pauca repetundarum crimina, ceterum magicas superstitiones objectaverat (o). Accusatores Apuleji fuerunt Pudens ipsius privignus admodum puer, Sicinnius Æmilianus, & Herennius Rufinus, hic Pudentis socer, ille patrui ac tutor, argumentis his usi: I.) quod ei viro elegantis formæ Æmilia Pudentilla duorum filiorum Pudentis & Pontiani prædefuncti mater, quatuordecim fere annis jam vidua nupsit, ac si cestu Veneris ex stinctas in ea amoris flammæ resuscitasset. (§. XXIV.) Cui ex communi de Magis suspicione (§. XXXI. seqq.) Æmilianus ad-

(n) Lib. *adversus Hieroclem*.

(o) Tac. *Annal.* XII. 59.

didit Apulejum privigni Pontiani sui necem procurasse, a quo tamen accusationis capite metu subscriptionis in crimen destitit. 2) Quod miser quidam Thallus morbo comitali tam vehementer infectus, ut ter quaterve de die corrueret, aliquando ipso sorte præsente decidit; quasi Apulejus dæmonem ipsi immitteret (§. XLIV.). 3) Quod certum genus piscium per servos pretio quæsierit, ad experimenta scilicet naturæ, quia ipse de piscibus græce scripsit. 4) Quod quædam sacrorum crepundia lineo texto involuta, purissimo, ut ipse Apulejus ait, rebus divinis velamento, ritu sacerdotum Isiacorum (§. LII. not. 1.) domi adservavit, quæ forte ex itinere ægyptiaco & græco retulit (p). Quæ omnia quamvis per se ineptissima Apulejus doctissima elegantissimæque oratione apologetica pro integritate pudoris sui diluit coram CLAUDIO MAXIMO Procos., licet, ut ibidem loquitur, ipsum jam crimen frustrata expectatione omnium per anileis fabulas deflagraverit.

LXXXI. Superfunt ejusdem Apuleji Metamorphoseon Libri XI., qui non aliud sunt, quam ludificatio & perpetua Satyra in artem magicam, simili fine inter ethnicos compositi, quo inter Gallos hodie *l'histoire des imaginations de Mr. Ouse*, & contra fabularum romanensium auctores donquixoti liber inter Hispanos commendatur. Operæ pretium est, ut hos Apuleji libros magnam partem ex Luciano desumptos percurramus. Curiosus artis magicæ discendæ fingit se Thessaliam petiisse. Heic vero mox intelligo me declarare debere, quare Thessaliam eligat. Hæc namque credebatur artem magicam produxisse, quæ ideo etiam, ut Scholiastes HORATII ad *Epod. V.* observat, *inventum thessalum* dicebatur; sagæque passim tantum *thessala mulieres* Græcis & Latinis audiunt. Scholiastes EURIPIDIS (q) consignavit Lacedæmonios ex Thessalia magos exorcistas (§. XLIII.)

(p) Adde ejus accusatores *macilentam vel omnino exstercatam formam divi cadaveris prorsus horribilem & larvalem* ei fabricatam seu scœletum objecisse, quasi id esset DÆMONIUM, quos tamen Apulejus ita revincit, ut ostendat ex parva Mercurii statua,

quam penes se habuerat, per mendacium adversariorum effudum fuisse scœletum. Opp. p. 315. Hocine est, ait, quod appellabatis, dæmonium?

(q) In *Alceste*. in fin. Citat in eam rem Plutarchum in *Θυγατρις μεδαινας*.

(ὅτινες καθάρμοις τιπὶ καὶ γοήταις τὰ ἰδῶλα ἐπαγχοῖ τε καὶ ἐξαγχοῖν) accersuisse, qui idolum vel spectrum Pausaniæ et templo Minervæ proturbarent. PLINIUS (r) ambiguus hæret, unde Magiæ noticiam in Thessaliam pervenisse adferat. Addit : „ Orphea putarem e pro-
 „ pinquo primum intulisse ad vicinos usque superstitiones ac Medici-
 „ næ profectum, si non experts sedes ejus tota Thrace Magices
 „ fuisset „. Mirum est eum non fuisse recordarum Medæ uxoris
 Jasionis Thessaliæ regis, quam ita a suo nomine adpellavit filius ejus-
 dem Jasionis Thessalus (s). Medea ex Colchide ad Pontum Euxinum
 oriunda, Colchi vero populus, ut olim ita hodie immanis & barba-
 us, origine sua ex Ægypto omnium superstitionum Sentina deductus. Ita-
 que proculdubio saltem Medea gentilitiam artem seu hoc religionis pa-
 ganæ condimentum Thessalos in summa perfectione edocuerit. Quod
 deinde Plinius tradat expertem Magices Thraciam esse, magis adhuc
 videtur historiæ repugnare, quod Thracia nomen suum trahat a Thra-
 ce Nympha incantamentorum & veneficiorum pentissima, Saturni
 uxore. (t)

LXXXII. Venit igitur in Thessaliam philosophus plato-
 nicus, ad civitatem Hypatam, apud Milonem, sordidum scenerato-
 rem, divertens, cujus uxor Pamphile *Maga primi nominis & omnis*
carminis sepulchralis magistra credebatur, quæ furculis & lapillis (§. XXXIX.)
& id genus frivolis inhalatis omnem istam lucem mundi fideralis imis Tarta-
ri & in vetustum chaos (§. LV.N.I.) submergere noverit (u). Heic il-
 lum quidem Byrrhena quædam primas civitatis femina, monuerat,
 ne fideret Pamphilæ, quæ quum *quemquam conspexerit speciosæ formæ ju-*
venem, venustate ejus sumitur, serit blanditias, invadit Spiritum, amoris
profundi pedicis æternis alligat; tum minus morigeros & viles fastidiens in
saxa & in pecua & quodvis animal puncto reformat, alios vero prorsus ex-
slinguit. Apulejus nihilominus *forinidines puerileis excutiens ex animo*
Fortidem Pamphiles famulam sibi conciliat, ut sibi, quæ sola mortalium
novit secreta, miranda heræ suæ adaperiat, quibus obaudiunt Manes, tur-
 ban-

(r) H. N. LXXX. c. 1.

(s) DIOD. SIC. L. IV. c. 56.

(t) STEPHAN. BYZANTIN in Θρακη.

(u) Met. Lib. II. p. 116.

bantur sidera, coguntur numina, serviunt elementa (x). Quadam die Fotis indicat dominam suam, quod nihil etiam tunc in suos amores ceteris artibus promoveret, nocte proxima in avem sese plumaturam, atque ad suum cupitum sic devolaturam. Fotis philosopho nostro puerile offert Corollarium, ut scilicet ab omni fascino tutus esset (§. LXIX. seqq.), & sic circa primam noctis vigiliam ad superius illud cubiculum, quo in solitudinem semper abstrusa Pamphile solebat secum huiusmodi sacra perficere, suspensio & msonso vestigio ascendit, ubi per rimam ostiorum videt Pamphilen in bubonem magicis suis artibus reformatam evolare (§. LXII.). Jam simili desiderio tentus philosophus, externatus animi atque attonitus vigilans somniabat defrictis adeo diu pupillis, an vigilaret, scire querebat. Tandem reversus ad sensum præsentium rogat Fotidem, ut sibi etiam unclulum ex pyxide impertiretur. Illa utpote amica Apuleji diu renitebatur, nè illum deberet alitem videre; tandem expugnatur spe ea, quod sibi domina singula monstraverit, quæ rursus possint in facies hominum tales figuras reformare. Specta, ait, quam parvis quamque subtilibus tanta res procuretur herbulis. ANETHI modicum cum LAURI foliis immixtum rore fontano datur lavacrum & poculum. Hæc identidem adseverans summa cum trepidatione irrepit cubiculum, & pyxidem depromit arcula. Hanc Apulejus amplexus ac deoscularus prius, utque prosperis faveret volatibus deprecatus, haurito pluvicula uncto corporis membra perfricuit. Sed præter spem misellus loco avis fit asinus.

LXXXIII. Ego vero, inquit de se, quamquam perfectus asinus & pro Lucio jumentum sensum tamen retinebam humanum. Fotis deprecata & plangens suum errorem, quo ex similitudine pyxidum decepta fuit, ei suadet, ut sicubi posset, rosas tantum demorficaret, quo facto pristinam speciem recuperaturus sit. Ille itaque demassata temporali Contumelia durissimo suo casui serviens, in stabulum Milonis ad equum suum, quo antea Thessaliam petierat, concedit. Interim Latrones adveniunt, spoliunt Milonis domum, omnia diripiunt, & asinum Lucium cum reliquis jumentis evehunt. In ipso hoc itine-

M

(x) Met. L. III. p. 136.

re hortulum prospexit, satis amoenum, in quo præter ceteras gratas herbulas rosa virgines matutino rore fluebant, ubi is Fotidis consilii memor se reformare volebat, sed, dum jam labiis undantibus adfectat, consilium capit longe salubrius, ne si rursus asino remoto prodiret in Lucium, evidens exitium inter manus latronum offenderet, artis magicæ susceptione, vel indicii futuri criminatione. Addit alibi (y) se unico isto solatio ærumnabilis deformitatis suæ recreatum fuisse, quod auribus grandissimis præditus cuncta longule etiam dissita facillime sentiebat. Sic asinus philosophus variis dominis venditus, multas verberum & famis injurias perpeffus, vidit latronum impunitas factiones, adulteriorum, homicidiorum, libidinum non naturalium catervas, partuum enecationes, Magorum & Magarum prætenfas artes, superstitiones & imposturas; sacrificulorum lucripetarum nefanda crimina, inter quæ ea eminent, quæ lib. VIII & IX. de deæ Syriæ mystis commemorat, cetera vidit enormia scelera, quibus projecta ac furiosa mortalitas scatebat, Thessaliamque plenam fordidissimorum, quales Magos fuisse vidimus, hominum.

LXXXIV. Demum ab uno dominorum Cenchreas usque aufugit, ubi circa primam noctis vigiliam exspectatus luna in plenilunio existente, & fato tot tantisque suis cladibus satiato augustum specimen deæ præsentis deprecari statuit, atque postquam se prius per maximum lavacrum septemque in mare immersiones, quod eum numerum præcipue religionibus aptissimum divinus ille Pythagoras prodidit, purificasset, deam præpotentem apprecatur, ut eum conspectui suorum reddat. Medio inde pelago venerandos diis etiam vultus attollens emergit divina facies, actoto dehinc corpore perlucidum simulacrum excusso pelago coram constitisse ei visum est, his superdictis: (z) „ En adium tuis commota „ Luci precibus rerum natura parens, elementorum omnium domi- „ na, seculorum progenies initialis, summa numinum, regina Ma- „ nium, prima coelium. — Me primigenii Phryges Pessinuntica- „ cam nominant deum matrem, hinc autochthones Attici Cecro-

---

(y) Met. L. IX. p. 224.

(z) Met. L. XI. p. 259.

" piam Minervam, illinc fluctuantes Cyprii Paphicam Venerem,
 " Cretes sagittiferi Dictynnam Dianam, Siculi trilingues Stygiam Pro-
 " serpinam, Eleusini vetustam Deam Cererem, Junonem alii, Bellonam
 " alii, Hecatem isti, Rhamnusiam illi, & qui nascentis dei folis inchoan-
 " tibus radiis illustrantur, Æthiopes, Ariique, priscaque doctrina
 " pollentes Ægyptii ceremoniis me prorsus propriis percolentes,
 " adpellant vero nomine Reginam Isidem. Adsum tuos miserata
 " casus &c. " Executioni q̄tis illis, quæ dea jusserat, redit in
 hominem, ergo & a mystis Isidis magno adparatu in Collegium Pa-
 stophorum & ab Osiride adsumtus est. Idem vero Osiris, *deus deum*
magnorum potior & majorum summus & summorum maximus & maximo-
rum regnator, philosopho nostro per quietem præcepit, ut nunc in-
 contentanter gloriosa in foro Romano redderet patrocinia, *nec extime-*
sceret malevolorum diffeminationes. Sic denique vaticinium illud even-
 tui datum, quod de proventu suæ peregrinationis Corinthi, qui
 arcana fatorum stipendiis emerendis edixit, Chaldæum Diophanem
 sibi præsignificasse refert, *nunc gloriam satis floridam, nunc historiam mag-*
nam & incredendam fabulam, & libros facturum (a). Id adhuc notari
 debet deam Lunam ab Apulejo his verbis invocari: " quæ fatorum
 " etiam inextricabiliter contorta retractas licia, & fortunæ tempesta-
 " tes mitigas, & stellarum noxios meatus cobibes " quibus illa ta-
 cite *maga* fata scilicet solvens (§. LXXIII.) & *Genethliaca* Porphy-
 rii testimonio (§. XLVIII. not. k) convenienter declaratur.

LXXXV. Ad finem seculi post Ch. N. secundi alia quæpiam
 secta rursum enata est, quæ doctrinam magicam in Oriente multum
 adjuvit. Sunt hi ZÆLI, qui ex Persicæ vel Zoroastræ religionis re-
 liquiis & veteri Astrolatria admixta philosophia orientali novum inter
 Saracenos sive Arabes theologiæ systema architectati sunt, quod ii
 ex traditionibus Judæorum nonnullis augentes, nomine sibi a Sabio Se-
 thi filio ad emendicandam antiquitatem imposito exornarunt (b).
 Homines videlicet docuerunt apud Deum mediatoribus opus habere,

M 2

(a) Met. I. II. p. 180.

(b) BRUCKER, H. Ph.

hocque officio fungi substantias immateriales, invisibiles, itaque etiam mediatores visibiles debere adhiberi, tales autem esse vel sacella vel simulacra. Sacella esse septem planetarum corpora viventia & rationalia, astra esse deos; planetarum domos, mansiones & constellationes esse observandas, temporibus, personis, & regionibus adsignandas, quibus rite observatis spiritus mediatorii conciliari, Talismanes fundi, juxta figuras singularum planetarum simulacra e proprio metallo confari, & incantamenta cuivis fideri grata perfici queant. En iterum systema Magorum proportionale! (§. XXV.) Hæc excogitata sunt densissimis ignorantiae temporibus ante Islamismum, id est, conditam Muhammedis religionem, quem Islamismi statum ipsi scriptores Arabes statui ignorantiae, quæ prius reghnaverant, opponunt. Quum tamen Muhammedis adventu nihil in eruditione populi emendaretur, quod is esset illiteratissimus, secta Zabiorum ultra etiam duravit. Immo Zabiis, sicut Judæis & Christianis, modo in Deum vitamque futuram credant, vitam æternam promittit Muhammedes (c). Quum vero Sabiorum appellatio Arabibus sit admodum generalis, adeo ut in Historiis suis Persas veteres, Chaldæos, Assyrios, Græcos, Ægyptios, Indos, omnes dicant fuisse Sabios, antequam Judaïsmum, Christianismum aut Muhammedismum amplecterentur (d), idololatræ vero partem religionis suæ maximam in Magia ponant (per demonstrata), dispalefcit Sabios nonnisi prisecam gentium harum Theurgiam & Goetiam nova & satis stulta veste induisse.

LXXXVI. Primi Christiani libertate ingeniorum immani superstitutione hætenus depressorum reddita facile has gentium machinationes & fraudes perspexerant, remque eo deducebant, ut ipsi gentiles his invigilarent, ac Imperatores frequentius in illos populorum seductores inquirerent, qui magiæ professione satuos inescabant. (*) Testatur id EUSEBIUS (e) Seculo IV. cujus verba ex latina versione sunt „homines id genus quam plurimos, qui singularem

(c) *Al Corani Cap. II. commæte 59.*

(d) v. HERBELOT, *Bibliothèque Orientale*,

(*) cf. *Leges Imp. christianor. c. 1. egotatas.*

(e) *Præp. Evang. L. IV. c. 2.*

numinis adflatum præ se ferrent, quos isti præcipuos & sacrorum interpretes & theologos & prophetas haberent, non solum antehac sed nuper etiam nostraque memoria divinæ hujus sapientiæ nomine clarissimos (ἐπὶ τῇ θεοσοφίᾳ ταύτῃ βασιλεύς), quum ad romana tribunalia rapti essent, quæstionum vi adactos universon hoc fraudis genus ad homines decipiendos comparatum declarasse, totumque negotium præstigias esse arte compositas fassos fuisse. Atque hi omnem molitionis occultæ rationem, totamque maleficæ artis ludificationem verbis ipsissimis, quibus rem ante patefecerant, in acta publica retulerunt; sicque justas exitialis fraudis poenas luentes quidquid latebat evulgarunt — Sed quales enim isti erant? Cave tu mihi abjectos, nescio; quos & obscuros cogites; alii quippe ex præclara illa nobilique philosophia prodierant, hominum eorum ex grege, qui pallium assidue terunt, ac sublato supercilio ceteroque cum fastu inambulant (nos pythagoreos & platonicos fuisse ex superioribus conjicimus). Alii ex ipsis antiochenæ civitatis magistratibus ac primoribus erant, qui sævientis in nos persecutionis tempore nostris ex injuriis auctoritatis plurimum ac splendoris quæsierunt &c. Concludit ex his & aliis Eusebius ad totam Gentilium religionem & oraculorum fallaciam ac vanitatem, quæ singula per magiam & Astrologiam animata fuerunt.

LXXXVII. Atque tandem, ut in hac gentium idololatrarum atheorumque causa concludamus, genuinamque Patrum de his affanis mentem strictim exponamus, considerabant illi secundum ductum rationis (§. LXXVI) theurgiam ut palliatam goetiam: utramque igitur abominabilem; theurgiam vero tamquam radicem goetiæ ex professo oppugnandam sumserant; præ ceteris EUSEBIUS & AUGUSTINUS. Docuerunt ergo Magiam non amplius admitti, sed *puniri post evangelium* (f); spiritus illos ethnicorum intermedios nihil juvare, alium quærendum esse purgatorem, *Jesum Christum esse principium, cujus incarnatione purgemur* (g), non teletis (§. XVIII.); hunc

M 3

(f) TERTULLIAN. de *Idololatr.* v. inf. (g) AUG. de C. D. L. X. c. 24.
§. 187.

esse mediatorem ; stultum esse deos passionibus objici , immo ridiculum (*h*). Nominatim EUSEBIUS : „ Tu deos appelles istos , qui
 „ vel ejusmodi figurarum , linearum , imaginumque machinis dedu-
 „ ci , vel coronarum & florum ex terræ visceribus erutorum illece-
 „ bris vel barbaris quibusdam omnique significatione carentibus so-
 „ nis & vocibus inescari , adeoque abjectissimorum etiam hominum
 „ arbitrium sequi nutumque soleant , ut quibusdam quasi vinculis
 „ servorum instar mancipiorumque constricti ne integram quidem ac
 „ liberam solvendi expediendique sui potestatem retineant ? Tu bo-
 „ nos etiam dæmones arbitreris eos , qui vi tantum ac necessitate
 „ ducantur ? Quid enim causæ est , quam ob rem inviti ac repu-
 „ gnantes non sua ipsi sponte hominibus auxilio suo indigentibus
 „ opem ferant ? Nam si beneficii conferendi gratia tamquam boni ad-
 „ venirent , aut si ab iis in animum utilitatis aliquid proficiscere-
 „ tur , eos utique bonum illud ultro complecti , beneficiisque suis in-
 „ digentium occupare vota , non vero usque dum cogerentur , expe-
 „ ctare oporteret . Sin autem nihil omnino boni aut utilis totum
 „ istud habet , eoque præter illorum voluntatem sensumque contin-
 „ git , quis deos appellet eos , qui quod nec honestum , nec utile ,
 „ efficiunt ? „ Non esse mediatorem nisi Christum pulcherrime docet AUGUSTINUS (*i*) , dum vitam suam recolens ita ad Deum ex-
 „ clamat : „ Quem invenirem , qui me reconciliaret tibi ? Ambien-
 „ dum mihi fuit ad Angelos ? Qua prece ? Quibus Sacramentis ?
 „ Multi conantes ad te redire neque per se ipsos valentes , sicut au-
 „ dio , tentaverunt hæc , & inciderunt in desiderium curiosarum vi-
 „ sionum , & digni habiti sunt illusionibus . Blati enim te quære-
 „ bant doctrinæ saltu , exferentes potius quam rudentes pectora ,
 „ & adduxerunt sibi per similitudinem cordis sui conspirantes , & fo-
 „ cias superbix suæ potestates aeris hujus , a quibus per potentias
 „ magicas deciperentur , quærentes mediatorem , per quem purga-
 „ rentur , & non erat . Diabolus enim erat transfigurans se in An-
 „ gelum lucis . Et multum illexit superbam carnem , quod carne

(*h*) v. AUGUST. *sup.* §. 19. in *h*(*i*) *Confr.* L. X, c. 42.

corpore ipse non esset. — Mediator autem inter Deum & homines oportebat, ut haberet aliquid simile Deo, aliquid simile hominibus, ne in utroque hominibus similis longe esset a Deo, aut in utroque deo similis longe esset ab hominibus, atque ita mediator non esset. „ Ex quibus & aliis pluribus, quæ Eusebius (k) & Augustinus (l) late adversus Porphyrium disputant, insimul pellucet Patres sub theurgia vi vocis & theurgiam stricte dictam (§. XVIII.) & goëtiā (§. XVII. XXVI.) complexos fuisse; eoque nomine cum illa hanc refutasse; & in hoc sensu theurgiam pariter *Magia* nomine indigitasse. Quum enim ethnici per hos deos sive inferos sive superos, id est, spiritus intermedios omnia se efficere, ac etiam salutem suam promovere posse contenderent, omnes vero hi spiritus mali dæmones a christianis haberentur, ipsi vero gentiles per eos & mala & bona irrogari possederent, adeoque eosdem æquipararent (§. XVII. XXIV. LXXV III.), patet paganos illos imprudenter Christianis tela, quibus ipsimet confoderentur, suppeditasse, totamque illorum doctrinam sibi non constare; Patres vero recte generali illo nomine stultitiam totam idololatriæque fraudes detexisse.

CAPUT III.

DE MAGIA AD CHRISTIANOS SPECIATIM
TRADUCTA.

LXXXVIII.

Demonstravimus Magiam in sinu idololatriæ & ignorantie radices egisse, quinimmo in præcipuum religionis gentilis fulcrum adolevisse, hoc est, ejus religionis, quæ nihil fuerat, quam complexus

(k) In *Præparatione Evangelica*.(l) In *libris de Civitate Dei*.

fabularum, fraudum, superstitionum, scelerum in virtutes transformatorum, quibus Sacrificuli & gentium philosophi ad plebi illudendum, ad suam utilitatem, ad Regum nutum abutebantur, ut adeo hæc ars eam religionem & produxerit, & exornarit. Misertum est generis humani VĒRBUM, quod CARO FACTUM est, *despiciens tempora ignorantia* (m), mundumque ex miseriarum multiplicium abyssu educere constituerat, & divina lege sua illuminare. Sublimavit Christus naturam humanam per Sanctissima Ecclesiæ suæ mysteria, & homines ad verum rectæ rationis, quam gentes hactenus nimis, quasi omni conatu deprefferant, diabolo valde adlaborante, usum. Quum autem ipsam suam religionem Sanctissimam non unico impetu omnibus gentibus impertire voluerit, gentes etiam non nisi per spiramenta temporum hujus divini beneficii participes redditæ sunt. Atque in hoc sensu accipiendum, quod scribit THEOPHILUS ALEXANDRINUS (n): *quum idololatria Christi majestate deleta sit, indicat & parentem suam artem magicam secum pariter dissolutam.*

LXXXIX. CHRISTUS ipse, divinus magister a stultis gentibus Magus habitus est (§. LXXVII.) (o). Dicebant enim Judæi, qui jam in fanaticismum philosophiæ Orientalis prolapsi fuerant (§. LXV.), quando dæmonia ejecerat, eum talia invenisse, quibus Princeps dæmoniorum, quem vocabant *belzebul*, adeo conciliaretur, ut virtute sua cogeret subalternos spiritus excedere (§. LXXIV.), quos meliora edoctrus ostendit ipsis, hanc eorum doctrinam cum re ipsa pugnare. Ait enim (p): „Omne regnum in seipsum divisum „desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autem & Satan „in se ipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus? Quia dicitis „in *belzebul* me ejicere dæmonia? „Quasi diceret, explicante GRO-

(m) Act. Ap. C. XVII.

(n) in Ep. ad *Aegypti Episcopos*, quam traduxit HIERONYMUS T. I. Opp. p. 570.

(o) Hoc vero eo minus mirandum, quod ethnici etiam cuncta, quæ occulta vi pollere videbantur, Magiæ adscribere soliti sint. Sic PLINIUS religionem mosaicam vocat *magicæ factionem* H. N. XXX. 1.

Zosimus Osius Episcopus cordubensem adventantem in aulam Constantini M. compellat *Magum Aegyptium*. JUSTINUS Patriarcham Josephum in *Aegypto magicas artes solerti ingenio percepisse* ait. Hist. philip. L. XXXVI. c. 2.

(p) Luc. XI. 17.

GROTIO, *sapere dæmones constat; at qui sapiunt, hoc agunt, ut res suas stabiliant, quod nisi concordia fieri non potest; non dissident igitur dæmones, quod tamen necesse esset, si alter alterum cogeret, ut vos populo persuasum vultis.* Ipsum autem hoc vult etiam verus Christi discipulus divus PAULUS, quum Timotheum monet, ut Ephesios hortetur, *ne alter docerent neque intenderent fabulis & genealogiis interminatis (q).* Ubi per genealogias interminatas nihil aliud intelligit, quam emanationes illas ex anima mundana sub variis nominibus innumeras (r), quæ summa gentibus per tot secula Theologia & sapientia visa fuit, quæque ipsam illam doctrinam generavit, qua docebant, deum unum cogere alterum (§. LXXIV.). Timendum profecto magnopere fuerat, ne quidam ex primis Christi fidelibus generationem Filii ab æterno Patre æternam, & processionem S. Spiritus a duabus personis divinis per emanationes illas ineptas seducti contaminarent. Quumque omnis Idololatria una cum Magia ex cultu spiritum intermediarum orta sit (§. IV. XXX. XLVIII.) & inde perpetuum acciperet nutrimentum, S. PAULUS iterato Colossenses graviter (s) adhortatus est: „ Videte ne quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam „ secundum traditionem hominum; nemo vos seducat volens in humilitate & religionem angelorum, quæ non vidit ambulans frustra inflatus sensu carnis suæ; & non tenens CAPUT, ex quo totum corpus „ per nexum & conjunctiones subministratum & constructum crescit „ in augmentum Dei „. Quibus monitis consequenter primorum Christi fidelium Ephefi recens converforum *Multi, qui antea fuerant, curiosi (græce περιεργα (t) σεβῆται) contulerunt libros* (i. e. magicos, astrologicos, augurales, somniorum interpretationes fatidicos &c. quibus omnis delira gentium de emanationibus philosophia explanabatur)

N

(q) I. ad Timoth. I. 3. 4.

(r) cf. GUNDLINGIANA. P. XXXIII. Num. II.

(s) Ad Coloss. II. 8. 18. S. PETRUS ejus-

modi doctrinas doctas fabulas adpellat II. Petr. I. v. 16.

(t) AUGUST. de C. D. L. X. 16. *Respondent theurgi vel potius periurgi. Hoc enim sunt illa omnes artes vocabulo digniores.*

& combusserunt coram omnibus, & computatis pretiis illorum invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium (u).

LXXXX. Simplicitati nativæ cœlestis hujus doctrinæ gentes non tamen adquiescebant; atque inprimis Magi, veteres illi gentium seductores, vehementer se diviniore huic objiciebant philosophiæ. Memorantur in Actibus Apostolorum duo ejusmodi homines. Primus est vir quidam magus pseudopropheta, Judeus, cui nomen erat BAR-JESU, quem Apostoli in Papho reppererunt sibi adversantem, communi nomine ELYMAM vocabulo arabico magum significante dictum (x), ideo forte, quod fuerit unus ex Magis Arabiæ, quorum meminit Plinius, & ex quibus Hippocum Arabem nominat (y). Is Sergium Proconfulem a Pauli prædicatione avertere conabatur, eum itaque Paulus pro merito omni dolo & omni fallacia plenum, filium diaboli, omnis justitiæ inimicum nominat. Alter est SIMON SAMARITANUS (§. LXV.) (z), de quo relatum est, quod se pro virtute Dei magna plebi commendaverit credulæ, quam in Samaria multo tempore magiis suis dementasset, unde patet eum fuisse goëtam; qui, ut hoc genus hominum undique auctoritatem sibi adserere tentabat, in speciem rogavit se baptizari, sed dein ausus est ipsos tentare Apostolos, quorum miracula nonnisi ridicula impietate negari posse viderat, ut sibi potestatem per manuum impositionem Spiritus Sancti gratiam elargiendi venderent, de qua nequitia correptus a PETRO & vitæ malæ admonitus timens suæ conscientiæ se Apostolorum precationibus commendavit (a). In hoc autem uno totam Magorum nationem perspicere licet.

LXXXXI. Demonstravit BRUCKERUS SIMONEM hunc orientali Ægyptiæque philosophia imbutum se pro principali quadam emanatione sive virtute divina substantiali venditasse, quæ demersum in materia (v. §. LV. N. III.) & a dæmonum malorum potestate cruciatum hominum genus liberatum & ad summam felicitatem reductum

(u) Act. Ap. c. XIX. v. 19.

(x) Act. Ap. XIII. 6. 7. 8. 10.

(y) H. N. L. XXV. 2. XXX. 1.

(z) Act. Ap. VIII. 9. 10. 11.

(a) Ib. v. 18. 19. 24.

tamquam necessaria ad homines ex hoc miseræ barathro educendos, missa sit, quam ob causam HELENAM virtutem divinam, recipiendæ illi principali virtuti destinatam sibi conjunxerit. Sicut vero sceleratissimum hunc fuisse impostorem pallio quodam philosophiæ usum id ostendit, quod Helena illa publicum fuerit prostibulum (b), ita eundem goëtarum artes ex asse calluisse sequentia, quæ in *Epitome Clementina* (c) narrantur, evincunt. Referunt enim ibi Nicetas & Aquila S. Clementi, se antea Simoni amicis nunc damnata Simonis impietate ab eo recessisse, quod cum pueri animam a suo corpore separasset infandis quibusdam adjuramentis (ἀπορρητοῖς ὁρκοῖς τῶν), sibi futuram adjutricem ad eorum, quæ ipse vellet, repræsentationem, puero in imagine delineato, consecratam haberet imaginem in quadam interiori æde, in qua ipse somnum caperet (d). Declaraverat illis Simon, quod anima defuncti non ministret, sed aliquis dæmon, qui se animam esse simulat. Ad hoc mirati Nicetas & Aquila neque se a mentiore unquam sermonem audituros sperasse dicentes, quærent, si dæmon fingit se animam mortui esse, qui nam erat animæ usus, ut a corpore separaretur? Et qua ratione, upo adjurato alter non adjuratus tamquam veritus obedit? Insistunt quod illis aliquando Simon dixerit: animam completo super terram tempore, quod in corpore peractura erat, ad inferos vade-re, animas autem eorum, qui propria morte obierint, in inferis custodiri & non facile venire permitti, (cf. sup. §. XXVIII. seqq.) ab Angelis, quod addunt Recognitiones Clementis (e), qui eis præfunt.

LXXXXII. Deinde ibidem recensetur Simonem extremum judicii diem de se futurum non credidisse, neque animas esse im-

N 2

(b) TERTULL. de anima c. 34. RECOGNIT. CLEM. lib. II. n. 13. AUGUSTIN. de Hæres. I.

(c) Epit. N. XXVII. XXXI. XXXII. p. 758.

(d) Lucidius id effertur CLEMENTIN. Homil. II. n. 26. dicens se aliquando puerum hunc ex aëre formasse divinis conversionibus, &

imagine ejus depicturum aëri redidisse. Divinas conversiones ita explicat Simon in Recognitionit. Clem. L. II. n. 15. aërem vertens in equum & equum rursum in sanguinem carnemque solidans novum hominem puerum formari &c.

(e) Lib. II. num. 13.

mortales. Sed tamen Aquila illum propriis verbis convincit. Ait:
 „ Cuperem a te id unum discere Simon, five anima sit, five dæmon
 „ id quod adjuratur, cujusnam tandem metu adjurationes non con-
 „ temnit? „ Et Simon, pœnas, inquit, persoluturam se anima intelli-
 „ git, si non obtemperet. Itaque resumit Aquila „ si anima adjurata
 „ venit, etiam judicium fieri. Si ergo animæ sunt immortales, om-
 „ nino & judicium erit. Quamobrem si eos quoque, qui in malam
 „ actionem sunt adjurati, tumque non obtemperaverunt, condem-
 „ nandos ais, quomodo tu non timuisti eos cogere, cum, qui cogun-
 „ tur, propter contumaciam puniantur? Nam te jam non esse mul-
 „ tatum pro iis, quæ designasti, mirum non est, cum judicium non-
 „ dum sit, ut tu quidem pœnas des eorum, quæ coegisti, quod au-
 „ tem coactum est, veniam accipiat, quia malo facinori adjuramen-
 „ tum prætulit. „ Quibus auditis ira percitus Simon mortem, ni-
 „ si tacerent, minatus est. Interroganti autem Clementi, quæ mira
 Simon patret, addunt Nicetas, & Aquila: facit, ut statux am-
 bulent, in igne se volutans non uritur, interdum volat, ex lapidi-
 bus panes facit, serpens fit, in capram transformatur, duas facies
 ostendit, in aurum convertitur, portas oclusas aperit, facit, ut in
 domo vasa sponte ferri ad ministerium videantur &c. Tu dices hæc
 omnia esse ficta, & in apocryphis tantum reperiri, quæ de mortali-
 tate animæ differantur, non convenire cum philosophia Simonis.
 Ego vero repono discursum hunc quidem cum S. Clemente esse effi-
 ctum, sed materiam substratam ex rebus ipsis & traditione non vana
 desumptam; nebulones ejusmodi goëticos non in una philosophiæ man-
 sisse secta, aut coherenter cogitasse, sed mox hoc, mox illud pro
 vario circumstantiarum concursu adoptasse, modo suas deceptiones
 implerent, modo sua dicta quacunque methodo auctoritatemque sal-
 varent. Quod additur de miraculis Simonis, ex superioribus constat,
 ea semper a goëtis fuisse jactata, plebemque credulam etiam sæpe
 assensum iis adcommodasse. Quæ omnia si combinentur, abunde elu-
 cebit, quomodo Simon, versipellis hic Circulator, *magis suis-*
dementari populos, quibus quum omnes omnino arietes verita-

ti admoventur, recte scripsit IRENÆUS (f), quod omnes, qui quoquomodo adulterant veritatem, & præconium ecclesiæ ledunt, Simonis Samaritani Magi discipuli & successores sint (g).

LXXXXIII. Non potuit fieri, quin de tam insigni impostore gentiles triumpharent, eumque Apostolis & reliquis Christianis opponere molirentur, a quibus tamen ipse pudore suffusus recessit (§. LXXXX.). JUSTINUS MARTYR (h) testatur Romæ adesse statuas ei positam cum inscriptione hac SIMONI DEO SANCTO: & TERTULLIANUS gentilibus exprobrat (i): *Simonem magum statua & Inscriptione sancti dei inauguratis*; cum quo consonat EUSEBIUS (k). ILL. MAFFEUS post RIGALTII, PETAVII, VALESII, PAGII conjecturas probare intendit (l) Justinum ex ignoratione latinæ linguæ SIMONEM SANCUM *deum fidium* Sabinorum, cui statuam positam esse conspexerit, confudisse cum Simone Mago, exque illo scripsisse reliquos Patres. Negaverant locum habere conjecturam hanc BARONIUS (m), HAMMONDUS (n), GUIL. SPENCERUS (o) alique. Si, quod res est, dicendum sit, ego non video, cur S. Justinus tam crassæ negligentiae arguendus sit, qui neque sciverit Adversariorum suorum nomina, quasi se cachinnis propinare voluisset rem sui temporis adumbrans. Quid de Tertulliano & Eusebio dicemus? An comprobatum est eos ex Justino sapuisse? Poterat igitur esse, quod Romani Simoni, qui se virtutem divinam esse jactaverat (§. LXXXXI.), apotheosi quadam divinitatem tribuerint, quum certe paganorum dii heroes præstigiis variis hunc honorem meriti essent, ut supra de Othino apud Germanos dictum (§. XVI.), atque de Apollonio Tyanæo

N 3

(f) *contra hæreses* Lib. I. c. XXVIII. al. XXX.

(g) cf. PERTSCH *diff. de crimine Simonie* ACTA ERUDIT. 1712. p. 181. &c.

(h) *Apol. II pro Christianis* ad Imp. Antoninum n. 26.

(i) *Apolog. c. XIII.*

(k) *Hist. Eccl. L. II. c. XV. & XVI.*

(l) *Arte mag. dilig. n. 13. p. 33. Arte mag. annihil. L. III. c. 5.*

(m) *ANNAL. ad An. 44.*

(n) *diff. I. c. 9. adv. Blondellum de Epi. scop. jure.*

(o) *Not. ad Lib. I. Originis cont. Celsum. add. LAUR. COZZA Comment. in S. Aug. L. de hæresibus. T. I. Romæ 1707. fol. ubi multa de Simone.*

constat aliunde. Nec juvat Maffei effugium, non fieri 'probabile Judæo homini Romæ divinos honores attributos esse. Longe enim est alia ratio Simonis habenda, qui non ut Judæus, sed ut Magus præcipuus eo honore mactatus est, magos vero illos in præcipuo honore habitos, qui ex Orientalibus plagis advenerant, quarum populi semper ex antiqua quadam traditione habebantur diviniore, ex superioribus patuit. Poterat fieri, ut Christiani deinceps statuam illam seu mavis lapidem abolerent, ut adeo hodie *Simonis Sancti* licet, nulla tamen in lapidibus *Simonis Sancti* memoria supersit (*). COTELERIUS denique notat (p), recte a S. IRENÆO (q) publicam Simonis statuam secerni *ab imagine privata Simonis speciei Jovis, quam Simoniani cum imagine Selenes seu Helenæ facta in figuram Minervæ adorabant.* (r)

LXXXXIV. Nihil vero magis Simonianorum ingenium exornavit, quam historiam volatus, quem occasione habiti a duce suo cum PETRO congressus (§. LXXXX.) effinxerunt, cui tamen fideam apud veterum neminem conciliare poterant, quum ea dumtaxat & varie admodum in supposititiis, quorum seculum II. & III. feracissimum erat, libris legeretur, ut eam ex Patribus nemo ante ARNOBIUM sub initium seculi IV. adoptaverit. Narratur in *Constitutionibus Apostolicis* (s), sublestæ fidei opere, Simonem Romæ e publico theatro a dæmonibus, quos SULPICIUS (t) restringit ad duos, *Hegesippus*, *Abdias* (u), & PATRES SEXTÆ TRULLANÆ SYNODI in alas ad Icarium modum aptatas transmutant, consensu

(*) Succurrunt aliæ diis adscitis factæ inscriptiones. LIPSIUS ad TACIT. Ann. XII. 32. adfert talem.

CAMVLO SANC (I. sancto)

FORTISS

TH. GALE ad ANTONINI iter *Britanniarum* Londin. 1709. 4. editum p. 33. in Cumbria inventam aliam.

DEO SANCTO BETALVCADRO.

(p) ad *Recogn. Clem.* L. II. n. 9. p. 506.

(q) *cont. hæres.* L. I. c. 20.

(r) Addit Cotelarius se id monere ob S.

Augustinum, qui *L. de Hæres.* minus distincte loquatur, dicens: „Jovem se credi
„volebat, Minervam vero meretricem quam-
„dam Selenen, quam sibi sociam scelerum
„fecerat, imaginesque & suam & ejusdem
„meretricis discipulis suis præbebat adorandas, quas & Romæ tanquam deorum simulacra auctoritate publica constituerat. „

(s) L. VI. c. 9.

(t) *Hist. Sacr.* L. II. c. 28.

(u) De ABDIA *conf. Beis von den Effrit.* Cel. p. 165.

quadrigis igneis, aut fabricato curru secundum Arnobium L. II. & Præfationem Arabicam Concilii Nicæni, in altum sublatum volasse per Aerem dicentem se in cælum ascendere, indeque suis bona suppeditaturum; quem D. PETRUS precibus suis præcipientem dederit superatis malis illis dæmonibus; cui iterum D. PAULUM adiungunt *Sulpicius & CYRILLUS HIEROSOLYMITANUS Catechesi VI. In Recognitionibus Cementis* congressus folius Petri cum Simone & quidem Cæsareæ non Romæ instituitur, nec volatus fit mentio. Lepidum est, quod a larvato *Marcello* tamquam Petri discipulo refertur, post Neronis atque Simonis cum Petro & Paulo dialogum Simonem petiisse, ut e ligno excelsa in Campo Martio turris exstruatur, unde Angelos ad se in cœlos portandum conjurare queat. Die igitur sequenti Nero cum senatu ordine equestri & toto populo inspectans Simoni turrim laureato adscendenti adstitisse dicitur; Simon vero cœpisse volare. Interim tantisper Nero & Apostoli colloqui finguntur, atque tandem S. Petrus conjurans dæmones Simonem præcipientem agit, ita, ut is cadendo viam sacram attingeret. Videmus heic in limosis istis fontibus ultimos conatus *artis magicæ* i. e. mendaciorum hæreticorum semi-paganorum, quibus hæretici primis seculis, ut latius mox liquebit, fideles a vera Religione avertebant, & sibi miracula adferere tentabant. Recentiores quidam ut historiolum de Simone Mago defenderent, accersivere Icarum, de quo SÆTONIUS refert (x), eum inter Pyrrhicharum ludos, ope certe cujusdam machinæ, volatum tentasse coram Nerone, sed primo statim conatu juxta cubiculum (i. e. pegma illud & papilionem, in quo Nero spectator cubans aderat) decidisse, ipsumque Neronem cruore resperxisse. Quanto autem satius erat! hortatu D. AUGUSTINI (y), qui monuerat hanc OPINIONEM quidem esse plurimorum, sed perhibere eam esse falsam plerosque Romanorum, profundius in fabellæ natales inquirere, & putidos fontes retegere, unde licet, non quidem nulli hauserint, & ex illis profecta quædam traditio aliis impoſuerit, non tamen ullatenus veritatis indolem fabella adipisci potuit.

(x) in Nerone C. XII.

(y) Ep. LXXXVI. ad Cæsulum.

LXXXV. Perpendendum erat, veterem hanc fuisse goetarum fabulam, & simulationem volandi arte se pollere. Testes sunt dii veterum, *summi*, quod audivimus, *magi* (§. LXXXIV. in f.), quibus nihil frequentius apud Poetas quam volatu hinc inde transferri. Et quum goetæ a diis edocti essent (§. XL.), quidni & ipsi hac arte debuerunt esse præditi? Hinc jam ABARIDI philosopho hyperboreo (§. XVI.), licet is ante Pythagoram vixerit, ea ars tamquam Pythagoræ, qui pariter a gentilibus thaumaturgo JESU CHRISTO veri Dei filio malitiose oppositus fuerat, cœvo a Platonici sequioribus adfecta fuit. Narrat enim JAMBlichus (z) Abarin Apollinis (i. e. Solis quem germanicæ nationes (a) coluerunt) Sacerdotem quum ad Græcos lustrandæ a pestilenti lue patriæ causâ mitteretur, sagittam ex dei templo accepisse, qua per flumina, saltus, vias, vectus, pestes depellere, ventos arcere & lustrationes peragere potuerit, eademque die & Metaponti in Italia & Tauromæni in Sicilia conspectus ferebatur. Hodiedum in imperio Suecico Scipio Runicus patrio sermone Runstaf notus est, cui insidentes se pro lubitu volare gentiles Gothos ebuccinasse animadvertit RUDBECKIUS (b). Maleficas mulieres striges *volaticas* esse dictas auctor est FÆSTÛS (c). Unde nisi quod ars ipsarum volandi peritiam, quali Maga Apuleji prædita fuit (§. LXXXII.), videretur præstare? Hinc & Simon goeta in libris Clementinis *sæpius* seu *interdum volasse* aliquot in locis traditur. Fanaticismo hoc eousque incaluit phantasia istorum hominum, ut, quod fieri insanis adsolet, ipsis aliquando mortis causam præberet. Ista de THEODOTO Montani socio EUSEBIUS tradit (d). „ Theodotum multus rumor prodit adeo factum „ amentem, ut seipsum erroris spiritu persuaserit in coelos exaltari „ & assumi atque ita in auras jactatum pessime interiisse. „

LXXXVI. Ut rem stringamus, animadvertendum est Simonem omnibus iis rebus instructum fuisse, ex quibus hucusque cuncta

(z) in vit. Pythag. n. 92.

(a) v. Ep. mea de ritu ignis in Nat. S. Joh.

p. 31. seqq.

(b) Atlant. T. II. c. VI. p. 502.

(c) voc. Striges.

(d) Hist. eccl. V. c. 16.

et gentium deliria impia profluxisse deteximus. Nam & JACOBUS THOMASIVS (e) demonstravit eum duo principia (§. II.) adstruxisse, & ex BRUCKERO vidimus Philosophiam eum emanationum ex Uno (§. VII.) probe caluisse. Jam ut porro progressum artis magicæ inter Christianos ab hæreticis, qui sub tam vetusto gentium errore malitias abscondere gestiebant, procuratum distinctius rimemur, lubet prima Ecclesiæ secula percurrere. Simoni successit MENANDER, qui eandem fabulam egit, immo EUSEBIO ex IRENÆO teste (f) ad portentosa mendacia aliquid etiam adjecit, seipsum videlicet jam esse dicens cælitus ex invisibilibus seculis ad salutem hominum missum ac docens, non posse quemquam aliter etiam angelos mundi hujus opifices vincere, nisi primum ad hoc magica experientia a se tradita & baptisinate ab ipso accepto inducatur, quem si qui fortiantur, sempiternam immortalitatem etiam in hac præsentī vita acquirant.

LXXXVII. A Menandro, quod idem scribit EUSEBIUS (g), biceps & serpentina vis progressa duarum hæresum, & idque inter se variantium, duces constituit SATURNINUM scilicet natione Antiochenum, & BASILIDEM Alexandrinum, quorum alter per Syriam, alter per Ægyptum hæresum Deo odibilium dogmata constituerunt. Saturninum Irenæus pro maxima parte eadem cum Menandro nugatum, Basilidem vero secretiorum quorundam dogmatum prætextu cogitationem in infinitum extendisse, & sibi ipsi impiæ hæresis portentosas fabulas esse commentum indicat. — Subjicit autem & Irenæus duorum istorum temporibus vixisse CARPOCRATEM alterius hæresis quam Gnosticorum nominant parentem, & SIMONIS præstigias non occulte, sicut ille, sed jam manifeste tradendas esse judicarent, ita, ut de phliris curiositatis, quæ ab his perficiebantur, deque quibusdam somniorum artificibus & affessoribus demonibus (h), & aliis consimilibus inductionibus

O

(e) *Origin. hist. phil. & eccl.* §. XXX.

(f) *Hist. eccl.* L. III. c. 26.

(g) *ib.* L. IV. c. 6.

(h) Sermo de his pariter in *Clementinis*.

Et CARPOCRATIANI dicebant artem magicam palam esse exercendam per *dæmones pa-*

redros. Affectores & auxiliares hi dæmones tam diis, ut ministri, quam hominibus malis adflare dicebantur. EUSEB. IV. c. 7. & *ib.*

VALES. IRENÆUS I. 9. SALMAS. ad SPART.

Adrian. c. 14.

⁂ veluti de rebus magnificis tantum non gloriarentur. Consequenter etiam docuisse oportere eos, qui perfectionem mystagogiæ ipsorum consequi velint, *quævis turpissima* operari, eo quod mundanos, sicut illi dixerunt, principes (§. XIV.) alia ratione evasuri non sint, nisi per huiusmodi *arcanam operationem cunctis debita persolvantur*.

LXXXXVIII. Habemus ergo initio Seculi II. Basilidem, Saturninum, Carpocratem, quorum omnium hæreses in Magorum scita definebant. Et BASILIDES quidem *deum summum esse* dixit nomine *Abraxan*, inquit TERTULL. *de præscript.* c. 46. Ab hoc *ver* seu mentem esse creatam, inde verbum, infinitos dein angelos, a quibus 365. coeli, mundusque in Abraxæ honorem instituti sint. Talem Angelum fuisse CHRISTUM ab Abraxa missum. Quum autem a Basilidianis nummi quidam spargerentur, quos produxit FULVIUS URSINUS, quibus inscriptum est Abrasax, BARONIUS (i) contendit deum hunc ita nominandum esse, licet alii ex Patribus aliter scribant, & Augustinus hoc modo doceat numerum 365. in eo nomine contineri, quod nempe α & β 1. & 2., ρ & α 100. & 1., ξ & α 60. & 1. 5200. denotet. De iis nummis sive Gemmis JO. MACARIUS, & CHIFFLETIUS in *Abraxa Proteo* disquisiverunt. Sunt vero gemmæ magicæ, plebi decipiendæ confictæ, quod Magi insolita deorum nomina semper adfectarint (v. §. XLVII.). Harum inscriptio a RAINALDO CARLI ita illustratur (k). Referunt videlicet eæ in una parte inscriptionem $\text{IAO ABPACA}\Xi$, vel ultimum nomen simpliciter; in altera symbola varia, *Osiridi*, *Mitræ*, *Jovi* attributa. Putat igitur Vir doctus, quum Basilides fuerit ex Ægypto, hæc autem regio exteris gentibus & Arabicis scateret, Basilidem istud nomen ex Arabica lingua traxisse, ubi ابراخا *Ibraxa* significet *eum qui non offendit*, seu *qui est bonus*, vel etiam optimum, ب vero Arabicum etiam indistinctum referatur ad *i*, *a*, vel *e*, ut in Ibraim pro Abraim, vel Abram. Deinde Iao, quod ex hebraico descendit, redditur *Enti*. Unde Basilides per eam inscriptionem voluit has gemmas dicatas esse *Enti bono*, quam ejus discipuli symbolis, quæ in variis nationibus deum bonum repræsentabant, ad-

(i) ANNAL. ad AN. 120.

(k) Com. CARLI *lettera al Sign. Tartarotti nel congresso Nott.* §. 32. 33. p. 323. Ro-

mani dixissent eadem significatione: *Ideo Optimo Maximo*: ut opponatur *Deo Pessimo Maximo*. §. 12. 17.

plicavere. Nec Basilidianos nullam fecisse fidem elucet ex SERENO SAMMONICO, qui conum ex ABPACAΔABP chartæ inscriptum hemitritæo depellendo valere ait, si amuletum hoc collo ægrotantis adpendatur; plane uti dein TRALLIANUS sub Justiniano florens suum *Jao Sabaoth* deprædicaverat (§. XLVII.).

LXXXXIX. Reperimus eodem seculo MARCUM, qui Valentini discipulus novam sectam condidit, *magicæ imposturæ*, ut ait IRENÆUS (1), *peritissimus Anaxilai Ludicra* (v. §. XVI. not. r.) cum nequitia eorum, qui dicuntur Magi, commiscens. Hic mysterium SS. Eucharistiæ a se & suis, qui præcipue mulieres erant, confici dicebat. Pro calice enim vino mixto (ita verba Irenæi græca ab Epiphanio conservata redduntur (m)) *figens se gratias agere & in multum extendens sermonem invocationis, purpureum & rubicundum adparere facit, ut putetur ea gratia ab iis, quæ sunt super omnia, suum sanguinem stillare in illius calicem per invocationem ejus, & valde concupiscere præsentem ex illo gustare poculo, ut & in eos stillet, quæ per MAGUM hunc vocatur Gratia. Rursus mulieribus dans calices mixtos ipsas gratias agere jubet præsentem se. Et ubi hoc factum est, ipse alium calicem multo majorem, quam est ille, in quo illa seducta (mulier) Eucharistiam fecit (ἑυχαριστος), proferens & transfundens ita ait &c.* Denique Magi Simonis secta his placitis maximum sibi conciliabat vigorem. Quum enim ii, qui dicebantur Magi, ab ea, quam §. XXXVIII. not. q. exposui, doctrina paullatim deflecterent, atque adeo non modo *Ahoros & Biaothanatos* i.e. animas, quæ immaturæ & violentæ morti, sed & illas, quæ leto naturali succubissent, se evocare pollicerentur, id ipsum sibi Simonis adseclæ vindicabant. Quæ cuncta TERTULLIANUS (n) recte intellectus docet, cujus inter alia hæc sunt: *Publica jam literatura est, quæ animas etiam justa ætate sopitas, etiam proba morte disjunctas, etiam prompta humanatione dispunctas evocaturam se ab inferum incolatu pollicetur. — Ecce Simonis hæreticos hodie tanta præsumptio artis extollit, ut etiam prophetarum animas ab inferis movere se spondeant. Et credo, quia mendacio possunt.*

O 2

(1) *cont. hæres.* L. I. c. 8. & 9.

(m) *ΕΠΙΦ.* hæres. XXXIV.

(n) *de Anima* c. 57. ubi addit rationem cur hæc tradant: *ne facile credamus animas*

universas ad inferos redigi, ut & judicii & resurrectionis fidem turbent. add. sup. §. XCI. XCII.

C. Successu temporis circa medium seculi III. Simoniani ipsi quidem desisse visi sunt. ORIGENES (o), ubi Simonem cum notis illis impostoribus JUDA GALILÆO & THEODA (p), nec non DOSITHEO componit, qui postremus ante natum Christum ex Judæo Samaritanus (§. LXV.) origo Sadducæorum extitit, arbitratur suo tempore jam non plures quam triginta Simonis sectatores toto in orbe superesse. Interim tamen semina doctrinæ magicæ non interierunt. Facit idem Origenes (q) mentionem hæreticorum *Ophianorum*, qui septem principales Spiritus, cæli Janitores, constituerunt, precumque formulas, quibus hos sub certis nominibus invocarent, commenti sunt. Sed addit: „Sciendum tamen, quod, qui hæc com-
 „posuerunt, neque Magiam callentes, neque Sacras Scripturas dig-
 „noscentes commiscuerunt omnia, ex *Magia Jaldabaoth*, *Astophæum*,
 „*Horæum*, ex hebraicis Scripturis *Jaoja*, quem hebræi nominant
 „*Sabaoth*, *Adonæum*, *Eloæum*, quæ de scripturis desumpta nomina
 „sunt ipsius unius DEI „. Inde vero Manichæi exsurrexerant, qui
 jam non una aliqua hæresi contenti omnium sectarum virus in se de-
 rivarunt, de quibus vere LEO M. severus eorum castigator (r):
 „Quod in paganis profanum, quod in Judæis carnalibus cœcum,
 „quod in secretis magicæ artis illicitum, quod denique in omnibus
 „hæresibus sacrilegum aut blasphemum est, hoc in istos quasi in
 „sentinam quamdam cum omnium sordium concretionem confluit „.
 (s) Paspamus nunc ab omnibus hæreticis imposturas veterum Ma-
 gorum conquestas esse. Sed ne ignoremus, quomodo illi de certitu-
 dine artis magicæ discipulos suos convicerint, vetat auctor Operis il-
 lius, quod seculo III. ex nugis a semichristiana philosophia & hæresi
 præcipue Ebionitica profectis compilatum *Clementina* inscribitur. Is
 igitur, ut græcum textum omittam, Clementem cum Appione loquen-
 tem inducit (t). Clemens elegantissimæ mulieris amore captus a Ve-
 teratore quodam sibi promissum esse refert, quod is artibus magicis ef-

(o) *Cont. Celsum* L. I. n. 57.

(p) v. *Act. Ap.* V. 36. 37.

(q) *Cont. Cels.* L. VI.

(r) *Serm. V. de jejuniis*.

(s) cf. pariatorem L. L. Mosale, & ro-
 man. Tit. XV. de mathematicis & Manichæis:

quorum duorum nominum conjunctio alias
 mira videri posset. EPIPHANIUS *hær.* LXVI.
 testatur Manichæos dæmones invocasse &
 adorasse.

(t) *Homil.* V. §. 5. 6. p. 656.

fecturus sit, ut intra septem dies mulieris compos fiat. Subdubitan-
 Clemens ait: „ ignore mihi *non penitus credenti Magiam existeret*. Mul-
 „ tos quippe jam expertus sum multa pollicitos ac mentitos. Atta-
 „ men movet me ac in spem adducit promissio tua. Vereor autem,
 „ dum cogito forte dæmones interdum Magis ad mandata non obe-
 „ dire. Respondet Appion: mihi concede, ut hæc plus quam tu co-
 „ gnoscam. Ne tamen nihil videaris ex me audivisse de eo, quod
 „ dixisti, dicam, qua ratione cogantur dæmones obsequi mandatis Ma-
 „ gorum. Nam sicut fieri non potest, ut miles duci contradicat, &
 „ sicut ipsi duces non possunt Imperatori non obtemperare (si quis
 „ enim propositis resistat omnino pœnas solvet), ita fieri nequit, ut
 „ dæmones Angelis ducibus suis non subserviant, per quos adjurati
 „ cedunt tremantes, ut qui bene noverint se, si discesserint, omnino
 „ puniendos. Ipsi quoque Angeli per Deum a Magis adjurati obe-
 „ diunt, ne inobsequentiæ rei pereant. Nisi enim cuncta anima & ra-
 „ tione prædita justitiam Numinis præviderent, oriretur confusio,
 „ omnibus nempe mutua seditione laborantibus „. Ita tenebriones
 hi tradita gentilium cum christianorum dogmatibus commiscuerunt
 (u).

CI. Innotuit ex his, quo modo in primæva CHRISTI Ec-
 clesia plebs a paganismo recens conversa in gentilium placitis de ar-
 te magica per subnascentes hæreses pedetentim detineri & confirmari
 potuerit. Dispiciemus nunc, quæ Imperatores & Præsules Chri-
 stiani impijs his nugis opposuerint. Atque heic statim se offert om-
 nium Conciliorum, quorum supersunt acta, post Apostolorum tem-
 pora antiquissimum, nempe ILLIBERITANUM, quod in Illuberi civi-
 tate Betycæ in Hispania juxta Granatam provinciæ celebratum est ante
 Nicænum, sub Constantii & Galerii Imperio, quodque BARONIUS

O 3

(u) Adcommode PORPHYRIUS de vi-
 ta Plotini c. 16. versus finem Seculi III.
 scribit: *Erant Christiani eo tempore multi-
 tum alii tum ex antiqua philosophia egressi
 hæretici ADULPHI, ACYLINIQUE sectatores,
 qui ALEXANDRINI LIBYCI, PHILOCOMI,
 DEMOSTRATI: LYDI plurimos libros circum-*

*ferabant & revelationes quasdam ZOROASTRIÆ,
 ZOSTRIANI, NICOTHEI, ALLOGENIÆ,
 MESI aliorumque ejusmodi palam ostendentes
 & deceperunt multos, & ipsi decepti jam fue-
 rant.* In FABR. Bibl. græc. L. IV, c. 26. p.
 118.

ad An. CCCV. refert. Censebat illud necessarium esse publice gravissimas pœnas in eos statuere, qui hujus erroris vestigiis inhærent. Duo præcipue ejus Canones huc pertinent. Canon VI. ita habet: „ Si quis maleficio interficiat alterum, eo quod sine idololatria perficere scelus non potuit, nec in fine impertiendam esse illi communionem „ Canon LXII. „ Si augur aut pantomimi credere voluerint, placuit, ut prius artibus suis renuntient, & tunc demum suscipiantur, ita ut ulterius non revertantur. Quod si facere contra interdictum tentaverint, projiciantur ab Ecclesia „ Non fuit hæcenus satis intellectum, quæ concilii gravissimi mens in his canonibus condendis fuerit. Ivo (x) & BURCHARDUS (y) in transcribendo primo Canone substituerunt vocem *veneficio* in locum vocis *maleficio*. Hæc substitutio male habet FERDINANDUM MENDOZAM in doctissimo ad id Concilium Commentario (z). GARCIA LOAYSA maluit ex alio codice legere *per malitiam*. Sed salva res est. Constat ex superioribus *Magiam*, *maleficium*, *veneficium* idem esse. Mentem vero Concilii ita interpretari debemus, ut generaliter omnem *Magiam*, quod ex Can. LXII. confirmatur, & præcipuum ejus præceptum aut secretum, id est, adhibitam in Sacrificio magico *interfectionem hominum*, quod ea sine idololatria non perageretur, Christianis interdicat, & duplex hoc scelus omnimoda etiam Sacrosancti Corporis privatione puniat. In posteriore Canone MENDOZA loco *auguris* legit *aurigam* cum emendationibus, ut ait, codicibus (a). Sunt aurigæ, quales in L. ult. C. J. de Malef. vocantur *agitatores*, i. e. illi, qui in agonibus equis certabant, quique se artibus Magicis sæpe victoriam & metam obtinuisse dicebant equos aliorum simul currentes in cursu sistendo, quos irritis supra PHILOSTRATUS (§. XXIV.). Nobis ad finem concilii expiscandum indifferens est hæc vocis controversia. Sed & *Auguria vel auspicia sive somnia vel divinationes quælibet secundum morem Gentilium* damnantur in Concilio Ancyrano An. CCCXIV.

CII. CONSTANTINUS M. postquam ad fidem se catholicam converterat, nihil prius aut antiquius habuisse videtur, quam infan-

(x) P. X. c. 145.

(y) L. VI. decret. c. 26.

(z) Prodiit is cum LOAYSA & GURDI-

SALVI TRILLER additionibus Lugd. 1665. f.

(a) Et conciliis Arelatenfibus I. & II.

que *agitatores cum theatricis jungunt.*

das paganorum superstitiones evertere. Verum lente admodum res processit, quod ea in publica corruptione parum efficere potuerit, ut adeo leges prius quam post octo conversionis suæ annos de his latæ non reperiantur. Quum haruspicinam, Magiæ ramum insignem, quæ tantas in Gentilium animis radices egerat, ut ii conquererentur, novam Christianorum religionem causam esse omnium, quæ Romani paterentur, malorum, & ob hæc maxime, ut ait OROSII L. VI. c. 15. *quod extis vaticiniisque cessantibus futura clades, quia præsciri nequeunt, non vitantur*, penitus abolere non posset, haruspicinam eatenus saltem inhibuit, ut sacrificia domestica & privata divinationi exercendæ videretur, pœna ignis haruspici, consultori bonorum ademptionis & exilii multa intentata, sed tamen publica permitteret, ut vel publicus pudor eos a scelestis retineret moribus. Ea de re duæ ejusdem anni CCCXIX. constitutiones existant, scil. Lex I. & II. C. Th. de mal. & math., e quibus interpolata est L. III. C. J. eod., quæ erronee subscriptum præfert annum CCCXII. omittitque etiam verba finalia legis I. cit. *superstitioni enim suæ servire cupientes potuerunt publice ritum proprium exercere*. Procedente tamen tempore divinandi curiositas prohibita est haruspicina penitus a Constantino sublata, teste scriptore vitæ Constantini, & aliis. Sunt enim Haruspices *magorum fratres* (§. LI. LXXV.). Immo JUVENALIS Sat VI. v. 552. haruspices & Armenios & Comagenos inducit rimantes interdum exta pueri, scil. utero exsecti. Deinde filiis suis CRISPO & CONSTANTIO COSS. a BASSO P. U. an. CCCXXI consultus, quomodo homines Magorum nomine noti tractandi essent, an indiscriminatim pœnis olim statutis (b) subjiçendi forent, rescripsit Aquilejæ d. 23. Maji: *Scientiam* (est hæc lex IV. C. J. l. III C. Th. de malef.) eorum qui contra hominum salutem, aut, quæ hanc continet, pudicitiam, *moliti detegentur* (nota *magos moliri* h. l. & l. 5. seq. Conf. inf. §. CX.), *severissimis illis le-*

(b) Pœna magorum erat exstio, quam exposui §. 38. not. u. *Conscios artis magicæ*, i. e. qui sciebant alios artem exercere, nec impediabant, nec revelabant, *summo supplicio adfici placuit, id est, bestiis obijci aut cruci suffigi*, ait PAUL. *Recept. sent.* l. V. tit. 23. n. 27. Sola scientia prohibita erat ibid. n.

18. Nam & discere & docere capitale est l. 8. C. J. de malef. TERT. de idolol. c. 9. AM. MARCELL. L. 26. c. 3. scribit eum qui filium mago erudiendum dederat, capite punitum esse, uti & adolescentem, qui librum magicum descripserat l. 28. Ita eo de crimine transigere nefas, cf. nos inf. §. CXLIV.

gibus vindicandam esse, quæ scientia Hieronymo parens idololatria, Tertulliano *secunda idololatria* dicitur; ceterum nullis criminalibus implicanda esse ab iisdem aut aliis curationi corporum adplicata *remedia*, aut *agrestibus locis* (in pagis) innocenter adhibita *suffragia*, ne maturis *vinde-
miis imbres metuerentur*, aut ex *ventis grandinisque lapidatione quaterentur*, quæ verba procul dubio erant fere ipsius porrecti a Basio libelli. Criminantur eam ob rem Constantinum, quasi in hoc loco vestigium ipse superstitionis gentilis animo hæreere prodiderit. Sed facile absolvitur, si perpendamus Constantinum in medio hominum gentilitatis erroribus immerforum conversatum eos non potuisse, nec debuisse ad omnem una lege revocare frugem. Non igitur probat hanc stoliditatem, quemadmodum nec extispicinam, licet eam in publica luce tractari concederet, adprobavit, verum externæ in republica salutis prospiciens opinioni populari, quum aliter non posset, frena laxavit (c). Sed hæc ex Theurgorum & Goetarum promissionibus, quibus modo bona modo mala minabantur, originem traxit, nihilque nisi vana superstitio est. Itaque quod ecclesiæ intererat, jubebantur *Sacerdotes admonere fideles populos*, ut noverint *magicas artes incantationesque quibuslibet infirmitatibus nihil remedium posse conferre* (d). BARTOLUS haud inepte eam legem in foro civili obtinere posse tradidit, in conscientiæ foro non æque.

CIII. PORRO CONSTANTII A. & JULIANI C. prima a. 357. cura fuit, *haruspices, mathematicos, augures, chaldeos*, aut *magos* consulendi curiositatem sub gladii pœna vetare (e). Hinc illud edictum ad populum, quod nos primi expiicavimus, alterum denique in sepulcri violatores evulgare. v. sup. §. 38. Constantii frater patruelis, ejus primum imperii consors, deinde & an. CCCLXI. successor JULIANUS, quum adolescens Byzantii, Nicomediæ & Athenis a MARDONIO SCYTHA eunucho matris suæ, LIBANIO rhetore, MAXIMO EPHESIO philosopho & aliis JAMBlichii sæpissime allegati discipulis erudiretur, jam vivo patre suo paganica sacra colere, &, ut ait MARCELLINUS, *Mercurio occulte supplicare* cœpit fingendo interim se *cultui christiano adherere*, sed mortuo eo, *plane absolutis*
de-

(c) cf. nos ius. l. II. §. XXXVIII.

cf. Eus. præp. ev. I. III. Constantino eorūsus.

(d) v. GRAT. can. 15. c. XXVI. q. 7.

(e) v. L. 4. C. Th. & L. 5. C. J. de malef.

decretis aperiri templa, arisque hostias admoveri, & reparari deorum statuit cultum, apostata inde cognominatus, de quo quædam notanda sunt. Maximus Ephesus, qui ob magicas artes atque imposturas postea est a Valentiniano Imp. capitis supplicio multatus, Julianum eam impietatem edocuit, ut NAZIANZENUS (f), qui Julianum nostrum Athenis viderat, ait, ὅση τις περὶ ἀστρονομίαν καὶ τὰς γενεαίς καὶ φαντασίαν προγνώσεως τεράλειαι καὶ τὴν ἐπομένην τοῖς γοητικῇ, quæ & in astronomia, & natalitiis & specie divinationis ludificatur, horumque comitem Goetiam. Hunc autem philosophum quanti semper fecerit, epistolæ ad eum honorificis verbis ab Imperatore conscriptæ declarant. Credo facile, quod in hac accusatione Patres goetiam pro theurgia fumerint, quum revera idem sit (§. LXXXVII.), Julianus vero apud ethnicos scriptores pro theurgo habeatur. LIBANIUS in ejusdem oratione parentali deorum familiarem fuisse ridiculis verbis deprædicat: „ Quis tot jejunia cum voluptate, ut cum diis versari posset, instituit? Id itaque, quod Poetæ fingere solent, revera ei obtigit, comamque ejus eorum aliquis, qui cœlitus descendunt, tetigit, & postquam ultro citroque verba quædam essent permutata, abivit. Et reliquas quidem ejus cum diis conversationes commemorare nimis esset prolixum; in Casium vero montem ad Jovem Casium, cum circa ipsam meridiem ascendisset, vidit Deum, eoque viso sese erexit, & monitum ab eo accepit, cujus ope denuo sibi structas insidias evitavit. Discimus vero ex ipso JULIANO (g) eum statuisse primarium quemdam deum, qui Νῶτον & archetypum solem ediderit, cujus imago sit solaris globus, deus in sensibilibus.

CIV. Ceterum non est mirandum talia de Juliani congressibus cum diis memorari. Præter Platonem ille Pythagoram venerabatur, narratque Socrates (h) eum Pythagorea quadam μύθεμψυχωσιν se Alexandrum credidisse. At enim pythagoricos mirari oppido solitos, si quis se negaret unquam vidisse dæmonem (§. LVI.). satis, ut reor, idoneus auctor est Aristoteles (i). Quia igitur homo spurcissimus nugis his impiis se totum dederat, adeo ut Christianam religionem (k)

P

(f) Orat. I in Julian, add. CHRYSOST. de S. Babyla. CYRILLUS L. VI. contra Julian.

(g) Orat. in Regem Solem.

(h) In Hist. Ecclæs.

(i) Sunt hæc verba Apulei de deo Socratis p. 53.

(k) In Mispogone,

cipulo per Orientem capitali pœna prohibuit in L. VIII. C. *Th.* de malef. Cujus postrema verba legem VIII. C. *Just. eod.* constituunt, cui tamen perperam adscriptus est annus 365. Etenim ostendit GOTHOFREDUS eam legem ad MODESTUM P. P. missam nonnisi anno 370. edi potuisse, quod Modestus eo demum anno præfecturam gerere cœperit. Alia profecto occasione eam fuisse legem dictam concipi haud potest, quam sub illum jam alibi descriptum (§. LII.) mathematicorum tractatum, quem præter Ammianum ecclesiasticæ historiæ Scriptores memorant, quo scilicet gentiles principis Christiani pertæsi suarum vicissim partium Imperatorem avidius expetentes imperaturi post Valentem nomen explorare moliebantur. GRATIANUM denique iisdem Valentiniani & Valentis vestigiis inhæsisse exsequitur Gothofredus.

CV. Interim Synodus Laodiceæ urbe Phrygiæ Pacatianæ ex celebriorum Criticorum sententia An. CCCLXIII. habita Magiæ opinionem & ejus fontes in spirituum intermediarum cultu eradicare intendit. Cavet enī Can. XXXV. seu CXXXVIII. secundum collectionem & interpretationem DIONYSII EXIGUI: „ Quod non oporteat Christianos Ecclesiam Dei relinquere & ire atque angelos nominare, congregationes facere, quæ interdicta noscuntur. Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ Idololatriæ serviens, sit anathema, quia derelinquit Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & se Idololatriæ tradidit. Sic legit THEODORETUS, cujus verba ad exscriptum supra (§. LXXXIX.) S. PAULI locum sic habent. „ *Qui legem defendebant* (intellige Judæos cabballistas §. LXV. LXVI.) *etiam ad angelos colendos inducebant*, dicentes legem per eos datam. Mansit autem hoc vitium in Phrygia & Pisidia. Quocirca Synodus quoque hæc convenit Laodiceæ, quæ est Phrygiæ metropolis, legeque prohibuit, ne precarentur angelos, & ne relinquerent Dominum nostrum Jesum Christum. Addidit Synodus in Can. XXXVI. quem inferuit Gratianus (†): *Non oportere sacris officiis deditos, vel Clericos, Magos, aut*

(†) can. 4. C. XXVI, q. 5.

incantatores existerent, aut facere Phylacteria (i. e. amuleta), quæ animarum suarum vincula probantur, eos autem, qui talibus rebus utuntur, projici se ab Ecclesia jussisse. Quid porro THEODOSIUS M. ? Is complanata ab antecessoribus suis viâ insistens omni denique quocunque nomine veniret cultu, cunctisque deorum cerimoniis personis omnibus & locis per universum Orientem interdixit a. CCCXCII. (u), atque ita jam non minus *turis*, το λιβανιον, quam *sacrificiorum* usum, το θυσιον (x), quæ adhuc antea permiserat (y), penitus inhibuit. Memorabilia inprimis in ea lege hæc sunt verba: „ Quod si quispiam „ immolare hostiam sacrificaturus audebit, aut spirantia exta consulere, „ re, ad exemplum majestatis reus licita cunctis accusatione delatus „ excipiat sententiam competentem, etiamsi nihil contra salutem principum aut de salute quæserit; sufficit enim ad criminis molem naturæ ipsius leges velle rescindere, illicita perscrutari, occulta recludere, interdicta tentare, finem quærere salutis alienæ, spem „ alicui interitus polliceri „ Mirabitur, qui nostra perlegit, quam pulcre heic Theodosius artem magicam depingat.

CVI. Aliquot annis ante nempe an. CCCLXXXIX. VALENTINIANUS junior, THEOD. & ARCAD. per occidentem jusserant (*), ut quicunque *maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, illico judicio communem salutis hostem sistat.* Subdunt: *Quod si quisquam ex agitatoribus, id est, aurigis (§. CI. inf.) seu ex quodlibet alio genere hominum contra hoc interdictum venire tentaverit, aut clandestinis suppliciis etiam manifestum reum maleficæ artis oppresserit, ultimum supplicium non evadat.* Ex quibus verbis adparet, quod cives romani sibi ipsis jus dixerint, & scurras illos magos confecerint, partim sibi & suis prolibus perversis suasionibus, partim vitæ insidiantes. Ad finem Seculi IV., de quo hæctenus a §. CI., rejeci ego Canonem celeberrimum, qui ab aliis Concilio Ancyrano, ab aliis DAMASO Papæ tribuitur, a quibusdam vero vel ex legibus Francorum, vel ex aliquo suppositio S. AUGUSTINI libro excerptus dicitur (z). Quidquid sit, monstrat is evidentissime, quomodo S.

(u) L. 18. C. Th. de pag. sacrif.

(x) LIBANIUS orat. de templis.

(y) L. 7. 8. 9. C. Th. de pagan. sacrific.

(*) L. 11. C. Th. & L. 9. C. Just. de malef.

(z) V. TARTAR. Congress. L. I. c. 5. §.

11, L. III. c. 8. §. 3.

Mater Ecclesia se superstitionibus in fidelem populum intrudentibus semper magno zelo opposuerit. Relatus is fuit primum a REGINO (a) initio Seculi X., deinde a BURCHARDO WORMATIENSI (b), tum ab IVONE (c), & demum a GRATIANO (d). Ex eodem refutat fabulas similes in Anglia Seculo XII. vigentes JOANNES SARISBURIENSIS (e) Episcopus Carnotensis. Repetitus est a S. ANTONINO (f), & CONCILIO PROVINCIALI Trevis a. MCCXX. celebrato (g). Ita vero infit: „Episcopi, eorumque ministri omnibus modis elaborare studeant, ut perniciosam & a diabolo inventam fortilegam & magicam artem ex parochiis suis penitus eradicent; & si aliquem virum aut mulierem hujuscemodi sceleris fecitorem invenerint, turpiter dehonestatum de parochiis suis ejiciant. Ait enim Apostolus: hæreticum hominem post primam & secundam correptionem devota &c. Subverfi sunt, & a diabolo captivi tenentur, qui relicto Creatore suo diaboli suffragia quærunt, & ideo a tali peste debet mundari Sancta Ecclesia. Illud etiam non est omittendum, quod quædam sceleratæ mulieres retro post Satanam conversæ, dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt & profitentur se nocturnis horis cum DIANA Dea paganorum, vel cum HERODIADE, & innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias & multarum terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, ejusque jussionibus velut dominæ obedire & certis noctibus ad ejus servitium evocari. Porro Canon addiderat: *innumeram multitudinem hac falsa opinione deceptam esse, & errore paganorum involvi*, itaque admonendam plebem hæc esse omnia phantasie per diabolum, qui eas mulieres per infidelitatem subjugaverit, delusæ; si quis vero id revera credat contingere, fidem hunc catholicam perdidisse &c. „

CVII. Quid umquam sapientius, quid historiæ convenientius dici poterat? Quis non videat hæc omnia impia fuisse corolla-

P 3

(a) *Collect. L. II. c. 364.*

(b) *Lib. X. c. 1.*

(c) *Part. XI. c. 30.*

(d) *Cap. 12. C. XXVI. q. 5.*

(e) *de nugis Curialium L. II. c. 17.*

(f) *Hist. tit. II. c. 4. §. 6.*

(g) *ap. MARTINE Anecd. T. IV. col. 257.*

ria ex gentiliū traditis C. I. & II. expositis, quibus si Christiani per easdem stultas opiniones adsimilentur, quidni fides vera perdat? Sed video me esse coactum hujus Canonis sensum uberius exponere, quod is hodiernum ad suas a quoque opiniunculas detorqueatur. Primo loco animadvertendum hoc in Canone, qui nunquam in sua tota serie & connexione prælucente historia expensus fuit, totam artem magicam, i. e. colluviem hanc omnium fœditatum superstitionum, & deliriorum ingenii humani pessimorum non alibi quam in paganismo, tetra illa generis humani a vero numine alieni scena, enatam ejici; illos vero recte hæreticis comparari, qui gentiles doctrinas cum Christianis misceant (§. CIV.). Fit transitus ad præcipuam tum in plebe fabulam ex paganismo superstitem ex artis magicæ commentis productam. Ethnicus enim, quum per artem magicam dicerent fata solvi (§. XII.), se omnia transformare murmure quodam (§. XXIV. not. y.), lunam præsidem artium magicarum plerique adfirmarent (§. XLI.), per artem magicam convivia instruerentur, quod de Empusis (§. LXI.) & de Simone Mago (§. LXXXXII.) relatum, Goetarum denique communis sermo esset se pro lubitu vi quadam hominibus superiore volare (§. LXXXXV.), quid mirum, si infinita quædam fabularum congeries etiam inter plebem Christianam reperiretur? Igitur diaboli conamen erat mulieres recens conversas in talibus fabulis continere, ut eas a Christi fide iterum abduceret. Quid Canon noster? *Omnis*, ait, *qui talia & his similia credit, fidem perdidit*. Et recte omnino. Non habet eas pro Sagis, vel magis in adfecto his vocabulis recentiori sensu, sed simpliciter mulieres, quæ hæc a paganis sparsa, ab hæreticis per varias ratiunculas confirmata (§. C.) CREDUNT, esse idololatrias & priscæ paganorum fœditati proximos declarat (h). Summa itaque Canonis est, quod ars magica nihil possit, & qui ejus vim credit esse aliquam, eum errore paganorum involvi, seu, quod idem est, falso de Deo

---

(h) GUILLIELMUS Episcopus Parisiensis Seculo XIII. longam dissertationem de iisdem avi sui fabulis sed adhuc auditu luctuens concludit tandem, *Ad nudum dicam,*

pene omnes reliquias idololatriæ retinuit & restavit illa fatuitas. de Universo L, II. 2. cap. 22.

conceptu imbutum, *aliquid divinitatis aut numinis extra unum Deum arbitrari*, id est, *a recta fide deviare*.

CVIII. Quæ mens Canonis, ut eo luculentius pateat, adscribam ejus expositionem a prudentissimo Viro ANTONIO FLORIO (i) Vicario foraneo & Archidiacono Tignalensi adlatam ex idiomatico italico a me conversam. Pugnat is pro ILL. MAFFEI sententia contra adversarium quemdam Canonis sententiam tantum in eos ferri adferentem, qui credant, quod striges sagæ modo exposito & velocitate maxima nocturnum iter peragant. FLORIUS ita insurgit.

Qua ratione his volatibus adhibere fidem peccatum est? Est id forte ob quasdam particulares suppositas actionis circumstantias? Minime gentium; sed ideo, quod non oporteat credere vel ullam rem virtute artis magicæ viribus humanis superiorem effici posse. Igitur æquale peccatum erit credere, quod aliquid vî humana majus Magi ope diaboli possint. Deviare a recta fide, quod in Canone dicitur, profecto non consistit in eo solo, quod credatur inequitari posse bestiis & longissimum iter noctu relegi, consistit autem in credendo, quod striges Sagæ virtute diaboli ipsis obedientis facere quamdam miraculi speciem queant. Enimvero qui credit, quod Magi possint aliquem fufurris occidere absque eo, quod alicui venenum præbeant; qui credit, quod figuris & signis adhibitis possint exanimem reddere puerum alias vegetum, qui credit, quod, quantumvis distent, possint conjugatis potentiam generandi auferre; qui credit, quod possint tempestates aere sereno excitare; qui credit, quod Simon volaverit per aera inspectante omni populo; an is res minus mirabiles credit, quam ille, qui sibi persuadet mulieres noctu a diabolo formam bestię induto transportari? Minime id quidem. Unde, sicut peccatum est huic transportationi fidem præstare, ita & peccatum erit omnibus similibus affaniis aurem præbere. Qui mihi non credit, credat, quæso, Canoni ipsi, qui rationem peccati adsignat. Quando enim quæro, id fieri dicit, ut, qui *hæc vera esse*

(i) *Arte magica distrutta* p. 35. 36. ed. in Trento 1750. 4.

„ credunt, a recta fide devient? Tum, cum aliquid divinitatis aut numinis ex-
 „ tra unum Deum arbitrantur esse. Ecce, quod peccatum non nascatur ex
 „ illa speciali transportationis diabolicæ circumstantia credita, sed ex
 „ eo, quod species deitatis, id est, vis supernaturalis miraculosa aliis,
 „ quam Deo summo attribuitur, id quod tamen semper fit, quando
 „ creditur, per Magiam res quasdam supra naturam effici posse. Sed,
 „ quum tantopere adversarii contendunt a venerando illo Canone id
 „ dumtaxat ut grave peccatum prohiberi, ne credatur cum Herodia-
 „ de obambulationem fieri, pace illorum dixerim, Canonem eos non
 „ legisse. Si dignabuntur eum legere, invenient, quod fere hoc ip-
 „ sum, ne illorum erronea opinio umquam nasceretur, cautum fuerit,
 „ dum in eodem subditur: *Omnibus itaque publice annunciandum est,*
 „ *quod, qui talia & his similia credit, fidem perdidit.* Observent, ve-
 „ lim, probe illud, non solum dici, *qui credit talia*, sed amplius, &
 „ *his similia*; quare non modo ille fidei christianæ renunciat, qui cre-
 „ dit noctu diabolo inequitari; sed qui fidem præstat omnibus simi-
 „ libus nugis, quæ spondent majora viribus, industriis & qualita-
 „ tibus humanis. Videant nunc adversarii, quam bella ipsis religio
 „ sit arti magicæ credere; non vero respondebunt huic Canoni, nec
 „ se aliter expedient quam per Magiam „.

CLX. Dixi supra (§. CVII.) præcipuam fuisse inter mulie-
 res fabulam eam, quæ in Canone rejicitur; nam & alias plures ejus-
 dem momenti viguisse inter eas non sinunt nos dubitare data princi-
 pia, aut clausula illa: *& his similia* (k). Exemplum nunc addam
 ex APULEJI metamorphosisibus (l). Narratur ibidem de saga, quod
 ea amatorem suum unico verbo mutaverit in feram Castorem, quod
 Cauponem vicinum atque ob id æmulum deformarit in Ranam, &
 nunc senex ille dolium innatans vini sui adventores pristinos in sece
 submissus officiosis ronchis raucus appellet &c. Quod noctu clau-
 sas januas referet, fractis & evulsis funditus cardinibus (m); quod
 so-

(k) Refer eo superstitionem late paten-
 tem de qua PATRONIUS Satyr. c. 134. *Quæ*
striges comederunt nervos tuos? & cf. inf.
 §. CXVII.

(l) Lib. I. p. 106.

(m) Adde, quod amatoris sui uxorem,
 quod in eam dicacule probum dixerat, jam

somno oppressum Socratem quendam occiderit per jugulum sinistrum capulotenus gladium totum ei demergens & cor ex imis visceribus proferens, qui nihilominus altero die iterum surrexerit. Sagam tamen vulnus spongia offulcuisse hoc superdicto: *Heus tu spongia cave in marina nata per fluvium transeas.* Quæ quum fuerit defixio magica, ratio obscura non est, cur ibidem addatur, quod postquam Socrates cum contubernali suo altero die mansionis pretio apud hanc sagam perfoluto iter iniret, & siti pressus, ex proximo fluvio eam levare vellet, *jugulo ejus vulnus dehiscit in profundum patorem, & spongia repente de eo revoluta corpus exanimatum in flumen pæne cernuasset, nisi contubernalis id ad ripam superiorem attraxisset.* Hanc fabulam cum aliis diu inter Christianas adhuc mulieres se sustinuisse liquet ex BURCHARDO, qui ob eam Canonem pœnitentialem factum refert.

„ *Credidisti*, legitur apud illum (*), *quod multæ mulieres retro Satanae converse credunt & affirmant verum esse, ut credas in quiete noctis silentio, cum te collocaveris in lecto tuo, & marito tuo in sinu tuo jacente, te, dum corporea sis, januis clausis exire posse, & terrarum spatia cum aliis simili errore deceptis pertransire valere, & homines baptizatos & CHRISTI sanguine redemptos sine armis visibilibus, & interficere, & de coctis carnibus eorum vos comedere, & in loco cordis eorum stramen aut lignum, aut aliquid hujusmodi ponere, & comestis iterum vivos facere, & inducias vivendi dare.* Si credidisti, *quadraginta dies*, i. e. carinam in pane & aqua cum *septem sequentibus annis* pœniteas. Demum illud, ut adnotetur, superesse video, quod de HERODIADE in Canone nostro habetur, intrusum esse ab IVONE & GRATIANO ex

Q

in sarcinam pragnationis obsepto utero, & regressato sat: perpetua pragnatione damnavit, ut ea jam octo annorum onere distenderetur. Poalludit JUVENALIS Sat. VI. v. 594. ubi de Sagæ artibus:
*Sed jacet aurato vix ulla puerpera lecto,
Tantum artes hujus, tantum medicamina possunt.*

Quæ steriles facit, atque homines in ventris recandos

CONDUKIT. *Gaude infelix, atque ipse bibendum*

Porrigere quicquid erit. Nam si distenderet villet

*Et vexare uterum pueris salientibus, effes
Æthiopis fortasse pater — —*

(*) Lib. XIX. de pœnitentia, sive medicina animarum.

xvi sui narratiunculis, quum aliis locis alias quasdam choragii hujus, quod, BURCHARDUS ait (*), *vulgaris stultitia Holdam* (n) vocat, præsides constituerent, *Abundiam*, *Satiam*, *Benfoziam*, *Minnervam*, & alias pro phantasiæ arbitrio (o); in Reginone vero tantum DIANA memoretur.

CX. Pervenimus ad seculum V. in quo etiam variae barbaræ nationes Christianæ factæ caput extulerunt, & exemplo monstrarunt artis magicæ commenta semper cum idololatria fuisse conjuncta. Quæ immanes superstitiones in oriente a paganismo fuerint reliquæ hoc seculo & ad finem prioris, percepiimus ex divo CHRYSOSTOMO eas confutante (§. XXXVII.). Idem S. Doctor alibi (p) refutat antiquam fabulam (§. LXIV.), quam & aliqui suo tempore deprædicabant, de *demonibus incubis*, de qua ita habet: „Quanta non demencia plenum fuerit dicere; angelos ita dejectos, ut cum mulieribus rem haberent, & incorporea illa natura copularetur corporibus? An non audis Dominum dicentem de Angelorum substantia, *in resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei* (q). Neque enim possibile est incorpoream naturam talem unquam concupiscentiam habere. Concludit: „Quis etiamsi valde insanus comprobaret hæc blasphema verba multæque demencia plena (*το βλασφημον τὸ ῥήμα καὶ πολλὴς γεμον τῆς ἀνοίας*) quod incorporea & Spiritualis natura Corporis complexum ferret? Hoc ipsum Angelorum cum mulieribus commercium S. PHILASTRIUS

(*) Decret. L. X. cap. de arte Magica.

(n) Mire & misere se torquet TARTAROTTUS Congr. lib. I. c. 4 §. 5. in origine hujus vocis & significatione indaganda. Ego nihil aliud esse cenfeo quam austriacorum Baste, rustici Belsb, gregem, turbam, Tataris Borté. Selo hanc ultimam vocem, quum in prima editione illustrationis dumtaxat causâ posuissim, me e germanico deducere quosdam conjicere potuisse, quod nunc præcautum volo. Est autem Turcis & Tataris recepta vox *Ordu*, *Ordy*, *Jurty*, quæ *castra* & *turbam* subindicat. Itaque ab illis ad nos pervenit, quemadmodum vocula *Barak* tentorium notans ab Arabibus nobis

tradita est. Quid quod ipsa *Tatarorum* & *Kalmakorum* nomenclatio ex ultimo Oriente in linguas europæas manavit? v. Cl. FISCHER Quaest. Petropol. de origine Tatarorum.

(o) *Tatar*. lb. lib. I. c. 5. §. 3. 4. 6. 7. Striges Ferrariæ dominam cursus edicebant esse *Sapientem Sybillam Barth*. Spina in *Mall. Malefic.* T. II. P. I. p. 67. p. 20. Olim in paganismo sibi persuadebant itinere aëreo ad montes lucosque, in quibus Germani suos locaverant deos, ferri.

(p) *Homil.* XXII. in *genes.* n. 3. T. IV. *Opp.* p. 196.

(q) *Matth.* XXII. 30. *Luc.* XX. 35.

Episcopus Brixensis (r) Chrysostomo cœvus mendaciis paganorum & poetarum de diis deabusque transformatis adjungit; confirmans plane principia nostra (§. LXIV.). Atque revera tales concubitus deorum cum hominibus leguntur in APULEJI Metamorphosis, apud Poetas passim & LIVIUM, ubi Scipionis Africani conceptionem refert L. XXVI. c. 19. Non prætereundum hoc in opere est, quod AUGUSTINUS in libros de C. D. retulit (s). Refert is gentiles, quum veræ fidei interitum vehementer optassent, tanto religionis christianæ mediis in persecutionibus vigore stupefactos, versus tandem quosdam græcos sparisse, qui Petrum maleficiis id egisse docerent, ut CHRISTI nomen porro adhuc, non tamen diutius, quam per 365. annos coleretur. Post alia præclare prolata exclamat: *Isti dii qui sunt, qui possunt ista prædicere, nec possunt avertere, ita succumbentes uni malefico, & uni sceleri magico, quo puer ut dicunt ammiculus occisus & dilaniatus & ritu nefario sepultus est, ut sectam sibi adversariam tam prolixo tempore convalescere — & ad suorum simulacrorum templorum sacrorum oraculorum eversionem pervenire permitterent!* LUD. VIVES & COQUÆUS suis adnotationibus hæc mire obscurant, mentemque S. Patris longe post se relinquunt. Nos haud difficulter adsequimur. Dicebant scilicet gentiles isti Christum esse innocentem, Petrum fuisse Magum, licet alii Christum potius pro Mago haberent (v. nos §. LXXVII. not. g. & §. CLXXXII.), itaque Magia sua effecisse, ut Christus a mundo diligeretur. Quum vero cultus hujus exitum multi scire desiderarent, celebrato ii sacrificio magico eos versus tamquam sibi a diis manibus revelatos adseclis suis facile persuaferunt. Hoc uno exemplo MOLIMINA, quæ Augustinus alibi vocat (t), MAGICARUM ARTIUM discimus, quibus tamen nihil, quod intentum fuit, umquam effectum est.

CXI. Quo magis miror viros non indoctos S. Augustinum in Patronum suæ sententiæ advocare ex eo solo, quod is (u) ex creberrima fama narret, *Silvanos, Panes & Faunos, quos vulgo incubos*

Q 2

(r) de Hæresib. C. CVII.

(s) de C. D. lib. XVIII. c. 53.

(t) de doct. Christ. lib. II. c. 19.

(u) de C. D. lib. XV. c. 23.

vocant, improbos sepe extitisse mulieribus, & earum appetuisse ac peregrisse concubitum, & quosdam daemones, quos dufios Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam & tentare & efficere; qui tamen duabus vicibus, primum quidem (x) quæstionem de commercio spirituum in medio relinquit, & in hoc de quo agimus loco iterato protestatur se nihil audere temere definire. Ego etsi admitterem Augustinum his aurem præbuisse, non video quale inde argumentum cogere adversarii queant, quum novum non sit homines etiam magnos creberrima fama, cujus originem non indagant, in transversum raptos esse. Etiam si id FACTUM credidisset Augustinus, non esset mihi religio idem negare, probe memor, Augustini modestum animum alias offendi, quem ille his verbis expresserat (y):

„ Neque enim, ait, quorumlibet disputationes velut scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat salva honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si forte invenerimus, quod aliter senserint, quam veritas habet divino adjutorio vel ab aliis intellecta vel a nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorum (z). „ Non adhibuit hanc cautionem D. THOMAS, qui ex Augustino dæmonum cum mulieribus consuetudinem stabilitum ivit (a). Tam parum vero ea credenda forent, quam quod S. AMBROSIIUS scribit (b): „ Homo quem Lupus prius viderit, conticescit, & antipatus obtutu nocentis licet clamandi voluntatem habeat, non habet tamen vocis ministerium, despicitque eum lupus tanquam victor vocis oblatus. Et hæc ratio naturalis. Lupus radiis oculorum suorum immisissis homini ejus spiritus visibiles desiccant in instanti, quibus desiccatis siccantur arteriæ, & sic raucus efficitur instrumeto vocis obligatius impedito. „ Quem locum ad explicandam dæmonum naturam adhibens CANTIPRATANUS concludit (c): „ Si ergo luporum natura talem violentiam per solum contuitum ha-

(x) Ib. lib. III. c. 4.

(y) Ep. CXI. vet. edit. nov. CXLVIII. ad Fortunatianum.

(z) Locum hunc Augustini Canonibus inseruit GRATIANUS c. 10. dist. IX.

(a) Summa Pars. I. q. 51, Art. 3. ad 6;

cf. Tartar. Congr. lib. II. c. 1. §. 13. 14. 15. Adde quæ infra ex S. Damasceno occurrunt §. 118.

(b) Hexaem. lib. VI. c. 4.

(c) De bono universali lib. II. c. 57. p. 564, edit. Colvener.

„ bere probatur, quin potius natura dæmonum, quæ multo subtilior sagacior & potentior est, poterit præsentia suæ malitiæ vocem obligare in homine, visumque pariter & auditum „

CXII. Haud absimile iudicium de S. HIERONYMI, ocelli Patrum, mente ferendum est, neque probasse dicendus narratiunculas, quas in vitis PAULLI BREMITÆ MALCHI & HILARIONIS proferit. Jubet in priori Vita Hippocentaurum monstrare Antonio viam, quæ ad Paulum ducat, addens se non scire, an is hippocentaurus fera eremi monstruosa, an illusio diabolica fuerit. Deinde Satyrus, homo cornibus & pedibus caprinis instructus, eidem sancto, quis esset, interroganti hæc respondet: „ Mortalis ego sum, & unus ex accolis eremi, quos vario delusa errore gentilitas Faunos Satyrosque & Incubos vocans colit. Legatione fungor gregis mei. Precamur, ut pro nobis communem dominum deprecetur, quem in salutem mundi olim venisse cognovimus „. Hieronymus tamen hunc satyrum pro naturali bestia habet, quia adducit exemplum similis animalis Alexandriam conducti temporibus Constantini. Post hunc discursum gavissus narratur Antonius, *quod bestie Christum loquantur*, animalque mox aufugisse. Inde quum Antonius, ut adfisteret morituro Paulo, advenisset, deinde eo fatis functo omnia deficerent, quibus pro eo sepulcrum effoderet, accurrisse dicuntur duo Leones, quales lacrumati, *quomodo poterant*, ungulis terram excavant, & manus pedesque Antonii lambere incipiunt, ex quo ille intellexerit *benedictionem eos a se petere*. Quis hæc singula tam illuminati Ecclesiæ doctoris serio dicta credat? Ipse sanctus doctor longe alia nos docet (d), his verbis: „ Dum essem, ait, adolescens, immo pene puer, & primos impetus lascivientis ætatis Eremiti duritia refrænarem, scripsi ad avunculum S. Heliodorum exhortatoriam Epistolam plenam lacrimis &c. Sed in illo opere pro ætate tunc lusimus, & calentibus adhuc rhetorum studiis atque doctrinis quædam scholastico flore depinximus „. Sed quis non vestigia horum studiorum in vita Pauli deprehendat, quam non

Q 3

(d) In Ep. ad Nepotianum.

nisi uno anno serius post Epistolam ad Heliodorum scripserat (e)? Accedit, quod PETAVIUS observaverit (f) Hieronymum in Paulo perplexo loqui, adeoque non satis curium veritatis his in vitis, supposito quod ex genuinus ejusdem partus sint, prouti nunc leguntur, fuisse, ubi eum apertissimi cujusdam anachronismi convincit. Paria de artibus magicis enarrantur in vita Hilarionis, ubi sculptæ laminæ (g) proferuntur, quæ habeant vim excitandi amoris furiosi, & animalia loquentia quotidie eum accedentia, & multitudo spirituum; qui, Hilarione per insulas Archipelagi tendente, ex urbeculis & pagis ad ripas occurrentes clamoribus exultarint. Videtur profecto illo tempore id contigisse sæpius, ut tales res, non indagata satis veritate, in exercitium Styli conscientiæ fiducia deducerentur, quando etiam S. Patres a Juliano apostata pueris in scholis Christianorum, gentiles ne enarrentur scriptores, inhibitu fuisse, ægre tulerunt, ut animadvertit Vir summus DION. PETAVIUS (h); quare, ut idem addit, *Decretum illud Juliani S. Gregorius Nazianzenus ἀλογίας taxat, & Patres ipsi multa gentilium veterum imitatione scripserunt eodem, qui in illis appetitur, Lepore sermonis ac venustate condita (i).*

CXIII. Sed indagemus porro, quid leges publicæ hac in re statuerint. Licet ARCADIVS & HONORIUS diversas constitutiones (k) adversus sacrificia & cultus gentiles ediderint, tamen unica saltem constitutio HONORII anno CCCCLX. adversus mathematicos Roma & civitatibus omnibus pellendos, *codicibus erroris proprii sub oculis Episcoporum incendio concrematis*, legitur (l): ubi nomine mathematicorum generali non solum genethliacos, sed haruspices ex libris haruspicum, *ἐκ τῶν ἱερατικῶν*, sacra facientes intelligendos esse, ex Zosimo, qui hujus legis promulgatæ occasionem refert, pluribus ostendit GOTHOFREDUS. THEODOSIUS junior in paganos superstites dæ-

(e) V. MAPPÆI *arte mag. annihilata* lib. I. c. 6. p. 53.

(f) *Ration. temp.* P. I lib. VI. c. 4.

(g) Apulejus *litteratas laminas sum sagæ* attribuit *Metam.* III. p. 137.

(h) In præf. ad *Juliani Imp. Opera*.

(i) IO. PET. DE LUDWIG Diff. *de scholis Christianorum clausis sub Juliano*.

(k) Exstant hæc L. 13. seqq. C. Th. *de pagan. & sacrif.* & nonnullæ in C. *Just. cod.*

(l) L. 19. C. Th. *de malef.* & L. 10. C. *Just. de Episcop. audient.*

moniiis sacrificantes varias leges promulgavit, & quidem capitali pœna ab anterioribus statuta Imperatoribus abrogata bonorum proscriptio- nis & exilii penam substituit an. CCCXXIII. (m), mortis tamen pœnam postea de novo reduxit an. CCCXXVI. (n). Novum ali- quid de Magis significat LEO, dum in suis quidem locis unicuique dummodo sine sceleratis ac puniendis Sa r ficiis aut alia qualibet arte le- gibus odiosa thesaurum querere permittit an. CCCCLXXIV. (o). Vi- demus ergo magos se hominibus etiam per id comendasse, quod ipsis thesauros ab antiquo depositos detegere se posse polliceren- tur. Describit talem LUCIANUS (p), quem vocat cultorem impostu- rarum & Ludificationum, præstigias & communia mirifica rationemque inve- niendorum thesaurorum profiteentem. Extirpata igitur sic satis arte ma- gica tamen adparet eam adhuc in quibusdam suis ramulis ad thesau- ros adplicatam & a multis exercitam viguisse, unde & a LEONE ve- tatur cum omnibus suis comitibus per verba: & arte qualibet legibus odiosa.

CXIV. Devolvimur ad leges nationum barbararum, quæ hoc quinto sequentibusque seculis ad regimen politicum civium atten- tiores factæ sunt. LEX SALICA Francis adhuc ethnicis conscripta, & LEX RIPUARIA illos, qui per ligaturas, per venenum, seu per aliquod maleficium res vel homines perdiderint, pecuniaria summa con- demnant. In lege Salica nominatim ille, qui alterum Herebur- gium clamaverit (q), hoc est, strioportium aut qui æneum portare di- citur, ubi striæ concinunt, non possit tamen eum de his convince- re, in multam 2500. denariorum condemnatur (r). Deinde illi, qui mulierem ingenuam striam aut meretricem (v. inf. §. CXXXI. init.) esse convinciatur, neque rursus eam convinctæ imputati sceleris, pœna 7500. denariorum solvendorum injungitur. Si autem Stria

(m) L. 23. C. Th. de pagan. & sacrif.

(n) L. ult. C. Th. cod.

(o) L. un. C. Just. de thesauris.

(p) in Alexandro.

(q) Helvetiis hodieque reliquum est no- men Dörberger a latino herbarius, qui ho-

mines superstitionibus suis huic voci pro- mago sumtæ ansam in medio ævo dederunt.

(r) vld. *Pañus Legis Salicæ* jussu Karoli M. an. 798. conscriptus ap. BALUZ. Capit. R. F. T. I. p. 322. Cap. LXVII.

hominem comederit, (s) & hujus rei convicta sit, ut 8000. denarios solvat. Ita barbari fabulas inter suos extirpare conati sunt, & si quæ illarum prætextu scelera realia contingerent, quibus externæ salutis noceretur, simul hæc puniebantur. Secundum leges WISIGOTHORUM in Hispania malefici & immissores tempestatum, qui quibusdam incantationibus grandinem in vineas messesque mittere PERHIBENTUR, & hi, qui per invocationem demonum mentes hominum conturbant, seu qui nocturna sacrificia demonibus celebrant, ducentis flagellis publice verberari præcipiuntur, & decalvati deformiter decem convicinas possessiones circumire cogi, ut eorum alii corrigantur exemplis. Porro jubent, hos, qui ejus furfuris homines consuluisset reperiantur, & qui respondeant de morte vel vita alterius, ingenuos quidem flagellis cæfos in servitutem redigi bonis omnibus sisco delatis, servos vero diverso genere pœnarum adflictos in transmarinas partes vendi. Severiorem capitis pœnam statuit THEODERICUS rex Ostrogothorum (†): „ Si quis „ pagano ritu sacrificare fuerit deprehensus, arioli etiam atque „ umbrarii, si reperti fuerint, sub justa æstimatione convicti capite „ puniantur; malarum artium conscii, id est malefici, nudati rebus „ omnibus, quas habere possunt, honesti perpetuo damnentur exilio, humiliores capite puniendi sunt „

CXV.

(s) De esu humanarum carnium Magis frequentato cf. §. 132. not. x. Empusie carnes humanas adpetunt (§. 61.) Si enim docuerunt Magi ea comedenda deglutiendaque esse, quæ relationem cum numinibus haberent (§. 31. 49. 50. 53.), ratio haud obscura est, cur eamdem doctrinam ad animal perfectissimum (§. 31.) produxerint. Sed hæc forte aliud quid intelligitur, uti infra (§. 117.) apud Lonobardos dicam. Ceteroquin ipsi veterum quidam medici partes humani corporis devorandas commendarunt. Lege GALENUM in proœmio libri X. de simplicium medicament. facultatibus, ubi tales perstringit, & imprimis Xenocratem Aphrodisium detestatur, qui inter alia descripsit, quosnam affectus curare valeat comessum

cerebrum, aut carnes aut jecur humanum, quos capitis, suræ aut digitorum ossa partim usita, partim usitionem non experta, quæ denique & sanguis. Miratur simul Galenus, quo pacto scribere licuerit Xenocrati TALIA LEGIBUS VETITA CUM IMPERIUM ROMANUM HOMINIBUS VECI VETUISSET Cogitantes nos tamen ejusmodi medicos disciplina magica fuisse imbutos, confirmat idem Galenus, qui libro VI. ejusdem operis Xenocratem vocaverat αἰσχροποι τ' ἄλλα πειρηγὸς ἰκνῶς καὶ γοητίας ἐν ἀπαλλαγμῶν ἄνθρωπον alias satis curiosum & a Goetia Audio haud liberum. cf. Plinium H. N. L. XXVII. c. 1. 33. 34. 35.

(†) Editio C. CVIIE.

CXV. Seculo VI. JUSTINIANUS legum sylvam in ordinem redegit, ac aliqua specialia in profitentes artes magicas statuit (u), uno tamen etiam loco (x) opinionem vulgarem innuit, eos, qui *artibus odiosis tam venenis quam susurris magicis homines occiderint, ex L. Cornelia capite damnans* (v. §. XXXIV.). Habemus vero exempla tristissima hoc seculo, quomodo nomen artis magicæ, quæ ipsa utcumque extirpata & repressa fuerat legibus, gravissimis serviverit Calumniis. Etenim PROCOPIUS homo neque prorsus gentilis neque prorsus Christianus, qui mentiendi & calumniandi prurigne turpissima inauditaque hætenus Justiniani aulæ admetitur scelera, ut eam tamquam diabolorum lernam orbi invisam redderet, ad deprinendam THEODORÆ seminæ probatissimæ famam scribit (y): „THEODORÆ animum sibi devinxisse Petrum annonæ administrum Cæsareum magicis artibus & præstigiis; neque alia vi quam dæmonum retentum Justinianum in perseverantia amoris in Theodoram. Sicut etiam apud GREGORIUM TURONENSEM bina exempla habemus mulieres magicæ crimine traductas enectas fuisse (z). Has innocen-

R

(u) v. nos L. II. §. 33.

(x) §. 5. *Inst. de publ. judic.* Creditum fuit, quod goetæ solis susurris homines occidant, quia ars magica omnia possit (§. 33.), sed huic credulitati ansam præbuerunt realia & venenis aliter commissa scelera (§. 36.), quibus goetæ magnum sui metum undique propagabant. Lucanus hos susurros *humanum venenum* lepide dicit VI. 491.

Humanoque cadit serpens adfata veneno.

(y) in *Anecd.* p. 98. 99.

(z) *Hist. Lib. V. c. 40. & Lib. VI. c. 35.* Priori loco Gregorius narrat Fredegundem reginam Chilperici conjugem, feminam improbissimam Chlodovecho ex priori cum Audovera matrimonio superstiti mortem filiorum suorum imputasse, quasi eam per maleficia unius ex ancillis suis procurasset, hanc porro ancillam post tormenta ad rogem ductam, licet reclamare coepisset mendacia

protulisse, nihil proficientibus verbis ligatam ad stipitem vivam flammis exustam esse, ipsum vero Chlodovechum cum matre Audovera repudiata enecatos; sororem monasterio inclusam, opes eorum omnes reginæ delatas. Libro VI hæc ejus verba sunt: „Nunciatur reginæ puerum, qui mortuus fuerat, maleficiis & incantationibus fuisse subductum, ibique Mummulum præfectum, quem jam diu regina invisum habebat conscium esse — Interea adprehenfas mulieres tormentis applicat, ac verbis cogit fateri, quæ noverant. At illæ consentunt se maleficas esse & multos occumbere leto se fecisse testatæ sunt, addentes illud, quod nulla ratione credi potior: filium ajunt tuum, o regina, pro Mummoli præfecti vita donavimus. Tunc regina tormentis gravioribus mulieribus adfectis alias enecat, alias incendio tradit, alias rotis ossibus contractis innedit.”

ter periisse, nec ipse dissimulat Gregorius, sed in posteriori loco, dum illas inter tormenta & verbera, se *filium reginæ pro Mummoli præfecti vita donasse* falsas fuisse narrat, ingenue addit: *quod nulla ratione credi patior*. Et, qui ambas historias attentius considerat, luce clarius videt, filios regios ex morbo naturali dysenterix, qui tum Galliam totam pervagabatur (a), obiisse, reginam vero, ut inimicos odio suo sacrificaret, his mortem imputasse, atque magiam & incantationes, muliercularum quarundam ministerio adhibitas adfinxisse, mulierculas quoque repetitis tormentis, ut id faterentur, coegisse, ac deinde, quamvis illæ confessionem dolore extortam revocarent, crudeli supplicio adfecisse. Non est vero, cur cum P. DANIELE (b) vocem: *maleficiis* in priore Gregorii loco de venenis interpretemur ex observatione supra facta (§. CI.) & ipso historiæ contextu.

CXVI. Sexti sub initium seculi habita sunt Concilia Agathense & Aurelianense I., ex quibus utrisque Canones huc pertinentes exscripsit Gratianus (c), qui eo tendunt, ut *Clerici vel Laici studentes auguriis & divinationibus sub nomine fidei religionis per eas, quas Sanctorum sortes vocant, ex Ecclesiæ communione ejiciantur*. GREGORIUS vero M. Januarium Episcopum Sardinix (d) vehementius hortatur, *contra idolorum cultores vel Aruspices atque fortilegos pastoralis invigilet custodia, atque publice in populo contra hujus rei viros sermonem faciat, eosque a tanti labe sacrilegii & intantatione iudicii & præsentis vitæ periculo revocet, quos si incorrigibiles, deprehenderit, servos verberibus castiget, liberos includat & ad poenitentiam revocet, ut cruciatus saltem eos corporis ad desideratam mentis valeat reducere sanitatem*. Concilium Martini Papæ, ut dicitur in Gratiano (e), omnes gentilium superstitiones complectens decrevit „ non licere Christianis „ tenere TRADITIONES GENTILIUM & observare, vel colere elementa, aut lunæ, aut stellarum cursus &c. Si quis autem con-

(a) *ib. lib. V. c. 35.*
 (b) *Hist. de la France T. I. p. 178.* cum scriptoribus eum sequentibus BUNAVIO, MASCOVIO &c.

(c) *Can. 6. 9. C. XXVI. q. 5.*
 (d) *ibid. Can. 10.*
 (e) *ib. Can. 3. v. ad h. Can. ANT. AUGUSTINUM de emendat. Gratiani L. I. dial. X.*

„ *suetudinem paganorum sequens divinos (f)*, & fortilegos in domum
 „ suam introduxerit, quasi ut malum foras mittant (§. XLIII.),
 „ aut maleficia inveniant; vel lustrationes paganorum faciant, quin-
 „ que annis poenitentiam agant „

CCXVII. ROTHARIS Rex Longobardorum Anno DCXLIII.
 horum leges, quas *hactenus sola memoria & usu retinebant (g)*, collegit.
 Legitur in his: „ Nullus præsumat Aldiam aut ancillam alienam
 „ QUASI STRIGAM, quæ dicitur *Masca (h)*, occidere „. Viden-
 tur sibi quidam ipsi jus dixisse, ut apud Romanos (§. CVI.). Sed
 additur: *Quod Christianis mentibus nullatenus credendum, nec possibile est,*
ut hominem mulier vivum intrinsecus possit comedere (i). Hac ergo lege
 Longobardi sapienti sane consilio apud suos opinionem artis magicæ
 exulare jusserunt, & porro calumnias inde ortas proscriptere, dum
 declarant *Striges vel Magas dari homini Christiano credendum non*
esse, neque eas posse, quæ præcipua de iis apud plebem erat opi-
nio, hominem intrinsecus comedere, hoc est, ut ego ex lata significa-
tione vocis gallicæ manger, & italicæ mangiare intelligo, hominem
intrinsece destruere, seu ita defigere, ut carnes ejus quasi tabe come-
dantur, & dissipentur (k). Fontem horum deliriorum damnaverat
 Concilium Toletanum quartum Anno DCXXXIII. dum Episcopum
 aut Presbyterum aut quemlibet de ordinibus Clericorum magos aut
 aruspices aut certe augures vel fortilegos vel eos, qui PROFITENTUR
 ARTEM MAGICAM, consulentem degradatum in monasterio perpe-
 tuam poenitentiam subire jubet (l). Et rursus eleganter cuncta com-

R 2

(f) Galli: *devin*.

(g) PAUL. DIACON. de *gestis Long. L.* IV. c. 44.

(h) Inde gallorum *Masque* larva, terri-
 culamentum.

(i) v. *Leg. Long. L. I. tit. II. §. 9, Edi-*
ctum Rothar. tit. 116.

(k) Eodem modo in *Indiculo superstitionum & paganiarum* Concilium, cui is adjun-
 ctus est, Liptinenſe an. 743. prohibuit illam
 credulitatem a paganis, prout ibidem nota-

tur, *haustam, quia femina lunam* (artium
 magicarum præsidem v. §. 41.) *commen-*
dent, quod possint corda hominum tollere.
 Dici posset in ultimo membro textus le-
 gis simpliciter redargui fabulam vulgarem,
 quam in theatrum deduci a poetis suis con-
 sultum non duxerat Horatius (§. 60.),
 nisi illud: *comedere*: me bene exposuisse
Tertarottus ex simili Persarum & Arabum
 phraſi confirmaret. *Congr. Nott. p. 452.*

(l) ap. *Grat. l. c. Can. 3.*

plectitur Concilium Trullanum anno DCXGII. Can. 61. qui irā habet latine: „ Qui se vatibus tradiderunt, vel iis, qui Centuriones dicuntur, aut iis similibus, ut ab illis discant, si quid sibi revelari velint, secundum ea, quæ prius a Patribus sancita, Canonique est de sexennio, subjiciantur. Eidem poenæ subicere oportet eos, qui urfas (m) aut similes bestias ad lusum & perniciem simpliciorum circumferunt; & eos, qui fortunam, fatum, genealogiam aut similitum verborum turbam ad nugas deceptorias obloquuntur, eosque qui nubes fugare dicuntur, & imprecatores, & Amuletarios, & Vates. In his autem perseverantes nec mutant sententiam, nec fugientes hæc pernicioſa & ethica instituta omnino ejiciendos ab Ecclesia definimus, sicut Sacri Canones dicunt. Nam quæ luci cum tenebris communio, aut quæ concordia CHRISTI & Belial? „

CXVIII. Delabimur ad Seculum VIII. ubi in Oriente magni cujusdam viri testimonium reperimus, unde facile conjicere datur, totum Orientem adhuc fabulis magicis scatuiffe. Nec id mirum, si perpetuam hujus plagæ idolomaniam turpissimam, Dei ipsius in veteri testamento de ea constitutiones, novam magicis ineptiis servientem theologiam a Zabiis coagmentatam (§. LXXXV.) horumque omnium influxum in opiniones vulgares consideremus. Testis ille est S. JOANNES DAMASCENUS, cujus fragmentum ex prolixiore lucubratione superstes ex variis codicibus V. CL. MICHAEL LEQUIEN e S. Dominici familia edidit (n); de draconibus incubis, qui apud Saracenos seu Arabes, inter quos sanctus hic vir versabatur, in homines mutati mulieres rapere, cumque illis coire dicebantur. Monstrat Saracenis Vir sanctus hos dracones nihil aliud, ac naturales bestias esse, & hoc eos argumento populari revincit: „ Eos, qui hæc narrant, inquit, rogamus, quot rationales naturas Deus

(m) BALSAMON in Commentario ad hoc Concilium: „ Urfas trahere dicuntur ii, qui „ arctophori adpellantur; qui quidem in „ capite & totius animalis corpore tin- „ cturas appendentes & pilos ex ipso ton- „ dentes eos una cum tincturis dant perin-

„ de ac remedia & amuleta tamquam con- „ tra morbos, & fascinantes oculos confer- „ re possint „

(n) Paris 1712. T. I. Opp. DAMASCENI p. 471. legq.

fecerit. Quodsi hoc nesciunt, duas illis dicemus, Angelos scilicet & homines. Porro diabolus unus erat ex Angelicis virtutibus, cumque sponte defecerit a luce, in tenebris graditur. Sin vero draco assumpta specie altera cum hominibus conversatur, constupratque mulieres, ac modo quidem serpens existit, modo autem homo, hinc manifeste sequitur eum esse ratione præditum, adeoque longe præstantiore homine, id quod plane numquam fiet nec erit &c. Adde: *Est & aliud Draconum genus*, quibus caput latum est, oculi instar auri micantes, in cujus cervice cornua sunt, aliis barba e faucibus pendet, hosque *agathodæmonas* vocitant, ajuntque veneno vacare. Novimus hos etiam ex LAMPRIDIO, qui de Elagabalo: *ROMÆ*, ait, *habuit Ægyptios dracunculos, quos illi agathodæmonas vocant* (o). Germani similes bestias *Waldtaifel* dicebant, plebsque nostra animal falacissimum, simiæ speciem, in Principis olim EUGENII hortis ita adpellabat. Refer huc animal ex Sylvis Sinensium sub *diaboli Tadjovanici* nomine cognitum.

CXIX. Vir Sanctus porro hæc omnia ignorantiae malo, ac incuriæ legendi Sacros libros recte omnino adscribit. *Plane lubrica res est, ignorantia*. Maxima quippe damna patimur, ubi sacros libros legere eosque secundum Domini sermonem scrutari negligimus. Ac miles quidem dicit, sum miles, nec opus mihi est lectione; agricola vero agrorum præterdit culturam, & alii subinde idem effutiant, & omnes deficientes sumus. Commemorat postea de strigibus fabulas his verbis: *Quidam ex indoctioribus ineptioribusve narrant, Stryges (στρυγγες) esse mulieres, quæ & Gelules dicantur*. Eas autem per aerem conspici fabulantur, dumque circumeunt domum, nequaquam foribus & clausuris prohiberi, sed januis diligenter clausis ingredi & pueros suffocare. Alii autem dicunt eas hepar infantium vorare, & omne illorum corpusculum exsugere, atque vitæ etiam terminos definire.

R 3

(o) In Elag. c. 38. EUSEB. præp. Ev. L. αὐτὸν ἀγαθοὶ δαίμονες καλεῖσθαι, ὁμοίους καὶ
L ad fin. de Serpente: Ζῶον φανερὸν ἂν ἀνθρώποις ΚΝΗΦ ἰκνομένην.

Atque hæc quidem adseverant alii se vidisse, audiisse alii, quo-
modo oclusis foribus domos ingrediantur cum corpore, vel nuda
saltem anima. His non obstantibus concludit Vir sanctus: Ego
autem dixero a Domino nostro Jesu Christo id dumtaxat patratum
esse, quando ad sanctos Apostolos januis clausis intravit, postquam
resurrexisset a mortuis. Sin vero malefica mulier (μαγος γυνή)
hoc idem fecit & facit, jam nihil admiratione dignum dominus
gestit. Quod si dicant animam nudam intrare interim, dum corpus
jacet in lecto, hoc a me audias velim, dominum nostrum Jesum
Christum pronunciasse: *potest item habeo ponere animam meam & ite-
rum a me ipso sumendi* (p): atque id semel fecit tempore sacrosan-
ctæ passionis suæ (q). Ergo si Saga obsecrænaque mulier (μαγος
γυνή και αίσχρα) idem præstet, nihil reliqui fecit dominus. Sed
quid porro S. Doctor tradit? *ταύτα δε πάντα ἀρετικοὶ ἴνες καὶ ἐναγία
τῆς ἀγίας καθολικῆς ἐκκλησίας φρονεῖντες φλυαροῦσι βεβηλωμένοι τὴν ἀπλη-
ρῆν διασφραῖναι τῆς ὁρθῆς δόξης*. Atque hæc quidem hæretici qui-
dam, & contraria Ecclesiæ catholicæ placita tenentes nugando nar-
rant, quo simpliciores avertant a recta sententia. Nos hæc vidi-
mus antiquum hæreticorum Asylum fuisse (§. LXXXXI. seqq.)

CXX. In Europa germanicarum nationum Reges egregie ad-
laborarunt, ut vetus error populorum cum ipsa religione idololatrica
extirparetur. Habemus eam in rem LIUTPRANDI regis Longobar-
dorum, a quo leges longobardicæ An. DCCXII. auctæ fuerunt, sanctio-
nem, qua in ariolos, aruspices eorumque consultores præter poenitentiam
Ecclesiasticam insuper poenas civiles statuit. Si quis, ait, (r) ti-
moris Dei immemor ad ariolos vel ad augures pro haruspibus aut
qualibuscunque responsis accipiendis ambulaverit, componat in
facio palatio medium pretii sui, sicut appretiatum fuerit, tanquam
si eum occidisset, & insuper agat poenitentiam secundum Canonum in-

(p) JOAN. X. v. 18.

(q) Quid diceret S. Doctor, si in media
christianitatis luce Jo. Bodinum afferere non
esse veritum conspiceret, animam Sagæ ab-que corporis emozione ab eo separari, at-
que pro lubitu divagari? v. Tárt. Cong. L.
II. c. 11. §. 3.

(r) Leg. Longob. C. II. tit. 38. c. 1.

„ *statuta*. Simili modo & qui arborem, quam rustici sanguinum vo-
 „ cant, atque ad fontanas adoraverit, aut sacrilegium vel incanta-
 „ tionem fecerit, similiter medium pretii sui componat in sacro pa-
 „ latio „. Eadem pœna statuta est in Judices, qui scienter ejusmo-
 „ di ariolos non condemnaverit. C. II. „ Et si manifestum fuerit, quod
 „ sciat judex aut sculdais & saldarius, & decanus, ubi ipsi arioli, aut
 „ ariolæ sunt, & eos non condemnaverint, aut præmium tulerit,
 „ aut quasi causa pietatis vel pro qualicunque ingenio absolverit, in-
 „ tegrum *Widrigild* suum in palatio componat „. KARLOMANNUS
 Anno DCCXLII. in Synodo magna præsentis S. BONIFACIO. misso S.
 Petri a se congregata: „ Decrevimus quoque, ut secundum Cano-
 „ nes unusquisque Episcopus in sua parœcia sollicitudinem gerat ad-
 „ juvante Gravione, qui defensor ecclesiæ ejus est, ut populus PA-
 „ GANIAS non faciat, sed ut omnes spurcicias gentilitatis abjiciat &
 „ respuat; sive sortilegos vel divinos, sive phylacteria & auguria,
 „ sive incantationes, *sive hostias immolantias*, quas stulti homines jux-
 „ ta ecclesias ritu pagano faciunt, sub nomine sanctorum Martyrum
 „ vel Confessorum Deum & suos sanctos ad iracundiam provocantes;
 „ sive illos sortilegos ignes (s), quos *nedfratres* vocant, seu omnes,

(s) De ignibus eadem omnium gentium antiquarum philosophia fuisse videtur, quam apud Thefalos suos Apulejus (v. §. LXXXI. seqq.) expromsit. Quum enim vespera esset, lucernam intuens Pamphile, quam *largus*, inquit, *imber adierit crestinus*! Ad hæc percontanti marito, qui comperisset istud, respondit sibi *lucernam prædicere*. Quod dictum dum miratur Milo maritus, & subridens grandem, diceret, istam lucernam *Sybillam* passimus, quæ cuncta cœli negotia & solam ipsum de specula candelabri contuetur, se subjecisse Apulejus sequentia narrat: „ Sunt prima hujusmodi divinationis ex-
 „ perimenta; nec mirum. Licet modicum
 „ istum igniculum & manibus humanis la-
 „ boratum memorem tamen illius majoris
 „ & cœlestis ignis, velut sui parentis, quid
 „ esset editurus in ætheris vertice divino

„ præfagio & ipsum scire & nobis enuncia-
 „ re „. Itaque sollicite curabant, ne forte lucernæ extinguerentur. OVID. ep. *Herus ad Leandr.* v. 153. Aliud narrat SUGTON, in *Tibr.* c. 19. *Prælia aliquanto constantius inibat, quoties lucubrante se subito ac nullo propellente decideret lumen & extinguere-
 „ tur, confidens, ut agebat, ostentis, sibi ac
 „ majoribus suis, in omni ducatu expertissimo.*
 OVID. cit. ep. v. 151.

STERNUIT & lumen, posito nam scribi-
 mus illo,

STERNUIT, & nobis prospera signa dedie.
 Quin & germanicæ nationes sortes seu fata ex ignibus expiscabantur. et nostram epist. de ritu ignis in *Natali S. Joannis Bapt.* Reiskius *Untersuchung des Rodfrs, des Dste - u. Johannesheus.* Brand. u. Leip. 1695. s. &c.

„ quæcumque sunt paganorum observationes diligenter prohibeant „
 Et idem in Synodo Liptinenſi anno DCCXLIII. ejusmodi delinquen-
 tes poena quindecim ſolidorum multat : *Decrevimus, ait, quoque, quod*
& pater meus ante præcipiebat, ut, qui paganas observationes in aliqua re
fecerit, mulctetur & damnetur quindecim ſolidis. Descriptæ ſunt diligen-
 ter hæ paganiz in *Indiculo*, ut omnes intelligerent, quid fugere oport-
 eat, quem illuſtravit G. ECKARTUS. Nota demum apud Eruditos
 eſt formula, quam S. BONIFACIUS primus Germaniz Apoſtolus ba-
 ptizatis prævit. „ Audite fratres & attentius cogitetur, quid in ba-
 „ ptismo renunciatiſtis. Abrenunciatiſtis enim diabolo & omnibus ope-
 „ ribus ejus & omnibus pompis ejus. Quid ſunt ergo opera diaboli?
 „ Hæc ſunt: Idololatria, veneficia, incantationes & ſortilegos ex-
 „ quirere, *ſtrigas & fictos lupos credere.* Qui talia agunt, digni ſunt
 „ morte, & regnum Dei non conſequentur „

C A P U T IV.

PERSEQUITUR HISTORIAM MAGLÆ INTER CHRISTIANOS A CAROLO M.

CXXI.

Vidimus in capite præcedenti, ut principes ſeculares cum eccleſia-
 ſticis conjunctis viribus anniſi ſint, omnes gentilitatis reliquias,
 ac artem inprimis magicam, cujus opinio tamquam maximum ſuper-
 ſtitionis genus parens eſt idololatriæ, a chriſtianis mentibus avertere.
 CAROLUS M. qui religioni catholicæ viam Germanicis in populis
 faciliorem reddidit, iſdem laudandis antecellorum veſtigis inhæſit an-
 no DCCLXIX. Sed recte ille ratus exterminium ſuperſtitionum a
 vera doctrina de ſpiritibus intermediis incipiendum, ad Concilium Lao-
 dicenſum (§. CV.) provocans anno DCCLXXXIX. in Capitulari
 Aquisgranenſi præcepit, ut *ignota angelorum nomina nec fingantur,*
nec nominentur, niſi illorum, quos habemus in auctoritate, ut
ſunt

sunt Michael, Gabriel, Raphael. Eoque sapientius, quod, ut olim Simon magus novellæ fidei plantationi se objecerat, ita in Germania primum religionis florem extinguere conati sint hæretici, quorum vetus asylum artis magicæ prætextus (§. CXIX.); ALDEBERTUS & CLEMENS, qui nova Angelorum nomina commenti, ac ideo haud multo ante in concilio Romano sub ZACHARIA P. damnati sunt, ubi Aldeberti oratio sequens lecta fuit: „ Precor vos, & conjuro vos, & supplico me ad vos „ Angele Uriel, angele Raguel, angele Tubuel, angele Michael, „ angele Adimis, angele Tubuas, angele Sabaoth, angele Simihel „. Concilium id desinivit non plus quam trium angelorum nomina se agnoscere, id est Michael, Gabriel, Raphael. Ipse vero Aldebertus in ea synodo dicitur se Apostolum Dei nominari voluisse, & capillos atque ungulas suas populis pro sanctitate tribuisse. Ceterum nonnisi ab ignaro eruditionis ecclesiasticæ Uriel, Raguel & Tubuel bona fide inserti leguntur in litaniis, quas evulgavit MABILLONIUS (†).

CXXII. CAROLUS M. porro in eodem capitulari præcipit, ut *Cauculatores* (Gaußler) & incantatores, tempestarii, vel obligatores non fiant, & ubicunque sunt, emendentur, vel damnentur, his verbis: „ Item habemus in lege Domini mandatum, non auguramini, & in Deuteronomio: Nemo sit, qui Ariolos sci/citetur vel somnia vel ad auguria intendat. Item nemo sit maleficus, nec incantator, nec Pythonis consultor. Ideo præcipimus, ut nec cauculatores & incantatores, nec tempestarii vel obligatores non fiant, & ubicunque sunt, emendentur vel damnentur. Item de Arboribus vel petris, vel fontibus, ubi aliqui stulti luminaria vel alias observationes faciunt &c. „ (u). Id præ aliis notari meretur, Carolum, quamvis superstitiones Magicas severe prohibuerit, nullas tamen certas poenas civiles in hujusmodi delinquentes dictavisse, sed potius illos sacerdotum correctioni tradendos esse censuisse, uti nomi-

S

(†) In *Anecd. T. II. p. 681.*

(u) Apud BALUZIUM T. I. p. 235. & *Angelo Abbate & Bened. Ro. L. cv. ta sacre L. infernum est Capitulum collectioni Capitu-*

larium Caroli M. & Ludovici Pii ab
I. c. 61.

natim in *Capitulatione de Partibus Saxonie* „ *Divinos & sortilegos ec-*
clesiis & sacerdotibus dare constituit (x) „ Idem alio capitulari anno
 DCCC.V. (y): „ *De incantationibus, auguriis, vel divinationibus,*
 „ *& de his, qui tempestates sive alia maleficia faciunt, placuit Sancto*
 „ *Concilio, ut ubicunque deprehensi fuerint, videat archipresbyter*
 „ *diocesis illius, ut diligentissima examinatione constringantur, si for-*
 „ *te confiteantur malorum, quæ gesserunt. Sed tali moderatione fiat*
 „ *eadem districtio, ne vitam perdant, sed, ut salventur carcere affli-*
 „ *cti, usque dum Deo inspirante spondeant emendationem peccato-*
 „ *rum, & ut nullatenus per aliqua præmia a comitibus vel centena-*
 „ *riis absque districta examinatione remittantur* „. Alibi (z) pro-
 hibet, ut a *Clericis vel Laicis phylacteria vel falsæ inscaphiones, aut Ligatu-*
ræ, quæ imprudentes pro febribus aut aliis pestibus adjuvare putant, nullo mo-
do fiant; quia MAGICÆ ARTIS INSIGNIA SUNT. Ceterum passim in
Capitularibus Caroli M. & LUDOVICI PII superstitiones eorum, per
quos maleficiis aerem conturbari posse, grandines immittere, futura prædici,
fructus & lac auferri, aliisque dari, & INNUMERA FIERI DICANTUR,
 severe prohibentur, nulla tamen civili poena adjecta (a). Atque licet

(x) Immo veterem Ecclesiæ sensum folli-
 cite servans, atque adjuvans statuit ap.
 BALUZ T. I. p. 350. *Si quis a diabolo decep-*
tus CREDIDERIT SECUNDUM MOREM PA-
GANORUM virum aliquem aut feminam STRI-
GAM esse, & propter hoc ipsum incenderit, vel
carnerum ejus ad comedendum dederit, vel ipsam
comederit, CAPITIS SENTENTIA punitur.
Carnes humanas edi Plinius H.N.L. XXVIII. 1.
ab Aegyptiis Juven. Sat. XV. 13. & specia-
tim a Gallis mandi Plinius sup. §. 32. per-
hibuit. Magis autem Manicheorum sectam
amplexis (§. 100.) Ligapoparyia passim ex-
probratur. Quod ad enotatam Caroli legem
attinet, Cl. Meinderpius ex ea colligit Saxo-
nes olim Sagarum semiuolutarum carnes
vorasse, id quod ego non illubentes credi-
derim, quamvis Cl. Heinicius El J. Germ.
L. II. tit. 26. §. 274. sibi persuadere ne-
queat eos his epulis plus quam theystis sibi

nausam provocasse. cf. quæ notavi ad §.
 114. & Canon e Burchardo §. 109.

(y) C. 25. ap. BALUZ. p. 478.

(z) Capitul. L. L. c. 72. ap. BALUZ. p.
 934.

(a) LUDOVICUS PIUS innumeras malefici-
 rum artes inter Francos jactatas ex ritu gen-
 tilium remansisse recte suspicatur addit. II. Ca-
 pit. c. 18. addit. III. c. 93. Et hinc quo-
 que est, quod haud pauca penes eorum tem-
 porum scriptores occurrant, quæ nemo abs-
 que notatum remotissimarum notitia intelligat.
 Exemplum sit RHABANI epist. ad HERIBAL-
 DUM Ep. Autissiodorens. in cujus capite XXX.
 inde a Burchardo & Regimine transcripto se-
 quentia leguntur: „ De his etiam, super quibus
 „ interrogasti, id est, de illa femina, quæ
 „ menstruum sanguinem suum miscuit cibo vel
 „ potui, & dedit viro suo, ut comederet, &
 „ de illa, quæ semen viri sui in potu bibit

illi, qui de salute principis vel summa reipublicæ, mathematicos, ariolos, aruspices, vaticinatores consuluerunt, cum iis, qui responderunt, capite puniri jubeantur (b), tamen hoc capitulum desumptum ex prisca Romano- rum legibus (c) secundum eas interpretationem ex communi civi- tatis salute accipit.

CXXIII. Initio seculi IX. fabulæ pessimæ eo provectæ erant in Gallia, ut Sanctus AGOBARDUS Episcopus Lugdunenſis necesse habuerit eas publico scripto (d) confutare. Antequam heic S. Agobardi, & quod idem est, rectæ rationis argumenta adferam, efficiam paucis, ne hæ næniæ videantur novæ, sed, ut earum origo apud idolola- tricas gentes innotescat, a quarum cœcitate omnes ejusmodi fabellæ inseparabiles erant. Principia Magorum tempestates dirigentium de- teximus jam supra (§. XXXVIII.), eas ex aliqua dæmonum ira fieri persuadentium. Et ideo Empedocles καλὸς αἰνέμας dictus (§. XIII.), quod dum adnotat CLEMENS ALEXANDRINUS (e), sub- jicit sua adhuc ætate rumorem esse Magos Cleonis Μαγὸς ἐν Κλεω- νίῳ (in hodierna Morea) „ observantes meteora nubium grandines „ ejaculatura canticis & sacrificiis iram dæmonum & angelorum non „ bonorum depellere. Quodsi forte eis quandoque defuerit animal, „ suo cruentato digito sacrificare „ Id scribit Clemens seculo post Ch. III. Sed multo ante SENECA (f) hanc Cleonitarum ineptiam cachinnis propinavit, una cum XII. tabularum præceptis, de qui- bus supra (XLV. not. z.). Verba ejus: „ Quosdam peritos obser- „ vandarum nubium esse affirmant, & prædicere, cum grando fu- „ tura sit, & hoc intelligere usu ipso potuisse, cum colorem nubium

S 2

(scilicet ad amorem mutuum augendum, ut ex ejusd. ep. cap. XXV. deducitur) „ & de ea, „ quæ testam hominis combussit igni, & viro „ suo dedit pro infirmitate vitanda, quali po- „ nitentia sint plendendæ; ut nobis videtur, „ tali sententia feriendi sunt, sicut magi & „ arioli, quia magicam artem exercuisse „ noscuntur „ Recte id visum esse Rhaba- „ no, novissi illi, qui nostra legunt, per-

spicient. Inde porro intellectus verborum Ludovici pii resultat.

(b) Lib. VII. c. 370. p. 1104.

(c) v. J. PAULLI *sentent. recept.* L. V. tit. 21. §. 3.

(d) *De grandine & tonitruis.*

(e) *Strom.* Lib. VI. p. 455.

(f) *Natur. quæst.* L. IV. c. 6. & 7.

notassent, quem grando toties insequabatur. Illud incredibile Cleonis fuisse publice præpositos *χαλαροφύλακας*, speculatores futuræ grandinis. Hi cum signum dedissent, adesse jam grandinem — pro se quisque alius agnum immolabat, alius pullum. Protinus illæ nubes alio declinabant, cum aliquid gustassent sanguinis. Hoc rides? Accipe quod rideas magis. Si quis nec agnum nec pullum habebat, quod sine damno fieri poterat, *manus sibi afferebat*. Et ne tu avidas aut crudeles existimes nubes; digitum suum bene acuto graphio pungebat, & hoc sanguine litabat. — Rationem hujus rei quidam quærent. Alteri, ut homines sapientissimos decet, negant posse fieri, ut cum grandine aliquis paciscatur & tempestates munusculis redimat. Quomodo in tam exiguo sanguine potest esse vis tanta, ut in altum penetret, & eam sentiant nubes? Quanto expeditius erat dicere, mendacium & fabula est? At Cleonis reddebantur judicia in illos, quibus delegata erat cura providendæ tempestatis: quod negligentia eorum vineæ vapulassent, aut segetes procidissent. De Sacrificiis Sinarum ita TRIGALTIVS: Aliud sibi etiam munus arrogant; nam e sicco cælo imbres elicere, aut nimbos continere, alia quoque privata & publica infortunia se immittere posse promittunt. Sed addit: Si quidem, quod spondent, reipsa præstarent, haberent, qui se decipi sinunt, quo culpam eluerent, sed cum omnia impudentissimi impostores mentiantur, nescio, quid homines non stupidi prætexere possint, aut caussari. *Falsitates* vero has *magicas in grandinariis tempestatibus*, ut ajunt Canones (g), credi prohibuit Concilium Trullanum (v. §. CXVII.). Et ignorantiam populorum nuperime rationibus physicis debellavit V. CL. P. FULGENTIUS AGRICOLA e Scholis Piis (h), heu non amplius noster!

CXXXIV. Sed maximopere interest argumenta S. AGOBARDI adcurata attentione mentis persequi. Ille sic incipit: (i) „ In his

(g) v. Can. 16 C. XXVI. q. 7.

(h) in dissert. experim. de *Electricitatibus*
Theoria & Usu num. 114 — 117.

(i) AGOBARDI *Archiep. Lugdunensis* ope-

ra. Cura STEPH. BALUZII Paris. 1666. 8.
T. I. p. 145. seqq.

regionibus (i. e. Lugdunensis Ecclesiæ districtu & locis vicinis)
 pene omnes homines nobiles & ignobiles, urbani & rustici, senes
 & juvenes, putant grandines & tonitrua hominum libitu posse fieri;
 dicunt enim mox, ut audierint tonitrua, & viderint fulgura,
aura levaticia est (k). Interrogati vero, *quid sit aura levaticia*, alii cum
 verecundia parum remordente conscientia, alii autem confidenter,
 ut imperitorum moris esse solent, confirmant incantationibus hominum,
 qui dicuntur *tempestarii*, esse levatam, & ideo dici levaticiam
 auram. Quod utrum verum sit, ut vulgo creditur, ex
auctoritate divinarum scripturarum probetur necesse est. Inde post
 exprobrationem stultitiæ horum hominum, adpellat eos *falsos testes Dei & mendaces, qui admirabile & valde terribile opus Dei Deo auferunt, ut homini tribuant.* Id quod probat I.) quia in scriptura semper soli
 tantum Deo adscribatur, quidquid in aere fit, quidquid mari & ventis,
 quidquid de aere in terram descendit, & nulli umquam homini. Dicant,
 objicit sibi, *forſitan* isti, qui hominibus hoc tribuunt, Moysen
 (1) extendisse virgam in cœlum, & ideo per hominem immisſam
 fuisse tempeſtatem. Certè Moyses servus Domini erat bonus & justus,
 isti autem tempeſtarios non audent ſateri bonos & justos, ſed
 malos potius, & dignos damnatione temporali & æterna. Refutat
 dein, quod aliqui ex Psalmis objicere tentabant. Quoniam
 Psalmiſta (m) dicit *immiſſionem per Angelos malos*, sciendum,
 quod vindictarum aut probationum flagella per miniſtros malos
 exerceat Deus, qui voluntatem quidem nocendi de ſuo habeant,
 poteſtatem autem ab illo accipiant, in quantum ille vult (n).
 CXXXV. II.) Si homines grandinem immittere poſſent, utique
 & pluviæ poſſent; nemo enim grandinem ſine pluvia umquam
 vidit; poſſent quoque de inimicis ſuis ſe vindicare, non ſolum ablatione
 frugum. Et hoc quidam dicunt ſe noſſe tales tempeſta-

S 3

(k) Noſtris ein gemacht's Wetter.

(l) Exod. IX.

(m) Psalm. LXXVII. v. 49.

(n) Hæc textus ſalmiſtici explanatio pugnat etiam contra Cl. Tartarottum. v. II. Maffei art. mag. annich. App. p. 290.

rios, qui disperfam grandinem & late per regionem decidentem
 faciant unum in locum fluminis aut sylvæ infructuosæ, aut super
 unam, ut ajunt, cupam, *sub qua ipse lateat tempestarius*, defluere.
 Frequenter certe audivimus a multis dici, quod talia nosset cer-
 tis in locis facta; *sed necdum audivimus, ut aliquis se hoc vidisse testa-*
retur. Dictum est mihi aliquando de aliquo, quod se hæc vidif-
 se diceret, sed ego multa sollicitudine egi, ut viderem illum,
 sicuti & feci; cum autem loquerer cum illo, & tentaret dicere se
 vidisse, ego multis precibus & adjurationibus cum divinis etiam
 comminationibus obstrinxi illum, rogicans, ut non diceret illud,
 nisi quod verum esset, tunc ille affirmabat quidem verum esse,
 quod dicebat, nominans hominem, tempus & locum, sed tamen
 confessus est, *se eodem tempore presentem non fuisse*, III.) Isti nostri
 SEMIFIDELES, mox, ut audiunt tonitrua, vel cum levi flatu
 ventos, dicunt: levaticia aura est, & maledicunt, dicentes male-
 dicta lingua illa, & arefiat, etiam præstæ esse debebat, quæ hoc
 facit. Dic rogo, cui maledicis? Justo an peccatori? Peccator
 namque & ex parte infidelis similis tui, auram levare non po-
 tuit, quia nec virtute sua valuit, nec Angelis malis imperare
 potuit, QUAMQUAM NEC EORUM HAC IN RE SIT POTESTAS;
 Domino non supplicavit, ut orando id obtineret, quia, sicut vos,
 ita & illi, quos tempestarios putatis, præstigiis malis fieri hæc
 putant, non voluntate Dei. Licet etsi a domino Deo hoc pete-
 rent, non mererentur adipisci, quod utique justorum est, non
 iniquorum, qui in talibus rebus, etsi petunt a domino aliquid,
 infideliter & duplici animo petunt, non in *certitudine fidei*.

CXXVI. IV.) Job c. 15. legitur, quod homo non noscat
semitas nubium, nec perfectas earum scientias, ergo multo minus no-
 vit earum officio hominibus prodesse, vel obesse, exceptis san-
 ctis, qui multa per illum ipso donante possunt. Jacob 5. Cum
 diabolus inventor mali princeps & caput omnium malorum, ac-
 cusator fratrum accusasset beatum Job apud Dominum, expetif-
 setque eum tentandum, quatenus tentando ita verum esse ostende-
 ret, quasi mentem Viri Dei melius nosset, quam Conditor ejus,
 Dominus justus ad confundendum diabolum, misericors ad exal-

„ tandum fidelem famulum suum, concessit illi potestatem, primum
 „ quidem in rebus omnibus, deinde vero in filiis, post etiam in
 „ salute corporis, ac deinceps in suasionem conjugis, postremo au-
 „ tem in exprobratione & nefaria despectione famulorum. Sed dia-
 „ bolus victus & confusus recessit, Servus Domini victor & trium-
 „ phans excrevit. Volens igitur pius dominus secundum quod Apo-
 „ stolus dicit de seipso (o), *ne magnitudo eum revelationum extolleret*,
 „ ita & illum ne magnitudo victoriæ elatum redderet, humiliare, non
 „ ablatione rerum, quas perdiderat, non percussione corporis, per
 „ quam jam sicut aurum in camino examinatus erat, non compara-
 „ tione alicujus viri magni ——— cœpit tamen eum humiliare.
 „ ——— In hac ergo humiliatione cum omnipotens Deus sciscitaretur
 „ fidelem famulum; utrum ista aut illa facere posset, de talibus
 „ utique, quæ nemo alius, nisi solus omnipotens facere potest, inquit
 „ etiam (p): *numquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis*
 „ *aspirasti?* — Hoc si ad libitum miserrimorum horum hominum ali-
 „ quando fieri posset, procul dubio mirandum non esset. Hæc stul-
 „ titia est PORTIO NON MINIMA INFIDELITATIS, & in tantum ma-
 „ lum istud jam adolevit, ut in plerisque locis sint homines miserrimi,
 „ qui dicant se non equidem posse immittere tempestates, sed
 „ nosse tamen defendere a tempestate habitatores loci, (q) habent
 „ statutum, quantum de frugibus suis donent his, a quibus se defen-
 „ di credunt, & appellant hoc *canonicum* „ Hæc AGOBARDUS.

CCXXVII. Subjungam tamen adhuc ex eodem sancto Doctore
 historiolum, quæ in rem nostram adprime facit, quæque in eo-
 „ dem libello ad finem legitur: „ *Ante hos paucos annos, hæc sunt*
 „ *ejus verba, diffeminata est quædam stultitia, cum esset mortalitas*
 „ *bovm, ut dicerent GRIMALDUM ducem (r) Beneventorum trans-*

(o) CORINTH. 13. v. 7.

(p) JOB C. 31. 33.

(q) En speciem χαλασφολατος Cleoniticorum.

(r) Hujus ducis a Karolo investiti nummum aureum profert & illustrat J. G. Ec-

KARTUS *Rev. Franc.* T. II. Lib. 28. Fuit is tertius ejus nominis Dux Beneventi, cujus vitam enarrat ILL. BUNAVIUS *Hist. Imper.* T. III. p. 762. seqq. ubi quom ostendat Grimaldum An DCCCVI ab hac luce migrasse, historiolum vero ab Agobardo relatum Anno

„ misisse homines cum pulveribus, quos spargerent per campos, &
 „ montes, prata & fontes, eo quod esset inimicus Christianissimo
 „ Imperatori Carolo, & de ipso sparso pulvere mori boves; pro-
 „ pter quam causam multos comprehensos audivimus & vidimus,
 „ & aliquos occisos plerosque autem affixos tabulis in flumen pro-
 „ jectos atque necatos. Et quod mirum valde est, comprehensi *ipfi*
 „ *adversum se dicebant* testimonium habere se talem pulverem, &
 „ spargere ——— Hoc ita ab omnibus credebatur, ut pene pau-
 „ ci essent, quibus absurdissimum videretur. *Nec rationabiliter pen-*
 „ *sabant, unde fieri posset talis pulvis*, de quo soli boves morerentur,
 „ non cetera animalia, aut quomodo tantus portari posset per la-
 „ tissimas regiones, quas superspargere pulveribus homines non
 „ possunt, nec si beneventani viri & feminae, senes & juvenes cum
 „ ternis carris pulvere caricatis egressi de regione fuissent. Hæc
 „ iterum AGOBARDUS disciplinæ ecclesiasticæ Canonumque antiquo-
 „ rum consultissimus iudex, vindex acerrimus, qui addit: „ *Tanta*
 „ *jam stultitia oppressit miserum mundum, ut nunc sic absurda res credan-*
 „ *tur a Christianis, quales nunquam antea ad credendum poterat quisquam*
 „ *suadere Paganis creatorem omnium ignorantibus* „

CXXVIII. Sed nimium quantum a quibusdam viris ecclesia-
 sticis indisereto ex studiorum neglectu zelo usis, disciplina Ecclesiæ
 inclinante hoc seculo IX. corrupta fuit. Inter hos HINC MARUS Ar-
 chiepiscopus Rhemensis eminet, ex cujus mox citando tractatu a
 Gratiano excerptus fuit Canon 4. C. XXXIII. q. 1. in hunc teno-
 rem: „ Si per fortianas atque maleficas occulto sed nunquam injusto
 „ Dei judicio permittente & diabolo præparante concubitus non se-
 „ quitur, hortandi sunt, quibus ista eveniunt, ut corde confito
 „ ——— domino satisfaciant, & per exorcismos ac cetera ecclesia-
 „ sticæ medicinæ munia ministri Ecclesiæ tales ——— sanare pro-
 „ curent. Quod si forte sanari non potuerint, separari vale-
 „ bunt &c. Patefcit ex hoc Hincmari placito cum censuisse artem
 ma-

DCCCX adfigat p 770., necesse foret hanc fa- quam forte rectius cum BARONIO in Ann ad an.
 bulam de mortuo jam Grimoaldo accipi; DCCC. §. 23. ad eum annum revocabimus.

magicam, quæ quemadmodum hucusque vidimus, ut vana superstitio, ut institutum Ethnicum a tota Ecclesia reprobata fuit, se eousque extendere posse, ut se diabolus clam huic negotio ingerere & fideles in usu matrimonii impedire audeat, immo vero etiam insanabiles reddere, ita, ut nulla neque ecclesiastica remedia juvent. Verum nec alia a superstitione ac frivolo Hincmari ingenio sperari poterant, quippe qui primus etiam probationem delictorum per aquam frigidam ratiunculis fictitiis exornavit. Dicit enim (s): „ Quod in aquæ frigidae „ iudicio ad invocationem veritatis, quæ Deus est (t), qui veritatem mendacio cupit obtegere, in aquis, super quas vox Domini „ Dei majestatis intonuit, non potuit mergi, quia pura natura, quæ „ naturam humanam per aquam baptismatis ab omni mendacii figmento purgatam iterum mendacio infectam non recognoscit „ puram, & ideo eam non recipit, sed rejicit ut alienam „ Cujus temerariæ sententiæ suo tempore hostes expertus est RHABANUS MAURUM Archiepiscopum Moguntinum aliosque viros doctos (u); postquam LUDOVICUS PIUS jam in capitulari de An. 829. probationem illam proscripsit, quam denique LUCIUS III. P. An. 1181. (x) ut *iudicium peregrinum* ab Ecclesiæ liminibus repelli declaravit, immo sub finem seculi noni a P. STEPHANO V. (y) & seculo XI. ab ALEXANDRO II. etiam *popularibus inventionibus* accensitam (z) Concilium Lateranense An. 1216. damnavit (a), FRIDERICUS II. in *constitutionibus Siculis* abolevit. Quid? quod in eodem ex Gratiano recensito Canone Hincmarus aliam ab usu Ecclesiæ alienam doctrinam

T

(s) in Tr. de divortio Lotharii & Theutberge an. 850.

(t) Notandum est tum precesiones quasdam & aquæ exorcismos circumlatos, quibus ante hanc probationem Deus invocabatur, ut veritatem hac via detegi sineret, v. MARTINE de Antiqu. Eccl. ritib. L. III. c. 7. contra tamen Ecclesiæ mentem. cf. du PLESSIS Glossæ. med. & inf. Lat. p. 308.

(u) Elucet id ex Hincmari epist. 39. ad Hildegarium Episcopum Meldenstem. cf. S. AGO-

BARDI liber de divinis sententiis, contra damnabilem opinionem putantium divini iudicii veritatem igne vel aquis vel conspectu armorum fieri.

(x) Cap. VIII. ext. de purg. Canon.

(y) Can. 20. c. II. q. 5. ad quem tamen v. VAN ESPEN Jur. Eccl. univ. Part. III. tit. 8. §. 32.

(z) Can. 7. C. II. q. 5.

(a) v. Cap. IX. ext. ne Clerici vel Monachi.

proferat, ubi dicit eos, quos statuit separari posse, si iidem concumbendi possibilitatem recuperaverint, nequire amplius ad primum matrimonium redire posteriori alio jam contracto, quam anomaliam ipse Gratianus notavit. Utinam ille cœvi Pontificis LEONIS IV. ad *Episcopos Britanniae* decretum (b) expendisset !
 „ Sortes, quibus cuncta vos in vestris discriminatis judiciis, quod
 „ Patres damnaverunt, nihil aliud quam divinationes & maleficia esse
 „ decernimus (i. e. corollaria criminosa ex arte jactata olim magica supersticia). „ Quamobrem — inter christianos ultra nominari
 „ — & sub anathematis interdicto prohibemus (c) „.

CXXIX. Verum hæc fuere præludia Seculi X. quod merito ab Eruditis *Obscuri* nomen tulit, ubi modica rei Ecclesiasticæ, veræ pietatis, nulla fere literarum cura. Quod ad rem nostram leguntur in Annalibus Corbejenfibus ad An. 914. hæc verba : *Multa sagæ combusta sunt in territorio nostro*. Miratur LLL. LEIBNIZIUS (d) crudelem hanc credulitatem tam antiquam esse; non tamen æque miraturus, si legisset Magos & Magas, quibus ab immemoriali tempore omnia mala imputabantur, in odio publico ferro & flamma extirpatas semper fuisse, adeo ut etiam a quovis privato Romæ (§. CVI.). & apud Francos & Longobardos id fieret (§. CXVII. CXXII.). Videntur autem hæ sagæ partim feminæ innocentes uti supra (§. CXV.) & ex quidem plurimæ, partim veneficæ fuisse aut seditionis, aliterve per divinationes populum seducentes, vel in quas irrationale odium plebis incubyit. Ceterum hoc seculo EADGARUS Rex & Reformator populi Anglicani eminet, qui circa An. 967. Leges Angliæ dedit, inter quas una ita habet : „ Docemus etiam ut singuli
 „ li Sacerdotes Christianam religionem omni promoveant diligentia,

(b) ap. GRÆT. Can. 7. C. XXVI. q. 5.

(c) Ex his & alibi sparsim dictis facile quoque discernes, an Schedis Remigianis a Mabillonio prolatis, quæ rituum probationis per aquam frigidam faciunt auctorem EUGENIUM II. P. cum Franc. Pagio fides adjungenda sit, an potius cum NATALI ALEXANDRO ea iidem deneganda. v. contra Alexandrum pugnantem Pagium in *vita Eu-*

genii II. Nec est, quod cum Espenio Jur. eccl. univ. P. III. tit. 8. c. 4. in ea lite hæsites. cf. ex Protestantibus BOEHMER. in not. ad Can. 20. C. II. q. 5. & in *Diff. de probat. in criminal. spur.* a §. 11. usque §. 13. ex nostris P. PICHLER *Hist. Imp.* traß II. P. III. cap. 3. quæst. II.

(d) In *Introd.* ad T. II. *Script. Brunsv.* n. 25.

” nervisque omnibus confectas ad libitum adorationes, necroman-
 ” tiam, divinationes, incantationes, hominum cultus divinos, &
 ” quæ præterea mortales adigunt in varios errores & rerum multi-
 ” plicium phantasmata, quæ decipiunt multos &c. (e). In Ger-
 mania sub initium hujus seculi Canonum collectionem composuisse
 creditur REGINO Monachus ord. S. Benedicti in Abbatia S. Maximi-
 ni apud Treviros, quæ sub titulo de *Ecclesiasticis disciplinis & reli-
 gione Christiana* concepta est, jussu RATHBODI Archiepiscopi Tre-
 virensis ad usum ejus dioceseos, qui sub titulo: de *incantatoribus ma-
 leficis & sortilegis* primus Canonem *Episcopi* protulit (§. CVI.) (f).
 Adparet inde viros doctos veterem Ecclesiæ disciplinam, quæ jam
 collabi cteperat, omni ope restitui anhelasse.

CXXX. In Dania CANUTUS M. primos inter reges ejus gen-
 tis christianos, qui & Angliam tenuit, mox anno MXVII. prin-
 cipalem curam eo intendit, ut artes magicæ cum veteri idololatria
 excinderentur. Est enim hæc inter ejus leges: ” Adorationem bar-
 ” baram plenissime vetamus, barbara est autem adoratio, sive quis
 ” Idola, puta gentium divos, Solem, Lunam &c. coluerit, sive
 ” Sagarum superstitiones observaverit, sive magnam alicui cladem du-
 ” ctis fortibus ardentibusve tædis attulerit ” In Germania paullo
 post initium Seculi XI. BURCHARDUS Episcopus Wormatiensis ma-
 guum *Decretorum volumen* in Libris XX. edidit eum in finem, ut,
 quemadmodum in præfatione loquitur, haberent juniores Clerici ejus dia-
 ceseos, unde jura Canonica & præsertim pœnitentium formas admodum con-
 fusas discerent. Agit ille libro decimo de *incantatoribus maledicis &
 conspiratoribus & de pœnitentia singulorum*; ex quo quantum satis esse
 possit ad cernendam Ecclesiæ mentem, decerpimus supra (§. CIX.).
 Extremo hoc Seculo IVO Episcopus Carnotensis duo Canonica cura-
 vit volumina *Decretum*, seu *excerptiones ecclesiasticarum regularum &
 Panormiam*, ubi decreti parte undecima de *incantatoribus, de auguri-
 bus, de divinis, de sortilegiis, de sortiariis & variis illusionibus dia-*

T 2

(e) LABBEI Concil. T. IX. p. 683.

dobonæ 1765. 4. curante ALOYSIO COMITE

(f) Elegans Regimonis editio prodit Vin-

CRISTIANA.

boli, atque de singulorum penitentia, Panormiæ vero Libro octavo titulo V. VI. VII. de divinationibus & incantatoribus, de sortilegiis, de observatione dierum & mensium tractat, Canonesque penitentiales ab Ecclesia in credulitatem ejusmodi fabularum ex ethnicismo reliquarum statutas fere ex Burchardo admetitur. (g)

CXXXI. Sub ipsum seculi sequentis ingressum COLOMANUS ex Episcopo Varadiensi, ut multi volunt, per dispensationem URBANI II. nonus Hungariæ Rex sagas non dari, nec de iis quaestionem in foro ullam fieri debere publica lege sancit, quæ ad noviora usque tempora durat (h). Seculo eodem medio GRATIANUS Monachus Ord. S. Benedicti Decretum colligit, quod EUGENIUS III. P. magna cum commendatione ad Scholam Bononiensem publice prælegendum mittit An. 1151. Coacervaverat ibi Gratianus veterem Ecclesiæ disciplinam ex Patribus, Conciliis & Pontificibus, quam feliciter, alii judicent. Ejus autem omnes fere Canones huc spectantes supra retulimus. Id hoc loco quidem a nobis in eo culpandum, quod fragmentum quoddam ex Hincmaro (§. CXXVIII.) decerpserit, quod non parum ad decipiendos inde Canonum cultores contribuit. In Anglia JOANNES cognomento PARVUS a patria *Saristuriensis* dictus Episcopus dein in Gallia Carnotensis, vir supra seculi sui conditionem

(g) Spectat ad hoc seculum DITMARUS Episcopus Merseburgensis, qui merito ut testis disciplinæ ecclesiasticæ adlegatur. Is ergo ubi Chronici sui Lib. IV. ap. LEIBNIZ. Sc. R. Brunsv. T. I. p. 350. folem defecisse Anno 989. 12. Kal. Nov. enarrasset, hoc monitum subdit: „Sed cunctis persuadeo „CHRISTICOLIS, UT VERACITER „CRE- „DANT hoc non aliqua malarum incantatione mulierum vel ausu fieri, vel hunc „aliquomodo seculariter adjuvari posse, sed „sicut Macrobius testatur, ceterique sapientes fieri asserunt, est id de Luna: „Hæc DITMARUS. Sed & infamavit hoc eodem seculo sub GREGORIO VII. BENNO Cardinalis SILVESTRUM II. P. hominem ad miraculum usque sua ætate edoctum, cum artibus magia summam hanc dignitatem ade-

ptum fuisse, & diaboli insidiis tandem perisse: atque per hoc forte animum dedit duobus aliis pontificibus libros nefanda superstitione repletos supponendi, intelligo *Arcanum Arcanorum Honorii Papa*, quod recevit ST. ANDRE *Lettre II. au sujet de la Magie*, & *Enchiridion Leonis Papa*, de quo CL. BLANCHARD in tomo VI. des *memoires de l'academie des inscriptions*.

(h) Exstat hæc lex inter COLOMANI Decreta An. 1100. edita L. I. c. 57. ap. SAMBUCUM post continuatam Bonifacii *Historiam Hungariæ* in hunc modum inscripta: *De meretricibus*: cujus inscriptionis rationem pete ex nota (s) ad §. 68. supra. Lex autem hæc est: *De strigis vero, quæ non sunt, nulla questio fiat.*

doctus in *Polycratico* agit de magia, & ejus speciebus, veterique divisione magorum (v. §. LI.) in *ariolos*, *incantatores*, *aruspices*, *pythios*, *vulticolos*, *imaginarios*, *chiromanticos*, *conjectores*, *specularios*, *mathematicos*, *satissatores*, *sortilegos*, *augures*. Agit de nocturnis mulierum Strigarum conventiculis, quod *Noctilucam* quandam vel *presidem* noctis dominam vel *Herodiadem* consilia & conventus asserunt convocare, varia celebrari convivia, ministeriorum species diversis occupationibus exerceri, & nunc istos ad penam trahi pro meritis, nunc illos ad gloriam sublimari: præterea infantes exponi *Lamiis* & nunc frustra discerptos edaci ingluvie in ventrem trajectos congeri, nunc præsentis miseratione rejectos in cunas reponi. Cernimus heic omnia gentium deliria sparsim hactenus petratata in unam sarraginem comportata, credita, aucta. Sarisburiensis vero hæc pro illusionibus & tentationibus diaboli habet, quibus is fideles a vera fide in unum deum abducat. Quare subjungit:

„ Quis vel cæcus hoc ludificantium dæmonum non videat esse nequitiam? Quod vel ex eo patet, quod mulierculis & viris simplici-
 „ ribus & infirmioribus in fide ista proveniunt. Si vero quisquam eo-
 „ rum, qui hac illusionem laborabat, ab aliquo constanter, & ex si-
 „ gnis aliquibus arguatur, dæmonium statim aut superatur, aut ce-
 „ dit, & ut dicitur, ex quo quis in luce arguitur, cessant opera
 „ tenebrarum. Hujus autem pestis cura efficacissima est, ut quis
 „ fidem amplexus, his mendaciis subtrahat mentis auditum, & nequa-
 „ quam respiciat ad hujusmodi vanitates & insanias falsas. Cir-
 „ ca finem hujus seculi GRANDENSIS PATRIARCHA ALEXANDRUM III. P. consuluit in causa Clerici Presbyteri, qui cum quodam infami, hæc sunt verba textus (i), ad privatum locum accessit, non ea intentione, ut vocaret demonium, sed ut inspectione astrolabii furtum cujusdam Ecclesie posset recuperari. Respondet Pontifex, quod licet ille Presbyter hoc ex bono zelo erga Ecclesiam & simplicitate se fecisse proponat, id tamen gravissimum fuit, & non modicam inde peccati maculam contraxit, quare eum Patriarcha per annum, vel si visum fuerit, amplius ab altaris ministerio abstineat.

(i) In cap. 2. ext. de Somnig.

CXXXII. Paullo attentius hoc Pontificis responsum contemplari oportet. Proposita fuerat facti species talis, ut paterit Clericum non ipsum artibus magicis operatum esse, vel consensisse operanti, & pagano more per evocationem spiritus tentasse rescire, qua via furtum detegi posset; sed ex bona fide & ignorantia ariolum accessisse. Ergo hic Clericus non meruit pœnam illam, qua alias Clerici, qui decipiente diabolo ad fordidos ejusmodi impostores conuerſi, & iis fidem adhibentes, a dæmonio expectant consilium, quod a vero numine impetrare desperant, ex veteri Ecclesiæ & Concilii Toletani præscripto (§. CXVII.) ordine sacro deponi & ad pœnitentiam hujus sacrilegii perpetuo agendam in monasterium detrudi debent, in qua pœna infligenda Ecclesia vetus id præ oculis habebat, quod hujus farinae homines ad paganos mores (§. LXXXVI.) conuerſi a fide apostatæ censeantur. Quæ mens Ecclesiæ, quum ex hæcenus adductis abunde elucescat, nervose admodum inculcatur in Can. XVI. C. XXVI. q. 7. ubi hæc leguntur: „ Non obser-
 „ vetis dies, qui dicuntur ægyptiaci, aut Calendas januarii — aut
 „ lunæ solisque cursum: qui has & quascunque divinationes aut fata
 „ aut auguria observat, aut attendit, aut consentit observantibus, *inuti-*
 „ *liter & sine causa magis ad sui damnationem quam ad salutem tendit:* sive
 „ qui per quosdam numeros literarum & lunæ & per pythagoricam
 „ necromantiam (§. XXXVIII. not. u) ægrotantium vitam vel mortem
 „ vel prospera vel adversa futura inquirunt, sive qui attendunt somnia-
 „ lia scripta & falso *Danielis nomine* intitulata, & sortes, quæ dicun-
 „ tur Sanctorum Apostolorum, & auguria avium, aut aliqua pro
 „ domo facienda, aut propter conjugia copulanda, aut in colle-
 „ ctionibus herbarum carmina dicunt, aut pyctaciola pro quavis
 „ infirmitate scripta super homines vel animalia ponunt — aut
 „ magicis falsitatibus in grandinariis tempestatibus credunt. Qui au-
 „ tem talibus credunt, aut ad eorum domum euntes, aut suis do-
 „ mibus introducunt, ut interrogent, sciant *se fidem christianam &*
 „ *baptismum prævaricasse*, & ut paganum & apostatam, id est, re-
 „ tro abeuntem & Dei inimicum iram Dei graviter in æternum in-
 „ currisse, nisi ecclesiastica pœnitentia emendatus Deo reconcilie-
 „ tur — „ Ut igitur in rem præsentem veniam, non poterat

Clericus hic in ecclesia pro apostata haberi, sed quia tamen in re illicita, atque ad Apostatiam accedente versabatur, & actio hæc ejus, quæ ariolum adiverat, ad actionem præcedentem liberam omisivam, qua conscientiam suam instruere neglexit, referri potuerat, recte a Pontifice ad aliquod tempus ab officio eum ecclesiastico suspendi debere rescriptum fuit (k).

CXXXIII. Islandia Seculo XIII. Leges suas a SNORRONE STURLÆ Nomophylace suo Anno 1215. compilatas vidit, quæ collectio *Eddæ Islandorum* titulo innotuit, & fabulas theologiæ ethniciæ Majorum nostrorum utcumque illustrat (l). In his legibus inter capitalia crimina, quæ SOLA capitalibus poenis luuntur, sunt veteres magicæ persuasiones, & ita statuitur: „Omni diligentia inquirat „Rex & Episcopus, ne *exerceantur* errores & superstitio ethnica, „uti sunt incantationes & artes magicæ, item si quis per aërem „dæmoniaco itinere feratur, si in genios locorum credat, quod tumulos & flumina inhabitent; abjuratio Dei & sanctæ Ecclesiæ, „ut in tumultis opes inveniant, aut alio modo ditescant, vel quæ „sita resciscant. Item si quis *tentet* Lemures & tumulicolos excitare „In reliqua vero Europa tantum abest, ut hæc figmenta ethnicorum & fabulæ in plebe superstites simpliciter prohiberentur, & tamquam religioni noxiæ proscriberentur, ut potius hoc seculo res eo deduci cœperit, ut quod omnibus seculis hactenus inauditum fuerat, ideis sensualibus adfuerit homines cunctas narrationes hujusmodi ad potestatem dæmonis ab eo stipulandam palam referrent, atque hoc modo reali & corporeo cum spiritu infelici commercio, quod ad nocendum aliis ineatur, adsumto explicarent, purgata illa mentis acie undique deficiente (m), ita ut brevi tota, qua patet Europa, non absimili ei, quæ *Ordalia Dei* produxerat, philosophia hac magica impleretur, atque per istam Virorum, ceteroquin etiam doctorum

(k) cf. si libet PIERRING *Method. Jur. Civ. T. V. p. 320.* GONZALEZ *ad Decretales T. V. p. 388.*

(l) Edita est *Islandica, Danicæ, & Latine* per PETRUM RESNIUM Consulem Ha-

lensissem. Hafniæ 1655. 4. v. KEYSER *Antiq. Sept. p. 20.*

(m) SABA MALASPINA Scriptor comes de FRIDERICO II. *Astrologos & Necromanticos venerabatur. Rer. Siculæ. L. 1. c. 2.*

ingenia, communi quasi torrente, abriperentur. Exemplum pacti cum diabolo celebrati primus protulit CÆSARIUS HEISTERBACENSIS, qui An. 1227. scripsit (n), post eum VINCENTIUS BELLUVACENSIS & alii. Nos vero, quid viri prudentes ejus temporis de nova hac philosophia senserint, ex Thomæ Cantipratani Libro, cui titulus: *Bonum universale de Apibus*, ediscamus (o).

CXXXIV. THOMAS CANTIPRATANUS a cœnobio in suburbii Cameracenæ civitatis sito ita dictus, ibidem Canonicus regularis S. Augustini, inde se ordini Prædicatorum dedit, & multo tempore ALBERTI M. cum S. THOMÆ AQUINATE auditor exstitit. Suffraganeus postea Cameracensis factus & Theol. D. an. ætat. 68. post An. Ch. 1263. librum citatum edidit inter beatos post mortem, quæ An. 1280. contigit, relatus. Hic igitur, ubi (p) exemplum de homine diabolo sibi sub hominis specie apparenti pacto pretio animam vendente, *ut audivit*, enarrasset, etiam de operationibus dæmonum in varias species distinctorum, scilicet, *Neptunorum*, qui in aquis, *Dusiorum*, qui in speluncis montium, *Aeræorum*, quos Apostolus *spiritualia nequitie in caelestibus* vocet, *Incuborum*, qui super terram vagentur, cum mulieribus generent &c. edidisset; atque postquam omnes ætatis suæ fabulas coacervasset, ingenue addit (q): „ Quis non obstupefeat in tam inexplicabilem casum RERUM ORDINEM „ ET RATIONEM NATURÆ super id, quod æstimari poterit, variari? Ego quidem talia fieri permittente occulto Dei judicio per „ operationem dæmonum *nec inficio, nec confirmo*; sed quia objicientibus talia & verissima assertione firmantibus *subterfugere* dissimulatione non potui, ista mihi *narrata & inculcata* conscripsi, & „ *alii discutienda* reliqui. Gratus tamen disputantem & determinantem super præmissis literatiorem aliquem & magis expertum optarem „ audire, quam de his *proprio ingenio temere* aliquid definire. Interrogavi super hoc supradictum magistrum ALBERTUM (r), *sed ille*

(n) V. LEIBNIZ. introd. ad T. II. Script. Rer. Brunov. p. 47.

(o) Edit. a GEORGO COLVENERIO Duaci 1627. 8.

(p) L. II. c. 36. p. 535.

(q) ib. p. 553.

(r) Hic est ALBERTUS MAGNUS. Nota expresse heic formatam questionem fuisse.

„ ille dissimulavit, & noluit aliquid definire „. Idem referens alibi repentinam tempestatem excitari, dum ex fonte quodam Britanniae aqua super vicinum lapidem effunditur, subjungit (s): „ Hæc cum frater Henricus mihi & multis aliis recitaret, quæivi, unde ista fieri potuissent? Et respondit, quod *arte magica ignota modo hominibus* (t) & ministerio dæmonum, qui ad tempestates & pluvias aera possunt impellere, & concitare, cum volunt, *occulto tamen Dei judicio permittente* (u). Plane ita cernimus oceanum illum fabularum sibi similibus ubique narratarum, in Europa nunc quadam philosophiæ specie obumbratarum ingenia quæque optima demersisse, vel incerta saltem, quid statuerent, reddidisse.

CXXXV. Verum utinam modestia illa ALBERTI, THOMÆ, & CANTIPRATANI turbam doctorum Scholasticorum subsequenterum in via recta continere potuisset! Profecto isti non minimam habere videntur culpam, quod hæc ineptiæ in carnificinam hominum excreverint. Quum enim hi omnia subtili quadam differendi ratione in probabilitates converterent, & posthabita omni rerum historia, quæcumque ingeniis etiam obscurissimis ad veritatem videbantur accedere, defendere adlaborarent, non est mirandum, si de potestate dæmonis, & permissione divina talia audacter detonerent, qualia ad hanc usque ætatem nemo eruditiorum noverat, fabulis quippe vulgi inter principia ratiocinationum suarum relatis. Ita res, quam vetus Ecclesia CREDI passa non est, ut illusionem diaboli olim paganis factam, quam Ecclesiæ mentem legislatores profani promovere omni ope studuerant, ut vel ex sola Caroli M. constitutione (§. CXXII. not. x.) claret, neque iidem aliter, quam in adjunctis criminibus punire justum duxerant, reliqua, si quæ contra fidem erant, sacerdotibus committendo, vel tunc demum, si homines in istis erroribus paganis contumaciter per-

U

(s) Lib. II. c. 57. p. 560.

(t) Hæc nihil est aliud quam delirium veterum de rerum & entium proportionibus

in se agentibus cogitatio. Certe hoc tempore Cantipratani ignotum fuerat.

(u) Additamentum Christianorum quorundam.

severarent, aut alios seducerent, coercendo, ab umbraticis his doctoribus pro reali aliquo & sui generis facinore venditabatur, quo effectum est, ut eorum sectatores ubique diabolum pactitum intervenire fingerent, & in omnibus vel parumper extraordinariis sibi visis actionibus Magiam quamdam suo sensu prehenderent (x).

CXXXVI. Sed plura adhuc & graviora temporum horum ignorantia mala produxerat, quæ omnia in crimine Magiæ exornando mutuas sibi manus præbuere, quæque quod ad infelicem illam Epocham, ubi processus magici præparari mox in crudeles flammæ erupturi coeperant, eventum sit, plenius nunc in antecessum persequi oportet. Notum est a seculo XII. jus civile Romanum revixisse in Italia, juventutem vero illuc omnem ejus discendi causâ confluisse. Excepit id Bononiæ studium juris Canonici, quod ex Decreto Gratiani haustum atque diligenter cultum eosdem, quos jus civile promiserat, honores sponderet. Doctores hi Jurium ex Italia reduces præclaram quamdam mentientes sapientiam auctoritate maxima supra alios efferebantur. Jam vero textus Jurium quotidie in utroque foro, in omnibus responsis adfectantes, quidni solo obrutu omnia effascinarent? Adlegabant jura & leges, quas ipsi non intelligebant, neque intelligere absque eruditione accuratissima poterant, audiebant alii æque ignorantes, sed præjudicio auctoritatis ita capti, ut Jovem lapidem jurarent Magiæ diabolicæ, crimen totam saltem Europam jam olim invasisse, omniaque nunc Sagis & Magis plena esse pacto dæmoni adstrictis, per quos homines omnia in orbem mala veniant,

---

(x) Monuit tamen aliqua in Anglia seculo XIII. ROGERIUS BACO Franciscanus in epistola de mirabili potestate artis & naturæ & nullitate Magiæ ad GUILIELMUM PARISIENSEM conscripta, quam primus Parisiis MDXLII. 4. in lucem edidit ORONTIUS FINÆUS Mathematicus regius cum alio consimili opusculo fusiori Fratris CLAUDII CELESTINI de his, quæ mundo mirabiliter eveniunt, & de influentiis cæli, inde Oxoniæ 1594. a Josepho Barnesio & 1618. 8. Hamburgi cum adnotationibus Johannis Dee edita. Cæ-

lestini scriptum contra Astrologiam & Magiam pugnat; Rogerius vero Apotelesmaticam tuetur vanitatem. Citat Celestinus sæpius NICOLAI ORESMII sententias, qui fuit præceptor Caroli V. regis Galliæ, cognomine Sapientis, deinde Episcopus Lexovienfis, ejusque libellus de Origine jure nec non mutationibus monetarum habetur in *Actis publicis monetariis* THOMANI AB HAGELSTEIN Aug. V. 1692. P. I. p. 247. seqq. ubi & quedam de Autore notantur.

rursum scilicet legum & romanarum & ecclesiasticarum sancitis, quæ nos in superioribus explicavimus, cum fabulis vulgi confusis.

CXXXVII. Accedit, quod ignorantia, blandientis nimium ignaviæ arx tutissima, optima quæque instituta insanabilem in modum corruperit. Quum enim INNOCENTIUS III. P. laudabili fine hæreticæ pravitatis inquisitores An. 1216. constituisset, ineptæ horum hominum ex *publica fama denunciationibus* & *propriis confessionibus* inquirendi ratio effecit, ut quot hæretici, tot paulo post Magi procederentur. Modum autem hunc procedendi notant ALBERICUS & GODEFRIDUS COLONIENSIS in *Chronica* ad An. MCCXXXIII. „ *Magister Conradus hæresim*, ait ALBERICUS, *ita putavit ex toto deprehendere, si testes, qui se confitebantur aliquantulum criminis eorum confcios, in illorum absentia reciperentur, & dictis eorum simpliciter crederetur*; ita ut semel accusato talis daretur optio, aut sponte confiteri & vivere, aut innocentiam jurare & statim comburi, & ecce falsos testes ab hæreticis subornatos adduxit inimicus &c. Et magister nulli, quantumvis altæ personæ locum dedit legitimæ defensionis, nec etiam confiteri proprio sacerdoti, sed accusatum oportuit confiteri se hæreticum esse. Taliter quidam abjudicati maluerunt innocenter cremari & salvari, quam mentiri de crimine turpissimo „ Et GODEFRIDUS ita habet: „ Et propter veras hæreses & propter fictas multi nobiles & ignobiles, clerici, monachi, inclusæ, Burgenfes, rustici, a quodam fratre Conrado ignis supplicio, nimis præcipiti sententia sunt addicti. Nam eodem die, quo quis accusatus est, seu iuste, seu iniuste, nullius appellationis, nullius defensionis refugio proficiente, est damnatus & flammis crudeliter injectus (y) „ Hæc scilicet illa erat præclara ju-

U 2

(y) TRITHEMIUS in *Chronico Hirsaugiensi* ad An. 1215. §. ult. addit hunc Conradum de Marpurg *judicio ferri candentis, si negassent hæresim, probare consuevisse* post alla subiungens: „ Fuerunt, qui crederent

„ eum plures innocentes damnavisse propterea, quod candens ferrum a peccatis „ nullum reperisset immunem, etiamsi nullius hæresis unquam infectus exstisset „

risprudencia criminalis medii ævi, quam judices Westphalici seu Vemici strenue propagaverunt.

CXXXVIII. Iste plane modus etiam in causâ magiæ ab Inquisitoribus retentus fuit, immo per torturas expressis confessionibus ad summam anomaliam deductus, quem doctissimus P. FRID. SPEE (z) sua ætate minime mutatum sequentibus deploravit: „ Juvabit hunc pretextum repetendæ torture autoritas Jacobi Sprengeri, & Henrici Insitioris, qui hæreticæ pravitatis inquisitores a sede Apostolica quondam (1484.) in germaniam missi fuerunt. Nam hi expressè se docent sæpius torqueri posse non fatentem per modum non quidem repetitionis sed continuationis. Verba eorum ita habent (a): „ Quodsi nec poterit reus ad terrorem vel etiam veritatem induci, tum pro secunda aut tertia die quæstionandum erit, ad continuandum tormenta, non iterandum, quia iterari non debent, nisi nova supervenissent indicia. Fertur coram eo sententia in modum, qui sequitur: Et nos præfati Judices assignamus tibi tali diem talem ad quæstiones continuandum, ut a proprio tuo ore veritas audiat. Sic illi nimis præclare. Quis jam judicum malevolorum non apertum habet ostium faciendi quod velit (b)? Non repetemus, inquit, torture, absit sane, ut id sine novis maximisque indiciiis faciamus; continuabimus solum alio die, dum veritas elucescat: scimus repeti non posse, est id contra leges ac rationem, nolumus tam esse inhumani & crudeles, continuabimus duntaxat; continuari enim posse didicimus, & Autores sequimur viros in hac materia versatos, Inquisitorum munere per Germaniam functos Theologos & religiosos: sic igitur illi se tuebuntur. Nescio, quid dicam! ita viros religiosos ac Sacerdotes loqui posse & ludere in re tam seria? Nam certe irreligiosa hæc mihi crudelitas videtur; & vereri incipio, immo sæpe ante sum veritus, ne præ-

(z) In *Cautione criminali* 1631. edita Dubio XXIII. n. 3.

(a) In *Malleo Maleficarum* jamdum cum aliis *Traſactibus Lugduni* 1669. 4. edito P. III. q. 14. p. 245.

(b) Quid? quod errorem suum tuiti sint judices? Mentuntur ajunt vel in ipso Sacramento pessimæ deceptorices (Saga), in equaleo duntaxat verum dicunt, hic decipere non possunt. Ita SPEE dubio XLIV. circa fin.

„ dicti Inquisitores omnem hanc Sagarum multitudinem primum in
 „ Germaniam importarint torturis suis tam indiscretis, immo inquam
 „ verissime discretis & divisis „.

CXXXIX. Hic autem recte is etiam modus procedendi erat, quo semper innocentissimi quique perierunt, atque experientia ipsa omnium seculorum edocuit maxima quæque mala orta esse ex illegitimo nempe hujusmodi processu. Exemplum profecto ipse SÆPUS triste de Christianis sub Nerone attulerat, qui incendium Urbis Romæ in Christianos innocentes rejecit, quod rumor constans ipsi tanquam auctori tribuerat. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, scribit TACITUS (c) „ & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia invisos vulgus Christianos adpellabat — Igitur PRIMO correpti, qui Futebantur. DEINDE Indicio eorum multitudo ingens haud perinde in crimine incendiï, quàm odie humani generis convicti „. En quomodo ex nihilo longa nascatur injuria! si ex fama, confessione propria tormentis vel severitate procedendi expressa, & confitentium denunciationibus solis procedatur (d). Quæ omnia ad crimen Magicæ artis hominibus impingendum haud difficile erat conquirere. Nam fama tales homines dari semper & ubique erat ex demonstratis; mulieres præcipue ipsæ se similibus facinorum ex debilitate sexus reas fecerunt, etiam sine tormentis. Adnotat id CANTIPRATANUS (e): „ Incubos dæmones, „ inquires, oppressisse feminas quasdam; alias venereis confabulationibus „ ad concubitum illexisse in Confessione pluries audivimus „. Magistratus inquirentes præjudicium auctoritatis invexerunt, auctum ex variis variorum populorum legibus non intellectis, auctorumque locis antiquorum male adplicatis. His omnibus fama indies crescebat, calumniatores, quos reprimere Carolus M. & alii (§. CXIV. CXVII.) congruum

U 3

(c) Annal. L. XV.

(d) Quas turbas perversa inquisitio in crimen læsæ Majestatis sub variis Imperatoribus in republica romana excitaverit, ex Tacito, Marcellino & aliis abunde notum. SENECA de benef. III. 26. Sub Tiberio

fuit accusandi frequens & pene publica rabies omni civili bello gravior. Excipiebatur sermo, simplicitas: jocantium nihil erat tutum, omnis saviendi placebat occasio.

(e) L. II. c. 57. p. 546. adde S. Agobardum §. 127.

duxerant, confirmabantur in calumniis, denunciationes ex ipsa fama jam satis veritatis adquisivisse videbantur, ita ut nec in earum veritatem amplius inquireretur, auctoritas Magistratuum quotidie major fiebat, adeo ut crimen artis Magicæ vel negare jam esset se magicæ sensu suo suspectum reddere, quin *proxim*, ut aiebant, *ipsum Ecclesiæ* convellere, nemo denique paullulum prudentior audiretur (*f*), suspicionum nempe ac credendi temeritate publica auctoritate stabilita.

CXL. Planxit miserum hunc Germaniæ, immo magis totius Europæ, qua processus hic inductus fuit (*g*), statum *SPEUS* & præcipue mala calumniarum pessimarum ob oculos ponit singulatim in dubio XXXV. cujus numerum V. exscribam: „*Ni Magistratus,*
 „ monebat is graviter, *serio rem hanc curet*, non alia jam ulla via est,
 „ qua curetur. Una esse poterat, si concionatores & viri spirituales
 „ in venenatas linguas (detraكتورum) gladium Spiritus educerent,
 „ quod est verbum Dei. Sed nunc ea tempora sunt, ut si excindi
 „ hæ pestes debeant, opus sit, ut dicat Deus, quod olim, *a san-*
 „ *ctuario meo incipite* EZECH. IX. v. 6. Præeunt sæpe detrahentibus
 „ & susurrantibus viri spirituales & clerici æque incautæ linguæ
 „ ac ceteri, quos coercere oportebat. Dolor est cordi meo, cum
 „ audire cogor viros nonnullos etiam religiosos, diffamatæ & apud
 „ suos & apud externos credulitatis & garrulitatis, qui quidvis eblate-
 „ rent sine connexionem & iudicio, mirifice hic ineptire, & ut quid-
 „ que uticunque evenerit, omnia incantationibus adscribere. Pri-
 „ mi omnium inelamant, non esse dubium, quin hæc a sagis prove-

(f) Triflia exempla habet TARTAROTUS Congr. L. I. c. 8. P. *SPEUS* refert duos Inquisitores ausos dicere, postquam laudatissimi theologi TANNERI Commentarium perlegissent, se eum hominem, si nacti essent, non dubitatu-
 „ rous in equaleum conicere, videlicet, quod ille prudentissime & solidissime admonet negotia sagarum caute esse tractanda; indicio, ut iis visum est, *sufficienti ad torturam. Dubio IX. rat. 8. & Dubio*

XXXIII. circ. fin. Quare & Reis defensores negabantur ib. dub. XVII. p. tot. Dub. XVIII. coroll. 11. In quam rem ineptissime quidam allegabant l. *quisquis* §. 2. C. ad L. Jul. Maj. 1. per omnes. 6. C. de def. civit. cap. fin. *de hæret.* in 6. ubi de criminibus probatis & notoriis sermo.

(g) Exempla triflia sunt iterum apud Tartarotum.

„ niant , latissime se effundere hanc luem , & quas opprimere omni
 „ modo suspiciones debebant , ipsi foveant ; tum deinde , ne non
 „ aliquid intelligere ac posse videantur , legunt exorcismos , lustrant
 „ domos , præbent sacra amuleta , & in his nescio , an quædam etiam
 „ superstitiosa , certe a communi Ecclesiæ usu aliena , ut nuper de-
 „ prehendi . Jactant per domos , quæ sagarum malignitas & conta-
 „ gio sit , perpetuas hic reculas & fabellas habent , quas gar-
 „ riant . Quodsi deinde , quæ naturalia fuere , naturaliter pe-
 „ reunt , tum demum cum exorcismis & amuletis suis triumphum
 „ gerunt , ac plebi admirationem , prudentibus risum cient , qui
 „ utique non parum ægre ferunt anilem illam in spiritualibus viris
 „ pruriginem detrahendi & garriendi . Quæ hic igitur correctio ab
 „ iis speranda est , qui ipsimet præ ceteris correctione habent opus ?
 „ Itaque nuper audio , cum concionator quidam , ut impruden-
 „ tes in eo genere sunt nonnulli , curiosius deduxisset , quam occul-
 „ te serperet Magiæ crimen , quamque variæ essent ei nocendi
 „ viæ , & similia ; ita omnem urbem cogitationibus & fabulis imi-
 „ plevisse , ut nihil non hominum ac rerum suspectum esset , in-
 „ credibili cum omnium perturbatione & laceratione charitatis &
 „ societatis humanæ „

CXLI. Debuerunt hæc ita simul proponi , ut origo & præ-
 gressio processuum magicorum innosceret , atque præparati ad se-
 quentia penitus intelligenda accedamus . Id igitur notandum Seculo
 XIII. nondum inquisitores Sedis Romanæ sibi vindicasse cognitionem
 de Magis . Nam ALEXANDER IV. expressim constituerat : „ Peltis
 „ inquisitores hæreticæ a Sede Apostolica deputati de divinationi-
 „ bus aut sortilegiis , nisi hæresin saperent manifeste , intromittere se
 „ non debent , nec punire talia exercentes , sed eos relinquere suis ju-
 „ dicibus puniendos (h) „ Ergo Sagæ vel Magi habiti a Judicibus
 „ ordinariis ad accusationem præcedentem puniti recepto tum processu
 „ accusatorio . Atque huc pertinet , quod in jure provinciali Saxoni-
 co eodem Seculo medio homo privatus partim ex legibus supra re-

---

(h) C. S. §. sane de hæret. in IV^{to}.

cēnsitis populorum germanicorum, partim ex Romanis decerpit art. 13. „Welcher Christen Mann oder Weib ungläubig ist, oder mit Zauberey umgehēt, oder mit Vergiftniß, und der überwunden wird, soll man ihn auf einer Horden brennen (i). Unde claret Compilatorem hunc Magiam ut partem idololatriæ ethnicæ, quæ inter Christianos non debeat tolerari, respexisse, & non aliter puniri voluisse, quam si *nocenter exerceatur* seducendo, vel venenis occidendo. Deferimur ad Seculum XIV. in cujus principio, scilicet 1303. Episcopus Coventriensis in Anglia Romæ multorum enormium delictorum reus factus est, inter quæ etiam illud erat: *Quod diabolo homagium fecerat, & eum fuerit osculatus in tergo, eique locutus multoties*, quod idem deinde mulierculis sagis & Magis habitis sæpe adfectum est. BONIFACIUS VIII. P. tunc sedens ad has denunciationes mandavit inquire, quumque meras fuisse sycophantias reperiretur, Episcopus plene fuit absolutus (k). Deinde occurrit alia Bulla JOANNIS XXII. qui ab anno 1316. usque 1334. sedit, in qua constituit, ut contra eos, qui dæmones certis cerimoniis magicis ad danda responsa alliciant, per competentes judices ad infligendas pœnas procedatur *præter bonorum confiscationem dumtaxat, quam de jure merentur hæretici* (l), manifesto indicio, quod inquisitores Romanæ Sedis nondum contra magos ut hæreticos processerint.

CXLII. Sed paullo post a Doctoribus Jurum & quæstoribus italicis tota rerum facies immutata est circa medium Seculum XIV. Quare notandum BERNARDUM COMENSEM Inquisitorem ex Ordine Prædicatorum, qui circa annum 1510. morte decessit, scripsisse, quod *SECTA STRIGUM pullulare capit tantummodo a centum quinquaginta annis citra, ut apparet ex processibus Inquisitorum antiquis, qui sunt in archivio*

(i) v. originalia verba germanica veteris Saxonice dialecti in editione Speculi Saxonici a GÄRTNERO data Lib. II. p. 198.

(k) v. Bullam Bonif. ap. RYMER. Aſſ. Public. T. II. p. 934. quæ data est VI. Idus Junii Pontif. anno nono Anagninæ.

(l) Non habetur hæc bulla in corpore Juris Canonici, edita a Petro Binsfeldio in sine tract. de confession. malefic. edit. Colon. 1623. 8. p. 612. Est autem sine anno data Avinionæ. Inc. *Super illius specula*

chivis Inquisitionis nostræ Comensis. Ita ille (m). Itaque ab Anno 1510. retro computando initium processibus magicis datum invenietur circa An. MCCCL. Inde sciendum Bartolum ingentis tum autoritatis Jurisperitum, qui mortem An. MCCCLV. obiit, eodem fere tempore de femina quadam, quæ pro saga habebatur, consultum eam igni addixisse, cujus consilium, quum admodum notabile sit, integrum hec subijciam, ut apud Zilettum (n). exstat. Consultus is fuerat a JOANNE DE PIOTI Episcopo Novariæ (o) in ducatu Mediolanensi, domino Oppidi Orthæ & Ripariæ, quid agendum esset cum hac muliere sua subdita, quam ex inquisitorum relationibus depinxerat; cui Bartolus ita respondit:

CONSILIUM DOMINI BARTOLI DE SAXOFERRATO

U. J. D.

*M*ulier striga de qua agitur, sive latine loquendo Lamia debet tradi ultimo supplicio & igne cremari. Fatetur enim Christo & baptismati renunciaſſe, ergo debet mori juxta dictum D. N. J. Ch. apud Joannem c. 15. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum & in ignem mittent & ardet. Et lex evangelica prævalet omnibus aliis legibus, & debet servari etiam in foro contentioso, cum sit Lex Dei. C. de sum. Trin. L. cunctos populos. Item confitetur dicta striga sive lamia se crucem fecisse ex paltis & talem crucem pedibus conculcasse & crucem ipsam dedita opera fecisse, ut illam pedibus conculcaret, suppeditaret, ergo ex hoc solo etiam debet morte puniri. L. nemini liceat signum Salvatoris &c. ubi tex. & glossa. c. si Canonici §. ceterum de Off. Ord. in 6. Ulterius hæc striga confitetur se adorasse diabolum illi genua flectendo, ergo debet capitali-

X

(m) in Tr. de strigibus c. 4. Mall. Malef. T. II. P. II. p. m. 114.

(n) Consil. sel. in causis criminal. edita. 1577. Brcl. fol. T. I. p. 8.

(o) Cl. TARTAROT. Congress. L. I. c. 7. §. 3. notat hunc Episcopum prætermitti ab UGHELLO in Italia Sacra.

ter & ultimo affici supplicio, cum lege Cornelia de Sicar. teneatur ex Scto, qui mala sacrificia fecerit. tex. ad L. Corn. de Sic. L. ex Scto. Confitetur etiam pueros tactu stricasse & fascinaſſe, adeo, quod mortui fuerint, & de eorum morte conſtat, & matres ſuper hoc dederunt querelas; ergo ipſa ſtriga tanquam homicida debet mori. t. t. ff. & C. ad L. Corn. Audivi enim a ſacris quibusdam theologis has mulieres, quæ Lamiæ ſive Strigæ nuncupantur, tactu vel viſu poſſe nocere etiam uſque ad mortem faciando homines ſeu pueros ac beſtias, cum habeant animas infectas, quas demoni devoverunt. Et facit illud Virgilii ecl. 3. Neſcio quis teneros &c. cum poetas allegare ſit licitum. ff. de contr. emt. L. 1. Sed in hoc ultimo, an tactu, vel viſu poſſint ſtrigæ ſeu lamiæ uſque ad mortem nocere, remitto me ad Sanctam Matrem Eccleſiam & ſacros theologos, quia in hoc puncto pro nunc nihil determino, cum aliæ cauſe præmiſſæ ſint ſufficientes ut ipſa ſtriga ultimo ſupplicio detur, & ejus bona conſiſcantur ac publicentur fiſco D. Joan. Ploti Episcopi Novariæ domini in ſpiritualibus & temporalibus oppidi Orthæ & Ripariæ, ex quo loco eſt ipſa ſtriga, & habetur in decret. c. vergenti. de hæret. ubi pro crimine hæreſis bona conſiſcantur, cum ſit crimen læſe Majestatis divine, ſicuti conſiſcantur pro crimine læſe Majestatis temporalis, etiamſi eſſent filii catholici ipſius hæreticæ. Sed an ubi iſta ſtriga veniat ad penitentiam, & ad catholicam fidem revertatur errorem ſuum paratâ publice abjurare, ad arbitrium D. Jo. de Plotis Episcopi Novariæ debeat eidem quoad penas temporales & mortem hujus ſæculi parci? Et dico, quodſi in continenti poſt deprehenſionem erroris revertatur ad fidem, & ſigna penitentiæ in ea appareant, et tunc eidem debeat parci, alias non, ſi timore penæ peniteat. Hoc autem D. Episcopi de Plotis & D. Inquiſitoris arbitrio collocandum dico L. 3. ibi: tu magis ſcire potes ff. de teſt. Ubi autem concederetur eam fuiſſe homicidam, ex penitentia non evitaret penam mortis hujus ſæculi ff. de furt. L. qui ea mente. Sed ut dixi ſuper homicidio remitto me ad Eccleſiam Sanctam.

EGO BARTOLUS DE SAXOFERRATO.

CXLIII. Habes heic Lector primum Conamen inquisitorum, quo illi causam suam reddere bonam adlaborarunt, eandem auctoritate Jurisperitorum firmaturi. Si ipsum Consilium attente illustraveris, advertes in transitu miserrimam plane conditionem jurisprudentiæ criminalis deficiente quadam lege publica criminum vindice, uti in Germania est Carolina &c. quippe Bartolo legem Evangelicam ad poenas sanguinis accersente, quæ tamen omnis mansuetudinis magistra Clericorum irregularitatis poenas introduci suavit. Sed videtur auctor poenas alterius vitæ esse normam poenarum hujus mundi satis ridicule sensisse. Taceo de legibus romanis adductis, & de auctoritatis Virgilianæ adjumento, ubi Bartolus vix non movet quæstionem, an Poetas adlegare liceat, quasi non potius de aptitudine, quam de licentia ejusmodi adlegationis dubitari debeat. Porro tamen miraberis Bartolum nullam expressam de arte magica mentionem facere, immo manifeste de illo physico animæ mortiferoque influxu, quo Lamiæ mulieres nocere vel inficere credebantur, opinione a græcis (§ LXIX. not. c) & Arabibus (§ CLXXXIX.) adducta, dubitasse, præcipue, quum de puerorum morte constare dicat. At videtur aliquid Philosophiæ sanioris olsecisse mortem hanc scilicet posse esse naturalem. Interim Inquisitoribus mire devotus, quos sub *Sancta Ecclesia* intelligit, feminam hanc pro blasphema, immo etiam hæretica, hæreticorumque poenæ subjacere declarat. Ut tamen iterum clausula salutari, si mulier ad poenitentiam veniat, consilium suum præmuniat, & ita satis commendat. Interim nec inerebatur hæc muliercula tantas iras, quod ea palam fanatica & delira ex eo solo revincatur, quod sibi tam facile persuaserit se pueros solo obtutu occidisse; unde dijudicandæ ejusdem confessiones, quæ omnes principiis humanarum actionum destruantur. Quare lubentes credimus, quod autores Mallei Maleficarum (p) consignarunt, tales mulierculas in sacramentalibus confessionibus asserere, se nunquam VOLUNTARIE adhæsisse, & plura maleficia coactas a demonibus (prout sibi persuaserant) intulisse; & quod SILVESTER PRIERAS

X 2

observavit: *Fidem negant ore, etsi non corde* (q). Itaque exuberante Phantasia non dolose peccantes, aut criminum, quæ ab aliis audiunt, se insimulantes, jam inde metulosæ & pusillanimes redditæ, quod se in publico odio vivere intellexerint, pœnam hæreticorum hærefiarchisque exæquari minime omnium merebantur. Et tamen Legulejorum importunitas heic non subsistit.

CXLIV. Confiscatione enim bonorum, quam Bartolus contra Bullam JOANNIS XXII. eos, qui *demonibus immolant, hos adorant, fabricant, aut fabricari procurant imagines, annulum, speculum &c. magice ad demones inibi alligandos &c.* & ab his petunt responsa, sola excommunicatione damnantem (§. CXLII.) invexerat, non contenti, etiam miseris his pœnitentiam prodesse non debere statuerunt. Sic etenim aperte Autores Mallei docent, quod *Strigæ quantumcunque peniteant, & ad fidem revertantur, non debeant, sicut alii hæretici, carceribus perpetuis mancipari, sed ultimo supplicio puniri* (r), quibus paria statuit MARTINUS DELRIO (s). Atque hæc jurisprudentia a doctoribus fanaticismo abreptis efficta totam occupavit Europam, donec procedente tempore cum quibusdam aliis hinc inde confiscatio aboleretur (t). Posteriores confiscationem tueri volunt ex L. *nullus aruspex* 3. C. de Malef. sed præterquam quod mulierculæ nostræ miseræ cum aruspicipibus (§. XXXVIII.) non possint componi, in d. L. *aruspices* comburuntur, & illi solummodo, qui aruspicem advocaverit, adiunguntur bona. Melius ergo adlegassent JULIUM PAULLUM, qui *Lib. V. tit. 23. n. 18.* de suo ævo testatur iis, qui libros magicæ artis penes se habuerint, bona adimi. Neque sic vero se expediissent. Ma-

(q) *De Strigimagarum demonumque mirandis* L. II. cap. 1. punct. 3.

(r) Part. I. q. 14. in f. Part. III. q. 19. in fin.

(s) v. CL. TART. Congr. L. III. c. 4. §. 5.

(t) v. MAURIT. *Confil. Kilon.* Part. I. Conf. V. p. 76. & Conf. XXVI. p. 370. Late JOAN. LEIB in *Confiliis germanicis*

editis Fræf. 1666. 4. p. 132. seqq. de confiscatione, quam nec in ulla Saxoniz parte, nec in Comitatu Hennebergensi nec apud ullum fere protestantem statum receptam fuisse docet. Cf. HARPRECHT ad §. 5. *Inst. de publ. judic.* n. 397. — 404. Quomodo vero mirabilis illa de testium pœnitentia doctrina se ipsam aboleverit, a nobis libro II. cap. I. exponetur.

gi enim veteres quum omnium hominum classi insidiarentur (§. XXXII. seqq.), partusque in ventre quoque necandos conducerent (§. CIX. not. m.), proximum læsæ Majestatis crimini si non idem scelus patrarunt, (cf. l. 12. C. Th. de pagan. & Sacr. sup. in fine §. CV.) adeoque & bonorum ademptione, crimini illi propria & igne puniuntur, quinimmo & CONSCIENTIA artis magicæ, prouti criminis Læsæ Majestatis, summo supplicio vindicatur. PAULL. *ibid.* & Impp. apud Pariatorem LL. R. & M. Tit. XV. (u). Non male ceteroquin ex ipsis placitis illorum Doctorum ratiocinatur FACHINÆUS IX. 87. male feminis strigibus adplicari confiscationem bonorum, hæreseos poenam, quia & illas majori quam hæreticos poena persecuti sint poenitentiae scilicet effectum quoque eis negantes. Hactenus responsum BARTOLI, & quæ connexa Doctorum decreta videbantur, nos tenuerunt. Redimus jam ad finem seculi XIV, in quo hominum insanorum de arte magica disputationibus effectum est, ut hujus artis systematica doctrina quæreretur, adeoque quod aliter fieri non poterat, in horrendas propositiones Christiani multi prolaberentur, quas numero XXVII. ACADEMIA PARISIENSIS A. MCCGLXXXXVIII. condemnare necesse habuit (x). Aliquas enotabo: „ Quod per artes magicas dæ-

„ mones in lapidibus aut imaginibus nomine eorum consecratis co-

„ gere non sit idololatria; quod artes magicæ & similes sint irrationabi-

„ liter ab Ecclesia prohibitæ; quod Deus per eas inducatur dæmo-

„ nes compellere suis invocationibus obedire; quod Sancti Prophe-

„ tæ & alii per tales artes habuerint suas prophetias, & miracula fece-

„ rint, aut dæmones expulerint; quod imagines de ære vel plumbo

„ vel auro vel de cera alba vel rubra vel alia materia baptizatæ &

„ exorcizatæ consecratæ secundum prædictas artes & sub diebus cer-

„ tis habeant virtutes mirabiles; quod dæmones boni sunt aliqui be-

X 3

(u) Rejicitur inde CUIJACII & ALBERTICI GENTILIS interpretatio, qui *confcios artis magicæ* sumunt pro *scientibus*, non *exercen-*
tibus, aut *consentaneis*, seu *conficiis*.

(x) Decretum facultatis Theologicæ pa-

ris. *contra superstitiosos errores artis magicæ* est in *Mall. Malef. T. II. P. II. p. m. 171.* Et post WIERII *Librum de prestigiis dæmonum.*

" nigri, alii omnia scientes, alii nec salvati, nec damnati; quod
 " fumigationes, quæ sunt in hujusmodi operationibus convertuntur
 " in spiritus; quod unus dæmon sit rex Orientis & præsertim suo
 " merito, alius Occidentis, alius septemtrionis, alius meridiei; quod
 " cogitationes nostræ intellectuales & volitiones interiores immedia-
 " te causentur a cælo, & quod per aliquam traditionem magicam
 " tales possint sciri; quod per quascunque artes magicas possimus de-
 " venire ad visionem divinæ essentiae vel sanctorum Spirituum &c. " .
 Quis credat se inter Christianos deversari?

CXLV. Sed & anno vigesimo octavo seculi subsequi XV.
 eadem Academia proscribere debuit medici cujusdam Montepessula-
 ni curandi modum, qui ad curandos renes figuram Leonis cum certis
 characteribus in numismate sculptam commendaverat (y). Adparet
 inde, quod medici pariter in dilatanda opinione artis magicæ nihil
 desiderari passi sint, verum ex ignorantia in rebus physicis & ineptia
 in arte salutari plurimum etiam uti olim (v. not. s. ad §. CXIV.)
 ita & nunc contribuerint. Confirmatur ex eo, quod tunc temporis
 infantes rachitide laborantes pro partibus a diabolo suppositis habue-
 rint, uti Vir præstantissimus LAUR. HEISTERUS palam fecit (z).
 Inter Theologos habemus iterum specimen disputationis scholasticæ a
 Monachis in districtu Bononiensi excitatæ, quos SIXTUS IV. ait *tanta*
temeritatis fuisse, ut veriti non sint disputando & prædicando asserere, non esse he-
reticum & a puritate fidei alienum dæmonum expectare responsa. Quare Ponti-
 fex Vicario generali Bononiensi commisit, ut omni opportuna diligen-
 tia adhibita in horum assertores inquirat, & sibi quæ compererit,
 quæque scandala propterea exorta sint, fideliter referat. Datum est
 Breve An. MCCCCCLXXIV. mense Junio (a). Sed aucta suis quo-
 tidie temporum calamitas. Vesanis inquirendi furor, accusandi li-
 centia, auctoritates rerum judicatarum, fomes inde superstitioni hu-
 manæ suppeditatus, nutritum mutuum, populare odium, exaltatus

(y) v. *Mell. Mal. T. II. P. II. p. m. 175.*

(a) Ap. PETR. MATHEI in VII^{mo}. De-

(z) In *Progr. ad diff. indug. de Rachiti-* *cret, Lib. V. tit. 12. c. II.*
de Helmsia d. 1725. 4.

demum populorum fanaticismus tam Magiæ plena esse omnia persuaserant, ut remedium malis catervatim enascentibus frustra ab aliis quaereretur, quin hi ipsi, qui contra hiscere auderent, Magiæ quam supponebant diabolicæ suspicionem incurrerent. Inquisitores causæ suæ servientes rem totam ad ipsum INNOCENTIUM VIII. P. deferunt, eumque flagitant, ut inquisitionem contra Magos sagasque sua auctoritate firmet. Rescribit is, quodsi tales homines reperiantur, eos omnino puniendos esse; qua in Bulla id notare licet, fundamentum Pontificis in eo consistere, hos homines a fide catholica deviare, fidem ipsam, quam in sacri susceptione baptismi susceperunt, ore sacrilego denegare, quam plurima mala instigante diabolo (quod diligenter animadverti velim, nulla enim sit pacti mentio diabolici) procurare & innumera scandala præbere; quæ si revera, ut ab inquisitoribus istis Pontifici suggerebantur, facta fuissent, nemo sanus gravissima castigatione non digna judicaret. Acta sunt hæc An. MCGGCLXXXIV. nonas decembres, pontificatus anno primo (b). Bullæ pontificiæ MAXIMILIANUS I. Bruxellis tum degens simpliciter subscripsit, inquisitoresque in suam protectionem recepit An. MCCCCLXXXVI. mense Novembri, regni sui anno mox primo (c). Atque ita effectum est, ut inquisitores sedis pontificiæ sibi in crimen magiæ tamquam hæreseos sectam, jurisdictionem, tum vero maxime in Italia privative, ut ajunt, vindicare inciperent, postquam in Germania eorum Officium cum JACOBO HOCHSTRATANO, vergente ad medium seculo XVI. expirasset, in qua deinceps ordinarii locorum judices soli, methodo tamen ab Inquisitoribus inducta de eo cognoscebant.

CXLVI. Hoc loco non incongruum duxi speciatim de Austria aliquid adferre. Scribunt auctores Mallei (d) in hæc verba:
 „ Fuerunt maleficæ dudum ante XXX. Annos in confinibus Sabau-

(b) Bulla existat ap. PETR. MATHEI l. c. c. 4. sed sine Anno, qui desumi debet ex Adprobatione Universitatis Colonienfis *Malleo Maleficarum*, inquisitorum horum testui, subiecta.

(c) Hoc idem in dicta *adprobatione* notatur.

(d) Part. II. q. I. c. 2. p. m. 105.

diæ versus dominium Beimensum, ut recitat Nider (e) in suo Formicario; nunc autem in confinibus Lombardiæ versus dominium ducis Austriæ, ubi & Inquisitor Cumanus uno anno quadraginta & unam maleficam incinerari fecit, & fuit Anno Domini MCCCCLXXXV., qui etiam adhuc continue inquirendo laborat. Addunt alibi (f) certas alias ad dominum Archiducem Austriæ SIGISMUNDUM fugam capeffivisse. Quum vero auctores malei An. MCCCCLXXXVI. tristissimum hoc opus consarcinaverint, patet circa hos annos primam ex vicina Italia Sagarum Stragem in Tirolim penetrasse; fuit etenim SIGISMUNDUS Tirolensium princeps; quem etiam laudant iidem, quod revera uti catholicus princeps & precipuus zelator in exterminium maleficarum cum assistentia reverendissimi ordinarii Brixienfis non mediocriter laboravit (g). Attamen sagax hic Princeps, quæ in deplorabili hac causa egit, nonnisi communi torrente victus; postquam prius his mulieribus asylum dedit, egisse dicendus est. Longe enim alia ipsi mens federat, & sapientiores volverat cogitationes, quas, si iis quid promovere potuisset, profecto non suppressisset. Ausus tamen est eas exponendo dubitandi prudentioribus occasionem suppeditare, ut per dubitationes ad veritatem pertingerent. Itaque sententiam suam dicere consultum duxit per ULRICUM MOLITORIS studii Papiensis decretorum doctorem (non credo fuisse Professore Papiae, quod Cl. TARTAROTTUS scribit, sed, ut tum mos erat, Juris Canonici ibidem doctorem creatum) & curiæ Constantiensis causarum patronum. Hic principis egregii cogitationes in formam dialogi redegit, ea tamen arte, ut semper reliqui duo colloutores, videlicet ipse ULRICUS & CONRADUS ESCHAZ civitatis Constantiensis plurium annorum prætor ex præjudiciis communibus SIGIS-

MUN-

(e) JOAN. NIDER Ord. Præd. Sueviam sub initium Seculi XV. Inquisitor, cuius Formicarii liber quintus insertus est Maleo. Vidit ego libri sequentem editionem literis monachalibus f. l. hoc indice: *Formicarius Joannis Nyder theologi profundissimi pulcherrimus Dialogus ad vitam Christianam exemplo conditionum Fornice incitati-*

vus, historisque Germanie refertissimus. Argentine 4. Præfationem præmisit JACOBUS VOMPPELING ad *Heinricum de Hewen* antiquissimæ Curiensem Argentinenis Ecclesiæ Custodem thesaurarium & Archidiaconum.

(f) P. I. q. 11. p. m. 68.

(g) P. II. q. I. c. 12. p. m. 151.

MUNDI dicta videantur convellere, quod ita temporis circumstantiæ exegerant (h).

CXLVII. Volupe interim est legere plenas sanæ vividæque mentis, plenas rationis & consilii objectiones, quibus SIGISMUNDUS utitur. Dialogus duodecim capitulis absolvitur, eumque sub Sigismundi ejusque sapientissimorum consulum, præsertim clarissimi viri Conradus Sturzel U. J. D. & principis secretarii (i) correctione se confecisse testatur Ulricus, a quo se eloquentiæ emolumenta jurisque sententias fuisse proficitur. Videamus specimen eruditionis illorum, qui tum Magiam defendebant! C. I. CONRADUS sagas probat 1) ex fama juxta proverbium Philosophi ut fama, quam omnes famant, non omnino perdat. 2) ex confessionibus earum in tortura factis. SIGISMUNDUS reponit famæ se non invidere, neque confessioni tortuali, sed rectam disputationem auctoritate & ratione concludi; & se, quod maleficæ mulieres nihil sciant, eo moveri, quod alias 1) principes non opus haberent temporibus belli clientulos militesque conducere, sed satis ef-

Y

(h) Editus est hic dialogus literis monachalibus in 4. sine loco & anno sub titulo: *De laïcis & pythonicis mulieribus, teutonice Unholden vel Heren* Constat 7. phil. & 6. figuris ligneis, quæ deliria de sagis communia risui, ut videtur, exhibent. Annus editionis ex conclusione elici debet. Ita enim finit ULRICUS: „Accipe igitur gloriosissime Princeps hanc disputationem hujus tractatus, quem ad honorem tue Excellentie & bonarum mentium serenationem sub tue Celsitudinis emendatione elaboravi. Et si quid minus officiose elaboratum, & seu a tramite veritatis deviare inveneris, illud ignorantie mee potius quam presumptuositati attribue, & me servulum tuum commendatum gratiusculiter suscipe. Vale igitur felix eternum patrie decus, deque ac omni populo amabilis colendissime Princeps. Ex Constantia An. D. 1489. die decima Januarii. Tue Celsitudinis humilis Confiliarius & servulus Ulricus Molitoris de

„Constantia decretorum D. „ Videtur hinc iste tractatus eodem anno post mensem Januariarium editus. Post hanc antiquiorem editionem non vidi quam illam, quæ elegantibus typis Parisiis ap. *Ægidium Corrozet* An. 1561. 8. prodiit, quam germanica per Conradum Lautenbach versio cum Lamb. Danaei dialogo de Veneficis Fræf. ad Mœn. 1576. edita excepit, immo eodem anno, addito Jac. Vallicii libello Colon. & rursus Colon. 1595. 8. dialogus noster de lamis & Pythonicis lucem aspexit. Recusus in collectione tractatum Malleo Maleficarum adjectum Lugduni 1669. 4. T. II. P. I. p. 17—44., sed clausula, quam ex prima editione exscripsi, mutilus.

(i) De hoc invento inter carmina SEBASTIANI BRANT Basil. 1498. 4. opera & impensis Joh. Bergmann de Olpe fol. g. ii. carmen ad clarissimum Romanorum Regis Cancellarium Dominum Conradum Sturzel jurium interpretem præstantissimum de monstruoso partu apud Vormaciam An. D. 1495. 4. Idus sept. edito.

set mulierem talem pythonicam advocare, eidemque saluum conſultum addicere & hortari, quatenus ſuper hoſtium terras grandines, fulmina & tempeſtates provocaret. 2) quod ex fide certum ſit, ſolum Deum ſtellarum & elementorum gubernatorem eſſe, non igitur mulieres lamias adjutorio dæmonum illum ſummum motorem poſſe in ſuo motu impedire. CONRADUS excipit, quod in Scriptura Exodi c. 7. maleficos aquam in ſanguinem vertiſſe, & agros ranis confudiſſe, quod Job c. 1. legatur diabolo procurante ventum vehementem irruiſſe a regione deſerti, & oppreſſiſſe liberos Jobi, quod (hæc vero nova interpretatio gloſſæ fuit,) quatuor Angeli ſtantes ſuper quatuor angulos terræ tenentes quatuor ventos, ne flarent, memorati in *Apocal.* c. 7. ſint diaboli, quæ ſententia jam rejecta fuerat ab Academia Parienſi (§. CXLIV.). SIGISMUNDUS miratur diabolos appellari Angelos, & dicit, forte ibi tantum Johannem narrare viſionem ſuam, & dare nobis ſuæ viſionis exempla, reclamat CONRADUS: „ Di-
 „ gniffime Princeps non opus eſt exemplis, dum res ante oculos
 „ exiſtit, ut audiſti a Maleficis coram Pharaone & a geſtis Job „
 atque ſic ab actu ad potentiam argumentum ducendo finit Capitulum.

CXLVIII. Capitulo II. abſurdas fabulas de nocuentis infantibus illatis, contracturis & claudicatione per maleficia procuratis, & de impotentia coeundi inducta ex detortis Patrum textibus, ex Can. ſi per ſortiaras (§. CXXVIII.), cujus auctorem faciunt *Hincmarum Papam*, ex *legenda SS. Simonis & Judæ*, ex aſſertionibus Medicorum tunc viventium ULRICUS & CONRADUS Archiduci naturæ curſum non facile impediri poſſe contendenti demonſtrant. C. III. Mulieres has non poſſe humanam faciem in alias formas mutare ex Can. Epifcopi 26. q. 5. SIGISMUNDUS probat, ſed CONRADUS ex Ulyſſis & Circes hiſtoria, ex hiſtoria Sancti Clementis (quæ nihil eſt, quam peſſimi impoſtoris fabula, Seculo III. conſicta v. §. LXXXI. C.), ex Auguſtino (k), qui referat HUMANAM OPINIONEM eſſe, quod quadam arte & poteſtate dæmonum homines converti poſſint

---

(k) L. de ſpiritu & anima, qui eſt ſuppoſitiuus.

in lupos, sed alibi (1) easdem *ludificationes demonum*, ut ipse adpellat, per fabulas nempe ex gentilitate superstites, in Italia se *audivisse* testatur, denique ex VINCENTIO BELLOVACENSI Archiducem ita confundit, ut hic se *sanctis historiis & auctoritatibus impelli, ut nesciat, quorsum se vertat*, profitendo caput claudat. Ad eundem modum totus decurrit dialogus, ubi illud tamen singulare occurrit, quod cap. 7. modum, quo maleficæ tempestates ciere dicebantur, ULRICUS ita explicet, ut dicat, diabolum, quando futuram prævideat tempestatem, tunc sagas impellere ad faciendum ea, quæ procurandæ tempestati stulta se facere edicunt, quod demum itinera sagarum nocturna pro somniis & illusionibus habeat, diabolum vero si ve ut incubum sive succubum nullo modo generare posse non contemnendis argumentis evincat. In fine concludit: „Quamvis effectua-
 „liter hujusmodi mulieres nihil efficere possunt, nihilominus tamen
 „instigante diabolo tales mulieres vel ob desperationem vel pauper-
 „tatem, vel odio vicinorum vel alias tentationes per diabolum,
 „quibus non resistunt, a vero & piissimo Deo recedentes sese dia-
 „bolo devovendo ac eundem colendo apostatant hæreticam pravi-
 „tatem sectantes „; unde eas de jure civili, ut apostatas, morte plecti debere contendit ex L. *Multi C. de Mul. & Math.*, quam legem, nescio, cur in rem suam citet, nisi forte ex perversa leges romanæ allegandi consuetudine.

CXLIX. SIGISMUNDUS A. Æniponte in palatio suo (m) e vivis sublatus est An. 1496. & Maximilianum I. Cæsarem, patruelem filium bonorum, neque tamen suæ hac in parte sententiæ heredem reliquit. Hic enim Imperator, maximi quamvis alias ingenii (n), postquam jam An. 1486. bullam Innocentii & Inquisitores in protectionem receperat, (§. CXLV.) a JOANNE TRITHEMIO philosophiæ illius magicæ statore librorumque eo pertinentium (o) lecto-

Y 2

(1) L. XVIII. de C. D.

(m) Miror Jo. WIERUM in *ep. dedic. Op. de præfig. dæm.* hunc Sigismundum facere Regem Bohemæ.

(n) v. que de eo late dixi in *Trif. ven. b. Gftr. Gftr. p. 81—133.*

(o) Ingentem horum librorum vetustissimis auctoribus suppositorum numerum recep-

re adiduo adeo in transversum abripi se passus est, ut inter artes ad-
discendas etiam hujusce notitiam theoreticam sibi comparandam sta-
tueret, id quod ex subscriptione figuræ unius ligno incisæ ad librum
Maximiliani Cæsaris *Album Regem* (p) dictum pertinentē didici,
qualium figurarum cum aliis sola penna delineatis proxime, si mors
Maximiliani non præpedivisset, ejus auspiciis ligno incidendis plu-
rimas mihi vidisse contigit. Figura ipsa repræsentat Maximilianum,
cui adstat Sacerdos procul dubio Tritthemius, ex altera parte vetu-
la & dæmon (q). Subscriptio autem est: *wie er die schwarze Kunst*
lernt. Quamquam hic mos regum istius ætatis videtur communis fuisse,
nam & MATHIAM CORVINUM regem Hungariæ inter ceteros
Eruditos in aulam suam etiam *Magos* accersivisse testatum reliquit
BONFINIUS (r). Ceterum, quod de TRITTHEMIO asserui, id clare
lucet ex libro VIII. *questionum*, quas illi solvendas proposuit Maximilia-
nus (s), quemque Tritthemius conscripsit An. MDVIII., ubi quæst.
V. *de reprobis ac maleficis*, quæst. VI. *de potestate maleficarum*, quæst.
VII. *permissione divina* agit, & quasi rationem doctrinæ suæ Maximi-

set TRITTHEMIUS in *Antipalo Maleficarum*.
Omnium notissima est *Clavicula Salomonis*
recentita a SCHELBORRIO *Amœnit.* T. III.
p. 170.

(p) Verus hic est titulus libri historiam
Friderici & Maximiliani continentis, non
quod olim l. c. p. 27. suspicatus sum: *Sa-
piens Rex*. Docuit me id citata figurarum
collectio, de qua alia forsan occasione ediffere-
redabitur, ubi & aliis Regibus talestituli im-
ponuntur heraldici; nam Rex Galliarum voca-
tur *der Blane König*, rex Angliæ *der tothe*,
Mathias Corvinus der grüne König &c. Noto
interim hanc collectionem extare ap. ILL. D.
DE GUNDEL cancellariæ imperiali ab expe-
ditionibus Latinis Referendum.

(q) Pictura hæc inde declarari potest,
quod ad magicum effectum consequendum
communiter requisita fuerint, 1) Vetula
malefica, 2) dæmon, qui opem ferat, 3)
permissio divina *Mal. Mal.* P. I. q. 2. *Trit-
themius* in L. mox citando quæst. VI.

(r) *Hist. hung.* Dec. IV. L. VII. p. 459.
adde aulam Friderici II. ex §. 133. Galliarum
& Angliæ ex §. 154. Cognitionem vero artis
magicæ haurire non solum bonum esse, sed
& suadendum ad magorum miracula a mira-
culis Christi discernenda late ex Antiquis
deducit FLORES. *de crim. conj. spir.* C. VI.
§. 17. not. *** p. 246. seqq. Quid quod
olim Toleti, Hispali, Salmantica & in Ita-
lia artes magicas publice expositas fuisse scri-
bandi TART. *Congr. nott.* p. 396. DELRIO
D. M. L. II. q. I.

(s) v. nos de hoc libro l. c. p. 54. qui-
bus addo nunc eundem in germanicam lin-
guam translatum esse ab HERONYMO ZIE-
GLERO Prof. Ingolst., editum Ingolst. 1555.
4. dedicatumque *Anna Palatina Rheni, du-
ci Bavariæ, Archiduci Austria*. Denique
questiones illas de maleficis ex eo extra-
ctas separatim editas fuisse cum aliis ejus-
modi scripturis a Carmelitano F. Io. MER-
KENBERG Frsf. ad Mon. 1585.

liano traditæ reddere videtur ; cujus ut inpræsentiarum rationem habeamus , summa capita enotasse juvat. Primum itaque de pacto diabolico ita philosophatur : „ Voluntatis , ait , rectitudine bonis spiritibus efficimur similes. Et sicuti bonæ voluntatis consummatio homines spiritibus pares facit angelicis , ita perversitas impiorum eos similes reddit dæmonibus. Similitudine vero amicitie familiaritas introducitur , ex qua paulatim confidentia mutua generatur. Ex confidentia minoris in majorem nascitur imperium , sive sit verum , sive astutia simulatum. Imperant dæmonibus homines mali , quos illis malevolentia similes , similitudo familiares , & familiaritas fecit proprios ac subiectos. Quemadmodum si magno principi servorum quispiam humili natus loco diuturna familiaritate conjunctus imperare dicatur , a quo totum quod postulaverit , sine contradictione assequitur , ut magis ipse dominum regere , quam ab eo regi videatur. Unde quidquid a dæmonibus sibi ex compacto *implicito* vel *explicito* concurrentibus exposulaverint , accipiunt , nisi quoties ordinatione divina prohibiti præstare nequeunt , quod petitur. Nec tamen passim reprobis & malis concurrunt hominibus , sed illis dumtaxat , cum quibus interveniente compacto aliqua fœdera inierunt , ut sunt maleficæ mulieres , quæ homagium præstiterê diabolo , & invocatores illi dæmonum , quos usitato vocabulo necromanticos vulgus nuncupat. „

CL. Ecce novam a summo artis magicæ magistro distinctionem adprobatam , *maleficorum* , & *necromanticorum*. Quid vero sunt Necromantici ? Respondet TRITHEMIUS : „ Qui pollicentur se dæmones in circulum posse convocare , veluti crystallum , sive vas aliud inclusos palam visibiles ostendere , ut ad omnia interrogata distincte respondeant. Hi , ut in obsequium sibi dæmones alliciant , sacrificiis turpissimis plerumque utuntur , & expressum cum iis ineunt pactum ; multos variosque libellos circumferunt spurcitiis impietate ac mendacio plenos veterumque philosophorum & sapientum nominibus fallaciter inscriptos „. Conjicit ergo summa imprudentia in unam classem hominum , qui dæmonibus imperare possint , & fere æquiparat 1) eos , qui merito sanctitatis

Deo dilecti potestatem ab ipso conculcandi caput antiqui serpentis acceperint, velut Apostoli, aut eorum discipuli 2) in Ecclesiæ ordinibus constitutos, exorcistas, 3) maleficas, quæ pacta ineant, & professione solemnī prēmīssa in jus proprietatis, perpetuumque obsequium dæmonum alicui semetipsas tradunt, vi cuius non est morbus, quem permittente Deo non possint inducere, 4) necromanticos. Si quis forte vellet obijcere, non esse verosimile Deum in Ecclesia sua id admissurum, occupat: „ Quamvis plures in Ecclesia Dei sint homines constituti, „ quorum iustitia multis proficit ad salutem, paucissimi tamen usque „ adeo nostris temporibus proficiunt, ut propter sanctitatis meritum, vel metuendi sint dæmonibus, vel in consortium familiaritatis recipiantur ab Angelis „ Denique nullo auctore allegato (sed est is MICH. PSELLUS (t)) tanquam ex tripode, uti in toto libello, sic & postea dæmones certis inter se gradibus distare ratione locorum, in quæ cadentes a principio sint detrussi, proponit. Primum igitur, *Leliurium* Psello, adpellat *igneum*; sed hos propter subtilitatem non posse inducere corpus grossum ait, unde eos negat habere cum maleficis commercium, II. *aereum*, III. *terrestre* cuius classis alii in silvis, alii in nemoribus, in campis, cavernis alii, alii cum hominibus in obscuro morari delectentur, IV. *aquaticum* die *Wasserfiaven*, qui diversarum assumant species bestiarum, V. *subterraneum*, qui affectione sint pessimi, hiatus terræ efficiant, ventos flammivomos susciteant, fundamenta ædificiorum concutiant, metum & admirationem hominum quærant, nec tamen cum maleficis conversentur, VI. *lucifugum* genus dæmonum inperferutabile, passionibus frigidis agitatum, malitiosum, quod & homines quosdam statu interficiat, ex quibus autem omnibus *aereum* maxime ad maleficia seminarum occurrere consueverit. Quamquam Tritthemius hæc omnia bona fide conscribit, & cuncta Ecclesiæ iudicio se submittere dicat, nihil tamen impedit, quin illi ineptæ temeritatis dica scribatur (u).

(t) In dial. de operatione dæmonum, ubi Psellus a M.reo quodam Chaldeorum doctrinis inausrito, qui abjurata magica va-

nitatem ad Christum conversus fuerit, se eam traditionem accepisse refert.

(u) Hominem ceteroquin nullius iudicii

CLL. Properantibus ad finem Seculi XV. occurrit Bulla ALEXANDRI VI. qui præsuit sedi papali ab An. 1492. usque ad An. 1503. qua inhærendo constitutioni INNOCENTII VIII. (§. CXLV.) mandat Inquisitori hæreticæ pravitatis per Lombardiam, ut ipse & ejus successores in Magos utriusque sexus inquirent (x). Pergimus ad ætatem subsequenter, seculum nempe XVI. sub cujus initium LEO X. P. in concilio Lateranensi partem disciplinæ Ecclesiæ veteris revocando hunc Canonem adprobavit. „ Cum secundum leges civiles „ & sacrorum Canonum censuras sortilegia per invocationem dæmo- „ num, incantationes ac divinationes superstitiøs prohibita sint, sta- „ tuimus, decernimus & ordinamus, ut clerici, qui in præmissis „ culpabiles inventi fuerint, arbitrio superiorum infamia notentur, „ si vero non destiterint, deponantur, atque ad monasterium, ad „ tempus arbitrio superioris præfiniendum detrudantur, beneficiis- „ que ecclesiasticis priventur. Laici vero utriusque sexus excommu- „ nicationis & aliis poenis juris tam civilis quam canonici subiaceant (y). Potest hic Canon recte explicari, ut si qui errore paganorum involvantur (§. CXXXII.), eidemque inhæreant, aliosque inde scandalis variis seducant, ad mentem veterum Legislatorum tam ecclesiasticorum quam profanorum hactenus demonstratam salubribus poenis afficiantur: neque ergo comprehenduntur mulierculæ deliræ, viri melancholici, insulse stupidi, & in intellectus tantum errore versantes, qui homines Magorum Sagarumque nomine traducuntur, aut ineptis processibus juridicis dictis, ut tales depinguntur, scholasticorum denique umbraticis doctrinis infamantur. Ceterum LEO Pontifex suggestionibus inquisitorum iterum motus peculiari constitutione ad ordinarios & inquisitores domini Veneti, ADRIANUS VI. ad Inquisitorem Comensem, SIXTUS V. JULIUS II. & CLEMENS VII. An. 1524. ad alios vestigia Innocentii VIII. præferunt (z). Quæ

fuisse præter alia ostendit ejus *Steganographia*, & liber *de potestate septem spirituum*, ubi ex Cabbalistis septem angelos planetis septem præcitat, qui alterno gubernationis suæ tempore qualitates varias insillunt in homines & res terrestres.

(x) ap. Petrum Mattheum L. c. c. I.

(y) Exstat hic Canon ap. Petr. Mattheum l. c. C. V.

(z) v. bullas horum Pontificum ap. Mattheum, Petr. Binsfeld., Barth. Spina Quæst. de Strigib. c. 3.

tamen omnes bullæ supponentes factum haud tamen probantes nihil concludunt in causa nostra, quum ipsi Pontifices pridem docuerint se *patienter sustinere, si non fiat, quod prava ipsis fuerit, insinuatione suggestum c. 5. X. de rescript., aut sine scandalo servari non potest c. 6. X. de præb. quibus addatur c. 6. X. de frigid. & malef. ibi: sententiam divortii per errorem licet probabilem novimus esse prolatam, cum pateat ex postfacto.*

CLII. Tandem CAROLUS V. in constitutione criminali in Comitibus Ratisbonensibus an. 1532. per Imperium Romanum publicata processum in Magos videbatur confirmasse; sed, quod bona fortuna evenit, usus talibus consiliariis, qui ipsi non sciverant, quid rei Magia esset; id quod ad oculum patet legenti articulos 44. 52. 109. illius constitutionis, ubi de sic dicta Magia agitur. Nam in artic. 44. & 52. committunt circulum vitiosum, quod jam observavit insignis JC. Jo. PAUL. KRESSIUS (a), dum de indiciis magi ita præcipiunt, ut eorum conclusio eo redeat: Res suspectas, quæ ex fabulis vulgi ibidem hauriuntur, facere suspectum, qui jam suspectus est; ut proinde homo fiat suspectus per RES & HÆ vicissim per hominem. Deinde art. 109. partim ex (b) speculo Saxonico (§. CXLI.) partim ex Lege Constantini M. (§. CII.) repetunt distinctionem inter Magiam alteri noxiam, & innoxiam, illam igne, hanc arbitrariis pœnis coerceri jubent, quod idem est, ac illud, quod omnes veteres legislatores prohibuerunt, *ne nocenter exerceantur*, absque eo tamen, ut illi Magiam quamdam ope diaboli pactitii nocentem vel somniaverint. Scilicet hoc pacto articulus hic generatim loquitur, quum potius effectum noxium, quam causam efficientem punitam velit, unde & BEVERUS (c) collegit sufficere ad pœnam Carolinæ incurrendam, si damnum occulta periculosaque ratione datum sit, licet diaboli concursus ostendi nequeat; qui sane numquam iuridice demonstrari poterit. Alteram quam Carolus determinat Ma-

giæ

(a) ad Art. 44. §. IX. p. 147.

(b) Speculum enim hoc consuli consuevisse in Carolina condenda probat id, quod

habet KRESSIUS in præfat. sui Commentarii §. 21.

(c) In delincent. Juris. Crim.

giæ nempe *innoxiæ* speciem recte applicueris ad omnes præstigiarum superstitiosarum classes, quibus aliis pessimæ errorum & scandalorum occasiones suppeditantur, v. g. quod hodie jactatur *fest, unsichtbar, gutes Wetter machen* &c., unde etiam nutritur otium, labores necessarij impediuntur, quæ cuncta in foro externo arbitrarie puniri interesse censuit Carolus, postquam Constantinus M. jactationes ejusmodi superstitiosas cujuscunque conscientiæ aut sicut Carolus M. Sacerdotibus castigandas (§. GXXII.) relinquere maluit, nec finem reipublicæ profanæ aliud quidquam exigere judicaverunt. Ceterum miseranda sunt interpretum ad hunc Carolinæ locum ex dæmonographis philosophumena, quibus rem omnem ita intricant, ut tandem cuncta legendo, quid Carolus voluerit, extricare nequeas. Quid? quod eum non omnes magiarum classes exhaustisse vociferentur, propterea quod intermiserit agere de Magis pactitiis, succubis, & incubis, quas tamen nenias Cæsar & ordines imperii non crediderunt, vel certe in foro criminali nullum locum habere existimarunt (d).

CLIII. Atque hoc ipso, quod legum notitiam profitentes Carolinæ constitutionis textum perspicillio dæmonographorum perscrutati sint, & propria somnia in eum intrudendo illam etiam cautionem, quæ alias a Carolo in effectu criminis noxii, seu corpore delicti, atque in nexu indiciorum indagando vehementer commendatur, posthabuerint, effectum est, ut hæc lex prorsus elumbis redderetur, quæ si observata fuisset, saltem multos processus exstinxisset, plurimos innocentes salvasset, & sic tamen ad veritatem indagandam deduxisset. Vidit jam An. 1556. hoc & planxit judicium inquirendi, puniendique Cacoëthes egregius Medicus JOH. WIERUS (§. LVIII.) qui exscriptis Carolinæ articulis latinis, sed non eodem ordine, quo hodie leguntur (e), hæc commentatur: „Via autem, ait, qua jam proceditur, multo est alia, dum solum ex maliciofa accusatione vel falsa aut imperita suspitione ineptæ rudis-

Z.

(d) v. KREMIUS ad art. 109. §. 6. p. 296. stram spectantes numeros 21. 44. 52. 109. Wierus vero citat numeros 17. 35. 42. 98.

(e) Nam hodie sunt articuli ad rem no- in libro VI. de præstig. dam. c. 4.

que plebis vetulæ a diabolo delusæ — in terribiles latronum speluncas — a præfectis conjiciuntur, & mox crudelibus tortoribus excarnificandæ traduntur, excogitatis multifariis ineffabilem tormentorum modis tyrannide non toleranda. Nam velint nolint, sint & innocentissimæ; non tamen a cruenta hac carnificina destituta, quam delictum illæ confiteantur (*). Quippe non adeo præclare cum hominibus agitur, ut plerique ex abyssu quadam fanaticarum & pestilentium opinionum, in qua hæctenus per integra duo secula latuerant, emergere necessum esse duxerint. Inde vero facile ad auctores plurimos illos argumentari dabitur, qui doctrinam de Magis, Sagis horumque processibus defendere hoc seculo susceperunt, quos sive Theologos, sive Jctos, seu Medicos aut denique Philosophos (f), qui jam dudum Philosophiæ platonico-cabbalisticæ per MARSILIUM FICINUM introductæ adfueverant enthusiasmoque etiam astrologiæ judiciaræ ad quævis devia abripiebantur, legas, nescias profecto, an anus deliras & avus an viros deprehendas; adeo omnia sine discrimine coacervant, & veteres & novas infimæ plebis fabulas, Philosophorum ethnicorum immo & Poetarum commenta, recentiorum imitationes, textus verbi divini, & jurium scriptorum impudenter ad opinionem suam detorfos. Hæc sunt, quæ cordato illi & probo Religioso P. SPER sequentem confessionem expresserunt: „ *Id ex an. mo*, ait is, *pronuncio*, nescire me a multo tempore, quid autoribus iis, quos antehac proliciente curiositate „ lectitare & æstimare solebam, *Remigio*, *Binsfeldio*, *Delrio* ac „ ceteris in ulla re fidei possim adjungere; cum omnis fere eorum de

(*) Eundem agendi modum suo tempore servari conqueritur P. SPERUS dub. 44. in *fine* & *passim*. Neque alium ab introductis his processibus adhibitum fuisse, vel adhiberi potuisse manifestum fiet libro II.

(f) Exemplo sufficit unus HENR. CORN. AGRIPPA, qui satis nugax fuit, ut magiæ & Philosophiæ veterum compendium conficeret ex *Porphyrio*, *Jamblichio*, *Proclo*, *Pjello*, *Ficino*, aliisque, in libris, quos edidit, tribus de *Philosophia occulta*, quorum illud tamen in ætate provectiori penituit

scribentem postea in *L. de vanitate scientiarum* c. 48. p. 189. edit. Fref. & Lips. 1714. 12. „ De magicis scriptis ego juvenis adhuc libros tres amplo satis volumine, in quibus quidquid tunc per curiosam adolescentiam erratum est, nunc cautior hac palinodia recantatum volo, permultum enim temporis & rerum in his vanitatibus olim contrivi „ Plura ejusmodi sunt in Agrippæ operibus penitentiae suæ testimonia. Ex his tamen libris multi errorum tristissimorum occasionem arripuerunt,

„ sagis doctrina non alii imposita fundamento sit, quam vel NARRA-
 „ TIUNCULIS QUIBUSDAM vel CONFESSIONIBUS PER TORTURAS EX-
 „ PRESSIS. Novit DEUS, quot gemitus ex imo corde deductos
 „ effuderim, cum hæc mecum etiam noctibus per sæpe vigilans at-
 „ tenderem, nec tamen modus occurreret, quo tantisper sistere li-
 „ ceret opinionum vulgarium torrentem, dum absque præjudicio
 „ & depravato affectu rem altius repetere hominibus luberet! (g) „

CLIV. De Gallia testatur BAYLIUS (h) aulæ Francicæ mi-
 rum in modum illuisse curiositatem magicam ab eo tempore, quo
 Regina CATHARINA e domo Medicea ejusdem gustum eo intulit,
 adfertque MEZERÆI, ejusque auctoris, qui *diarium Henrici III.* gal-
 licum edidit (i), testimonia; quibus constat Catharinam supra id,
 quod dici possit, ariolis & sortilegis credulam se præbuisse, impia cu-
 riositate quosdam characteres magicos subtili corio ex sætu, ut credi-
 tur, mortuo nato deglubito inscriptos a collo gestasse; ejus exemplo
 multos homines vanos seductos fuisse, quorum unus Presbyter com-
 mercii cum malis dæmonibus incusatus, ejusdemque criminis iterum
 alias mille-ducentas personas reas faciens vitam morte luerit; Pari-
 siis vero nullam hujusmodi executionem adhuc factam fuisse ante An.
 1587; quamvis in provinciis gallicis strigum carnificina jam ab An.
 1458. servuerit, ut in Vasconia & Delphinatu (k). Quum deni-
 que ars magica ad regum aulas devecta fuerit, ejusque vel defen-
 sionem contra negantes suscipere vel plenioram notitiam haurire ad
 reos eo exactius puniendos pium haberetur, cf. §. CXLIX., sub ini-
 tium Seculi XVII. in Anglia JACOBUS Princeps hereditarius edita
 anno ætatis suæ XXIII. ante sceptrum adeptum DÆMONOLOGIA
 ejus studio se addixit; sed non multum ille quidem promovit, quod
 a suo ipse populo enthusiasmi fautor haberetur (l). Nihil jam dicam

Z 2

(g) Dub. XX. ratione XIV.

(h) Réponse aux questions d'un provin-
 cial T. I. cap. 38. La cour de France fut
 horriblement infatuée de la curiosité magi-
 que, depuis que la Reine Catherine en eut
 apporté la mode &c.

(i) MEZURAY abr. chron. T. V. ad An.
 1574. Journal du regne de Henri ad An.
 1587.

(k) TARTAR. Congr. L. I. c. 7. §. 5.

(l) V. HUTCHINSON Diss. Hist. des des-
 serres p. 221.

de ceteris harum ætatum scriptoribus, quorum unus ex altero scribens nemo fere se ex hoc luto eximere potuit, omnes præjudicio pacti diabolici involuti sunt, alii eo incogitantæ prolapsi, ut quum per vanitates magicas omnibus rebus fides adimatur (§. XLV. LXXV), ipsis dæmones existere non viderentur, quemadmodum BALTHASAR BECKERUS ecclesiastes Amstelodamensis in libro *mundi fascinati* titulo An. 1692. id egit. Nihil dicam de legislatoribus insequentibus, quippe qui omnes ex præjudicatis opinionibus & scriptoreculorum consiliis leges suas hausere, neque minus confirmationem artis magicæ in celeberrima Carolina constitutione deprehendere sibi visi sunt. Ego igitur instituto meo consequenter exponam brevibus, quomodo divina providentia procurante Seculo XVII. & XVIII. restauratis disciplinis & Philosophia sectaria deservescente processus magici paulatim institui cessaverint, non obstante eo, quod scriptores & dæmonographi veteri lira oberraverint, legesque in multis populis de Magia coercenda etiamnum existunt. Nec vero novi illius producti magici, quod in Europa ab An. 1693 (m) apertius cognosci cœpit, ex Orientali superstitione reliqui, *Vampyros* intelligo, rationem nullam habebo.

CLV. Incipiamus ab observatione generali, quam si menti impresserimus, deprehendemus facile, quid Magistratus movere debuerit, ut tandem ab his processibus desisterent. Ea est in doles *criminationum vagarum*, ut, quidquid faciant homines, in quos semel desedit talis calumnia, impacti criminis rei habeantur. Animadverterat id jam olim APULEJUS (§. LXXX.), cui, ut Magiæ suspectum facerent, objecerunt, quædam eum sacra crepundia, ut tum erat pagana religio, domi suæ asservare. „ *Hoc pacto* reponit is (n), „ *Omnes homines rei constituentur*, si ei, qui nomen cujuspiam detulerit, nulla necessitas sit probandi, omnis contra facultas percontandi. Quippe omnibus, si cui forte negotium Magiæ faceßetur, „ quidquid omnino egerint, objicietur. Votum in alicujus statua

(m) v. *Diarium gallicum Mercure de An.*
1693. & 94.

(n) in *Apolog. Opp.* p. 309.

" femore assignasti? Igitur Magus es; aut cur assignasti? Tacitas preces
 " in templo deis allegasti; igitur Magus es: aut quid aptasti? Contra
 " nihil in templo precatus es; igitur Magus es: aut cur deos non roga-
 " sti? Similiter si posueris donum aliquod, si sacrificaveris, si verbenam
 " sumpseris. Dies me deficiet, si omnia velim persequi, quorum ratio-
 " nem similiter calumniator flagitabit. Adde nunc geminam quere-
 " lam P. SPEI de suo tempore scribentis (o): " Audire nuper debui a
 " viris magnis nonnullibi eo esse malevolentiae descensum, ut jam si quis
 " ibi more pientissimorum Catholicorum sertum suum precarium stu-
 " diosius volvere ac deferre secum audeat, si aspergere aqua be-
 " nedieta se frequentius, si orare in templo studiosius, ac tantillum
 " genuinae devotionis prae se ferre, is continuo incurrat in suspicio-
 " nem magiae, tamquam ita scilicet prae ceteris religiosiores velint
 " esse, qui eo crimine tenentur, aut, ut alii dicunt, tamquam
 " alioqui quiescere eos daemon non sinat. Unde factum est, ut in
 " quodam nobis vicino tractu sub optimo & laudatissimo Principe
 " quisque sibi quam diligentissime caveat ab omni specie pietatis;
 " ac Sacerdotes quidam antea indies celebrare soliti, nunc vel pe-
 " nitus id intermittant, vel si faciant, non nisi privatim id audeant
 " oculo templo, ne incipiat vulgus de magia famam commovere.
 " Ita dum sub specie iustitiae incaute procedimus, ad impietatem
 " & atheismum viam facimus. Quum autem Magistratus has ca-
 " lumnias foverint, immo per res suas iudicatas populum in iisdem
 " confirmarint, quid mirum tot iniustitias fuisse commissas, tot inno-
 " centes oppressos? add. §. CXL.

GLVI. Itaque, ut de Germania scribit SPEUS, non erat
 modus, quo Saga semel accusata potuisset innocentiam tueri, nam
 omnia eo dirigebantur, ut fama & calumniae statuminarentur. " *Omni-*
 " *no*, inquit ille Dubio XX. ad fin., *sensio cum ornatissimo* quodam
 " viro & amico meo, qui sic loqui solet lepide & vere: Quid, in-
 " quit, tam sollicitè maleficos quaerimus? Heus, inquit, iudices

Z 3

(o) Dubio VIII. ratione 3, adde Dub. II. circ. fin.

ostendam extemplo, ubi sint! Agite, rapite Capucinos, Jesuitas, Relligiosos omnes & torquete, fatebuntur: si qui negant, repetite ter quater, fatebuntur, si adhuc obstinati sunt, exorcisate, detondete, utuntur maleficio, obdurat eos dæmon, vos procedite; tandem dabunt manus. Tum si plures vultis, rapite Ecclesiæ prælatos, canonicos, doctores, fatebuntur. Nam quid miseri & delicati: qui subsistent? Quodli adhuc plures vultis, vos ipsos ego torsero, & me vos deinde, non diffitebor, quod vos fassii eritis; sic omnes Magi sumus. Et Dubio XLVIII. Argum. IV. iterum: Sic sæpe mecum ratiocinari soleo, quod non omnes nos Magi sumus, hanc unicam esse rationem, quod tormenta ad nos non attingunt: verissime quidam nuper inter Scyphos & ipse magni Principis inquisitor jactare ausus est, si sub suas manus & tormenta vel ipse Pontifex veniret, sine dubio tandem se maleficum quoque esse confessurum. His ergo infinitis Germaniæ, ut dicit, malis se unus objicere ausus est, quem sæpe citavimus, P. FRIDERICUS SPEE S. J. tacito quidem nomine 1631. 8. edita Rinthelii in Westphalia, ubi recens tum fuerat studiorum universitas condita, *Cautione criminali seu de processibus contra Sagas, Autore*, ut titulus habet primæ editionis, *incerto theologo romano* (p). Primus auctorem libro publico nominavit GOD. LEIBNIZIUS (q), sed pridem ante detexerat JACOBUS LUDOLFUS in commercio epistolico cum CHRISTOPHORO ARNOLDO habito, huic An. 1677. 25. Januarii procul dubio ad quaesitum Arnoldi sequentia significans: FRIDERICUS SPEE S. J. unus fuit ex doctissimis prudentissimisque istius Societatis; autor est cautionis criminalis, quo libro vix quidquam in eo genere, de abusu enim judiciorum criminalium in maleficiis puniendis agit, exstat prudentius. Idem scripta edidit germanica ad excitandam pietatem efficacissima, immixtis versibus tam elegantibus, quam il-

(p) De hac rara editione, quam ego possideo, v. SCHNELHORN. *Amanit. literar.* T. V. p. 285. Refutat etiam hinc inde nos-
ter HARM. GOEHAUSEN professorem academiæ Rintelensis, qui ibidem 1630. proces-

sus contra Sagas ediderat, de quo Consule MAURIT. de *denunt. Sagar.* C. IV. §. 6.

(q) *Theodic.* P. I. §. 96. Jesuitam auctorem fuisse colligi poterat ex *Caus. Dub.* LI. a. 33.

„ la tempora capiebant „ Subjungit alia LUDOLFUS de scriptis germanicis, quorum unum *Truß Nactigall* ipse possideo, alterum *Gulden Jugend Kleinot*, quod & laudibus LEIBNIZIUS l. c. extulit, lectu non injucunda (r). Fuit is natus Kaiserswerdæ, atque in Diœcesi Herbipolenſi, Bambergenſique longo tempore adhibitus præparandis ad mortem rite obeundam mulierculis Sagarum nomine rogo traditis. Vidit ea occasione ingentes a iudicibus in ſuo officio commiſſos errores abuſuſque, atque iudicum avarorum aut ambitioſorum flagitia morte innocentum contexta; de quibus ille JURAMENTO adfirmat, quam eamdem duobus aliis accuratis theologiſ religionem eſſe ſimul teſtatur, ſe NULLAM hæcenus ad rogum duxiſſe, de qua omnibus conſideratis prudenter ſtatueret potuerit REAM EſſE (s), poſtquam tamen diu cum captivis tum intra tum extra confeſſionis Sacramentum egit, animos omni arte multifariam ſuſque deque verſavit, divina & humana ope ac conſilio uſus eſt, indicia atque acta pervidit, cum iudicibus ipſis, quantum licuit, ſalvo ſigillo confeſſionis diſſeruit, argumenta denique omnia apud animum ſuum verſavit (t). Denatus eſt in fama ſanctitatis 1635 (u).

CLVII. Non potuit fieri, quin tam gravis & expertus, minime umbraticus theologus conſcientiam tam principum, quam iudicum iteratis pulſibus vellicaret. Quare & hic libellus avidiſſime coemptus eſt, &, teſte JOANNE GRONÆO Auſtriaco JC. qui eundem (x) ſequenti mox Anno 1632. Francſ. recudi curavit, exemplaria omnia ſic ſubito intra paucos meſes diſtracta ſunt, ut nullum

(r) v. hanc epiſtolam in *Adis Literar.*
a STRUVIO edit. *ſeſticulo* VI. T. I. p. 51.
52.

(s) Dubio XXX. ad fin.

(t) Dubio XI, rat. 3.

(u) v. SOTWEL. *Bibl. Scr. S. J. & Leibnizium* l. c. ex ore Electoris Moguntinal differentem. Eundem P. SPERUM conſiliis politiſ valuiſſe exemplo declarat Jo. FABRICIUS in *hiſtoria bibliothecæ ſuæ* T. VI. p. 11. 12. P. BUSENBAUM ejus prælectiones in *Theologiæ moralem* extollit.

(x) Notandum eſt, quod auctor noſter metu iniquorum iudicum (§. 139. not.) commentarium ſuum dudum a ſe conſcriptum noluerit typis vulgare, ſed amicis primum paucis Mſtum ſuppreſſo nomine ſolitus fuerit communicare. Ipſe Dubio XVIII. Corol. XI. nec potuerit verſionem germanicam ejusdem tractatus meditari. *ibid.* Dub. LI. n. ult. Gronæus vero in præf. fatetur ſe novam ſuam editionem ex Mſto Marpurgo ſibi tranſmiſſo curaviſſe.

jam amplius haberi potuerit quantocumque pretio. Magis vero ex præfatione ejusdem Gronæi discimus, quam alte in animis hominum quorundam recta sapientium suas ideas auctor noster fixerit, dum scribit: *Respublicas nonnullas & principes conscientia tactos processus suos mox suspendisse libro hoc viso & diligenter examinato; maxime ubi iis simul suggereretur, qualiter quidam eorum commissarii & judices minime servarent constitutionem criminalem Carolinam (v. §. CLIII. CLV.) & quidem in quibusdam punctis maximi momenti, quæ NEMO FERRE HACTENUS ADVERTIT; inde subjungit Gronæus, visum est multis, atque etiam nonnullis Spira in camera & in aula Imperatoris plane expedire, ut rursus quantocius recuderetur, & sic via sterneretur ad ulterius considerandum, & eruendam veritatem, præsertim quoniam agitur de sanguine humano & fama non solum Germaniæ, sed & fidei Catholicae. Ut vero hic Libellus statim ad aulam Imperatoris pervaderet, effecerat ipsa partim fama viri innocentissimi, planissima partim scribendi & docendi methodus, tum vero maxime quod ipse ad Cæsarem causæ patriæ immerens sæpe alias provocaverit & præcipue Dubio XXXIII. ad fin. ubi ita exclamat. „Nescio, in quæ tempora devenimus! NULLUS jam subvenire Germaniæ, nisi MAGNUS CÆSAR potest; ad hunc supplices accedant, qui premuntur; neminem is ab ara Justitiæ repellat: legat is catalogum indiciorum, ex quibus passim ab Inquisitoribus nonnullis processum est, cum & futilia essent & ridicula & nec sat probata. Tum autem & accurate refutata; & vel omnino fallor, vel ingenti animo exfurget, ut iniquissimorum processuum libertatem castiget. Quamquam, ut obiter notem, quis scire potest, quidnam rei ad indicia sibi proposita responderint, & quo pacto refutarint, cum hæc non perscribantur? Ut notavi Dubio XVIII. corollario 15. Et hoc scilicet est, quod Judices Academicarum judicia subterfugiant, ne accuratiores in actis suis notandis cogantur esse, neve plurimi se satis purgasse pronuncientur „*

GLVIII. Ceterum edita est CAUTIO CRIMINALIS in germanicam linguam translata ab HERMANNO SCHMIDT Secretario & Confiliario Comitissæ Nassovii cum addito indice Francof. 1649. 4. Belgi-

co.

co idiomate etiam, teste Balth. Beckero (y) Amstelodamper N. B. A. An. 1657. apud Joan. Heinrich & J. Nieweris lucem vidit, cujus versionis præfationem allegat Mauritius (z). Latinum exemplar Solisbaci 1659. 12. iterum cūsum, & cum nomine Autoris Augustæ Vindelicorum 1731. in 16. per A. D. C. M. (a), qui annexuit vitam auctoris ex Sotwello cum *instructione processus formandi in caussis strigum & Maleficorum* in curia romana An. MDCLVII. edita, quæ secundum P. Spei monita concepta est. Multi ergo Principes, ut Jo. PHIL. SCHÖNBORN (b) Archiep. & Elector Moguntinus, Duces Brunsvicenses alique (c) processus magicos in suis terris penitus abrogarunt. Atque huc tamquam effectus Cautionis nostræ criminalis illud referendum est, quod FERDINANDUS II. principem quemdam imperii ab his processibus abstinuisse legitur apud GEORGIIUM GOBATS J. Theologum, qui id narrat sequentibus: „ Scimus, „ ait, iis in locis, in quibus tam multum deferebatur denunciationibus Lamiarum, non fuisse repertum finem (quem tamen imponere bella) capiendi, torquendi, comburendi feminas, viros, „ Sacerdotes, adolescentes, de quibus ante eas denunciationes vix „ levissima suspicio habebatur. Et compertum habeo ab Imp. Ferdinando II. missum fuisse Commissarium ad Principem quemdam imperii franconicum, qui ei nomine Cæsaris inhiheret, ne in posterum tam facile crederet ejusmodi denominationibus, uti mihi „ Commissarius ipse narravit sub Annum MDCXLIX. (d) „ Porro tamen idem Gobatus refert alium lugubrem casum, quo Sagarum numerus ab ineptis iudicibus auctus est. „ Dum hæc, ait, commentarer An. MDCLI. accepi e Silesia literas a viro gravi & sapiente,

A a

(y) *Mund. fascin.* L. IV. c. 24. §. 3.

(z) *De denunciat. Sagar.* c. 3. §. 17. opp. p. 934.

(a) cf. de hac editione TARTAR. *Congr.* L. III. c. 14. §. 6.

(b) De hoc Jo. BECHERUS in sua *psychosophia* refert eum proverbii loco usurpasse, nihil boni a bello tricennali productum esse

in Franconia, quam quod finem usulationi Sagarum imposuerit, quod alias tota perisset.

(c) v. FELLER *monum. ined.* trimest. IV. p. 154.

(d) *Opus moralium* T. II. Traçato V. c. 42. Sect. II. num. 61.

quibus indicabatur, detectum fuisse illo ipso anno in Silesia *novum genus sugarum*, illarum videlicet, quæ a dæmone non magnopere incitarentur ad malefaciendum hominibus, ne forte hac ratione deprehenderentur; sed solum ad execrandas prorsus blasphemias & nefandissimas libidines. Modum, quo cum iis procedebatur, non habeo omnino perspectum. In eos inquirendi occasionem dedidit innocens puer, quem Canidia in suo carpento de nocte detulerat ad synagogam satanicam, epulis choreisque vacantem. Ubi enim id ex puero rescivit iudex, aurigatricem ipsius forte jam ante nigro theta notatam in carcerem rapi iussit, ex cuius confessione datum initium inquirendi in plures. Quia vero fuit denunciatiombus plurimum datum, idcirco intra paucos menses affectæ fuere supplicio 200. mulieres, Quæ cum alias atque alias proderent, cessatum est tantisper a captura; atque consultatio, ad quam vocati sunt etiam præter JCtos theologi, instituta de modo in posterum tenendo, ut ad me scriptum An. MDCLII.

CLIX. Merito nunc aliquis quærat, quare hæc cautio criminalis non in tota Germania statim eundem effectum habuerit, & ipsos processus non omnes abrogarit? Facile quidem ad hoc quæsitum reponi posse autumo. Libellus hic eo fine dumtaxat scriptus est, ut enormes illos & rationi contrarios abusos in processibus tolleret, qui quidem finis primarius tunc temporis debebat esse. Non ea tum erant tempora, ut radix horum processuum, opinio videlicet Magiæ, potuisset tolli, dum homines nullis fere scientiis physicis illuminati, generalibus axiomatibus de potestate dæmonis convicti sibi esse visi, quæcumque ipsis mira, vi artis magicæ producta esse somniabant. Quamdiu igitur artis ejusdam magicæ opinio homines fascinabit, tamdiu processus magicos cudi necesse erit. Sed aliud etiam est, quod specialius omnem effectum libelli produci vetabat. Dicebant nempe, prout hodiernum quosdam ratiocinatos audivi, P. Speum ipsum asserere existentiam sugarum, ergo nihil ejus fœtum obstare, quo minus procedi possit. Deus bonè! quot effugia ignorantæ humanæ patent! Nego ego simpliciter ex nostro auctore posse exsculpi, quid de his credendum sit. Ante omnia cogitandi arte adhibita perpendere oportet, auctorem hunc iis temporibus scripsisse, quibus veritatem dicere

maximi res erat periculi, reque ideo eum ausum fuisse statim commentarium typis vulgare (§. CLVII. not. x.). Quis jam dicere queat, quid sit illud, quod ab homine in his angustiis constituto re ipsa adferatur de ipso totius rei fundamento? Contentus hic scilicet est primaria veritatis impedimenta secundum propria etiam adversariorum suorum præjudicia remove, quibus non remotis ipsa veritas late-re debet. Nihil is de hac adferet. Atque hoc modo se gessit SPEUS. Sufficiebat ei injustitias commissas, anormaliam processuum usitatorum, pravam judicium rationem ad oculum demonstrasse, quo ipso veritas cum tempore facillime detegi, & insufficientia indiciorum, nullusque eorum cum crimine impacto nexus penitus dispici, nec vel umquam ad diaboli concursum evincendum aptus esse manibus palpari poterat. Exemplum unum rem conficiat. Poterat ille indubitate de processibus sui temporis dicere, illos omnes, si modo eos non aliud forte crimen capitale Magiæ impactæ connexum excusabat, nullitatis vitio laborasse. Sed consultumne erat id dicere? Ergo recte & latenter id dicit, dum alibi JURATO adserit sagas sub sua & aliorum duorum theologorum cura pastorali combustas innocentes fuisse, alibi, ex quinquaginta vix quinque vel duas reas esse, & post omnes judiciorum excessus repræsentatos in fine demum ait: (e) „ Itaque nunquam mihi hi hactenus in mentem venit dubitare, quin in mundo sagæ multæ essent: nunc cum publica judicia penitus examino, eo sensim me duci video, ut dubitem, AN SINT VIX ULLÆ. Certe de tripudiis seu conventibus, an unquam corporaliter fiant, non parum dubitari potest. Et utinam quis excutiat accurate! „ Atque mox scopum scripti declarat: „ Nunc hoc quidem commentario excitare doctos placuit, ut, quæ ad processum hujus criminis spectant, paulo altius ventilare incipiant „ (f).

CLX. Quæ universa dum nullo modo combinantur, haud mirum est, nullam in plurimorum animis impressionem fecisse nostrum

A a 2

(e) Dubio XLVIII. in fine.

(f) Nos mysteria iniquitatis his processibus propria detegemus Libro II.

auctorem, neque etiam vel a CARPZOVIO vel BERLICHIO, vel BRUNNEMANNO illorum temporum praxeos criminalis scriptoribus ejus mentionem fieri; quin immo CARPZOVIVM (g) Criminis Magiæ processum denuo informasse excerptis ex actis veteribus inquisitionum magicarum triginta plus exemplis, quibus homo inprimis superstitiosus rem omnem extra controversiam sibi posuisse videbatur; cujus liber, quum in omnibus undique Germaniæ immo aliarum regionum judiciis commendaretur, rem magicam posthabito aureo P. Spei libello eum in locum iterum rediisse, quo tempore Bartoli habebatur, quis est, qui stupeat? Nihil ergo hoc seculo in Germania actum fuit, quam quod quædam spes interluxerit hos processus penitus abrogandi, quæ demum impleta fero est ætate sequenti; sub cujus ingressum CHRISTIANUS THOMASIVS Jctus philosophus An. MDCCI. decantatam illam dissertationem *de Crimine Magiæ* Halæ edidit, in qua more suo contra Carpzovium multa monuit, darique sagas & Magos pacta cum diabolo ineuntes negavit; quam paullo post aliam sequi jussit *de Origine processus inquisitorii contra sagas* An. MDCCXI. Quæ lites Thomasio occasione horum scriptorum inter suos enatæ sint, non est hujus loci commemorare; neque etiam varios nævos in his dissertationibus obvios corrigere. Eodem hoc anno JOH. WAGSTAFFII liber de Magia ex Anglico versus Halæ prodit Thomasio dedicatus; hicque serio curavit, ut varia scripta Magiæ artis crimen negantia ex anglico & gallico verterentur ut HUTCHINSONII, WEBSTERI, NAUDÆI &c. His laboribus effectum est, ut hinc inde in Germania homines sibi fiderent altius sapere. Primus igitur Rex Porussiæ FRIDERICUS An. MDCCVL occasionem processuum horum in viam reduendarum in Pomerania reperit, ubi calumniæ de crimine magiæ adeo vigeant, ut & princeps Magistratus persona scriptis typo evulgatis ejus inculsetur. Rex causa ad eum delata scripta illa comburi jussit, & 7. Novemb. MDCCVL rescriptit, ut nemo judicium procedat, nisi prius ad judicium aulicum talis personæ indicia mittantur,

---

(g) Secutus est hunc SAM. STRYKIUS *diff. de jure sensuum*, & alibi veteri oberrans Iyra.

ne ex nudis nominationibus sociorum, aut ex suggestionibus indicia exsculpantur, ut confrontationes sociorum putativorum ne amplius fiant, & quæ cetera consilia salubria ibidem habentur (h). Denique Friderici hujus filius FRIDERICUS WILHELMUS An. MDCCXIV. per omnes suas terras die 13. Decemb. edictum edidit, quo abusibus horum processuum medebatur, addita simul facultate omnia ut collegia justitiæ, & omnes confessus juridici, sua si quæ habeant monita, sua meditata ad hos corrigendos conferrent (i); cui consequenter egregias quasdam meditationes obtinuimus ab HERM. ADOLPHO MEINDERS Præfecturæ Ravenspergensis Gogravio; qua ratione in Pomerania tota res oblivioni fere tradita, ubi antea tamen hoc fanaticismo tota fere devastata fuerat (k).

CLXI. Non est dubium, quin Saxonia idem mox secuta sit exemplum; immo extitit 1715. facti species, ex qua discere est effectus Philosophiæ purioris. Nam quum eo anno prope Jenam quidam studiosus & rustici adhibitis sigillis & conjurationibus magicis thesaurum in ipsa nativitatis Christi nocte fodere vellent, rusticique mortui essent, studiosus post exclusionem academicam in perpetuum, sartor vero, in cujus domo hæc facta fuerant, ad decennium relegatus est, rusticorum simul cadaveribus sub patibulo inhumatis. Ostenderat nempe præstantissimus medicus Halensis, D. HOFFMANNUS mortes horum hominum ex naturali exhalatione carbonum ad frigus summum depellendum adhibitorum ortas fuisse. Quibus mota facultas theologica, juridica & medica Lipsienses An. MDCCXVI. mens. April. ore unanimi eam sententiam protulerunt, ut, quum actus conjurationis inexcusabilis, resque, quibus hi usi, execrandæ

A a 3

(h) Edictum exhibet JACOB. BRUNNEMAN. Von betrügl. Kennzeich. der Zaub. p. 208. & Gottfried Wapstieb sub quo nomine latet JON. CHRISTOPHORUS FRANKE f. U. D. Stolle ganz neue Zusage p. 152. loco mox citando p. 163. Contenta exhibet LUDOVIC. præf. der Einleitung zum Criminalproceß.

(i) Edictum hoc exhibet MEINDERS

unvorgreifl. Gedanken, wie mit den Hexenproceß in den Preuß. Landen ohnmaßgeblich zu verfahren. Lemgo 1716. 4. p. 98.

(k) In vicina adhuc Prussia polonica usulationes Sagarum a judicibus tentari ex literis ad se ex Prussia 1747. datis refert HANOVIA. Geßens. der Natur T. I. p. 105

nes puniebantur arbitrarie. Alterum est, quo aliqui inquisiti varia phantasmata fatebantur, daß sie in der Nacht auf den 1. May einen Kreis mit 2. Ketten gemacht, und darinnen verschiedene Leute auf Hähnen, Hunden und Käsen reiten gesehen. Quo quidem casu Judices ipsos admonuerunt, ut sibi caverent hoc edicere, mentiri enim se vel decipi. Allein sie submittirten sich zur Strafe, und blieben dabey, daß sie alles eigentlich gesehen. Non inepte arguit MANZELIUS, dum ait, sumto, quod hi homines mentiti non sint, satis doceri spiritum phantasiam corrumpentem. Quum autem hi homines adpaterent satis malitiosi, condemnabantur a facultate juridica Rostochiensis ad carcerem cum carena & numellas, das Hals-eisen, pariter & ad poenitentiam ecclesiasticam, atque deprecationem nominatis personis faciendam. In terris regno DANIAE subiectis eo minus dubitandum est numquam talem processum rediturum, quales priora tempora viderunt, quo minus nos ambigere sinit illuminatissimæ hujus gentis hyperaspistes Cl. ANCHERANUS (n) de legibus criminalibus Daniae differens: „ Si æquitatem respicias & justitiam in „ criminalibus, quæ Domino *Montesquieu* præcipuum est indicium li- „ bertatis civilis, vix erit, ut leges laudare possis nostro jure melius „ providentes securitati vitæ & bonis civium, id quod libro II. lucu- „ lenter demonstrare contendam „. Liber II. mihi ad manus non venit. Sufficit, quod in Dania torturæ adminiculum rejiciatur (o). De SUECIA non aliud sperandum, quam quod de politissimo quo-vis populo.

CLXIII. In Franconia, ubi fanaticismus Magiæ olim ita infederat populum, ut hic nulli primas cederet, triste adhuc recentissimis temporibus occurrit spectaculum, quo An. MDCCXXIX. 21. Junii MARIA RENATA SÆNGERIN Vice-Prioris munere in monasterio Virginum Unter-Cellensi haud procul Wirceburgo functa sagæ nomine flammis tradita est. Non tamen meruisse hoc factum ullam apud

(n) *De indole juris privati pro habitu imperii Dano-Norvegici Hafniam 1756. 4. p. 99.*

(o) *System Abb. von den Regierungsformen 1c. von Josias Eber Straten C. X S. 344. cf. Lettres sur le Danemarck.*

homines nostri seculi adprobationem, est quod nos soletur (p). Non est meum commemorare, qua ratione Itali summam hanc barbariem partim deplorarint, partim dentatis chartis profecti sint. Adducam modo, quid ipsi Francones de lamentabili eo casu cum ceteris oblivioni tradendo senserint. Jo. FRID. RIBELIUS M. D. hæc memoriæ prodit. Vice-Priorem illam ex egregia familia natam personam fuisse jam senem & simplicem, cui cerebrum excullum fuerit. Consiliarium consistorialem DE WEINBACH adfinem Baronis DE ICKSTÄDT sibi adseverasse, quod eadem hostiam consecratam cloacæ injecerit. Prælatum monasterii Cellensis rogatum, an ipsa Sengeria edixerit aut falsa fuerit, quod ea quæ ipsi imputabantur, a satana profecta sint, an ipsi demum suggeri debuerit, quod satan eorum auctor existat, respondisse eam de iis persuaderi oportuisse, ut ad penitentiam devenire posset. Doctorem BARTELIUM Professorem Canonum sibi porro contestatum, quod si ipse hac in causâ mature sa-

(p) v. *Animadversioni critica sopra il congresso notturno Venez. 1751. 4. in Appendice.* Cl. GRASER professoris Ethices Anipontani *Propugnatio adnotationum criticarum in sermonem de Maria Renata.* Venet. 1752. 4.

(q) Epitem. Abband. von den fast allgemein eingeriff. Irthüm. 1758. p. 135. In unsern Tagen ist die Dämonistorie im Kloster Zell eine Stunde unter Würzburg bekannt von der Sängerin (r) Subpriorin dafelbst. Diese alte geistliche Frau war nichts weniger als eine Hexe, allein sie war eine einfältige Person, und die zugleich das Hirn nicht mehr am rechten Ort hatte. Der geistliche Rath H. von Weinbach, der ein Schwager war von dem Hrn geheimden Rath Baron von Ickstädt zu Ingolstadt, hat mich versichert, daß sie eine consecrirte Hostie genommen, und solche s. v. in das Brödet geworfen. Ein offenkbarer Beweis, daß sie eine Maniaca oder Wahnsinnige war, deren ihre imagination völlig verborben war. Der Herr Prälat

in gedachtem Kloster, bey welchem ich mit gedachtem Herrn von Weinbach von Würzburg zu speisen die Ehre hatte, gestundte mir selbst über der Tafel ein, da ich diesen Hrn Abbt fragte: ob sie die Sängerin selbst ausgesagt, und eingestanden, daß dasjenige, was sie machte, vom Satan herührte, oder ob man ihr es erst hätte beybringen müssen, daß sie solches dafür gehalten; daß sie es niemalen gesagt, man hätte ihr es aber beybringen müssen, und sie überreden, daß es vom bösen Feind herkomme, damit sie zur Erkenntniß, zur Reue und Buße gelangen könnte. Der Dochgelehrte Herr Bartel, Doctor Theologia, Professor Canonum, und Stiftsdechant zu Würzburg haben mir so viel davon erzählt, daß wenn sie als Commissarius in dieser Sache nicht zu spät dazu wären ernennet worden, sie niemalen der weltlichen Obrigkeit würde in die Hände überliefert worden seyn; so war sie aber dem Brachia Seculari schon übergeben.

(r) *Saxosa* est nomen familie antiquæ & egregiæ, ex qua hæc monialis nata.

tis iudex delectus esset, rem numquam eo perventuram, ut magistratui seculari extraderetur, interim tamen eam monialem brachio, ut ajunt, seculari jam fuisse commissam.

CLXIV. Delabor tandem ad carissimam mihi patriam, quam grave magicæ artis præjudicium ab Anno omnino MCCCCLXXXVI. adflixit (§. CXLVI.). Scilicet cum aliis idem habuerat fatum, in quo tamen semper imperitorum judicum culpa maxima versabatur, licet in Austria ipsa inferiori, testibus rerum judicatarum protocollis rariora ejusmodi sint exempla. Plura Tirolis & vicina nobis dat Stiria, de quibus late gloriatur, ipse sagarum Magorumque in Stiria inquisitor BECMANNUS Anno MDCLXXXI. (s), verbatim modum eum describens, quo in Magos ex confessionibus *vi tormentorum*, ut ipse ait, *expressis*, & *ex proba illa stigmatica*, quam pridem P. Speus immo ipse Delrius (t) rejecerant, sæviendum esse duxit. In Ungaria ante seculi hujus deplorabiles strages talium hominum itidem contingere. Sed bene est, quod tristia illa tempora præterlapta sint, quodque hodie sub regimine sagacissimæ Dominæ degamus, quæ cunctas has absurdas opiniones, rationisque humanæ dedecora, iisdem, quibus illa utitur, oculis sapientibus populo suo detecta vult. Mentem AUGUSTÆ numquam satis extollendam deprehendimus præcipue ab Anno MDCCCLV., quum VAMPYRORUM occasione hæc recrudescerent. Constituunt Vampyri die vel noctu e sepulcris absque terræ revulsæ vestigiis, si diis placet! egredientes novam Magiæ speciem, quæ posthumæ nomine venit, quod hi quasi Magorum Sagarumque foetus post humatos parentes proveniant. Receptum nempe fuit in terris Orientem versus sitis & inde in Polonia, Ungaria, Silesia, Moravia, mortuorum cadavera e sagis magisque in eodem cœmeterio sepultis animari, ita, ut mortui de nocte resurgentes vivos terrere, iisdemque sanguinem exsugere tentent, quos ab hoc effectu Ungari *Vampyros*, Poloni *Upiers*, *Upierzycy*, vocabant. Dub

(s) *Idea juris statutarii Stiriaci Austriae* &c. p. 426.

(t) v. Cautio crimin. Dubio XLIII. De

hac probatione aliqua monemus infra Lib. II. C. I. §. ult.

bito ego an hæc Orientalium superstitio in Europa reliqua innotuisset, si non & in hac omnia Magiæ plena esse ab aliquot seculis firmissime persuasum fuisset. Sentio me hoc loco coactum de iisdem Vampyris excursum instituire.

CLXV. Dici non potest, quam opiniones populorum vetustissimæ lento gradu propagentur, tenaciterque hæreant. Quum ergo Oriens semper superstitionibus immerfus tot deliria Græcorum Romanorumque produxisset (quæ late in superioribus examinavimus) quid mirum si inter Arabes (§. LXXXV.), quemadmodum inter Latinos striges vivendi inducias dare (§. CLX.), pariter vivendi terminos definire, quin & *corpora viva exfugere* (§. CXIX.) vel & homines comedere (§. CXVII.) narraretur? Quid mirum, si sagas aut Magos suam virtutem aliis etiam mortuis communicare traderetur, imprimis quod causâ arcessenda esset, cur mortui, a quibus aliquin populi Orientis plurima mala venire credunt, tam malitiosi essent? Quid mirum si hæc opiniones ad vicinos populos propagabantur (u)? Inde vero, quum phantasia humana semper sibi sit similis, traditum, unum Vampyrum inficere alium in eodem cœmeterio sepultum, quemadmodum fere in Europa una saga solo obtutu inficere alios credebatur (§. CXLIII.). Quid quod porro agnatum esse sufficebat ei, qui Vampyrus habebatur, antea sepulto, ut cadaver Vampyrismi reum haberi posset, sicut in Europa reliqua processum fuit adversus filios, filiasve; quorum quarumque Parentes Magiæ suspecti erant juxta proverbium germanicum: *Cerevisia dolium sapit*, quem procedendi modum Godelmannus, Besoldus & alii aliarum nationum commendaverunt (x)? Demum sicut sagas non aliter extirpari posse credebatur nisi

(u) Species Vampyrorum sunt in Asia & Græcia bruceolucci, quorum corpora, nisi comburantur, æque infinitas turbas clere memorantur. Testis oculatus Cl. TOURNEFORTIUS *Voyage au Levant*. 1701. cf. ALLATIUS in Ep. ad Zachiam de Græcorum opinionibus, VOSSIIUS in *Addendis ad lib. I. de Idololatria*.

(x) v. J. NIC. HERTII *Epidipnid. vampiarum, paræm.* XXXII. SIMANCAS *Cuth. inslit.* tit. 37. n. 20. sigillatim docet explodendam vulgarem idiotarum opinionem exsistantium filias Lamiarum in vitium matrum succedere.

igne & ferro, sic & Vampyros non prius quiescere aut cessare a suis stragibus persuadebatur, quam cadavera eorum fuissent a carnifice ferro aut igne destructa, phantasia quippe non quiescente, nisi uno phantasmate per aliud fortius destructo. Si quæras, cur hæc gentes exsuctionem sanguinis cadaveribus imputaverint, & quid illis ansam dederit, ut cadavera per Magos animari fingerent, ecce novum phantasie lusum! Videbant quosdam paucos intra dies emori, macie consumi, sanguine, uti adparebat nudis sensibus, cassos. Quæ igitur hujus causa? Cadavera multa reperiuntur sanguine plena, incorrupta, ergo hæc a dæmone animata sanguinem vivis exsugunt! Quanta eheu deceptio! quasi non cadavera naturaliter, vel ex morbis prægressis, ex peculiari terræ genio, ex aeris temperie, ex aliis accidentibus a putredine ferventur (y)! qua in re jam Plinius observaverat (z) *pilos defunctorum quoque corporibus crescere.*

CLXVI. Non temere aut frustra me hæc confingere, non subtili meditatione Lectoribus illudere probat historia, quam de Vampyris Polonicis *P. Gabriel Rzaczynski & Calmetus* consarcinarunt (a), de Ungaricis vero *ILL. BARO VAN SWIETEN* post diligentem a Commissariis factam inquisitionem in scripto paucorum quidem foliorum, sed consummata eruditionis teste detexit, quod scriptum *Academix Roboretanæ* Conditor *Cl. JOSEPHUS VALBRIANUS VANETTI* an. MDCCLXIV. d. 15. Jul. demortuus italice ex gallico redditum mox evulgaverat, additis suis notulis (b). Est id consilium viri summi, cui post *AUGUSTAM* uni restaurationem literarum in terris austriacis boni omnes læto animo ferunt acceptam, quod ille jussu *AUGUSTÆ* conscripsit, ut supremo in politicis & publicis rebus senatui præ-

B b 2

(y) cf. *Dev. Gümbyr Tentamen de indole aeris hungarici* cap. II. §. 20. Vindob. 1765. 8.

(z) *Hist. Nat. T. XI. c. 39.*

(a) In *Hist. naturali Poloniae, Lithuaniae & Sandomiriae* 1711. edita, Traç. XIV. Seç. II. p. 366. *CALMET des apparitions & spectres* P. II.

(b) *Considerazioni intorno alla magia politica presentata al supremo direttorio di Vienna.* Versio ejus germanica est in libello, cujus titulus: *Abhandlung von den Gespenstern*, citato in *prefat. nov. ad hoc opus*.

sentavit occasione Vampyræ ROSINÆ POLACKIN MDCCLIV. 22. Decemb. in Moravia demortuæ, sed tamquam sanguifugæ erutæ e sepulcro 19. Jan. MDCCLV., ignesque, quod cadaver ejus nondum esset corruptum, expertæ. Hinc igitur post diligens rei examen voluit AUGUSTA per omnes Provincias ad omnes politię publicę directores & Magistratus rescribi, atque serio præcipi, ut omnes ejusmodi superstitiones, qua pote, extirpentur, atque, ut si species emergat, cujus ratio obscura, naturæve vires excedere videatur, nemo audeat, si penas severissimas evitare velit, absque prævia informatione suæ Majestatis immediata aliquid definire (c). Et recte omnino. Sunt enim hæ causæ omnes ita connexæ, ut physicæ vires mire hominibus illudere soleant, quare etiam in obsessione dæmoniaca, de qua quidem in thesi, ut scholæ loquuntur, nullo modo dubitare oportet, exigit officium reipublicæ profanæ, ut de facto prius eo inquiratur, an talis obsessio non sit ficta; quod optime physici & medici deprehendere possunt, cujus insigne illud nobis exemplum nuperrime dedit celeberrimus Medicus AB HAEN (d) in muliere, quæ portentosos corporis motus, ejusdemque stupendas contorsiones astute simulare noverat, plebemque adeo in admirationem rapere; quæ tamen mulier ob delicta capitalia malitiæ suæ conjuncta viginti annos primum nata capite truncata est hic Anno MDCLX. d. 27. Junii. Ut ad Vampyros revertar, id adhuc monebo, non satis deplorari posse ingeniorum plerorumque levitatem aut vanitatem, quæ quamprimum quid ipsis extra ordinem rerum humanarum videtur evenire, potius ad, nescio, quæ philosophumena, ad stultissimas etiam

---

(c) Quo motivo æque Parochis omnibus An. MDCCLV. d. 11. Julii circularibus literis indicatum fuit, in puncto der Hexerey, Eschaggraberey, Bauberey, Besessenheit keine Untersuchung zu pflegen, sondern diese dem Politico zu überlassen. v. Edicta & reliqua quæ acta sunt, libro II. Qualis vero inde effectus respectu Hungariæ existat, colligere possumus iterum ex VIRI IL. B. VAN SWIETEN ad Samuel, Dornbi M. D. o.

pistola exarata 22. Febr. MDCCLXIV. ac impressa in hujus *de Mineralibus comitatus Borsodienfis aquis Relatione*, ubi vir laudes meas egressus scribit in hæc verba: *Gaudeo vanas illas de Sagis fabulas deletas esse apud Nationem Hungaricam. Utinam hoc ubique dicere liceat!*

(d) *Ratio mendendi* T. V. cap. de epilepsia.

opiniunculas malunt decurrere, quam ad sanæ rationis trutinam even-
ta quæcumque examinare; quod in Vampyrorum ratione perscruta-
tanda ab eo tempore, quo hi in Europa innotuerunt, inprimis ad-
paruit, quum multi & quod magis est, ad quæstionem Imperatoris
ipsius Caroli VI. tum regnantis ut responderent, ex Fluddii, Para-
celsi aliorumque fanaticorum philosophorum principiis de spiritu astra-
li, & ætherio Vampyrorum operationes deducerent (e). Sed sem-
per ita solere fieri, dum vulgi fabulæ posthabita rerum historia pro
ratiocinandi principiis adsumuntur, ex historia magiæ, in qua an-
nales ingenioli humani porrigantur, eluxit (f).

CLXVII. Monet nos instituti ratio, ut in aliis regnis &
rebuspublicis perquiramus, quid de opinione Magiæ superfit. In
Anglia testatur CL. DE LA ROCHE (g) inde ab anno 1682. nemi-
nem artis magicæ nomine vita privatum fuisse, quamquam ab eo tem-
pore multæ vetulæ ut sagæ accusatæ sunt, quæ tamen omnes inno-
centes repertæ. Addit inter eas unam Walkernii in Comitatu Har-
fordiensi 1712. captam, quæ a iudicibus pedaneis, in Anglia ex
Jure romano adhuc superstitiis, condemnata ad mortem, a Præ-
tore vero Equite POWEL precibus apud Reginam ANNAM interpositis
viva servata fuerit, eamque se vidisse, & probe vixisse idem adfirmat,
quod ipsum HUTCHINSONIUS (h) de se testatur, subjungens nomine
IOANNAM WENHAM dictam fuisse; eandem carcere adstrictam, tes-
tibus obrutam, atque, non quidem torturis, quæ in Anglia exulant,
sed aliis cruciatibus inquisitoribus illic solemnibus (i) eo adactam, ut
quidvis de se confiteretur. Ejus processus, pergit, typis publicis
descriptus fuerat, ejusque lectione plebs adeo capta est, ut uno men-
se quatuor hujusdem editionis fieri debuerint; quibus non obstantibus
judex comitatus vir eruditione & prudentia conspicuus furori popu-

B b 3

(e) Recensionem scriptorum huc perti-
nentium legere est in *Mich. Mañste Tr. vom
Rauen und Schmaßen der todtten &c.* Leipzig.
1734. p. 199. usque ad finem libri.

(f) cf. ad historiam Vampyrorum S. P.

BENEDICTI XIV. de *Canonis. Sanct. & Servo-
rum Dei beatific.* L. IV. P. I. c. 21. n. 4.

(g) *Bibl. angloise* T. IV. P. I. p. 05.

(h) *Bersf. von d. Hex.* C. X. p. 173.

(i) v. *ibid.* p. 88. 95. 102.

lari obstitit, hancque mulierem vivam servavit. Similis plane species, ut etiam id hoc loco moneam, delata est ad facultatem juridicam Ænipontanam, quo ex Præfectura Principis Möfskirchensis trochtelfingensi acta ex confessionibus *Anne Mariæ Knürrin*, quæ se immanium scelerum pacti concubitus diabolici &c. ream fecerat, transmissæ sunt. Solemniter illa a doctoribus rogo addicta fuit, omnium tamen votis restitit, eamque supplicio liberare conatus est celeberrimus PAUL. JOS. EQ. DE RIEGGER Professor nuperrime meus in hac Alma Vindobonensi, quod ipse mihi retulit. Tandem vero Princeps FÜRSTENBERGIUS, quum videret mulierem a mente potius exerrare, salutem ejus consuluit, eo effectu, ut ea paullo post ad sanam rediens mentem honeste diu cælebs vixerit, immo vero nuptiis contractis occæcatorum præjudiciis judicum temeritatem redarguerit (k).

CLXVIII. Hollandia ante alias terras brevi admodum resipuit. Videmus ibi omnes conatus adhibitos, ut ex cerebro populi ideæ magicæ ejicerentur. Quum enim sub ipsum initium seculi XVII. in Anglia RAINALDUS SCOTUS *detectionem artis magicæ* (l) edidisset, in qua omnem magiam libris VII. oppugnabat, nullamque esse ostenderat, mox versus Anno 1609. in vulgatam Belgarum linguam, & iterum Beverovicium cum elogiis magni viri PETRI SCRIVERII, atque GERARDI TUNINGI Jur. in Acad. Lugdun. Professoris, DELMENHORSTII aliorumque 1638. prodit. Paulo post JO. AB HEEMSKERK Jctus & in supremo Hollandiæ Confessu Senator *historiam arcanicam* sermone belgico edidit, quo libello, dum jura & antiquitates Hollandiæ persequitur, simul gravia judicum antiquis temporibus in Hollandia & Germania errata circa hoc negotium perstringit, plurima ad imaginationem refert, licet non in totum Magos neget. Aureus itidem P. SPEI libellus belgico prodit 1657.

(k) Pariter casus vide ap. BOEHMER. *Jur. eccl. protest.* L. V. tit. de *fortilegiis* §. 23. & ex *Cardano* ap. TARTAR. *Cong.* L. II. c. 5. §. 7. WIENUM de *præst. dam.* L. VI. c. 16.

(l) Non omittendum est SCOTTI libro suis se subjectam refutationem usitatam cum pro-

bationis sagarum per aquam frigidam, quæ unitis consiliis a Medicinæ & Physicæ professoribus ad Ordinum jussu An. 1594. confecta est, eamque probam extirpandam esse docet. Consilium hoc excerptam Lib. II. Cap. I. §. XXIX.

(v. §. CLVIII.). Deinde vero ABRAHAM PALINGHUS iterum Scotum secutus librum inscriptum *taſſeruckte Momaangſicht der Tooverie* ſeu larvam magiæ detractam Magiſtratui urbis Haerlemeniſis Amſteldami 1659. dedicatam evulgavit. Sed quum ad finem ſeculi BALTHASAR BEKKERUS in eadem doctrina excederet omnem modum (§. CLIV.) oraculisque divinis machinas admoveret, tantum abſuit, ut ejus conatus in Hollandiâ probarentur, ut potius poſt multas & magnas controverſias munere, quod geſſerat, pariter atque communionem eccleſiæ reformatæ eodem anno 1692. ejiceretur. De Republica Genevenſi fidem facit KEYSERUS (m) ab anno 1652. neminem Magiæ cauſa combuſtum, hinc etiam nullas ibidem plebejas ejusmodi fabulas narrari, quibus aliæ regiones ſcateant.

CLXIX. Gallia LUDOVICI XIV. cura ſe vidit ab his opinionum portentofarum gravibus malis liberatam; cujus quidem diligentiæ duo memorabilia exſtant ſpecimina. Et primum quidem eſt de Anno 1652., quo, quum Parlamentum Rotomagenſe magnum numerum hominum miſerabilium magiæ inculſorum atroci proceſſu præmiſſo condemnaret, Rex in intimo ſtatu conſilio ſententiam dixit, vi cujus Parlamento injunctum eſt, ut horum miſerorum cæterva dimitteretur. Hæc ſententia, ait PET. JAC. BRILLIONIUS advocatus Pariſienſis, poteſtatem habuit dæmoni ſilentium imponendi; neque abinde in Normannia quidquam de Magis auditum eſt (n). Atque quum 1682. crambes recoqueretur, Rex edictum generale edidit regulam pro punitione continens venenariorum & eorum, QUI SUB VANA PROFESSIONE divinatorum, magorum, ſortilegorum, cæterorumque ejusmodi hominum inſciunt, corrumpuntque populorum animos ſermocinationibus ſuis, & impoſturis, quibus etiam id, quod Religio ſanctiſſimum habet, proſanant. Edictum hoc Parlamenta Pariſienſe, Rotomagenſe, Divionenſe, Gratianopolitanum in ſuis libris memorialibus, ſeu regeſtis conſervant (o). Italia ſero hoc inſtitutum urſit,

(m) In *Itinerario germanico*..

(o) v. *Ibid.* art. *devius* T. II. p. 613

(n) *Dictionnaire des Arrêts*, art. *ſorciers* art. *Magie* T. IV. p. 165. cf. ST. ANDRÉ in. T. VI. p. 231. nov. edit. Paris 1727. cf. *Epistolæ*. Edictum integrum ſubjiciam LÉSAIGNE biblioth. *critique* T. II. C. VI. p. 114.

sed eo cautiore & majore postea fervore. Quidquid de barbarie, & vitio temporum elapsum dicatur, certum est obicem nunc his ineptiis esse positum, adeo, ut hodie nullibi magis, quam a perspicacibus Italorum ingeniis de rei magicæ vanitate persuadeatur. Testes sunt satyræ, quibus factum herbipolitanum exceptum est (§. CLXIII.), testes illustris MAFÆI libelli, quibus ille victoriam de suis adversariis retulisse judicatus est, testes religiosi plurium Ordinum viri, ad quos Maffæus sæpissime provocat, ex quibus uni, Scholarum Piarum Generali celeberrimo EDUARDO CORSINO *artem magicam annihilatam* dedicavit, testes denique ipsi Patres officii, & inquisitionis, qui 24. & 28. annis officio hoc perfuncti, casus tot magicos ipsis oblatos vel vanas credulitates, vel ut plurimum imposturas fuisse existimarunt (p). Unum Maffæus excitat P. MACARINELLI, qui in libro publico profiteatur *expertum se pro munere* Inquisitoris, quo multis jam annis fungatur, *sortilegia, maleficia, incantationes semper optato caruisse effectu* (q). Quæ cuncta simul spondent eandem Inquisitioni Hispanicæ mentem sedere. Et quis post hæc principia processum ejusmodi vel umquam existurum cogitet, præcipue postquam philosophiæ naturalis studium pedem in Italia & Hispania fixit; ac demum Cl. Assessor BARTHOLOMÆUS MELCHIORI occasione facti herbipolitani concursum diaboli ad quamcumque operam docere, ejusve a communi inimico originem juridice comprobare inter impossibilia numerandum esse docuit (r)?

CLXX. Restat, ut, quæ fata processus in Magiam in terris alio sub sole calentibus habuerint, paucis addamus. Atque heic nobile se offert exemplum Habessinorum, qui religionem Christianam a Seculo quarto post Ch. N. prædicatore FRUMENTIO sub ATHANASIO Episcopo Alexandrino acceptam jam judicæ commixtam servant. Refert enim BALTHASAR TELLEZIUS S. J. Lusitanæ, ut ajunt, pro-

vin-

(p) V. MAFÆI *arte magica delegata* p.

13. FIORIO *arte magica distrutta in fine*.

(q) in L. de *casibus reservatis*. MAFÆI. *arte mag. annihilat.* L. I. c. 3. n. 6.

(r) *Miscellanea di Materie Criminali, Ca-*

pitolo XIII. Et ejusdem, Dissertazione epistolare in confermazione del detto Capitolo intitolato: degli omicidj commessi con sortilegio. Venet. 1750. 4.

vincialis scribens (s) de iis, quæ PP. S. J. in Habessinia gesserunt, Magam quamdam jussu Patriarchæ Alexandrini, qui hujus gentis religioni tum præfuerat, in vincula conjectam, sed mox dimissam, quod in malam partem id accipi intelligeret: doctissimos enim Habessinorum censere nullos dari magos activos, adeoque gravissimam injuriam illi feminæ, quæ jussu Patriarchæ in carcerem ducta fuerat, illatam. Quodsi rationem quæras, qua permoti id credant, idem Tellezius eos sic argumentari memorat (t): *Quandoquidem Lusitani credant, quod venefici artibus supernaturalibus & occultis homines occidere possint, exinde sequi duas dari potentias divinas: neminem enim nisi Deum solum vitam dare & auferre posse.* Atque istam sententiam tam profunde infixam esse animis doctorum æthiopiarum, ut quum maxime exempla antiquitatis in S. Scriptura negare non possint, ita ait TELLEZIUS, tamen respondeant, fieri posse, ut aliis in locis venefici dentur, sed non in æthiopia, & vociferantes repetere, *hoc asserere nihil aliud esse, quam duos deos statuere.* Fuisse etiam aliquem ex optimis illorum literatis, qui aliquando dixerit: *Dolentum esse istos Patres Societatis tam doctos viros versari in tam crasso errore, ut asserant magos & lamias dari in mundo.* Mirabilis valde videtur Tellezio hæc sententia, qui eandem in Habessinios retorquet; & in illam tamquam hodiernæ experientiæ indubitatæ & actis judicialibus repugnantem graviter invehitur. Sed nos, qui eodem præjudicio non tenemur, traditionem hanc bonam ab antiquis Christianis inter æthiopes illos reliquam esse putamus, atque dum dicunt, ex hac hypothese duos deos sequi, eos, si rem non acu tangunt, saltem significare, quid ei amplectendæ idololatris olim animum dederit (per demonstrata C. I.). De ceteris reliquarum terrarum partium incolis, quos adhuc superstitione premittit idololatrica, eo magis tenendum est, eos nihil quidquam de Magis & Sagis in sensu Europæo recentiori scire, quo magis ea, quæ

C c

(s) citante IONO LUDOLFO in *historia æthiopica* I. III c. 11. Scripsit Tellezius sermone Lusitano. Ludolfi historia edita est Frcf. 1681. fol.

(t) Citante LUDOLFO in *Comment. ad hist. æth.* Frcf. 1691, fol. p. 524.

in superioribus de Græcis & Romanis notavimus, de omnibus his gentibus adferi debent. Satis hinc elucet, quam turpiter olim Angli se dederint, dum summa injūstia magos in America quæfiverunt, & gravissimis suppliciis exterminare conati sunt; quam tamen carnificinam Galli earundem postea partium domini redditi secundum edictum sui regis de An. 1672. (§. CLXIX.) sustulerunt (u). Quare etiam quod Hutchinſonus refert, ejus in promptu est ratio, dum Americani cujusdam ex Insula San-Fortensi Novæ Angliæ dictum commemorat, qui in sermone familiari ad Capitaneum *Hillium* Gallos extulerit, *Sacerdotes*, inquietis, *gallicos* multo laudabilioris esse „ indolis, quam Anglicanos, qui ingentem Sagarum numerum in „ Americam importarint, adeo ut plures Sagæ adessent, quam loca, in quibus eæ suspenderentur „.

C A P U T V.

SPECIATIM DEMONSTRATUR ARTEM MAGICAM NULLAM ESSE, ET QUID SIT GRIMEN MAGIÆ?

CLXXI.

Prope inutile cenſeri poſſit operoſe demonſtrare velle, quod ars magica non detur, poſtquam in data enarratione factorum luculenter patuit hanc artem non aliunde ſubſtantiam capere, quam a Corollariis ex delira & ſceleſta veterum doctrina magica adhuc hinc inde ſuperſtitibus, quæ idcirco æque explodenda ſunt ac ipſe fons, ex quo ea dimanarunt; nihilominus tamen, quum hæc ars, una cum aſtologia judiciaria, tam multo tempore Chriſtianis recentioribus impoſuerit, quaſi effectum intentum habeant, operam non lu-

(u) HUTCHINSON *Diſſor. Verſuch.* p. 176.

det, qui hanc *idolatriæ*, hoc est, omnium nefandissimarum vanarum tamen superstitionum *parentem* (§. IX. LXXXVIII.) ex Christi fidelium memoria, si quibus forte dubia supersint, ejicere omnibus viribus adlaboraverit. Id quod ego me in hoc capite effecturum spero, si ostenderò, nullum plane fundamentum existere, ex quo ars quædam magica activa descendere, aut defendi serio queat. Quare, ut ordine procedam, quem historia suppeditat, primum de Magia veterum, inde recentiorum sermo iterum instituitur.

CLXXII. Ars est complexus & coordinatio seu syntaxis regularum cujusdam cognitionis, vi quarum finis intentus certo & facile obtinetur. Quæ autem ista ars dici potest, quæ a gentibus earumque Sacerdotibus ad deos, aut dæmones cogendos adhibebatur? Vidimus totam horum scientiam constitisse in fallenda plebe per jactatum intimius cum diis suis commercium, per quod omnia bona & mala minabantur. Sed ut sibi auctoritatem tuerentur, artem sibi adferebant incantamentis, characteribus, lineis, numeris, herbis, lapidibus deos ad suum obsequium evocandi. (tot. c. I. & II.) Atque ut omnem præverterent objectionem, deos has se docuisse ceremonias venditabant, qui *notum fecerint*, ut ait PORPHYRIUS (x), quibus ipsi rebus aut delectentur, aut vinciantur, quibus item hostis rem sacrificam fieri, quos dies caveri, quam in formam ac speciem simulacra configurari oporteat. Quæ verba S. AUGUSTINUS (y) adsumens concedit id Porphyrio, *neque enim*, inquit, potuit nisi primum ipsis (dæmonibus malis §. LXXVIII.) *docentibus disci*, quid quisque illorum appetat, quid exhorreat, quo invitetur nomine, quo cogatur, unde magice artes, earumque artifices existerunt. Ceterum Magi septentrionales æque se discipulos Othini & Disæ dixerunt (§. XVI.), Legislatoresque veteres suas leges a diis se accepisse profitebantur; sic Numa deam Egeriam, Minos Jovem, Lycurgus Apollinem, Pythagoras Crotoniatis alios sibi Magistros esse persuasit. Judæi Cabalistæ Lilitham magistram suam constituerunt (§. LXVII.). Adde

Cc 2

(x) ap. EUSEB. *prepar. Evang.* L. V. c. 7.

(y) de C. D. LXXI. cap. 6. cf. EUSEB. *inf.* §. 131.

jam ceremonias illas & actus ex systemate proportionali (§. VIII.) petitos, & habebis magnam illam, si diis placet! artem, qua veteres spiritus suos intermedios attrahebant; quam scilicet artem esse — non sanus juret Orestes! Ideo nimirum jam in Gentilismo a sapientibus risui exposita fuit (z) (§. XXIV. & passim), quum ipsum systema proportionale fundamentum artis magicæ, nil nisi fanaticismus sit.

CLXXIII. Adplicemus hæc ad vetustissima, quæ nobis de Magis narrantur exempla. Scriptura Sacra duo ejusmodi commemorat. Primum est, quod, postquam DEUS constituit populum suum electum, per *judicia maxima* EXOD. VII. 3. ex Ægypto educere, magi ægyptiaci, quorum primarios S. PAULUS II. Tim. 3. v. 8. ex traditione *Jannem* & *Mambrem* vocatos fuisse prodidit, in Mosis contumeliam præbere adnisi sunt. Habetur itaque citato Exodi loco Deum jussisse, ut Pharaoni a Mose signum suæ missionis divinæ petenti illud coram eo in aula sua produceretur, ut Moses virgam Aaronis subito in colubrum verteret. Quod miraculum quum Pharaon eludere vellet, vocavit *sapientes* & *maleficos* (v. sup. §. XI.) EX. VII. 11., quibus quod jam Mosis miraculum renunciatum fuisset, facile fuit, serpentibus (his namque venenum adimere populis orientalibus cognitissimum erat) se munire, & dexteritate manuum objectivæ quibusdam larvis eadem simulare. Addit enim sacer textus: *Fecerunt etiam ipsi per incantationes ægyptiacas & arcana QUÆDAM SIMILITER.* Quia hec nihil de opera dæmonis dicitur, quid vetat, secundum historiæ ductum de imposturis & præstigiis philosophorum & theologorum gentilium ea accipere? Certe ideo homines doctissimi omnium ætatum nobiscum consentiunt (a), nec alienus vi-

(z) cf. MAPP. A. M. annich. toto libro II.

(a) TERTULLIANUS nudæ illusioni imputat de Anima c. 57. „ Sic & in illa alia specie Magicæ, quæ jam quiescentes animas evellere ab inferis creditur, & conspectui exhibere, non alia fallaciæ vis est operatio. Plane quia & phantasma præstatur, quia & corpus affingitur; nec

magnum illi exteriores oculos circumferre, cui interiorem mentis aciem excæcare per facile est. Corpora denique videbantur Pharaoni & ægyptiis magicarum virgarum dracones, sed Mosis veritas mendacium devoravit. „ Mentem S. Hieronymi v. sup. in f. §. 77. Omitto recentiores.

detur ab hac interpretatione S. P. BENEDICTUS XIV., qui suggerit posse verba ita capi, ut Magi loco virgarum serpentes aliunde adlatos substituisse dicantur (b) ex JOB. 30. II. REG. 19. &c., ubi, quemadmodum dicatur luctus versus fuisse in gaudium, ita &, quod Magorum virgæ *verse in dracones* leguntur, hoc de substitutione intelligi queat. Sed devoravit serpens Moſis magorum serpentes. Æqualis responſio eſt ad alios duos Magorum conatus ægyptiasque aſtutias EXOD. VII. & VIII., quando Moſes OMNEM AQUAM ægypti in ſanguinem vertit, & ranarum agmen Ægyptum infeſtare juſſu divino fecit; ubi additur *feciffe maleficos ægyptiorum incantationibus ſuis* SIMILITER. Et ita intelligimus, cur liber Sapientiæ repetens hæc Dei pro populo ſuo miracula, de Magorum ſtolidæ arte emphatiæ addat: *Et magicæ artis appoſiti erant deriſus. & ſapientiæ gloriæ* (quam præ ſe ferebant magi gentium (§. LXXIII.)) *correptio cum contumelia*. SAP. XVII. 7. (c). Cf. inf. initium §. CLXXXV.

CLXXIV. Confirmamur in ſententia, poſtquam mandatum ſeu decretum DOMINI, quod populo ſuo terram Canaan ingreſſuro promulgavit, perſcrutati fuerimus, quo illum ab gentium abominationibus avertere intendebat. Id legitur DEUT. XVIII. 9. „Quando ingreſſus fueris Terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, „cave, ne imitari velis abominationes illarum gentium. Nec invenia- „tur in te, qui luſtret filium ſuum aut filiam *ducens per ignem*, aut „qui ariolos ſciſcitetur, & *obſervet ſomnia*, atque *auguria*, nec ſit

Cc 3.

(b) de Canoniz. Sanctor. L. IV. P. I. c. 3.
n. 4.

(c) Ct. CORNESTINUS in libello ſup. §. 135, quem vide, excitat quem inſcriptiſt *grigio viro M. JACOBO JUNIO decretorum doctori & præſidenti in Camera inqueſtarum regis galliæ*, ſequentem in modum pro ſuo tempore philoſophatur c. 2. fol. 23. p. b.
„Nota quoniam ſecundum ſententiam NICOLAI ORSME (dicit hunc Claudius *magnum illum philoſophiæ ſcrutatorem*) „opera magorum ſunt ſolum deceptiones „& illuſiones; unde & de Magis Pharaonis „negat, quod virgas mutaverint in dra-

„cones aut aquam in ſanguinem. Aut ſi ita „fuit, a dæmonio factum eſt; quoniam „vere miraculum eſt. Ex quo videtur „Pharaonem juſtam habere, ut Moſi non „crederet, excuſationem propter miracu- „lum factum contra Moſi miraculum. Re- „ſpondeo, ſi Moſes non feciſſet poſtea mi- „racula, quæ ſufficienter evacuabant fa- „cta magorum; vere Pharo erat excuſan- „dus, ſicut de miraculis dicitur, quæ per „Antichriſtum fieri debent. Illa enim in- „validavit dominus per ſcripturas ſacras, „ut futuri ſint inexcufaſiles eis attendentes „contra ſcripturaſum prohibitionem.

„ *maleficus*, nec *incantator*, nec qui *pythones* consulat, nec *divinos*, aut quærat a *mortuis* veritatem. Perfectus eris & absque macula &c. „ Admonitione universali C. XX. v. 18. subjuncta „ ne forte hi populi „ doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt diis suis, & peccetis in Dominum Deum vestrum „. Prædixit postea JESAIAS Babyloniiis pœnas eos sibi gravissimas arcesituros esse ob eadem plane scelera C. XLVII. 12. *Universa*, detonat, *venerunt super te propter multitudinem maleficiorum tuorum*, ET PROPTER DURITIAM INCANTATORUM TUORUM VEHEMENTEM. Et fiduciam habuisti in malitia tua, & dixisti, non est, qui videat me. Sapiencia tua & scientia tua hæc decipit te „. Ironice subdens: „ Sta cum incantatoribus tuis & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si FORTE QUID PROSIT TIBI, aut si possis fieri fortior. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum, stent & salvent te augures cœli, qui contemplabantur sidera, & supputabant menses, ut annuntiarent ventura tibi „. Habemus heic rursus Magiam & Astrologiam, quæ gentes in errores rationi abominandos induxerunt, omnium scilicet & innumerarum superstitionum matrês (§. XLVIII.), nec vel levissimam operæ dæmonis mentionem.

CLXXV. Ut autem decreti divini mentem percipiamus, juvabit aliquot præcipuas species magorum orientalium ad ejusdem ductum examinare. Animadverti oportet omnia in eo tantum ideo prohiberi, quod gentem hebræam ad Idololatriam alioqui pronam magis adhuc a Deo vero abducerent. Ita mox prima est prohibitio: ne quis filium aut filiam suam lustret per ignem, quod ignis ab idololatriis inter præcipui Dei simulacra referretur, quam religionem etiam *Zardusht* retinuit § III. (d). Sicque pariter alibi Magia idololatriæ jungitur, dum *Manasses* omnia scelera in deuteronomio interdicta in usum revocasse legitur IV. REG. c. 21. & JEZABELLI exprobratur quod adhuc ejus fornicationes & (*Φαεγυα*) *veneficia* (§. LXI.) multa vigeant. IV. REG. C. IX. v. 22. ubi *fornicatio spiritualis*, seu idolomania secundum consuetam scripturæ phrasin intelligitur. Est quippe ars magica idololatriæ parens (§. IX.). Sequitur in lege divina prohibitio,

(d) Cf. Ep. mea de ritu ignis in Natali S. Johannis accensi p. 19. seqq.

ne arioli consulantur (e). *Ariolus* videtur esse terminus generalis, ut quum Deus inobedientiæ & ariolandi peccatum comparat, dicens per Samuelem: *Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle adquiescere* I. REG. C. XV. v. 23., uti & dum ejusmodi homines illis, qui sine mente loquuntur, æquiparantur, in similitudinem arioli, & conjectoris æstimat, quod ignorat, PROV. XXIII. 7. cf. sup. §. LVII. Interim in Talmude ita pingitur (f): „Imponit os avis, cui nomen Jedua, ori suo, & suffitum facit, aliaque opera peragit, donec procidat instar epileptici, loquaturque ore suo ea, quæ ut fiant futurum est „. *Propheta aut ficior somniorum*, qui locutus est, ut populum a Deo domino suo averteret, & de via recta errare faceret, interfici jubetur DEUT. XIII. v. 5. *Augures* quid sint, explicavit Jesaias (§. præc.) *Malefici sunt goetæ* (§. XI.) in specie. *Incantatores* in strictiore sensu sumti miris somniis animos populorum orientalium pascebant, quum ita scenam instruerent, ut sibi a Diis super animalia sed serpentes inprimis commissum dominium adfectarent. Hos paullo attentius consideremus.

CLXXVI. Scilicet convocabant serpentes musica vel incantationibus, adlectis ita spiritibus & phantasia horum animalium, quod maxime in his fit per sonum naturali talium sibilantium aut cantillantium bestiarum sono analogum (g). Facit huc, quod THOMAS FAZELLUS (h) de captura Xiphiorum piscium testis ἀποσπῆς scribit, græca eos voce edita capi, quum ea adlecti piscatorum scaphis & vado adpropinquent, in eo ineptus, quod id putet arte magica fieri; addens: „Quodsi speculator aut quivis alius sermonem italicum temere effuderit, statim, quasi mors iis protenderetur, diffugere „. Notatur inter acta societatis Anglicæ (i) posse animalia fera beneficio certorum instrumentorum & rhythmorum musicorum cicurari, ac ad servitia humana subjugari, cujus exempla in libro, qui illic lauda-

(e) LEVIT. XIX. 31. *Non declinetis ad Magos, nec ab ariolis aliquid sciscitami.*

(f) Cod. de Idololatria C. VI. §. 2. I.

(g) Notum est JOANNEM RHEDI naturæ mystam Serpentes sonos musicos edocuisse.

(h) De reb. Sicul. Lib. I. Decad. I. c. 4.

(i) Editore HENRICO OLDENBURGIO num. 114.

tur, de humana industria & ingenio adducantur, posse denique ea arte vetus illud plenumque dominium super animalia reduci. Ejus artis vestigia apud VARRONEM (k) sunt. Quintus, ait, Orphea vocari jussit, qui quum eo venisset cum Aola & cithara & cantare esset jussus, buccinam inflavit, ubi tanta nos circumfluxit cervorum, aporum & ceterarum quadrupedum multitudo, ut non minus formosum mihi sit spectaculum, quam cum in circo maximo ædiliū, non siue africanis bestijs fiunt venationes. In libro Mirabilium sagæ thessala dicitur μιμνῆσαι τὴν φωνὴν τοῦ θύρου imitari vocem animalis. In Praxim deducitur id a rege africano in regno Gmgiro, de cujus electione hæc memorat TELLEZIUS (§ CLXX): (l) Descendentes electores veniunt cum magno clamore in illum locum, ubi electus est, statimque eum adeunt, illumque reperiunt circumdatum leonibus, tigridibus, draconibus & pardis præter tamen rationem subjungens, quæ tanquam prætorianos & aulicos omnes ibi diabolicis suis magicis artibus unum in locum congregant, quasi vero bestias cantu (m), pabulo, assuetudine attrahere diabolicum quid sit! Ut jam ad incantatores nostros revertar, certum est etiam, illos a serpentibus vaticinandi peritiam expectasse (n). Id vulgo creditum fuit serpentes aures lambendo vaticinium præstare, quod Heleni, & Cassandræ exemplo docet, scholiastes Euripidis (o) ἐλθόντες ὄφεις καὶ τὰ αὐτῶν περιλειχάντες ὡς αἰσχυντοὺς ἐργασάντο, ὥς μόνος τὰς τῶν θεῶν ἀκούειν βέλαις, καὶ μαντεῖς ἀκρὺς εἶναι. Accedentes serpentes, ait, & eorum Aures circumlingentes auditum illorum adeo exacerunt, ut soli consilia deorum audirent, & summi vates evaderent. Et hinc PLINIUS (p) ex veteri fama Melampodi aures lambendo disse-

(k) De re rustica lib. III. c. 13.

(l) LUDOLF. Comment. ad hist. æthiop. p. 216.

(m) cf. ΜΟΡΗΟΡ. in Stentore βαλόντα cap. XVI. p. 432. inter academ.

(n) Hinc πῆχυν & Serpentem notat & augurium. Hinc Πύθων a πῆχυν quæ vox genus quoddam Serpentis significat. v. BORMART. Hieroglyph. L. I. c. 3. Part. I.

(o) In Hecubam. add. ΤΕΤΥΤΕΣ Prolegom. in Lycophron. Dracones Pellicos immanni magnitudine, ita mansuetos & familiares narrat LUCIANUS in Alexandro, ut infantum more lac e papilla sugerent.

(p) Hist. N. L. X. c. 49. cf. elegantem nummum ΑΒΩΝΟΤΕΙΧΕΙΤΩΝ ap. SPANHEM. de usu & pr. num. DIE. III, p. 177.

disse intellectum avium sermonis Dracones meminit. Quæ denique hi homines remedia superstitiosa pro variis morbis ex animalibus jactaverint, ita sibi & diis suis cuncta adserendo, conjici potest ex iis, quæ de archophoris adhuc inter christianos prohibita fuerunt (§. CXVII.) a Concilio Trullano (q).

CLXXVII. Ceterum artem suam sæpe sibi infelicitè cessisse ostendit ECCLESIASTICUS XII. 13. *Quis miserebitur, ait, incantatori a serpente percusso & omnibus, qui appropiant bestiis?* Et DAVID, qui meminit *aspidis surda que non exaudit vocem incantantium, & benefici incantantis sapienter, Psalm. LVII. 5. 6.* (r) Idem supponit JEREMIAS VIII. 17. ubi ad persuasionem vulgi adludendo: *Mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio, & mordebunt vos.* Succedit inhibitio de Pythonicis, quos septuaginta ubique *ἑρπασμίδες* die Baudhredner reddunt. PLUTARCHUS mire confirmat & illustrat vulgatam versionem, ubi in causis oraculorum inquit (s), atque quos olim *Engastrimythos, Eurycleas, quod e ventre sermonem fatidicum procurant, nunc Pythonas nominari.* Sunt itaque illi, qui non in ore, sed in gula & quasi in ventre imo sonos & vocem formabant; quare in JESAJA dicitur XXIX. 4. *Erit quasi Pythonis de terra vox tua* (t). Talis in Talmude ita describitur: „Stans notum suffimen adolet, virgamque myrti manu tenens agitando offert, atque incantationem loquitur verbis apud illos notis, donec consulens audiat, ac si secum aliquis loqueretur, ipsique de interrogatis respondere, verbis e terra prolatis voce admodum submissa, ac si auribus non perciperet, sed eam cogitatione assequeretur. Similiter, qui cranium cadaveris accipit, eique suffium facit, & in eo aurium capiat, donec audiat, ac si vox prodiret ex axillæ suæ lo-

D d

(q) cf. L. ult. D. de extr. crimin. EVER. OTTO de Tut. vier. III. 3. p. 452. Ad legem illam etiam conferendus est CORN. CELSUS de Medicina L. V. C. 27. qui Pyllosum & circulatorum serpentes tuto tractantium imposturas acute detegit.

(r) Adde proverbium: *Ova aspidum raperunt.* ISAIAE c. 59. v. 6.

(s) De defectu oraculorum.

(t) Notabis heic etiam Orientalium loquendi modos ex JOHO c. 32. v. 18. *Plenus sum sermonibus & coarctat me spiritus uteri mei. En venter meus quasi mustum ab hisque spiraculo, quod lagunculas novas dirumpit.*

„ co, eaque valde submissa, quæ ipsi respondeat „. Notabile admodum ejusmodi nebulonis pythonici exemplum adfert WIERUS (u), qui hac arte matrimonium puellæ divitis sibi a matre procuravit, quod curiosi ibidem legant ex ore HADRIANI TURNEBI professoris Parisiensis relatum. FRANC. MERCURIUS ABHELMONT pariter id de propria experientia testatur & simul explicat, quod talis sermo fiat per epiglottidem, ut quis scilicet attracto Spiritu loquitur in ventrem suum, ore penitus clauso (x). Habuimus & Vindobonæ B. de M. qui vocem eo modo simulare noverat. Qui igitur spiritu quodam in ventre residente consulentibus respondere credebatur, is *Pythone* habere dicebatur, cujusmodi impostores occidit Saul; de eo quippe legitur I. REG. 28. v. 3. *Abstulit Magos & ariolos de terra; & interfecit eos, qui pythones habebant in ventre.* Ex quo intelligitur rumusculum popularem puellæ illi talem spiritum indidisse, quam revera obsessam a dæmone liberavit PAULUS AÆ. XVI. v. 16.

CLXXVIII. *Divinans*, a quo postremo Judæi ut caveant, monentur, in Talmude (y) dicitur „ qui aliud quoddam opus facit, ut ecstasy abripiatur, ipsiusque vacet mens ab omnibus rebus, „ donec ea, quæ futura sunt, prædicat, aut quæ fieri debent „. Hujusmodi autem tenebriones narrantur ibidem proni jacere humi, quandoque arenæ, lapidibus, speculo aut baculo ad eam rem uti ex HOSEÆ IV. 12. Iidem ergo etiam a mortuis veritatem quærebant, hoc est *necyomantium* exercebant, de qua in capite II. & postea ubi de Saule (z) sermo incidet. Horum omnium (a §. CLXXXIV.) communis scopus erat futura prædicere (§. L.) quare & Pseudoprophe-

(u) De præstig. dem. L. II. c. 14. n. 8. p. 140.

(x) Alphabet. vere naturale hebr. colloq. 3. pag. 23.

(y) Tit de Idololatria c. 11. sect. 6.

(z) Antiquissima hujus speciei divinationis populis idololatriæ omnibus usitatissimæ conantis veritatem ab ipsis defunctorum animabus resciscere, exempla plurima proferunt poetæ Homerus tot. L. XI. Odyss. Lucanus, Silius Italicus, quia & Apulejus in Meta-

morph. unum habet. Imposturis his templi propria dicata fuisse, ubi evocationes manium celebrarentur, referunt historiæ Paulus Janias Lib. III. & Plutarchus in vita Cæmonis atque de sera numinis vindicta. Originem ejusmodi templi in Epiro v. in CIERC Bibliot. Universelle tom. VI. in explicatione fabulæ Cereris Quis hodie non rideret eum poetam, qui vellet fingere heroem suum ipsos consuluisse manes?

tarum nomine veniunt, & quum omnes sensu Dei & Christianorum goetæ essent (§. LXXVI.), goetæ vero impellerentur auri sacra flame (§. XXIV. XXV.) dicit MICHAËS de populo Israelis in idolomaniam prolapsio: *Prophætæ: jus in pecunia divitiabant* III. 11. Et sic tandem facile intelligi datur, quos legislator sapientissimus in brevissima illa lege comprehenderit, qua imperat: *Maleficos* (§. XI. LXXXVII.) *non patieris vivere* Exod. XXII. 18. fecerit eam hominum evellere intendens, quæ fini reipublicæ perfectissimæ condendæ in electo populo e diametro repugnabat; quam denique, si tolerare voluisset, perfectionibus theocratiae vel maxime repugnaturam fuisse nemo non videt (a). Addi heic potest alia prisca decreti, in quod nunc commentati sumus, divini translatio, quam servavit *Pariator legum Mosuicarum & Romanarum* (b), quæque non vanus de Ecclesiæ hac in re sensu testis est. Sic autem interpretatio ista se habet: „ Non in-
 „ veniatur in te, qui lustret filium tuum, aut filiam tuam, nec di-
 „ vinus, apud quem sortes tollat: nec consentiat venenariis impostu-
 „ ribus, qui dicunt, quid conceptum habeat mulier: *Quoniam fabu-
 „ la seductoria sunt.* Nec intendas prodigia, nec interrogas mortuos.
 „ Non inveniatur in te augurator, nec inspector avium, nec male-
 „ ficus, aut incantator, nec Pitonem habens in ventrem, nec aruspex,
 „ nec interrogator mortuorum, nec portenta inspiciens. Omnia nam-
 „ que ista a Domino Deo tuo damnata sunt, & qui fecerit hæc „.

CLXXIX. Usque huc de primo Magorum exemplo in Scriptura sacra memorato egimus. Succedit alterum sub regibus populi Israelitici. Scilicet SAUL, quum derelictus fuisset a Deo, desperanti & infano similis magos & ariolos, quales antea tamen interfecerat, I. REG. 28. v. 3. iterum consulendos censuit, quare suis famulis in mandatis dedit, ut *quærant sibi mulierem habentem Pythonem ib.* XXVIII.

D d 2

(a) Add. GROT. de J. B. & P. L. II. c. cidi jussert divinum Numen.

20. §. 9. n. 5. Heic ergo de genere idem statuendum erat, quod de specie jam monuerat. Nam & filios somniorum Deut. XIII. 5. & Pythonicos Levit. XX. 27. co-

(b) Tit. XV. de mathem. & manich. Scripsit Pariator ad finem seculi V. Existat in SCHULTINGO Jurisp. ante - Just. p. 784.

v. 7. Unde adparet tunc hanc illusoriam artem jam solas mulierculas professas fuisse uti fere apud Germanos, quum olim ab utroque sexu exerceretur LEVIT. XX. v. 27. Famuli invenerunt hujusmodi mulierem in Endor. Igitur Saul de nocte cum duobus focis se viæ accingit, mulieremque accedit, at ab illa, Samuele revera a mortuis resurgente, tristis recedit, quod ipsi una cum suis filiis Samuel mortem intimasset. Quæstio an Samuel verus, an ejus phantasma, an ad artis magicæ nutum se siterit, inter interpretes agitur. S. THOMAS (c) duas sententias sufficit. Primam ex AUGUSTINO, qui dicit „ non esse absurdum credere aliqua dispensatione „ permixtum fuisse, ut non dominante arte magica vel potentia, sed „ dispensatione occulta, quæ Pythonissam & Saulem latebat, se „ ostenderet spiritus justii aspectibus regis divina eum sententia percussurus „. Secunda est ipsius THOMÆ, quam mox ita subjicit: „ Vel non vere spiritus Samuelis a requie sua excitatus est, sed ali- „ quod phantasma vel illusio imaginaria diaboli machinationibus facta, quam scriptura Samuelem adpellat, sicut solent imagines rerum suarum nominibus adpellari „. Quam postremam ex suppositis Augustino libris Gratianus variis ratiociniis pictam, fuisse in decretum suum retulit (d). Postquam tamen hodie auctoritas libri Ecclesiastici canonice ab universali Ecclesia agnita fuit, quæ etiam D. THOMÆ ætate adhuc vacillaverat, recepta est sententia, quam AUGUSTINUS prius foverat, sed dein rursus deferuit (e), quum in Ecclesiastico narretur Samuel post mortem suam *notum fecisse regi finem vite sue* (f). Atque etiam hæc interpretatio sacro textui convenientior esse reperitur. Prævertisse Deum imperio suo conatus vanos mulierculæ ex eo patet, quod antequam mulier suas incantationes concepisset, jam vidisse Samuelem, & quidem in majestatis splendore quodam velut deum ascendentem memoretur; coram quo illa terrore magno concussa fuerit. Dein Samuel continuo ad Saulem sermonem

(c) Summa II. 2. q. 95. 2. 4. ad 2.

indagat TARTAROTT. Congr. noff. App. Ep.

(d) Can. 14. C. XXVI. q. 5.

§. 18. & 19.

(e) Mentem Augustini hac de re curate

(f) Cap. XLVI. 23.

suum dirigit, eaque ipsi prædicit, quæ mulier scire non poterat, ergo neque fingere, nec demum etiam tam odiosa prædicere ausa fuisset auri famæ (§. CLXXVIII.) repugnante. Quinimmo aufugisse illa videtur, quando Samuel incipiebat loqui, quod finito sermone ad Saulèm præ timore viribus defectum & in terram porrectum tunc demum INGRESSA fuisse dicatur. Illud vero prorsus a ratione alienum est, diabolum vi artis Magicæ animam iusti excitasse (g). Neque præterea Deus gentiles per hoc miraculum in errore artis magicæ confirmavit, quum potius Saul & mulier goëta manifestissime operationem supernaturalem senserint, & enti summo adhærere didicerint, aut certe discere facile quiverint.

CLXXX. Quo autem penitus vanitatem artis magicæ veterum perspiciamus, removendum nunc est dubium, quod ex SS. Patrum minus apta interpretatione oriri posset. Deduxit enim ex eorum scriptis ILL. MAFFEUS (h) quamdam traditionem, quod post redemptionem generis humani dæmoni non amplius facultas competat votis eorum obsecundandi, qui eum invocant. Hoc argumento usus cum multis aliis CL. TARTAROTTUS concludebant ergo artem magicam tamen ante Christum natum existisse, id quod Maffeus in opere secundo specialiter refutare opus habuit (i). Sed uti aliqua in fervore disputationis & ILL. MAFFEO, & CL. TARTAROTTO exciderunt, quorum fidei iussorem me præstare nollem, ita & hoc in themate evenisse, quamvis minori cum detrimento quæstionis, quum re ipsa de hodiernis temporibus quærat, mihi videtur. Nos interpretationem Patrum aliquibus observationibus juvabimus. Primo igitur loco ex superioribus repetendum est, quod, dum a Christianis quæritur, an apud gentiles diaboli notione destitutos (§. LVII.) & solummodo quoddam ens Deo summo contradistinctum sibi fingentes ars magica pro goëtia accepta aliquid valuerit, res ab illis ita debeat concipi, ut quæri fingatur, an, dum hic vel ille sceleratus a summo omnium rerum parente averfus ens illud malum corde suo in-

Dd 3

(g) v. Scripturæ interpretes.

(h) *Arte M. dilig.* §. 13. p. 3438. *Arte magica annich.* L. III. c. VI. & VII.
(i) *A. M. annich.* L. I. capo 4.

timo arcessere in auxilium adnitus est, aut ab eo quid imploravit, Deus permiserit diabolo potestatem illi scelerato savendi? Nos id tuto negamus, quum in tota Scriptura non exstet vola, non vestigium, quod Deus talia permiserit, atque illud pythonissæ exemplum huc non faciat (§. CLXXIX.). Separandæ omnino ab hac quæstione sunt tentationes & illusiones diaboli, detentiones in erroribus idololatricis, quin immo tempore adventus Christi, & post eum ad demonstrandum in omnes spiritus dominatum a divino numine admittæ obfessiones dæmoniacæ, de quibus memorabile exemplum DAMASCIUS apud Photium (k) adfert; Hieroclem videlicet uxorem habuisse dæmonio obsessam, quod juramentis Theosebius, quamvis Theurgicæ peritus non esset, exire compulerit adjurans id *per solis radios & Hebræorum Deum*, quo facto exiverit dæmon, clamans, *colere se quidem Deos, hunc Theosebium vero se timere*. Cum quibus omnibus Magia nihil commune habet (l).

CLXXXI. Quæstioni ergo, an SS. Patres artem magicam jactatam a Gentilibus crediderint, ut respondeamus, negamus & pernegamus eos his gentium adsertis, quibus illi seu deos bonos sive malos ad obsequia cogi persuadere voluerant, fidem adhibuisse certe numquam ullo modo defendisse aimus, cujus contrarium non evincitur per id, quod in Patrum scriptis oppositum inveniri quibusdam videatur; quod hi videlicet prudentissime agendo non difficilibus & tamen sapientissime frustraneis factorum inquisitionibus se ingerendo, paucas etiam de his revelationes urgendo, denique supponendo interim facta & propria gentiliū asserta in suum usum vertendo, *argumentis ad hominem*, ut ajunt, gentiles a falso cultu revocaverint, quum illis ostenderent, quidquid illi pro religione sua dicant, omnia a malo dæmone esse inspirata, malaque eos dæmonia colere, quæ non possint ad beatitudinem ducere. Proferam aliquot eam in rem Patrum textus. Primus prodeat EUSE-

(k) Cod. CCXIV. p. 553. CCLI. p. 749. SCUIDAS in Hierocle.

(l) Notandum etiam exorcizare antiquis sæpe sumi pro catechizare. Exemplum in VEXILLI Bibl. Jur. Canon. ubi v. Indicem.

De exorcizatione & exufflatione in baptismo, quo Ecclesia filios fidelium a potestate tenebrarum & a principe mortis eruit, quaque princeps mundi & a parvulis ejicitur foras, v. AUGUST. L. VI. cont. Julian. c. 5.

BIUS (m), qui ita habet: „ Jam vero non alios ab initio maleficæ
 „ artis magistros, quam egregia numina constat: qui enim isthæc
 „ homines aliter nosse potuissent, nisi dæmones iis res suas ipsi ape-
 „ ruissent, & quibus quique vinculis constringantur, indicassent?
 „ Neque vero NOSTRAM hanc ORATIONEM esse putes, quippe QUI
 „ NIHIL ISTORUM A NOBIS INTELLIGI, AUT EXPERTI FATEMUR,
 „ idem a nobis testis (Porphyrus) producat, qui & sapiens a suis
 „ habetur, & omnes RELIGIONIS PATRIÆ rationes accurate non
 „ modo novit, sed etiam exposuit &c. Excipiat HIERONYMUS
 „ (n): Sunt quidam dæmones amoribus & amatorii carminibus ser-
 „ vientes; nam barbara quædam eorum nomina esse DICUNTUR,
 „ ut sæpe CONFESSI SUNT hi, quos vere vulgus *maleficos* vocat,
 „ & incantationes & preces & colores varii, & diversa vel metal-
 „ lorum genera vel ciborum, ad quæ invocati assistere dæmones &
 „ infelices animas capere MEMORANTUR. — Ideo autem nunc eo-
 „ rum, qui magicis infelices artibus serviunt, & facere ista PERHI-
 „ BENTUR, in medium exempla protulimus, ut retundamus eorum
 „ opinionem, qui putant, omnia vitia esse carnis & sanguinis, &
 „ nullam habere dæmones potestatem „ (En quid solummodo S.
 „ Pater ex his concludat, quod nemo sanus negare auit!) UT NOS
 „ INCITENT AD PECCATUM „. Succedat AUGUSTINUS, qui quum
 „ theurgicas animæ purgationes & inde adparitiones deorum a Por-
 „ phyrio propalatas exposuisset, subjungit: — „ O animæ prædicandæ
 „ purgatio! ubi plus imperat immunda invidentia. — — Quod, qui
 „ has fordidas purgationes sacrilegis ritibus operantur, quasdam mi-
 „ rabiler pulcras, sicut iste commemorat, vel angelorum (§.
 „ XIV.) imagines vel deorum tanquam purgato spiritu vident, si TA-
 „ MEN VEL TALE ALIQUID VIDENT, illud est, quod Apostolus
 „ dicit, quoniam satanas transfiguratur se in Angelum lucis (o) „.
 „ Addamus LACTANTIUM (p): „ Magorum ars omnis ac potentia ho-

(m) de *prepar. evangel.* Lib. V. c. 7.

jam sup. cap. II. §. 78.

(n) in *ep. ad Ephes.* T. VII. Opp. Lib. III. c. 5.(p) *Inst. div. L.* VI. c. 15. cf. MARPET *A. M. ann. L.* III. c. 6. n. 8.

(o) de C. D. Lib. X. cap. 10. excitato

rum (dæmonum) aspirationibus constat, a quibus invocati visus hominum præstigiis obcecantibus FALLUNT, ut non videant, quæ sint, & videre se putent illa, quæ non sunt. Hi, ut dico, spiritus contaminati ac perditæ — omnia INSIDIIS, FRAUDIBUS, ERRORIBUS COMPLENT. Ineptus forem, si alia Patrum (q) loca ab adversariis objecta adcumularem, quæ omnia eundem sensum habent, hoc est, vel referunt mendacia perniciose gentilium, quibus illud EZECHIELIS XXII. 28. jure adplicueris: „Prophetæ (§. CLXXVIII) linebant eos absque temperamento, videntes vana, & divinites eis mendacium, dicentes: Hæc dicit dominus Deus, cum Dominus non sit locutus; vel nihil aliud quam fraudes idololatricæ depingunt: nec dicunt per Magiam, aut pro lubitu magorum a dæmonibus posse homines occidi, morbos aut dæmones immitti, mala vel bona quæcumque physica patrari, quod dæmonographorum absurdum commentum est. Denique licet concederemus aliquos Patres his facti rebus de una specie magicæ venditatis fidem adhibuisse, velut forte Lactantium lib. VII. c. 13. quis nos eodem obstringet?

CLXXXII. Fluit ex his intellectus ejus, quod Patres stabiliunt, Christi adventu Magiam destructam, ejusque vires annullatas esse (r). Scilicet poposcera id Patrum systema, quo ii totam ethnicorum religionem & cum ea connexa dæmonibus ascripserant, cui consequens erat, ut Christus dæmonum opera destruxisse diceretur (s). Illustrant hoc adfertum ea, quæ iidem de oraculis paganorum

(q) Immo TERTULLIANUS aperte: *Quid ergo dicemus Magiam? Quod omnes FENE FALLACIAM de Animæ §. 57. De illa Magia specie, quæ necyomantia vocabatur, ubi animas prius separatas a corpore fingebant evocari (§. 30. 99. 178. not. 2) quod, ejusdem ibidem Tertulliani phrasi, videretur eas potissimum animas ad vim & injuriam facere, quas per vim & injuriam stervis & immaturis finis extorsit, quasi ad vicem offensæ, S. CHRYSOSTOMUS exclamat: „Quis ratione præditus credere posset, animam lesam se lædendæ si sociare? „ Rom. XXVIII. in Matth.*

T. VII. opp. p. 336. Quid de Fascinationibus senserint, lege supra §. 72. quid de dæmonibus incubis, tempestariis &c. sparsim adde §. 186. not. m.

(r) v. Patrum loca ap. Maff. A.M. ann. L. III. c. 6. & 7.

(s) S. ATHANASIUS de incarnatione verbi Dei: „ Si de universa arte magica ejusque nomine Crux Christi triumphavit, peripicuum est, Salvatorem Magum (v. §. 77. not. g) non fuisse, utpote quem dæmones quos alii magi invocant, tamquam dominum fiant. Nota de nomine triumphasse

norum dixerunt. Postquam hodie lis inter P. BALTUM, & elegantissimum FONTENELLIUM deferbuit (t), certum est, oracula hæc meras fuisse Sacerdotum gentilium imposturas, quum alias Deus admittendo dæmoni, ut religionem eorum tot seculis per miracula firmaret, non posset imputare gentibus, quod eæ in Idolomania tot signis confirmata manlerint (u). Confirmat Scriptura, ubi de eo, qui idola de eventibus rerum suarum consuluit, ait: *Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est, & qui in omnibus est inutilis* SAPIENT. XIII. 17. 19. quia idola nec male possunt facere, nec bene JEREM. X. 5. ISAIÆ VIII. 19. *Ventus & inane simulachra idololatrarum* ISAIÆ XLI. 29. I. CORINTH. 8. EUSEBIUS aperte theologiam gentilem popularem illam fuisse scribit, quod in idolis & simulacris virtutes divinæ spiritusque condantur; eaque omnia astutiæ, fallaciis & artibus eorum, qui professionem magiæ faciebant, & sic animabant oracula (§. XLII. LXXXVI.) adsignat verbis sequentibus. *His igitur collectis*, ait, *aliisque pluribus merito neget quispiam tam demones quam deos sparforum per urbes oraculorum auctores fuisse, remque totam in ERROREM VULGI AC GOETARUM FALLACIAM conferat.* Et vero integræ quoque ac præcipui nominis philosophorum sectæ hujus opinionis duces ac vindices exstiterunt, puta, qui ex Aristotelis disciplina prodierant, & quotquot deinceps peripatetici nominati sunt, nec non cynici & epicurei, quos equidem mirari eo nomine plurimum soleo, quod quum græcorum in moribus ab ipsis incunabulis educati fuissent, ac deos esse, quos ante diximus, pueri a suis quisque parentibus acceperissent, numquam tamen erroribus

Ee

(t) FONTENELLE *Histoire des oracles*. P. BALTE *Reponse. Remarques sur le demêlé entre le Pere Balte & M^s. Fontenelle dans la Bibl. choisie de M^s. le Clerc.* T. XIII. it. BASRAGTUS ad CUNÆUM *de republ. hebræor.* in Collectione Antiquitatum judaicarum gallica Amstel. 1711. T. II. 8. Libro II. sect. 3. C. X. — XII. Porro de oraculis perpendi meretur CAR. FERD. HOMMELII *diff. de Apolline Jurisperito, in qua ostenditur*

oracula primis temporibus non de fututis, sed de jure consulta fuisse. Lips. 1748. 4.

(u) *Operatio miraculorum*, ait S. THOMAS Quæst. Disput. q. 6. a. 5. *est quoddam divinum testimonium, indicativum divinæ virtutis & veritatis; quæ si demonibus, quorum voluntas tota in malum est, daretur, Deus falsitatis eorum testis existeret, QUOD DIVINAM NON DECEAT VOLUNTATEM.*

„ istis irretiri ullo modo potuerint ; sed potius , quæ passim jacta-
 „ bantur oracula , quæque omnium concursu populorum vaticinia
 „ celebrabantur ; ea non modo vanitatis ac mendacii coarguerint ,
 „ sed etiam exitii potius quam utilitatis ullius causas esse demon-
 „ straverint „. Addatur ORIGENES (x) & S. CLEMENS ALEXAN-
 DRINUS (§. seq. in fin.).

CLXXXIII. Probe itaque intellexerant Sancti viri gentili-
 tatis projectæ placita fuisse technas & imposturas hominum , nihilo-
 minus tamen concesserant paganis id , quod ipsi tuebantur , omnia
 sua a diis venire , atque , quum satis esset ad triumphum ab his re-
 portandum , hos deos ostendere non alios posse esse quam dæmones ,
 inhæserunt huic solum argumento , ut patefacerent cultum dæmo-
 num omnino rejici debere. Et quidem , quod ad oracula attinet ,
 ostenderant eorum responsa indigna esse , ut bono alicui enti tribuan-
 tur. Hæc ergo erant argumenta ex ipsis rei visceribus petita , po-
 pularia , obvia & cuique vel parum sanæ mentis illucentia , quum
 e contra ostendere technas & fraudes hominum & Sacerdotum valde
 odiosum , difficile ac periculosum (§. CLXXXI.) foret. Sicut igi-
 tur porro , ut scopum feriam , iidem Patres professi sunt oracula in
 adventu Christi cessasse , sic & necessario propugnare debuerant , Ma-
 giam fuisse destructam (y). Quæ cuncta tamen non simpliciter ac-
 cipi debent. Nam scimus oracula ex Cicerone aliqua multo ante
 Christum natum fidem apud gentiles philosophia magis excultos per-
 didisse , scimus ex Plutarcho , & aliis multa oracula usque ad finem
 seculi post Christum quarti reddi continuasse. Scimus Magicam ar-
 tem ante Christum ab acutioribus irrisam fuisse , sed & eandem

(x) Lib. VII. *Cont. Celsum* , qui Chri-
 stianis objecerat ab illis contemni oracula ,
 ubi paria Eusebii verbis leguntur.

(y) Ita ipse PORPHYRIUS confessus est
Ἰησοῦ ἡμῶντος ἰδεῖν τὴν τῶν θεῶν δημοσίαν ,
ἀπελθὺν ἐκ τοῦ τοῦ ap Eus. *Præp. Evang. L.*
V. c. 1. Ex quo JESUS coli coæptus est , pu-
blicam Deorum opem neminem sensisse. Sa-
cerdotes gentium pudebat enim jam im-

posturis uti , & plurimi a religione pa-
 gana defecerant. Quare sacrificulorum
 gregis hæc pervulgata vox erat : „ Negli-
 „ guntur dii , atque in templis jam raritas
 „ summa est : jacent antiquæ derivi ceri-
 „ moniæ , & Sacrorum quondam veterum
 „ ritus religionum novarum superstitioni-
 „ bus occiderunt „ audore , qui Porphyrio
 coævus fuit , ARNOBIO L. I. *adv. gent.*

hodiedum jactari. Non igitur dicta Patrum aliter accipienda sunt, quam Theophili Alexandrini sensu (v. §. LXXXVIII.) destructa Idololatria connexam ejus parentem artem magicam in origine sua utique & causâ destructam fuisse, quod adeo non posset amplius populis omnibus illudi, quo sensu MICHAËAS de adventu suo Salvatorem ipsum loquentem inducit: *Auferam maleficia de manu tua, & divinationes non erunt in te Mich. V. 11*, quibus, ut exponit HIERONYMUS (z), *ipse decipiebaris ab aliis, vel deceptus alios decipiebas; & IESAÏAS: Ego sum — irrita faciens signa divinorum & Ariolos in furorem vertens (a) XLIV. 25.* in quibus quum pependerit tota gentilis religio, intelligitur, nihil aliud per ista significari, quam totam idololatriam cum omnibus suis consecrariis & parente sua destructum iri. Neque demum aliud in his declaratur, quam futura religionis Christianæ divinitas, ejusque cum ratione concordia. Quæ omnia non impediunt, quin in effectu ex hominum incuria doctrinæ populorum idololatricorum reliquiæ ab aliquibus non perpensæ resuscitari fonte perduto potuerint, quibus ipsi sibi illuserint, incitante nunc sicut prius diabolo, facultate illa, quæ per Christum hominibus tradita illa dignoscendi plene reddita est, posthabita. Huc facit, quod S. CLEMENS ALEXANDRINUS (b) *oracula Clarium, pythium, didymeum, amphiarum, apollinem amphilochium, monstrorum inspectores, augures & aruspices, somniorum conjectores, divinatores ex farina & hordeo, & eos, qui adhuc apud multos sunt in honore, ventriloquos, adyta ægyptiorum & necromantias hetruscorum mandari tenebris jubet, hoc superdicto: μαυρα ταῦτα, ὡς ἀληθῶς, ἀνθρωπῶν ἀνθρώπων σοφισμῶν, hæc omnia verissime delusiones esse insanas hominum infidelium,*

CLXXXIV. Spero me hac ratione non levem adfudisse lucem, majoremque systemati celeberrimi MAFFEI cohesionem arces-

E e 2

(z) T. VI. Opp. p. 497.

(a) Quid sit in furorem vertere, explicat ipse Propheta, dum ita in eodem loco pergit: *Convertens sapientes retrorsum & scientiam eorum STULTAM FACIENS.* Ergo in

furorem vertere est stultum facere. Oportet ergo, ut hæc habita pro tali scientia jam ante fuerit stulta, ut stulticia modo detegatur.

(b) Admon. ad Gentes Opp. pag. 7.

fuisse, quod is, ubi laboriose vanitatem artis magicæ ostendisset, nescio, quam traditionem Patrum eruere conatur, qua docuerint artem magicam post Christum natum omni effectui destitui, quasi ante Christi nativitatem aliquis præter deceptionem exin effectus exstiterit. Certe per id posset videri una manu everti, quod altera eleganter adstructum est, neque per id vel interpretatio genuina, vel decor Patrum satis salvari. Illa enim inprimis locutio, qua dicunt aliquid solvi, destrui, auferri Christi adventu, tam vaga est, ut idem antea exstisse minime adfirmare velle videantur. Sufficiat unica propositio CHRYSOSTOMI (c), qui pugnans contra eorum errorem, qui stellam in Christi Nativitate Magis adparentem signum esse volebant astrologiam judicariam veram esse disciplinam, ita ostendit Christum non potuisse hanc adprobare: *Quomodo ergo, si illo ritu & modo natus est, astrologiam solvit, fatum sustulit, daemonum ora obturavit, errorem expulit, & omnes ejusmodi præstigias eliminavit?* Sicut heic Chrysostomus non ideo credidit astrologiam, vel fatum ante Christum exstisse, aut daemones hominibus collocutos fuisse, ita idem de solutione, annihilatione, extinctione Magiæ judicium formari debet. Ceterum hoc loco mihi D. CHRYSOSTOMUM & Astrologiæ & Magiæ fundamentum *Fatum* esse indicasse persuadeo, quippe, quod per illam indagari, per hanc solvi ethnicis videbatur (§. XII. N. III.). Denique & illud in lectione Patrum perpetuo & sedulo notasse oportet, quod dum de factis nudis adversus gentiles disputant, hæc potius nihil definiendo supponere soleant, quam in ea inquirere, quum id ad scopum non esset necessarium. Sic in re nostra AUGUSTINUS (d): „Sive hydromantia, sive necromantia id ipsum est, ubi videntur mortui
 „divinare. Quibus hæc artibus fiant, IPSI VIDERINT. Nolo enim
 „dicere has artes etiam ante nostri Salvatoris adventum in ipsis civitatibus gentium legibus solere prohiberi, & poena severissima
 „vindicari. Nolo, inquam, hoc dicere, fortassis enim talia tunc licebant. Nos vidimus sacra stricte magica, in quibus occisio hominum usitata erat, in Græcia olim pro parte religionis habita

(c) Hom. VI. in Matth. T. VII. p. 84.

(d) de C. D. Lib. VII. c. 35.

(§. XXXVIII.), in Italia exosa fuisse scribit SERVIVS ad Virgil. *Aeneid.* IV. v. 492. his verbis : Cum multa sacra romani fufciperent , femper magica damnarunt. Probrosa enim eft ars habita. cf. Galenum fup. in not. ad §. CXIV. & nos paffim.

CLXXXV. Ego itaque non video , cur novam traditionem effingere velimus , in re , quæ femper arbitrii moderati fuit , ubi ex hiftoria & ratione certum eft , nullam umquam fuisse artem dæmones cogendi , aut iis , quod Auguftinus ridiculum cenfet , imperandi (§. XIX.) , neque ullum in Scriptura exemplum reperitur , quod umquam fola prava voluntate mediante homines potefatem in diabolum adquifiverint , contra vero ejus artis irrifio (§. CLXXIII.) exferre adnotatur pro noftra certe notitia & imitatione ; præterea quod de effectu artis magicæ numquam fuit expreffa quæftio inflituta , neque tales effectus a Patribus fuppositi fuerunt , quos fpeciatim aboleri necelfe fuiffet. Alias ambages facit ILL. MASSEUS (e) , urgendo textum ex Apocalypfi Joannis XX. I. ubi Angelus catena magna diabolum per annos mille ligavit , quum , poftquam Chriftus in cælum profectus eft fubjectis fibi Angelis & poteftatibus & virtutibus I. PET. III. 22. interim princeps hujus mundi ejectus fit foras. JOAN. XII. 31. Pertinent hæc partim ad tempora Antichrifti , partim ad manifeftrandam gloriam Chrifti. Sed a Maffeo ita magicæ adplicantur arti ; tres fuisse Satanæ vias potentiam in homines exferendi : per tentationes , per obfeffiones corporum & obedientiam Magis præftitam , ut cultum divinum fibi adrogaret. Priores duas facultates dæmonem hodieum habere , ergo tertiam ei per adventum Chrifti ademtam. Profecto hæc ftabilitis in fecundo opere principiis iterum contraria funt. Ego fic cenfeo , adductos textus loqui de æqualitate Chrifti cum Patre fuo , de præftantia regni Chrifti , quodque diabolus non habeat potefatem genus humanum in idololatria detinendi propalato ei Evangelio , plane vero hinc nihil colligi de magia , quæ numquam fuit ars , quemadmodum alchumifica , cabbalifica , chi-

Ee 3

(e) *Arte mag. diliguata* §. 11.

romantica, astrologica, lullistica &c. Quod ad obfessiones dæmoniacas attinet, statuo cum CL. MELCHIORI (f), quod spiritus reprobi non ex generali divina permissione, quæ non rumpit cursum naturæ ordinarium eventorumque mundanorum, sed ex prorsus speciali permissione Dei & voluntatis divinæ concursu demum possint humanum pectus inhabitare, sicuti tum adparuit, quando fides novella miraculis plantata fuit. Manifestarium id est ex uno Scripturæ exemplo. Quum enim divinus Servator duos illos energumenos, qui in sepulcretis dormiebant, liberasset, tota spirituum legio ejecta rogavit JESUM, ut se saltem in porcorum gregem proximo pascen-tem loco mitteret. MATTH. VIII. 21. MARC. V. 10. Colligitur inde, quod dæmones neque bestias ingredi potuerint absque jussu speciali divino, de quo capiendus est CHRYSOSTOMUS, quando iterato inculcat (g) *dæmones ne quidem porcos invadere posse, ni id permiserit universorum Deus*. Etenim si generalis illa divina permissio operationes malas non impediens sufficisset, spiritus hi se non humiliassent, ut Christum veniam roga- rent (h).

CLXXXVI. Quid igitur de dæmonis potestate dicemus? Possumus admittere illusiones ab eo factas idololatriæ cum S. ATHANASIO de incarnatione verbi divini: „Olim dæmones variis spectris „hominum mentes decipiebant, fontibusque & fluviis, lignisque „aut lapidibus insidentes stultos mortales præstigiis percellabant; „jam vero post divinum verbi adventum evanuerunt hujusmodi fallaciæ „. Et cum S. CHRYSOSTOMO (i) adversus eos pugnante, qui voces ex sepulcris audiri & spectra adparere spargebant: „Quod „si aliquando dæmones valebant phantasmatibus repræsentatis decipere, hoc fuit dumtaxat, dum fons luminum nondum multis adparuit non post temporum illustrationem „. Deinde cum illustribus viris Comite CARLI, SCIPIONE MAFFEO (k), & aliis defen-

(f) *Disfertaz. epistolare* §. 67. 68. p. 35.

(g) T. VII. *Opp.* p. 337.

(h) Ruit inde etiam argumentum illud aliquorum, quo solemnī sophistarum more a permissione furtorum, adulteriorum aliorumque peccatorum, quæ sunt hujus mundi

accidentia (v. §. II.), ad extraordinariam Dei admissionem concludunt.

(i) T. II. *Opp.* p. 536.

(k) CARLI ap. *Tartar.* pag. 339. MAFFEO *A. M. annich.* p. 257.

dimus, diabolo quidem facultatem instigandi, & tentandi, quemadmodum primi Parentes nostri experti sunt, hominesque omnes quotidie experiuntur, competere; eum tamen numquam plus vel egisse vel agere, sed patentem campum pravae hominum voluntati relinquere cetera adimplendi. Idipsum SS. Patres & alii in effectu docent, si forte solum ORIGENEM excipias, qui modo pugnare pro arte magica, modo contra eam disserere (1) videtur, cujus tamen auctoritas in re nostra nulla est, quod is etiam a philosophia ethnicorum deceptus in multis aliis aberraverit. Immo, quum is dubius fuerit, ejus mentem in bonam partem interpretari debemus, praecipue, quod non videatur consulto voluisse defendere, quae ejus aetate & proxima dumtaxat haeretici tradiderunt, prouti in historia vidimus C. III. Quid demum ex Patrum dictis concludimus? Id quod nos recta ratio & res perpensa jam non semel docuit, confirmari per eos, post Christum natum, & sublimatam naturam humanam prorsus indignum esse, illud adferere, quod recentiores daemographi garrunt de viribus daemonis, & nescio, qua potestate homines in feras transmutandi, per aëra vehendi, occidendi (m) &c. de quibus illud S. AGOARDI repetatur ex §. CXXVII.: tanta jam oppressit stulticia miserum mundum, ut plus nunc credatur a Christianis, quam olim ab ethnicis acutioribus. Bene MURATORIUS: „ Attribuere diabolo tantam potestatem inter Christianos, ex quo divinus Servator noster infernum subjugavit, est injuriam sanctae nostrae religioni inferre (n) „. Et Cl. Comes CARLI (o): „ Lis, quae de strigibus magisque vulgantur, fidem adhibere est abuti religione, est mysterium, quod habemus pretiosissimum derumpere, est demum characteris hominis Christiani indignum tantis chimæ indulgere „.

(1) V. MAPP. l. c. L. III. C. VI. n. 9.

(m) In antiquis quaestionibus, quae S. JUSTINI operibus subjici solent, docetur Q. 31. non oportere credi, quod in tantamentis pluviae & grandines possint induci; id quod S. AGOARDUS fuisse deduxit. AUGUST. de

C. D. L. XVIII. C. 18. Nec corpus humanum ulla ratione crediderim daemonum arte vel potestate in membra bestialia posse converti.

(n) della forza della fantasia C. X. p. 126.

(o) l. c. pag. 246.

CLXXXVII. Quodsi urgere pergas, Deum tamen ante adventum Filii sui videri ob particulares circumstantias una vel altera vice admisisse, ut homini ens Deo adversarium invocanti (§. CLXXX.) spiritus obedirent, etiam hoc ad momentum unum temporis concessero; sed quin hoc ipsum plurimum utilitatis in rem meam adferat, negare non audebis, ni arte magica ipsum Deum, ut petita secundet, cogi adfirmare velis, quod tamen nonnisi in blasphemio, stultoquo ethnicorum systemate evinci potest, quorum magi omnes deum demogorgona mox eorum adjurationibus obaudientem spiritus inferiores coacturum effutiebant. De quibus LUCTATIVUS Scriptor Christianus vetus ad *Statii* IV. *Thebaidos*, quem citavimus alibi, versum 516. dicit, „ Deum demogorgona summum, cujus nomen scire non licet. Infiniti autem Philosophorum, Magorum, Persæ „ item confirmant revera esse præter hos deos cognitos, qui coluntur in templis, alium principem & maxime Deum ceterorum numinum ordinatorem &c. Sed DIRE SENTIUNT, qui eum inter „ esse nefandis artibus, actibusque magicis arbitrantur „ Quid enim? Si Deus tale quid rarissime indulsit (rarissime, inquam, nam qui plurimum creduli sunt, duo vel tria hujusmodi exempla in tanto seculorum spatio ex tota Scriptura proferre suo modo norunt), indulsitne id artis magicæ intuitu? Deus sapientissimus, optimus, qui semper bona ex malis elicit, pluribus his gentium institutis usus est, immo, quum liberum hominum arbitrium tollere nequeat, uti debuit ad fines suos olim sibi præfixos adsequendos. Sic enim ab Hebræis sub talium rerum imagine se coli passus est, quibus ipsi jam adfueti erant, sic somnia *Josephum* & *Danielem* interpretari jussit, sic gentium Astrologos, aut, si mavis, magos elegit, ut ortum Servatoris adnunciarent rudibus populis (p), sic se a Paulo ex ethnicis pot-

(p) CHRYSOSTOMUS Hom. VI. in Mattheum n. 3. Opp. T. VII. p. 90. „ Quia „ consuetum sibi quisque morem libenter „ sequitur, & Deus & viri a Deo ad orbis salutem missi ita res tractant. Ne itaque indignum Deo putes, quod per Hel-

„ iam magos vocaverit: sic enim omnia „ quoque improbabilia judæica sacrificia, nempe, purificationes, neomenias, arcam „ ipsumque templum. Hæc quippe omnia „ ex Gentium crassitudine ortum duxerunt. „ Attamen Deus ad errantium salutem his

poëtis declarari voluit. Sequiturne igitur dari artem somniorum interpretem, artem fortunæ humanæ ex stellis expiscatricem, de qua JEREM. X. 1. *Hæc dicit dominus: juxta vias gentium nolite discere, & a signis cali nolite metuere, quæ timent gentes: quam tamen TERTULLIANI (q), & CHRYSOSTOMI (§. CLXXXIV.) ætate quidam ex trium-regum historia defendere ausi fuerunt (r) &c. Nos systemati nostro consequenter concludimus Deum rerum arbitrum imposturas magicas, uti ceteras idololatriæ fraudes, licet impedire potuisset, justissima sententia usque ad Christum natum universaliter tolerasse. Consentientem præter alios habemus TERTULLIANUM, qui hæc scribit loco citato: „ Aliam speciem [Magiæ (§. LII.)], quæ miraculis (s) operatur, etiam adversus Moysen æmulata (§. CLXXXIII.) patientia Dei traxit ad Evangelium Dei usque. Nam exinde & Simon Magus jam fidelis, quoniam aliquid adhuc de circulatoria secta cogitaret, ut scilicet inter miracula professionis suæ etiam Spiritum S. per manuum impositionem enundinaret, maledictus ab Apostolis de fide ejectus est; & alter Magus, qui cum Sergio Paulo, quoniam iisdem adversabatur Apostolis, luminum amissione multatus est. Hoc & Astrologi retulissent, credo, si quis in Apostolos incidisset. Attamen, cum Magia punitur, cujus species est Astrologia, utique & species in genere damnatur. Post Evangelium nusquam invenias aut Sophistas aut Chaldaeos, aut incantatores, aut conjectores aut Magos, nisi plane punitos.*

Ff

„ se passus est coli, quibus dæmonas gentiles illi colebant, illo tamen cultu tantisper mutato, ut illos paullatim a consuetudine abductos ad sublimem illam philosophiam deduceret. Id quod etiam circa magos effecit, cum illos per stellæ vim vocavit, ut deinde sublimiores redderet &c. „

(q) TERT. de Idolol. C. IX. *Magi & Astrologi ab oriente veniunt! Scimus Magia & Astrologia societatem (§. 4.). Primi igitur stellarum interpretes natum Christum an-*

nunciaverunt, primi munera verunt. Hoc nomine Christum opinor, sibi obligaverunt. Quid tum? Ideo nunc & mathematicis patrocinabitur illorum Magorum religio? &c.

(r) Miraris? Recentioribus temporibus HENR. VALESTUS & alii Rabbisorum placita resumentes Chiromantiam ex Job. XXXVII. 7. stolidè tueri adgressi sunt.

(s) Vox: miracula in eo sensu sumenda, quo alibi dixit: Si multa miracula circulatorum præstigiis ludunt, Apologet. c. 23.

„ Ubi sapiens, ubi literator, ubi conquistator hujus ævi? Nonne infatua-
vit Deus sapientiam hujus seculi? „ (§. CLXXXIII. not. a). Cete-
rum de admissione divina exemplum nullum repertum iri autumamus.

CLXXXVIII. Attamen, si recentiora tempora consulas, sique
horum temporum Scriptoribus fidem habeas, permissionis talis divinæ
exempla reperies plurima. Intelligi heic volo secula a nato Christo
sextum sequentia, quæ merito secula ignorantiae compellantur, in
quibus omnium insipidarum narrationum, quæ deinceps maximos
etiam viros seduxerunt, semina jacta sunt. Specimen harum nuga-
rum inter Saracenos Seculi VIII. dedit S. JOANNES DAMASCENUS
(§. CXIX.). In Gallia variæ defixiones magicæ fidem denuo inve-
nerunt præcipue in impotentia conjugibus inducenda, qua populari
opinio Hincmarus Ecclesiæ mentem deturpavit seculo sequenti (§.
CXXVIII.), quum hodie constet impotentiam talem non nisi a na-
tura venire, vel etiam tantas vires esse imaginationis undecumque
læsæ. Interim hæc opinio longissimo tempore duravit, a Gratiano
canonizata, & a collectore decretalium GREGORII IX. licet is in re-
latis ibidem pontificiis decretis nec verbum hujus rei & nec γῶν
quidem invenerit, ipsis tamen inscriptionis verbis ex præjudicio seculi
confirmata. Inscriptio etenim ita sonat: *De frigidis & maleficiatis.*
Manet eadem opinio hodie in Gallia inter plebeos, & vocatur *nouer*
l'aiguillette (†), hoc modo sibi mutuo metum incutientes, observatque
CL. MURATORIUS de hoc terribulamento in Italia nihil audiri, unde
& ibi nemo se lamentetur effectum hujus defixionis sentire (u), quod

(†) i. e. *nectere nodum* *Heßel knüpfen*
lucutio ab instituto ethnico superstes. Vir-
gil. Ecl. 8. *Terna tibi hæc primum triplici*
diversa colore licia circumdo &c. *Veneris dic*
vincula necto &c. Lucanus L. VI. 455.

— Quos non concordia misti
Alligat ulla tori, blandæque potentia forma
Traxerunt torti magica vertig. ne fili:

cf. de hac superstitione Gallorum ST. ANDRÆ
lettres sur la Magie. Arnizæus de jure Com-
m. C. VI. n. 19. p. 316. „ Ego in tota
„ Gallia adeo familiariter observavi necti

„ nodum, *Lier le noeud* ipsi dicunt, ut
„ plerumque sponsi missis nocturnis, ante
„ quam luceat, copulentur, ne ab incan-
„ tatoribus per lucem conspiciantur „ add.
Essais de Montagne L. I. ch. 25. T. I. p. 164.
Ideo vero etiam olim saluberrimam illam
INNOCENTII III. legem de proclamationi-
bus novorum nuptorum ecclesiasticis Pe-
trus LOMBARDUS l. 4. dist. 38. e. medio
tollendam esse censuerat, satis quidem ri-
dicule.

(u) *della forza del. fantas.* C. X. p. 139.

idem de Austria nostra dicas. ANT. FLORIUS testatur se audiisse hanc defixionem in Gallia inter casus a jurisdictione ordinaria confessorum exemptos computari, respondet tamen nihil id impedire, quo minus hæc opinio rideatur, quod qui illa opinione ductus aut ea intentione impotentiam conjugum inducere velit, quamvis nullus effectus sequatur, nihilominus tamen gravissime peccare queat; & hinc omnino casus reservari possit (x).

CLXXXIX. Similes nugas ejusdem Seculi IX. de tempestaris S. AGOBARDUS profligavit (§. CXXIV. seqq.). sed & abusus maximos, ne alia miremur, in Ecclesiam per exorcismos aquæ introductos ibidem vidimus, uti & varias preces contra Ecclesiæ mentem tum adfuisse S. Agobardus docet, qui ideo libellum conscripsit *de quibusdam novorum errorumque castigationibus ac emendationibus in Antiphonariis*. Pariter in vulgo retenta est fabula fascini Patribus ignoti. Optandum inde sane fuisset, ut sequentes doctores scholastici has nænias populares excussissent acribeia quadam; sed ea tum non erant tempora. Propterea ALBERTUS M. cum ceteris *maleficium*, vocabulum, quod jam ad solam impotentiam conjugalem a dæmone productam denotandam adhibitum fuit, certissime supponens, explicat dicens: „Quod „virtute divina fiat compulsio, & sit potius vindicta quædam & pœna gravissimi peccati, quam exauditis maleficii, ut qui in sordibus „est, fordescat adhuc; unde compulsio fit per Deum & per SS. Angelos, sed operatio per dæmonem (y) „. Et S. THOMAS de fascino ita ratiocinatur a philosophis quibusdam seductus: „Fascinationis „causam assignavit Avicenna ex hoc, quod materia corporalis nata est obedire spiritali substantiæ — Melius dicendum est, quod „ex forti imaginatione animæ immutantur spiritus corpori conjuncti, „quæ quidem immutatio spirituum maxime fit in oculis, ad quos

Ff 2

(x) A. M. distrutta. pag. 32

(y) in IV. sentent. dist. 34. art. 8. Huc pertinet ejusdem sententiæ ratiocinium, quod ALBERTUS in II. sent. dist. 6. art. 6. profert de venditata ab antiquis evocatione mortuorum. IDOLOLATRÆ, ait, animas

hominum per operationem dæmonum evocabant, ad instrumentum suæ fallaciæ, ut quasi testes essent cultus idolorum & sic tanto difficilior ab eis recederent, & quasi super talem errorem fundatur somnium Scipionis. Alia docent Patres §. 181. not. ult.

„ subtiliores spiritus perveniunt. Oculi autem inficiunt aerem conti-
 „ guum usque ad determinatum spatium, per quem modum specula,
 „ si fuerint nova & pura, contrahunt quandam impuritatem ex aspe-
 „ ctu mulieris menstruatæ, ut Arist. dicit in L. de somn. & vigil. Sic
 „ igitur cum aliqua anima fuerit vehementer commota ad malitiam,
 „ sicut maxime in vetulis contingit, efficitur secundum modum præ-
 „ dictum aspectus ejus venenosus & noxius, & maxime pueris, qui
 „ habent corpus tenerum, & de facili receptivum impressionis. Pos-
 „ sibile est etiam, quod ex Dei permissione vel etiam ex aliquo facto
 „ occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonum, cum quibus ve-
 „ tulæ fortilegæ aliquod foedus habent „ (z).

CLXXXX. Atque hæc ævi medii fuere de operationibus
 dæmonum philosophumena, in quibus tamen illud ex Th. Cantipra-
 tano (§. CXXXVI.) animadverti velim, quod, quemadmodum nul-
 quam hætenus de pacto aliquo ad Magiam seu recursum ad dæ-
 mones necessario publice doctum fuit, ita primi scholasticorum ante-
 signani longe alium de Magia, quam hodie multi habeant, concep-
 tum sibi formasse videantur. Quod ut curatius ostendam, illud qui-
 dem mihi primum facile quemque largiturum confido, quod ex supe-
 rioribus repeto, Paganorum artem Magicam sine omni pacto constitisse,
 quod isti nullam diaboli notitiam haberent (§. LVII.), immo, persua-
 derent adhibitæ res non vi pacti, sed naturaliter operari effectum co-
 actionis dæmoniorum viribus quibusdam inditis (§. LV. in f.), ipsi
 vero dæmones tamquam boni spiritus allicerentur (ibid.) Lucanus
 ea risit, dum quæreret, quæ umquam inter deos & homines familia-
 ritas intercesserit.

— — — *cujus commercia PACTI*
Obstrictos habuere deos?

Nec Patres Ecclesiæ quod tamen exoticarum sententiarum patroni vel-
 lent, de iis cogitarunt, id quod patet eorum scripta legenti; neque, quem

---

(z) Sum. P. I. q. 117. art. 3.

unum obmovent AUGUSTINUM de veris sed potius de quasi pactis locutum fuisse docent ejus verba, ubi ait: „ Omnes igitur artes hujusmodi vel NUGATORIÆ, vel NOXIÆ SUPERSTITIONIS ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, QUASI PACTA QUÆDAM infidelis & dolosæ amicitiae constituta penitus sunt repudianda & fugienda Christiano (a); ipseque fatetur TARTAROTTUS de pactis Patres numquam verba fecisse (b). Habet autem omnino Instar societatis, quodsi impii homines cum malo spiritu ad eundem malitiæ finem tendant, quæ tamen idea non debet ultra limites suos extendi, ut plus quam idololatriam producere dicatur, vel apostasiam quamdam. In recenti memoria, immo, observantia Christianorum quorundam erant nefandissimæ majorum suorum idololatrarum superstitiones tempore S. Chrysostomi, nihil tamen is de pactis realibus vel somniavit. En ejus verba de maritorum loquentis libidinibus: „ *Etiamsi enim*, ait, *hoc illius* (uxoris) *sit facinus*, sed tu maritus in causa es. Hinc IDOLOLATRIÆ. Multæ enim mulieres, ut jucundæ adpareant, incantationes, libamina (ἐπωδάς, σπονδάς) philtrea & innumera alia machinantur. Attamen post tantam turpitudinem, post cædes, post idololatriam res hæc multis indifferens esse videtur, multis etiam uxores habentibus, ubi major est malorum colluvies. Nam hinc venena parantur non in meretricis utero, sed in eam, quæ læsa fuit, uxorem, infidiæ innumeræ, dæmonum invocationes (δαίμωνων κλήσεις), necyomantiæ, bella quotidiana, pugnae irreconciliabiles & assiduæ contentiones (c). Immo, quum Sancti Doctoris ætate non pauci dicerent, dæmones gubernare res humanas, nemo tamen de pacto quodam reali cum dæmone cogitavit. Ego dæmonographis, quicquid de viribus dæmonis venditant, dictum velim, quod ille suis adversariis respondet. „ *Si*, ait, *dæmones gubernarent*, nihilo meliori effemus in statu, quam dæmoniacy, immo vero deteriori. Neque enim illos in universum

F f 3

(a) De doctr. Christ. L. II. c. 23.

(b) Apol. del Congress. Off. CXIII. p. 179. Infinitæ sunt in moralibus res, quæ spe-

ciem, simulacrum, Instar alterius cujusdam rei referunt, nec tamen ista sunt.

(c) Hom. XXIV. in Ep. ad Rom. Opp. T. IX. p. 699.

eorum tyrannidi exposuit Deus, alioqui multo istis graviora passi essent, quam nunc patientur. Ego vero lubens ex istis, qui ista dicunt, sciscitarer, quam tandem in rebus præsentibus confusionem cernant, ut negotiorum nostrorum regimen omne dæmonibus tribuant? Videmus enim omnia, cum supera tum infera suum ordinem non transgredi, quem illis Deus ab initio præscripsit (d).

CLXXXI. Ex idea illa, quam dixi posse concipi, societatis inter diabolum & homines consulto forte sceleribus immerfos solisque diaboli suggestionibus locum facientes, ut de illis, quemadmodum de Juda Luc. XXII. 3. dici queat, *intrare in illos satanam*; ex hac, inquam, idea allegorice & metaphorice etiam asserere licet pacifici hos cum spiritu infelicissimo contra ens supremum benignissimum (e); eoque magis, quod homines ejusmodi societatem illam, quam cum spiritu exso licet inviti post mortem hanc reipsa initura sunt, jam in vita quasi anticipare videantur. Hinc S. PAULUS idololatrias vocat *socios demoniorum* I. Cor. 10. v. 20. & ipse se olim cum dæmone per desideria carnis *conversatum esse* scribit ad Eph. II. Id vero, quod JESAIAS impios jubet dicere, se *perussisse fœdus cum morte & cum inferno fecisse pactum*, seque ideo nihil habere, quod ab iis hostile metuant, XXVIII. 15. seq. in stylo prophetarum sublimi & hyperbolico exaudiendum esse, ac ratione prorsus invita a dæmonographis themati suo adcommodari plus, quam manifestarium est (f). Post S. S. Patrum tempora, quamvis seculis rudioribus philosophia deficiente, fabularum colluvie aucta, historia rerum, sanaque etiam crisi vel ignorata vel vilipensa omnia vel parum mira dæmoni adscriberentur, tamen ante Seculum XIII. nihil de pactis cum dæmone realibus reperiri in historia demonstratum. Verum enimvero primi doctores scho-

(d) v. Hom. *adversus eos, qui dicunt dæmones gubernare res humanas* T. II. Opp. p. 356.

(e) Huc facit illud Christi: *Qui non est mecum, contra me est* MATTH. C. XII. v. 30. Luc. XI. 23.

(f) Immo eodem sensu dicitur cum lapidibus regionum *pactum tuum & bestia terra pacifica erunt tibi* JOH. V. 23. Sed & LUCANUS *pharsal* L. IX. v. 898. *Pax illis cum morte data est*, de Phyllis loquens.

laſtici ideam illam ſocietatis hominum cum dæmone (§. CLXXXX.) reſufcitantes adſumferunt eam ad gravitatem peccati invocationis dæmonum, quæ mundo cœva eſt, nec tamen quem ſtatim magum ſenſu vulgari facit, plenius edocendam. „ *Omnis divination*, inquit, „ *THOMAS* (g), quæ fit per invocationes dæmonum, eſt illicita „ duplici ratione, quarum prima ſumitur ex parte *principii divinationis*, quod ſcilicet eſt pactum expreſſe cum dæmone initum *PER* „ *IPSAM DÆMONIS INVOCATIONEM*, & hoc eſt illicitum. Unde „ contra quosdam dicitur Is. 28. dixiſtis: percuſſimus ſœdus cum „ morte &c. & adhuc gravius eſſet, ſi ſacrificium vel reverentia dæ- „ moni invocato exhiberetur „. Et hinc pariter ex hypotheſi ſui ſæculi de vetulis ſciantibus poſſibile ipſi videbatur, ut diabolus clam cooperetur, cum quo hæ vetulæ *ALICUOD FŒDUS* habeant (§. CLXXXIX.). Lucidius mentem primorum ſcholasticorum exprimit *ALBERTUS M.* (h) *S. Thomæ præceptor*: „ *Si divinationes*, „ ait, *per invocationes*, conjurationes, ſacrificia, ſuffumigationes & „ adorationes fiunt, *TUNC* aperte pactum initur cum dæmone (i), „ & tunc eſt *APOSTASIA ORIS*. Si autem non ſit, niſi opere ſimpli- „ ci, tunc eſt *APOSTASIA OPERIS*, quia illud opus expectatur a „ dæmone, & *EXPECTARE* aliquid a dæmone, vel aliquid *VELLE* „ percipere per ipſum, eſt *FIDRI CONTUMELIA*, *ET IDEO APO-* „ *STASIA* „. Ergo in ſenſu ſcholasticorum primorum genuino pactum ſive expreſſum ſive tacitum cum dæmone eſt æquivalens *Apoſtaſiæ* expreſſæ vel tacitæ, & vi hujus apoſtaſiæ credebant illi dæmonem operandi poteſtatem accipere occultam; quam tamen ipſam poteſtatem, quum ii ſolis factis falſis, puta maleficio impotentia & ſcinatione (§. CLXXXIX.), probarent, nemo rerum intelligens majorem eſſe ea, quæ dæmoni in quemvis peccatorem datur, hodie admittet.

(g) *Sum. P. II. 2. q. 95. a. 4.*

(h) *In II. Sent. Diſt. VII. art. 12.*

(i) Hic non verum pactum ſupponi, inde etiam evincitur, quia in invocatione licet expreſſa tamen tantum hominis aſeſt.

conſenſus; cui deinde aliquando conjungi diabolicum fruſtra poſteriores ſinxerunt; ſicet idea etiam aliqua pacti conciperetur. cf. inf. §. 192. ſeqq. & §. 190.

Ceterum, quam procul Apostasia a pacto vero, quod Dæmonographi fingunt, distet, dicere opus non est.

CLXXXXII. Nihilominus eo semel in scholis constituto docendi genere, a theologis, qui magis, quam ceteri observante cel. MURATORIO (k) in imaginarias Magiæ hypothesen bona fide prolapsi sunt, ad stabiliendum corporale cum dæmone commercium fundamenta iacta fuere. Subtilis ille doctor, iusto heic subtilior, JOANNES DUNS mortuus An. MCCCVIII. doctrinam pacti hoc pingit ratiocinio, ubi de maleficio impotentiae conjugalitatis agit. „ *Hæc*, ait „ Lib. 4. dist. 34. q. 1. *fit per malignos spiritus*, qui habentes pactio- nes cum hominibus servant promissa, non quia veraces, sed ut „ alii eis adhæreant, quia si nulla pacta servarent dæmones, nulli ho- mines eis servirent; & ut illi, quibus servant promissa, eos co- „ lant. Nam ex superbia sua præcipue appetunt honores divinos. „ Deus etiam permittit eos exercere potestatem suam ad impedi- „ dum aliquos ab aliquibus actibus, quos possent, si non essent im- „ pediti, & hoc propter peccata eorum vel propter aliquam aliam „ causam occultam. Et hoc modo Magicus habens pactum cum „ dæmone procurat ab eo, ut istum impediat aliquo actu, quamdiu „ aliquod signum a dæmone positum perseverat, puta acus curvata, „ vel aliquid id generis „. Habemus jam totius doctrinæ pactorum „ diabolicorum ex inepta fascinationis hypothesi prodeuntis principia, „ quia & requisita mutui consensus presse explanantur, & quid dæmo- „ nes aut homines ad hos contractus impellat; quæ tamen extra scholas „ theologicas statim vix videntur fuisse recepta, prout ex ipso Bartoli „ (§. CXLII.) Consilio patet, quippe qui hanc traditionem theologis „ relinquit. Effecit autem inquisitorum fidei seculis barbaris proceden- „ di modus & præjudicium *strigum Sællæ* (§. eod.) introductum, ut „ successu temporis, ex vetusto tamen errore passim rursus statueretur „ homines malos, quosque magos adpellare lubuit, quasi per se non sa- „ tis nocere vel prodesse interdum possent, cum dæmone foedus icere, „ vi cujus unitis viribus facultate polleant ventura prædicendi, animi „ affectus excitandi, & pro lubitu in rem quamcumque figendi, dæmo- „ nes

---

(k) *Del. forq. del. fantas. C. X. p. 128.*

nes in quæcunque vasa concludendi, aut aliis immittendi, morbos numeris, verbis, figuris, signis, inarticulato murmure, carminibus, imagunculis, contuitu, injectu creandi aut tollendi, vel & fopiendi, in formas alienas se aliove convertendi, faciendi, ut quis dispareat invisibilis, licet præfens; ad nutum per aera vehendi; quin etiam rebus inanimis vitam & sensus dandi reperiendi thesauros, pecuniam semper in heri peram sponte reducem possidendi, illæsa reddendi contra armorum impetum corpora, elementis imperandi, naturam ipsam vincendi, ut aqua vel ignis non lædat; meteora pro jussu in ære excitandi, domandi, & regendi solo incantamento belluarum ferocissimas, demum solo vocis imperio nescio quæ patrandi, plebecula numquam adfensum negante.

CLXXXIII. Verbo, videas hoc modo Magos veteris orbis iterum in scenam prodeuntes, hac sola differentia, quod quæ pagani variis imposturis aut aliis suis superstruxere principiis, christiani exornare & ad religionem suam adcommodare, quamquam infelicer, contententes, falsis hypothesibus seducti pacto diabolico omnia possibilia esse sumerent, quæ ethnici nugabantur; quo ipso etiam cœnomiæ divinæ, religionisque veterum populorum historiam corruperunt; nam dæmonographi pleraque sua assumpta exemplis ex historia gentium antiquarum congestis adstruere amant, quasi harum, & christianorum religio eadem esset, immemores insuper ejus, quod S. AUGUSTINUS (1) monuit: „ Nos non habemus necesse omnia credere, quæ
 „ continet historia gentium, cum & ipsi inter se historici, sicut ait
 „ Varro, quasi data opera & quasi ex industria per multa dissentiant;
 „ SED EA, SI VOLUMUS, CREDIMUS, QUÆ NON ADVERSANTUR LI-
 „ BRIS, QUIBUS NON DUBITAMUS OPORTERE NOS CREDERE. Hæc
 hujus doctrinæ origo, hic progressus, in cuius consideratione adhuc diligen-
 ter notandum est, quo scholastici posteriores pacta diabolica tantum ad
 maleficium impotentiae & fascinationem explicandam adplicaverint, hæc
 vero eorum traditio ab inquisitoribus ulterius ad omnia suppositis Ma-

G g

---

(1) De C. D. L. XXI. cap. 6.

gis impacta crimina produceretur efficienda, donec ultimam manum huic juri publico dæmoniaco imponeret JOAN. TRITHEMIUS, qui, quemadmodum illud instruxerit, ex historia repetendum; ex cujus ore omnes deinde dæmonographi pependerunt. Adeo vero nugacia, & sanum hominis sensum excedentia sunt, quæ in his de pactis a sagis & Magis initis, de modo & formulis contrahendi, de loco contrahendum, de dæmone ex throno (m) jus in suos vassallos respectu horum foederum exercente leguntur, ut in mentem humanam illabi posse vix sit, ut persuaderi sibi hodie quis patiat, ut nunc de contrahibus sanguine fidejussorio scriptis taceam (n).

CLXXXIV. Atque his principiis ars magica ab ejus opinionis plena inter Christianos introductione medio Seculo XIV cœpta usque ad nostram ætatem defensa fuit, donec CL. TARTAROTTUS ineptiis, credo, dæmonographorum adductus & offensus in mentem sibi induxit Magiam non necessario pacta supponere, quodque ista rectissime negari queant absque eo, ut idcirco substantia artis Magicæ tollatur (o); attamen vir doctissimus in eo systemate adeo se continere non potuit, ut contra manifeste prodatur, artem, quam recentioribus dicere lubuit, magicam, absque ridicula hypothesi, seu pactorum doctrina si sit, sponte corruiere. Definiverat ille in *Congressu nocturno* (p) hanc artem, quod sit cognitio rerum *superstitiosarum*, ut *verborum, versuum, characterum, imaginum, signorum aliarumque cerimoniarum*, quibus *mediantibus Magus intentum obtineat*, non quod hæc natura sua apte sint *nata effectum talem producere, sed virtutis pacti vel expressi, aut taciti cum dæmonio*. Verum acute in *Apologia* hujus libri (q) observat, quod quum apud scriptores antiquos & Patres numquam nisi forte figurata loquendi formula pacti mentio occurrat, neque dici possit dæmonem olim cum hominibus non contraxisse, nunc vero frequentissi-

(m) ALPH. A CASTRO de *impia Sortil.* hæresi C. II. *Mall. Mal. T. II. P. II. p. 194.*

(n) Georg Heinrich Göge von Unterföhringen welche mit *Wünschelrut* geschrieben. *Rübeck 1744. 4.*

(o) *Apol. Off. I. pag. 7. Offerv. CXIII. p. 175. seqq.*

(p) *Lib. II. c. 13. §. 2. p. 160.*

(q) *Apol. Off. CXIII. p. 180.*

me quasi deum ex Machina se malitiis hominum exsequendis paciscendo interponere, ubi tamen de mundo idololatrico potior hujus rei adferendæ quam hodie causâ fuisset, omnis pactorum procusorum radix in seculis ignorantiae quærenda sit, in quibus noticia artis magicæ, ego mavelim, historiæ, religionis veterum & medicinæ Hippocraticæ deperdita, veris rerum notionibus falsæ & in cerebro hominum superstitionum natæ substitutæ sint, allegoricis denique veterum quorundam expressionibus in proprio sensu sumtis tota eruditio confusa fuerit. Quare vir egregius monet, se per ista pacta expressa vel tacita nihil aliud intendisse exprimere, quam veram familiaritatem, adissentiam, cooperationem dæmonum. Redit istamen ad pactorum in eadem Apologia doctrinam, atque concedit quidem (r), circulos, triangula, nomina barbara, nullam relationem cum spiritibus infernalibus habere, sed eam tamen recipere a conventionibus homines inter & dæmones ea conditione initis, ut faciendo tale quod signum, talia verba pronunciando hi subito obedire, & talem certum effectum producere velint. Ut adeo herbæ, lapides &c. queant tamen *medium* quoddam *morale*, quod profecto aliud non dicit, quam *signum* Pacti esse, vi cujus obedientia dæmonum obtineatur. Et alibi (pag. 96.) docet, quod nec *Magi nec sage, quando magice operantur, pactis imaginariis fidant, sed potius pactis realibus & veris seu expressis seu tacitis, quippe sine quibus Magia non detur*. Profecto ars sibi ipsi contradicens nonnisi contradictionibus defenditur!

CLXXXV. Relinquitur, ut hoc systema pactorum, de quo hactenus ex historia disquisivimus, ad rationis trutinam examinemus, inprimis, quod viri jam plures magni penitiorum ejus discussionem desideraverint, inter quos celeb. MURATORIUS in libello *de Nevus in religionem incurrentibus* (s) ita mentem suam declaravit. „ Ne-
„ scio quis primus ex ingenio tantum suo opinionem invexerit de

G g 2

(r) p. 18. 19. 147.

(s) Lucæ ed. an. 1749. 8. Cap. VIII.
p. 124. licet in prioribus suis scriptis aliter

sentire videatur. cf. tamen ejus epist. ad
Masseum, quam moribundus scripsit in *sua*
Vita p. 206.

„ pactis tacite ab aliquo singulari homine cum diabolo initis, ex
 „ quorum vi, etiamsi alii nihil eorum conscii, nihil de maligni spiri-
 „ tus concursu recogitantes, nihil sacrorum, nihil ignotorum cha-
 „ racterum, sive signorum adhibentes, mirabiles tamen curationes
 „ & effectus producant. Essent hæc, quantum quidem mihi videtur
 „ diligentiori criterio excutienda, neque tam facile in causas diabo-
 „ licas rejiciendum, quidquid præter consuetum naturæ ordinem ac-
 „ cidisse putamus „. Multum juverit principia historica large huc
 usque suppeditata iterato heic paucis repetere, & conclusionibus fir-
 mare. Magi seu sacerdotes gentium lucelli gratia se cum diis com-
 mercium habere necessario jactare debuerant. Dii hi apud omnes om-
 nino gentes boni vel mali habebantur, illis omnia bona, his omnia
 seu physica vel metaphysica aut moralia etiam mala a plebe theolo-
 giæ scilicet illa magistra, semper adscribebantur. Enati ergo sunt
 innumeri magi seu sacerdotes seu philosophi, qui se actiones homi-
 num dirigere ad præcipuum & ultimum eorum scopum simulabant,
 atque cuncta pro lubitu a diis peculiari cultu obtinere se mundo infan-
 ti & idololatriæ persuadebant. Ad quam persuasionem tuendam pro-
 portiones & consensum omnium rerum & entium ejusque per varia
 tentamina quamvis scelestissima inprimisque vocem humanam seu per
incantationes movendi, excitandi, dirigendi rationem plebeculæ obji-
 ciebant (†); quare & se medicos, se mathematicos, se physicos,
 se vates, seu spirituum in rebus cunctis latentium dominatores profi-
 tebantur. Hæc prima mundi deum creatorem suum deferentis philo-
 sophia, quam, ut supervenientes veri philosophi & scientiarum cul-
 tores extirpare ex solo rationis lumine perpetuo conati sint, hi ta-

(†) Nihil magis illudit plebi paganæ,
 aut tam incertiores traxit, quam quæstio ea,
 an quædam incantationum vis sit? Refert id
 PLINIVS H. N. L. XXVIII. c. 2. qui addit
 virum sapientissimi cujusque fidem respuerit
 hanc credulitatem; simul tamen putat, quod

si semel recipiatur ea ratio, deos preces ali-
 qua exaudire, aut ullis moveri verbis, con-
 sistendum esse de tota conjectatione. Nihil
 ominus post relatas suse vulgares fabulas
 concludit sibi in prodendo obulare ingentem
 verecundiam in tanta animorum varietate.

men philosophi religionem popularem observante AUGUSTINO (u) convellere non ausi, meliorem nequaquam reddidere. Unde & soli Legislatores hinc inde Magorum furori frena paulisper injicere poterunt, quod in romana Republica factum esse sub mathematicorum, vatium, maleficorum quin etiam expresso Magorum nomine, memoravimus (§ CLXXXIV.). Magus vero a vulgo is existimabatur semper, qui, ut APULEJUS more vulgari definit (x), *communione loquendi cum diis immortalibus ad omnia, quæ velit, incredibili quadam vi cantaminum polleat.*

CLXXXVI. Ex his claret, quam lepidum foret dicere, paganos cum suis diis fictis, quorum licet cultum veri dæmones sibi vendicarunt, pactum inivisse, vel vi pacti illis imperare quæsisisse, quum potius hoc imperium rebus naturalibus adsequi, & scientiis venditatis sibi vendicare conarentur, unde & Lucanus, probe callens pacta a Magis plerumque non admitti, eos fugillat quærendo, an forte deos pactis obstrictos habeant? (§ CLXXX.). Nec oggerant dæmonographorum adfeciæ, paganos habuisse commercium cum dæmonibus! Discant enim, amabo, ex contribuli suo J. ERN. FLOERKIO (y), solum etiam Christianorum cum diabolo, quod ita dicunt, commercium nequidem pactum involvere tacitum, ut eorum phrasi utar, quum pactum etiam tacitum requirat consensum tacite per facta a sciente suscepta declaratum. Vendicarunt enimvero dæmones mali sibi cultum, quem Gentiles diis suis fictitiis adhibebant, sed hi diabolicæ animarum rapinæ ignari ab omni omnino consensu etiam ab adversariis absolvendi veniunt (z). Neque secutis temporibus ullam pacti ideam mentem Judæorum Cabalistarum in'edisse tuto adferi potest (§. LXV. seq.). Nec prioribus Christianismi seculis aliam opinionem invaluisse, scripta Patrum

Gg 3

(u) Monet is c. V. de vera religione, non esse religionem a philosophis quærentem, qui eadem sacra recipiant cum populis, & de suorum deorum natura ac juremo tono diversas contrariæque sententias in scholis personabant.

(x) AROLOG. Opp. p. 291.

(y) de crim. conjur. spirit. p. 63.

(z) Israelitæ idolis adolentes dicuntur innolesse dæmoniis & non Deo, diis, quos ignorabant DEUT. XXXII. 17.

testantur (§. CLXXXX); immo, quum AUGUSTINUS *dæmones cogi ridiculum* esse doceat (§. XIX.) æque risurus utique fuisset *dæmones ex pacto cogi*. Nec dærum secula, quæ solemus *καταξοχου* barbara adpellare, fidem habuisse pactis, quæ forte tum plebs rudior venditabat, diabolicis eo luculentius confit, quo minus in earum ætatum scriptoribus mentio eorum exstat, immo contra ex S. Agobardo, regum Francorum capitularibus, Canonum Ecclesiæ collectionibus planum est omnem prorsus contemtam fuisse traditionem de societate dæmonum pactitia, quod & CREDI prohiberetur.

CLXXXXVII. Pluribus opus non judico, ut perspicuius totam scæderum dæmoniacorum doctrinam in plebea quadam theologia ortum suum agnoscere, qualis deinde Seculo XIII. in virorum quorundam eruditioni deditorum circulis insinuare se cœpit, atque porro narrationes varias de dæmone coemtoze animarum, de incubis & succubis &c. produxit, uti videre est in CÆSARIO HEISTERBACENSI, & B. TH. CANTIPHATANO, qui tamen postremus egregie de incertitudine animis hominum suæ ætatis per tantas fabulas injecta testatur (CXXXIV.), monstrans simul, quemadmodum viri prudentes malis temporis illius mythici depressi saltim consensum cohibuerint. His non obstantibus scholastici posteriores in scholis, quarum sæpe Zelus indoctus dux est, quum veteribus theologis nomen pacti adridere viderent (§. CLXXXX. CLXXXXI.), parum curii, quo sensu id fieret, fabulas vulgares de pactis dæmoniacis in theologiam invehere cœperunt, ratiunculisque Scotisticis (§. CLXXXXII.) pingere. Accedens paullo post infelix illa, quæ orbem occupaverat, jurisprudentia criminalis, quæ in foro reis protalibus habitis quidvis ex scholæ vulgique præjudicio vel suggerebat, vel adfingebat, vel fidiculis extorsit, plenam *ἀρχήν* dogmati imaginario dedit. Philosophi oratores poetæque gentilium phrasas, loquendi formulas ac fucos, narratiunculæ variæ sine auctore & fide, apologi, allegoriæ, sententiæ auctorum a corpore suo divulsæ, allusiones, auctoritatem sufficere debuerunt. Certatum ita fabulis est, isque victoriam obtinuisse visus, qui hominibus miserrimis quam plurima imputare unde tentaverat. Atque hac ratione doctrina, quæ soli phantasia plebæ natales suos debuit, eadem duce & comite strenue propagata est. Nam

& viris alia & feminis fere alia, singula singulis pro phantasiæ morbis, quos MURATORIUS recte vocat, *epidemicis* (a) attribuebantur; excitatis eam in rem vetustissimis incuborum & succuborum, suscitationis tempestatum, itinerum aëreorum, conventuum dianianorum &c. fabulis. Sane mulierum germanicarum, (b) quam vel italicarum (c) vel gallicarum (d) depositiones aliis inhærent visionibus; denique Anglicis illud prorsus peculiare est, quod ex de spiritibus gentilitio nomine *Imps* deliraverant, diabolum videlicet, eos ad se in forma catti, canis, aranæ, pulicis, talpæ, ranæ, pediculi &c. mittere, qui vetulis illis lac exfugerent, easque ad varia impellerent maleficia (e). Attamen hæc singula phantasticam suam exuere naturam censebantur, quamprimum pactorum dæmoniacorum glaucoma objiceretur. Itaque hæc ideæ omnes in Scripturæ S. expositiones, in philosophiæ commentaria, in jurisprudentiæ systema intrusæ sunt, adeo, ut quæreretur, qua actione vasallus diaboli perfidus ab eodem conveniri posset (f)?

CLXXXVIII. Agejam exploremus, historia paulisper seposita, an ratione aut religione consultata dæmonographi in veterum historiarum ignoratione ex fœderibus cum dæmone artem quamdam magicam effinxerint. Illud primum ex dictis adverti convenit, duos dumtaxat esse modos, quibus effectum huic arti adserere liceat. Vel

(a) Observatum scilicet fuit, solere ita fieri, ut quemadmodum morbi pro variis regionibus existunt epidemici, ita sui variis ingenis sint phantasiæ morbi, qui prout magis vel minus intenduntur, idola furentis imaginationis producant. Facit eo, quod TRIGALTIVS de Sinis L. I. c. 9. p. 93. „Non „ inferiore, ait, cura laborant futura præscire. Hujus artis varii se „ istros jactant &c. Tantum porro multi prædictoribus his tribuunt, ut ipse metus fidem „ faciat; nam si iis prædictum fuerit, tali „ eos die morbo corripiendos esse, is ubi „ advenit dies, in morbum incidunt, ac uti „ metu afficti cum ægritudine & aliquando „ etiam cum morte luctantur. E quibus „ eventis impossitoribus auctoritas non parum

„ accrescit „. Pertinet huc sollicitudo populi Tudertis (§. 36.) pulvis beneventanus (§. 127.) Vampyrismus (§. 165.)

(b) cf. de novo genere Sagarum §. 158.

(c) v. TART. Congr. L. I. c. 9. §. 13. L. II. c. 1. §. 18. & c. 10. §. 4.

(d) v. ST. ANDRÉ *Épîtres sur la Magie*.

(e) *Hutchinson* Diss. West. von det. Str. p. 88. 91. 103.

(f) *Pr. Torretlanca dæmonolog.* L. II. c. 6. n. 4. seq. diabolo actionem præscriptis verbis suppeditat, excitatis eam in rem Doctorum & legum auctoritatibus. *Schröder de Lamiis* cap. 3. quæst. 2. §. 7. fasas se nec præstando interesse ab hoc pacto liberare posse contendit.

enim is in ipsis rerum virtutibus, vel in pacto quærendus est, pro-
ut jam tum SENECA eleganter innuerat, dum judicia hominum pru-
dentum de Cleonianiis illis χαλαζαίλαξι (§. CXXIII.) referret.
„ *Alteri, inquit, ut homines sapientissimos decet, negant posse fie-*
„ *ri, ut cum grandine (puta cum diis æreis (§. XIII.) aliquis*
„ *PACISCATUR, & tempestates munusculis redimat, quamvis mu-*
„ *nera etiam deos vincant. Alteri suspicari ipsos ajunt esse IN IPso*
„ *SANGUINE vim quamdam potentem avertendæ nubis ac repellen-*
„ *dæ* „ Cui adde Lucanum sup. §. XL. Auctores nostri Christiani
ad pactum delapsi sunt, quin immo delabi debuerunt (§. CLXXXXIV.),
haud perpendentes, an hoc doctrinæ genus vel umquam vel in civitate
Christiana locum obtinere queat. Nec juvat, quod iis quadrata rotundis
continuo miscentibus solemne est, nescio, quas adparitiones, lemures,
spectra, ostenta, visiones, portenta dæmonumque operationes cre-
pare; namque illud disputari & probari oportebat, an foedus cum
dæmone subsistere, an vi hujus dæmon ad desideria scelesti homi-
num cogi possit adimplenda? (g) Scio quidem, quod videri nolint se
docere dæmonem pacto cogi; dicunt enim hoc pactum dæmoni li-
berum esse præstare vel fallere; eumque, cum stat promissis, id
sponte ac subdole facere, ut sic iragos retineat sibi devinctos, & alios
alliciat (h). Sed hæc præcipua eorum contradictio & πρῶτον ψευδος,
ex quo totum eorum systema absurdum consistit. Etenim primo ipsis
factis sibi adversantur, dum infinitam quamdam mirabilia a ma-
gis patratorum farraginem obtrudunt, quæ isti non casu, non fortui-
to, sed extorquendo dæmonum obedientiam, sed pro lubitu quan-
docunque & imperatorie, alias quippe etiam nulla foret ars magica,
ve-

(g) Et immo multo magis de Vampyris
idem perquirere oportebat, quorum ne heic
inmemores simus, verba viri immortalis
memoria ANT. MURATORI iterum admetia-
mur, quæ is in libello §. 195. laudato ad-
latis ibidem verbis: mox subjungit: „ Si hæc
„ miranda nobis videntur, nonne mirandum
„ magis est tantum posse unius hominis,
„ ETIAM DEFUNCTI, voluntatem, ut obli-

getur diabolus, fallacissimus nempe spiri-
tus & mendacii pater, ad tam religiose
„ observanda promissa atque inficis nobis
„ ad ea patranda concurrat? „ Cf. de Vam-
pyris sup. §. 165.

(h) Ita Coryphæi Tritthemius (§. 149)
Delirius disquis. mag. L. II. q. 4. concl. 2.
fingunt.

verum vana potius jactantia, produxerint (i). Deinde qui quæso pactum adpellari potest, quod alterum in plena libertate relinquit? aut si pacifcens promissarii securus non est? Sequitur ergo potius mox in limine, quod adversarii saltem contra ipsam naturam humanam docuerint vel præsumserint, homines Christianos inire velle corporale pactum cum spiritu, de cujus impotentia, perpetua malitia & mendacitate ex JOAN. VIII. 44. convicti sunt, ut ita solum suum detrimentum, nullam utilitatem sperare possint? Igitur vel omnes paganos esse censere debent, qui spiritus cunctos saltem in effectu bonos, veraces, sibi que propitio fore persuasi erant, aut eorum doctrina ruit.

CLXXXXIX. Verum ut ii cunctas hypothesas precario sumunt, ita negligunt pariter præjudicalem quætionem, an dæmon evocari possit? Quæ omnino neganda est. Utor hanc in rem argumento, in quo mihi cum eo convenit, Clarissimi Viri GORINI CORIO (k), quod & ex parte suum fecit CL. BARTHOL. MELCHIORI (l). Vocem, inquiunt illi, non agere in distans, neque in tartara. Non enim diabolo seu Angelo malo, creaturæ limitatæ, posse immensitatem Dei, ut ubique adsit, & nos audiat, tribui, nec ei mox potestatem veniendi a Deo sapientissimo concedi posse. Quod si ajas, sanctos nos exaudire, facile convinceris eos in Deo videre, id quod nos Deo Sanctisque dignum petimus; diabolus numquam in conspectum Dei admitti. Nunc pacto insistamus. Pactum non potest facere, nisi qui jus foederis ineundi habet, sed unde probabitur, si negetur diabolus habere jus vel promittendi vel acceptandi? Profecto actiones ejus omnes ab ente perfectissimo pendent, ut in

Hh

(i) Adverte quod præterea contra communem conceptum loquantur, quum & ethnici & hæretici veteres, quorum maxime intererat discipulos suos de arte magica convicisse, nihil magis, quam coactionem hanc spirituum urgere in animum induxerint, testibus tribus primis capitibus hujus libri. Ac sequelam exinde optime perviait Lucasius VL v. 527. dum canit:

OMNE NEFAS Superi primajam voce precantis
CONCEDUNT, carmenque timent audire secundum.

Ergo nihil promovent his libertatis diabolice vindictis.

(k) *L' Antrapologie* 1751. 4. cap. 59. p. 276. ejusd. *Politica, diritto e Religione* Mediol. 1742. P. II. L. III. c. 2.

(l) *Dissertat. epistolare* §. 26. p. 15.

Jobo (§. CXXVI.), in perfido rege III. REG. 22. v. 22., in tota legione spirituum (§. CLXXXV.) adparet. Unde porro si ad ipsum venditatum contractus substantiale, seu animam, respiciamus, non est ea in commercio, neque spiritus immundus, nec homo de ea disponendi facultate pollet.

CC. Non satisfit dicendo Deum id permittere, atque dominio, quod habet in animam Magi, renunciare. Haud satis perpendunt homines incauti, quam ita loquendo sanam impugnent rationem. Quidquid ens sapientissimum facit, ejus rationem sapientissimam habet. Sed potestne desiderium impium hominis vel stulti vel blasphemii, dæmonis perversa inclinatio ad destructionem creaturarum generalem tendens divinæ esse voluntatis motivum? Quid quod benignissimo enti repugnet sinere sibi ab adversario dominium ulterius tam iniquo titulo eripi, aut occasionem suæ suavitatis, sapientiæ, bonitatis, justitiæ, quam per totam hominis vitam continuare solet, ostendendæ? Quamque in altera nonnisi invitus ponit ab ipso peccatore coactus? Quid quod libertati humanæ insidiæ struerentur irresistibiles, si dæmoni pacisci daretur, ut quem tempore certo elapso pertrahat in tartara? Quam difficultatem quidam sentientes de remedio circumspexerunt dæmonem cogendi, ut schedulam contractus redderet. Sed pudet me plura commemorare auctorum nostrorum, ut levissime dicam, deliria. Materia cetera contractuum (§. CLXXXII.) talis est, ut dæmon non minorem, quam Dei potentiam adsumere debeat, si eam præstare velit (*m*), qualis adfectio eo magis temeraria haberetur, quod nemo adhuc ausus est narrare hunc spiri-

---

(*m*) Uti jam sunt hoc argumento Damascenus (§. 119.), Agobardus (§. 124. seqq.) Canones Ecclesiæ (§. 107.) Habessinii ex veterrima traditione (§. 170.). Urgeri & illustrari ex eo potest, quod Angelorum natura nihil aliud sit, quam *velle & intelligere*, voluntas vero in solo Deo sit simul ipsa omnipotentia & executio. Igitur, quam motivum contractuum in corporum motione consistere dicatur, probandum esset inter spiritus omnes & corpora sive fluida sive solida hanc esse

a Deo legem ab initio constitutam, ut ad illorum desiderii nutum hæc commoverentur; adeoque ut dæmon, si e. g. mulierem ad convivium, quæ ipse institueret, per aërem exportare vellet, corporis humani gravitatem, quæ bis centum ac ultra vicibus superat fluidum aëris, tollere, vel aërem specificæ graviorem efficere, aut corpori humano avis constitutionem, atque alas ad sustentandum, quæ duodenis millibus vicium excederent vires corporis, adaptare, ubique

tum infelicem alicui famem vel sitim sedasse. Deinde vero pactum cum Sanctis statuere de anima certo tempore elapso ad cœlum perducenda, licet id, quam pactum cum dæmone, magis reddi queat probabile, sibi nemo fedit. Dixi magis probabile, quia saltem in Evangelio revelatum fuit quamdam esse etiam in hac vita communionem & societatem Sanctorum, indubitate vero ex Scriptura colligitur nullum absque immediato divino miraculo vel fuisse vel esse posse spiritus adversarii cum hominibus commercium visibile (n). Et quæ heu! ista contradictio: oramus nos, ut sancti non vi propria, eam etenim illos habere non putamus, sed interpositis apud Deum precibus pluviam cieant, grandinem avertant, dæmonem interim omnia ista facere pro lubitu ad Magorum incantationes facile persuademur!

CCI. Obstreperere heic iterato aliquos audio, non ista dæmonem facere, sed DEUM permittere! Redeo & ego ad responsum datam, quod impletio desiderii sordidissimi hominis non queat esse ratio sufficiens volitionis divinæ, quam, sæpenumero in gravissimis necessitatibus, ex rationibus nobis imperviis preces iustorum frustra fatigant. Iniquos nihil mereri adipisci, quia non in *certitudine fidei* petant, docuit S. AGOBARDUS sup. §. CXXV. An vero Deus super-vacuas spiritui insensibilissimo faciet occasiones mortales ad regnum suum detrudendi, quum alioqui satis adsecurationis in filiis tenebrarum habeat, *qui non resipiscunt a laqueis diaboli, a quo captivi tenentur ad*

Hh 2

simul ejusdem in tanta celeritate suffocationem præcavere possent. Quæ quum ostendi nequeant, sequitur, ut quæ in Scripturis de Angelis bonis narrantur, a quibus etiam ad malos non licet concludere, peculiari Dei decreto, quo iisdem materiam obtemperare jusserit, adscribenda sint, talique virtuti a Deo superadditæ, qualis ea est, quæ hominibus ope divina interdum miracula patrantibus concedi solet. Sic judica de angelo Habacuc babylonem transferente DANIEL XIV. 34. secundum illud Psalmistæ: *qui facit Angelos suos spiritus*. PL. CIII. 4. Quod

vero ajunt CHRISTUM adsumtum a diabolo & portatum in pinnam templi, Matth. IV. 5. 8. id sensui vocis *παρηλατῆσαι* a Matthæo adhibitis prorsus non congruit, quum & eadem phrasi dicatur Christus *adsumfisse* discipulos Matth. XXVI. 37. Marc. XIV. 33., immo Lucas IV. 5. 9. aperte innuat, ductum dumtaxat, & præeunte diabolo Christum in montem secutum in pinnaculum ascendisse. cf. BENED. XIV. de *Cœnoniis*. SS. L. IV. P. I. c. 3. n. 10.

(n) Cf. CL. Com. CARLI ap. Tertar. p. 345.

ipſius voluntatem II. TIM. 2. v. 26. ? Certe hic olim mundum in idolatria detinuit, & neſcio, quæ umquam potuiſſet majora inferre damna, ſi omni momento novum iniviſſet cum alio pactum; neque igitur putandum eſt dæmonem exigere a Deo eam poteſtatem velle. An Deus ordinem naturæ ſapientiſſime a ſe conſtitutum in gratiam adverſarii turbari, deſtrui, convelli ſinet? Cuncta hæc jam olim videntur Romæ fuiſſe decifa. Quum enim ſub Pontificatu Pauli quarti Monachus quidam Benediſtinus Cardinali GONDY, poſtea Epifcopo Parienſi, ab officiis, ſe octuaginta duas a malis ſpiritibus agitataſ comprehendiffe contenderet feminas, quarum pleræque a Judaifmo converſæ fuerant, illeque poſt trium menſium exorcifmos ſe abſiſtis dæmonibus reſponſum tuliffe diceret, quod maleficiis Judæorum in earum mulierum corpora immiſſi eſſent, Pontifex capitali alioqui odio in Judæos tentus, illos relegaturus erat, ni doctus quidam Jeſuita imperterritus coram eo ſecundum Sorboniſtarum ſententiam deſendiſſet, hominibus eam facultatem non eſſe, ut in ullius corpus diabolos immittant; quæ tum doctrina a ſummo Pontifice & omni Roma ſuſcepta fuit. Hæc narrante Jo. BODINO An. 1554. contigerunt (o). Inde vero nova exoritur quæſtio, an Deus ſumme juſtus & miſericors admittere poſſit, quo diabolus unica magi vel ſagæ anima potiatur, ut plurimas alias in ſcelera, deſperationem, ruinam, miſeriarum bārathrum præcipitare queat?

CCII. Reponunt alii Deum ſe per hæc vindicare, Ergone Majeſtas infinita non alia media pro ſuo arbitratu citius aut ſerius poteſt adhibere, quam dum Magus vel Saga vult? Nec alio modo, nec alio tempore punire poteſt, non aliter præmiari, quam tunc & ſicut vetula deſiderium ſuum ineptum, impium, ſuperſtitioſum conceperit? Deus bone quo devenit ratio communis! Ethnici probe videntes artem illam, quam dicebant, magicam aliter tueri ſe non poſſe, jactabant hæc arte fata ſolvi (§ XII. N. III.), quod idem eſt, ac Deum cogere apud nos. LUCANUS, interpres theologiæ gentilis, eleganter pingit illam fatorum ſolutionem, ubi ſagæ ſuæ artes deſcripſit: *Pharſal.* L. IV. v. 460.

(o) BODIN. *Dæmonomania* L. II. c. 3. L. III. c. 6.

*Cessavere vices rerum: dilataque longa
 Hæsit nocte dies; legi non paruit æther.
 Torpuit & præceps audito carmine mundus.
 Atibus & rapidis impulsos Juppiter urgens
 Miratur non ire polos, nunc omnia complent
 Imbribus & calido producant nubila Phæbo,
 Et tonit ignaro cælum Jove. Vocibus iisdem
 Humentes late nebulas, nimbosque solutis
 Excussere comis; ventis cessantibus æquor
 Intumuit, rursus vetitum sentire procellas
 Conticuit turbante Noto: puppimque ferentes
 In ventum tunnuere sinus: de rupe pependit
 Abscissa fixus torrens, amnisque cucurrit
 Non qua pronus erat — — —
 — — — Impulsam fidere Tethyn
 Reppulit Hæmonidum defenso litore carmen &c.*

Christiani non cogitant æque in hoc doctrinæ ethnicæ genus se inci-
 dere, si mordicus velint adserptiones suas de magia tueri. Alligant
 enimvero Dei ordinationes voluntati vel hominis, quod jam dictum,
 vel dæmonis. Etenim, si tota ars in scedere consistit, sed scædus non-
 nisi a Deo in origine & duratione sua pendere potest (§.CLXXXXIX.),
 tunc vel dæmon Deum cogit, vel hic admittit: Si in Dei admissio-
 ne res consisteret, jam diximus, quæ ad divinam admissionem re-
 quirantur; tum vero ars magica non evinceretur, in qua effectus
 a dæmonis solius arbitrio expectatur, quod is solus scædere adstrin-
 gitur, seu ut S. Agobardi ex §. CXXV. verbis utar, *præstigiis malis
 hæc fieri putant, non voluntate Dei*; ergo dæmon deberet deum coge-
 re, ut is pro lubitu suo impleat scædus. Quare videant auctores
 nostri, ne in blasphemum ac insanum gentilium chaos, quod ipsi ho-
 rum sapientes iniserunt, revolvamur. Atque si duo vel tres magi con-
 trariis pactis concurrerent, an non major confusio, quam ea sit a
 Lucano descripta, in systema mundanum introduceretur? Nulla au-
 tem est in mundo confusio, ut Chrysostomus monuit (§.CLXXXX.
 in f.) Neque etiam dæmones inter se dissident (§.LXXXIX.).

CCIII. Confectum generatim est foedus diabolicum non subsistere. Nunc paucis videndum, quæ de eo dæmonographorum doctrinæ in scenam prodierint. Partiuntur illi pactum in *expressum* & *tacitum*. Quum enim omnibus non auderent pactum aliquod expresso contractu initum adfingere, hoc ultimum addere e re sua esse duxerant. Expressum vocant, quod Magi adparente eis in corporea quadam forma diabolo colloquio instituto ineant. „ *Familiariter*, ait „ GODELMANNUS ex tortuali confessione, *iis colloquitur* multisque fallacibus obligationibus pollicetur, se vocatum ab ipsis quovis tempore præsto futurum, consilia collaturum, omnibus in rebus & maleficiis opem laturum, ad interrogata quæcumque respondens, ex omnibus periculis, & carceribus liberaturum, opes, divitias, voluptates sine ipsorum labore subministraturum &c. Peracta deinde hac nefaria confederatione discipulos suos, vel ipse per se vel per veteranos Magos & libros magicos edocet initia artis magicæ: primum quomodo solennes mysterii sui ceremonias instituire secundo monstrosos characteres depingere, sigilla sculpere, imagines ex cera & metallis fingere; tertio quas res, ut stirpes, lapides, metalla, terras, rotarum & furcarum & funiculorum, quibus poena affecti sunt fontes, particulas, ossa & pilos mortuorum, aliave plura, quo loco, quo tempore, quibus verbis ad peragenda sua maleficia, ut vim maleficam nanciscantur, adhibere debeant. Quarto, quomodo hæc ipsa intra corpus exhibere, vel foris applicari, offundi, suffundi, & quomodo usurpari conveniat. Hoc modo instructis discipulis ipse statim vocatus adest, vel hominis vel animalis monstrosa forma, quæ sibi placeat, ut & videri existimetur, & humana voce uti, & cum ipsis familiariter colloqui, consilia suggerere, ad interrogata respondere, futuraque prædicere (p). JOH. WEICHARDUS BARO DE VALVASOR, facit illud sextuplex 1) corporale 2) dolosum 3) superstitiosum 4) naturale 5) adulatorium seu pseudosanculum 6) singulare (q).

(P) GODELM, de *Magis & Venef.* L. I.
c. 2. §. 10.

(q) *Ehre des Herr. Crain.* T. III. L. XI.
p. 71. seqq.

CCIV. Tacitum doctores nostri ita concipiunt, ut ii tale pactum habere dicantur, qui res & observationes illas adhibent, quales in expressis diabolus sibi placere edocuit. Et primi quidem non attenderunt illam regulam, quod ibi dumtaxat possit fingi pactum aliquod tacitum, ubi locum habere posset expressum, neque de eo, an consensus, an non intervenerit, quæsierunt. Ergo ex illorum mente pactum ejusmodi foret, si quis quamvis in remotissima regione convenisset cum dæmone, ut is sibi ad hæc vel illa verba pronunciata, ad hæc signa adhibita determinatum produceret effectum, egoque in alia regione ignarissimus conventionis hujus initæ, ea verba pronunciarem, ea signa æque adhiberem, tum quidem particeps æque ego fierem hujus foederis, eosdemque experirer effectus. Quod dogma quam sine omni ratione defensum, atque incogitanter orbi obtrusum sit, quum ita homines pila diaboli ludoria constituantur, quivis hodie me non monente perspicit. Vergente demum seculo decimo sexto Jo. BODINUS a se primo observatum esse scribit in hac causa, quod ad pactum consensus expressus vel tacitus, quem ignorantia excludit, semper requiratur (r). Nihilominus grandis ille sensus communis osorum Patronus MARTINUS DELRIUS, qui observante FLOERKIO pactum tam late accipit, ut omne commercium cum dæmone sub eo comprehendat (contra §. CLXXXVI.), ne quid in systemate suo fabulis ut plurimum aulibus demonstrato desideraretur, duo pacti taciti genera effinxit; *primum*, ut ejus verbis utar, *quando* quis SCIENS VOLENS, superstitionis utitur signis, quibus uti solent Magi, quæ quidem ex libris aut sermonibus eorum, vel aliorum acceperit; *secundum*, quando quis IGNORANS utitur magicis signis, quia nescit esse mala; & a dæmone instituta, quod illis solet accidere, qui bona fide libros legunt superstitiones, putantes, eos esse probatorum philosophorum ac medicorum: item iis, qui accipiunt ea ab hominibus, vulgo habitis bonis & fidelibus. Acutius adhuc distinguit VALVASOR loco citato 1) in corporale 2) dolosum sive obocæcatum, 3) supersticiosum 4) pseudosacrum,

---

(r) Bod. *demonoman.* L. I. c. 1. p. 59. & c. 3. in f. p. 116.

5) singulare, five particulare vel temporale, 6) voluntarium 7) ignarum 8) lepidum seu fatuum 9) credulum 10) innocens, quorum omnium exempla lepida ejus commentator adstruit ERASMUS FRANCISCI (s).

CCV. Utraque jam pacta, quidquid de illis & nescio, quibus eorum circumstantiis dicatur, vel fingatur, corruere sponte liquet, ac in specie quod expressa attinet, fere non concipi potest, quomodo homines non prorsus rudes realem adparitionem & congressus dæmonis cum hominibus pro arbitratu suo adfirmare voluerint. In Sacris Literis, ubi tam sæpe sermo fit de diabolo, de tentatione, de obsessione, estne vel verbum de pacto cum uno ex iis inito, de contractu, de stipulatione? Boni angeli sæpius a Creatore missi in figura hominum conversati & in favorem quorundam egisse reperiuntur, sed Angelus malus ad invocationem pro contrahenda stipulatione adveniens, vique hujus desideria mortalium adimplens non ullibi memoratur. Non præbet effugium, quod Sanctis compluribus, quin & ipsi CHRISTO dæmon adparuerit: aliud enim est, quod Deus id permittat ad tentandas animas beatas, earumque triumphum augendum, qualis intentio omnino divinæ sapientiæ convenit; aliud, eundem sceleratis ad eorum convocationem adparere, ad desperationem augendam & firmandam etiam damnationem, aliud cum iisdem colloquia iterata & congressus instituere quale quid in historiis fide dignis non habetur. Immo heic denuo dæmonographos non perpensa natura humana loqui videmus. Quis est in orbe terrarum, qui alioqui malæ conscientiae stimulis agitatus, in quacumque se forma diabolus conspiciendus præbeat, sciens illum eum esse, auderet, ac tantos haberet animos ei conversandi, aut fami-

(s) In confirmationem pastorum adlegat VAIVASOR. T. I. p. 663. se inter peregrinationes multas, quas is obijt, de occultissima quadam satanæ schola in Gallia audivisse, in qua diabolus forma humana quascumque scientias, seu mathesin, seu theologiam seu philosophiam, seu jurispru-

dentiam, seu denique Magiam velle, profiteatur, in qua ut quis recipiatur, non opus sit, nisi sinistro pede certo lapidi insisteret. Et ne quis de eo dubitet, adleverat se doctissimos ex ea discipulos novisse. Pudet me hæc eogi transferbere.

Si foret in terris rideret Democritus! Horat.

miliaritatem cum eo faciendi? Quis durante antipathia animi humani & spiritus malitiosi sustineret ejus præsentiā? Qui demum umquam hujusmodi congressus testes exstiterunt? Licet orbi cœvum scelus sit invocatio dæmonii, frequentissima etiam apud milites testante præter alios Ill. *Maffeo* (t). Potestne autem in aliquo orbis angulo magus, qualem vulgo concipiunt, ostendi, nisi ad veteres goetas a diis suis edoctos, ad comoediarum scenas perfugium sumas? Aut dicant mihi adversarii rationem, cur diabolus tot curiosulos, tot desperabundos homines nullo modo exaudiat, in suis vero historiis mox comparuerit, vel adsignent nobis certa & evidentiā ejus rei signa! Post hæc omnia mirari non desinam judices olim adeo præjudiciis obcæcari potuisse, ut ex solo præsumto pacto homines ad mortem condemnare auderent. En genuinam de salisburgensibus Jos. Kofleri confessio- nem! „ Ceterum, ait ille, domini judices salisburgenses valde pruden- ter ut plurimum ad pacta veneficorum maxime expressa re- spexerunt; cum enim in his *occultis* delictis probatio difficilis sit, sæpe etiam labor vanus in veritate inquirenda, emigrationes quoque seu transvectiones sagarum non semper certæ, concitatio ventorum & tempestatum naturaliter possibilis, & per se contingens, damna etiam, quæ facere putant venefici, rarius verificentur, & alii nefarii actus in conventibus illorum valde dubiosi, & somniis quandoque non absimiles sint, quis tuto certum quid deliberabit, aut pœnam absque trepidatione statuet? (u) „

CGVI. Si porro pacta singillatim tacita excutere volupe sit, facile intelliges ea, quum expressis tota innitantur, cum his collabi. Quandoquidem etiam alterum eorum genus ab ipsis dæmonographis paullo prudentioribus exploditur (§. CCIV.), unicum dumtaxat in quæstionem venire potest. Et in hoc tamen omnes eæ difficultates obstant, quas contra expressa movimus. Nec fas erit dicere, dæmonem se ipsum sentire obligatum ad obedientiam præstandam. Pro-

I i

(t.) A. M. Dil. §. V. p. 13.

(u.) *Kofß observ. mag. theor. præd. Fræf.*

1686. 2. quæst. 2. n. 3. p. 33.

secto habebit is ex prava sua inclinatione motiva plurima, quæ illum perpetuo in necessitate constituent, animabus inhiandi, nec tamen eam umquam per artes fictas magicas fortiri effectum necesse est, aut juvat. Si exemplis judicandum est, adstruunt auctores nostri infinitam sarraginem eorum, quæ vel ex paullo occultioribus causis, naturalibus tamen semper processerunt, quibus pacta tacita evincere putant, qua de re egregius alias P. LE BRUN videndus (x). Lepidum inprimis, quod Cl. TARTAROTTUS velut exquisitissimum fortissimumque arietem in medium profert, ad muros adversariorum expugnandos, eosque ex possessione sententiæ suæ proturbandos. En ejus verba (y): „Sunt nobis facta verissima, nec minimum fabulis „deturpata, quæ naturali cuidam causæ adscribi non possunt, & „ideo tacitis adsignantur pactis. *Vidiss. me quosdam* (testatur Abbas „Tritthemius in tertia quæstionum suarum ad Maximilianum) *eadem* „*vanitate curatos a spasmo negare non possum. Item verbis & herbis for-* „*tissimas quasdam aperuisse seras mihi constat* (z). Quis umquam per- „suaderi sibi patietur verba naturali virtute gaudere seras aperiendi? Quare subdit laudatus auctor: *Innumera, quæ vidi & audiui,* „*possem introducere similia, quorum effectus manifesti quid sunt aliud, quam* „*quædam demonum miracula?* „. Hæc TARTAROTTUS, ex quo uno discas, quam levis armaturæ milites dæmonographi sint omnes. Quod enim is ex TRITHEMIO suam comprobare sententiam conatur, facit id ex horum quidem more, quia communis est Magicæ vanitatis stator Tritthemius, sed egregie tamen cum eo decipitur. Quid enim

(x) *Hist. critique des erreurs populaires*. In universum de superstitionibus notandus est, legique meretur hic P. LE BRUN liber cum altero consimili Patris THIERS, qui ambo tractatus Amstelodami junctim in uno volumine audiores correctioresque recusi sunt cum hoc indice: *Superstitions anciennes & modernes Préjugés vulgaires qui ont induit les peuples à des usages & à des pratiques contraires à la Religion*. 1733. fol. In his tamen ea, quæ frequentius de pactis cum maligno

spiritu memorantur, ex dictis dicendisve omnino corrigenda sunt.

(y) *Apol. del congr. nott. off. XXIX. p. 61. 62.*

(z) Notariæ heic potest veterem istam fuisse olim Goetarum fabulam, *athiopidis herbae tactu clausa aperiri omnia*; in cujus relatione PLINIUS H. N. L. XXVI. c. 4. exclamat: Non satius fuit Æmilianum Scipionem Carthagini portas herba patefacere, quam machinis clausura per tot annos quætere!

homini superstitione & præjudiciis adeo obcoecato credas, ut ipse non sciat, quid audiat vel videat? qui etsi milies jurato adfirmet, fidem nequaquam meretur? Deteximus supra ejus genium, & hoc loco unum dabimus specimen ex quæstione IV. ejusdem operis ad MAXIMILIANUM, ubi somnambuli cujusdam historiam ita exponit, ut cunctos lectores in eandem mecum sententiam ituros plane confidam. Nec opus est, nisi verba adscribere. Ita vero inquit: „Dicat mihi naturæ
 „quisquis ignarus, utrum *corporale pondus operatione mentis alleviari*
 „possit. Ego contestantibus mecum duobus rem dico expertam.
 „Cum prosequeretur adolescens studia literarum, in uno lecto quatuor
 „eram nocte quadam dormientes. Surrexit e latere meo coevus,
 „& dormiens, ut solebat in fornix domus oculis clausis & luna
 „introlucente quintadecima quasi vigil circumambulabat. Lectum
 „quoque secundo & tertio sopitus transcendit, calcavit nos pedibus
 „omnes, nec majus sensimus pondus, quam si mus nos contigisset.
 „Quocunque dormiens corpus movebatur, subito januarum omnes
 „ultra aperiebantur clausuræ. Altiora domus ædificia velocissime
 „penetravit, & more passeris hærebat in tectis. Vix loquor non
 „vaga relatione audita!”

CCVII. Ad finem hujus scæderum dæmoniacorum consultationis rejecimus grave aliud argumentum, quo aliis modis probatur talium opinionum disseminationem religioni obstare naturali, ac Ecclesiæ Dei nocere. Religioni videlicet naturali ideo obstat, quia *dæmonophobiam*, quæ est superstitiosus spirituum superiorum præsertim cacodæmonum timor, illi ingenerant, qui ea commenta phantasiis hominum intrudunt; dæmonophobia autem vetita jure naturæ, quod homo ea captus ridiculus, mollis, præcipitis judicii evasurus sit, & quod præcipuum est, in Deum fiduciam derelinquit (a). Quare & in Scriptura sacra non nisi generalissima de dæmonibus nobis revelantur, de quibus ethnici innumera finxerunt. Profecto si quotidie omnique hora a Magis, sagis ac diabolo in hac vita timere deberemus, ne

---

(a) V. BAUMG. *Ethica philos.* §. 395.

nos occidant, vulnerent, malis maximis corporalibus adficiant, Deum relinquendi plurimis facillimus esset prætextus. Deinde Ecclesiæ Dei nocet, quia, ut bene advertit FLORIUS (b), tamdiu nullus Parochorum superstitiones, quæ vulgo adhærent, evellere potis erit, quantumcumque ex sacris detonent pulpitis, donec populus & maxime seminae credent hanc artem esse veram, ejusque virtute diabolus ad obedientiam allici, propterea quod semper aderunt, qui signa, figuras, sanguinem, vincula jactitent, qui rebus sacris gravissime abutantur, ad aliquem effectum, quem imprudenter sperant, obtinendum (c). Ubi e contrario omnibus his abutibus occurreretur, quando eximiis quibusdam rationibus suaderi poterit, quod omnia hæc frustra fiant, neque ex his vanitatibus quidpiam lucri expectandum sit, sed quod gravissimum peccatum plane absque omni emolumento (d) ad vindictæ solum divinæ provocationem patretur. Vel maxime autem illud Augustini memori gestandum pectore: *Dum per mendacium tenditur, ut fides doceatur, id demum agitur, ut nulli habeatur fides* (e).

CCVIII. Claudam hunc locum monito SENECAE, quod is mox sub initium operis de vita beata habet. „ Nihil ergo magis præstandum est, quam ne pecorum ritu sequamur antecedentium gregem, pergentes, non qua eundum est, sed qua itur. Atqui nulla res nos majoribus malis implicat, quam quod ad rumorem componimur: optima rati ea, quæ magno adsensu recepta sunt, quorumque exempla nobis multa sunt; nec ad rationem, sed ad similitudinem vivimus. Inde ista tanta coacervatio aliorum super alios ruentium. Quod in frage hominum magna evenit, cum ipse se populus premit, nemo ita cadit, ut non alium in se attrahat, primi exitio sequentibus sunt; hoc in omni vita accidere videas, licet; nemo sibi tantummodo errat, sed alieni erroris & causa & auctor est. Nocet enim applicari antecedentibus; & dum unusquisque mavult

(b) A. M. distr. pag. I. add. MAFF. A. M. dilegu. §. 16. p. 47.

(c) Hæc observatio ex historia abunde confirmatur. Immo si opinio magicæ, radix plurimarum superstitionum, excindetur,

tunc demum religio pura præstabitur.

(d) Observavit id fere jam AUGUSTINUS can. 16. c. XXVI. q. 7. (v. §. CXXXII.)

(e) Lib. ad Consuetum C. IV.

„ credere, quam judicare, numquam de vita judicatur, semper
 „ creditur: versatque nos & præcipitat traditus per manus error,
 „ alienisque perimus exemplis. Sanabimur, si modo separemur a
 „ cœtu: nunc vero stat contra rationem defensor mali sui populus „.
 Respiciant ergo tandem aliquando viri eruditi, utantur recte illa,
 quam habent auctoritate, seque ab illo veteri fabularum expediant
 lèrhargo, quo & sibi & plebi, & cuncto humano generi, ipsisque
 ejus rectoribus imponebant olim. Rimentur altius veros rationis hu-
 manæ limites, quos si egrediaris, ad absurdissima quæque persu-
 denda gradus est paratissimus. Perpendant, quemadmodum, prout
 CARDANUS sapienter monuit, quemdam esse ingenii humani circu-
 lum, in quo illud perpetuo revolvatur, (f), ita phantasie efferatæ
 sibi que relictæ suum esse quasi circulum excentricum, quem tota Magiæ
 historia edocet, in quem, ne illabamur, summopere cavendum sit.

CCIX. Neque absterreantur viri docti ab investigatione ac
 eliminatione harum narrationum vulgarium ex eo quod aliquæ in li-
 bros, quos Ecclesiæ tribuunt, irreperint, atque adeo præsidium
 in iis, & auctoritatem nancisci videantur. Non enim Ecclesiæ no-
 mine venditari queunt fabulæ, nec hæ aliam existimationem indipi-
 sci possunt, quam earum inventores habeant. Non aliter judicatum
 olim fuit de falsis illis Evangeliiis, epistolis, sacrorum textuum inter-
 pretationibus librisque in ipsis Ecclesiæ primordiis ab hominibus
 quibusdam qua dolo, qua simplicitate præposterove de religione
 bene merendi studio fabricatis (g). Eundem ergo in modum etiam
 nunc judicari oportet. Et sane quis aliam hodie ferat sententiam de
 idololatria Marcellini Papæ ex libro Ponticali in breviarium Roma-
 num translata? Quis aliam de Cypriano Mago, cujus breviarium
 idem meminit ad d. XXVII. Septembris, quod ea historia desumpta
 sit ex confessione Cypriani subleatæ fidei scripto (h)? Quis postea

I i 3

(f) MORHOF. *polyhist.* T. I. Lib. I. c. 32.
 n. 27.

(g) v. J. ALB. FABRIC. *Codex pseu-
 digr. Veteris T. item Codex apocryphus No.*

vi T. Add. ejusd. *Bibl. Græc.* L. VI. c. 12.
 §. 2. p. 128.

(h) v. MAPP. *A. M. ann.* L. III. c. 6.
 p. 214.

absque indignatione respiciet deturpationes sacro exorcistarum ordini factas? Quis sine nausea videat Hieronymi Mengonis *fulsem dæmonum* aut ejusdem, de quo jam pridem Calmeto visum fuit eos ritus una cum libro S. Rom. Ecclesiam censura inuisse (i), *flagellum dæmonum* &c., in quibus suffumigia acerrimi odoris, medicinæ & forbitio- nes, ridiculæque preces & conjurationes ad expellendos commen- dantur dæmones? Quis ferat apud MARTENIUM (k) dæmoniaco abstinentiam a tinca & anguilla, ab oleribus, a contactu cadave- ris præscribi, quod ipsi CL. TARTAROTTO (l) in doctrina philoso- phorum gentilium fundari videtur? Haud dissimilia quædam sugge- runtur consilia in recentioribus editionibus Ritualis romani extra cor- pus textus, ubi suadetur: „ Exorcista jubeat dæmonem dicere, an
 „ detineatur in illo corpore ob aliquam operam magicam aut male-
 „ fica signa &c. vel instrumenta, quæ si obsessus ore sumpserit, evo-
 „ mat &c. quærat de nomine, de causâ ingressus, de numero dæ-
 „ monum, simul cavere jubetur, ne ad *Magos aut Sagas*, ne ad
 „ aliquod remedium vanum & illicitum & superstitiosum recurrat „
 quæ omnia sunt pariter citati HIER. MENGONIS, ut videantur ex hoc exscripta esse consilia; quasi vero sacer aliquis exorcista loco precum & ad Deum refugii velit sagas magosve suppositos potius con- sulere! Nemo heic objiciat hos libros cum adprobatione Pontificum prodiisse. Est hic locus communis hominum confusis ex ideis ratio- cinantium. Adprobarunt scilicet Pontifices, & breviarium Romanum, & Rituale Rom. & Gratiani decretum, addita clausula *ne quid adla- tur vel detrahatur*. Sed quis tueri queat has collectiones corrigi am- plius non posse? Non nisi is, qui nesciat eosdem libros sub variis pontificibus varias mutationes subiisse licet ab unoquoque clausula hac munitos; aut, qui non legerit votum BENEDICTI XIV. *ut arduum negotium corrigendi & reformandi breviarium. romanum assumatur* (m), quæque ignoret, in emendato a GREGORIO XIII. Gratiani decreto.

(i) Diff. in *Damon, Asmodaum*.(k) de *Antiq. Eccl. Ritib.* L. III. cap. 9.(l) *Apolog.* p. 154.(m) de *Canonix.* SS. T. IV. p. 660. ubi porro de breviario romano doctissime disse- ritur.

multa recte reprobari, multa tolerari non posse (n). Palam fit inde, Romanis Pontificibus eam clausulam in ejusmodi librorum adprobationibus fere solemnem esse, quo majoribus abusibus via præcludatur, atque cum tempore saltem uniformitas ac decencia quædam externa in Ecclesia obtimeatur. Ergo & in rituali, quo nunc utimur, PAULI V., urgentioribus aliquando negotiis remotis consilia illa, quibus tamen aliqui nemo sacrorum exorcistarum absque contumacia culpæ obedit (o), tollentur, corrigentur. Et hic est usus Ecclesiæ (p).

CCX. Ut vero Eruditorum nostra quidem in causa eo luculentius patefeat officium, delineabo illud verbis numquam satis laudati MURATORI ex libro ejusdem *de viribus intellectus humani* in latinum translatis. (q) Illud, inquit, extra controversiam positum est, speciatim in seculis barbaris, quia ab hoc quidem vitio nullum tempus eximitur, fictionem, imposturam, simplicitatem obtinuisse, magnosque ubique obvios fuisse abusos. Postquam inde ab anno millesimo post Ch. N. scholæ variarum disciplinarum aperiri cœperunt, multis bonum frumentum permixtum est zizaniis. Deo laudes, quod ultimis seculis cum resuscitatione bonarum literarum aliquantum promotum sit. Fidem perdiderunt multæ fabulæ a temporibus ignorantie superstites, reformati sunt plurimi exsecrandi abusos, & nemo amplius Aristotelem festa philosophiæ præscribentem stupet. Quum tamen regnum rationis & fidei seculis illis infelicibus, etsi Ecclesiæ catholicæ dogmata numquam non in sua persisterint puritate, totum vepribus dumisque horridum evaderet, non potuit omnis uno momento silva cædi, ut adeo tamen nunc haud minima restet terræ portio culturæ indigæ. Quodsi tamen hodie quis se accingat expurgandæ historiæ ecclesiasticæ, everrendis vitis Sanctorum, breviariis, certis quibusdam usibus, sen-

(n) v. inter alios J. DOUJAT. *Prænot.* Can. L. IV. c. 12 tot. Cl. Professor Vindobon. DE RINGGER diff. de decreto Gratiani. §. 84. 85.

(o) cf. MAPP. *A. M. ann.* Lib. I. c. 7. n. 3. 4. L. III. c. 8. n. 6. 7. & c. 9. n. 1.

(p) v. c. 6. X. de celebr. Miss. §. fin. tertio loco.

(q) *delle forze dell' intendimento umano* cap. XXIV. ad fin. p. 334. ed. Venet. An. 1748. 8.

„ tentiis & opinionibus non nixis Scriptura Sacra, nec legitima
 „ traditione, sed ex mera procedentibus barbarie, is opus habet
 „ querelis, accusationibus & impetui eorum se exponere, qui ni-
 „ mia sua bonitate nesciunt tantam sibi effingere inter mortales secu-
 „ lorum lapsorum malitiam aut simplicitatem, ut ausi fuerint fa-
 „ bulas & cudere & credere, eoque etiam devenerint, ut ritus non
 „ convenientes sanctitati Ecclesiæ catholicæ introducerent. Alii
 „ ab interno proprio vel patriæ aut religiosi ordinis sui amore adacti
 „ potius quam ut examinent an incauti a nimia credulitate decepti
 „ sint, persequuntur eos, qui ipsos in viam reducere adgrediuntur.
 „ Alii denique pervicaces nihil, quod pietatem spiret, seu sint
 „ opiniones, seu legendæ, seu visiones, sint miracula aut usus,
 „ quamvis veritate destituti, vel bono reipublicæ nocivi, vel super-
 „ stitionis characterem secumferentes, credunt tangi posse, sed re-
 „ verentiam eorum moleste exigunt, subitoque religionem periculi-
 „ tari injuriose vociferantur, quasi de publicis latrociniiis ageretur.
 „ Exempla non congero „

CCXI. Pergit vir celeberrimus: „ Nec desuit in Gallia ze-
 „ losus religiosus (r), qui criticam in criticam nostri temporis
 „ exercere in mentem induxit monstrare contendens, quod plurimi
 „ libri, traditiones populares & reculæ aliæ, quæ a doctissimis
 „ quibusque rejiciuntur, sustineri possint, per hoc sibi persuadens, gran-
 „ de se orbi præstiturum fore beneficium, si quemlibet ad devorandas
 „ patenti gutture nenias, quas finxerunt aut somniarunt majores no-
 „ stri, exsuscitaret. Neque boni hi homines advertunt indiscriminum
 „ suum aut potius indoctum zelum ad augendum & confirmandum
 „ Protestantium immo magis incredulorum animum, quo sanctam
 „ nostram religionem & Ecclesiam traducere student, mirifice con-
 „ ferre. Ista vero innixa columnis veritatis cum ipsa veritatis pro-
 „ fessione durat & durabit semper, nec indiget fictionibus aut nar-
 „ ratiunculis dubiis ad amorem Dei vel pietatis opera vel alias vir-
 „ tutes excitandas. Id quod falsum est, multoque magis quod su-
 „ per-

(r) Is est, opinor, HONORATUS A. S. MARIA

perditionem sapit, nocere ei dumtaxat aptum est. Ideo instituta sunt sacra tribunalia, nemo ut audeat miracula venditare falsa, visiones vana credulitate pro supernaturalibus habitas, aliasque imposturas, credulitatesve haud firmo nixas talo. Criticus eruditus, modo ei ne desit discretio, idem prorsus exsequitur salutare officium insurgendo contra similes falsas merces, quas, quod jam in foro ad vendendum prostant, quis dicere audeat privilegium mercaturæ sortitas esse, ne, si tales probentur, examinari rejicive queant? Sunt nobis imposturæ historicæ, genealogicæ, chemicæ, alchemicæ, medicæ &c. Omnes has, si potest, evitare cupit Eruditus.

CCXII. Liqueat nunc etiam quid apud Christianos de crimine Magiæ (nam apud ethnicos id nisi forte in adjunctis contra eternam reipublicæ salutem peccatis non dabatur), nobis, qui etiam Tribunalia profana respicimus, sentiendum sit. Admetiar heic verba ERNESTI JOH. FRID. MANZELII Professoris Rostochiensis, qui unus omnium sive theologorum, seu Jctorum, sive philosophorum optime rationes subduxit, atque ad meam mentem satis adcommode rem concepit (s): *Statuo*, inquit, *dari* homines circa positum inclarescendi, ditescendi, libidinem explendi & vindictam privatam exercendi a Deo aberrantes ac adversus eundem prævaricantes, quia per ipsius providentiam intentionem suam non pro voluptate obtineri posse vident. Sunt illi, qui pro symbolo habent: flectere si nequeo superos, acheronta movebo. Primus igitur (*ex Christianis*) veneficus (i.e. *magus*) prodidit diffidentiam erga Deum, & confidentiam erga ens immateriale, quod male agentibus propitium est (t). Atheus talis practicus & rebellis adversus Deum vel nulli principio præter naturales omnium rerum virtutes se commisit (*reflecle mentem ad systema proportionale*) vel etiam impuro & Deo ubique contrario enti se concredidit. Modus hoc faciendi *ideam pacti* induere debuit: (*sensu quo exposui §. CLXXX.*). Prima talia pacta fuere omnino implicita (*non quod nugantur scriptores innumeri corporaliter inita*) & nullo præ-

Kk

(s) in Exiguo programmate citato sup.
in Historia §. 162.

(t) Quatenus scilicet potest esse propitium.

ceptore præeunte vel viam monstrante potuit talis homo nexum (u) cum hoc principio malo fancivisse. Propagatio hæc mali successive nata est suos præceptores (*precipue quod ex paganismo absurda doctrinae reliquæ undique superessent*), qui secundum (x) artis regulas docuerunt, quomodo procedendum sit, & stulta inclinatio plebis sciendi futura vehementer promovit hoc delictum. Est enim quædam apud vulgum insania divinandi & futura sciendi (*vidimus, quid mali hæc in ethnicismo produxerit*). — Ponamus id, quod tamen ablit dixisse, diabolum esse non ens; credo, quod tamen queat esse delictum pacti cum diabolo impliciti; abnegatio Dei semper est facta, & quod ad novum fœdus, satis est pro conceptu delicti hujus, quod formale adlit, quamvis non detur materiale.

CCXIII. Pergit CL. MANZELIUS: Quod ad continuationem & perseverationem in delicto, error & opinio possunt adeo altas agere radices, ut quis putet se videre, quæ non videt, & audire, quæ non audit. (*Est hoc ita exploratum, ut nemo, qui vel parum metaphysices gnarus est, dissentire queat*). Et vel ex eo solo capite mirum videri non potest, quod excellentes viri consimilibus phantasmatis indulserint. Sane præstantissimus poeta Italorum epicus, TORQUATUS TASSUS insigne ejus rei præbet exemplum, de quo in vita ejus (y) narratur, eum sibi sæpenumero præsentem adesse quemdam spiritum imaginatum fuisse, cum quo is etiam, ut amici audiverant, altissimis de rebus fixo ad fenestram radiosque solis per eam intrantes obtutu confabulari solebat. Simile delirium HIERON. CARDANI (z), & poetæ celebris Galli LA FONTANI (a). De Dominico Claesio refert JOAN. NIC. ERYTHRÆUS pluribus eundem rerum inanum imaginibus tentum fuisse, sed non aliis magis, quam GALLI INDICI, quem semper in ore habebat, & soricis, quem pluviali indutum Pontificio cum equitum Hierosolymitanorum insignibus perpetuo sibi ante ocu-

(u) Intellige, quem Manzellius in sequentibus vocat, nexum putativum.

(x) v. sup. §. IX. not. y

(y) Hæc vita italicè scripta est ab intimo Tassi amico & ejus actionum teste

IOANNE BAPT. MANO, gallicè reddita a D. C. D. D. V. 1692.

(z) v. MORH. Polyb. T. II. p. 249.

(a) La vie de M. LA FONTAINE.

los versari ajebat (b). Quid igitur si vetulis anglicis diabolus talpæ specie visus §. CLXXXVII. ?). „ Præsertim si accedit ignorantia
 „ physicæ experimentalis, & si phænomena curiosiora & operationes
 „ extraordinariæ, quæ pientissimus physicus in nomine domini
 „ potest exhibere, ad supernaturalia referantur, & ceu in malum finem
 „ elicitæ, pro Deo adscribendis non habeantur. Paucis posset
 „ quoddam delictum blasphemix & prævaricationis adversus
 „ Deum concipi, etiamsi non daretur diabolus „

CCXIV. „ Et credo, quod multæ Lamix nihil utilitatis
 „ ex hoc nexu etiam putativo habuerint, præter quasdam operationes,
 „ quæ ex accidenti & ex naturali rerum virtute proveniunt (*).
 „ Plurimæ lamix enim œconomix fuerunt studiosissimæ, & quia
 „ Deus etiam malis hominibus dat panem quotidianum, & solem
 „ suum omnibus prodesse sinit, id per solam suam diligentiam obtinuerunt,
 „ quod pessime errantes diabolo & suis mussitationibus
 „ & aliis superstitionibus adscripserunt. Cogitur de voce plebis
 „ multorum diligentissimorum & Deo devotissimorum patrum ac
 „ matrumfamilias sortem hoc dente rodentis: *der kan heren: de heft dat thohop gehert.* — Blasphemia est ubique fundamentum,
 „ unde sæpissime in antiquis protocollis observavi daß die erste Lection
 „ in der Erlernung der Hexerey gewesen eine Annahme eines
 „ weißen Stöckchens unter den verdammten Worten: *Ich nehme diesen witten Stock, um verlögne minen Herren Gott.*
 „ Obvenerunt mihi passus in actis superioris ævi, daß die zaubern
 „ könnenden Versohnen ganz ungehalten worden auf ihre erlernte
 „ Kunst, und ihren Geist Hans x. Daß wohl ehender einer seine
 „ Meisterin geprügelt, da er gefunden, daß er nichts reicher
 „ oder besser dadurch geworden, daß er heren könnte. Ad
 „ articulos: ob inquisition mit dem Teufel wirklich gebuhlet? respondetur:
 „ Ja, aber das wäre doch so nicht recht gewesen. En illusiones somniorum!
 „ Ob sie wirklich etwas von dem Satan an Gütern erhalten? resp. Nein,
 „ sie hätte oft gemeynet, daß sie was hätte, aber wenn sie was haben wollen,
 „ hätte

K k 2

(b) *Pinacoth. II. num. 33.*(*) *Inno hoc de omnibus adferri debet.*

„ sie eben wohl arbeiten müssen , als andere Leute. Quod ad
 „ equitationes illas famosas , dudum fuit exploratum , quod ante o-
 „ culos probatissimorum Virorum per totam jacentes noctem sequen-
 „ te die ad protocollum longum enarraverint itinerarium (c). v. Et
 „ was von gelehrten Rostockischen Sachen. An. 1737. p. 105.

CCXV. Quæ sequuntur , ad meum palatum haudqua-
 quam esse , haud difficulter ex doctis docendisve deducetur. „ At-
 „ tamen exemplum CL. MANZELIUS advocat , quod nos supra ex-
 „ scripsimus (§. CLXII.) , ex quo concludit inter plebem adhuc
 „ dari doctrinam de modo veneficiorum (*intellige magicæ superstitionis*) , & scientificam quandam tractationem „ Neque sane dubitan-
 „ dum est , quod plebs ad superstitionem quin & idololatriam cultum-
 „ que sensualem semper prona æqualiter cum suis maioribus paganis
 aliquando cogitet , atque in familiis rusticis certæ traditiones doctri-
 næque heteroclitæ propagentur , quibus eæ in suis præconceptis fir-
 mantur opinionibus. Quod addit vir egregius homines ejusmodi tam
 firme sibi hæc cum dæmonibus commercia & congressus persuadere ,
 ut neque per judices ab his phantasiis avelli possint , indeque con-
 cludit ad spiritum phantasiæ per illusiones corruptentem , facile
 id quidem concedo , quia & Ecclesia hoc credit in C. EPISCOPI (§. CVI.) & philosophia probat. Acutus ille philosophus anglus RA-
 DULPHUS CUDWORTHUS præter necessitatem ad commotionem spiri-
 tum provocat , dum de tristi immoderatæ imaginationis dominatio-
 ne agens , in hæc verba subdit : „ Dicere heic , si vellem , mihi
 „ liceret aliquid de malorum geniorum imperio in eos , qui aut fre-
 „ na laxarunt libidini , aut alio modo indignos sese reddiderunt di-
 „ vinæ providentiæ , quam sibi polliceri ceteroquin omnes possunt ,
 „ tutela & patrocinio. Nihil certe obstat , quominus & hi spiritus
 „ cerebri in ejusmodi hominibus ipsimet cieant & commoveant.
 „ Quodsi detur , & concedatur , ratio fortassis reddi potest earum
 „ rerum , quæ de magis & fagis vulgo perhibentur ; quod quidem

(c) Idem testatur Muratorius sub IMP.
 JOSEPHO VIENNA exploratum fuisse dellafor-
 za del. fant. un. c. X. p. 130. Conf. Speus

Cont. crim. Dub. XLVI. ratione II. Tarta-
 rot. del Cong. Nott. Lib. II. Cap. XI. §. 4.
 6. ubi exempla plura.

genus sibi videtur per aerem ferri, nocturnis interesse sacris & conviviis, aliaque tam facere quam perpeti, quæ sanæ rationi & veræ philosophiæ plane refragantur (d). At non aliter tulit systema philosophicum Cudworthi.

CCXVI. Emerfis demum ex ingenti, quem doctores texuerant, cerebrini dogmatis Labyrintho, nihil prius esse oportet, quam certa definitione genuinam criminis Magiæ notionem figere, quæ inter tot portentorum commentorum farraginem atque cujusvis fingendi libidinem vix non evanuit; quod eo citius nos adsecuturos speramus, postquam ideas vel vulgares, vel situm trahentes a fordibus depurgavimus. Vidimus scilicet in historia, quousque humana curiositas & mentis in religione incertitudo apud populos a vera religione alienos, dum, ut PLINII (e) verbis utar, animus *semper aliquid immensum expectabat, ac dignum deo movendo, immo vero, quod numini imperet, rem deduxerit*. Manet hodie Christianis eadem curiositas, sed religio ei frenum injicit. Neque tamen apud multos religio effectum suum habet; quo fit, ut homines vel temerarii vel simplices vel curiose religiosi aut impii in proprios gentilium (f) errores relabantur. Est ergo apud Christianos quoddam crimen, quale Magiæ nomine venire, definiri que potest, quod sit *Accessus mentis ad satanam cum fiducia aliquid ab eo obtinendi*. Unde mox patescit, non esse quodpiam delictum aut crimen Magiæ proprii generis, sed speciem horrendissimæ blasphemiæ id conficere, in qua tamen simul gravia alia per consequentiam concurrere queant scelera; quare antiqui doctores dixerunt, nisi foedus cum diabolo ineat, quod nos late negavimus, maleficium non esse, sed impietatem, superstitionem, idololatriam, paganismum & apostasiam (g). Exhausta data definitio ideam criminis Magiæ, quam quum doctores innumeri non attenderent, sed somnia artis magicæ,

K k 3

(d) de æterna & immutabili justitia & honesti naturæ Lib. III. cap. 4. §. 8. edit. Mosheim. post systema Cudworthi.

(e) H. N. L. XXVIII. c. 3.

(f) Non est augurium in Jacob, nec divinitio in Israel. Num. XXIII. 21.

(g) GORDIUS de Delictis. P. II. c. 6. conc. 7. q. 7. THEODORIC. Colleg. Criminis. disp. VII. th. 3. not. g.

quæ unus ab altero descripsit, cum ipso crimine confunderent, vulgique conceptus præ sana ratione confectari mallent, alii producta effectusve peccati respicerent, omnia turbarent, reique toti densissimas offudere nebulas. SUIDAS v. *Μαγεία*, quod horum hominum fiducia eos frustretur, atque prisca illi probe id agnoscerent, cum Scholiaste Sophoclis scribit ab antiquis Magos vocatos fuisse eos, qui *falsas sibi imaginationes fingerent μαγες ἐκαλουν ψευδεις φαντασις περὶ θεῶν καὶ ἐκείνων*. Nostri temporibus magnum jureconsultum JOAN. LEYSERUM invenio Magiam plebea notione (semper namque plebs cuicumque spirituum ideæ infinitam quamdam adnexuit potentiam) definire crimen, quo quis *facto dictove* aliquid contra ordinem naturæ sine divina auctoritate operatur, & efficit, ad Pand. Spec. DCVIII. BOEHMERUS castigat ridetque doctorum commenta, sed nec is nec alius quisquam ullam veram substituunt definitionem. Nos itaque his tandem effecisse speramus, ut quid in quæstione longe omnium gravissima ceterasque plerasque utilitate post se relinquire affirmari, statuere oporteat, cordato cuivis incurrat in oculos, viri deinceps, quid huic theoriæ consequenter ipse rerum usus exposcat.

EXPLICIT LIBER PRIMUS.

CONSTANTINI FRANCISCI DE CAUZ

DE

CULTIBUS MAGICIS

EORUMQUE PERPETUO

AD

ECCLESIAM ET REMPUBLICAM

HABITU

LIBER SECUNDUS

QUI EST PRAGMATICUS

CUM ADJUNCTIS

*Firmatur senium Juris, priscamque resumunt
Canitiem Leges, emendanturque vetustæ,
Acceduntque Novæ; Talem sensere Solonem.
Res Pandionæ — — — —*

CLAUDIAN. de IV. Consul. Honorii v. 505.

CONSPECTUS LIBRI SECUNDI.

ARGUMENTA CAPITUM ET PARAGRAPHORUM.

CAPUT I.

DE NOXIIS EFFECTIBUS OPINIONIS ARTIS MAGICÆ
IN PROCESSU CRIMINALI

Consideranda esse seorsim in hoc libro judicia Criminalia. Superstitionis originationis. Monitio de ea qua pote extirpanda. §. II. Describitur in genere modus processuum magicorum. §. III. Tota magicæ artis detectio rumori populari immititur, ac semper corpus dumtaxat aliquod facti, numquam corpus DELICTI pròducit. §. IV. Nec est fundamentum in confessionibus reorum quærendum. Quid Vulgus in his processibus olim potuerit. §. V. Ipsi Inquirentes hunc abominabilem procedendi modum interviderunt, sed praxi consuetæ se tuebantur. Crimen Magicæ in prima criminum exceptorum Classe ponunt, & hinc omnia in eo sibi licere putant. An dentur Crimina excepta? Notatur Bodinus. §. VI. Inquirentes olim ad eo perplexi rediit, ut peculiari pbraseologia si-

bi ac aliis imponerent. §. VII. Exponitur prima eorum pbrasis. §. VIII. Proponitur secunda tertia & quarta. §. IX. Quinta & sexta. §. X. Septima. Non alius modus hos processus expediendi quam denunciationes complicum ita dictorum. Medium nullum semel captam redimendi, quod §. XI. illustratur. Frustra objectum sagis utpote infamibus in denunciatione non esse credendum. Quid Iudices responderint, Primo & §. XII. Secundo. Ridiculum ostenditur. §. XIII. Disputarunt etiam, an tamen illis fides adhibenda esset, qui penituerunt. Inde novis dubiis impediti. §. XIV. Ratio cur eam disputationem moverint. Mysteriorum iniquitatis horum processuum. Paulo post non amplius de penitentia quærebant. Eo igitur adducta res est, ut jactaretur sagas nullibi, nec in Sacramento confessionis præterquam in equaleo ve-

rum dicere. §. XV. & XVI. Unicum Judicibus effugium in Pbrasi septima; quod tamen nullum esse fuisse ostenditur, ubi sermo de amphibologiis & mendaciis in examinando adhibitis, & torturarum acerbitate. Adfertur quaestio an tortura in criminibus oculis facilius adhiberi queat, & quid confessionum cum denunciationibus convenientiam effecerit. V. Cl. Andreas de Jenco laudatur. §. XVII. Idea spiritus noxii irresistibilis mirifice lufit Quaestorum animos. Quod ostenditur (1) in conquirendis Indiciis; ubi in transitu Remigius notatur. §. XVIII. (2) in Torturis infligendis, in quibus maleficium Taciturnitatis dire dominabatur. §. XIX. (3) in morte Reorum judicanda. Transfertur hic & explicatur pbrasis decima. Confrontatio quomodo facta. Simplicitas judicium. §. XX. (4) in ipsa sententia ferenda. Transitus ad probationes a iudicibus adhibi-

tas. §. XXI. Phantasiae vis & indoles elucidata §. XXII. Continuatio. Torquati Tassi phantasmata. §. XXIII. Unguentorum, quae Magi Magave adhibere dicuntur, origo & operationes. §. XXIV & XXV. Caussarum, cur Phantasiae indulgentes eo deveniant, ut nihil idearum habituum separare possint, internarum deductio. §. XXVI. §. XXVII & XXVIII. Inquiriur, quando primum divinatio ex aqua frigida invaluerit, quae ejus ratio adlegata, quam late diffusa, & quo modo deserit. De probatione per lancem & stateram remissive. §. XXIX. Causse supernatationis pbyfica. §. XXX. Observatur eventus magis quam ratione duce aquae probationem hinc inde frequentari desisse. De probatione ex stigmatibus & ictibus sagarum, Cum praeteritione ceterarum mentis humane aberrationum. Adnotatio de homine invulnerabili. P. Spei iteratum eulogium.

C A P U T II.

DE ADPLICATIONE DOCTRINÆ HACTENUS TRADITÆ
AD JURISPRUDENTIÆ LEGISLATORIÆ ILLUSTRATIONEM.

§. XXXI. Quid sit Jurisprudentia legislatoria. Quenam do-

ctrinae in ea occurrant. §. XXXII. Neglecta hujus disciplinae nocu-

menta: Ad eam excolendam Jēti observatores, constituendi. §. XXXIII. Quid sit scientia Legum. Scriptores ad utramque disciplinam facientes. Delirii plagiū. Inde totum bucusque traditum systema ad Jurisprudentiam Legislatoriam illustrandam transfertur per observationes. Observatio I. §. XXXIV. An Deus in V. T. per maleficos intellexerit idololatras? Obs. II. §. XXXV. Leges primæ Romanorum superstitiosæ recensentur. An exinde intelligatur furtum per Licium & Lancem conceptum. §. XXXVI. Æl. Hadrianus Imp. Jurisp. Legislatoriam repurgat. §. XXXVII. Insequentibus imperatoribus licet teterrimis superstitionibus deditis-
simis libri magici semper conquisiti & exstirpati. Fragmentum Ulpiani in l. 1. §. 3. D. de Obseq. par. & patr. præst. explicatur. Obs. III. §. XXXVIII. Constantini M. in l. 4. C. de malef. propositum. Legis decimæ C. Theod. de malef. enucleatio. Justiniani constitutiones novellæ. Leonis Novella LXV. rejecta. Obs. IV. §. XXXIX. Francorum, Longobardorum, Ostrogothorum, Wisigothorum & aliæ ecclēsiasticæ leges breviter perstrictæ. Item §. XL. Caroli M. sancita. Cl.

Heineccius corrigitur. Obs. V. §. XLI. Infelix sors jurisprudentiæ romanæ sæculis barbaris, quibus artis magicæ recentius effictæ præjudicia firmantur. Contra Bullas Alexandri IV. & Johannis XXII. PP. Sorilegi in hereticorum classē conjiciuntur. Caroli V. Sancita irrita processibus magicis jam adultis. Obs. VI. §. XLII. Cur Alexandri IV. constitutio non servata, immo contra potius leges romanæ detorta? §. XLIII. Curia romana præscribit inquisitoribus regulas convenientiores in his processibus. Demonographorum incertitudo in ratione pænæ Magis dictata adsignanda. Obs. VII. §. XLIV & XLV. Declaratur definitio nostra criminis Magicæ atque judiciis criminalibus adaptatur. §. XLVI. Quæstio an sibi persuadens se esse Magum puniri possit? & quid exinde olim deductum. Obs. VIII. §. XLVII. Optima via Legislatori bodierno tenenda in opinione artis magicæ ipsoque crimine Magicæ exstirpandis discutitur. Obs. IX. §. XLVIII. Hanc elegisse docetur Dominam nostram M. THERESIAM A. in exemplum omnium Legislatorum natam. Recensentur principales ejus curæ in Annis 1752. 1753.

1754. 1755. §. XLIX. Item *interrogatoriis specialibus*, §. LIII. in Anno 1756. Quibus succedit novum decretum 1766. cujus contenta deinceps exponuntur. Processus id veteres tollit, novamque procedendi methodum iudicibus præscribit, ne ulla unquam iniustitia committi possit, §. L. in eruendo corpore delicti, §. LI. in Indiciis ad inquisitionem, in captura, in tortura, §. LII. in in-

in Penis dictandis, quarum occasione noviter denuo elucidatur L. VI. C. 7. de malef. §. LIV. Edicti divalis continuatio. §. LV. Ejusdem Adpendix de Sortitionibus, obsessione dæmoniaca, umbris defunctorum & Spiritibus oberrantibus, cujus usus insinuat. Obs. X. §. LVI. Paralipomena. Votum & finis Operis.

A D J U N C T A.

- I. *Apologia pro morte Joannæ Darcia, sub nomine puellæ aurelianensis nota, inedita, qua Henricus VI. R. Angl. apud orbis procures Virginis hujus excidium excusare intendit, 1431. 16. Julii.*
- II. *Sententia Absolutionis & Justificationis pro Joanna Darcia an. 1456. 7. Julii edita.*
- III. *Literæ, quibus puella aurelianensis Bohemos ab hæresi dehortata fuerat, inedita.*
- IV. *Edictum Ludovici XIV. quo regnum suum ab hominibus Magorum nomen sibi imponentibus purgat an. 1682. 31. Augusti.*
- V. VI. VII. *Tria rescripta M. THERESIÆ A. in puncto superstitionis & Magiæ hæctenus inedita.*

D E
CULTIBUS MAGICIS
LIBER SECUNDUS

C A P U T I.
DE NOXIIS EFFECTIBUS OPINIONIS ARTIS
MAGICÆ IN PROCESSU CRIMINALI

I.

 Quamquam diversis libri superioris locis hujus, quam nunc adgredimur, inspectionis argumentum nos occupasse videri queat, tamen & juvat, & oppido necessum est, ea par-
tite examinare, quæ ad Judicia criminalia pertinent, ne-
que imparatos ad sequens caput dimittunt. Persecuti scilicet sumus
libro primo multifaria illa damna infinitasque, quas opinio scientiæ
cujusdam magicæ per Gentes sparsa dederat, quibus demum intima
christianæ arx religionis petebatur, turbas. Nunc ubi de ipsis re-

rum argumentis plenius agitur, ad tribunalia accedendum est, in quibus, dum corollariis ex illa opinione, quam etiam debellavimus, receptis in crimen Magiæ procederetur, omnia susque deque habita sunt, vitæque adeo ipsa hominum quam defendi protegi- que oportebat, in frequens omnino discrimen adducta est. Monebuntur inde populorum rectores, ne superstitionibus ullis frena vel paululum relaxent, quod eæ si modo gradum moverint, mox la- tius grassari quid quod flamma ferroque longe sævius rempublicam de- ascendere soleant. Ea quippe superstitionis ab eo, *quod superfluet*, seu cujusque rei *legitimum excedat modum*, dictæ (!) natura est, ut nihil non confundat, misceat, conturbet, limitesque rerum omnes migret. Quare eadem in imbecillis doctrinaque non probe subactis mentibus, quales naturaliter plerorumque sunt hominum, hæret, dominatur, serpendoque eximiam civium partem in Casses suas tra- hit, eo majori exitio, quo gravior est, in quam illa incumbit, ma- teries. Veteres superstitionum auctores dixerunt feminas. Ita STRABO Libro VII. Ἀπάντες γὰρ τῆς δεισιδαιμονίας ἀρχηγὸς αἰσιναι τὰς γυναικας. Ἄνθρωποι δὲ καὶ τὰς ἀνδρας προκαλῶνται πρὸς τὰς ἐπιπλεονθεραπεύειας τῶν θεῶν καὶ ἑορτῶν καὶ πόλνισμους· σπανίων δὲ εἰ τις ἀνὴρ κατ' αὐτὸν ζῶν εὐρισκῆται τοῦτος· i. e. ¶ Superstitionis auctores & duces esse feminas ¶ omnes opinantur. Eæ enimvero viros invitant ad supervacuos ¶ nimiosque deorum cultus & dies festos & venerationes. At raro ¶ profecto vir caelebs sibi vivens invenietur talis ¶. Nos quamvis id in casibus particularibus non negemus, tamen generalem super- stitionis originem ab animæ humanæ coarctationibus repetimus, il- lud autem TULLII cuivis bono commendamus: ¶ Ut religio pro- ¶ paganda est, quæ est juncta cum cognitione naturæ, sic supersti- ¶ tionis stirpes omnes ejiciendæ; instat enim, & urget, & quo te ¶ cumque verteris, persequitur (m) ¶.

II. Jam in repræsentandis processuum magicorum iniquitati- bus ita versabimur, ut ubique simul diligenter adnotemus supposita artis magicæ existentia rem tamen aliter se habere non potuisse,

(l) V. Voetii *Etymologicum*.

(m) De Divis, II. 72.

adeo, ut si hodiernum denuo in crimen ejusmodi inquirere animum subeat, eosdem omnino irracionales produci effectus sit necesse. Quid enim? Si Judex ab infimæ plebis ratiunculis totus pendeat, si hominem ex vulgi malitiosi aut ignorantis rumusculis in carceres duci jubeat, si eidem ex plebis disertiis catalogum quæstorum proponat, neque desistat prius, quam is omnia ita esse adfirmet, quemadmodum plebis sermones volunt? Si nullo præsentis delicti, quod ajunt, corpore captum præsumtionibus plebeis obruat? Si post omnes suggestiones tortura, quidquid velit, exprimat? Si demum judicis præjudicatis opinionibus abrepti arbitrio pleno cuncta committantur (n)? Habes brevem ideam processuum magicorum quorumcumque omnium, qualis ex *Malleo Maleficarum* velut eorum norma, ejus interpretibus, responsionibusque juris & actis, quæ vocant, magicis desumitur, atque vel ex ipso, quem nos, ne ἀσυνβολοι discederemus, huic libro subnexuimus, PUELLÆ AURELIANENSIS, ceteris omnibus ad amussim simili processu emergit. Sane ipse etiam CARPZOVIUS, ingens horum processuum patronus, fatetur, si in delicto maleficii præsumptiones ad condemnationem sufficere negetur, rarissime aut nunquam reum supplicio affici posse, quod ejus criminis ne minima vestigia aut corpus delicti umquam adpareat (o). Ut adeo, quod unice consequens est, suggestio hujus processus utramque faciat paginam, id quod novissimo exemplo patuit (v. L. I. §. CLXIII.), quam SPEUS etiam se & alios ad id clam destinatos observasse scribit (p) arcem esse doli & caput artis judicium. Quare idem Imperatorem, principes ceteros, eorumque Consiliarios sequenti monito ab istis inquisitionibus dehortari conatus fuerat. Fin gatur, inquit, de industria atrocissimum aliquod crimen exceptum (sub prætextu etenim criminis excepti judices sibi omnia licere adservuisse dicetur deinceps) quo noceri sibi vulgus apprehendat, atque ejus deinde dispersa fama in id inquisitores sese accingant iisdem viis, quibus nunc in maleficia: ajo sane, si in Germaniam (poterat dicere: in Orbe) paulo post-

(n) Delictus Appendice II, ad Lib. V. permittit, ut judex procedat in hoc crimine, quo sibi modo procedendum putat.

(o) Part. II. Quest. LX. num. 32.

(p) Caus. crimin. dub. XXVIII. arg. IV. q. 2.

pauciores erunt ejus criminis rei, quam nunc *Magiæ*, *siflam me summo Magistratui*; & in *flammas* vivus *injiciat* (q).

III. Vias autem procedendi alias esse non potuisse ita porro probandum fumo. Agebatur in crimine artis magicæ persequendo de eo, ut quis commercii diabolici, quale tum supponebatur, convinceretur, cujus probatio ad summum ex concursu duarum rerum vel fortuito vel naturali vel & præternaturali, semper tamen ignorata ejus ratione, adsumebatur; id ipsum vero, quod latet, id ipsum, quod ignoratur, occultumque tegitur, *Magia* vocabatur. Huic tamen voci idea commercii, quod vulgus concipit, diabolici adfecta judices perplexissimos reddidit. Ergo sponte deducitur, totam magicæ artis demonstrationem in vulgi rumusculis hære, ac in *flamam* inde procedentem resolveri. Præclara papæ demonstratio! Cape exemplum. Pone tibi constare Titium, plerumque enim nec de determinata persona constat, sed hæc ex vulgi calumniis desumitur, capillos, putamina ovorum, ferramenta, scorias vestibulo Gaji subjecisse, Gajum paulo post exarescere, emori. Pone Gajam lurido aspectu terribilem pueros adspexisse, qui non multo post ex morbo decesserint. Ecce nexus capillorum cum morte Gaji nullus adparet, nexus aspectus Gajæ cum puerorum morte concipi non potest. Unde igitur nexus hic efficitur? Profecto nonnisi ex plebis ignorantia, apud quam fieri ista remurmuratis liturgiis magicis posse jactantur. Habebis itaque ad summum *Corpus* forte *facti*, ut ita dicam, quod factum indicet, ad cujus efficientiam quævis potius causa quam tua concurrat, numquam *Corpus delicti*, seu objectum, quod culpam humanam aut factum homini alicui imputabile redarguat. Neque judicium unius hominis de altero constituit corpus, quod ajunt delicti. *Neque sic causa intelligi debet, ut quod cuique antecedit, id causa sit, sed quod cuique efficienter antecedit*, monet CICERO de Fato cap. XV.

IV. Tu dices forsitan, in ipsa rei confessione satis esse præsidii. Sed quum nec vola nec vestigium pacti, concubitus, tripudiorum aut conventuum cum dæmone adsit, quamquam & nos stante hac re-
rum

(g) *Ibid.* dub, XXX. docum. XIX.

rum universitate eadem impossibilia contenderimus, quomodo, obsecro, nuda confessione iudici humano se umquam reum constituat? Omnis confessio, ni inter chimæras referri debeat, ad rectæ rationis trutinam expendatur oportet, an scilicet præter id, quod ex tranquillo & sibi probe conscio non perturbato animo processerit, probabilitatis characterem secumferat, qui character non adparet, nisi cum aliquo tertio extra dubium posito comparari queat. Hoc tertium in nostra specie non sunt nisi indicia a plebe suppeditata, præsumptiones nulla legitima consequentia, aut ratiocinio geometrico deductæ, sed ex infimi popelli rumusculis haustæ. Quæ heic probabilitas? (r) Accedit confessionem debere circumstantias specificæ tales continere, quas nemo umquam innocens scire potuit (s). Quis vero hoc requisitum convenire somniet fabulis vulgi per orbem totum decantatis? (t). Ex his fit manifestum, eum, de quo agimus, processum numquam potuisse ad leges institui. Dum tamen defenditur diabolium pro hominum Magorum nomine notatorum lubitu se mortalium actionibus interferere, ingens in eos homines consistit odium, adeo, ut ex mortalium consortio ejiciendi putentur, populique furor in dies magis sæviat. Quod idem P. SPEUS experientia didicit, quare conqueritur, (u) „morem esse vulgi, ut si Magistratus non subito „ad quoscumque sutiles eorum clamores capiant, torqueant, & „urant, mox liberrime vociferentur, timere ipsos sibi & uxoribus „ac amicis; corruptos esse a ditioribus, honestiorem quamque familiam urbis Magiæ obnoxiam esse, pene digitis designari „fagas posse, hinc procedere non audere „. Et iterum (x): Incredibilis vulgi apud Germanos & maxime, quod pudet dicere, „apud Catholicos, superstitio, invidia, calumniæ, detractioes, „suffrurationes & similia, quæ nec Magistratus punit, nec Con-

Mm

(r) Penitius adhuc ista examinabimus infra §. 21. - 24.

(s) *Constit. Carol.* art. LIII. LIV. LX.

(t) adde LEG. XIV. §. 1. *D. de interrogat. Confessiones ita rata sunt, si id, quod in confessionem venit, JUS ET NATURAM*

RECIPERE POTEST. Magia ex hypothesi cooperationem demonis requirit, quæ quod naturæ non conveniat, in concreto per rei confessionem probari nequit.

(u) *Caut. crim. Dub. XV. §. tertii generis.*

(x) *Ib. dub. LI. n. 1. 2. 3. 4. 5.*

„ cionatores arguunt , suspicionem Magiæ primum excitant; omnes
 „ divinæ punitiones , quas in sacris literis Deus minatus est , a sa-
 „ gis sunt! Nihil jam amplius Deus facit aut natura, sed sagæ omnia;
 „ unde impetu omnes clamant ; ut igitur inquirat Magistratus in
 „ sagas , quas nonnisi ipsi tot fecerunt. Mandant ergo principes
 „ suis iudicibus & Consiliariis , ut incipiant in sagas procedere. Ne-
 „ sciunt hi primum , unde ordiantur , cum indicia seu probationes
 „ non habeant. — Monentur interim bis terve , ut procedant.
 „ Clamat vulgus moram hanc non carere suspicione. Et pene
 „ idem sibi a, nescio, quibus informati principes persuadent „.

V. Non poterat fieri, quin hanc abominabilem procedendi
 methodum illi ipsi, qui se dicebant inquisitores, aliquando intervi-
 derent , & detestarentur. Fatentur itaque quidem apud SPEUM(y) *de-
 bere hæc talia morosius tractari , & expendi , debere ventilari & disce-
 ptari , sed tum sane se progredi non posse , satis esse , quod hæc hodie sit
 praxis ; se nolle sic scrupulari.* Atque quum Speus objiceret , ac sæ-
 pius instaret , famam numquam legitime probari , respondebant ,
 (z) *non aliam hodie esse praxim ; nam si sic. examinanda fama esset , non
 posse se umquam procedere.* Quum igitur una ex parte per ipsam rei
 naturam procedere non possent (§. II. III. IV.) ex altera vero
 thesin suam ita stabiliissent , ut nemo sine vitæ periculo eandem in
 dubium revocare auderet , atque hinc neque defensores reorum ad-
 mitterentur , quod tamen juris naturalis auctoritas exigit (v. L. I.
 §. CXXXIX.), facile iudicatu est , quam absurdis sequelis ipsa ra-
 tio humana oppugnata fuerit. Nihilominus non deterriti iudices, post-
 quam unam alteramve feminam permittentibus principibus incinerarunt,
 jam solemnī illa se tuiti formula : *hæc hodie est praxis ;* ipsique rationi
 magno cum tripudio insultantes iniquitates iniquitatibus cumulavere.
 Ita effrontes crimen suppositum primæ exceptorum (a) classi adscri-

(y) *Id.* Dub. XXXIII. resp. 2.

(z) *Id.* dub. XXXIV. resp. 2. conf. Dub.
 IX. rat. 7.

(a) Hæc semel notandum est, crimina,
 quæ nostri fluxerunt , tam quoad poenam

quam processum excepta , non dari , quod
 communem procedendi modum in omnibus
 delictis in genere nulla exceptione habita
 & leges & ratio præscribant , ut adeo in-
 quisitio & probatio criminum semper unica

pturi cum JOH. BODINO (*b*) propugnabant, nihil necesse esse religiose quemquam regulis procedendi hære, sed quia crimen magiæ tam turpe horrendumque sit, cujus tam difficiles sint probationes, tamque abditæ scelera, scilicet si abditum scelus tumultuari debemus! ut e millenis vix unus supplicio merito affici queat, extra ordinem oportere fieri illius judicium diversa a ceteris ratione (*c*), & in exceptis criminibus licere jura transgredi (*d*). Deinde, quum principes ipsis certam judicium hoc peragendi rationem præscribere rei natura vetante nequirent, arbitrium suum quam latissime extendebant. Ita igitur mirum quoque non est, judices ipso hujusce praxeos ductu ad peculiarem phræseologiam delatos esse, qua denuo & sibi & principibus & populo imposuerunt.

VI. Phræseologiam illam, quam omnem vir summe post facta etiam venerandus FRID. SPEUS jurejurando interposito orbi palam fecit, utile est cognoscere, ut inde discatur, quousque præjudicia inoluta humanam mentem a veritate exerrare jubeant. Visne igitur scire, quæ phræses in processibus magicis pro eorundem adjumento invaluerint, quæ murmure omni, quantumcumque fingatur, magico potentiores rem totam transformarint? SPEUS ita inquit (*e*).
 Tentent se principes, sitne ex omnibus vel unus post tot excitata busta, qui in hodiernum diem noverit, quid significant hæ phræses Inquisitorum, cum sic ajunt; verbi causa:

M m 2

eademque exactissima inviolabilique norma regantur. v. FLOERK. de *crim. conj. spirit.* c. 11X. in notis ad §. III. BOEWER. *El. jur. crim.* Sect. I. c. 11. §. 217. quamvis punitio aliquando severior esse possit, quam aliqui communiter leges præscribant. v. CAUT. CR. Dub. V. ROLLANDUS A VALLE *Cons.* 12. n. 72. & 73. „ Sententia ista „ procedit in puniendo, videlicet, quando „ constat reum esse culpabilem & vere delinquentem, secus autem in procedendo, „ quia in processu nondum scitur vere, „ an inquisitus sit delinquens, quia tunc „ pendente inquisitione non possumus dice-

re, quod simus in enormibus delictis, „ sed in imputatione enormis delicti &c. „

(*b*) L. IV. *demonom.* cap. 3.

(*c*) Hoc Bodini ratiocinium non imprudens vocat Carpzov. Q. CXXII. n. 60. sed Godelmannus pridem recte monuerat Bodinum adeo desipere, ut eum nemo judicium illasa conscientia sequi possit. v. Copia super Antwort auf R. in Westphalen in fine in GODELMANNI *Tr. de Magis* libro III.

(*d*) *Caut. crim.* Dub. XXIII. prætextu I. & passim.

(*e*) *Caut. crim.* Dub. IX.

- ” 1. Audita est Gajæ defensio, non satisfecit.
- ” 2. Habemus gravia contra eam indicia.
- ” 3. Procedimus secundum allegata & probata.
- ” 4. Titia se ream fassa est sine tortura.
- ” 5. Liberrime ratificavit confessionem in tortura factam ad Bancum juris.
- ” 6. Multæ poenitentes super Gaja mortuæ sunt.
- ” 7. Fassa est Titia omnia puncta & circumstantias easdem, quas denunciantes complices de ea deposuerant.
- ” 8. Sempronia maleficis taciturnitatis usa est contra tormenta.
- ” 9. Nihil sensit in tormentis, risit, dormivit.
- ” 10. In faciem convicta est esse rea, nihilominus impoenitens permanfit.
- ” 11. Reperta est in carcere mortua, cervice penitus confracta, dæmon eam jugulavit. Et similia. Ajo enim audacter non magis hæc significare, quod sonant, quam aut significet equus bovem, aut asinum Camelus, aut aqua ignem.”

VII. Hæc quidem ex eo, quod inquisitores isti ex impossibilibus possibilia facere niterentur, semperque reis totam speciem facti antea sibi ex vulgi dictis confictam obtruderent, ita obtinuerunt. Verum ulteriorem earundem phrasium, quam Speus suppeditat, audire juverit explicationem, ut eo exactius de tota re judicemus. Primæ interpretatio hæc est (f). ” Vocat ad se inquisitor captivam: ait non ignorare eam, ob quam causam capta sit, hæc atque ista contra eam indicia produci: purget se igitur & respondeat. Ubi respondit, tum etsi singula, ut ipse sæpissime expertus sum, accuratissime diluerit, sic ut replicari nec tantillum possit, tangereturque manibus accusationis totius futilitas, nihilominus nulla amplius responsionis discussione facta, nec subjuncto verbo, quasi in ventos mulier locuta sit, aut saxo narrarit fabulam, hoc solum ei dicitur, ut in carcerem redeat, & melius apud se perpendat, an in negatione velit persistere, decerniturque, ut igitur torquea-

---

(f) Caut. crim. Dub. XVIII. Coroll. XV.

tur. Cum deinde revocata est, hæc tantum audit: Stitimus te hodie coram nobis, & negasti, concessimusque tempus, ut melius perpenderes, & a-pervicacia respirares. Quid ais igitur? An adhuc perisisti & negas? Quodsi negare pergis, ecce tibi protocolum; factum est contra te *decretum torturale*, sic enim loquuntur, post quæ verba, si adhuc negat, ducitur ad torturam, nec quæ attulit ad indiciorum purgationem vel tantilla eorum fit mentio, quasi ea omnia solo silentio retusa sint, ac tantumdem plane fuerit, seu defenderit se mulier, seu oscitavit. Addit SPEUS: Testor autem Deum, tam accuratas me sæpe audivisse purgationes, ut, qui ad disputationes scholasticas inassuetus non sum, non invenerim, quid difficultatis fuerit relictum, quod non exhaustum sit. Idem & alios novi, qui jurati affirmare audeant viri docti. Soli principes sunt, qui ut ista nesciant, sed longe aliter informantur, nescio, qua divina punitione fit.

VIII. Quod deinde garriebant magna se habere contra inquisitos indicia, ejus falsitas ita perspicitur, ut ei formulæ immorari non sit opus. Dum vero orbi obtruserunt se secundum allegata & probata procedere, *neesse est*, inquit SPEUS (g), *inique* procedi, etsi ex allegatis & probatis procedatur; quia tantumdem est dicere allegata & probata, quam allegata & non probata, sed refutata. Quod ne videar invidiose comminisci, offero me ad probandum sub pœna a jure decreta in calumniatorem. Mirantur amici, qui hæc legunt, & quærunt, an hæc igitur se ita habeant? Quibus respondere soleo, ignorare eos adhuc prima principia in hac materia, rogent Deum, ut excitet principes, qui veritatem scire velint. Quarta phrasis est, inquisitam falsam esse sine tortura, quam sequentibus pandit noster (h). Etsi acerbissimæ torturæ sunt, tamen neque judices, neque alii multi eam acerbiter apprehendunt. Non apprehendere autem colligo ex quadam valde ipsis usitata phrasi, cum dicunt aliquas se reas esse falsas sine tortura.

Mm 3

(g) ib. Dub. XVIII. Coroll. XVI.

(h) ib. Dub. XX. ratione g. Dub. LI. n. 22.

” Nam ita egomet his meis auribus non semel & iudices & vero
 ” etiam Sacerdotes audiui affirmantes, atque inde probantes eas igi-
 ” tur sine ullo dubio nocentes esse. Mirum est, quo tandem loquen-
 ” di licentia egrediatur, cum enim quærere deinde institui, num
 ” sic haberet, intellexi eas omnino tortas fuisse; sed tantum prelo
 ” quodam ferreo & lato, cujus lamina anterior acutis striis sulcata,
 ” cum ob tibias, ubi acutissimus est sensus, vehementius urgetur,
 ” ac caro, exsiliante utrinque sanguine, instar placentæ comprimi-
 ” tur, is necessario existit dolor, quem etiam robustissimi quique
 ” viri intolerabilem sibi visum dicunt. Et hoc tamen isti affirmabant
 ” esse fateri sine tortura; hoc spargunt apud vulgum; hoc scribunt
 ” ad principes; non esse quod de crimine Sagarum dubitent, cum
 ” & ultro plurimæ sine tortura fateantur. Et quid igitur illi appre-
 ” hendunt, qui hos dolores non apprehendunt! quid judicant &
 ” resolvunt consulti doctores, qui nondum inquisitorum idioma intel-
 ” ligunt? ”

IX. Notum est confessionibus reorum in tortura factis non
 credi debere, nisi eas ipsi tranquilliori animo post eandem die inte-
 gro saltem vel triduo interjecto in loco securo atque ab omni metu
 alieno confirment (i), id quod *ad bancum juris ratificare* dicitur.
 Longe autem falleretur, qui hanc locutionem sensu consueto nostris
 in processibus acciperet. Si quis enim reus tormentis victus in se
 mentitus fuit, non audebat amplius ad bancum juris hoc men-
 dacium revocare, & veritatem iudices edocere. ” Væ illi, si ad ban-
 ” cum juris revelasset, quod in tormentis mentitus esset; rediisset
 ” in easdem quæstiones, & nullo alio, quam ingentium poenarum
 ” lucro mendacium mendacio cumulasset. — Quidam nimis simpli-
 ” ces sunt, & turpiter impingunt, cum ad Bancum juris bis terve,
 ” ut nuper adhuc observavi, voce Iudicis provocati ad libere edi-
 ” cendam veritatem ajunt se in tormentis mentitos esse; mox enim
 ” reducti in quæstionem id tantum discunt, nullam omnium tortura-
 ” rum acerbiorē esse, quam quæ eam libertatem edicendæ veri-

---

(i) C. C. C. art. LVI. art. LVIII.

„ tatis exceperit. Neque enim contenti quidam inquisitores sunt,
 „ quod ubi rei mentionem reductionis audiunt, subito libertatem
 „ eam damnent confessionem priorem ratificent, ac de revocatione
 „ doleant, infectamque esse velint: nam nihilominus adhuc reduci
 „ jubent, & torqueri, ac tum denique ad bancum juris *liberryime*
 „ *enunciare* se reos esse; non sine magna in populo exaggeratione,
 „ quanta maleficorum malignitas sit, qui cum tandem aperte inve-
 „ niantur fuisse rei, sic, antea tamen iudicium ludificati sint. Ut pro-
 „ fecto insanissimus in posterum futurus sit, qui ad bancum aliter
 „ loqui audeat, quam iudicibus placuerit (k). „ Sexta phrasis
 „ facile intelligitur, si perpendatur, omnes absque legitimis ullis
 „ iudiciis tumultuario processu fuisse incineratas (l). Ceterum nec
 „ morte confirmata complicitis denunciatio per se aliquid probat (m).

X. Denuo novum horum iudicium jurisprudentiæ specimen
 præbet phrasis a P. SPRO loco septimo posita. Scire etenim oportet,
 maximum iis post famam publicam verius popelli vilissimi enthusias-
 mum fuisse Magiæ indicium *denunciationes*, quæ dicebant, *complicum*.
 Nam docet cum aliis Binsfeldius, nisi denunciationibus crederetur, pro-
 cedi, Sagasque extirpari non posse (n), ac ita ferre ecclesiæ praxin
 ausus est scribere (o). Sed hoc indicium æque, immo magis ac fama
 iudicibus illudit, quod hanc quivis pro sua nunc phantasia interpreta-
 retur. Quum ergo complicēs ita dicti nec de corpore delicti (§. III.)
 nec quod alias in testibus requiritur, (p) de sensu proprio, aut de
 ratione sufficienti scientiæ suæ deponere, neque adeo receptæ alias
 denunciationum regulæ ad speciem nostram applicari possent (q),
 nec rationi, nec legibus amplius obsecundatum est. Adsumserunt
 igitur tres vel quatuor has denunciationes ad capiendum & torquen-

(k) *ib.* Dub. XL. resp. ad arg. V.

(l) *cf.* *ib.* Dub. XXX. docum. XVIII.

II. 3.

(m) V. KRESS COMMENT. ad art. 25. §. 8. not. 3. *cf.* l. *si quis* §. §. *si quis* I. D. de SCto Siliano.

(n) V. *Caus. crim.* Dub. XLIX. arg. XI.

(o) V. *ib.* arg. VII.

(p) *cf.* LUDOVICI COMM. ad C.C.C. art.

31. voce: *gestalt haben*.

(q) Leges romanæ, quæ volunt malef-
 cos quæstioni subijci, ad faciænoris socios pub-
 licandos, huc non pertinere abunde lib. I.
 evidum est *cf.* *Caus. Crim.* Dub. XLIX. Ar-
 gumento III.

dum etiam personas bonæ alioqui famæ sufficere (r); quo semel recepto denunciationes mox in infinitum extendebantur tristi integrorum pagorum in favillas evolantium effectū. „ Si se quæpiam vi do-
 „ lorum falso semel ream fecit, dici vix potest, quæ miseria sit.
 „ Nam & medium nullum suppetit apud plerosque, qui evadat, &
 „ alias quoque reas facere cogetur, quas nescit, quasque non in-
 „ frequenter quæsitores in os indunt, aut lictor suggerit, aut quas
 „ jam ante infames aut delatas, aut semel captas & dimissas audi-
 „ verunt; quæ cum rursum alias indicare debeant, & sic deinceps,
 „ quis non videt in infinitum iri oportere? „ Ita SPEUS (s). Non
 est autem crudelior eorum sententia, prout FLOERKIIUS opinabatur,
 (t), qui denunciationes ad condemnationem facere tuebantur, quod
 utraque sententia eodem recidat, quia, quæ semel torturæ subjecta
 fuit, ei liberare vitam suam amplius non dabatur.

XI. Etenim porro SPEUS docet, quod si quæ dolori nil de-
 derit, ut fateri noluerit, nihilominus nec sic eripere se potuisse; to-
 ties enim ad tormenta revocatam, dum succumberet, & vox veni-
 ret in potestatem tam frequentium poenarum; illam repetitionem &
 frequentationem ficularum, virgarum, facularum &c passim usita-
 tam spem omnem interfecisse umquam emergendi. Narratque relli-
 giosum quemdam virum judicialibus quibusdam personis hanc quæ-
 sionem proposuisse, doceri se cupere, quis tandem ille modus ef-
 fet, quo is sese liberaret, qui vere innocens in vincula venisset? Ad
 quod cum diu non satisfacerent, id tandem respondisse, se desuper
 ea nocte medituros esse. Quam responsionem post tot ante pyras
 iucundas datam recte sane summa cum indignatione refert (u). Ite-
 rumque alibi, quæ visæ in conventibus seu congressu nocturno de-
 nunciantur, eas certo haberi nocentes, certoque ibi corporaliter fuise;
 itaque tam diu torqueri, donec fateantur, & si quædam tortu-
 ras

ras

(r) *Cour. crim.* Dub. XI. IV. init. cf. *Vo-*
torum Cameræ Imperialis T. II. P. I. Vol. 6.
 n. 50. seqq.

(s) *ib.* Dub. LI. num. 36. cf. Dub. XX.
 satione XIV. Dub. XLVIII. resp. ad arg. VII.

(t) l. c. c. HX. §. 7. nol. p. 443. Me-
 minit hujus sententiæ & praxeos SPEUS Dub.
 XLIX. in f.

(u) *ib.* Dub. XX. ratione XVI.

ras superarint ac non saterentur, jam eas tamen combustas esse vi-
vas tamquam oblinatas (x). Quodsi alii cum P. Speo ad revocan-
dos paulisper ab hac immanitate iudices objicerent Sagas esse perso-
nas infames, quales de jure ad testimonium dicendum non admittan-
tur; reponerent illi primum, in criminibus exceptis etiam tales ad-
mitti ex cap. *in fidei favorem* 5. de hæret. in VIto, non attendentes 1)
rationem pontificis, qui non quoscumque inhabiles prout quidem isti
voluerunt (y), sed saltem excommunicatos & socios criminis in hæ-
resis crimine admittit & solum tunc, quando in probationum aliarum
defectu ex verisimilibus conjecturis, ex numero testium aliisque circumstan-
tiis falsa dicere præsumi non queant, 2) tales testes nusquam plene
probare ad effectum poenæ ordinariæ, sed longe aliud esse testem pro-
bare, aliud admitti eundem cum inhabilitate sua ad testificandum se-
cundum mentem pontificis, quo casu sufficit, ut testis aliquantum
probet, & deservire possit ad inquirendum ac flagitantibus demum ad-
miniculis ad capturam, ad torturam aut ad poenam extraordinariam
(z); quæ omnia huc tamen non pertinebant.

XII. Regefferunt autem secundo infamiam hanc, si qua hæ-
reat, per torturam expurgari, quasi vero tortura commune illud
lavacrum sit, quod a maculis abluat, æthiopesque laver. Monue-
rat Simancas theologus, quem ipse Delrius citat (a), esse id sine
lege & ratione loqui; sed nihil quidem ille profecerat. Receptum
ergo fuit, ut quum quispiam in tortura de se crimen confessus hoc
ipso infamis esset, non oporteret ei de complicitibus credi, nisi de iis
per novam rogaretur, quantumvis sine tortura promptus esset edicere.
Immo docuit Delrius, si socius criminis denunciatus pluribus laboret
defectibus ut v. c. non solum sit infamis, sed etiam simul vilis, ab-
jectus, perjurus, aleo &c. per torturas plures, aut unam acerbio-

Nn

(x) ib. Dub. XLVIII. resp. 3. ad arg. I.
Dub. XLIX arg. IX.

(y) Nam & pueros, & alumnos & va-
sallos, & feminas, accusare permiserunt.
FLOREX. l. c. C. IIX. § 4. not. p. 423.
424. Sævus passim & Dub. XLIX. in fine.

Pueri denunciantis exemplum habes sup. l. 2.
§ 158.

(1) FLOREX. l. c. C. IIX. § 10. p. 477.
BRUNNEM. process. inquisit. C. VIII. m. II.
n. 30.

(a) Disq. lib. V. Sed. III.

rem omnes hos purgari defectus (b). Hæc omnia immo & plura absurda opinionibus & praxi doctorum Italarum etiam confirmata leges apud *Sebast. Guazzinum* (c) advocatum Romanum. Quomodo autem hæc tradita intelligenda sint, nemo capit. Sive enim *infamiam vitæ seu morum*, id est, criminosos subintelligas, sive homines diffamatæ aut suspectæ mendacitatis & perjurii, id est, *infamiam auctoritatis* consideres, numquam hæc placita adprobare poteris. Licet enim infames primi generis, seu criminosos possint iura testes esse jubere, quod per se non repugnet criminosum veracem esse, (secundum dicta §. præc. XI.), tamen hunc effectum per torturam solum & semper obtineri ineptum est, taceo, nec opus esse, ut nominatio complicitis in tortura fiat (d). Et quod infames secundi generis attinet, plane ridiculum est id adfirmare, quum hi ex natura sua, auctoritate quippe & per consequens ejus productio, nempe testimonio vacillante, nihil probent, ut adeo nec jus multo minus tortura eos habiles reddere, atque in neutro casu vel tortura vel numerus testium vitia intrinseca sanare queat. Quum interim a nostris iudicibus absque illa principia suæ applicarentur sententiæ, ac ita latissime propagarentur, crevit processus absurditas, dum ii sagis denunciationes equuleo extorserunt, ac, quamvis eæ ut dæmonis mancipia mendacissimæ patrisque omnium mendaciorum & scelerum passim haberentur discipulæ, tamen apud nostros tantam post torturas mox fidem nactæ sunt, ut omnes ab iis denunciatæ eo ipso reæ constituerentur, neque amplius vitam redimere possent (e).

XIII. Disputatum inde tamen a nonnullis fuit, an denunciantium complicitum fides crescat, postquam sese rite poenitentes ostenderit? cui dum quæstioni responsum comminiscuntur, aperta su-

(b) v. *Caus. Crim. Dub. XLIV. Dub. XLIX. Arg. X. §. circa syllogismi hujus.*

(c) *Opp. Criminal. nov. ed. Lugd. 1672. f. Vol. I. ad Defensam reorum, Defens. XIX. circa torturam testium.*

(d) v. *BOHM, El. Jur. Crim. Sect. I. c. 6. §. 224. not. * contra KRESS, ad Art. XXXI. C. C. §. 1. not. 2.*

(e) An alias nominatio complicitis torturam operetur, *BOHM, El. jur. crim. Sect. I. c. 6. §. 225. adfirmat, negat FLOREN. C. IIX. §. 7. p. 449. qui & ostendit Taborem a Boehmero allegatum sibi non constare.*

perstitutionis sibi nusquam constantis vestigia relinquunt. Nec enim non vana tum ea erat quæstio. Sane poenitentia ibi dumtaxat locum habet, ubi voluntas prava exigit, ut aliquid corrigatur. Nihil vero ejusmodi in miseris illis occurrebat, nam vel dixerunt id, quod audiverant, vel quod mulieres deliræ ac semisatuzæ sibi finxerant, vel torturis coactæ mentitæ sunt, prout paragraphis sequentibus XV. & XVI. exponetur, vel demum illuzæ, *dæmone*, quod SPÆUS ait Dub. XLVI., *seu per se, seu per adhibita naturalia medicamenta* (dicitur infra feminas has narcoticis variis usas esse) *phantasiam varie commovente existimarunt fuisse, vidisse & fecisse, quæ nec visantæ facta ullibi sunt.* Quem vero effectum poenitentia producat, quando voluntas quantumvis bona rumore vulgari, delirio, metu revocandarum torturarum, aut illusionē ad eadem semper effata probanda rapitur? Huc spectat, quod SPÆUS monet, si quæ revocent denunciationes ante factas, eas quoque ad torturam revocari, & hoc ipsum lictores eis minari solere, ac sedulo, ne id nesciant, præmonere, ex quo fiat, ut paucæ adduci possint, denunciationes suas falsas, saltim omnes ut revocent; revocare igitur aliquas dumtaxat, ut sic & conscientiam, quantum possunt, exonerent, & simul repetitionem tormentorum declinent; unde rursus tamen judices concludant hanc unam aut alteram feminam, quæ revocata cum aliis non sit, tanto certius nocentem esse, atque ideo tanto sævius in eam, si neget, animadvertendum (f). Neque illud præterire debemus, a feminis istis visionariis homines persæpe sanctissimos, adhuc vitæ superstites, quin etiam Principes tamquam a se in saltibus suis nocturnis visos denunciâtos fuisse, ubi porro notabilis occurrit historia, (g), quod in loco celebri Germaniæ, in quo omnia pene in cineres conciderant, Princeps Religiosum ad mensam suam vocatum, qui mirum in modum in sagas debacchatus processum usitatum omni ex parte extulerat, ad silentium redegerit, dum ad acta judicialia e vestigio adferenda provocans se etiam ipsum in carceres compingere debere professus est, quod eum a se in conventibus suis visum non minus quindecim denunciârint.

N n 2

(f) Caut. crim. Dub. XLVI. iuit.

(g) Caut. crim. Dub. XLVIII. in Arg. VI. f.

XIV. Quæstionem interim eam nostris ex hypothesi sua movere lubuit; & credo id ab initio a nonnullis factum esse ad diminuendam aliquantum nimiam denunciationum copiam, quam sibi creantur ex folis his procedendo complicum, ut aiebant, nominationibus, id quod SPEUS post TANNERUM, qui monuerat *plerasque Sagas capi ob denunciations* (h), constanter tuetur (i). Neque aliter procedi potuisse scripserat Binsfeldius (§. X.) (k). Licet enim *famam*, communem illam obruffam, ad quam & confessiones & denunciations exegerant, adjunxerint, tamen si a paucissimis & primis sorte illis discesseris, qui pusillanimitate vel vitæ-tædio crimen in se confinxerant, fama non nisi per denominationes istas determinari potuit, quin immo fama ex denunciationum apud iudices factarum promiscua evulgatione, quam mox memorabimus, orta fuit, uti SPEUS duobus locis ultimum excitationis innuit, ut adeo, quum hæ in infinitum crescerent (§. cit.), infiniti etiam homines suppliciis immeritis involverentur. *Mysterium* hoc iniquitatis processuum magicorum probe teneri velim, unde eorum intimius perspicitur indoles, hoc utpote colore & prætextu tam improbo egentium. Qui igitur, ut eo redeam, unde dilapsus sum, primi quæstionem dictam excitarunt, quibusdam saltim captis patrocinandî animo id egisse videntur. Sed meris mox implicabantur contradictionibus. Nam postquam ita vilissimum & insanissimum quemque de aliorum delictis iudicem se constituere debere professi essent, ipso usu didicerunt, quidquid de his rebus adstruant, se frustra & inepte dimicare (§. XIII.). Itaque non amplius paullo post quærentes de poenitentia, cum Delrio (l) statuebant etiam impoenitentibus tuto credendum esse, eorumque delationem facere ad torturam indicium, quia infamiae vitium per confessionem in tortura purgatum sit (§.

(h) Ad II. 2. d. *Thome* quæst. 67. art. 2. 3.

(i) *Caus. crim.* Dub. XLIV. ratione IX. Dub. XLIX. Arg. VIII. Dub. LI. n. 40.

(k) Fundamentum harum delationum perspicies inf. §. 18. init. §. 19. init. Lon-

ge vero stultissimum fuit post Valentiam & Binsfeldium Delrii Consilium Disq. lib. V. app. 2. q. 41. ut princeps in suo territorio quisque statueret, ad quot denunciations tortura decernenda esset.

(l) v. Disq. M. L. V. q. III. append. 2.

XII.), immo confirmat SPERUS solas delationes ab impenitentibus factas Judices valere voluisse (*m*); ubi simul miratur TANNERUM inter media, quibus Sagæ extirpari possint, consuluisse, ut rei de complicibus, non nisi post acceptam suæ mortis sententiam & præviam pœnitentiam ac præparationem ad bene moriendum examinarentur; ego mirer tempora, quibus omnes hactenus factæ observationes neglectæ sunt, nemoque adfuit, qui FERDINANDO Cæsari aliquid in his molienti (v. L. I. §. CLVIII.) rei naturam detegeret. Nec tamen se hisce superstitio judicium limitibus conclusit, sed etiam sacerdotes inquisitis adstantes involvit; quum eos ficta sagarum pœnitentia decipi, has confessionis sacramentum profanare mendacio, in equuleo dumtaxat verum edicere clamarent, ac adeo sacerdotibus persuaderent, ut hi sæpe lictoribus atrociore captisque molestissimi irregularitatis contrahendæ obliviscerentur sacramentique sigillum se temerare, vel parvipenderint, aut nesciverint, quo demum maxima utriusque fori confusio inducta fuit (*n*). Et quis igitur in tanta rerum perveritate, etiamsi pœnitentia profuisset, de ejus veritate, de qua alioqui, observante GROTIUS (*o*), hominibus vix est, ut constet, vel somnare valuisset?

XV. Unum supererat judicibus effugium, quo sui instituti rationes commendare sibi videbantur, quodque in phrasi, quam commentamur, septima occurrit, ut dicerent, denunciationes numquam fallere, quia denunciatae semper se ipsas pro Sagis in tortura declarant, immo ipsa eadem puncta circumstantialque indigent, quas denunciante jam antea adsignaverant. Sed ipsos furore quodam impeditos iterum semet, dum pugnancia secum frontibus adversis componunt, fefellisse ex sequentibus SPERUS observatis & sanæ rationis principiis facile deducitur. Et quidem quod illud attinet, plerasque personas omnes sub judicium horum manu se magos vulgi sensu dixisse, nihil id mi-

N n 3

(*m*) *Caus. crim. Dub. XLV. per tot.*

(*n*) v. *Caus. Dub. XIX. init. & Ratione VII. & VIII. Dub. XXV. in f. Dub. XXX.*

init. & Docum. III. & XV. Dub. XLIV. Rat. IX.

(*o*) De J. B. & Lib. II. c. 20. §. XI. a. 2.

rum est, quandoquidem data opera ad id agendum exstimulati fuerunt. Ferebantur iudices eo in captos impetu, ut viderentur effectui ipso in PETRI POIRETI fanaticum prolapsi, quo is contra MALEBRANCHIUM ostendere conabatur maximam partem hominum veros esse magos per pacta diabolo addictos (p). Itaque quos semel levibus ex indiciiis ceperunt, eos ita urgebant, monebant, squalore carcerum, frigore aestuque vexabant, ut ab iis obtinerent, quicquid vellent. Et quidni obtinerent, quum & spe impunitatis & variis æquivocationibus aut amphibologis restrictionibus denique mentalibus circumvenire & decipere solemne haberent (q)? Quodsi tum nihil proficerent, aderat tortura, quam dicebant in criminibus occultis facilius & citius adhiberi posse quam in aliis; quod axioma quidem SPEUS ita demum admittit, ut posita probatione criminis fere plena, quæ ita probet, ut *fere*, seu *quasi* moraliter de autore delicti constet, atque adeo tam valide ad probationem plenam, quemadmodum luna ad lucem integram ultra sui dimidium adspirans, accedat, tunc, quia plenas probationes ad condemnationem sufficientes in criminibus occultis inveniendi spes non sit, iudex promptius ac facilius torturam arcescere queat, quod in vulgaribus cunctari prius ac moram debeat infumere ad plenas probationes conquiendas, ne torturæ subsidium intempestive advocetur (r). Ita præclare SPEUS. Sed nostri more tuo eo pacto interpretati sunt, ut minoribus habitis indiciiis, abque fere plena probatione, liceret in occultis ad torturam provolare. Hac igitur doctrina sua freti ex quibuscumque indiciiis pro arbitrio torturas ingeminarunt. Nec adeo in his moderatio. Præterea enim, quod hæc sævissimæ per quatuor & quinque temporis quadrantes (s) fuerint adhibitæ, repetitæ etiam terque quaterque fuerunt purgationibus vel

(p) In vita continuata Antonie Burig-
nonie cap. XIV. p. 165.

(q) v. FLOERKE. l. c. p. 468. TARTAROT. del. Cong. Nort. III. cap. 4. §. 4. & cap. 9. §. X. add. crim. Dub. XXX. docum. VI.

(r) Caut. crim. Dub. XXXII. XXXVIII. Exinde idem scribit OLDEROP. Cautel. cr. tit. IV. caut. XVI. n. 4. & 6. p. 429.

(s) Caut. crim. Dub. XX. rat. VII. Dub. XXIII. prætextu IV.

non attentis (§. VII.) vel variis sub prætextibus elusis (t). Immo nova phrasi id pro continuatione torturæ venditabatur, quod repetitioni æquivaiebat, dum videlicet tempus torturæ in partes scinderent, & diebus diversis torquerent, ubi refrigerato corpore, atque animo per noctem fracto ac imaginatione novæ sequentis diei pœnæ terrefacto incredibilem inquisitionis dolorem inflixerunt, quod jam monui L. I. §. CXXXVIII. Ut adeo recte scripserit SPÆUS, sultam esse, quæcumque delata ream se non fateatur.

XVI. Quod deinde jactatam tantopere confessionum cum denunciationibus convenientiam spectat, concipi primum haud difficile potest ex morbo illo phantasie epidemico, quem observavimus (Lib. I. §. CLXXXVII.), indes exaltato, quum diu noctuque homines cum talibus luctarentur ideis, cum iisdem surgerent, dormitum cum iisdem irent, eademque fere cogitarent, sæpius eos fortui-

(t) v. ib. Dub. XXIII. XXIV. XXXIX. ubi hæc inter cetera narrat: „Ducebatur nuper ad rogum quædam ter quater imo quinquies equuleo lassata. Negabat se ream esse voce liberrima, quam per quælibet tormenta ad flammam usque perduxerat, ubi cum notario quoque eam dictavisset, rogum intravit; pluries hoc accidit alibi, & recenter etiam sacerdoti magis postulato, de quo alias informandus erit princeps „ GORAT *Opp. moral* T. II. tract. V. c. 42. Sect. 2. n. 60. „ Tortura, quæ strigibus a latrunculatoribus adhiberi solet, tam sæva & immanis est, ut non solum mors optabilior sit quam ejusmodi carnificina, sed etiam videantur non ex vano normalæ, dum ad supplicium ducebantur dixisse futurum fuisse, ut etiam affirmassent a se proprias proles devoratas fuisse, si in ejusmodi questionibus fuissent interrogatæ, ac proinde suæ innocentie nil obesse propriam tanta

„ tormentorum acerbitate extortam confessionem. Unam talem ego novi & meo judicio innocentissimam, rogo tamen additam „ Ne vero semper sibi similem, id est, crudelem processum horum indolem nescias, jungendum est ex præclari Viri perill. ANDRÆA DE JEXCO S. C. M. Consiliarii bellici Consilio, quod is in causa trium mulierum supprime scilicet an. 1752. Magis in Croatia expostulatarum ad petitionem Ill. D. Comit. DE BATHYAN Rannitum Croatia exaraverat, atque penes me MStum exstat, has etiam feminas per 4. 6. &, quod dictu horrendum, 20. horarum spatia in Torturis pendisse, ubi simul idem Vir perill. ex Protocollo a iudicibus sibi transmissio advertit, eas ob defectum dumtaxat virium aliquando a Tortura remotas fuisse, atque ubi unam vires cum vita defecissent, de ea in Protocollo adnotatum fuisse, *procul dubio a demone suffocatum animam effasse*. cf. sup. §. 6. in f.

to idem in & extra iudicium prolocutos fuisse (u); sed & secundo, si id in eadem natione (v. iterum L. I. §. CLXXXVII.) non casu contigit, adhuc est ratio, qua hic concursus perquam facile explicetur. Alii enim dixerunt, quod in ipso suo pago vel civitate actum est, ut Semproniam ante tres menses maleficio necasse vaccam Titii, item ante annos duos infantem Gracchi & similia. Toti oppido atque etiam pueris constabat, illo atque illo tempore eam vaccam esse mortuam, eum pre eam contabuisse, denuncians vero & denunciata, quod urgeret dolor, idem dixerunt, quum officiales iustitiæ denunciations in vulgus passim sparserint, ac ira inquisito jam consliterit, in quo puncto fuerit delatus; id quod post Tannerum SPEUS adnotavit (x). Aliæ ut conscientiæ saltem consulerent suæ, tormentis victæ nominarunt eas, quæ vita jam functæ ac pro Sagis exustæ sunt, edixerunt magistras suas & discipulas & socias, quas non habuerunt, ab aliis quoque denunciatas, aut hoc nomine aliquando captas (y). Plurimis suggestum fuit, quid dicerent. Suggesterunt autem iudices, dum eorum praxis ferebat, ut seu circa complices, seu circa scelera supposita circa loca & tempora tripudiorum seu circa alias circumstantias quascumque, nominatim aut quasi nominatim in os inderent inquisitis, quid responderent, atque denunciatum, dum torqueretur, secundum confessionem denunciantis in eadem illa puncta & circumstantias quasi manu exferroque digito sciscitando ducerent (z). Suggesterunt lictores, dum in tortura pendentes verbis exstimularent, intentarent terribiles minas, exacerbarent etiam tormenta, ac ideo laudibus efferrentur, quod nemo unus sub ipsis vocem non ruperit (a). Suggesterunt denique ipsi Sacerdotes (b).

(u) SPEUS Dub. XLIX. Arg. VIII. „
 „ Ubi multæ torquentur & rogantur, quid
 „ proditius est, quam aliquas casu incide-
 „ re in eandem personam; præsertim si
 „ paucae adhuc resistent in pago persone
 „ nondum denunciata, ac exustæ „?

(x) TANNER l. c. Quæst. II. num. 40.
 Cens. Cr. Dub. XXVIII. Arg. IV. Dub. XL.

Arg. II. Dub. XLIX. Arg. VIII. Dub. LI
 num. 41.

(y) ib. Dub. XLIX. Arg. X.

(z) ib. Dub. XX. Rat. XII. Dub. XXVIII.
 Arg. IV.

(a) ib. Dub. XX. Rat. XI. & XIII. Dub.
 XXVIII. resp. ad arg. IV. n. 1.

(b) ib. Dub. XIX. per tot. Dub. XXX.
 Doc. II. adde sup. §. 14. in f.

XVII. Quod autem recte advertit MALEBRANCHIUS (c) nihil exhorrescendum magis esse, nihilque, quod illos ingenii plus effere queat igniculos, nihil quod æque profunda in intellectu relinquat sui vestigia, ac ideam potentiae ejusdam invisibilis, nocendi semper cupidæ, cui resisti non possit, ea profecto animadversio quamplurimam nostris ex Judiciis lucem accipit, in quibus hæceadem idea quæstorum animos eum in modum lustrat, ut nihil iis usquam verum videre, non ubi pedem figere, ubi quid certi adfirmare daretur, nihil ubi præter inanes umbras larvasque aliquid solidi discernere umquam valuerint. Euius rei demonstrationem, quam indicio phrasum octavæ, nonæ ac undecimæ facimus. Tota processus indoles ita efficta fuerat, ut, quidquid rei semel habiti facerent, dæmonis imperio agere jactarentur; si ergo nullum aliud indicium quæstori- bus adesse videbatur, hoc iis dilemma sufficiebat: Vel persona in- quisi- ta malæ & improbæ vitæ fuit, vel bonæ; si malæ, a malitia ad malitiam præsumptio prona est; si bonæ, Magi Magæve tamen etiam maxime prohibiti studere videri volunt (d); quam calumniam latius supra (L. I §. CLV.) exposuimus. Postquam in carcerem itum fuit, en iterum novum dilemma! Vel timere se ostendit vel non; si illud, conscientia accusat, si hoc, ex eodem axioma- te pro- prium Magis est se innocentissimos simulare. Et sic porro in omnem retro vitam inquirebant, in qua sane fieri non potuit, quin occur- reret quidpiam seu dictum seu factum, quod abjecta in malum homi- num interpretatio in Magiæ culpam facile detorqueret (e). Tum si se purgare voluit, purgationes omnes elusæ; quippe, ni Maga esset, aiebant, tam eloquens non esset (f). Si se autem antea fuga subduxisset, & quis non maluisset fugam amplecti vel alio transferre sedem, postquam se vel totam suam familiam audiret esse denunciata- m? (§. XVI.) (g) jam hoc rursus pro indicio culpæ metuentisque ha-

O o

* (c) de la recherche de la verité liv. II. chap. dern.

(d) *Caut. crim.* Dub. LI. num. 10.

(e) v. *ib.* num. 11. 12.

(f) *ib.* num. 17.

(g) Nicol. Remigius Cōsiliarius intimus ducis Lotharingæ spatio annorum quinde-

cim scilicet ab anno 1580. ad an. 1595. non- gentas in Lotharingia personas combussit, quindecim ipsæ violentas sibi prius manus intulerunt, ac integri pagi inquisitionum metu emigrationem pararunt. Vide ipsius Remigii *Dæmonolatriam Sagaram*, ubi de his gloriatur.

bebant Conscientiæ; Quid si non fugit? dæmonem eam detinere, ne abire posset, clamarent (h).

XVIII. Postquam ad Torturas ventum, incredibile dictu est, quantum hæc idea captis nocuerit. Supponebatur dæmonem in tormentis perferendis eas personas adjuvare (i) & inde tormenta multo acerbiora in adsumto magicæ artis crimine ac in aliis adhibita fuere (k), & tamen, siue sustinuerint ea inquisiti, siue non, semper Magi esse debebant. Sane Titia, inquebant, ni Siga esset, non potuisset sustinere duas has aut tres torturas (l). Torquebant, ut cederet dæmon; nam soli eum potestati civili cedere blaterabant, atque adeo se dæmone invittissimo extorquere denunciationes (m), has ergo dæmonem in tormentis edicere (n). Ut ne autem eæ personæ, quæ horribilibus tormentis licet perpessus nihil falsæ sunt, liberæ dimitterentur, invenerunt *maleficium taciturnitatis*, quo ajebant talem contra sensum tormentorum obduruisset, dæmonemque ei fauces obsidere, ne fateri possit, proindeque per exorcizationem, aut loci carcerisve mutationem hoc maleficium depelli posse & debere cum Auctoribus Mallei Maleficarum statuerunt, ut deinde rursus a nova tortura inciperent. Quid quod SPÆUS scribit etiam carnifici permissum fuisse hoc maleficium depellere præbita quadam potione (o)? Sibique questas esse reas, ita se post eam exhaustam fuisse turbatas, ut quasi inter medium agmen Spirituum obseptæ aut obsessæ viderentur. Ubique autem nostri hoc maleficium acute cernebant. Si enim miseri, ut in magno contra dolorem nisu solet fieri, compressis dentibus, deductis labiis resorptoque halitu pœnas constanter exhausissent, vel si quibus muscoli Zygomatici convellerentur, eos præeunte carnificæ, non sentire, sed diducto rictu irridere ac ludere garriebant. Si alius in tormentis animi deli-

(h) v. ib. Dub. XXVIII. in f. Dub. XLVIII. Resp. III. ad Arg. III. Dub. LI. num. 41.

(i) ib. Dub. XXV. Rat. IV.

(k) ib. Dub. XX. Rat. VII.

(l) ib. Dub. XXV. ab init. cf. sup. §. 15. in f.

(m) ib. Dub. XLIX. Arg. X.

(n) ib. Dub. XLIV. Rat. IX. Inde quærela SPÆI judices *testimoniis fatanicis*, immo quæ æquipollere videbantur, *testimoniis Energumensorum* inniti I. ub. XLIX. Resp. IV. ad Arg. XI. Dub. LI. n. 9.

(o) Eiusdem potionis, quæ inebriet & dementet medio plus ante S. cum seculo meminit WILHELMUS de præst. Dam. L. VI. c. 8.

quium passus est, si alii compressis palpebris & collectis omnibus viribus diu cum poenis colluctati essent, tandem doloribus fracti ultimam cum morte luctam subituri, vel si alii, quod medicorum scholæ docent, dolore maximo obriguissent somno aut vita captis simillimi, hos obdormiscere boni si diis placet! iudices in vulgus spargebant. Si Gaja in tormentis volvit revolvitque præ dolore oculos, cur? inqueiebant, ut concubinum suum, nempe dæmonem, quærat; Si fixit, en, aiebant, eum jam reperit, jam videt, nec deferere vult impoenitens (p)!

XIX. Si porro vel in carcere, vel in ipsis tormentis nimis cruciatibus quis exhaustus animam exhalavit, atque tum, quod in cadaveribus naturaliter contingere adsolet, caput flaccidum, ac a ligamentis suis deslitutum in omnem partem fluere conspiceretis, exclamarunt homunciones inspidi ei a dæmone elisam cervicem esse, quo quidem argumento si uti velimus, neminem non omnium hominum sic a malo genio elidi conficietur (q). Denique ad explicationem nostrarum, de quibus egimus a § XVII., phrasium adhuc altera, expositis §. VI. decima multum facit. Nam quum denunciationes in torturis dæmonem facere diceretur (§ XVIII.), eæ tam certæ habebantur, (cf. §. XI.), ut si una aliqua persona veritatem edisserere nollit, id est, simpliciter sese ream pronunciare, tum illa, a qua denunciatio extorta fuit, cum denunciata *confrontaretur*, hoc ita intellige, ut denunciante, dum ad denunciata ducitur, lictor, quidquid spirare poenarum potest, ni denunciationem suam clare coram denunciata edissereret, minitaretur, quod idem omnino iudex agebat. Ubi convenere, increpabatur denunciata de pertinacia, dicebatur adductam jam esse, quæ eam in faciem manifeste convincat. Hæc licet voce subtimida & a suspirio inchoata reponens metu repetendæ torturæ tenta cum exceptionibus suis non audita, quid aliud nisi se ipsam condemnaret? Et tunc alte inclamabatur: eam tandem palam esse convictam, proindeque non modo repeti in tormenta posse, sed etiam, si hæc eludat, nihilomi-

O o 2

(p) v. *ib.* Dub. XXV. XXVI. Dub. LI.
num. 26. 27.

(q) v. *ib.* Dub. XLI. XLII. LI. n. 28

nus damnari, ut obstinam & in faciem convictam (r). Ac ita porro, qui vitæ per tot cruciatus agendæ pertæsi se quam citissime expedire volebant, in dæmonem ridicule mentiebantur; quam in rem admetiar verba auctoris cautionis criminalis (s): „Obiter, ait ille, an notare placet, quam lepide consequenter mentiri soleant, qui semel tormentis victi mentiri contra se cœpere: nam ubi deinde ab equuleo dimissi sunt, quidquid voles, affirmabunt, ne non sibi constare videantur. Si roges, cur non citius sint fassi, ut doloribus occurrerent? Dicent nescire se, id scire tamen, quod loqui nequiverint. Si roges, an igitur dæmon eis linquam obstrinxerit, dicent, quod obstrinxerit, si an eum viderint, an adfiterit, dicent, quod viderint, quod adfiterit, & similia complura, quæ rogare libuerit: nam sic mundus sibi ludos quærit. Atque interim capitalium rerum vindices nugæ has credunt, & mire se confirmant. Ego vero simplicitatem hanc ridere soleo „.

XX. Ex dicta denique idea (§. XVII.) concluderunt præterea cum Remigio & Carpzovio (t), quum a diabolo se id genus homines amplius liberare nequeant, melius longe ipsismet consuli, si morte quacumque perire magis quam diutius vitali aurâ vesci jubeantur; quod argumentum vero, ut de fonte, unde id profluxit, jam nihil dicam, adeo ineptum est, ut hoc prætexto quævis homicidia excusari valeant, atque omnes pœnarum criminalium fines ignorare oporteat. Nec enim, ait ZIEGLERUS (u), argumentari licet: Melius est emori insanabiles, ergo eos licet occidere, posito scilicet, quod tale delictum non committant, quod pœnam mortis mereatur; Quam tamen quæstionem præjudicalem nostros parum curasse suo tempore jam notavit Auctor Cautionis. Nos alia circumspiciamus. Ut agnoscat, quam superstitio semel adoptata omnia pene omnium scientiarum adminicula e. mente proturbet, juvat adhuc aliquot, quas adsumserunt criminis imaginarii probationes, illustrare, unde adpareat, cetera imbecillitatis humanæ testimonia, quæ nostri

(r) v. ib. Dub. XXIV. vers. si nec sic proficis.

(s) Dub. XXVIII. Resp. ad Arg. I.

(t) v. Carp. Praef. Quæst. XLVIII. num. 40.

(u) Ad Grot. L. II. Cap. XX. §. 7. n. 3. 4.

larga nimis manu ferunt, ex reverentia rationis lumini præstanda præteriri omnino debere. Primam igitur probationem in eo posuerunt, quando, quos vocavere testes, in domo cujusdam vetulæ Ollam unguento plenam reperiunt. Quum heic plura concurrant, distinctius singula erunt examinanda. Unguentum hoc nulli alii rei, nisi medicamen quoddam esset, servire potuit, quam ut viribus phantasie aut robur aut locum & tempus sese eo magis exferendi tribueret, itaque & phantasie & unguenti operationes perfequamur.

XXI. Phantasie, quam MURATORIUS (x) potentiam materiale ac passivam vocat, adfectiones ut præter sparsim in hoc opere suisque locis dicta paucis, quantum huc attinet, in memoriam revocem, sequentes notentur Canones. I. Phantasia humana est receptaculum *idearum sensualem*, quas mens percipere aliquando potuit, omnium, est item penu *idearum*, quas mens vel abstractione vel meditatione sibi aliquando formare potuit, *intellectualium* omnium. Suas igitur ibi omnes condit anima ideas in futurum usum, & quando ei libuerit, depromendas. II. Phantasia, supra quam dici possit, extenditur, id est, apta reddi potest ad quamplurimas ideas quandocumque & simul reproducendas atque conservandas, quam diutissime. Stupendum est exemplum JOH. WALLISII summi mathematici angli, qui faretur, sine ductu calami se ex numeris his 2468 3579 1012 1411 1315 1618 2017 1921 2224 2628 3023 2527 2931 radicem quadratam viginti septem characteribus constantem, noctu, dum imaginatio nusquam interturbatur, extraxisse, majoremque se semper calculum in tenebris duxisse, quam de die aliis succedat (y). Radix quadrata hæc est: 157103016871482805817152171. Quis non stupeat phantasiam omnes huc pertinentes ideas tam sollicitè coacervasse, tam vivide produxisse, tam diu simul junctas continuisse, donec mens propositum suum consequeretur? III. Lex phantasie hæc est, ut perceptio præterita integra cum omni syrmate idearum

O o 3

(x) In libro: *della forza della fantasia*
Umara.

(y) Opp. mathem. Vol. II. Algebræ c.
103. §. 449.

adnexarum redeat, cujus præsens perceptio tantummodo partem continet (2). Ideo cuicumque vel minimæ umbæ rei alicujus jam visæ aut quandocumque per alios sensus perceptæ, vel per ipsam phantasiam v. g. in Somniis aliquando effectæ, ideas illius eo momento, quo in mentem ejusmodi visum illabitur, per hanc legem persæpe adnectit, atque tum ea dumtaxat visa pro rerum vere existentium imaginibus habere solet animus, quæ affectibus, aut fortibus aliis ideis, quales sunt auctoritatis, passionis corporeæ &c. comitatæ altius in animum penetrant. Exemplum insigne est apud Procopium (a), de THEODORICO VERONENSI, qui Symmachum ejusque generum Boethium interfici jusserat, hæc commemorantem: „ Non multis diebus „ post (scilicet postquam vitam cum bonis utrique ademisset) cœ- „ nanti regi appositus a ministris est PISCIS MAGNI CAPUT; id Teu- „ dericho caput visum occisi nuper esse Symmachi, dentibusque in la- „ brum inferius impressis, sævumque & horrendum intuens minas „ ipsi intentare. Portentoso visu exterritus ingentique percussus fri- „ gore cursu cubiculum petiit, jussisque interni sibi multis vestibus „ quievit. Post id Elpidio medico re omni nunciata in Symmachum „ ac Boethium, quod peccaverat, deslevit, poenitentiaque ac doloris „ magnitudine non multo post obiit „. Erat profecto Theodoricus conscientia furis diu noctuque ex virorum innocentissimorum morte agitatus, quumque ejusmodi idea multis aliis tædii, trilitiæ, hor- roris eo adminiculantibus comitata perpetuo menti insideret, præci- pue tamen tum rediit, cum magni illius piscis marini caput simile forte aliquantulum quid cum capite humano habens occurreret, phan- tasiaque irrequieta hoc unico illicio totam rei scenam simul objiceret. En legem imaginationis! En terribilem sæpe, sæpe salutarem ejus effectum!

XXII. IV. In his autem ratio quærenda, cur, quod experientia constat, tam miris ab hac individua ac pertinaci comite sua

(2) V. LOCKE de l'entendement humain
L. II. c. 33. WOLF. *psychologia empirica*.

(a) *Hist. Gothic. L. I. p. 142.* edit Gro-
tiana.

modis animus persæpe ludificetur. Observes hoc non raro inter homines tam in vigilia quam in somno. Quid est illud, quod sæpius sese inculpantes audias: *ich habe mich betrogen, ich habe gemeynet, es sey dieß*; immo mirantes exclamare: *habe ich mich denn betrogen? ich habe es gehört*: nisi lusus phantasæ, qui menti non satis attentæ impositus? Cur Physici adeurati rerum naturalium experimenta sæpius repetunt, nisi quia probe norunt præter sensuum fallacias etiam per phantasæ canalem infinitum errorum numerum ad rerum physicarum doctrinam penetrasse? Quid somnia vigilantium, quæ sibi aliquando mens delusa usque adeo persuadet, ut ea pro veritate habeat? Huc referas morbos phantasæ ex L. I. §. CLXXXVII. & exemplum inter alia de TORQUATO TASSO (L. I. §. CCXIII.) memoratum, in quo illud nunc notari velim, quod TASSUS adeo in sua imaginatione perstiterit, ut eam inagno etiam conatu defenderet, quod ejus biographus memoriæ reliquit. Ajebat enim res, quas audit & videt, jocos phantasæ esse non posse, quum tales sint, ut propriam suam scientiam egrediantur, imaginatio vero versatione earum dumtaxat idearum, quæ jam in mentem illapsæ sint, absolva-
tur. Se porro ex multis & longis congressibus cum eo spiritu habitistalia intellexisse, quæ nec umquam audiverit, nec legerit, nec sciverit alium quemdam aliquando scivisse. Unde quidem concludebat, has suas visiones fallacias non esse, sed veras & reales adparationes cujusdam spiritus, qui ex quacumque demum causa se ei ipsa luce conspiciendum præbeat. Ita TASSUS vigilans. Adde vivacissimas phantasæ imagines in hominibus cæcis & Noctambulis.

XXIII. Possibile igitur est, ut animus tam in vigilia quam in somno durante imaginationis, potentia hujus periculosa, dominatione, res, corpora, actiones revera existeret sibi præsentia esse putet, quæ nonnisi phantasia sibi fingit, quia scilicet mens, cui alia media de existentia rerum extra suum carcerem reali se certam reddendi præter sensus defunt, impressiones & imagines rerum per ordinariam sensuum viam sibi advenisse sæpe supponit, quæ tamen nonnisi viis indirectis advectæ sunt. Ergo novo mentis actu opus erit, ubi hæc meditatione aliqua imaginationem a visis certis, somnium a veritate discernere volet. Videmus, quid in hominibus Magorum Maga-

rumve nomine notatis hunc novum mentis actum impediāt. Omnia his noctu præsentantur phantasmata, ubi mens ab externis sensuum actionibus libera solis iis phantasiæ idolis vacare potest. Adjuvant vero etiam hunc somnum narconicis soporiferisque medicaminibus, seu unguentis, quæ, ut fere omnia, antiquissima traditione noverunt. Paganis enim hæc unguenta in usu, & ab iis forte per ista phantasiam quamdam pariter ac memoriam artificialem quæsitam fuisse, vel demum eos a diis suis in somno auxilia expectasse ad desideria sua implenda ex eo colligitur, quod LUCIANUS in dialogo de *Asino*, & APULEJUS similis unguenti meminerint; & Apuleji quidem verba unguentum cum lavacro designantia habes supra (L. I. §. LXXXII.) in eum finem a Pamphile adhibita, ut amoribus sui cupiti frui posset (ib. §. LXII.). Qui recentiori tempore hæc unguenta primus descripsit JO. BAPT. PORTA (b), ait sagas puerorum pinguedinem, aheneo vase decoctam cum aliis herbis miscere, qualis impietas itidem ex antiquis Goetarum principiis superest, prout ex dictis (L. I. §. XXXII. XXXV.) in aprico constituitur. Si forte horum unguentorum effectum ulteriorem quæras, obturando poros, viresque herbarum ingredientium sanguini & nervis communicando spiritus omnes ad caput cogunt, & ita phantasiam excitant, quæ ideis auditorum lectorumque mirabilium imprægnata, adfectibus vehementioribus agitata, atque per similes iis, quos alias sensuum instrumenta suppeditant, motus ab his medicamentis in encephalo productos exstimulata, per legem suam (§. XXI. N. III.) omnia fusque deque miscet (c). Patet vero abscisse ad hos phantasiæ effectus hoc unguento nequaquam opus esse, quare & aliquas seminas unctione usas non esse observatum

(b) In *Magia naturalis* Libro II. cap. 26. p. 85. primæ editionis, Antverpiæ 1560. 8. quam descriptionem in sequentibus editionibus iniquitate temporum motus omittere consilium duxit. Ejus verba refert TARTAROTTUS de *Congr.* L. II. c. 11. §. 8. Plures de unguento auctores citat ibi §. 4. 8. p. & cap. 15. §. 4. adde VALVANSOR *Œpre des Droy*, Grain, L. III. c. 12. T.

I. p. 359. & L. XI. p. T. III. p. 103.

(c) Illustrat hæc exemplum affectionis hypochondriacæ quam in Principe quodam juvene 14. annorum curatam refert D. HEROTOD in *Tartaro-magice Moravia* ed. Vien. 1669. p. 194. cujus spiritus vitales ita perturbati erant, ut se equitare, canibus venari, ac more Sagarum per aëra volitare exclamaret.

tum fuit, alias contra non personam, seu se ipsas, sed instrumentum cui inequitabant, perunxisse; æque ac alias interdum ad conventum volasse legitur (d).

XXIV. Quod autem dixi apud id genus hominum necessarios mentis actus novamque illam animi intensionem deficere vel impediri, ejus causa item est interna varia ac multiplex. Primum egestate rerum premuntur, quo fit, ut pessime educati præjudicia, superstitiones, ceterasque a primis, quæ profundissime semper hærent, impressionibus pendentes ideas tollere, vel corrigere non assuescant, aut non curent, tum tædio fortunæ suæ perpetuo adhiæcti, victu simul duro, crasso, minus spirituofo fruenter saburra melancholica atræque fuligine bilis opplentur, quæ ideas assatim turbat atque commiscet. Alii porro cœno voluptatum immerfi libidinis, vindictæ aliisque agitati adfectibus ea per animi vel corporis quietem sibi vivide præsentant, quorum possidendorum desiderio tenentur. Nec putandum est eos tunc cum dæmone congressus sibi fingere, quod eum adorare, vel grandem quamdam de eo opinionem concipere tentent, sed contra potius finis horum phantasmatum & scopus est adfectuum deservescencia & extinctio; prout liquet ex antiquis cum Diana, Herodiade, Halda, dæmonumve turba circumcursitationibus, Pamphilesque amoribus (L. I. §. LXII.) item ex eo, quod præcise ea dicant, & somnient, quæ narrata aut visa ipsis inhæserunt menti, quemadmodum feminæ Ultrajecti an. 1459. combustæ dixerunt sibi dæmonem in forma humana quidem sed ita comparuisse, ut facies ejus detegi nequiverit, & alia, quod Martinellus suus, hoc nomen diaboli esse volebat, manus, pedes, cornua & caudam in morem hirci gerere videatur, licet revera infideat equo caudamque serpentis habeat (e); denique ex eo, quod deo suo vilem plerumque hirci aut alterius falacis animalis formam tribuant, eaque, quæ dicunt, spiritualem creaturam plane dedeçant, qualia sunt, quæ Italæ de præpostera libidine memorarunt (f), sicut quoque de cetero omnes horum hominum

P p

(d) V. TARTAR. I. C. I. L. C. 9. §. XIII.

(e) TART. I. C. I. II. C. 10. §. IV.

(f) IB. I. II. C. 1. §. XVIII. & C. VIII §. IV.

confessiones ita comparatæ sunt, ut non sani esse hominis non sanus juret Orestes. Unde & fidem non vere abnegare observatum supra (L. I. §. CXLIII.)

XXV. Deinde his ideis quotidie magis immerguntur aliæ, dum unguenta descripta (§. XXIII.) adhibent, dum, ut Jo. FRANC. PICUS pridem ipse animadvertit, *scopas inter femora tanta vi comprimunt, ut avelli dormientibus nequeant, quibus scopis se ferri putant (g)*; dum, ex adnotatione Nicolai Remigii, *visæ inter dormiendum commoveri vehementius quasi qui ingenti aliquo dolore constentur, vel etiam in sedili aut alia quapiam re equitare, uti qui viam admotis calcaribus accelerant, postero die miranda quæ sibi fecisse videbantur, narrabant, immo & illis irascebantur, qui fidem iis non adhiberent (h)*. Itaque phantasia dilatata (§. XXI. N. II.), motus organorum appetitibus mentis respondentes delectatio ex volutatione phantasmatum gratorum hausta, obstinatio Tassianæ (§. XXII.) similis, postremo producunt voluntatis visis animo obversantibus attendendi defectum, qualis in somno esse solet, in quo phantasmatibus nostris ludimur, quare & istorum hominum vita aliis purus somnus continuusve lethargus visa est, quod nihil in iis ratio, omnia sensus, omnia imaginandi vis operetur. Et quum interim tota œconomia corporis turbetur, spiritus ex fixa unius ejusdemque objecti & tetra consideratione exhauriantur, sanguis spissetur, melancholicis humoribus obruatur, ratio etiam manifesta sit, cur, quod dæmonographi notant, striges difficillime pœniteant. Non enim hæc est sola, quod illic putant, mentis pervicacia, vel persuasio, aut violenta dæmonis captivitas, sed, quod humores & temperamentum mutare, præcipue brevi temporis spatio, res non sit adeo facilis, ut itaque iis difficile sit pœnitere, id est, resanari; qualis tamen fanationis plura habemus exempla (v. L. I. §. CLXVII.). Quæ si quis singula penficulate meditetur, facile videbit omnes horum hominum ideas ita permisceri, ut tandem ipsi suas actiones a se invicem discernere nequeant, nec *Reminiscencia*, seu ea facultate animi polleant,

---

(g) De Ludificatione dæmonum lib. II.

(h) Dæmonolatreiæ lib. I. cap. 14.

quæ ideas reproductas dignoscat, an, quando, quomodo in mentem intraverint. Hi sunt magi, hæ magæ, olim pro contubernaliibus dæmonis habitæ, quibus hic suas vires suppositas communicet, ut tamen diffidendum non sit, eorum numerum iudices sua illa procedendi methodo incredibiliter auxisse, quos pridem meliora docere in animo habuerat citatus supra (L. I. §. CXXXV.) *Claudius Cælestinus* sequentem in modum omnes adhortatus: „ Quod-
 „ si, ait, fortilegi aut malefici vel vetulæ miseræ per violentiam
 „ tormentorum mira se fecisse fateantur, non credas eis quia vere
 „ non fecerunt, *etsi se fecisse putent vel asserant* „.

XXVI. Transimus ad alteram, quam in judiciis nostris sollemnem esse deprehendimus, probationem; quæ nos, utpote plebea productio non moraretur, nisi vel ex hac sola adpareret, quam procul commenta ingenii humani pertingere possint. Hæc scilicet est illa per aquam frigidam divinatio, qua olim omnia detegi crimina credebantur, ab Ecclesia & ratione prohibita. Produximus alibi ea occasione (lib. I. §. CXXVIII.) ratiunculas *Hincmari*, quibus is ab hoc elemento ad sacramentum baptismatis destinato petitis vulgi conceptum salvare conatus fuerat. Post duo integra & quod excurrit secula, quam furor in artem magicam inquirendi ingrueret, eadem divinatio ad hanc adplicari cœpta. Factum id est primo in Westphalia, de qua *WIERUS* testatur quod apud magistratum & carnifices in plerisque ditionibus pro certo experimento observetur, manibus pedibusque colligatis vel pollice manus dextræ magno digito sinistri pedis, & vicissim pollice sinistræ digito magno dextri pedis transverse vinculo astrictis lamias maleficii reas aque injectas numquam submergi at supernatare (i). Mox post sextam *Wieriani* operis editionem, (v. L. I. §. LVIII.) *GUILIELMUS ADOLPHUS SCRIBONIUS*, vero nomine *Schreiber*, Medicus Marburgensis, itidem in Westphaliæ urbe Lemgovia epistolam ediderat de examine & purgatione Sagarum per aquam frigidam ap. *Comiadum Grothenium*, ad *HENR. FLOREKEN*, & *THEODOR. COTHMANNUM*

(i) De præst. dæm. lib. VI. cap. IX. Opp. p. 482.

Consules Scholarchas & Consiliarios Reip. Lemgovianæ 4. Octob. 1583. directam (k), ubi ut iis hominibus blandiretur, usitatum Lemgovianæ hanc Sagarum explorationem omni ope defendere nititur. Disserit is sub initium sequentem in modum: „ Rei visæ novitatem sum-
 „ mopere admiratus utpote *quæ in aliis Germaniæ partibus vix audita*
 „ *esset*, de examinis ejusmodi causis & rationibus novisse aliquid cu-
 „ piens, nihil certi rescire potui, sed dici tantum intellexi, ex ob-
 „ servatione quidem nonnullorum populorum (intellige extra West-
 „ phaliam) *hanc præterita ætate consuetudinem introductam esse*, ut si quæ
 „ sint Sagæ aut Veneficæ vel saltem artis & societatis illarum ob an-
 „ tegredientem quamdam revelationem (intellige denunciations) su-
 „ suspectæ, eæ prædicto modo examinentur, & quæ aquis super-
 „ natent, nocentes putentur, quæ vero submergantur, liberæ & in-
 „ fontes scelerisque puræ credantur; *nec tamen ullam hujus judicii suffi-*
 „ *cientem causam dari posse* „.

XXVII. Liquidum hinc constituitur probationem istam de-
 mum sub finem Seculi XVI. in Germania plausibilem reddi cœpisse,
 unde in adjacentes regiones Prussiam, Poloniam, Ungariam, cete-
 ras penetravit, in Gallia mox recepta, & in Angliam initio Seculi
 XVII. a JACOBO Rege (v. L. I. §. CLIV.) inducta. Indicabimus bre-
 viter, quibus ea argutiis defensa & persuasa fuerit. Scribonius hanc
 adfert causam, quod quum levia sursum, gravia deorsum ferantur,
 veneficæ prioris suæ formæ statum eo ipso tempore protinus amiserint,
 quo necessitudinem cum Satana & familiaritatem inierunt, ac
 ideo diabolus in Sagarum corporibus residens sua essentia spiritua-
 li atque volatili, sive aerea levissima longissime etiam leviora illa
 reddat, vel potius ita attrahat spiritu suo ipsis essentialiter infuso ac
 inhærente, ut per ejus levitatem sustentatæ nolentes volentes sub
 aquas ferri non possint. Definit igitur *Sagas esse homines essentiam dia-*
boli, a quo obsidentur, participantes. Hæc Scribonius in epistola cita-
 ta (§. præc.), quas tamen nugas esse canoras facile viderunt alii,

(k) Hanc epistolam nescio quo fine re-
 cusam exhibuerunt *les Nouvelles de la répu-*
blique des lettres An. 1686. mens. Aug. art.

II. quo eodem anno eadem cum Rickil &
 Herm. Neuwaldi tractationibus de quibus mox
 dicemus, Francofurti jundim prodierat in 4to.

inter quos RODOLPHUS GOELENIIUS Marpurgenſis Mathematicum ac Logicæ Profeſſor in Oratione in ſolemni XXIX. Magiſtrorum promotione habita 1583. 19. Novemb. in propoſitionem illam invecuſ eſt, nihil tamen melius attulit; negat enim ficticiam illam mutationem ſatanicam gravitatis Sagarum in levitatem ſpiritualem: manere ait gravitatem, ſed hujus dumtaxat effectum, deorſum ſcilicet lationem a dæmone impediſi propter æream & levem diabolî adſpirationem, qua corpus ſagæ adſiet, ſuffulciat, libret & coerceat. Scribonio ſe porro oppoſuerunt JOANNES EWICHIIUS Medicus Brementſis, & HERMANNUS NEUWALDUS, (1) ac Anonymus ignoti Patroni veritatis titulo, quibus ille reſpondit libro inſcripto: *De ſagarum natura & poteſtate, deque hiſ recte cognoscendis & puniendis physiologia.* Marpurgi 1588. 8. & præter cauſſam memoratam ſupernatationis Sagarum adhuc odium aquæ Sagarumve ob baptiſmi temerationem antipathiam adlegavit: quod ſcriptum denuo OTTO MELANDER (m), MARTINUS DELRIUS (n), alii conſutarunt. Alius demum JCTUS Catholicus, JACOBUS RICKIUS, cujus argutationes Delrius tacito nomine late convellit, (o) rem conſeciſſe ſibi viſus eſt, quum 1586. ederet deſenſionem probationis aquæ frigidaæ, ubi nullum factum, nullum miniſterium, neque ullam eſſe in ea purgatione dæmonis, ſed ſolius Dei omnipotentis per ſuos miniſteriales angelos bonos id exſequentis operam contendit. JACOBUS Rex Angliæ in ſua *dæmonologia* Lib. III. c. 6. opimenta Scribonii reſuſcitavit. HERMANNUS vero CONRINGIUS in Diſp. *de Judiciis* deſendere probationem aquæ iterum rationibus a generali Dei circa judicia & veritatem providentia petitiſ molitus eſt (p).

Pp 3

(1) v. Bericht von Erforschung Prob und Extentis der Zaubrinnen durch kalte Waſſer etc. Allen Obrigkeit und Regenten nützlich und nöthig zu wiſſen durch Hermannum Neuwald der Rönig Doctor und Profeſſor in der Juſtiniſ Univerſität. Jeſand aber aus dem Latiniſchen in die deutſche Sprache überſet durch M. Heinrichum Meybaum in der Juſtiniſ Univerſität Poſſeſſor und Hiſtoriarum profeſſorem. Helmſtadt 1584. 4. Habetur ibi Scribonii epistola germanice.

(m) v. *Resolutio præcipuarum quaestionum criminalis adversus Sagas processus &c. Autore Ottone Melandro Haffo J. U. D. Lichæ* 1597. 8. Cui adjecta eſt Goclenii oratio.

(n) Diſq. Mag. Lib. IV. c. 4. quaest. V. cf. GODELMAN de Mag. L. III. c. 5. num. 31-34.

(o) *ibid.* Sect. II.

(p) MORHOF. *Polyh. T. II. lib. III. §. 16.*

XXVIII. Ita seculis proxime elapsis varia fortuna de Sagarum exploratione digladiatum, populusque in incerto relictus est, ut in variis locis suo illo antiquo tramite pergere continuaret, neque nostra, quod dolenter refero, memoria ejus rei exempla deficiant, neque nugæ illæ veteres de levitate & ponderatione (q) Sagarum penitus desertæ sint. Et qui pacta cum dæmone admittunt, haud viam inveniunt, qua se ex his rationis humanæ ludibriis extricent, teste Delrio, qui quum omnes has probationes vulgares, earumque defensiones, uti & pactum implicitum cum Deo, quod Rickius urserat, rejecisset, potiusque esse explicitem Dei tentationem docuisset, concludit, *quum nec naturali vi* (super-natio & ponderatio illa) *contingat, nec miraculosa Dei operatione, restare fieri ex vi pacti cum dæmone, quod quidem primus iudex explicitem inierit, ut dæmon ad tale signum proderet occultum & latens crimen, postea vero alii iudices hoc edocti, vi illius primi pacti idem obtinuerint, atque sic, etiam ignari, ex pacto implicito operentur.* Et quis non videat ex supra doctis eodem recidere GL. TARTAROTTI doctrinam (r) quo probationem hanc hodiernum defendere, suum ipsius systema destruere, & contra propria commoda laborare connititur? Et quis posset credere homines catholicos contra Ecclesiæ suæ mentem perpetuo aliud docentem valuisse in quocumque crimine, sive vero, sive ficto, eam facere exceptionem, ut in eo hanc probationem defenderent, nisi opinio artis magicæ ad longe absurdiora, quod jam supra ostensum est, deduxisset? Recte vero Ecclesia eam pro *populari* habet *judicio*, quod ea nonnisi plebis iudicio inducta fuit,

(q) De probatione per Læncem & State-ram egit Delrius l. c. l. IV. c. 4. q. 6. Rideliculus est quod Mauritius se in præfatione Belgicæ versionis cautioni criminali præfixa legisse refert *de denunci. Sag.* c. 3. §. 17. *Opp.* p. 934. eam certo indicio sagam habendam esse cui aliquot libræ ad centum librarum pondus desessent. add. Bœhmer, J. Eccl. Tom. V. t. de prob. vulg. §. 8. & 9.

(v) Apologia del Congr. Nott. Osserv. LXXXVI. p. 114. 115. Et quis non indigne-

tur aliorum illationem, de quibus MATTH. BONO in *Jurisp. Criminal. Hungar.* P. II. licet ex hypothefi art. 70. §. 2. scribit hoc quidem probæ genus quamvis illegitimum, nihilominus tamen siquidem plebs pro indubitato indicio & proba hoc existimat, moderate & caute ad incutiendum terrorem Maleficarum, necessitate ita exposcente, in quantum citra scandalum fieri potest, ut vel eo ab illatione damnorum deterreantur, quandoque secundum nonnullorum opinionem adhiberi potest.

quæ & aliquando longe aliter censuerat supernationem esse innocentie indicium. Sic JULIANI Apostatæ ævo, prout is in *epistola ad Antiochum Misopogona* cum CLAUDIANO insinuat, germanicæ gentes liberos Rheno injectos explorarunt, an si supernatarent, legitimi, si subsiderent, spurii essent. PANORMITANUS vero & alii DD. veteres, quos Delrius citat, suorum quisque contraneorum mentem consignasse censendi sunt, quum scripserunt in aquæ frigidæ purgatione supernationem esse documentum innocentie. Igitur illi detulerunt rationi plurimum, qui eam consuetudinem memoria proscribere, quo titulo Belgæ primi gloriantur (v. L. I. §. CLXVIII.) Adsecras nisi sero admodum non invenio. Licet in Galliis Bodinus (s) eum morem impugnaverit, ac postea LUDOVICUS SERVIEN Advocatus regius egregia oratione, quam Mauricius adpellat (t), in causa *Joannis Breton, & Joannæ Simonæ* veneficii condemnatorum & provocantium Consiliariis Parlamenti Parisiensis Anno 1601. persuadere conatus esset, ut per totum regnum eundem abolerent, atque adeo senatusconsultum An. eod. 1. Dec. in criminali Auditorio fieret, quo vetitum Intervellano apud Campanos Juridico, ac universis intra Curie Parisiensis metas judicibus, ne ullum deinceps aquæ seu frigidæ seu calidæ examen faciant (u), tamen P. LE BRUN (x) eum toto seculo XVII. viguisse scribit, producitque eam in rem ex Campania inferiori exemplum de Anno 1701. 17. Martii. Id ipsum idem P. LE BRUN de Westphalia testatur. De terris megapolitanis notari mereatur Ducem ADOLPHUM FRIDERICUM 1649. 23. Augusti gravibus sub pœnis aquæ frigidæ probationem inhibuisse (y). LYNKERUS (z) adfert mandatum sine clausula cameræ Imperialis in c. A. T. und Cons. Al. contra Herrn H. A. Grafen und E. H. zu der L., quo eadem rejicitur. LE BRUN autem Moguntiae in ipso exitu Seculi

(s) Dæmonom. lib. IV. c. 4.

(t) de deaunc. sag. c. 2. §. ult. & c. 3. §. 17. Opp p. 920 933.

(u) Testatur hoc ANT. MORNAC. ad L. non erit. 5. §. 1 ff. de jurejur. pag. 339.

(x) *Histoire des erreurs populaires* tom. 3. Lib. 6. c. 3. §. 3.

(y) V. WESTPHAL. de consuetud. ex sacro & libro in appendice documentorum ineditor. n. IX. p. 155.

(z) De gravamine extrajudic. edit. 1672. c. 6. §. 23. n. 5.

XVII. adhuc receptam fuisse refert. In Anglia generali ordinum conventu æstate Anni 1712. Brentfordii ad Thamesim abrogata est (a).

XXIX. Verum causas etiam rei physicas assignemus. Quod ut præstemus, haud melius nos facturos confidimus, quam si verba huc attinentia ex ipso illo consilio exscribamus, quod celeberrimi in Academia Lugdunensi Batava, JOAN. HEURNIUS, GERHARDUS BONTIUS, PETRUS PAWIUS, Medicinæ, ANTONIUS TRUTIUS & PETRUS MOLINÆUS Philosophiæ professores ad Curiae supremæ requisitionem An. 1594. exararunt. Reperio illud inter aliqua opuscula medica summi Medici JOAN. HEURNII ab ejusdem filio OTTONE edita (b).

RESPONSUM AD PRÆSIDEM SUPREMÆ CURIÆ HOLLANDIÆ ZELANDIÆ ET WESTFRISIÆ ET ACADEMIÆ LEIDENSIS CURATOREM JOAN. BANCHEMIUM
ET CONSILIARIOS CURIÆ.

Querunt nobilissimi amplissimique Domini, num Lamiis, Sagis, fortilegis vel veneficis a prava illarum arte aut nefanda exercitatione hoc peculiariter insit, ut si decussatim junctis striculisque simul pedibus cum manibus vi vinculorum flumini immittantur, mergi nequeant, sed aquæ innatantes peculiari quadam vi ab ea respuantur, nec admittantur, vel num aliqua alia naturalis huic rei causa subfit. Respondemus — — Pacti cum dæmone indicium aquæ debere nusquam legimus. — Si aqua illas indignas habet, ut submergantur, cur terra illas patitur? Cur aer benigne suam auram vitalem illis aspirat? Cur cibus Tantalus illas non fugit? Hæc æque naturæ nostræ sunt dicata ac aqua. — — — Quidam intempesta nocte dormien-

(a) HUTCHINSON Diss. Verf. von den Hex. pag. 184.

(b) Oratio de medicinæ origine, Liber de morbis ventriculi &c. ex officina Plantipiana

Raphelengii 1608. 4. v. ibi pag. 40 — 43
Est hoc consilium præterea in Scoto, quod L. I. 168. monui.

mientes leſo exſiliunt, quæque impoſſibilia ac inacceſſa ſunt vigilantibus, perficiunt ſine offenſa cum omnium ſpectantium trepidatione & admiratione, & tamen lucida in natura huius rei cauſa eſt. Quin quidam teſte Aræto maximo Medico per morbos futura prævident & prædicunt, & quidam ſine dæmone in morbis variis loquuntur linguis. Ita conſpicua ratio de his natatricibus adferri poterit: quod nimirum mulieres quadam ventricofæ ſint, protenſoque utero, ac pulmones laxiſſimos habent, ubera maxime fungoſa, inteſtina ampla, quæ interdum copioſe ſtatibus implentur, maxime in melancholicis; quales hæc femina, quæ in ſuſpicionem magiæ ob imaginationes melancholicas trahuntur, totoque corpore utriculum ac vaſculum referunt fere. Quare ſtatibus quadam repleta natare poſſunt; ut videmus in ovis evenire, quæ, ſi aquæ dulci immittantur, ſidunt; ſed ſi eadem ova putreſcant, vel ſatium contineant, natant; nam ventus quidam in his conceptus tunc eſt. Accedit, quod quadam mulieres & etiam viri coxendicis oſſa ampla habent, & ſcapulas prominentes, ita ut ſcapham expriment. Præterea hæc mulieres vel viri metu ſubmerſionis continent ſpiritum, ac fauces claudunt, ne aquam hauriant. Unde ſi pulmo his fuerit laxior & grandior, copioſum concipiunt aerem. Hoc enim viſcus, pulmo dico, librat ac fulcit corpus aquæ innatans (c). Et hæc ratio eſt, cur cadavera ſubmerſa poſt paucos dies emergant. Argumento ſunt cadavera, quibus exſecti ſunt pulmones, hæc fluentis immiſſa numquam emergunt, quod piratæ optime norunt. Ideo quidam natandi artem diſcere nequeunt ob pulmonum parvitatem ac cavitatum anguſtiam, quæ ſunt in corpore. Quare, ſi quæ ampliſſimos pulmones habuerit ac multis meatibus pervios, ita ut ampliſſimum aerem haurire poſſit, & ſi eo modo ligetur, ut diximus, ab aqua fulciri ac librari poterit. Immo novimus, qui cum ſpirationem arcte com-

Qq

(c) Mire hæc omnia confirmantur ex iis, quæ hoc ipſo, quo ſcribimus, anno in novis publicis nunciantur de Sacerdote quinquagenario græce latineque docto Paulo Maxia, qui fungoſa præcipue adjutus ventris laxitate aquis innatare, omnesque inibi, quales in terra, actiones perpetrare ad contentium ſtuporem ſæpius jam tentaverit. Adde quæ VALVASOR habet Epæ deſ Prej. Erain T. III.

lib. XI. p. 88. Ich habe gefunden, das Menſchen ſchwimmen ſey ganz natürlich bloß mit herabhängten Armen und Enthaltung aller Burcht. — Ich bin etlichmal in der Töpling alſo auf dem Waſſer die ganze Nacht durch auf dem Rücken gelegen, dazu ſanfter und beſſer als auf einem Bette. Ich habe nachmals andre hierin alſo unterrichtet, die es ſo gut als ich, wiewohl auch ſchwerd ſondern allertz nach langer Übung endlich geſehen.

primeret, non solum spirabiles partes tenebat, sed totum etiam hypochondrion huic flatibus turgescerebat, ita ut pro hydropico ab omnibus haberetur, flatibusque ita tractis anhelitus compressione ludebat homines. Virgis exceptus cum non liceret animam comprimere, evanuit illico moles ventris. — Grave ergo, ubi nihil horum causarum confiterit, iudicium exercere, maxime cum nec lex divina nec humana ab aqua indicium peti imperet (d).

XXX. Idem constans naturæ operandi modus efficit, ut credamus eventu magis quam ratione duce hanc aquæ divinationem in multis locis desertam fuisse. Namque jam An. 1588. Godelmannus in Livonia observavit complures sagarum nomine notatas, postquam a carnifice in aquam gelidam colligatis artubus fuissent projectæ, statim submersas fuisse (e). Anno 1639. ipse vidit OLDEKOPUS Hildesæ, quod quum aliquot suspectæ in aquam injicerentur, & omnes supra eam fluitarent, quidam spectatorum ab ejusmodi crimine habitus immunis, pretio a nonnullis personis illustribus accepto in eadem aquam a carnifice projectus perinde ac illæ nataret, nec adjuvante liçtore submergi posset (f). Circa annum 1645. *Mattheus Hopkins* inquisitor magarum in Anglia a viris quibusdam ejus pertæsis ipse sua methodo aquæ commissus pariter natate deprehensus est, ex quo populus ab importuno homine se liberatum vidit (g). Satis hæcenus de aquæ judicio. Ejusdem farinae fuit indagatio stigmatum, quæ credebantur Magis a diabolo imprimi, ut quisque rem suam, supellectilem, ovem, pecus, servum signare iusta nota solet. Scilicet aiebant reperiri in corporibus sagarum loca quædam, quæ sensu vacent & sanguine, ita ut si acum vel stylum profundius immittas, neque dolor neque sanguis cieatur, eaque loca subinde quasi macula quadam seu velut nota insignita esse. Atque hac inprimis ex causâ Parliamentum Aquisextienfe condemnnavit An. 1611. Ludovicum Galsfredum Presbyterum alias non minimæ existimationis, pro ut observat Gassendus in vita NICOLAI PEIRESKII, magni illius Gal-

(d) cf. FRIDERICI HOFFMANNI *Demonstrationes phys. curios. Demonst.* XV.

(e) de Mag. Venef. & Lamiis L. III. c. 3. n. 35. edit. Fræf. 1598. 4. p. 45.

(f) OLDEK. *Cautele criminales. Hildesio* 1639 8. Tit. IV. Caut. 14. pag. 420.

(g) *Hutchinson* l. c. pag. 98.

liæ Ministri, qui HUGONI GROTIUS auctor fuerat, ut suum illud de jure belli & pacis opus exararet. Ac quavis Peireskii magnos illos etiam inter viros sit, quorum *puendam sepe credulitatem* SPEUS Dub. XLIII. stupet, attamen is Parlamenti aquissexiensis sententiam adprobasse non videtur, quum narrante Gassendo, *haeserit, num stigmata revera essent notæ Cacomagiæ, idque præsertim ex quo agnovit rem vocatam in controversiam a Martino Delrio (h) aliisque viris impense doctis. Forte enim esse posse a natura, pertinereque ad singularem Elephantiasæ speciem, aut saltem posse ipsos Magos melancholiæ deditos ea quasi cauteria sibi inurere, ac perturbatæ menti defigere.* Mihi placent, quæ scripsit Binsfeldius (i): *Si quis quæret hujusmodi signa, facile finget aut putabit esse, quod non est.* Et SPEUS miratur, quæ de stigmatibus nugentur judices, nondum adnotatum a sagacibus esse, fallacias fere esse *hæstorum (k)*; ubi titulo Juris cujusdam doctoris Colonienfis Petrum Ostermannum indiget, qui in commento ad *L. Stigmata C. de Fabricensibus* Sect. VIII. has offutias defendere adlaborat probe depexus JORDANEO Medico in libro de *proba stigmatica*. Quæ denique apud populares nostros, aliosque de ictibus sagarum (*Hexenschuß*) decantantur, ubi in corpore humano ejusque vulneribus diversa corpora extranea inveniuntur, eorum explicationem ad medicorum scholas ablego, unicam celebris parisiensis medici D. MORAND de maxime mirabili effectu, pilis scilicet in corpore generatis observationem in margine adtulisse contentus (l), ex qua nobis sufficiet genesin, ac harum similiumque rerum in corpus

Qq 2

(h) Disq. mag. Lib. V. Sect. IV. num. 28.

(i) ad L. ult. C. de Mal. & Math. Indic.

14.

(k) Dub. LL. num. 40. & toto Dub. XLIII. Ipse VALVASOR l. c. p. 87. Es sey ganz natürlich mit einer Spert oder Stednadel unschmerzlich stechen, weil sie von Messing wird, in dem Messing aber Galmey und Vitriol sitzt. Denn der Messing wird aus Kupfer und Galmey bereitet. Das Kupfer ist ganz vitriolisch, heißsam und blutstillend, gleichwie auch der Galmey für

alle Wunden dienet. Ich und andre haben uns manchmal mit dergleichen Nadeln von innen zu dergestalt durch die Backen gestochen, daß die Spitze wieder auswendig hervorgegangen. Welches auch selten ein Tröpflein Blut giebt, es thut nicht mehr wehe, als ob eine Nadel stäche.

(l) Descripserat quidem in Germania An. 1660. ION. SCHOLZIIUS Medicus egregius Norimbergensis similem trichiasin seu morbum pilosum, postquam in mulieris cadavere secundo circa regionem umbilici ingentem lacum

receptionem vel leviter didicisse, cui explicandæ integri medicorum chirurgorumque tractatus sunt dicati, inter quos inprimis eminet doctissima PAULI VALCARBNGHII Professoris Ticinensis dissertatio

pillis contextum ad partes musculi recti superiores situm invenisset, eumque etiam tractatum ex Latino germanice versum sub titulo, Wunderbare Haartranchit, d. i. Kurze und gründlich ausführte Ersehlung und Usefgen des bey einer Frauen allhier zu Nürnberg gefundenen Haargewächses: 1662. 12. prodire jufferat. Nos vero etiam addemus Gallicam observationem ex anatome comparata a CL. MORAND hautam. Exstat ea in *Historia Academiae Regiae Scientiarum* Anni 1728. p. 403 — 412. sub titulo: *Nouvelles observations Sur le sac & le Parfum de la Civette* &c. ubi vir eruditus sacculum illum, in quadrupede Africae, Indiae, Peruviae, Brasiliae, Novae Hispaniae & Guineae indigeno ac Hyemae odoriferæ aut felis Zibethicæ nomine cognito, inter semora obvium describit, atque quæ in eo repererat, cum iis, quæ corpori humano solent accidere, sollerter comparat. En ea, quæ huc pertinent, verba: „ Le Sac, inquit pag. 407, bien examiné voyons ce qu'il renferme. Chacune de ses cavités, contient un paquet d'une espèce de soye courte imbibée de l'huile odorante, qui fait le parfum (P. 408.), de sorte, qu'en le pressant on en exprime le parfum comme d'une petite éponge. Parmi ces filets soyeux il y avoit quelques poils noirs, durs & absolument semblables à ceux de la peau de l'animal; sans doute ils étoient entrés dans le sac par quelques situations fortuites & quelques mouvements de l'animal pour se lécher, ou se grater. Mais les filets dont l'éponge est formée sont mols, & ne sont que des brins fort courts; je ne pouvois imaginer qu'ils eussent été détachés de la tunique interne du sac; ceux qu'elle porte, ne quittent la membrane qu'avec la membrane même quoique macérée; ils ne pouvoient venir de la peau, la différence est trop

marquée. Il n'étoit donc facile d'en découvrir l'origine. A force de rechercher je l'ai trouvé dans les réservoirs ou follicules (qui sont les follicules des glandes voisines & les réservoirs du parfum filtré dans les grains glanduleux.) En comprimant les glandes & les réservoirs pour faire couler le parfum dans la cavité du sac, j'avois observé, qu'il sortoit en jet sous la forme d'une matière grasse & épaisse. — Il falloit voir si la soye des réservoirs étoit semblable à celle des pelotons du sac, & si cette soye étoit telle dans les réservoirs, ou devenuë telle par le contact de l'air hors des parties semblables à celle du Ver à Soye, & l'Araignée, qui dans le corps de ces Insectes n'est, qu'une matière visqueuse, & à l'air devient une soye d'une certaine consistance. Il étoit aisé de déterminer ces circonstances, la seule comparaison faisoit voir à l'oeil, que la Soye des réservoirs & celle de pelotons étoient la même. (P. 410.) De toutes les réflexions qui se présentent à ce sujet, je m'arrêterai à celles que m'a fourni la comparaison de cette soye avec les poils que l'on a quelquefois rencontrés dans les liqueurs naturelles des animaux, quelquefois sur la surface de plusieurs viscères à l'ouverture des cadavres, quelquefois, & ce dernier cas est le plus ordinaire, dans des parties graisseuses & dans des tumeurs contre nature. Je pourrois citer nombre d'exemples de ces trois cas, les ayant recherchés & recueillis avec soin, mais je me bornerai à celui des parties grasses & des tumeurs contre nature. M. Ruysch parle dans plusieurs endroits de ses traités anatomiques de pelotons de poils trouvés dans l'épiploon, d'autres trouvés dans cette espèce de tumeur enkistée, con-

de Virgine Cremonensi, quæ miris admodum passionibus obnoxia fuit, ut adeo a multis maleficiata, ut loquuntur, habita fuerit, Cremonæ An. 1746. edita, atque ad Episcopum ejusdem urbis

Qq 3

nuits sous le nom d'athérome. Vandewiel dans ses observations rapporte qu'il a vu à la Haye une femme, à qui on avoit ouvert une tumeur au ventre, dont à chaque pansement sortoit des poils mêlés avec une matière grasse. Il y a peu de tems, que M. MAUGUE Médecin de Strasbourg envoya à Paris une observation singulière que j'ai lû à l'Académie, & dont voici l'extrait : = La femme d'un libraire de Strasbourg ayant été longtemps malade, eut deux tumeurs au ventre, dont une ayant été ouverte donna une livre de matière grasse & épaisse. (P. 411.) Un mois après l'ouverture il sortoit de poils avec la matière & cela continua jusqu'à sa mort arrivée vers la fin de 1727. A l'ouverture de son corps on découvrit dans le ventre une seconde tumeur enkistée, laquelle étant ouverte fut trouvée pleine d'une peloton de cheveux longs de plus d'une demi-aune. En considérant avec un microscope les membranes intérieures de ces tumeurs, elles paroissent bulbeuses & glanduleuses. Il y avoit aussi quelques poils sur la surface des intestins grêles. = — Ces poils contre nature trouvés en différents endroits du corps ne se nourrissent point comme les cheveux, les poils de la peau, les plumes, qu'on peut regarder dans les animaux comme des parties organisées. Ces poils n'ont point de racines, & M. Ruysch l'avoit bien observé; ces poils ne sont point adhérents aux parties, ils y sont simplement collés, & on les en détache facilement. Enfin on les trouve dans les parties grasses, ou confusément mêlés avec une matière grasse & onctueuse. Or il n'y a pas une de ces cir-

yes, qui font l'éponge de notre civette, & si la ressemblance est si parfaite, pourquoi ne nous servirions-nous de ce que nous avons découvert, sur la formation des uns pour expliquer celle des autres ? Il faut donc se rappeler ici la différence des concrétions, qui peuvent être faites par une même liqueur suivant la différente conformation de ses parties, & la disposition différente des ouvertures propres à leur servir de filières. Qu'on ajoute à cela, un certain assemblage des parties hétérogènes, on peut concevoir, qu'il y a telle partie du sang propre à former des matières foyeuses disposées à être filées par des filtres particuliers; du moins nous avons vu dans le sac de la civette des glandes, & dans l'intérieur de nos tumeurs enkistées des membranes bulbeuses & glanduleuses. Mais il semble que cela ne suffise pas pour expliquer toutes les singularités de nos poils, car dans l'observation de M. MAUGUE les cheveux ont plus de demi-aune de longueur, dans celle de M. Ruysch il s'en trouve, qui ont un grand doigt, d'autres près d'un pied de long. Cette circonstance peut s'expliquer par des réservoirs & des trous excréteurs pareils à ceux de notre civette, & il est probable, qu'il y en a dans les membranes de nos tumeurs; des pores suffiroient même pour servir de filières à la matière qui doit faire les poils de même que les trous des mammelons de l'araignée pour la soie qu'elle file & c'est peut être ce qui arrive aux poils qu'on trouve sur la surface des viscères. L'origine de ces poils pourroit donc bien être une matière grasse & onctueuse, qui ayant été séjourner dans les follicules, (& ces follicules se forment aisément par la division de deux

ALEXANDRUM LITTA directa (m). Nos enim non id agimus, ut quæ ignari nostri artis & naturæ magistri peccarunt, singula persequamur, quod alius esset otii, sed ut fontem errorum primariasque fictionum anfas retergeremus, atque inprimis hoc in capite substantialia processus juridici consideraremus, in quibus turpissima errata dum deprehendimus, ad cetera processus adminicula facile duceretur argumen-

„ tunique contiguës, ou la dilatation de
 „ quelque extrémité de vaisseau, s'épaissit
 „ au point nécessaire, pour faire des brins
 „ velus ou foyeux, lorsqu'elle aura été
 „ filée par des trous excréteurs où par des
 „ pores „. Hactenus CL. MORAND. Sed animadvertendum est in perisque ejusmodi casibus impossuras aut ignorantiam dominari. Exemplum luctuosum est montana Misinae urbs Annæberga, in qua morbi quidam extraordinarii leviculo, timido, pauperi & viliſſimo viſu inter montes utenti popello anſam dederunt monſtroſiſſima queque de Magia ſpargendi ab An. 1713. ad An. 1720. donoc regia auctoritate motus illi ſoprentur, medicisque ac theologis lucelli odore poſthabito ultra vulgum ſapientibus ſubmiſſis morbi extirparentur, Mammoniacorum nequitie detegerentur, aliorum malitia puniretur, de qua tota re quinque ſcripta Arnoldus præſ. ad Hutchinſonii translationem recitat, ego adhuc aliud *Chriſtiani Hapneri* Medici Annæbergensis poſſideo ſub titulo: *Aſſa privata, betreffend diejenige Krankheit, womit Perſonen unterſchiedliches Geſchlecht und Alters zu St. Annenberg vom J. 1713. biſ 1719. überfallen worden.* Xrſig 1720. 4. quæ omnino legi merentur. Ex ingenti peni hujusmodi exemplorum unum adhuc producam verbis Celeb. BINOIO in *Exercit. Anat. Chirur.* Dec. II. Ex II. p. 17. de hydatidibus loquentis. „ Si „ milem, ait, cum forte fortuna ante aliquot annos aperuiſſet tumorem Amſelæ „ dami medicaster quidam Valentin perſuade „ ſit agræ ex incantatione malum hoc traxiſſe originem; credulum mox ſpargitur „ in vulgum fabulæ rumor, impoſitorque „ lucripeta famæ quoque inhians pendulas

„ deciduasque hæc hydatides ei pro ovis „ obrudit, ea quidem impudentia & animi firmitate, ut non ægra, ut non vulgus tantum, ſed & non inferiori ſubſellii „ cives (taceo quosdam medicaster lippofque alios imperitos, ſed muneribus alias „ ſpectabiles viros) de tramite rationis prudentiæ & pietatis ſeducerentur, figmentoque fidem adhiberent, ipſe ego, ſores enim ipſius populi nocte dieque rerum „ novarum cupidi obſidebat agmen, intra „ rumpere vix potuerim, poſteaſque fuerim „ expertus, eorum multos in hoc uſque momentum credulitatis hujus, ne dixerim, „ fidei ſervare reliquias & ſignata „.

(m) *De Saxis, acubus, ferreis vitreisque frustis non exigua molis, varia ſuperſciei & figura aliisque plurimis rebus plerumque per vomitum aliquando etiam per inferiores partes ejectionis, tum & de miris animi & corporis morboſis affectionibus, quibus identidem per plures annos Cremonenſis Virgo quædam obnoxia fuit Excellentiffimo Senatui Mediolanenſi dicata.* Cremonæ 1746 4. Verum & Magi etiam eadem opera, qua corpus humanum vulneribus exponunt, pariter invulnerabile reddere poſſe perhibentur, quod quidem adſertum tueri, propterea, quod diabolus loculum illum, in quem ſphærule plumbeæ & ſcolopeto poſſet dirigi, vel dirigeretur, præſcire deberet, aut plane eodem ictus momento omnium ſpiritus per totam corporis peripheriam diſſeminatorum congeriem conglomerare ac veluti mille folliſibus denſatam elatiſco ad impetus reſſectendos vigore impertire, aut impreſſo in ſolidum cutaneum & carneum duritiæ & reſiſtentiæ tono efficere, ut amiſſis veſtigio viribus pila pro-

tum. Selegi eam in rem P. SPERI libellum, quod vel in eo, uno omnes dæmonographorum fallaciæ, ineptiæ, paralogismi refutati sint,isque nihil omnino doceat, quod cum veritate agendique ratione iudicibus-usitata pugnet, prout ex omnibus actis, quæ vocant, magicis in propatulo constituitur. Quapropter merito quis stupeat, quanta libertate, prudentia, sagacitate ac singulari mentis *avoxia* abusus infandos vir hic summe reverendus ipsa in temporum suorum depravatione in lucem protulerit, unde de posteritate meritis est quam qui maxime, & nec modo de Germania meritis, in qua dumtaxat tam impio modo has causas tractari idem SPERUS putavit, aut simulavit, sed de tota omnino Europa, quia, quod ad rem ipsam attinet, hæ causæ ubique æqualiter tractatæ sunt, nec aliter, natura rei id exigente, tractari valuerunt, ut systema illud artis magicæ salvaretur. Quibus de causis, postquam hunc libellum a nemine in rem posteritatis conversum vidi, adnissus sum toto hoc opere, ac præcipue hac Sectione illustrare, nec non eum ex seipso explicare. Quæ explanatione demum prælucente expedit eundem omnibus sapientiæ, maxime juris adflectis commendare, quod is non solum in his, de quibus scribebat causis, sed & omnibus criminalibus aliisque negotiis providentiam quamdam tractandique prudentiam animo instillat, quam ab aliis ejus generis libris vix desideres, quæ vero sola est virtus, quam in scientiis perpetuo respici omnibusque votis expeti oporteat.

jecta moreretur, aut denique omnia in scopulo, in pulvere, in aere, in objecto ipso feriendo media motum accelerantia removere, omnes motus elateres retundere deberet, hæc autem ipsa absque miraculo non constant, a ratione profecto abhorret. Anti-

dotum ei superstitioni Italici *ingermadura*, *Fattazione*, Germanis *festmucken*, in specie parat Comitibus RONCALLI PAROINO Dissertatio physica *de homine invulnerabili* inter ejusdem opuscula medica obvia, cujus tamen postrema pars iterum ex nostris corrigenda venit.

CAPUT II.

DE ADPLICATIONE DOCTRINÆ HACTENUS
TRADITÆ AD JURISPRUDENTIÆ LEGISLATORIÆ
ILLUSTRATIONEM.

XXXI.

Dum ita lento nifu ad ipsum omnis doctrinæ nostræ culmen contendimus, id nos remoratur, quod a plerisque ex me quæri sentio, quid jurisprudentiæ legislatoriæ nomine indigemus. Nec immerito. Poterat enim id aliis videri latius, angustius aliis patere, quam revera pateat. Ego autem, ne longum faciam, incultam illam, in qua steriles adhuc dominantur avenæ, sed insignem juris publici universalis partem intelligo, quæ præcipit, quid Legislator in legibus ferendis exequi, quid observare debeat. Et ne vana loqui videar, age recensebo tibi ad meam mentem summa ejus disciplinæ capita! Societas sine imperio non concipitur, imperium sine lege nullum. Ergo lex, quæ imperium & societatem animat, erit ejusdem objectum, & quidem solum. Quæcumque igitur ex primo legis humanæ hujusque diversæ conceptu, ac ipsa possibilitate erui possunt, ea legislatoris in quacumque regiminis forma directioni inservient. Et vero ipsa legislatoris notatio tam late, aut si vis, tam improprie accipienda erit, ut etiam omnes tam immediati quam mediati principis in monarchia ministri, qui ad propositionem illam, cui obligatio indenda est, condendam concurrunt, quo sensu semper & ubique Lex communis civitatis vox, communis reipublicæ sponso audiet, comprehendantur (n). Ex quo simul magnum illud principium de *spiritu legis*.

(n) Distinctionem inter *Legislatorem* & *gislatores* appellat. l. 2. & 3. C. de vet. jur. Nomothetam jam vidit HUBER. de J. Civ. L. enucl. cf. JOS. AVERANII *Interp. Jur. L. I.* III. sect. 1. c. 1. § ult. Justinianus *JClos Le-* c. 6. D. 12. 13. 14.

legislatorio, de propensione illa erga leges communi reddendo & fovendo intelligetur. Sunt enim leges magnus quidam reipublicæ thesaurus, a cive infimo & summo æquali veneratione habendus. Disquiretur porro de Spiritu legum, de sanctione legum, de iis, quæ sanctioni, quæ executioni impedimenta ponunt, de fictione legum, quales sunt leges divinæ positivæ præter Evangelium universales, Observantiæ & DD. opiniones, de valore præjudiciorum ac quomodo iis legislator ad leges persuadendas ac firmandas uti debeat, quæ opiniones extirpandæ quæ contra implantandæ sint, quæ propositiones in leges adsumi debeant aut possint, & quomodo dubia in legibus facillime vitari queant, *qui limites* sint legum & morum; postea præcipi deberet de legum quarundam cum moribus identificatione procuranda, de motivis legum adnotandis, de stylo ac quasi æsthetica legum, inde ad varias legum species descendendum, videlicet criminales, stricte civiles, politicas, commerciales, ubi monstrandum esset, quid singulis proprium, quæ eis virtutes ac vicia, in quò tamen postremo capite singuli Jcti pro suis singuli nationibus, earumque genio & hujus analogia laborabunt.

XXXII. Magnum heic aliquid atque arduum propono, non nisi historia Legislatorum, consecutionumque sive rectorum sive deerrantium ab iis ex naturæ humanæ penetralibus educturum exacta cognitione præsupposita inchoandum, neque nisi profunditate ingenii Wolfiani, ac Montesquievii acumine simul junctis absolvendum. Uti vero difficultas neminem ab opere absterre debet, ita optandum est, ut optima hodierni ævi ingenia ad illum sublimiorem jurisprudentiæ omnis finem omnibus viribus contendant, ex cujus neglectu tam copiosa perperissi tumus damna. Inde certe repeti debet, quod post Jctos veteres Romanos per tot secula parum aut nihil in Juris arte profecerimus, quod ab observationibus naturæ moralis deviaverimus, veterum effatis nonnisi superflua & peregrina adjungentes cum faraginis opinionum male confutarum, quod idearum de rebus moralibus exactarum loco persæpe plebeculæ ratiocinia, loco genuinæ rerum nexus indagacionis fictas possibilitates consecrati fuerimus, quod verosimilia aucupantes verosimiliora negleximus, quod alienas leges, quas bona fortuna aut casus obtulit, potius amplexi proprias conde-

re dedidimus, quod leges eas non intellectas diutissime executioni mandari, quam in rerum naturam inspiciendo leges commensuratas introducere maluerimus, quod ex illis ipsis de legibus ferendis institutis conventibus ridiculis sæpe ordinationes de rebus levissimis, vilissima jura profitentium ratiocinia pro actionum humanarum normis prodiere, aut nimis speciales constitutiones infinitis exceptionibus obnoxias, aut remissiones ad prudentum arbitria per circulum vitiosum juberi viderimus; ut adeo sæpe a nulla re magis, quam a legibus propriis destitueremur. Tum vero plurimum ad Jurisprudentiam legislatariam instruendam conduxerit, si Legislatores singuli, in suis ditionibus, *Jureconsultos Observatores*, jam olim ab ABBATE S. PETRÆ propositos (o), constituerent, homines veritatum moralium ac politicarum intelligendarum, novarumque inveniendarum capaces, qui genium nationis ab omni memoria studeant, veteres leges cum novis comparent, sicubi cum aliis aliarum nationum aut stirpium unius nationis concordent, haud perfunctorie notent, sicubi leges contradicant aut cum natura populi pugnare videantur, si veteres reducendæ, novæ abolendæ, nomothetam admoneant, sילו legum, ut is semper argumento dignus ac similis, numquam æquivocus decurrat, invigilent, motiva legum consignent, earumque compositioni & executioni immineant. Adpareret inde quam maxime, *reges*, quod THEMISTIUS Orat. ad Valentem ait, *quales exigit sapientiæ regula, non unius sibi credita gentis habere rationem debere, sed totius humani generis*.

XXXIII. Derivari deinde cum tempore ex iisdem fontibus poterit *scientia legum*, pars *ethicæ philosophicæ seu Universalis*, quæ doceat, quales leges variis in circumstantiis possibilibus, in quas casus aut sapientia mortales deducit, utilissimæ ac iis maxime proficue ad felicitatem maximam consequendam existant. Et hæc quidem, quæ hæcenus docui, viris eruditis non plane incognita sunt, sed adeo tenuibus initiis nixa, ut fere intra primam notionem consistant. Ea,

---

(o) *Memoire pour diminuer le nombre des procès, Par l'Abbé de St. Pierre, à Paris 1715. 8.*

quæ a variis viris doctis hucusque obtinuimus, huc redeunt. Primus post Veteres, qui nos heic deserunt, sublimi animo jurisprudentiam legistoriam tentavit, vir sui seculi magnus, Philippi II. R. Hisp. & Margarethæ austriacæ Belgii gubernatricis Consiliarius, JOACH. HOPPERUS, cujus characterem nobis sistit NICOL. BURGUNDUS in *Historia Belgica*, iniquens: „ Quædam de abroganda inquisitione, derogandisque legibus & confusione curiarum mandatis adjecit non tam „ volente Gubernatrice quam non prohibente „ in libris XII. de *Vera Jurisprudentia ad Regem* scriptis, atque post ejus mortem a filiis in lucem, editis quorum priores quatuor *Nomothesia sive de Juris & Legum condendarum scientia* subtilitate quidem sæpe inani sed non penitus contemnenda diligentia tractant. Prodierunt illi primum Antwerpæ ex offic. Plantin. 1590. sol. deinde seculo sequenti ab Herm. Conringio lata commendatione Brunsvigæ 1656. 4. instructi (p). Ipse CONRINGIUS dissertationem de *Nomothesia* conscripsit (q). HENRICUS ERN. KESTNERUS Henrici Cocceji discipulus *Conspectum Jurisprudentiæ Legislatoriæ* sistit Rintelii 1710. 4. CHR. THOMASIUS titulo inepto *Prudentiam Legislatoriam* jactavit, quod prudentia ex scientia gignatur atque Legislatori non sit peculiaris, cujus Lectiones jam an. 1702. habitæ a GOTTL. STOLLIO Frcf. & Lipsf. 1743. demum editæ sunt. Majora sunt adjumenta, quæ recentius seculum produxit. Eminent in his nobilissimus MONTESQUIEVII liber, quem tam multi legunt ac mirantur, quin intelligant, tam multi intelligere sibi videntur, sed perperam. Huic secundus, non ingenio, sed materia, Comes J. DE CATANEO verum spiritum legum ostendere conatus est

R. r 2

(p) Data occasione produco post plagia Ant. Delriti a Tartarotto notata aliud, quod in præfatione Conringii his verbis indicatur. *Hopperus isogen conscripsit in veram jurisprudentiam — — Posteriores libros totidem voluit esse elementa juris, sive de principiis iusti. Et vero hac sunt illa Elementa, qua in duos libellos ejusdem nominis non multo post contraxit M. Antonius Delrio non inleganter quidem, imprecè tamen*

disimulato Hopperi nomine.

(q) Immo de ea prælectiones habuit. Sic enim in epist. de an. 1660. 29. Sept. ad B. Boineburgium scribit: „ Publice ad „ calumum hac hyme dictabo librum de „ recta ferendarum & examinandarum legum ratione, quod argumentum est per „ utile, a nemine tamen pro merito tantum „. *Conmerc. epist. Leibnit. Tom. prod. P. I. p. 380.*

in libro Berolini hoc indice publicato: *La source, la force & le véritable esprit des Loix avec un essai sur l'origine naturelle des Gouvernemens politiques.* 1752. 8. Cui ipsi præluserat rex philosophus libello inscripto: *Dissertation sur les raisons d'établir ou d'abroger les Loix*, par l'auteur des *Memoires de Brandebourg*. Frsf. 1751. & sæpius recuso. Hinc anno 1754. JO. HEUMANNUS, vir, quò vel uno themis germanica gloriatur, edidit *Commentationem de fontibus & Oeconomia legum civilium* Altorfii. 4. Interveniunt pariter huic argumento, quæ habet WOLFIIUS (r) & Versuch über die Gesetzgebung von dem Verfasser der philosophischen Träume. Zürich 1760. 8. De *Structura legum* disputationem habuit memoratus KESTNERUS, ac summopere dolendum est promissum a Montesquievio librum *de la Composition des loix* (s) cum ipso extinctum esse. De motivis legum publicandis pulcram observationem legimus in Operibus ABBATIS S. PETRÆ (t). Legum peculiarium naturam indagarunt cit. HEUMANNUS im Geist der Gesetze der Deutschen Nürnberg. 1761. 8. FRID. HENR. STRUBB DE PIERMONT des *Loix Russiennes.* à Petersbourg sine anno 4. Ac ne utinam in his subsistere oporteret! Spem nobis tamen fecit Academia quædam Bernæ in Helvetia coalescens veritates ad jurisprudentiam legislatoriam & ipsam scientiam Legum attinentes pedetentim propalandi, quo fine ad singulas propositiones quotannis propositas præmio viginti aureorum illos allicit, qui in hoc stadio decurrere amant (u). Ego interim alio ex scopo ista non adduco, quam ut iurium peritos de novo disciplinæ suæ prospectu commoneam, immo etiam eidem, si fieri posset, adsuëfaciam, lectorque, quo in iis, quæ sequuntur, observationum Collectaneis oculos mentemque perpetuo convertat velim, intelligat.

(r) J. N. P. VIII. cap. 5. p. 742 — 774. *De theoria legum civilium naturali.*

(s) v. *Esprit des Loix* Liv. XII. ch. 7.

(t) v. *Ouvrages politiques de Mr. l'Abbé de St. Pierre* T. X. p. 210 — 220. Rai-

sons pour publier les motifs des Loix.

(u) v. *Briefte die neueste Literatur betr.* P. XIII. ep. 223. p. 120. P. XVI. ep. 261. p. 137.

OBSERVATIO I.

XXXIV. Ut in rem præsentem veniamus, patet nunc plane spiritus legis divinæ Exod. XXII. 18., ad quam legislatores, qui hæcenus provocarunt, omnes frustra provocarunt. Dedimus supra (L. I. §. CLXXVIII.) explicationem ejus historicam, demonstrationem, quod nulla alia explicatio dari possit, ad hunc rejicientes locum. Jussum erat, ut malefici occidantur. Si maleficos in sensu plebis aut scholæ commentitio sumas, non fuisset ullum medium eam legem inter Judæos exequendi, quum, ut supra diximus aliquoties, concursus diaboli ad operam humanam juridice demonstrari nequeat, neque vel pacti cum spiritu seductore initi vestigium vel argumentum adinvenire detur. Ergo vel processus magici, quales capitulo antecedente descripsimus, cudi debuissent, quos profecto divinum numen toleraturum non fuisset, vel, si pactum adhuc possibile dicas, Deus revelare debuisset id criminis ab Israelita commissum fuisse, quemadmodum adulterium se revelaturum promisit, si forte mulier, in ipso delicto non deprehensa, a marito suspicioso ejus incusaretur NUMER. V. 12. seqq., quæ tamen revelatio, in materia judiciorum nulla umquam excepto dicto casu reperitur. Quare manet fixum, in tota scriptura veteris testamenti *Maleficos*, seu *Magos* eos denotare homines æruscatores, non qui aliquid ope diaboli efficiant, sed qui systemati illi de duobus diis supra explicato dediti, per fictiones, fabulas, imposturas, ariolationes ad idololatriam manifeste sensuum ludibrio, immo per sacrificia scelestæ cultusque magicos infinitos, de quibus Libro I. passim egimus, a vero numine, legislatore abducerent, quorum pessimo exemplo gravissima omnino pœna prævertendum erat.

OBSERVATIO II.

XXXV. Si spiritum legum romanarum pernoscere aveas, remeandum tibi est ad prima reipublicæ tempora. Dum rudior adhuc philosophia Romanorum animos informabat, receptæ fuerunt e XII. tabulis leges

contra eum, qui *fruges excantasset*, i. e. in suas vel alias terras pellexerit, aut obligaverit, ne crescerent; quo fundamento postea FURIUS CRESINUS delatus, sed ad purgationem admissus supersticiosæ invidiæ tela retudit, cujus historiam a PLINIO majore eleganter consignatam heic repetere est operæ pretium. „ C. Furius Cresinus, verba sunt PLINII (x), *e servitute liberatus*, cum in parvo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex amplissimis vicinias, in invidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficiis, quamobrem a Sp. Albino curuli die dicta metuens damnationem, quum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam, atque ut ait Piso, bene curatam ac vestitam, ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderosos, boves saturos, postea dixit, veneficia mea Quirites hæc sunt, nec possum vobis ostendere aut in forum adducere lucubrationes, vigilias & sudores. Omnium sententiis absolutus itaque est. Alia item lex in duodecim illis tabulis exstabat, quæ capite puniebat eum, qui *malum carmen incantasset*, i. e. incantamentis alium defixerit. Et hæc mihi persuadent, ut etiam illud, quod ibidem occurrebat, de furto per lancem & licium concepto, de quo tam multa inter doctos lis, cum INNOC. CIRONIO (y) non aliud esse credam ac ritum ex superstitione magica deductum, quo res furto ablata inquiri debebat, quum & lancem (v. L. I. §. LI.) & licium (ibid. §. CLXXXVIII.) in eum finem adhibuerint. Tandem Lex æbutia circa A. U. C. DXX. lata (z) hujusmodi leges quiescere jussit. Nihilominus inter ipsos reipublicæ Senatores opiniones exinde fluentes remanserunt. Mentio harum neniarum est apud CICERONEM (a), ubi de C. Scribonio Curione: „ Memoria ita fuit nulla, ut aliquoties tria quum proposuisset, aut quantum adderet, aut tertium quæreretur. Qui in judicio pri-

(x) H. N. lib. XVIII. c. 6.

(y) Ad Decret. L. V. tit. 21. §. II. p. 494. edit. Vindob.

(z) v. V. CL. CAROL. DE MARTINI

Doctores mei *Ordo historiae Jur. Civ. C. IV.* §. XLIII. p. 102. ed. sec.

(a) In Bruto C. LX. al. n. 217.

„ vato vel maximo, quum ego pro Titinia Cottæ peroravissem, il-
 „ le contra me pro Sex. Nævio diceret, subito totam causam obli-
 „ tus est, idque veneficiis & cantionibus Titiniæ factum esse di-
 „ cebat „.

XXXVI. Secuta est A. U. C. DCLXXXIII. ea inter leges Cornelias (b) quæ de Sicariis & Veneficiis præcepit supra (L. I. §. XXXIV.) exposita. Romanis autem credulitas inter & superstitiones fluctuantibus ars magica semper vetita semperque retenta est, uti idem de arte mathematica, i. e. *astrologia* eleganter animadvertit TACITUS (c), quæ eodem termino in legibus nostris vetita dicitur (d). Provoco heic ad ea, quæ in priori libro recensita sunt. Quum tamen sæpe jactatos a Magis effectus numquam secutos, alia vero scelera ad eos consequendos commissa fuisse, speciatim a NERONE & PLINIO, qui *veneficas pollere artes non magicas* argute scribit (v. L. I. §. LIII. tandem Imp. ÆLIUS HADRIANUS jurisprudentiæ romanæ restaurator, viris sapientissimis adjutus, generale illud axioma pro legislationis omnis & judiciorum norma rescriptit: *In maleficiis voluntas spectatur non exitus* (e), ne attentata hominum impiissimorum, voluntate generis humani vere inimica præditorum, ac fanaticismum teterrimum undique propagantium immunia essent. Ab eo itaque præcipue tempore, repurgata Jurisprudentia legislatoria, Imperatores de effectu aliquo per artem magicam obtento loqui veriti sunt, sed solummodo de voluntate magorum scelestâ per media nefaria declarata, quæ ipsa tamen etiam media hominibus his pro fine erant, leges condiderunt, prout leges superiori libro productas perpendentibus palam fiet (§. XXXV. XXXVIII.). Sic L. APULBEJO sub divi Fratris haud difficile fuit se Magicorum maleficiorum ac necis Pontiani privigni sui in simulatum præstantissima illa oratione defendere,

(b) DE MARTINI l. c. p. 118.

(c) HIR. L. I. c. 22. *Mathematici genus hominum potentibus infidum sperantibus fallax, quod in civitate nostra & vetabitur semper & retinebitur.* Id. Annal. XII. 52. *De mathe-*

maticis Italia pellendis factum Scitum atrox & irritum. Sed & hi sub Magis latebant. v.

L. I. §. CLXXXXV.

(d) L. XV. §. XIII. *D. de injur.*

(e) L. XIV. *D. ad L. Corn. de Sicar.*

(*ibid.* §. LXXX.) quam insigni plane commentario instruxit SCIPIO GENTILIS. Ac licet postea quidam Imperatores ipsi in cultus magicos propenderent, exemplo Neronis (*ib.* §. LIII.) publicis tamen legibus semper homines ab his nequitiiis retracti sunt, ac superstitiones crassiores, uti res tunc ferebant, excisæ.

XXXVII. DIDIVS JULIANUS per magos pleraque fecit. (L. I. §. XXXIII.) CARACALLA licet ipse primum necyomantiam exercuerit, manesque patris sui & Commodi Imp. evocare tentaverit, teste Dione L. LXXXVI. postea tamen magos astrologosque ea de causa arcessitos, ut parum vera loquentes, omniaque ad assentationem vaticinantes deseruit, referente Herodiano L. IV. c. 12. adeo ut etiam eos damnaret, qui remedia seu amuleta quartanis tertianisque curandis collo annexa gestarent (*f*). ELAGABALUS Magos in amicorum suorum numero habuit (*cit.* §. XXXIII.). Nihilominus libri, ex quibus homines de pestilentibus his nequitiiis edocerentur, (*cf.* L. I. §. LXXXIX.) severissime prohibiti & exterminati sunt, id, quod ULPIANUS sub Alexandro Imp. officium esse judicis, ubi de familia erescunda agitur, docet, scribens: „Mala medicamenta & venena veniunt quidem in judicium, sed ju-
„ dex omnino interponere se in his non debet. Boni enim & inno-
„ centis viri officio eum fungi oportet. Tantumdem debet facere
„ & in libris improbatæ lectionis Magicis forte vel his similibus; hæc
„ enim omnia protinus corrumpenda sunt (*g*). Et quum Magia complexus olim omnium cognitionum stultarum, impiarum ac tetricarum, mox tamen simul vagus vulgi terminus, calumniis vagisque criminationibus perpetuo inservierit, hæc vero ex omni civitate procul relegandæ sint (*cf.* L. I. §. CLV.), idem Ulpianus repellendum eum militia censuit, qui rudes inter milites parentes suos, quibus educationis beneficium debet, maleficiorum magicorum nomine traducat. Indignus, inquit, militia judicandus est, qui patrem & matrem, a quibus
se.

(*f*) SPARTIAN. in *ej.* vit. C. V.

(*g*) L. IV. §. I. D. famil. excise. Et JULIUS PAULLUS *comvus sent. rec.* L. V. tit. 23. ad L. Cornel. de sic. & Venef. §. XVIII

Libros magica artis apud se neminem habere licet; & si peres quoscumque reperti sint, bonis ademtis amulstisque publice in insulam deportantur; humiliores capite puniuntur.

se educatum dixerit, maleficos appellaverit (h). Cur si *se educatum dixerit*? Quia tunc calumnia eo manifestior, quod ipse ostendat parentes suæ vitæ numquam insidiosos fuisse, prout parentes Magi facere consueverunt, docente id nos præter alios JUSTINIANO, dum inter causas exheredandorum parentum etiam hanc refert: *Si venenis aut goetiis* (Φαρμακείαις ἢ γοητείαις) *aut alio modo parentes filiorum vitæ insidiat* (τῇ τῶν παιδῶν ζωῇ ἐπιβουλευσαντες) *probabuntur* (i).

OBSERVATIO III.

XXXVIII. Sub primis Imperatoribus Christianis generatim illud animadvertitur, quod veteres cultus magicos eatenus toleraverint, quatenus nulla inde major Reipublicæ noxia timenda videbatur, crassas illas atque bono communi adversas superstitiones ubique rigorose excidere conati sint, leviores vero illas nemini nocivas religioni ejusque ministris emendandas reliquerint, judicia secularia neutiquam his causis onerando. Ita CONSTANTINUS M. eos puniri vult, qui *contra hominum salutem aut existimationem aut pudicitiam* (v. L. I. §. XXIV. &c.) *moliantur*, non vero qui remedia humano corpori, v. g. amuleta, aut aliqua suffragia pro frugibus conservandis *innocenter*, id est, cum nullo damno externo adhibita jactitent (v. L. I. §. CII.), atque adplicent. (k). Idem de sequentibus dicendum esse leges eorum alibi late productas (L. I. CIII — CVI. CXIII.) meditati patebit. Illud interim iterum observare velim nullo non tempore libros magiam professos diligenter inquisitos fuisse, atque corruptos ubique. Ea occasio fuit legis 12. C. Theod. de malef. ab HONORIO conditæ a Zosimo calumniose tamen enarrata v. L. I. §. CXIII. Roma scilicet An. 408. ab ALARICO R. Goth. obsessa, scribit is, Pompejanum præfectum Urbis incidisse tum in quosdam Romam e

Ss

(h) L. I. §. 3. D. de Obseq. parent. & patr. præst.

(i) Novell. CXV. c. 4. §. 1.

(k) Brunneinan ad h. 1. & P. Воксннх ad Decret. t. de fortilegiis, non obstante inter-

pretatione Leonis Imp. putant Constantinum per media innocentia & suffragia intellexisse sacras benedictiones & lustrationes agrorum, quæ cum Litanis publice decantatis fiebant.

Tuscia venientes, cum his egisse de urbe liberanda ex hâruspicum & mathematicorum libris, qui se jam Narniam præsentî periculo ritibus suis liberasse mentiebantur, perque nuncupata numini vota cultumque patrium tonitruis & fulgetris immânibus elicitis barbaros imminentes abegisse. Quo vero id cautius fieri posset, cum INNOCENTIO urbis R. Episcopo ea de re egisse, Innocentium salute urbis religioni propriæ anteposita clam permisisse *consuetâ sacrificia* peragi. Tuetur Innocentium GOTHOFREDUS, simulque ostendit, Innocentium sese misisse a Romanis ad HONORIUM Legationi iunxisse, persuasisseque Cæsari, ut eam legem perferret, qua mathematici (cf. L. II. §. XXXVI.) urbe expelli, libri comburi iubentur. Huc porro pertinet similis inquisitio, quam Antiochiæ, ut videtur, factam memorat S. CHRYSOSTOMUS. *„Mota est, ait, tyrannorum suspicio in civitate nostra, dum adhuc adolescens essem; militibusque omnibus circum civitatem foris positis forte libellos quærebant goeticos & magicos (βιβλία γοητικά καὶ μαγικά). Et qui scripserat librum, incompactum projecit in flumen, captusque est, & cum ab illo requireretur, dare non potuit, sed per urbem vinctus ducebatur, audis vero indicîis & probationibus pœnas dedit. (1). „Denique, ut finiam, JUSTINIANUS a CONSTANTINI M. ceterorumque suorum prædecessorum vestigiis non recessit, dum leges plerasque suo Codici inferi iussit, eoque ipso comprobavit; insuper VENEFICIA AUT SEDITIONES (ἡ μαγγανεία τε καὶ ἀγρογλία) inter causas repudiorum conjugii uni ab altero mittendorum (m), ac vicissim inter rationes exheredationis librorum parentumve legitimas retulit, si quis cum maleficis ut maleficus versetur (μὲντα Φαρμακῶν ὡς Φαρμακός) (n). Postea demum LEONTI Sopho ad Seculi IX. finem, qui religiosior videri volebat, pars posterior legis Constantinianæ adprobare incantationes visâ est, quare omnes omnino incantationes (cf. L. I. §. CLXXXV.) sive restituenda conservandæve valetudinis, sive avertenda a rebus frugiferis calamitatis causa fecerint, apostatarum pœna, supremo supplicio, adfici*

(1) HOMIL. XXXVIII in Act. Apost. 2.
5. Opp. T. IX.

(m) Novell. XXII. c. 15.

(n) Novell. CXV. c. 3. 4.

vult Novella LXV. Sed ea, præterquam quod Constantini mentem non attingat, cum ceteris ejusdem Leonis Novellis nec sua quidem ætate umquam obtinuit (o).

OBSERVATIO IV.

XXXIX. Quemadmodum apud Græcos & Romanos ingens impostorum turba idololatriæ fraudes variis sub nominibus sustentaverat (v. L. I. §. LI. CLXXXV.), ita idem de germanicis nationibus tenendum esse nemini dubium, ac speciatim de Francis *innumeras maleficorum artes ex ritu gentilium* superesse conqueritur Ludovicus pius (L. I. §. CXXII.). In has se armarunt nomothetæ germani, sed ita tamen, ut more apud has nationes recepto a pœnis capitalibus semper abstinerent, atque iterum nonnisi publice noxia persequerentur, testibus eorum legibus libro primo conductis. *LEX SALICA* Ethnicis adhuc Francis scripta, ac dein a CAROLO M. confirmata calumnias vulgares extirpat, dum illum, qui alterum tamquam magum aut sagis ministrantem traducit, pecunia, pœna pro illis temporibus satis gravi, coercet, ni dicta sua confirmare, seu eorum convincere queat, quam legem reipublicæ quamoptime consuluisse inde clarescit, quod ita plerique ab accusatione inepta absterrebantur. (v. L. I. §. CXIV.). *WISIGOTHORUM* leges recensent æque vulgi fabulas, & eos tamen, qui talia se facere posse jactant, & prætextu invocationis dæmonum homines dementant, aut sacrificant dæmonibus, flagellari præcipiunt (v. *ibid.*) *THEODORICUS VERONENSIS* Ostrothorum Romanorumque rex, in Italia legem de ariolis pagano ritu sacrificantibus tulit, ac forte ob frequentiam talium hominum eos capite punit, maleficos honestiores exilio, humiliores supremo supplicio mactat (*ibid.*), cujus tamen constitutionem de ariolis ad eum casum, quo de salute principis interrogati responsa dederant, restrinxerunt capitularia (v. L. I. §. CXXII. fin.), quia aliis illa mo-

Ss 2

(o) v. Cujac. *Obsev.* L. XVII. c. 32.

dis *paganias*, id est, consuetudines religionum paganicarum publice haud noxias exscindere intenderant. GREGORIUS M. Episcopo Sardiniae consulto, ut hoc hominum genus verberibus excipiat (L. I. §. CXVI) quod ipsum canon: *Episcopi* (L. I. §. CVL) & leges Wili Gothorum volunt. Quia vero canones ecclesiastici credulitatem in artem magicam prohibuerunt, reges catholici germanicarum nationum pariter officii sui esse duxerant populis suis expresse declarare, ne aliquis in eam poneret fiduciam, id quod primus fecisse legitur Rex Longob. ROTHARIS (L. I. §. CXVII) In Ecclesia vero Hispanica CONCILIUM TOLETANUM eos Clericos, qui consulere *profittentes artem magicam* in animum inducunt, pariter, ac in orientali seu graeca Ecclesia TRULLANUM illos, *qui nubes fugare dicuntur*, poenitentiae perpetuae subiecit (*ibid.*). Decimus a Rothario Longobardorum rex LIUTPRANDUS sancit ecclesiastica, quae sola praedecessores sui haecenus urserant, poena civili pecuniaria firmavit (L. I. §. CXX.) anno post Ch. N. DCCXII. KARLMANNUS dux & Princeps Francorum in Austrasia, quamprimum solium conscendit, eo curam suam intendit, ut omnes cujuscumque nominis gentilitatis reliquiae e fideli populo ejicerentur, Episcopo cujusque parociae eam in rem excitato adjuncto ei *gravione* seu ecclesiae Advocato (*Kirchenger*), cui consequenter SYNODUS LIPTINÆ in pago *Cameracensi* anno mox sequenti DCGXLIII. habita *indiculum paganiarum* tollendarum promulgari fecit, ubi omnes earum fabulae & imposturae memorantur, quae postea de Magis Sagisve narrari coeptae sunt, cujusque particulam, ut quasi ex ungue leonem cognosceremus, attulimus (L. I. §. CXVII), insuper vero jussu principali *paganias* fovere pergentes quindecim solidis multavit (L. I. §. CXX.).

XL. CAROLUS demum MAGNUS renovator Imperii occidentalis ut in ceteris numquam satis laudata posteris exempla reliquit, ita pulcerrimas in rem nostram sanctiones edidit, quibus cultum angelorum legitimum adjuvit, credulitatem artis magicae extirpavit, phylacteria & ligaturas, tamquam signa, quod quis huic arti studeat, prohibuit, hominesque superstitionibus magicis deditos, quod a plebe fieri solebat, occidi vetuit, ut iidem Sacerdotum orationibus & poenitentiae supereffent, de quibus omnibus (L. I. §. CXXI. CXXII.)

actum. Occurrit vero alia etiam via his perniciosis erroribus, dum alibi (p) statuit: *Pseulographæ & dubiæ narrationes, vel quæ omnino contra fidem catholicam sunt, ut epistola pessima & falsissima, quam dicunt in Hierusalem de cælo decidisse, neque credantur, neque legantur, sed comburantur, ne scilicet in errorem per talia atque similia scripta populus mittetur.* Quapropter V. Cl. J. GOTTL. HEINECCIUS exclamat; „Sunt „profecto constitutiones Carolinæ admiratione dignissimæ, quin „ita comparatæ, ut insequentium temporum Legislatores in ruborem quodammodo dare possint. Quum enim alii Legumlatores „eos, qui tam nefanda dæmonum ope perpetrent, feralibus flammis absumi jubeant, CAROLUS istos capitis damnari jubet, qui ea „fieri posse, quæ pagani olim jactarint, puta striges, seu mulieres volatiles reperiri, eas homines comedere, lunam cælo devocare, cordaque ex humanis corporibus eximere posse crediderint, „ac proinde homines, quos vulgus eo nomine infamet, flammis „tradere non dubitant (q). „Est tamen quod monendus fuisset vir doctissimus. Præterquam enim, quod CAROLI hæc non absque decessorū suorum vestigiis statuētis mentem haud ubique rite perceperit, in eo vehementer fallitur, quod subjiciat ex his firmari, quam alibi (r) proposuit, sententiam, post legem videlicet Salicam in coercendis fortilegiis vel cullei vel vivicomburii supplicium fuisse surrogatum, rejecta mitiori illa pœna, quam ex canonibus CAROLUS M. & LUDOVICUS PIUS repetiverunt, aut etiam in corporis afflictionibus pecuniæve condemnatione consistere jusserunt. Quippe dūo, quæ adfert exempla, nihil probant. Primum, quod nos ipsi suppeditamus (L. I. §. CXV.) ut & alterum de Gerberga sanctimoniali a scriptoribus gestorum filiorum Ludovici pii relatum illud dumtaxat evincunt, quod vulgus odio & adfectibus animi irregularibus

Ss 3

(p) Lib. I. Capitular. c. 78. Intelligitur vero in specie heic epistola, quam Aldebertus hæreticus publicabat, in Concilio Romano cum aliis damnata, de quo egimus Lib. I. Cap. IV. §. 21.

(q) Elem. Jur. Germ. L. II. tit. 26. §. 274. not.

(r) ibid. l. c. §. 265.

percutim homines Magorum nomine notatos etiam igne vel aqua suffocare apud Francos, sicut alias apud nationes, ab omni tempore solemne habuerit (exempla pete e L. I. §. CXXIX.), hacque ipsa vulgi propensione potentiores quidam sæpe abusi sint ad inimicos suos persequendos. In primo exemplo idem legentilibro superiori, id quod dixi, clarum fiet. At quis dubitet in secundo idem accidisse, quum legerit **LOTHARIUM** filium Ludovici pii rebellem, Cabillonio urbe capta, **GERBERGAM** hac ipsa in obsidione iudicio populari ad ejusdem popelli auram captandam Magiæ prætextu idcirco aqua interemisse, ut odio suo in **BERNHARDUM** Septimanæ ducem, Gerbergæ fratrem satisfaceret (s)? Equis vero non videat hoc ipsum odium popolare internecinum **CAROLUM M.** extinctum ivisse? Aut quis facta turbulenta, consuetudines irrationales sapientissimis Principum constitutionibus derogare, aut contrarium quid invehere potuisse somniat? Nec itaque glossema Codicis Legis Salicæ Guelpherbytani officiet, ubi notante **ECCARDO** legitur: *sol. CC. culpabilis judicetur aut certe igni tradatur.*

OBSERVATIO V.

XLI. Pedetentim bonarum artium jactura & ignorantia succedens omnia corrumpit. Jecit fundamenta ineptiarum seculum inclinans nonum cum decimo, in quibus, quæ credulitatum superstitionarum dispersa late sunt semina, in tot sequentia se diffuderunt secula, radices egerunt altissimas, fructusque tulerunt acerbissimos, licet se quidam iterum Legislatores iisdem objicerent, nominatim **COLOMANUS** Rex Ungariæ (v. L. I. §. CXXXI.) atque Islandi ibid. (§. CXXXIII.). Pontifices has opiniones variis reprimere rescriptis satagebant supra ob oculos positis, ex disciplina veteri desumptis. Ex quo tamen Jus Romanorum politissimum in barbarie seculorum lacertos movere coepit, confirmari hæc penitus videbantur. Habuerat quippe illa romanorum jurisprudentia infelicem hanc sortem, ut cum multis bonis ma-

---

(*) V. **ILL. BUNAVIUS** *Hist. Imp.* T. III. p. 159.

la plurima inveheret; consecutione naturali, quod ex mores antiquissimos, hisque aptatas, & quod caput rei est, lingua peregrina & ignora expressas leges oculis subjiceret. Quum itaque inibi de Magis arteque magica sermo sæpius occurreret rerum antiquarum imperitis, interpretatio legum a studiosis earum tamen acerbè exigeretur, suas quisque opiniones in Vado constituebat. Atque quum in Legibus romanis nihil de sagis, nihil de seminarum deliriis Apulejo ceterisque auctoribus persæpe memoratis, utpote a jurium conditoribus exploratis, neglectisque constitui viderent, mulierculæ tamen frequentissimam ipsis materiam præberent titulos juris romani suo modo adplicandi, gratulabantur sibi prolixè, incidisse se in capitulum Hincmari Rhemensis a Gratiano relatum, unde alterum illum Concilii Ancyranum canonem detorquere, atque sic demum juris romani supplere possent defectum (t). Quia tamen porro omnia ea, quæ mulierculis adfingebant, explicare nequibant, haud meliorem viam se inituros sperabant, quam si pactum illud, quod fex mortalium perpetuo in ore versabat, quo sibi homines cuncta a spiritu infelici stipularentur, adfiscerent, idque omnibus modis exornandum fumerent. Adlubuit tum hoc genus hominum, ferente hæreticorum inquisitionis occasione, in classem hæreticorum compingere. Obstabant quidem initio bullæ Pontificum ALEXANDRI IV. & JOHANNIS XXII. quibus magi, fortilegi, divinatores expresse ab hæreticis distinguebantur, suisque iudiciis ordinariis committi jubebantur, nisi manifeste hæretici censerentur (L. I. §. CXXI.), quo ipso superstitiones magicæ alius esse generis denotabatur, nullumque cum hæresi habere consortium, ut ita talia exercentes, quibus verbis Alexander utitur, impietatis nota damnarentur. Obstabant hæc, inquam, graviter. At post medium abinde seculum ferventibus scholarum clamoribus hæreseos secta & secta strigum jam idem erat (ibid. §. CXXII. CXLIV.) ac porro illæ deplorandæ strages a credulitate artis magicæ indies exaltata editæ sunt, quas in historia data contemplati sumus, quas tamen paucis

(t) Videbis DELRIUM, qui medium illud quintum in eo insinit, ut evincat Canonem istum loqui de aliis longe mulier-

bus, quam quidem de iis, quæ hodie fæge nominentur.

ante seculis tam Ecclesiastici quam profani legislatores ipsa hac credulitate inhibita tam sapienter præcaverunt. His vero initis processus ille enormis adolevit a nobis Cap. I. libri hujus depictus. Quid demum igitur CAROLUS Imperator hujus nominis V. in medio hominum præjudiciis magicis obrutorum faceret? Tentaverat is in Germania juris criminalis reformationem, quod ab hoc præcipue jure probe constituto civitatis salus dependeat; sed uti in ceteris haud satis feliciter rem adgressus est, ita in sanctione de Magia multo infelicius versari debuit. Vidit profecto legem CONSTANTINI ad jurisprudentiam legislatariam se quamoptime habere, sed quid mirum, si hæc consuetis seculi ratiunculis deturpata adpareat, quid mirandum, quod lex Caroli mox penitus suppressa fuerit? (v. L. I. §. CLII. CLIII.)

OBSERVATIO VI.

Atque sic quidem post Carolum V. Imperatorem nullus jam remedio locus, leges omnes ad cerebrinas opiniones inflexæ, legislatoribus prisca falsæ ideæ adfectæ, novis novæ leges ex insipidis interpretum arbitramentis suppositæ. Nec vero difficile est rei totius progressum divinando adsequi. Postquam enim hi processus excoqui incœpissent, atque homines Magorum nomine ad augendum hæreticorum numerum pertracti fuissent (v. L. I. §. CXXXVII. seq. CXLII. seq.), non jam attendebatur ALEXANDRI IV. decreto, multoque minus JOANNIS XXII. Bullæ, quippè quæ suppressa nec umquam in corpore juris apparuit (v. ib. §. CXLI.). Quamvis ergo Alexander P. probe cavisset, ut, ne *fidei negotium per occupationes alias impediatur, pestis inquisitores hæreticæ, de divinationibus aut sortilegiis se non intromittant*, nisi hæc hæresin saperent manifeste, puta, si v. g. sortilegus hæreticis adsociatus ad sortilegium Sacramentis abutatur &c. ut adeo ex ejusmodi facto manifeste conjici queat hæresi nociva mentem animumque ejus occupari, attamen doctores nostri sua illa de pactis doctrina quævis vel paullulum superstitiosa aut ad pactum expressum aut ad implicitum referente effecerunt, ut hæc distinctio passim exploderetur, immo contra propugnaretur: sortilegia etiam simplicia & non qualificata ut plurimum hæresis suspicionem, tacitam-

tamque dæmonis invocationem continere, implicasse vero Alexandrum P. in edicto affirmare aliquid esse superstitiosum absque pacto saltem implicito. Unde quæ quibus positæ sint consequentia, nemo est, qui non palpet. Quum itaque & eum, qui cum dæmone præfente stipuletur, & eum, qui tali assentiatur, vel saltem ipsis assentiri videatur, necesse esse docuerint, SS. Trinitatem abnegare, atque baptismo illudere, homines Magorum nomine comprehensos ad unum omnes non solum hæreticos, sed & apostatas baptismique profanatores post Bartolum (v. L. I. §. CXLIV.) declararunt, ideoque poenis subjecerunt, quibus jus civile, si quidem hoc modo torqueri velit, facile suffragetur, quippe hæreticis *pœnitentibus delicti veniam* (u), apostatis vero *perditis, hoc est, sanctum baptismum profanantibus nullo remedio pœnitentia subveniri* (x) concedens. Unde porro sortilegiorum suo modo inquirendorum morem negotio fidei tam parum obesse pronunciabant, ut contra potius hæresin se absque istis detegere posse desperarent. Nec ergo mirandum quod Floerkius (y) notat, eam, de qua dicebam, distinctionem quoad pœnam infligendam ad LANCELLOTI tempora usque observatam non fuisse, qui An. 1563. Institutiones Juris Canonici secundum veteres canones compilavit, ubi in genere, nullo discrimine posito, an sortilegia hæresin sapiant, vel non, ad mentem Ecclesiæ veteris tradit (z) *superstitiosos artifices nisi per pœnitentiam resipiscant, perpetuo anathemate feriendos, & si clerici sint, degradandos esse*. Nec enim postea observatam invenio; ac licet multa deinde ab aliquibus de ea differentia disputata videam, Magiæ tamen postulatis eam profuisse non lego.

XLIII. Agnovit hunc inquirendi furorem ipsa tandem Curia romana, atque necessarium esse perspicuens huic tam gravi malo mederi ad usum Inquisitorum Italiæ edidit *instructionem pro construendis processibus in causis strigum, sortilegorum & maleficorum*, cujus jam (L. I. §. CLVIII.) mentionem fecimus, quæ ita incipit: „Experientia rerum magistra aperte docet, gravissimos quotidie committi er-

T t

(u) L. 4. §. 6. C. de hæretic.

(x) L. 3. C. de Apost.

(y) de Crim. Conj. Spir. c. 9. p. 305.

(z) L. IV. Tit. V. §. 2.

rores a diversis Ordinariis, Vicariis & Inquisitoribus in formandis processibus contra strigas sive lamias & maleficas, in notabile præjudicium tam justitiæ quam hujusmodi mulierum inquisitionum, ut sacrosanctæ romanæ ac universalis inquisitionis adversus hæreticam pravitatem generali congregatione longo tempore observatum sit, VIX UMQUAM repertum fuisse aliquem processum similem recte ac juridice formatum, plerumque necesse fuisse quamplures judices reprehendere & multoties etiam punire ob indebitas vexationes, inquisitiones, carcerationes, nec non diversos malos & impertinentes modos habitos in formandis processibus, reis interrogandis, excessivis torturis inferendis &c. Subjungit varia monita salubria pro eo tempore prudentissima, ac inter alia: — Et ad hoc maxime advertere debent judices, quia multi in hoc decipiuntur falso putantes, quod hujusmodi fortilegia fieri non possunt sine apostasia formali, & hinc oriuntur maxima præjudicia mulieribus inquisitis. Judices enim minus periti vel alias nimis faciles ex lectione aliquando librorum de fortilegiis & strigibus tractantium hoc falso præsupposito decepti nullam viam relinquunt intactam etiam indebitam pro extorquenda confessione mulierum. — Et ut facilius se judices possint abstinere a quacumque suggestionem, quando mulieres incipiunt fateri talem apostasiam, forsan melius esset, ut tunc judices obliviscerentur eorum, quæ Doctores in ista materia dicunt, quia sæpe visum est, quod judices in ordine ad ea, quæ perlegerunt apud Doctores, multa præjudicia faciunt his mulieribus. (a). Ac utinam obliti fuissent, nec vota hæc cuncta vana perstitissent! Antequam ab hac observatione discedam, non mihi tempero, quin circa rationem poenæ Magis dictatæ aliquid adhuc enotem, quod nostris recitasse lectoribus refutasse est. Quamvis scilicet nostri auctores Magos Magasque igni unanimi voce addi-

(a) Exstat hæc instructio, post CARENÆ Tr. de Officio Inquisitionis eum ejusdem Carenæ notis. Item apud JAC. PIGNATELLUM Consultat. Canon. Noviss. T. I. conf. 123. p. 505. & iterum T. II. conf.

203. p. 537. sed, ut TARTAROTTUS Congr. nott. p. 157. advertit, variis locis est alterata. Ac rursus in editione Cautious Criminalis L. I. §. 158. citata.

cant, non tamen ipsi hactenus primam suæ sententiæ rationem repererunt, quod, prout iidem dicunt, non Magus sed dæmon effectuum artis magicæ perniciosorum causa & auctor fit, adeoque magus ipse nihil ad societatis civilis detrimentum conferat. Ad quam difficultatem removendam antiquiores tradiderunt, apimum solum nocendi, delectationem ex malo illato ortam, & persuasionem se id causasse Magum huic pœnæ subicere. Quum tamen cogitationis seu animi dumtaxat volentis nulla pœna sit, delectatio etiam ac persuasio ejusdem naturæ existant, immo falsæ & imaginariæ esse ipsis posse videretur, FLOERKIIUS aliud fundamentum substituit, mandatum nempe expressum vel tacitum dæmoni datum, cui ratificatio commissi a diabolo facinoris accedat in delectatione sive complacentia ejus facti consistens. Verum excipit iterum CL. TARTAROTTUS, mandatum hoc nullum esse, quod sponte currenti calcar addat, neque ullo modo in effectum influat, quia etiam sine hoc impulsu sive mandato effectus, sumto, quod Deus id dæmonio ab hominibus cogi nescio indulisset, secutus fuisset, quapropter delictum Magi rursus in delectationem aut complacentiam recidat ab ipso Floerkio rejectam. Unde novas dæmonographis suppetias laturus ita præcipit, fundamentum hujus pœnæ constituendum esse in stimulo seu motivo, quod Magus Deo faciat ad permittendum illud malum, quale non modo ad aliorum hominum, sed & ipsius Magi ob injusta ab eo concepta desideria punitionem, atque ut adhærens dæmoni eo magis obceceatur, a supremo numine admittatur. Quamobrem Mago, qui novum iræ momentum in Deo produxerit, malum esse imputandum (b).

OBSERVATIO VII.

XLIV. Omnibus his ita excussis nihil remanet, quam ut secundum notionem directricem definitionis magno molimine supra (L. I. §. CCXVI.) exstructæ dijudicemus, quid in judiciis criminalibus

Tt 2

(b) V. FLOERK. l. c. c. 4. §. 3. not. penult. TARTAR. *Congress. nott.* L. II. c. 12.

pro norma præ oculis habere conveniat. Quum igitur crimen magiæ sit *accessus mentis ad satanam cum fiducia aliquid ab eo obtinendi*, iste vero accessus vel dolosus, vel culpofus dumtaxat esse queat, sequitur, ut illud crimen duplicem visionem habeat, prout scilicet is accessus fiduciam vel magis vel minus quoad forum externum imputabilem progenerat. Quare ut ordine procedamus, ita distinguendum reor. I. Accessus dolofus profecto idololatriam, blasphemiam, apostasiam constituere potest; sed advertendum: talem accessum vix inter homines probari posse (c) id, quod jam tum ferventibus contra magos inquisitionibus non pauci scholasticorum docuisse videntur, ex quibus unum heic adducam. „ *Quando contra magos*, inquit is, *proceditur ex aliquibus tantum operibus magiæ*, & familiares cum dæmone, ipsique postea examinati fatentur se interius dæmonem adorasse utque verum Deum habuisse eo tamen animo dumtaxat, ut commodum aliquod ab illo perciperent, difficillimum est definire, an vere in hæresim inciderint, fidemque amiserint, ita ut abjurent in forma, & pœnis reliquis hæreticorum subjiciantur. Scilicet hominem inter nos educatum & instructum, quique simul fateatur, se per suam habere dæmonem esse damnatum a Deo ad inferna, credere ipsum verum esse Deum; maxime quia non cogitur ad id credendum tam ex motivis intrinsecis, quæ id reddant credibile, quam ex motivo extrinseco utilitatis, quam tantum intendit. (d) „ Quapropter legislator humanus non habet jus talem actum præsumendi, seu in eam partem interpretandi gravissimoque errandi, ac ita injustitiam summam committendi periculo se exponeret, si eum accessum ex præsumto fortassis pacto diabolico colligere vellet. Hinc non poterit, nisi forte ex scriptura hoc sine exarata & apud maleficum reperta abnegationem Dei oblationemque sui diabolo factam imputare, quod probationes luce meridiana clariores requirantur; quale etiam sceleratum factum blasphemiam produceret, pœnasque huic proprias, numquam tamen perfectam ad dæmonem, ut vocant, apo-

(c) Confer. quæ hoc Libro II. §. 54. 55. docta sunt, & Lib. I. cap. 5.

(d) MOURA de Enfalms sect. 2. c. 1. n. 36.

statiam meo iudicio concludi fineret, quam de homine semel per baptismi januam in ecclesiam Christi ingresso nullo modo externe concipere valemus, unde neque talis apostasia umquam in tota antiquitate quoad poenam criminalem infligendam præsumta fuisse legitur. Quare si forte Novellam Imp. Leonis libro hoc secundo §. XXXVIII. adductam objicias, quæ tamen vel ideo numquam usu recepta aut adprobata dici potest, respondemus ut omnes fere ejus leges ita & hanc magis philosophiam quamdam scholæ quam fori sapere, crimenque fori interni cum crimine fori externi commiscere. Nec ideo usu recepta est, quod eam dæmonographi passim adlegent. cf. Obs. III. §. XXXVIII.

XLV. II. Accessus culposus est recursus ad dæmonem, de quo Cardinalis CAJETANUS ait, *recursum ad dæmonem non sapere hæresin manifeste, quatenus potest ab invocante denudari ab idololatria & hæresi. (e)*. Nimis tamen modeste idem Cardinalis subjecit: „ Hæc autem accipe dicta theologice, quoniam non me impedit, an juris intentio sit, „ quod contra sortilegos cum injuria Sacramentorum inquisitores procedant. Gaudeat unaquæque scientia suis terminis „. Juris enim intentio numquam poterat alia esse, quam ut tales, raro autem tales sunt magi ita dicti, simul ut sacrilegos puniret. Porro tamen plebs, sicut semper ex ideis obscuris inferre solet, adjecit III. Oblatam & a diabolo acceptatam conventionem, quæ itaque etiam aliunde prout eleganter Jo. SAM. FR. BOEHMERUS loquitur (f), *quam ex confessione maleficorum cognosci nequit, cui nihil prorsus suffragatur, sive rationem scientiæ, quæ semper deest, species, sive verosimilitudinem, quæ confessioni ut effectum producat, cohærere debet; quæ nos cuncta late in superioribus demonstravimus. Corruunt inde, quæ supposito hoc pacto more suo adstruxit DELRIUS (g). Quod si, ait, ex animo fidem abjiciant, Magi sunt etiam apostatæ (nos declaramus v. §. præc.), si vero non totam fidem abjiciant, dumtaxat credentes hunc diabolo cultum deberi vel diabolum ea posse, quæ fides Catholica negat posse, sunt hæretici. (Nos quærimus, an hi homines pos-*

Tt 3

(e) In COMMENT. ad Thoma summam 22.
qu. 95.

(f) ad CARPZOV. P. I. q. 49. Obs. I.
(g) D. M. L. II. q. 4.

sint haberi hæretici, qui hunc cultum diabolo credunt deberi, quia ita fuerunt seducti, aut instructi, ut hoc & illud se obtinere sperare queant, an hæretici sint, qui variam potentiam diabolo tribuunt, postquam dæmonis potestatem nec ullus dæmonographorum diffinire potest, immo postquam illi ipsi de eadem tam absfona tradunt? *Si hæc omnia fide faciant, nec Apostatæ, nec hæretici sunt, peccant tamen mortaliter, & gravissime, quia sponte faciunt actum idololatriæ.* In hoc ipso autem nos accessum culpofum ponimus, atque insuper, si cum scandalo publico fiat, corporaliter puniri debere censemus.

XLVI. Quæri posset, quod si quis sanæ alias mentis homo prædictæ vulgi doctrinæ fidens sibi imaginaretur se esse Magum, conventum diabolicorum desiderio teneretur, & se disponderet ad hos conventus, an puniri debeat? Movebant eam olim quæstionem Triumviri PEIRESKIUS, MALEBRANCHIUS, BAYLIUS, neque dubitabant affirmando respondere (h). Sed iidem commiscentes regulas imputationis in foro interiori cum normis fori externi non perpendebant cogitationis poenam neminem pati, neque Magistratum in id constitutum esse, ut interna cujusvis hominis desideria, internas volitiones rectificet, emendationem vero cordis non nisi a Deo impetrandam esse. Quo fundamento tum temporis alii negabant eos saltim Magos, Magasve, qui quæve licet foedus cum diabolo inivissent, nemini tamen nocuissent, ignis poena plecti debere, quam sententiam præter plures FLOERKIO citatos (i) deinde HARPRECHTUS (k) & GERH. TITIUS (l) cum ERIC. MAURITIO (m) & FACULTATE JURIDICA TUBINGENSI propugnabant. At istud placitum nemini tum persuaserant, quod plerique cum CHRISTOPHORO BESOLDO (n) replicarent, *Magos haudquaquam in cogitatione peccare dumtaxat, sed hunc eos per actum externum coram præsentè diabolo declarare.* Quare & constitutio criminalis Electoris Saxoniae idem

(h) V. BAYLE *réponse aux questions d'un Provincial* T. I. cap. 35.

(i) l. c. p. 310.

(k) *Ad Institut. de publ. jud.* §. 5. n. 356.

(l) *Probe des Geisfl. Rächtes* L. III. c. 5. §. 62. *Juris privat.* L. IX. c. 15.

(m) *Consil. Chilon. Part. II. Cons. XI. p. 311.*

(n) *Conf. Tubingens. Part. IV. Cons. 184.*

rejecit, eumque in sensum etiam criminalem carolinam, licet invitam traxerunt, sicut eam FLOREKUS l. c. quoque explicat. Hoc scilicet perpetui moris fuit nostris hominibus, ut confessiones ab inquisitis extortas variis suis consequentis onerarent, tum denunciationibus aliisque interrogatiunculis obruerent, ut reum denunciatum sive nocere existimatus fuit, seu non nocuisse diceretur, semper pactum cum dæmone stipulatum & conventum fecisse in Protocollo adnotaretur, unde cetera delicta sponte fluere, ut adeo damnum sive reapse datum sive possibile, tum pactum, dein apostasia, hæresis &c. Labyrinthum quemdam conficerent, in quo, ubicunque inciperetur, in eundem omnino exitum fatalem eheu! & funestum res decurreret. Nobis nec quidpiam fingendum, nec præter rei naturam supponendum esse fixum esto.

OBSERVATIO VIII.

XLVII. At enimvero possimne aut praxin jurisprudentiæ legislatoriæ dignius illustrare, aut theoriæ datæ adplicationem accommodatius docere, quam si conitar præstantissimam illam legem, quæ sub hoc tempus, An. MDCCLXVI. 5. Novemb. ab AUGUSTA DOMINA NOSTRA emanavit, qua eadem gloriosum annosi sui regiminis cursum tanto illustriorem reddidit, exponere? Id tamen, antequam eo veniam, perpendendum est nostræ ætatis Legislatorem liberum præjudiciis tripliciter in objecto nostro versari posse. Vel enim omnino doctrinam illam absurdam de magicis rebus se tollere declarabit, Magiæ vulgo sumtæ effectum omnino negabit, ejusque in suo regno inculpationes audiri nolet, nec iis aurem præbebit. Vel supponet quidem factum, conceptusque vulgares, omnibus tamen modis cavebit, ne ulla umquam horum occasione injustitia committi queat, populumque ad perquirendas factorum circumstantias manu quasi ducet, ut ita progressu temporis populus ipse credulitatis suæ anfas pernoscere discat, resque per se ipsam evanescat. Vel demum nihil de tota re statuet, atque has opiniunculas omnino negliget. Prima via, uti nihil difficultatis habet, solum crimen artis magicæ sensu plebeo intellectum e medio tollit, sed non observat omnes rei hujus latentes sæpe *περιστασις*, nec

effectus criminis Magiæ a nobis definiti considerat, quare legislatori non convenit. Altera vero, tertiam enim nimis in reipublicæ administrandæ regulas impingere est in propatulo, ambabus quin amplectenda sit ulnis, ambigendum non est. Scilicet perpetuo in plebe reperietur dogma de pactis cum spiritibus, horumque indicibili quadam potentia, perpetuo aderunt curiosi, qui varia tentent, ac alii, qui horum ignorantia aut naturali hebetudine abutantur; nec ullus Legislatorum potuit hæc umquam, nec poterit nisi magna industria & ne tunc quidem, penitus exterminare, unde rursus perpetuo fluet jactatio artis cujusdam magicæ, & ex ejus persuasione crimen Magiæ. Veteres Legislatores influxum jactatæ artis in Rempublicam in sceleribus, suo illo quamvis nunquam obtento fine patris exciderant, nec tamen vel verbo Magorum systema atque doctrinam, seu pactis, seu rerum naturalium propriæ virtuti seu utrique innixam tetigerunt, aut sanatica eorum retexerunt Principia. Alii Effectus harum opinionum se optime posse tollere rebantur, si credulitatem in Artem magicam poenis etiam gravissimis, Islandis atque Francis testibus, plecterent. Ecclesia ipsa in hanc credulitatem varias statuit poenitentias, quæ omnia suis locis habentur. Hodie postquam poenitentia Ecclesiæ veteris in desuetudinem abierunt, hæc ipsa credulitas repagulum nullum invenit, ut adeo tam vetus orbis malum eo magis repullulasse viderimus. Quid igitur nomothetæ consilii? Melius profecto nullum, quam si factum Artis magicæ vulgaresque conceptus supponat, ac ejus inculcationes quidem admittat, verum tamen judices simul instruat, quomodo ii varios sub hoc efficto crimine errores, varia scelera veraque crimina superstitionesque multifarias Reipublicæ quam maxime noxias detegere queant, omnia denique eum in finem dirigere, ut tota opinio Artis cum tempore collabascere queat, si Populus semel factorum inquisitioni providoque examini attendere, vel immingere diderit. Et quidni Nomotheta factum supponat? quum ejus non sit in Edicto de rei existentia disceptare, ne sive negaverit, sive affirmaverit, prout varia hominum sunt ingenia, criminationibus edicta

edicta propinet, eorumque finem legitimum posthabeat (o)? Si ergo simul sacerdotibus injunxerit, ut artis magicæ credulitatem secundum veterem Ecclesiæ mentem, qua pote eliminant, fiducia in Deum confortata Dæmonophobiam præcaveant, Legislator suo officio plane satisfecerit. Ita enim impedit eruptionem multorum scelorum, parabit Medicinam popularis phantasiæ morbis, doctoris etiam officio fungetur, qui intellectum subditorum informet, opiniones, quæ multiformes ad artem magicam effingendam concurrerunt, ita paullatim ut invaluerunt, eradicabit, cohibebit curiositatem plebis extravagantem, quæ per quatuor & quod excurrit, secula nimium quantum prolecta fuerat, commonstrabit ipso facto leges antecessorum suorum ex præjudiciis esse latas, atque sic porro optimos legis suæ effectus obtinebit, calumniis vulgi quoque hoc modo (p) rescissis, ac fama bona communi velut aura subditis suis præstita.

OBSERVATIO IX.

XLVIII. Observemus nunc, quas statuendi normas AUGUSTA NOSTRA jurisprudentia Legislatrice instructissima tenuerit. Scimus id omnes, quotquot felicissimo ejus sceptro subjectis esse contigit, quanta providentia numerosi ejusmodi sub hoc Regno, qui evenerunt casus, examinati sint, quam tristes inde Reipublicæ ipsi minaces turbæ singulari ejusdem DOMINÆ sapientia compositæ, illa sola præeunte detectæ, ac ita demum fontibus, ex quibus ex profluxerant, in phantasia humana ut plurimum repertis facillimum habuerint exitum. Ipse ego benigna hac fortuna usus sum, ut aliquot ejus generis exempla adlegare, eorumque occasione rescrypta, edictaque divalia

U u

(o) SENECA Ep. XCIV. *Legem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur, velut emissæ divinitus vox sit. Jubeat non disputet.*

(p) Calumnias Magicæ summis quoque viris olim impatiens elegantet retexit GABRIEL NAUDMUS dans l'Apologie pour les

grands personnages fausement soupçonnés de Magie. Paris 1625. 8. Hagæ comitum 1652. Amstelod. 1712. 8. Est hæc apologia germanice versa in REICHTSCHRIFTEN vom Unsusge des Hexenproceßes Halæ 1704, usque 1712. edita T. II. Sed versio novis scatet. V. Wahrlich Richtigkeit der Hex. p. 128.

commemorare queam. Habuimus libro hoc (C. I. §. XV. not. z.) facti speciem ex Croatia Anni MDCCLII. Sequentē mox Anno MDCCLIII. quum superstitionis *Christophori* & *Coronæ preces* ita dictæ invaluisse, quibus multi simplices ad effodiendos ac recuperandos e terra thesauros adlecti pecunia emungebantur, multaue committerent hoc sub prætextu scelera, rescriptis *AUGUSTA*, quo subditis anfa horum delictorum adimeretur, ut Magistratus omnes eos libros seu manuscriptos, seu impressos, qui per similes preces conjurationesve auxilium fatanæ in detegendis pecuniis promitterent, semper & ubique conquirent, ipsos vero ceteros subditos adstrinxit, ut intra trium mensium spatium ejusmodi scripturas extradant, ni contumaces aliorum occultatorum aut hæreticos libros distribuentium poenam subire velint, prout integrum rescriptum huic libro subnexum ostendit. Quod ipsos autem talibus precibus utentes attinet, jam adnotaverat *DN. BRATSCHIUS* (q): eos ad numellas & labores publicos damnari. Eo deinceps eluctata est superstitio, ut post aliquam intercapedinem reducto more Vampyros in Moravia persequi inciperent Anno MDCCLIV. (v. L. I. C. IV. §. CLXV. CLXVI.), quod factum, quum *DOMINÆ* animos non parum irritasset, se veris id mandatis in posterum cohibuit, atque sine Politici Regiminis concursu quidquam, quod magiam vulgarem sapiat, inquiri vetuit, ad se vero casus singulos referri voluit, ut rursus rescriptum adjectum habet. Hoc modo insignem Magiæ ramum extirpatum esse læti conspeximus.

XLIX. Aliud Rescriptum quod ad meas devenit manus, de Anno MDCCLVI, reum quemdam in Bohemia, quem Judices capitis damnaverant, ut hominem *simplicem*, sed *malitiosum tamen* ad Ergastulum publicum relegat, ut ibi per Sacerdotes in Religione instruat, de cujus instructionis effectu ad se iterum relatio fiat, plane ad mentem omnium priscorum Legislatorum, ut Historia data docet, &

(q) In den Anmerk. über die peinliche Züchtlich auf eine Zeit zu der öffentlichen Landger. Ord. Ferd. III. p. 159. daß welsche das Christophori Gebett betten, will. Herrschaftsarbeit in Band und Eisen verurtheilet werden.

ex parte observaverat cl. TARTAROTTUS (r). Sed & insimul generaliter illud statuit, ut si in posterum ex capite sortilegii superstitionis aut Magiæ indicationes fierent, post inquisitionem peractam ne ullus inquisito actus præjudicium inferens absque immediata Majestatis suæ informatione suscipiatur. Denique Archiepiscopus Pragenfis monetur ut Clericos, Parochos & Missionarios extirpationi superstitionum & sortilegiorum accuratissime imminere jubeat. Ex his in aprico constituitur, AUGUSTAM DOMINAM, qua mira est sapientia, semper eam in legislatione sua tenuisse viam, quæ a nostra jurisprudentia omnino præcipitur. Sed ne etiam in futurum umquam aliquid deesset, ab Augustali cura sub finem Anni elapsi MDCLXVI. plena Directio pro Judiciis, interea, dum novus Legum codex compilatur, typis evulgata est, in qua merito quodam proprio suo glorietur, SE quod similes processus perpetuo ante publicationem sententiæ ad SE devolvi voluerit, summa mentis cautione effecisse ut toto illustri regiminis sui tempore, id est, viginti septem annorum spatîo in tam vasto imperio nec Magus, nec saga vulgi sensu reperti fuerint, sed tales processus vei exemplari castigatione stellionum, vel inclusione stultorum, vel cum ipsa verorum criminum aliorum persecutione deflagraverint. Verum ut Regulas Jurisprudentiæ legislatoriæ inde abstrahere valeamus, per singula divalis Legis capita eundum est.

L. Principio igitur præmissa Magiæ vulgo sumtæ Definitione, §. 1. ac explosa persuasione credula de continua Magorum & Maleficorum §. 3. existentia in retroactis temporibus plus justo, & ad superstitionem usque increbrescente, docentur Judices, ut si quando in aliquem Magiæ inculpatio deficiat, non ex ulla veteri vana opinione, sola denunciatione §. 4. aut meris præsumtionibus, sine quibus olim has causas tractari posse speraverant, uti ex capite I. hujus Libri II. manifestum fit, contra subditos Majestatis suæ procedatur, verum ii perpetuo differentiam ante oculos habeant, an 1. Actus sortilegii ex fraudulentia, vel 2. ex amentia proveniant, vel 3. in mero attentato subsistant, vel demum 4. ex suppositione veram Magiam contineant. Quo quarto

U u 2

(r) *Congress. nott.* pag. 110. 146.

- casu iudicibus inculcatur, ne ex sola confessione inquisiti, aut fallacibus præsumtionibus, neve ex rebus talibus, quæ ex casu quodam imprævisio, vel ex propria reorum malitia naturaliter contingere possint, continuo ad pactum aliquod cum diabolo decurratur, sed in casibus dubiis, & quæ species non erunt dubiæ? Semper censeant ejusmodi factas confessiones similiave tentamina ex fraude quadam, aut simulatione malitiosa, vel circumstantiis id colligi sinentibus ex delirio sensuumve depravatione, vel ex mero attentato processisse. Quæ cuncta, ut eo exactius exequantur, quæstoribus capitalibus severe inhibetur, ne corpus quoddam delicti ex probationibus stigmatum, aquæ frigidæ similibusque (de quibus nos L.II. C.I. §. XXVI. — XXX.), aut ex infusione
- §. 5. potionis cujusdam, aut illinitione unguentorum ad maleficia depellenda (v. *ibid.* §. XVIII. XXIII.) confingant. Contra potius primo loco cavetur, ut veritatem facti ejusque singularem proprietatem, an naturale an præternaturale sit, deinde animi characterem, vitæ antea actæ circumstantias, an persona simplex, an malitiosa, aut fallaciarum plena earumve suspecta, corporis pathematibus, an vehementibus animi passionibus laboret, perquirant, tum omnes, quæ ante, penes, aut post factum circumstant res, ipsiusque inquisiti vitæ genus clam indagent, denique etiam ad accuratam corporis delicti, aut inquisiti mentis corporisve indolis notitiam consequendam peritos medicos, & physicos adhibeant. Recte eam in rem monuit olim FERNELIUS (s): *Infinitas esse melancholicorum species, qualis nimirum olim fuerit cujusve intenta cogitatio, aut qualis vitæ conditio, talis sese representat melancholica deliratio. Nam quod Aristoteles literis prodidit, ut vinum potentium naturæ & moribus, ita sane melancholia laborantium constitutioni sese accommodat.*

LI. Explicata possibilitate priorum trium casuum, ad quos iudices respicere jubentur, ac eo præmonito, ut si quando iudices inferiores, postquam omnia præsentī lege præscripta adminicula curate adhibuissent, tamen adhuc casum magiæ veræ existere opinentur, post peractam plene inquisitionem, ne publicationem alicujus sen-

---

(s) De morbis cerebri. Pathologia. L. V. c. 8.

tentiae suscipiant, sed eventum totum cum acclufione actorum *inquisitionum* iudicio superiori describant, iudex vero superior eundem cum adpositione sui arbitramenti, Majestati suae significet, a qua demum suprema decisio expectanda sit, eo inquam praemonito ad indiciorum doctrinam sit progressio. Indicia, in quibus nullus ut olim (v. L. I. C. IV. §. CLII.) circulus vitiosus admittitur, habita rursus praë oculis differentia mox (§. praëc.) memorata, & pro iis omnibus simul casibus enumerantur sequentia. INDICIA AD INQUI- §. 8

SITIONEM: si persona, quae tentamenta magica certo fecisse scitur, confocios nominet, hujusque fide dignas conjecturas, aut signa certa proferat: si communis praesumptio aliquem de noxis hominibus, & pecori, veneno, aut similibus rebus illatis, redarguat, damnum datum in aperto sit, persona suspecta etiam ejus conditionis sit, ut tale aliquid de ea praesumi queat; si testibus idoneis constet talem personam artibus prohibitis & divinationi inhærere. Quod si in inquisitione con- §. 9

stituerit, factum, damnum aliave, quorum persona quaedam infimulatur, delicta se ita habere, datur judici licentia suspectam ejusmodi personam, ex praedictis aliisve ejus generis indicii in custodias ducendi, modo in ipsa captura advertat, ut mox ejusdem vestes & habitaculum perquirantur, an non res noxiae, veluti venenum, infectis, impurisve aliis rebus repletæ pixides, ossa humanorum cadaverum, hostiae, perforatæ sanctorum imagines, specula divinatoria, libri magici, scripturae sigillatæ, aut non sigillatæ pacti diabolici attentati, & oblationes sui diabolo factæ, ac si quæ similia penes ipsam fortassis reperiantur. Tum de tortura, cujus occasione olim tam grandes & numerosæ commissæ sunt injustitiæ, ita caute praecipitur, ut omnes illi errores, qui ab imprudentia judicum timeri poterant, longissime removeantur. INDICIA ENIM AD TORTURAM §. 10.

aliqua tunc solum existere posse dicuntur, ubi magnum simul damnum hominibus, pecori aut fructibus, agrisque inflictum sit, vel alia poenam capitalem post se trahentia concurrant delicta sat violentibus secundum suam quæque naturam pressa indicii; ubi autem de sola Magia, vera quidem iudicibus visa ageretur, ibi contra personam quantivis pretii indicii gravatam torturam numquam decerni sua Majestas voluit, sed sibi potius post peractam inquisitio-

nem totius eventus relationem, cum omnibus circumstantiis & indiciis per Judicem superiorem transmitti.

LII. Sequuntur INTERROGATORIA pro quovis casu prædi-

§. II. de SPECIALIA. In primo casu fraudulose simulationis quaerendum est ex reo, quibus de causis, ex quo fine tales actus suscepit, quis eum ita instruxerit, quos in iis artibus socios habuerit, & quid ii per hoc intenderint? Quomodo, qua occasione, quo tempore, quo loco, quam sæpe, atque in cujus præsentia simulatos ejus generis actus, patraverit, an per eos damnum & quale contigerit? Huc omnino revocandum est damnum, quod alii ex conterritone, metu nimio & imaginatione ab ejusmodi scurris valide irritata acceperunt, quum verba horrida murmurando terrores lethales mentibus credulis ingesserunt (†). Quare hæc similiae interrogatoria ex ipsis variae naturæ factis earumque circumstantiis resultantia inquisitis proponi jubentur, post quorum confessionem Judex ipse adstringitur, mox ut veritatem hujusdem confessionis ubique locorum indaget, ut adeo corpus delicti eruat, sine quo nudæ confessioni, quæ ipso facto haud confirmetur, confidendum non esse iterato inculcatur. In casu secundo ubi probabile redditur ejusmodi res ex stoliditate, & mentis aut corporis infirmitate accidisse (consule heic nos supra L. I. §. XXVII. CCXIII. L. II. §. XXI—XXV.) interrogationes eo dirigendæ, ut varii emotæ mentis, aut morbi gradus patecant; & an non susceptorum actuum superstitiosorum tempore malitia aut culpa concurrisse argui queat, quam in rem rursus medicorum consultatio eaque omnia præscribuntur, quæ in fine §. præc. L. habentur (u). Tertio casu, si inquisitus salutis suæ immemor, frustraneæ licet attentasset, cum spiritu malo familiaritatem aut commercium atque ab eo auxilium adfidentiamve

(†) cf. de Sinis sup. L. I §. 197. not. a. De vetulis fascinantibus ibid. §. 70. Leges romanæ in eos advertunt, qui leves hominum animos superstitione numinis terrent L. 30. de pœnis, & in circulatores, si cui ob serpentium metum damnum dent. L. ult. de extr. crim.

(u) De hominibus, qui sibi firmiſſer persuadebant se ipsos esse Magos vulgari sen-

ſu, exempla habet BOWSIU. de officio medici clinico & forensi P. II. c. 6, p. 679. Quomodo romani in ejus generis casibus processerint, ostendit lex 23. §. fin. ad L. Ag. ibi: Si quis hominem vivum falso confectur occidisse, & postea paratus sit ostendere hominem vivum esse, Julianus scribit cessare Aquilium, quamvis confessus sit se occidisse.

obtinere conatus fuisset, sciscitandum foret, qua via conjuratio mali spiritus, vel sui oblatio, quibus verbis operibus cerimoniais, & expressionibus peracta sit, ea fini, ut ita voluntas scelerata ejusve gradus patefiat, atque an non blasphemia intercurrenit, detegatur. cf. obs. nostra VII. §. XLIV. XLV. Si demum Judicibus præternaturalia quædam magice effecta esse videantur, tum ii quæstionibus accommodis indagare debebunt, qua via, qua præparatione, cujus adjutorio similia effecerit, & quomodo prætextum forte pactum diabolicum sese habeat.

LIII. POENÆ istæ sunt: si quis ex malitiosa simulatione, le- §. 4.
vitate animi, variis privati commodi finibus, aut plane ex despera- 12.
tione eo devenit, ut se magum, divinatorem, magicum artificem esse jactet, vel absque expressa hujusmodi jactatione ejus suspicionis actiones consulto suscipiat, velut conjurationem satanæ, devotiones magicas, (cf. L. I. §. XXXVI.) res, quasdam ad hominum pecoris aut fructuum campestrium detrimentum comparatas præparet aut custodiat, atque si quidem tunc simul aliquod poenam capitalem promeritum delictum, puta veneno aut aliis modis procuratam hominis cædem, incendii excitationem &c. perfecerit, is propria ei delicto poena afficiatur, quæ tamen eo casu ob jactatam artem magicam exasperari debeat. Quod si autem nullum præterea aliud capitale delictum patnaverit, stello talis secundum malitiæ mensuram convenienti poena corporis afflictiva coerceatur relegatione simul, si extraneus foret, ex omnibus terris hæreditariis post urphedam præstitam multandus. Nos in toto hoc opere vidimus teterrimos hujusmodi nebulones propter nefanda scelera sub prætextu artis cujusdam magicæ varia secundum varia diversarum nationum principia, opiniones, & *πεπιστασις*, legum vindictam perpetuo expertos fuisse; quare & jam olim eos NEBUCADNEZAR interfecit (x), SAUL regno ejecit (y), apud Persas sub DARIO HYSTASPIDE occisi sunt omnes, quod adeo reipublicæ utile habitum est, ut multis deinde annis in Babylonia festum solemne *Mayofoqias* nomine celebraretur teste HERODOTO L. III. atque apud Gothos BLODYXÆ Rex a cruenta securi nomen habens Ragnvaldum Regem fortilegum cumque illo fortilegos LXXX.

(x) DAN. II. 12. 13.

(y) I. REG. c. 29.

uno tempore cremavit (x), quod hi homines suis imposturis & auctoritate superstitionibus acquisita populos misere turbarent. Atque huc omnino pertinet quod de perniciosis in republica romana motibus per eosdem excitatis in libros juris romani relatum interpretes hucusque omnes mirum in modum divexavit. Intelligo legem VI. C. Just. *de malefic.* quam ii de mente legislatorum genuina sive incuria quadam sive superstitione præpediente haud solliciti cimmeriis opplent tenebris. Illi qui adhuc tolerabiles videri volebant, nihil in ea inveniebant lege, quam spirituum conjurationem. *Quamquam in specie*, ait Jo. FLOERKIUS (a) *conjuratores spirituum hac lege comprehensos esse constat ex verbis: & manibus accitis audent ventilare; attamen Constantius eos tunc demum puniendos voluit, si scilicet animarum & spirituum coactiones facile sint ad labem alteri conciliandam, ut liquet ex verbis: ut quisquis &c.* Ego non video quid homines non prorsus rudes ita loqui impulerit, ut se ipsos non intelligerent. Quis enim umquam spiritus coactos in tota antiquitate legit? Quis recentiori tempore aut vidit aut expertus est? Quis spiritus cogi ad noxiam aliis inferendam concipere queat? Quo deinde illa verba ventilare, & malis artibus conficere? Et tamen eos spirituum conjuratores, de quibus idem FLOERKIUS vastum volumen meris alienis refertum compilavit, ab Augustis ad ultimum damnatos fuisse supplicium secure pronunciant. Miror cur eam legem non potius ad damnatas Jure Consultorum cruces referre, quam eandem tantis tricis & ineptiis implicare maluerint, exhorreo, quod eam ad iudicium de vita & sanguine humano nostro ævo ferendum accersiverint. Neque, quod addunt Augusti illud: *manibus accitis*: ipsam spirituum adparitionem indicat, sed stultam & improbam eorum hominum molitionem, quam nonnisi aliud agendo duabus voculis historice lex recenset. Cf. L. I. c. 1. §. XXXVIII. (b).

LIV. Sed revocat nos DOMINÆ Decretum. Si jactatio, arrogatio, molimen, aut etiam ultronea confessio rerum vulgo magicarum, ex phantasia melancholica, corrupta imaginatione. stoliditate, aut simili infirmitate processerit, tum talis homo miserandus, vel, si pla-

(x) RUDERCK. *Atlant.* P. II. c. 6. p. 514.

(a) *de crim. conj. spir.* c. 9. §. 4. p. 490.

(b) Quomodo vero alii horum nequam

hominum suas doctrinas intruxerint, posteriores inprimis hæretici, evidenter ostendi ex Tertulliano Lib. I. §. XCIX.

plâne ratione decidit, inter maniacos, vel si mentis conturbatio ex morbo incidente nata esset, in nosocomium relegandus, utrobique vero necessariis auxiliis ex charitate christiana alterutri subveniendum erit. Si tamen inquisitus his sub circumstantiis ipsius facti, tunc, cum id posuisset, sibi aliquatenus conscius fuisset, atque idcirco malitia aliqua aut culpa intercurrisset, is etiam, modo castigationis externæ capax sit, arbitrarie puniendus erit. Deinde si quis salutis suæ immemor foedus cum diabolo icere, seu ad obtinendum ab eo auxilium malis actionibus magiam vulgo sumtam spirantibus, velut præmeditata evocatione aut conjuratione satanæ item exarata pacti scriptione similibusque usus omnia ea serio attentasset, quæ ad commercii diabolici finem sibi necessaria esse putavit, etsi effectu sperato caruerit, iisdem, quæ in primo casu enarratæ sunt (§. præc.), subditur poenis, hoc desuper addito, quodsi in exarata pacti scriptura, vel & alias immediate blasphemias adhibuerit expressiones, igne, blasphemorum poena, extirpandum esse. Demum si Judices ex imperscrutabilibus sibi circumstantiis ad veram Magiam concludere se debere opinentur, in hoc extraordinario sorte casu Majestas sua communicato sibi toto processu poenas reservat.

LV. CIRCUMSTANTIÆ ADGRAVANTES assignantur 1mo sapiens §. 13. exercita talis malitia, 2do eadem valde excrescens 3to magnum præcipue pauperibus integræ cuidam communitati, parentibus Dominis magistratui illatum damnum, 4to seductio aliorum. LENIENS contra §. 14. præter eas in casu simulationis, ubi de interrogatoriis agebatur (§. LII.), adductas præcipue erit, si ante capturam veram poenitentiam egerit, & postea convenientem Christiano vitam degerit. His ita sapienter ordinatis ob connexionem materiæ ad alia, quæ vulgo quidem ad magiam non referuntur, sed tamen aliquando arti magicæ comprobandæ adlegari solent, sermo transfertur. Sortitiones scilicet §. 15. vulgares, & divinationes in vigiliis festi Sancti Thomæ Ap. & vespere ante ferias natalitias CHRISTI uti & ante novi cujuslibet anni auspiciam (das Lößeln in den Loosndächten) usitatæ aliæque supparis farinæ ineptiæ a Magistratibus ordinariis coerceri, si vero insignis malitia accesserit, ad Judices criminales remitti jubentur, ut puta, si evocatio aut conjuratio satanæ, vel stellionatus intercurrerit, aut pecunia-

rum thesaurorumve indagatio, vel tale aliquod molimen verbis, signis & cerimoniis repletum superstitiosis, denique preces superstitiosæ velut hæ, quæ Christophori dicuntur, suscipiantur, & demum, si confociatio hominum superstitiosis artibus & rebus operantium detegatur, quibus casibus secundum periculi imposturæ malitiæque gradus poenæ dictandæ sunt, processus etiam ad supra præscriptam methodum instituendus erit, post quem peractum repertæ apud ejusmodi homines scripturæ superstitiosæ, librivæ extirpandi sunt. Denique repetitis quibusdam ex rescripto An. 1755. libro huic subnexo verbis statuitur, si spectra, lemures & umbræ defunctorum alicubi oberrare, vel homines a dæmonio obsessi esse dicantur, tales ut eventus mox apud tribunalia superiora denuncientur, inde per delecta senatus membra, vel ad horum commissionem per judicia criminalia inferiora indagetur, an & qualis fraus subfit, & in quo res sita sit? porro constituto personæ suspectæ & moralis, & physica ordinata, non tumultuaria inquisitione eruatur. Qua finita postquam fraus detecta est, impostor circumstantiis id postulantibus convenienti poena corpus affligente corceatur. Quodsi delatio, aut molimen ex phantasia corrupta & stultitia processerit, perturbatæ mentis homo vel inter maniacos, vel in nosocomio curabitur. Sed sive ab inferioribus Judicibus delatio præsentis spectri, seu spiritus oberrantis aut casus obsessionis dæmoniæ in veritate consistere sive dubiis involvi putetur, supremæ semper decisioni res tota committatur; cujus constitutionis amplissimus erit usus in quæstione, an ob metum spectrorum contractus locationis conductionis rescindi queat.

OBSERVATIO X

E T

CONCLUSIO

LVI. Superfunt pauca, quæ sive quod ad eam jurisprudentiam quæ *justitiam* quam GROTIUS (c) vocat *Recloriam* explanat, illustrandam pertineant, seu quod ex attenta his in libris tractatorum

---

(c) de J. B. & P. L. II. c. 24 §. 7.

contemplatione sequantur, hac ultima observatione breviter colligam. Ac primo quidem patuit, quam graviter Legislatoris humani interest, ut vera pietas, vera religio, pura & illibata conservetur, ne subditi motiva agendi aliunde, quam ab attributis divinis desumant, omnesque actus divinitatis placitis accurate sollicitaeque conformare studeant. Quid aliud inde coges, quam omne illud, quod levissimam superstitionem redolet procul removendum esse? Superstitio in tota ea de magis & sagis quaestione latissimum exercuit imperium, hæc divinitatem esse ab improbis vindicandam suavit, hæc in teterrimum fanaticissimum erupit, qui Laicos Clericosque occupavit, & omnia miscuit. Desumitur inde maximam felicitatis reipublicæ partem in eruditione ministrorum religionis esse sitam. Quo refertur cumpri-
 mis ordo exorcistarum, cujus membra quidem data sibi divinitus potestate veros liberandi Energumenos pollent, sed multos plerumque visionarios producunt. *Et utinam ait instructio curiæ romanæ ad in-*
quisitores Italiæ supra §. XLIII. citata, non reperirentur aliqui exorcistæ,
qui parum fideliter officium tam pium exercentes multas imposturas confin-
gant! hinc est, ut quandoque plures fuerint privati munere exorcizandi.
 Sed & illi Legislatoris curam non effugient, qui vitas sanctorum hominum conscribere suscipiunt. Conquestus eam in rem jam olim est
 LUDOVICUS VIVES. „ *Nec in actis sanctorum scribendis,* inquit is, *major*
 „ *est veritatis custodia, in quibus omnia oportebat esse exacta, &*
 „ *absoluta. Unusquisque eorum acta scribebat, ut in quemque*
 „ *erat affectus, ita, ut animus historiam dictaret non veritas. Quam*
 „ *indigna est divis & hominibus Christianis illa Sanctorum historia,*
 „ *quæ legenda aurea nominatur, quam nescio cur auream appellent,*
 „ *quum scripta sit ab homine ferrei oris plumbei cordis. Quid foedius*
 „ *dici potest illo libro? O quam pudendum est nobis Christianis non*
 „ *esse præstantissimos nostrorum divorum actus verius & accura-*
 „ *tius memoriæ mandatos sive ad cognitionem, sive ad imitatio-*
 „ *nem tantæ virtutis, quum de suis ducibus, de Philosophis & sa-*
 „ *pientibus hominibus tanta cura græci & romani authores perscri-*
 „ *pserint* „ (d). Quod deinde in specie duos illos superstitionum

XX 2

(d) de causis corruptar. artium L. II. ad fin. Cf. RUINARTI præf. in acta Martyrum §. I.

fontes attinet, Astrologiam puta, & Magiam, omni ope invigilabit Legislator, ut libri, quorum ingens rempublicam inundat copia, his vanis perfidisque opinionibus opleti corrumpantur, & exstirpentur, quo præcipue faciet, si legem illam romanorum reduxerit sup. §. XXXVII. memoratam, ut Judex in quovis familiæ herciscundæ judicio, ac in quavis hæreditate libros improbatæ lectionis perquirat, ac protinus corrumpat (e). Verum & præter superstitionem in principiis procedendi in antiquis illis processibus multifariam peccatum fuisse ea, quæ in superioribus habentur, testatum faciunt, quare Legislator illud, quod divinus Magister noster docuit, semper ante oculos habeat, *ne colligat zizania, cum periculum adest forte, & triticum eradicandi, sed sinat utraque crescere usque ad tempus messis*. MATTH. XIII. qui certe textus non solos Apostolos, ut WESSEMBECIUS olim docuit, sed & ipsum Magistratum attingit (f). Nam, quum non possint omnia scandala tolli, permittenda sunt plurima, quæ commode emendare non licet, non omnia ad vivum rescari queunt, & plurima Deo relinqui punienda debent, quod Romani illo dicto: *Deorum injuriæ diis curæ* (g), ipsique Hebræi secuti sunt, alia Deo, alia synedrio reservantes flagitia, quemadmodum interpretes ad MATTH. V. v. 22. notant, ut adeo gradus ille scelerum in republica expectandus sit, quo nocere publice possint. Huic secundum est, ut in ipsis delictis persequendis Legislator respectum naturæ humanæ habeat, quæ adflicta sæpe cedere ac deprimi sæpe resilire solet, ut adeo poena suum finem non adipiscatur, quin immo rursus fanaticismum producat (h). Exemplum præbuerunt processus contra Magos & Sagas instituti, in quibus ingens hominum

(e) Non prætereundum est, quod AUGUSTÆ edixit An. 1756. 26. Januar. ne de vena secunda, de medicina sumenda variisque sub certa constellatione actibus suscipiendis, aut de diebus rejiculis in posterum aliquid amplius calendaris inferatur, daß künftighin in keinem Kalender vom Überlassen, Schöpfen, Kriechen, Haar und Nägel abschneiden, verworfenen Tagen etwas mehr gemeldet werden.

(f) v. SPEUS Caut. crim. DXIII.

(g) TACIT. Annal. L. I. c. 73.

(h) SENECA de Clem. L. I. c. 22. 23. Civitatis mores magis corrigit parcitas animadversionum. Facit enim consuetudinem peccandi multitudo peccantium, & severitas quod maximum remedium habet, assiduitate amittit auctoritatem &c.

multitudo poenam contemnentes se ultro eidem obtulerunt. Illud denique resultat nil magis reipublicæ nocere, quam si interpretum juris opiniones cerebrinæ vigorem ipsumque supra leges dominium indipiscantur, quo retroactis temporibus factum est, ut passim jurisprudentia quædam phantastica obtineret, qualem sic descripsit JOACH. HOPPERUS, ut eam *circa juris ac justitiæ umbras* versari dicat, neque leges ipsas aut earum veras intelligentias persequi, neque itidem communem rationem & usum earum, sed imaginem quamdam & umbram dumtaxat; neque demum scientia constare ut veram jurisprudentiam, neque opinione, ut vulgarem, sed viso solo, sive phantasia (i). Finio jam TIBERII Cæsaris voto: Superi populorum rectoribus *ad finem usque vitæ quietam & intelligentem humani diviniq; juris mentem duint* (k), quæ per densissima, quæ iis identidem obijciuntur, pepla, sæpè veritatem adsequatur, atque ita placeat principi illi Deo, cui quod quidem in terris fiat, nihil acceptius quam concilia catusque hominum jure sociati quæ civitates appellantur (*).

EXPLICIT LIBER SECUNDUS.

X x 3

(i) HOPPER: *de juris & legum condend. scientia* L. IV. Tit. XXIX.

(k) TACIT. *Annal.* L. IV. c. 38.

(*) CIC. *Sonn. Scipion.*

A D J U N C T A.

N U M. I.

*Apologia pro morte Joannæ Darcie sub nomine Puellæ Aurelianensis notæ
inedita, qua HENRICUS VI. R. ANGLIÆ apud orbis proceres
virginis hujus excidium excusare intendit (*).*

REX ANGLIÆ SCRIBIT DOMINO REGI ROMANORUM DE VIRGINE FRANCIE.

Serenissimo & excellentissimo principi, Sigismundo Dei gracia Romanorum Regi semper Augusto, ac Hungarie, Boemie, Dalmacie, Croacie &c. Regi fratri nostro precarissimo. Henricus eadem gracia francorum & Angliæ Rex & dominus Hibernie salutem & constantem fraterne dilectionis animum retinere. Regia vestra celsitudo rex serenissime & frater noster precarissime zelantissimo affectu honorem catholice fidei & nominis Christi gloriam sedulo efflagrare semper comperta est, cuius inclita studia & strenui labores, in tuicionem populi fidelis & malignancium hereticorum oppugnationem assidue versantur, ingentique gaudio vestri exultant animi, quociens exal-

(*) Quas heic in publicum produco Henrici VI. Regis Angliæ ad Sigismundum Imper. Apologéticas pro morte Joannæ Darcie litteras, debere me gratus profiteor humanitati Viri ILL. Consiliarii Aulici ANTONII TAULOW DE ROSENTHAL, qui eas ex autographo Archivi Augustæ Domus secretioris, cui cum dignitate præest, in meos usus describi iussit. Docent illæ breviter captiosissimam in mores & acta hujus puellæ inquirendi procedendique rationem, quæ licet ex odio Gallorum neve hi muliere quadam divina gloriari possent, aut forsitan ideo, ut anglico militi animi adderentur, ab Anglis

Philippo Burgundiæ duci sociatis Regnum Franciæ jam spe devorantibus iudicibusque partibus eorum additis susceptræ fuerit, sponte tamen elucescit maximam in ea partem diffusissimam illam perversissimamque Magiæ persuasionem habuisse. Sciendum autem est, quamprimum puella e vivis sublata fuit, Episcopum CAUCHONIUM præcipuum mortis ejus auctorem suæ sententiæ timentem litteras protectoriales (*lettres de Garantie*) contra Papam, & Concilium ad quod Joanna illa adpellaverat, a R. Angliæ 11. Junii An. 1431. impetrasse, qui & quum Bellovacensibus exosus a sede Episco-

tacio sacrosanctæ fidei & pestilencium errorum oppressio audiuntur in terris, Que res nos commovit, vt recentem cuiusdam erronee diuinatricis in Regno nostro francorum, a paucis erectæ temporibus, & iustam pro suis demeritis punicionem vestre serenitati prescriberemus, Assurrexerat equidem mulier mire presumpcionis, quam vulgus puellam appellabat, aduersus decenciam nature habitum sortita virilem, armis induta militaribus, que congressibus bellicis varias hominum strages diuersaque prelia miscere ausa est, Illuc quoque euasit sua presumpcio, vt se a deo missam, pro certaminibus preliorumque gerendis, & Michaellem Gabrielem ceterorumque angelorum copiosam multitudinem vnacum sanctis virginibus Katherina & Margareta, sibi visibiliter apparuisse iactaret. Hec per annum ferme integrum suis adinuencionibus latos populos seduxit, ita, ut magna pars hominum a veritate auditum auertens, ad fabulas iam conuerteretur, quas de gestis supersticiose mulieris huius fere per vniuersum orbem rumor vulgaris efferebat, Tandem diuina clemencia miserrata plebis sue, quam in novas & admodum periculosas credulitates leuiter nimium moueri prospiciebat, priusquam si spiritus ille ex deo

pall pelleretur, ab Anglis Episcopatu postea Lexoviensi donatus fuit, ubi An. 1441. decessit. Ipsum quin immo Regem Angliæ litteris heic exhibitis apud Imp. aliosque Reges, Prælatos, Comites, & Proceres Franciæ mortem hanc excusare tentasse, vniuersitatem etiam studiorum Parisiensem Papam Imperatorem & Collegium Cardinalium de sententiæ suæ iustitia, ut, conuinceret, collaborasse pœnis interim in eos executioni datis, qui contrarium tuerentur. Cuncta hæc uti totum puellæ aurelianensis processum cum omnibus eo spectantibus ex autenticis ejusdem actis in plena luce constituta Legasa V. CL. Abbate LENGLET DUBRENOY in libro cui titulus: *Histoire de Jeanne Darc, vierge Heroïne & Martyre d'état sujettée par la providence pour retablir la Monarchie Françoisse. Tirée des proces & autres pieces originales du temps: Cujus* Tomus pri-

mus cum secundo Parisiis An. 1753. 8. Tomus tertius Aureliani An. 1754. prodit, Tomum autem quartum Tomo III. p. 156. promissum ego quidem nondum vidi. Litteræ a me heic productæ a LENGLET editæ non sunt, licet eas indicet T. II. p. 256. Inter MSta Cardinalis ROHANII latere. Nos ut insimul latior quædam hujus processus historia haberetur, primo ex auctore cœvo in JACOBI MEYER *annalibus Flandricis* obvio fragmentum rem totam dilucidans adferro ac secundo sententiam Judiciî revisorij, quæ post viginti quatuor a morte puellæ annos ad petitionem familiæ Darcianæ priorem illam mortis prononciatam sententiam injuste ac præter rationem latam ac proin irritam esse a Commissariis Sedis Romanæ declaratum fuit, subnectere operæ pretium esse duximus, JACOBUS MEYERUS in *Annalibus rerum Flandricarum* Lib. XVI. fol. 277. edit.

esset comprobatum haberetur, prefatam mulierculam in manus nostras nostramque dicionem perduxit, Quamquam uero nostram gentem grauibz affecisset iacturis, permultaque regnis nostris incomoda tulisset, & graues penas, ilico ab eadem exposcere liceret, nequaquam tamen iniuriam hoc peracto vlisci fuit animus, aut seculari iudicio ipsam continuo tradere puniendam, Requisti nempe fumus per ecclesiasticum Presulem, in cuius diocesi deprehensa fuerat, ut eam iurisdictioni ecclesie redderemus iudicandam, quoniam aduersus fidem orthodoxam & christianam Religionem graua & scandalosa crimina patrasse ferebatur. Nos quoque velud christianum decet principem, auctoritatem ecclesiasticam filiali reuerentes affectu, con-

se-

Antverp. 1561. ad annum MCCCCXXXL
(In collectione seu Annalibus Rerum Bel-
gicarum Sig. Feyerabendii Prcf. Tomis II.
1580. f. Tom. I. p. 317.) Autoris anony-
mi locum ita refert. „ Tertio Calendas Ju-
„ nias pridie feriarum Sanctissimi corporis
„ Christi (a) Rothomagi in veteri foro
„ rerum venalium cremata igni est Joanna
„ puella ob nullam quidem iustam causam,
„ sed per odium solum Anglorum. Ausus
„ est Petr. Cochon Anglus genere (b) Bel-
„ lovacorum Episcopus in gratiam Beth-
„ fordi Rectoris Gallie innocentem virgi-
„ nem morti adjudicare. Quid enim non
„ designant tales Episcopi seu umbræ potius
„ Episcoporum? Ecclesia Rothomagensis Epi-
„ scopo tunc carebat. Puellæ nec advoca-
„ tum, nec patronum sua in causa habere
„ licebat. Simplicem ac illiteratam virgi-
„ nem multis Episcopus ejusque collega in-
„ terrogationibus de fide catholica fatiga-

„ bant, uti illaquearent, ac circumvenirent
„ aliquo in lapsu, sed frustra hæc omnia. Re-
„ spondet autem sapieater valde, & Catho-
„ lice. Et quamquam famam spargerent
„ magam esse & maleficam, nihil tamen
„ tale poterant in illa deprehendere. Sed
„ illud in crimen vocabant, quod virili
„ uteretur veste, quod tamen facile pur-
„ gavit, nec usa est eo amictu nisi solum
„ in rebus bellicis, quemadmodum divini-
„ tus dicebat sibi præceptum. Habebat si-
„ bi Assessores ille Episcopus Agidium
„ Abbam Ficampi (d) Theologum, Ni-
„ colaum Abbam Gemeticensem (d) Jure-
„ consultum, Petrum Priorem Longaville,
„ & alios complures: quorum nemo ne hi-
„ scere quidem ausus est contra Anglorum
„ voluntatem. At Inquisitor fidei per Fran-
„ ciam Frater JOANNES cognomento MAGI-
„ STRI (e) scrupulo conscientie prohibitus
„ sapienter ab horum confesse abstinuit, quod

(a) Notator ad P. DANIELIS *Historiam Fran-
cisæ* Tom. VII. p. 98. advertit processum post-
quam diebus supra tres menses septem durasset,
per puellæ supplicium terminatum fuisse trigesima
Maji An. 1431.

(b) Clariss. Abbas LANGLETTUS T. III. p. 95.
notat hunc Episcopum, contra quam Meyerus ju-
dicavit, Campaniam oriundum fuisse ejusque fami-

lie descendentes hodieum in Diocesi Rhemensis
existere.

(c) *Fécamp*, Abbatia PP. Benedictionum in
Normannia. Scribitur hodie Fécampum

(d) Forte ex Gamachio urbe Picardie.

(e) *Jean le Maître*, & *Maître Jean Magistri*
dictus.

festim antedictam mulierem Iudicio sancte matris ecclesie & Jurisdictioni prefati Presulis expediimus, qui profecto cum grandi solempnitate & honoranda grauitate, ad dei honorem & salutarem populi edificationem, vnacum vicario Inquisitoris heretice prauitatis sibi adiuncto processum celeberrimum in ea re deduxit. Postquam enim prefati Iudices mulierem hanc multis diebus interrogauerunt, confessiones & asserciones ipsius per doctores & Magistros Vniuersitatis Parisiensis & alios Iuris diuini & Canonici peritos, quorum in hiis Regionibus domini gracia non exigua multitudo habetur, examinari fecerunt, ex quorum deliberacionibus compertum habuerunt, eandem mulierem esse superstitiosam, diuinatricem, ydololatram, demonum inuocatricem, blasphemam in deum sanctos & sanctas, scismaticam, & in fide christi multipliciter aberrantem, Verum ut misera peccatrix a tantis tamque perniciosis criminibus purgaretur, & anima eius ab extremis sanaretur languoribus, frequenter caritatiuis exhortacionibus per dies multos admonita extitit, Vt cunctis abiectis erroribus rectam callem veritatis introgrederetur, sibi que de graui corporis & anime periculo precaueret. Sed spiritus superbie ita mentem eius occupauerat, ut sanis doctrinis salutiferisque consiliis ferreum cor eius nullo pacto emollietur, quin potius se cuncta de mandato Dei & sancta. um virginum sibi visibiliter apparencium peregrisse assidue iacta-

Yy

non neque integre Nicolaus Raulinus scholarum Parisiensis fecisse videntur. Bethfordius autem ut Philippum ducem placaret, hæc ad eum scripsit mendacia. Joannam neminem super terram voluisse agnoscere præter solum Deum & sanctos patres, reiecit statuta Papæ & iudicia conciliarum Ecclesie, cumque videret se morituram, confessam esse, spiritus illos qui sæpe illi apparuerant, mendaces & falsos esse. Per eos se spiritus esse deceptam, qui polliciti erant eam liberare. Est, qui refert predictam ab ipsis Gallis propterea, quod quicquid illi gloriose gerereat, feminam ascriberetur. Sic perijt

vindex Galliarum — Polydorus in rebus Anglicis narrat se fluxisse gravidam, ut tempus mortis extraheret, quod quidem argumento sit, quam multa, & varia de illa Angli confingerent mendacia. Scriptor autem latinus ejus temporis de eadem virgine tradit hæc = Compendium ab Anglis obsidetur, puella eruptionem facit, & capitur ducta Rothomagum, ubi tunc erat Rex Henricus adolescentens. Petrus Cauchon Bellovacorum tunc erat Episcopus consiliarius præcipuus Regis Angliæ. In ejus diocesi quoniam capta puella erat, quam maleficam esse per invidiam insimulabant, & hereticam.

bat, quodque ceteris deterius erat, nullum iudicem recognoscebat in terris, nulli se submittere volebat, preterquam soli deo, & beatis in patria triumphantibus, iudicium summi pontificis, generalis concilii, & vniuersæ militantis ecclesiæ prorsus respuens, Vbi uero dicti iudices animum illius tantopere obduratum conspexerunt, eadem mulier in conspectum populi educta est, suisque erroribus publica predicatione declaratis, & finalibus monicionibus expletis, tandem iudicum sententia in eius condemnationem proferri cepit. Verum priusquam perlecta fuisset, mutauit prefata mulier pristinam sententiam, & meliora se dicturam acclamauit, quod ubi iudices exhiberanti animo intellexerunt, sperantes corpus & animam illius a perditione redimisse, benignas aures loquenti mulieri accommodauerunt, que tunc demum sese ordinationi ecclesiæ submisit, & suos errores pestiferaque crimina, ore aperto reuocauit, & abiurauit, Cedulam huius reuocationis & abiurationis propria manu subscribens. Sicque pia mater ecclesia, gaudens super peccatrice penitentiam agente, ouemque repertam ad caulas reducens que per desertum oberrauerat, ipsam carceribus pro agenda salutaris penitentia mancipauit, Sed ignis superbie sue, qui suppressus fuisse videbatur, rursus flammis demoniacis excitatus, in flammis pestiferas accensus est, rediit

„ Quæstio habita a multis Theologis & Ju-
 „ re consultis Lutetia evocatis; per multos
 „ dies interrogationes, & responsa ab ta-
 „ bellionibus diligenter conscripita. Admi-
 „ rationi omnibus erat, quod puella rusti-
 „ cana de fidei rebus tam sapienter tamque
 „ catholice loquebatur, & respondebat.
 „ Hoc autem inquisitores, qui anglie om-
 „ nes erant factionis, inprimis curabant, ut
 „ callidis versutis, & fucatis verbis, & in-
 „ quitionibus, & interrogationibus captiosis san-
 „ ctam Christi Virginem caperent, & de hære-
 „ si accusarent. Sed non potuerunt. — Viri-
 „ lem habitum excofauit, ne scilicet militum
 „ incontinentia provocari in illam posset, si
 „ femineo usâ fuisset habitu. Una nihilo-
 „ minus omnium Anglorum sententia erat,
 „ & vox vulgaris namquam se posse felici-

„ ter cum Gallis dimicare aut victoriam re-
 „ portare quamdiu illa quam veneficam &
 „ fortilegam vocabant, viveret; tollendam
 „ esse de terra. Hostes ejus iudices erant, pars
 „ ejus aduersa, quæ eam accusarat, tulit
 „ sententiam, squallore carceris & inedia
 „ eam macerabant. Ferunt eam tandem
 „ ab iudicibus adductam, ut si vellet abjura-
 „ re revelationes, quas asserbat sibi fa-
 „ ctas, eam absoluerent, & abire permit-
 „ tereq; quod fecisse eam tradunt, sed cum
 „ tamen non dimitteretur valde increpitam
 „ fuisse, se dixisse, quod revelationes ab-
 „ negasset, iterum sibi in carcere apparuis-
 „ se, scilicet diuam Agnetem, Margaritam,
 „ & Catherinam ab illisque, quod hoc fe-
 „ cisset, objurgatam. Hæc fuit causa mor-
 „ tis. Dicebant hostes ejas, qui iudica-

que mulier infelix in errores & insanias falsas quas antea euomuerat, Demum prout ecclesiastice sanctiones dictabant, ne cetera christi membra deinceps inficeret, iudicio secularis potestatis relicta est, que corpus eius igni cremandum censuit, Videns uero misera sibi propinquum imminere exitium aperte cognouit & plane confessa est, spiritus illos, quos sibi visibiliter apparuisse frequencius assererat, malignos & mendaces extitisse, liberationem quoque sui ipsius a carcere per eisdem spiritus falso fuisse promissam, & sese illulam atque deceptam fatebatur. Hic exitus & finis eius fuit, Rex Serenissime quem ad prefens vobis referare duximus, Vt rem ipsam certo cognoscere, ac de huius mulieris egressu certos informare possit regia vestra celsitudo. Hoc unum enim populis fidelibus admodum necessarium arbitramur, Vt per vestram serenitatem & ceteros principes tum ecclesiasticos, tum seculares sedulo inducantur catholici populi ne superstitionibus & nouitatibus erroneis leuiter credere presumant, presertim hiis nouissimis temporibus, quibus plurimos pseudo prophetas & errorum disseminatores per varias regiones conspiciamus exoriri, qui aduersus sanctam matrem ecclesiam impudenti ausu arecti, vniuersum christi populum fortassis inficerent, nisi superna miseratio & eius fideles ministri repellendis atque puniendis reproborum hominum

Y y 2

erant, relapsam esse in abjuratam hæresim, adduxerant enim eam, ut iuraret, se ultra non dicturam sibi revelationes factas esse. Data brachio seculari Rotomagi combusta; collecti cineres uniuersi, & de ponte in sequenam demersi, ne quid forte reliquiarum seruari aut coli posset. Postquam Normannia pulsæ Angliæ in fidem (Caroli R. Galliar) rediisset, vidimus eum processum & examinavimus, ex quo quidem processu non sufficienter constabat, ipsam de alicujus erronei dogmatis contra veritatem doctrinæ catholicæ assertionem convictam, vel in jure confessam, & per hoc hæresis, atque relapsam, fatis manifeste fuisse fundamentum; quamquam etiam præter hoc poterat processus

hujusmodi ex multis capitibus argui vitiosus eorum capitalibus inimicis sæpe per eam recusatis, denegato etiam ei omni consilio, quæ simplex puella erat, factus, & habitus, quemadmodum ex libello, quem desuper ab eodem Carolo expectito consilio edidimus, si cui ad cuius venerit manus, legere vacaverit, latius potest patere. Pulsis enim de Normannia Angliæ idem Carolus Rex per plures Regni sui Prælatos & divini atque humani juris doctos homines diligenter processum prædictum examinari, & discuti fecit, & de ea materia plures ad eum libellos conscripserunt, quibus coram certis a sede Apostolica ad cognoscendum & iudicandum de hujusmodi materia iudicibus dele-

conatibus vigilantia diligencia intenderent. Vestram fraternitatem, Rex Serenissime, ad ecclesie sue & christiane Religionis tuicionem per longeuos dies cum prosperitate & uotiuus successibus conseruare dignetur ihesus christus. Datum sub signeto nostro in Villa nostra Rothomagi Mensis Iulii die XVI^{to}. (1431.)

„ gatis exhibitis, & mature perceptis per
 „ eosdem iudices in sententiam, quam præ-
 „ diximus, extitit condescensum. Et senten-
 „ tia contra eam data sub Anglorum imperio
 „ cassata & revocata == (f). Hæc & plu-
 „ ra de virgine ille Anonymus Synchronus
 „ puellæ .. Adjicere nunc etiam lubet
 „ PAPIRII MASSONII in *Annalibus quibus res*
 „ *gestæ Francorum explicantur*, Lutetiae 1578.
 „ 4. editis locum, quo is narrationem de puel-
 „ læ Aurelianensis gestis claudit, Lib. IV. p.
 „ 507. atque ita habet; „ Angli viâi, Au-
 „ relia liberata. Hoc primum puellæ faci-
 „ nus egregium fuit, cujus rei testem ha-
 „ beo Joannem Comitum Duncensem, Is
 „ annos natus unum & quinquaginta juben-
 „ te Calisto Pontifice interrogatus de rebus
 „ a puella gestis Aureliæ, quæ hæcenus di-
 „ cta sunt, productus dixit, ejusque depo-
 „ sitionem ex armario Ecclesiæ Parisiensis,
 „ ubi adhuc servatur, exscribere placuit.
 „ Idemque testis super ejus pudicitia inter-
 „ rogatus, respondit nullam a quoquam
 „ nisi castam, & pudicæ modestæque virgi-

„ nis signum in ea deprehensum idemque
 „ affirmavere alii magno numero producti
 „ testes idonei, atque omni existimatione
 „ majores. Quo magis miror post tot an-
 „ nos Joannæ cineres impudicitie argui,
 „ quos gravissimi scriptores laudant. —
 „ Fortuna eam in medio cursu deserente
 „ capta ad Compendium oppidum atque igne
 „ cremata est Petro Cauchonio Bellocaco-
 „ rum pontifice, qui Anglis favebat, hunc
 „ illi exitum vitæ procurante. Postmodum
 „ anno MCCCCLVI. Isabella Joannæ mater
 „ rescriptum a Calisto Romano Pontifice
 „ obtinuit, quo Joannes Archiepiscopus
 „ Rhemensis, & Wilelmus Parisiensis
 „ causæ illius cognitores esse jubebantur,
 „ innumeri testes super Joannæ natalibus
 „ vita religione, moribus rebus gestis fidem
 „ fecere, virginem illam injuria damnatam,
 „ atque ita pronunciatum est ab illis sanctis-
 „ simis viris Nonis Iulii Anno MCCCCLVI.
 „ Quarum rerum acta in Scrinio Parisiensis
 „ Ecclesiæ adhuc servantur ..

(f) Sententiam Cassatariam nro numero II. exhibemus.

N U M. II.

Sententia Absolutionis & Justificationis pro Joanna Darcia (n).

S E N T E N C E D E F I N I T I V E

D'ABSOLUTION ET DE JUSTIFICATION DE LA PUCELLE D'ORLEANS.

Tirée du manuscrit de Messieurs les Cardinaux DE ROHAN & SOUBISE folio 123. verso; cette même sentence se trouve en Latin dans l'histoire de France DE MARCEL T. III. p. 415.

En l'honneur & Reverence de la Sainte Sacrée & inseparable Trinité du Pere du Fils & du Saint Esprit. Amen. Nostre Sauveur & redempteur Jesus Dieu & homme par l'éternelle majesté & providence institua & ordonna premièrement saint Pierre & les Apôtres avec leurs successeurs, pour regir & gouverner l'Eglise militante pour speculer & regarder principalement la vérité & pour enseigner & remonstrer à tous vrais viateurs les sentiers & Chemins de justice & d'équité pour raddresser les desvoyez, consoler les desolez, relever & resoudre les opprimez & reduire à la droite voye.

A ces causes par l'autorité du saint siege apostolique Nous Jean Reverend pere en dieu, archevesque de Reims, & Guillaume Reverend pere en Dieu, Evesque de paris, & Richard par la grace de Dieu Evesque de Constances (o), & Jehan Brehal docteur en Theologie, de l'ordre des freres prescheurs, Inquisiteur d'Heresie & idololatrie au Royaume de france, juges déléguéz & ordonnez par nostre tres saint pere le Pape moderne (p).

Veu le Procèz devant nous sollempnellement agité & débattu & en la vertu & puissance du mandement apostolique s'adressant à

Y y 3

(n) Gallice descripta ex LANGLETO T. II. p. 133. 149. quum latinum exemplum ad manus non esset.

(o) Coutance en Normandie.

(p) Calixte III.

Nous , reverendement par nous receu & recueilly de la part de honeste & notable Dame Isabeau Darc Veuve de defunct Jacques Darc , & jadis mere de Jehanne Darc & de Jehan & Pierre Darc , freres naturels & legitimes de bonne memoire , de Jehanne vulgairement appelée *la Pucelle* , & de tous ses parens , acteurs , à leurs noms prins contre les Inquisiteurs de la Foy constituez au Diocese de Beauvais , contre Guillaume de Hellande Evesque de Beauvais , & contre autres prétendans proufits & interests en ceste matiere tant conjointement que séparablement.

Attendue & veüe tout , principalement l'évocation peremptoire & l'exécution de ladite vesse , de ses enfans & amys acteurs , avec l'un de nos Promoteurs institué & créé par Nous & a nostre Instance , à l'encontre des coupables fauteurs & defendans pour nous rescrire , & certifier ce qu'ils auront fait contre les dits accusez & defendeurs & leurs responses , & pour proceder juridiquement à l'encontre d'eux. Veüe après la demande & petition de ceux qui sont acteurs & demandeurs , attendu aussi leurs raisons & conclusions mises par escrit en forme & maniere d'articles , qui toutes pretendent & veulent conclurre , toute fallace , dolosité , fraude , iniquité , & deception faites & commis Touchant un Procès en matiere de la Foy , fait & attempté contre Jehanne la Pucelle par Pierre Cauchon en son vivant Evesque de Beauvais & par l'Inquisiteur de la Foi prétendu & mal ordonné au diocese de Beauvais & par Maistre Jehan Destivet Promoteur , ou se disant promoteur audit diocese , ou à tout le moins à cette execution de la Pucelle & à la fraude & falsification de ce Procez & autres choses , qui s'en sont ensuivies , qui sont à l'honneur & purgation de la defunte.

Veus aussi , visitez & examinez les livres , memoriaux , lettres & originaux , Escriptions & libelles faits & reduits par escripts en vertu & mandement de nos lettres de compulsoire & les protocollés baillez par nos Notaires , avec leurs signes , exhibez & montrez à notre présence ainssi que l'avions requis & demandé , pour en sçavoir leur opinion & meure deliberation , & sur ce avons appelez & invitez advocats & consultants en la présence desqueis avons com-

muniqué les Escriptions, libelles, & articles avec les advocations & allegations des docteurs pour cognoître la verité de tout ce Procez. Nous avons consequemment veu & leu les informations & préparations, faits par reverend Pere en Dieu Messire Guillaume de saint Martin (q) Cardinal de Rome, pour lors Legat en France, lequel invitâmes avec l'Inquisiteur, après que nous eûmes visitez leurs Livres & allegations qui leurs furent à leur venue presentez & communiquez tant par Nous que par nos Commissaires avec les autres articles & escriptions faites au commencement du Procez & après qu'ils les eurent visitez & examinez, avec plusieurs traictez des docteurs & Prelats qui nous en avoient escript leur opinion, sentencierent & estimerent, qu'il falloit élucider, & declarer tous les doutes de ce procez, semblablement par l'ordonnance de très-reverend pere en Dieu Legat en France, ces articles, traictez escriptions & libelles furent publiez, visitez & presentez à la requeste des dits auteurs & promoteur, & finalement furent ratifiez & approuvez après maintes sermons invitations & évocations.

Attendues aussi les depositions & attestations des tesmoins touchant la bonne vie, sainte conversation de ladite pucelle deffunte & tant du lieu dont elle étoit, que de l'examen & interrogation d'icelle, faits en la presence de plusieurs venerables docteurs & Prelats de l'Eglise; & principalement en la presence de très reverend pere en Dieu Regnault (r) Archevesque de Reims, dedans la ville de Poitiers & autres lieux. Veu mesmement & considéré ce qu'elle vaticina de la liberté & franchise de Orleans; c'est assavoir que le siege seroit levé de devant laditte ville, qui alors étoit assiégée par les anglois, & que le Roi de France seroit couronné en la ville de Reims, ce qui est advenu. Oultre plus veu la qualité du faux jugement, & les lettres & mandemens du Roy de France avec les depositions & attestations données sur le terme de proceder: & fut donnée & produite contre toutes ces choses préclusions de

---

(q) Le Cardinal d'Estouteville.

de Reims & Chancelier de France.

(r) Regnault de Chartres archevesque

dire & alleguer. Ouye aussi la description de nostre promoteur lequel après qu'il eust visité & leu pleinement ces articles & escriptures se adjoignit & associa avec lesdits acteurs & au nom de nostre Office & dignité, seist de sa part derechef produire & remettre en jugement toutes les escriptures, attestations & articles jusques aux intentions & fins desdits acteurs exprimez & declarez sous certaines protestations requestes & reservations faictes de sa part & desdits acteurs. Lesquelles requestes avons admises & acceptées avec plusieurs motifs de droit, qui nous pouvoient advertir & adviser, par nous receus & vistez & le nom de Jesus invoqué conclut en la cause & ce jour assigné à ouir nostre sentence. Toutes ces choses veues attendues & considérées meurement ; & diligemment & avons receus les articles que les faux juges depuis qu'ils eurent jugez de procez cauteusement adviserent, qu'il estoit bon de les extraire des confessions & affirmations de ladicte pucelle defuncte, pour les envoyer & transmettre à plusieurs notables & honestes personnes. Ces articles ont été toute fois contredits & impugnez par nostre promoteur & par la mere & les freres de ladicte defuncte ainsi comme faux & iniques tirez & controuvez injustement & tout autrement qu'elle n'avoit confessé.

Pour ces causes, à fin que nostre sentence procede de la verité & congnoissance de Dieu le Createur, qui seul cognoit les Eprits & volonte des hommes, & n'y a que lui qui parfaitement sache ses revelations & en est le seul & veritable juge ; car il donne sa grace à où il lui plait, & aucunes fois eslit les humbles & petits pour confondre les grands, fiers & orgueilleux ne deslaissant jamais despourveus ceux qui ont en lui bonne esperance : mais leurs aider & subvenir en leurs tribulations & adversitez. Parquoy sur ceste affaire veue & considérée la meure deliberation & opinion préméditée & préparée touchant la decision de ce procez : Veu aussi la solennelle determination des docteurs & prélats de l'Eglise, qui sur ce ont delibéré avec grande revolution de livres, codicilles, libelles, protocoles & opinions tant de paroles que d'escriptures faites sur la matiere de la defuncte Jehanne Darc, lesquelles choses sont plus dignes de admiration que de condamnation : veu & considéré le faux jugement

ment que l'on donna contre elle , & la maniere de y procéder , qui n'a pas été raisonnable mais totalement captieuse , fraudulente & detestable pour les questions que l'on a proposées à laditte defuncte , haustes & ardues , ausquelles ung grand docteur à grande peine y eut bien sceu donner responce , mesme aussi que plusieurs grans personages ont respondu , qu'il étoit merueilleusement difficile de respondre aus questions qu'on lui proposoit , plus à sa dampnation qu'à sa salvation , jouxte ce que dit saint Paul des determinations & revelations divines il s'en faut rapporter à Dieu. A ces causes , ainsi que justice le requiest nous decernons & disons , que ces articles doivent être recommencez & réitérez , c'est assavoir que un servant au procez intenté & prétendu contre laditte defuncte touchant la sentence donnée contre elle par les articles escripts faulxement , calomnieusement , & malicieusement. Et veu les malveillances & adversaires d'icelle , lesquels ont prétendu extraire de sa confession , non plus la vérité mais la falsité , en plusieurs points & passages du procez substantieux lesquels eussent peu emouvoir & incliner le coeur & l'opinion des consuls & Advocats en autre & plus saine deliberation , & à rejeter plusieurs circonstances & allegations , qui ne sont point contenues à son procez selon la verité & vraye justice , mais seulement en termes & paroles de rigueur , lesquels changent la substance de toute la verité de ce procez : Parquoy nous Cassons , annullons , & adnihillons la sentence de Jehanne la pucelle ; & à ce procez decernons & decla-
rons en jugement qu'il convient les lacerer , deschirer & mettre au feu.

Oultre plus , après que nous avons en toute diligence , visité veu & regardé les causes , aultres articles dudit procez , & principalement deux choses , c'est assavoir que les juges ont toujours prétendu chercher & affecté trouver fallacieusement matiere & accusation de la juger & condamner rechue & recidivée à son hereisie & idolatrie , & qu'ils l'ont livrée entre les mains de ses ennemis les Anglois , & n'ont point voulu admettre & accepter les submissions , recusations & appellations d'icelle , requerante estre menée au pape , se rapportant de son cas au Saint Siege Apostolique , & ses escriptures estre examinées , veues , & visitées par les Clercs de France , attendu aussi

& considéré que frauduleusement & deceptieusement tiraient d'elle une obligation & renunciation par force & violence en la presence du bourreau, & en la menaçant de la faire bruler publiquement & cruellement ; par ces menaces & violente crainte, lui firent faire une cedula d'abjuration & renunciation, laquelle Jehanne n'entendoit, ne cognoissoit aucunement. Davantaige, après que nous avons visité les traictez dessusdits, les raisons & opinions des docteurs de theologie de droit Canon & civil, données & respondues sur les crimes faulxement imposez à laditte pucelle, qui ne despendoient point de l'ordre & de la continuation du procez ; veus d'autre part plusieurs poins & articles elegantement touchez, touchant l'injustice, nullité & non valeur du procez, fait & mené contre elle, avec les honnestes determinations veridiques responses des docteurs soustenans justement le parti du noble Roy de france & remonstrans l'innocence, la simplessé & humilité de la pucelle & au contraire la malice, cavillation, injuste & déraisonnable sentence de juges, qui plus par vengeance que droite & équitable justice l'ont condamnée.

Nous estans à notre haut tribunal, ayant toujours Dieu devant les yeux, par sentence definitive proferée & donnée en nostre Chaire justiciale & hault tribunal Nous dessusditz proferons prononçons decernons & declérons que ledit procez & la sentence, pleins des fraudes, cavillations, iniquités & du tout repugnante à droit & justice contenant erreurs manifestes, pareillement l'abjuration prediète & toutes ies faulxes & iniques executions, qui en sont procedées & ensuivies doivent estre cassées, adnullées, lacerées & destruites ; & qui plus est pout autant que justice & raison nous persuade & commande, les cassons, irritons adnullons & évacuons de toute force, puissance, Valleur & vertu, & sentencions & declérons laditte Jehanne, que Dieu absolve, ses freres & parens acteurs & demandeurs, n'avoir oncques contracté ne encouru aucune tache, ou macule d'infamie à raison & occasion des premisses, Innocens, inculpables & exempts de crime & pechés, lequel faulxement on imposoit à laditte pucelle.

Oultre plus ordonnons intimation & execution sollempnelle & publique de nostre dicté sentence estre faite incontinent & sans dé-

lais en ceste ville & Cité de Rouen en deux lieux, c'est assavoir l'une aujourd'hui en la place & cimetiere de S. Ouen, auquel lieu sera faite proceffion generale & sermon solempnel par un venerable docteur en Theologie & l'autre au viel marché ou yra demain au matin la proceffion generale & là sera fait sermon solempnel par un venerable docteur en Theologie ; c'est assavoir en la place en laquelle ladicte pucelle fut cruellement & horriblement brulée & suffoquée, & après la solempnelle predication seront plantées & affichées Croix dignes & honestes en souvenance & perpetuelle memoire de la dicte pucelle defuncte, & tous autres trespassez, tant en ceste dicte ville de Rouen qu'en autres lieux de ce Royaume là ou nous verrons qu'il sera convenable, & expedient pour donner signe memoire certification notable de l'exécution & intimation de nostre sentence, & si aucunes choses sont encore a establir, ordonner & accomplir, nous les reservons a nostre puissance & disposition & pour cause.

Cette presente sentence fut donnée leue & publiée par Messieurs les juges dessusdits, en la presence de Reverend pere en Dieu l'evesque du Mans, Hector, Coquerel, Alain Olivier, Nicolas du bois, Jehan Govis, & plusieurs autres : & fut fait au Palais archiepiscopal de Rouen l'an de grace mil quatre cent cinquante Six, le septieme jour du mois de Juillet. En ce point là prononcerent Jehan par la grace de Dieu Archevesque de Reims Guillaume Reverend pere en Dieu Monsieur l'Evesque de Paris, & Richard par la grace divine Monsieur l'Evesque de Constances (*).

Zz 2

(*) Coutance en Normandie.

N U M. III

*Litteræ, quibus puella Aureliancensis Bobemos ab hæresi debortatur
in supplementum historiæ de ejusdem gestis nunc demum prodeuntes (1).*

J E S U S M A R I A.

Iam dudum michi Johanne puelle rumor ipse fama que pertulit, quod ex veris Kristianis Heretici & Saracenis similes facti veram religionem atque cultum sustulistis, assumpstistisque superstitionem sedam ac nefariam quam dum tueri & augere studetis, nulla est turpitudine neque crudelitas quam non audeatis, Sacramenta ecclesiæ labefactatis, articulos fidei laniatis, templa diruitis, simulacra que memorie causa sunt confecta perfringitis ac succenditis, Kristianos quod vestram teneant fidem, trucidatis. Quis hic vester furor est aut que vos infania & rabies agitat, quam Deus omnipotens quam Filius, quam Spiritus Sanctus excitavit instituit extulit & mille modis mille miraculis illustravit, eam vos fidem persequimini Eam evertere eam exterminare cogitatis. Vos vos ceci estis, & non qui visu & oculisarent. Numquid creditis impunes abituros, aut ignoratis ideo Deum non impedire vestros nefarios conatus, permittereque in tenebris vos

(1) De his litteris, quas iterum ex benevolentia Ill. Archivarii ANT. ROSENTHALII ex apographo sanctioris Tabularii Aug. domus Austriacæ lectoribus communicare pergo, ipse ego ab initio addubitare inceperam, quum res mihi plane mira videretur puellam rebelles hæreticos ab injuriis ulterioribus religioni inferendis cohibere voluisse. Quum tamen postea edocerer eandem puellam ex ingenti fama sibi illis suis temporibus adquisita Variis Consiliis adhibitam fuisse, ut dum Lengletus epistolam exhibet, quæ Compendii 22. Aug. 1439. respondebat Comiti Armeniacensi Joanni IV. qui illam consultaverat, cui in Paparum schismate cum vigente adhærendum sit, T. I. p. 137. - 144. de ipsa res amplius dubita-

re piaculum duxi, præcipue postquam sequentem in *Formicario* JOANNIS NIDERII sup. L. I. §. 146. citato locum invenirem, rem aperte demonstrantem. Est in editione indicata Lib. V. c. 8. p. LXXXI. b unde eum exscribo. „ Fuit præterea infra decem annorum spacia noviter in francia quedam, de qua præmissi virgo Johanna nomine, tam prophetico spiritu quam miraculorum potestate, ut putabatur, clara. Hæc enim veste virili semper utebatur nec ullis doctorum quorumcumque suasionibus emolliri potuit, ut tales deponeret vestes femineis contenta, præsertim cum se palam virginem & feminam esse protestaretur, sub hoc, inquit, habitu virili insignum future victorie ut verbo

& errore versari ut quanto magis in scelere eritis & sacrilegiis debachati tanto majorem vobis penam adque supplicia paret. Ego vero ut quod verum est fatear, nisi in bellis anglicis essem occupata, jam pridem visitatum vos venissem, Verum tamen nisi emendatos vos intelligam, dimittam forte anglicanos adversusque vos proficiscar, ut ferro si alio modo non possum hanc vanam vestram & obscenam superstitionem exterminem, vosque vel heresi privem vel vita. Sed si ad Catholicam fidem & pristinam lucem redire malueris, vestros ad me Ambasiatores mittatis, ipsis dicam quid illud sit quod facere vos oporteat, sin autem minime, & obstinate vultis contra stimulum calcitrare, mementote que dampna sitis, & facinora perpetrati, meque expectetis summis cum viribus humanis & divinis parem omnibus vicem relaturam. Datum Suliaci III. Marci (1429.)

BOHEMIS HERETICIS.

Zz 3

„ predicem & habitu, a Deo missa sum ju-
 „ vare verum Francorum Regem Carolum
 „ & in suo firmare regno a quo eum suga-
 „ re nituntur Rex Anglie & dux Burgundie;
 „ pro tunc enim hi juncti mutuo cedibus &
 „ armis Franciam premebant gravissime; igitur
 „ cum suo domino Joanna continue
 „ velut miles equitabat, futura & fau-
 „ sta multa predicabat, victoriis bellicis
 „ quibusdam intererat, & alia mira talia
 „ perpetrabat, de quibus nedum tota Fran-
 „ cia sed omnia Christianorum regna stupe-
 „ bant. Ad tantam denique presumptionem
 „ venit Joanna, ut nondum adepta francia
 „ jam Bohemis ubi hereticorum multitudo tunc
 „ fuit, minus intentaret per literas. Dubita-
 „ bant exinde seculares & Ecclesiastici re-
 „ gulares & monastici, quo spiritu regeretur,
 „ diabolico an divino. Scripserunt proinde
 „ quidam viri literatissimi tractatus ejus ex
 „ parte in quibus non modo diversa sed etiam

„ adversa de virgine senserunt. Postquam
 „ autem Regem Carolum in multis juvisset,
 „ & firmasset regno annis quibusdam, demum
 „ natus ut creditur divino per Anglicorum
 „ armatam capta est & incarcerationa. Accersitis
 „ autem & advocatis magna multitudo
 „ magistris tam divini quam humani juris
 „ multis diebus examinata est, & prout a
 „ Magistro Nycholao amici liceuciato in
 „ Theologica audivi, qui ambasiator fuit
 „ universitatis Parisiensis, tandem ipsa falsa
 „ est se habere familiarem Dei Angelum,
 „ qui judicio literatissimorum virorum judi-
 „ catus est esse malignus spiritus ex multis
 „ conjecturis & probationibus: per quem spi-
 „ ritum velut magam esse eam, ipsam ignibus
 „ per publicam justiciam consumi permis-
 „ erunt. Et prout de hac historia Rex Anglie
 „ nostro imperatori Sigismundo satis late scri-
 „ ptotenus historiam innouit.

Hæc Nyderus, ex quibus etiam annum huic epistolæ adscriptum divinavimus
 An de cetero latinitas ejus puellæ sit nec ne, nostra non refert.

N U M. I V.

*Litteræ, per quas Ludovicus XIV. ab hominibus Magorum nomen si-
bi inponentibus regnum Gallia purgavit (u).*

Juillet 1682. Edit pour la punition des malefices , empoisonnemens
& autres crimes , enregistré au Parlement le 31. Août de la
même année.

LOUIS par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre à tous
présens & à venir, salut. L'exécution des ordonnances des Rois
nos prédécesseurs contre ceux qui se disent Devins, Magiciens & En-
chauteurs, ayant été négligée depuis long temps; & ce relache-
ment ayant attiré des Païs étrangers dans notre Royaume plusieurs
de ces imposteurs, il seroit arrivé que sous prétexte d'horoscope &
de divination, & par le moyen des prestiges des operations de pré-
tendues magies & autres illusions semblables dont cette sorte de gens
ont accoutumé de se servir, ils auroient surpris diverses personnes
ignorantes ou credules qui s'étoient insensiblement engagés avec eux,
en passant de vaines curiositez aux superstitions, & des superstitions
aux impietez & aux sacrileges; & par une funeste suite d'enga-
gemens ceux qui se sont la plus abandonnés à la conduite de ces se-
ducteurs, se seroient portés à cette extremité criminelle d'ajouter le
malefice & le poison aux impietez & aux sacrileges, pour obtenir
l'effet des promesses des dits seducteurs, & pour l'accomplissement
de leurs méchantes prédictions. Ces pratiques étant venues à notre
connoissance, Nous aurions employés tous les soins possibles pour

(u) Exscriptæ ex M. DE LAMARRE
Traité de Police in fine tom. I. Adfert eas
peræque Auctor *du traité sur la magie, le sor-
tilege & les possessions* à Paris 1732. 8. in
appendice, apud quem auctorem illud
etiam singulare reperias quod integrum li-

bellum memorialem parlamenti Rothoma-
gensis ad Ludovicum XIV. inserat p. 31.
usque 48. de anno 1670. ubi regi persuade-
re voluerunt jurisprudentiam illam magicam
omnibus suis auditoriis juridicis esse commu-
nem, adeoque retinendam esse.

laire cesser & pour arrêter par des moyens convenables les progrès de ces detestables abominations ; & bienque après la punition qui a été faite des principaux auteurs & complices de ces crimes , nous dussions esperer que ces sortes de gens seroient pour toujours bannis de nos Etats , & nos sujets garantis de leur surprise ; néanmoins comme l'expérience du passé nous a fait connoître combien il est dangereux de souffrir les moindres abus qui portent aux crimes de cette qualité , & combien il est difficile de les déraciner , lorsque par la dissimulation ou par le nombre des coupables ils sont devenus crimes publics ; ne voulant d'ailleurs rien omettre de ce qui peut être de la plus grande gloire de Dieu , & de la sûreté de nos sujets , nous avons jugé nécessaire de renouveler les anciennes ordonnances , & de prendre encore , en y ajoutant , de nouvelles précautions , tant à l'égard de tous ceux qui usent de malefices & de poisons que de ceux qui sous la vaine profession de *Devins Magiciens sorciers ou autres noms semblables* , condamnez par les Loix divines & humaines , infectent & corrompent l'esprit des peuples par leurs discours & pratiques & par la profanation de ce que la religion a de plus saint. Sçavoir faisons , que Nous pour ces causes & autres à ce Nous mouvans , & de notre propre mouvement , certaine science , pleine puissance & autorité Royale , avons dit , déclaré , & ordonné , disons , déclarons & ordonnons par ces présentes signées de notre main , ce qui ensuit.

P R E M I E R E M E N T.

Que toutes personnes se melant de deviner , & se disant devins ou devineresses vuideront incessamment le Royaume après la publication de notre presente declaration à peine de punition corporelle.

II. Défendons toutes pratiques superstitieuses , de fait , par écrit ou par paroles , soit en abusant des termes de l'écriture sainte ou de prières de l'Eglise , soit en disant ou en faisant des choses qui n'ont aucun raport aux causes naturelles ; voulons que ceux qui se trouveront les avoir enseignées , ensemble ceux qui les auront mises en usage , & qui s'en sont servis pour quelque fin que ce puisse être , soient punis exemplairement & suivant l'exigence des cas.

III. Et s'il se trouvoit à l'avenir des personnes assez méchantes pour ajouter & joindre à la superstition l'impiété & le sacrilège sous prétexte d'opérations de prétendues magies ou autre prétexte de pareille qualité, Nous voulons que celles qui s'en trouveront convaincues, soient punies de mort.

IV. Seront punis de semblables peines tous ceux qui seront convaincus de s'être servis de venefices & de poison, soit que la mort s'en soit ensuivie ou non, comme aussi ceux qui seront convaincus d'avoir composé ou distribué du poison pour empoisonner. Et parceque les crimes qui se commettent par le poison, sont non seulement les plus dangereux de tous, mais encore les plus difficiles à découvrir; Nous voulons que tous ceux sans exception, qui auront connoissance qu'il aura été travaillé à faire du poison, qu'il en aura été demandé ou donné, soient tenus de dénoncer incessamment ce qu'ils en sauront à nos procureurs généraux ou à leurs substitués, & en cas d'absence, au premier officier public des lieux, à peine d'être extraordinairement procédé contre eux & punis selon les circonstances & l'exigence des cas, comme auteurs & complices desdits crimes, & sans que les dénonciateurs soient sujets à aucune peine, ni même aux intérêts civils, lors qu'ils auront déclaré & articulé des faits, ou des indices considérables qui seront trouvez véritables & conformes à leur dénonciation, quoique dans la suite les personnes comprises dans les dites dénonciations, soient déchargées des accusations; dérogeant à cet effet à l'article 73. de l'ordonnance d'Orléans, pour l'effet du venefice & du poison seulement, sauf à punir les calomniateurs selon la rigueur de ladite ordonnance.

V. Ceux qui seront convaincus d'avoir attenté à la vie de quelqu'un par venefice & poison, en sorte qu'il n'ait pas tenu à eux, que ce crime n'ait été consommé, seront punis de mort.

VI. Seront réputés au nombre des poisons non seulement ceux qui peuvent causer une mort prompte & violente, mais aussi ceux, qui en altérant peu à peu la santé causent des maladies, soit que les dits poisons soient simples, naturels ou composés & fait de main d'artiste, & en conséquence défendons à toutes sortes de personnes à peine de la vie, même aux médecins, Apoticaire & Chirurgiens, à peine de

de punition corporelle , d'avoir & garder de tels poisons simples ou préparés , qui retenant toujours leur qualité de venin , & n'entrant en aucune composition ordinaire, ne peuvent servir qu'à nuire , & sont de leur nature pernicieux & mortels.

VII. A l'égard de l'arsenit, du reagale, de l'orpiment & du sublimé, quoiqu'ils soient poisons dangereux de toute leur substance, comme ils entrent, & sont employés en plusieurs compositions nécessaires , Nous voulons, afin d'empêcher à l'avenir la trop grande facilité qu'il y a eu jusques ici d'en abuser, qu'il ne soit permis qu'aux Marchands qui demeurent dans les villes d'en vendre, & d'en livrer eux mêmes seulement aux Medecins, Apoticaire, Chirurgiens, Orfèvres Teinturiers, Maréchaux, & autres personnes publiques, qui par leurs professions sont obligez d'en employer, lesquelles néanmoins écriront en les prenant, sur un Registre particulier tenu pour cet effet par les dits Marchands, leurs noms, qualitez & demeures, ensemble la quantité qu'ils auront prise desdits mineraux, & si au nombre desdits Artisans qui s'en servent, il s'en trouve qui ne sçachent écrire, lesdits marchands écriront pour eux: quant aux personnes in connues ausdits Marchands, comme peuvent être les Chirurgiens & Maréchaux de Bourgs & Villages, ils apporteront des certificats en bonne forme contenant leurs noms, demeures & professions signez du juge des lieux ou d'un Notaire & de deux témoins, ou du curé & de deux principaux habitans: lesquelles certificats & attestations demeureront chez les dits Marchands pour leur décharge. Seront aussi les Epiciers Merciers & autres Marchands demeurans dans les dits Bourgs & Villages, tenus de remettre incessamment ce qu'ils auront des dits Mineraux entre les mains des Syndies, Gardes ou anciens Marchands Epiciers ou Apotiquaires des villes plus prochaines des lieux où ils demeureront, lesquels leur en rendront le prix; le tout à peine de trois mille livres d'amende en cas de contravention, même de punition corporelle s'il y échet.

VIII. Enjoignons à tous ceux qui ont droit par leurs professions & metiers de vendre ou d'acheter des susdits mineraux, de les tenir en des lieux seurs, dont ils garderont eux mêmes la clef. Comme aussi leur enjoignons d'écrire sur un registre particulier la qua-

lité des remèdes où ils auront employé desdits minéraux, les noms de ceux pour qui ils auront été faits, & la quantité qu'ils y auront employé, & d'arrêter à la fin de chaque année sur les susdits registres, ce qui leur en restera; le tout à peine de mille livres d'amende pour la première fois & de plus grande s'il y échet.

IX. Défendons aux Medecins, Chirurgiens, Apoticaire, Epiciers, Droguistes, Orfèvres, Teinturiers, Maréchaux & tous autres, de distribuer desdits minéraux en substance à quelque personne que ce puisse être, & sous quelque pretexte que ce soit, sur peine d'être punis corporellement; & seront tenus de composer eux memes où de faire composer en leur présence par leurs garçons, les remèdes où il y devra entrer nécessairement desdits minéraux, qu'ils donneront après cela à ceux, qui leur en demanderont pour s'en servir aux usages ordinaires.

X. Défenses sont aussi faites à toutes personnes autres qu'aux Médecins & Apoticaire d'employer aucuns insectes veneneux, comme serpens, crapaux, viperes & autres semblables sous pretexte de s'en servir à des medicamens ou à faire des experiences, & sous quelque autre pretexte que ce puisse être, s'ils n'en ont la permission expresse & par écrit.

XI. Faisons très expresse défenses à toutes personnes de quelque profession & condition qu'elles soient, excepté aux Medecins approuvez & dans le lieu de leur residence, aux Professeurs en chymie, & aux Maitres Apoticaire d'avoir aucuns laboratoires, & d'y travailler à aucunes préparations des drogues ou distillations, sous prétexte de remèdes chymiques, experiences, secrets particuliers, recherche de la pierre philosophale, conversion, multiplication ou raffinement des métaux, confection de cristaux ou pierres de couleur, & autres semblables pretextes sans avoir auparavant obtenu de nous par Lettres du grand Sceau la permission d'avoir lesdits laboratoires: présenté les dites Lettres, & fait declaration en consequence à nos juges & officiers de Police des lieux. Défendons pareillement à tous distillateurs, vendeurs d'eau de vie, de faire autre distillation que celle de l'eau de vie & de l'esprit de vin, sauf à être choisi d'entre eux le nombre, qui sera jugé nécessaire pour

la confection des eaux fortes, dont l'usage est permis; les quels ne pourront néanmoins y travailler qu'en vertu de nos dites lettres, & après en avoir fait leurs declarations, à peine de punition exemplaire. **SI DONNONS EN MANDEMENT** à nous amez & féaux les Gens tenans notre cour de Parlement de Paris, que ces Presentes ils ayent à faire lire, publier & enregistrer, & icelles executer selon leur forme & teneur; sans souffrir qu'il soit contrevenu en quelque sorte & maniere que ce soit, car tel est notre plaisir; & afin que ce soit chose ferme & stable à toujours, Nous avons fait mettre notre Scel à celsdites Présentes. Donné à Versailles au mois de juillet, l'an de grace 1682. & de notre Regne le quarantieme. Signé, LOUIS; *et plus bas*, par le Roy, COLBERT. *Visa* LE TELLIER.

N U M. V.

Project zum Patente in Betreffung der Sortilegien

Monat Julius 1753.

WIR MAXIMILIAN HERZOG u. c. Entbieten u. c. Demnach Uns von den Justizstellen aus Unsrer Erblanden zu wiederholten Malen allerunterthänigste Berichte zugekommen, und behörig allergehorsamst vorgetragen worden: wasmassen sich verschiedene abergläubische Unternehmungen geduffert, welche von denen in Ländern ausgestreut: so benannten Christophori und Coronä Gebettern ihren Ursprung nehmen, deren sich mehrentheils die zum höchst schädlichen Müßiggange geneigten Leute bedienen, um dadurch nur von andern bemittelten Landesinnwohnern einiges Geld unter falscher und nichtiger Vorschwägung auszulocken; als ob mittels derley Gebetter durch Beschwör- und Bannung der Geister verborgene Schätze erheben, und überkommen werden möchten; wo doch allemal die Erfahrung an Tag ge-
 leget, daß durch dergleichen sowohl in göttlichen Gebotten, als auch in geist- und weltlichen Rechten nach Gestalt der Umstände auch unter einer Todesstrafe höchst verbannte abergläubische Blend-

werke der vorgeschwähete Effect keinesweges erreicht, sondern dargegen zum öftern sogar der betrübteste Bettelstab zugezogen, mithin viele sonst wohlbemittelte gewesene Leute ihrer Nahrung beraubt und außer Stand ihres Gewerbes versetzt, folglich in contribuendo nicht nur dem universo entfallen, sondern annoch andren Unstren getreuen Unterthanen in particulari sowohl, als dem publico zur Last geworden seyn.

Und nun Wir aus Landesmütterlicher Obsorge um diesem seit einigen Jahren des mehrern überhand nehmenden Uebel, und um sich greifenden verderblichen Unwesen in Zukunft soviel möglich vorzubeugen, und gemessene Schranken zu setzen, die Eintreibung der bey verschiedenen Landesinnwohnern annoch verborgen aufbehalten seyn mögenden dießfällig aberglaubischen Schriften, oder auch gedruckten Büchel unter andern ein fürträgliches Mittel zu seyn befunden.

Als gebieten Wir hiemit allen Landesinnwohnern und Unterthanen insgesammt und sonders, was Standes, Wesens, oder Würden die immer seyn mögen, daß dieselben all und jede von den sogenannten Christophori oder Coronä Gebettern oder sonst unter was für Titel: um nämlich durch Anruf- oder Beschwörung der Geister und bösen Feindes verborgene Schätze oder einiges Geld zu erlangen handelnde Schriften, oder auch gedruckte Büchel entweder selbst, oder durch die Geistlichkeit zu Gerichtshanden ohne aller zu befahren habender Strafe binnen 3. Monaten um so gewisser abgeben, als im widrigen nach Verlauf dieser ausgesetzten 3. monatlichen Frist wider diejenigen, was Standes, Wesens oder Würde die immer seyn mögen, bey denen etwa nachgehends derley Schriften oder Büchel befunden würden, oder wo solche über obausgemessene Zeit wissentlich aufbehalten werden möchten, mit einer gleichmäßigen wie gegen die Verhöl- und Ausstreitung der keßerischen Bücher bereits allgerichtetest ausgesetzten Strafen unnachlässlich furgegangen werden solle.

Damit aber diesem desto besser und sicherer nachgelebet werde, so befehlen Wir anbey all und jeden vorgesetzten Obrigkeiten, Gerichten und Beamten bey Vermeidung Unserer höchsten kais. kbn.

Unnade, daß dieselben auf die Einbringung sothaner abergläubischer Schriften oder auch gedruckten Büchel zu allen Zeiten ein sorgsames Augenmerk haben, und alles Fleißes bedacht seyn sollen. Hieran wird vollbracht Unser gnädigster Will und Wegnung. Geben ic.

N U M. VI.

Extract eines von Wien den ersten März 1755. an alle Königl. Repräsentationen in den gesammten Böheimischen, und Oesterreichischen Erblanden erlassenen allerhöchsten Rescriptes.

MARIA THERESIA ic. ic. Wir haben eine Zeit lang mißfällig wahrnehmen müssen, daß nicht allein verschiedene von Unsern Landesinwohnern in ihrer Leichtgläubigkeit so weit gehen, daß sie dasjenige, was ihnen durch einen Traum, oder Einbildung vorgestellt, oder durch andere betrügerische Leute vorgespiegelt wird, für Gespenster und Hexereyen halten, nicht minder denen für besessen sich ausgebenden Leuten alsogleich Glauben beymessen, sondern daß sie auch in ihrer Leichtgläubigkeit öftermals von einigen mit Vorurtheilen eingenommenen Personen gestärket werden, wie denn leztlin in unserm Markgrathume Mähren die Sache so weit getrieben worden, daß verschiedene Körper unter dem Vorwande, daß sie mit der sogenannten Magia posthuma behaftet gewesen, aus den Freudhöfen ausgegraben, und einige davon verbrennet worden, wo doch hiernächst bey der erfolgten Untersuchung sich nichts andres, als was natürlich war, befunden hat.

Wie zumalen aber hierunter mehrentheils Aberglauben und Betrug steckt, und Wir dergleichen sundhafte Mißbräuche in Unsern Staaten keineswegs künftighin zu gestatten, sondern vielmehr mit den empfindlichsten Strafen anzusehen gemeynet sind; als ist Unser gnädigster Befehl, daß künftighin in allen derley Sachen von der

Geistlichkeit ohne Concurrenz des Politici nichts vorgenommen, sondern allemal, wann ein solcher Casus eines Gespenstes, Hexerey, Schatzgraberey, oder eines angeblich vom Teufel besessenen vorkommen sollte, derselbe der Politischen Instanz sofort angezeigt, mithin von dieser mit Beyziehung eines vernünftigen Physici die Sache untersucht, und eingesehen werden solle, ob, und was für Betrug darunter verborgen, und wie sodann die Betrüger zu strafen seyn werden. Ihr werdet solchemnach diese Unsre allerhöchste Ordnung nicht allein dorten, wo ihr es nöthig erachtet, kundmachen, sondern dieselbe auch vornämlich denen geistlichen Ordinarien mit dem Befehle intimiren, daß sie ihren untergebenen Consistorien und Geistlichen dießfalls sowohl die erforderliche Pastoralinstruktion ertheilen, als auch vor allem sie dahin anweisen sollen, in vorbe- sagten Fällen allemal die Sache denen politischen Stellen anzuzei- gen, und die genaue Untersuchung vorhergehen zu lassen, worüber sodann de casu in casum der Bericht an Uns zu erstatten seyn wird u.

N U M. VII

RESCRIPTUM MEMORATUM LIBRO II. §. XLIX.
de Anno 1756. 6. August.

MARIA THERESIA u. Le. Ge. Uns ist umständlich al- lergehorsamst vorgetragen worden, was Uns ihr über das Gnadenbesuch des in denen Eisteiniger Trohnvesten in Unfrem Erbkönigreiche Böhmen ex capite superstitionis & respective Magiae insitzenden und nach vollführter Inquisition von euch zum Schwer- ste verurtheilten Joh. Po. mittels eures Berichtes vom 20. May die- ses laufenden Jahres allerunterthänigst gutdächlich eingerathen ha- bet. Wenn denn wir diesen einfältigen jedoch boshaften Men- schen statt der von euch zuerkannten Todesstrafe auf zwen Jahre in

das Spinnhaus nacher Prag geliefert wollen, und daß selber allda durch die Geistlichkeit auf einen bessern Weg gebracht, und in der allein seligmachenden Catholischen Religion gründlich unterrichtet werde, das Behörige veranlassen, von Zeit zu Zeit aber ihr, wie er sich aufführet, einen allerunterthänigsten Bericht zu Händen unsrer K. K. obersten Justizstelle gehorsamst erstatten sollet, übrigens aber, daß ihr in derley Verbrechen nicht so leicht und so weit gehen sollet, mithin wenn künftighin ein Delinquent ex capite sortilegii superstitionis aut Magiæ indiciret werden sollte, derselbe zwar alsogleich in Verhaft gezogen, und zu dem gehörigen Halsgerichte geliefert, auch von diesem wider ihn die Inquisition vorgenommen, und solche behörig vollführet, nach vollführter Inquisition aber wider derley Delinquenten mit der Tortur, noch sonst mit einem Criminalurtheile fürgegangen, sondern von dem inquirenden Halsgerichte die acta inquisitionalia allemal dem vorgesezten Obergerichte zugeschiedet, von diesem aber solche jedesmal mittels eines Berichtes nebst beyzufügender gutächtlicher Meynung zu Händen unsrer K. K. obersten Justizstelle befördert, und darüber Unsre allerhöchste Entschliesung abgewartet werden solle. Ihr werdet solchemnach, wie Unser fernerer gnädigster Befehl hiemit an euch ist, wenn künftighin in Unserm Erbkönigreiche Böhme derley Delinquenten einkommen würden, nach dieser Unserer Resolution euch nicht nur eures Ortes verhalten, sondern auch solche denen sogenannten dasigen Halsgerichten zur künftigen genauen Beobachtung weiters intimiren; allermassen Wir denn zu mehrerer Beförderung der Sache denen Halsgerichten, in Unserm Herzogthume Schlesien selbige, durch das alldortige Königl. Amt bedeuten, und durch dasselbe die dasigen Halsgerichte dahin, daß sie künftighin in derley Criminalvorfallenheiten gleichfalls nach dieser Unserer Resolution sich zu achten, folglich nach vollführter Inquisition die dießfälligen acta inquisitionalia euch, als vorgeseztem Obergerichte allemal zuzuschicken hätten, anweisen lassen.

Ansonsten aber zeigt euch der copeyliche Anschluß mit mehrerem, was an den (Titl.) Erzbischofen zu Prag, damit die Geist-

lichkeit, und Pfarrer, wie auch die Missionarien zu Abstellung der Sortilegien und Aberglauben angehalten werden, eben auch unter heutigem Dato ergeht.

So Wir euch gleichfalls zu eurer Nachricht hiemit in Gnaden communiciren wollen. Wieran u. Wien den 6. August 1756.

I N S C R I P T I O.

Der Königl. Appellationskammer zu Prag wird per receptis die von Ihrer Majestät wegen des in denen Gistebniher Frohnvesten ex capite superstitionis, & respective Magiæ insitzenden, und von derselben zum Schwerte verurtheilten pro gratia recurrirten J. P. geschöpfte Resolution bedeutet, und zugleich instruiert, wie künftighin wider die ex capite sortilegii, superstitionis aut Magiæ einkommende Delinquenten zu verfahren sey. *

F I N I S L I B R O R U M

D E

C U L T I B U S M A G I C I S.

* Quæ his tribus ultimis numeris AUGUSTÆ Lectoribus rescripta communico, deo lubens singulari plane benevolentia, ac humanitati Viri ILL. FRANCISCI DE

BOURGUIGNON in supremo Justitiæ Tribunali Consiliarii, ac Studiorum Juridicorum in Universitate Vlenensi Directoris, & Præsidis amplissimi, ac meritissimi.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ.

DE RITU IGNIS NATALI
JOANNIS BAPTISTÆ
DIE ACCENSI
DISSERTATIO.

Bbb

MONITUM.

Conscripsi hanc, quam vides, dissertationem in forma epistolæ 1758. , eamque tum juvenis ad amicum juvenem JOSEPH. ANTONIUM EQ. DE RIEGGER Professore nunc Friburgensem, qui de hoc ritu instrui plenius cupiverat, ex plebe Hauskirchii, ubi tum animi gratia morabar, miseram d. 13. Octob. Impressa etiam fuit apud Kurzboeckium 1759. 8vo. Quum in præcedenti opere sæpius citetur, atque nonnullum cum eo themate nexum habeat, nolui eam hoc loco tamquam adpendicem desiderari. Formam epistolæ ei detraxi, quædam addidi, alia omisi, tuique commodi caussa, Lector benevole, universim emendavi.

LAUDAMUS VETERES, SED NOSTRIS UTIMUR ANNIS.

OVID. FAST.

SUM.

S U M M A.

§. I. Notanda Erasmi Roterod. sententia de literarum studiis collata cum Platonis effato. §. II. Commendatio thematis. §. III. Cananæi qui? Incidenter an ii Germaniam & Sclavoniam inhabitarent. §. IV. Qualis apud eos cultus per ignem usitatus? §. V. R. Achaz factum idololatricum exponitur. Theodoretii a Mich. Glyca perperam adducti mens. Græcorum auctorum versiones numquam solæ consulendæ. §. VI. Concilii Trullani canon LXV. explicatur. §. VII. Benj. Tudelensis, Fernandus Mendez, J. Leryus & Baro de la Hontan similes ritus in aliis orbis partibus memorant. §. VIII. Quid apud Romanos Palilia & Suffitiones. Unde Palilia orta sint; contra Ovidii sententiam disputatur. Lex XLV. §. 3. ad L. Aq. de iis capienda. §. IX. An prisca Germanis similis mos? Judæi Selenolatæ. Obscurus Diodori locus de Germanis quadamtenus explicatus, ex quo annus lunaris eis in usu fuisse videtur. §. X. Traditio Rhodiensium de hoc festo unde? Græci festum Joannis Præcuroris die XXIII. Septembris & Ecclesia Alexandrina die

XXIII. Aprilis egit. De ignibus Gentium philosophia. §. XI. Christianorum varia de ignibus festo Joannis die accensum cogitandi ratio. §. XII. Eadem porro ostenditur. Mea de iis sententia. Festum Joanneum Græcis λαμπάς dictum. §. XIII. Ignis aliis Sanctis excitari solitos ad imitationem hujus festi videri. Abusus in festo Joannis notati. Austriacis terris ignes ejus diei per edicta cur eliminati? An omnes? §. XIV. Excursus ad vocis austriacæ hunc diem designantis etymologiam. Rotæ voluntatio eodem die usitata. Observatio de vetustissimis dierum nomenclationibus. §. XV. Unde majoribus nostris dies hebdomadæ? Et quam diversis iisdem nominibus distinguerentur? Quod ordine eorundem dierum deinceps docetur. Quare pars oppidi Westphaliæ Erichsberg dicenda? Quis deus Wodanus Germanis? §. XVI. Unde deus Thor ita vocaretur? Unde austriacis Pfingstag. Refutatur Leibnitius & alii. Deum Penninum ab alpinis penninis nomen gessisse, non contra; diem a deo. Notatur Livius. Quod vero hæc

nomenclatio usque in Germaniam pellationum. S. Patres in ethniciorem propagata fuerit. §. cas dierum nomenclaturas invenitur. Et quid nos iisdem rum diei Veneris & Sabbati adutentes excuset?

I.

Recte admodum magno ERASMO (a) videbatur *literas quovis cervo fugaciores; duobus tamen potissimum canibus nos adsequi posse, admiratione scilicet atque improbitate laboris, quod & admirari plurimum discendi ardorem ministret, laborque omnia vincat.* Ferebam id ego effatum semper in oculis, quippe qui & ex PLATONIS THEÆTETO didicerim ipsum philosophiæ initium hac ab admirandi vi animæ tributa proficisci. Verba ejus hæc sunt: Μαλα φιλοσοφῶ τετο το παθος το θανατικόν. ἢ γὰρ ἄλλῃ ἀρχῇ φιλοσοφίας ἢ αὐτῇ. (b) Inde vero illud alterum profluxit, ut nullam unquam disciplinam contemtui habuerim, sed ad quamcunque animus rapiebatur, eam combibere tentaverim illico, atque nec ipsas minutias quas alii negligunt, vilipendendas duxerim. Nescio enim quo pacto fere evenire soleat, ut qui in hujusmodi, quas illi ajunt, minutiis sunt incurii, tales se in majoris quoque momenti quæstionibus præstent, quo efficitur, ut iis nec spes, ad accuratam, lectam ac solidam eruditionem perveniendi superfit.

II. Ignis, quem in tota Europa, ipsaque Asia & Africa eo tempore, quo Natalis S. Joannis το Προδρομῆ memoria celebratur, congesto undique pabulo & accendebant olim, & nunc, ubi ex rationibus politicis non prohibetur, accendere solent, omnem profe-

(a) In convivio profano.

de philos. II. 6. 7. LEBNIZ ep. CC. ad

(b) add. ARISTOT. II. Met. 2. VOSSII Kortholt. 4. 11.

cto attentionem meretur. Nam alii superstitionis accusant, alii ut piū ritum defendunt. Nos, ut quid huic rei sublit, plenius dijudicare queamus, indagare oportet, cui fini & ufui hujus generis ignes apud varias nationes excitari fuerint soliti.

III. Si rem ab ultima repetere lubet memoria, primos inter Asiæ incolas Cananæi occurrunt, Græcis latinisque auctoribus Phœnices dicti (c), quos olim diris devotos GEN. IX. 25., Israelitæ demum Josuæ ductu nondum elapso ab expeditione sexennio (d) sub jugum misere aliis interfectis, in servitutem redactis aliis, partem in alienas terras fugatis, quas determinat ὁ πᾶν BOCHARTUS in *Canaan* L. I. ubi colonias eorum in Asiam minorem & Græciam, Africam, Hispanias, marisque mediterranei insulas omnes migrasse ostendit, nunquam tamen in Italiam ipsam penetrasse. Ex quo, ut id obiter moneam, luculenter deducitur; quam turpiter Hebræi, quod Bochartus ostendit, errent, ac porro eorundem fidem sequens GILB. GENEBRARDUS (e) impingat, dum adserit cæsorū a Josue Cananæorum reliquias in Germaniam, Sclavoniam & vicinas venisse regiones. Unde, ait, *Germania Cananæorum propagō ferarum potius, quam hominū domicilium Tacito visa est sine urbibus, sine oppidis, sine castris, sine cohærentibus ædificiis; quare & inter regiones Scythiæ habita. Plin. IV. 12.* Adparet, quam hæc leviter, immo pene stulte dicantur.

IV. Populi hi, ut ad propositum redeam, inter cetera, quibus divinam proliciebant iram, scelera (f) Ammonitarum ex Cœlesyria Idolum *Moloch*, seu *Milcom*, quo Vossio iudice sol designabatur (g), in Deum sibi erexerunt LEV. XVIII. 3. 21. XX. 3. 5. sequentibus eos deinceps hac in abominatione non raro hebræis. DEUT. XVIII. 10. collato AMOS V. 26. ACT. AP. VII. 43. Id

B b b 3

(c) V. GROT. ad *Math.* XV. 23. BOCHART *Phalig.* IV. 34.

(d) Hebræi perperam septem annos ponunt in *Seder Olam Rabba* P. I. c. 11.

(e) in *Chron.* ad A. M. 2709. p. 82.

(f) *Dan.* XIII. 56.

(g) III. Reg. XI. 5. 7. 33. Voss. *Theol. Gent.* II, §. Opp. T. V. p. 123.

quæritur inter Eruditos, quo cultus genere idolum hoc adfecerint? in quo quidem tres sunt sententiæ. Quarum alia, cui ex Rabbiniis pro patrum suorum humanitate decertantibus solus adfentitur ABEN EZRA citatus Vossio, pueros eidem a parentibus immolatos fuisse contendit ex PSALM. CV. 36. 37. JEREM. VII. 31. XIX. 12. XXXII. 35. Sunt alii, qui eum cultum catharsi quadam per ignes duos a latere succensos transeundo absolutum fuisse doceant liberis a sacerdotibus vel eorum præscripto a parentibus ductis gestatisve, quod plures Rabbinorum volunt apud Vossium; idque Tataris inclinate seculo XV. Imperatorem suum adire parantibus usitatum fuisse scripsit ALPHONSUS TOSTATUS (*h*). Alii demum eam expiationem ita declarant, ut pueros dumtaxat velint ignem ante Idolum accensum transfiluisse, quam in primis deamant Rabbini, quorum verba apud KIRCHERUM leguntur (*i*), doctrina autem adeo placet viro *παράδοξοτατῳ* JAC. GAFFARELLO, (*k*) ut eum, cui alia mens sedeat, communis rationis expertem proclamare non dubitet. Si tamen recte supputes, liquet omnia tria cultus servitiivi genera apud eos pedetentim invaluisse populos (*l*).

V. De Rege ACHAZ legitur, eum præter alia flagitia hanc pariter Cananæorum idolomaniam imitatum fuisse, & quidem his verbis: *ἀλλὰ καὶ τὸς υἱὸς αὐτοῦ διηγάγεν ἐν πυρὶ*: sed & filios suos traduxit in igne (*m*). Quorum interpretationem a THEODORETO, Cyri in Syria oppidi Episcopo petere juvat. Floruit is circa A. Ch. 430. Ejus locum jam tum non editis adhuc ejusdem operibus CASAUBONUS (*n*) omisso solo ultimo commate produxerat. Inte-

^W (*h*) *Comment.* ad IV. R20. 16. Opp. Colon. edit. 1613. T. VII. P. II. p. 265.

(*i*) *Oedip. aegypt. Synt.* IV. c. 15. T. I. p. 329.

(*k*) *dans les curiositez inouyes* edit. a. l. 1637. 8. p. 25. add. SCHNEBIUS de diis Germ. c. 33.

(*l*) v. GROT. ad *Deut.* XVIII. 10. col. lato Vossio l. c. & AUG. CALMATO ad IV. Reg. VI. 3. T. II. p. 885. edit. gall.

(*m*) II Paralip. 28. v. 3.

(*n*) ad TIBULL. *elag.* 5. v. 27. p. m. 341.

ger vero in editione Sirmondina ita extat (o): Εἶδον ἐν τισὶ πόλεσιν ἀπᾶς τε ἔτος ἐν ταῖς πλατείαις ἀπόμενας πυρὰς, καὶ ταύτας τινὰς ὑπερβαλλόμενας καὶ πηδονίας ἢ μόνον παιδῶν ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν. τα δὲ γὰρ βεβη-
 φη παρὰ τῶν μὴτρων περαφερομένα διὰ τῆς φλογος. ἰδοκεὶ δὲ τὸ τοιοῦτον ἀπο-
 λεοπισμὸς εἶναι καὶ κτηχεσις. i. e. *Vidi in aliquibus urbibus semel per annum in plateis rogos accensos, quales quidam supergrediebantur, & transiliebant non solum pueri, sed & viri. Infantes vero a matribus per flammam tradebantur. Mihi autem hic mos iræ Deorum averruncatio & purgatio esse videbatur.* Quæ sit mens Theodoreti, liquet. Unum tamen filiorum suorum Achazus transferens per ignem videtur simul immolasse in igne ex IV. Reg. c. 16. v. 3. quod pariter JOSEPHUS in *Antiquitatibus Judaicis* IX. 12. censet. Id hac occasione notari meretur interpretationem Annalium MICHAELIS GLYCÆ Scriptoris seculi XII. qui Josephi opinionem & eundem Theodoreti locum licet corrupte refert, iis, qui latina tantum consulunt, valde imponere, dum dicit Theodoretum *vidisse semel in anno rogos accendi, quibus injiciantur pueri quidam & viri* (p). Quare ego sic existimo græca in auctoribus græcis evolvendis non umquam esse negligenda, quamvis translationes ceteroquin a fama fidissimæ ad manus habeantur. Certe etiam, quam citavi Glycæ editio, haud exiguum pro se opinionem habet, quum PHIL. LABBEUS in præfatione adfirmet, se versionem, quæ est LEUNCLAVII, plerisque in locis emendasse. Eandem Glycæ ineptam interpretationem DELRIUS volumini suo inseruit (q).

VI. Quod THEODORETUS semel in anno factum ait; id in noviluniis boni auspicii causa a Christianis æstatum docemur e concilio Trullano A. Ch. 692. habito, quod pœnis ecclesiasticis in moris hujus tenaces advertit. Verba ejus hæc sunt: (r) Τας ἐν

(o) in IV. Reg. quest. 47. Opp. T. I. p. 353.

(p) GLYC. *Annal. a M. C. ad Alexii Comneni obitum* Paris 1660, fol. P. II. p. 102.

(q) *Diff. Magic.* lib. IV. c. 2. quest. 7. sect. 1.

(r) v. COLET. Coll. Conc. T. VII. col. 1377. Cap. LXV.

ταῖς νημενίαις ὑπολίτων πρὸ των οἰκειῶν ἐργαστηρίων καὶ οἰκῶν ἀναπλομενας πυρκαϊας, ἃς καὶ ὑπεραλλεῖσθαι τινες κατὰ τὴν ἔθους ἀρχαίαν ἐπιχειροῦσιν (BEVEREGIIUS legit: ἐπιληροῦσιν) ἀπο τῆ παροῦτος καταργηθῆναι προσασσόμεν. Οἷς ἐν τοῦτον τι πράξοι, εἰ μὲν κληρικός εἴη, καθαιρεῖσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφαιρεῖσθω. i. e. *Quos in noviluniis quidam ante domesticas tabernas & domos accendere solent rogos, desuperque ex vetusta consuetudine salire attentant, abhinc cessare volumus. Quicumque igitur tale quid patnaverit, si Clericus sit, deponatur, laicus segregetur. Atque hæc quidem de noviluniis cujusvis anni primis haud injuria accipimus. Ducit nos eo, quod ex oratione in-vectiva CHRYSOSTOMI (s) in Calendas Januarias scripta colligimus. Docet enim Græcos omnis generis lætitia eum diem celebrasse, pernoctationibus scilicet, saltationibus nocturnis, lucernis in foro accensis, coronis in capite gestatis, ceterisque ejusmodi, impiis etiam nugis. Quare & procedente hac consuetudine, ut fieri solet, rogis ignium exstructis auctam esse censeo. Hæc omnia vero boni eos auspicii caussa jam tum fecisse ait illa ex opinione (t): Εἰ τὴν νημενίαν τὴν μηνὸς Ἰουλι μεθ' ἡδονῶν καὶ εὐφροσύνης ἐπὶ τελευτῇ, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς τοῦτον ἐξῆν ἑνιαυτοῦ, Si novilunium hoc lati hilaresque agerent, se & totum annum felicem traducētuos esse. Concilium igitur superstitionem hanc temporum observationem igniumque eorum ingentem abusum a christianis mentibus alienum voluit. Nec hic error facile evelli potuit. Nam THEODORUS BALSAMON in *Commentario ad Concilium* hoc circa A. C. 1191. finito (u) late describit, quomodo hos ignes Græcis divinationi seu pyromantiæ expiationique servire oportuerit, sed quod tempore procedente potius in diem XXIII. Junii traducti sint, ut ita forte & Concilio aliquantum & sibi velificarentur, quod postea magis elucescet, donec & hos ignes ipsius Balsamonis ætate MICHAEL ANCHIALUS Patriarcha proscripserit. MON-TACUTIUS dum canonem Trullanum eos inhibentem ignes refert,*

(s) Opp. T. I. p. 699. edit. Monacho-

rum. (t) ibid. p. 701.

(u) ap. BEVEREGIIUS in *Synodico Patrum* T. I. p. 234.

frustra monet suos *Anglos BONEFIRES appellare*, & in publica latitia, & gaudiis adhibere; non obstante isto Canone (x), quod Concilium innocentem talium ignium celebrationem minime prohibeat, ut ita Anglorum mori haud obfit.

VII. Ulterius in Asia diffusum morem per ignes trajiciendi adhuc A. C. 1173. in itineribus suis, ritusque Cananaiticis haud dissimiles observavit R. BENJAMIN TUDELENSIS, ubi de insulis, quas in hebraico *Chenerag* dicit & Sumatræ vicinas esse colligitur, sequentia narrat (y): *Incola Dughyini, qui colunt ignem, ante excelsam sive altare Oratorii sui vallem magnam habent, ubi singulis mundi diebus magnum ignem accendunt, quem vocant divinitatem, per quem filios suos transmittunt, mortuosque suos etiam in medium ignis projiciunt, quin etiam vivos.* Etiam cultum per ignem in ora Indiæ Asiaticæ maritima se vidisse refert FERNANDUS MENDEZ PINTO Lusitanus apud GROTIUM in *Deut. XVIII.*, cui credibile est eum ipsum a Phœnicibus acceptum esse. Et ne Americam indictam mittamus, JOANNES LERYUS GAFFARELLO teste eum in Brasilia notaverat A. 1556. Ac Baro de la HONTAN (z) hujusmodi ignibus cum tripudiis & saltu celebratis ordinario totius anni Solis cultui Canadensium interfuit. De Africa dicemus infra.

VIII. Per Phœnicas morem trajiciendi per ignem in Siciliam, & inde Romam venisse GROTIUS l. c. conjecit. Videamus igitur, quo in loco is apud Romanos fuerit. Perscrutanti horum solemnitates offerunt se 1) Palliia, 2) Suffitiones. In utrisque saltus per ignes ad expiationem pertinens. De suffitionibus probe a suffimentis distinguendis FESTUS in *Aqua* hæc tradit: *Funus profecuti redeuntes ignem supergrediebantur aqua adpersi, quod genus purgationis vocant suffitionem.* Sed alia erat expiatio, quam

C c c

(x) Orig. Eccles. P. prior f. 730.

(z) *Memoires de l'Amerique Septentrionale*

(y) *Itinerar. cum notis CI L'EMPEREUR* nale T. II. p. 139.

Romulus celebravit. De hoc scribit HALICARNASSENSIS lib. I. Πυρκαϊας πρὸ τῶν σκηνῶν γενέσθαι κελευσας ἔξαγει τοὺς ἄνθρωποις τὰς φλόγας ὑπερθεσκούσας τῆς ὀπίσσω τῶν μυσμῶν ἐνεκα, *quod piris ante tentoria exstrui jussis populum eduxerit, ut piaculorum purgandorum causa flammam superfiliret.* Vix dubium est, quin hanc religionis partem Romulus a Phœnicibus acceperit. Romani vero hunc ritum ex traditione conservarunt. Quare ubi in Palilibus XI. Kal. Maji seu XXI. Aprilis in honorem Palis deæ multorum judicio ex Oriente advectæ habitis urbis natales recolebantur, idem mos παλαιότατος cum aquarum ablutionibus ceterisque ceremoniis haud prætermisus est. Sub vesperam enim in pagis ignes e fœno & stramine succendebant, atque pro februatione trajiciebant. Ejus tamen ritus origo latuit. OVIDIUS *Pastorum* lib. IV. varias admodum rationes excogitavit. Sic enim legitur in emendationibus ejusdem editionibus:

- - - - - *Moris mihi restat origo.*
Turba facit dubiam, cœptaque nostra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis
Excoquit, idcirco cum duce purgat oves?
An quia cunctarum contraria semina rerum
Sunt duo discordes ignis & unda dei?
Junxerunt elementa patres, aptumque putarunt,
Ignibus & sparsa tangere corpus aqua.
An quod in his vita causa est, hæc perdidit exsul,
His nova fit conjux, hæc duo magna putant?
Vix equidem credo, sunt qui Phaetonta referri
Credant & nimias Deucalionis aquas.
Pars quoque, quum saxis pastores saxa terebant,
Scintillam subito profuuisse ferunt;
Prima quidem periit, stipulis excepta secunda est,
Hoc argumenti flamma Palilis habet?
An magis hunc morem pietas Æneia fecit
Innocuum victo cui dedit ignis iter?

*Num tamen est vero propius , quam condita Roma est ,
 Transferri jussos in nova tecta lares ?
 Mutantesque domum tectis agrestibus ignem
 Et cessaturæ supposuisse casæ ?
 Per flammæ falsisse pecus , salvisse colonos ?
 Quod fit natali nunc quoque Roma tuo.*

Memorant etiam hunc morem VARRO apud *Scholiasten Persii* ad *Sat.* I. v. 72. TIBULLUS II. 4. PROPERTIUS IV. 4. Quidquid autem de eo disputetur, frustra est, nisi dicamus Romulum, seu ab eo urbem conditam, sive instauratam ponas, se suosque more prius phœnicio expiatis, atque relligione sua puros castosve æternum opus adgredi voluisse, eundemque ritum aliis demum cerimoniis, ut fieri amat, effigiatum ad Romuli nepotes fuisse transmissum. Quam in rem ii vigesimam primam Aprilis dispiciebant, qua putabant prima urbis posita fuisse mœnia, & hinc simul pastorum Deæ Pali lacte litabant, quod absque vita pastoritia nulla hominum societas aut consistere aut nasci possit. Plures ei superstitiones adcommodatæ, multæ religiones adhibitæ, quibus certo & faustissimo simul omine pecora æque ac homines purgari, & in deorum tutelam inferi credebantur (a). Hæc denique solemnitas non raro Jureconsultos occupavit. Species est in l. *Scientiam* 45. §. *cum* 3. D. ad L. *Aquil.* quam scite exponit elegantissimus JCTUS GERARDUS NOODTIUS (b), ubi eam legis paragraphum recte omnino de Palilibus accepit, in eo solo lapsus, quod Ovidii rationibus fidem adhibeat.

IX. Propius ad argumentum accedemus, si quæsierimus an Germani simili ritu in sacris suis usi fuerint? Atque id quidem omnino non possumus non adfirmare. Conjicimus vero Germanos ethnicos circa idem tempus, quo nos S. Joannis Baptistæ festum colimus, ignes festivos excitasse, & post alia hilaritatis indicia sal-

C c c 2

(a) v. BORCHER ad VELL. PATROC. I. 8.

(b) in lib. pecul. ad h. l. cap. VII. Opp. T. I. p. 147.

tum per hos catharmi causa adhibuisse. Plane si illi auctore CÆSARE (c) Solem ut deum præcipuum colebant, & quod addit DIODORUS de hyperboreis loquens, Apollinis, seu solis sacerdotes esse videbantur (d), ratione nos haud destitui arbitramur adherentes, eos cunctas hujus diei mutationes sollicitè observasse, atque adeo tum, quando in ipsa natura conversio fit, quæ luminis tempus augeat & tenebrarum minuit, nobisque admovet principem, atque dominum universæ fluxæ naturæ, ut ait PLUTARCHUS (e), eos in præcipua lætitiæ & congratulationis signa erumpere oportuisse. Prorsus quemadmodum olim Judæi selenolatricæ choreas, epulas, omnisque generis ludicra parabant, quando lunam a conjunctione primum conspicerent, ut, verbis utor SPENCERI de LL. hebr. ritu. III. diff. IV. 1., gaudium suum de dea antehac cava & lumine cassa nunc sibi & suis restituta testarentur (f). Inde profecto vetus fabula, quam ex HECATÆO DIODORUS l. c. profert, Apollinem singulis XIX. annis (g) insulam Hyperboreorum (h) adire, in hac deum adparitione cithara psallere noctu, & choreas agitare continuo ab æquinoctio verno ad usque Plejadum exortum (i) suorum se laudibus successuum oblectantem. Cui fabulæ veri quid inesse præter dicta id commonstrat, quod Germani cum plerisque aliis nationibus currum peculiarem Solis itineri perficiundo adsignaverint. Ita illi in suis sacrificiis equos, verres, aliaque animalia Solis trahendo curru destinata offerre consueverant (k). Rhodienfes oblatione annua currus quadrijugi Solis in honorem in mare præcipitati,

(c) de B. Gall. VI. 21.

(d) Bibl. hist. T. I. p. 158. ed. Wesseling.

(e) Quæst. rom. 19.

(f) v. IV. Reg. 23. v. 45. II. Paral. 34. v. 3. 4. Jerem. XIX. 13.

(g) Hinc veteribus Germanis annum lunarem Chronologi notum fuisse colligunt.

(h) Intellige eam quæ est maritima & in septentrionem porrecta Germaniæ regio. Nec enim cum Rudbeckio hyperboreos in

ultimo septentrione quæras. v. Cl. FRIEDT Diff. dans l'histoire de l'Académie des belles lettres T. IX. & celeb. FISCHER Quæst. Petropol. von den Hyperboreern, præter WASSERL. ad l. c.

(i) Plejades exoriuntur tempore messis, HESTOD. l. 2. init. quæ festum S. Joannis excipit.

(k) RUDB. Atlant. T. I. c. 5. p. 109.

quod is', ut ait Festus in *October*, *tali curriculo ferebatur circumvehi mundum*, insignes erant. Et quis Romanorum de Phaetonte ignoret fabulam a fabulis ceterorum populorum hausam? Ipsi Slavi stellam a circumvehendo *Węzi*, *Śwężda* adpellitant.

X. Ut igitur dicta colligam, dum Sol deus summum itineris sui gradum adsequutus benigno suo influxu omnia animat, hi ignes in lætitiæ signum excitati sunt. Ex qua gentilium theologia mos apud Suecos profluxisse videtur vigiliam S. Joannis multis tripudiis cantu ac saltationibus distinguendi (1). Certe illa Rhodiensium traditio emanavit, ex qua J. C. SCALIGER (m) memorat, *se olim puerum Rhodienses audivisse prædicantes in anniversariis natalibus divi Joannis Baptiste Solem exoriri solitum exultantem ac quasi cum tripudio*. Eadem ratione Græci, quod Balsamon supra retulit, suos illos ignes ad ethnicorum exemplum, nec enim dicta tripudia Soli celebrata unis Germanis sed & ceteris gentilibus, quorum plerique heliolatræ, communia fuisse censenda sunt, in XXIII. Junii transtulerint. Nec vero græci festum S. Joannis cum latinis die XXIV. Junii agunt, sed demum XXIII. Septembris, quod adnotavit J. A. FABRICIUS ex græcorum menologiis (n), & Ecclesia Alexandrina primis festi illius annosissimi temporibus d. 28. mensis Pharmuthi, i. e. 23. Aprilis idem celebravit (o). Quum deinde Germani cum ceteris gentilium nationibus ignem tamquam Solis dei sui parentis simulacrum venerarentur, divinitatis hujus trajectio, quam in incolis Chenerag miratus est BENJAMINUS, intimam cum ea unionem aut fausto susceptam omine februationem denotare potuit. Tali enim catharmo boreales nationes in ipsis etiam computationibus suis sacris circum ignem medio in templo accensum peractis usi pocula mero repleta per flammam transducebant (p). Hoc

C c c 3

(1) RUDB. l. c. p. 420.

(m) Exercit. LXIII. de Subtil. ad Cardanum p. m. 230.

(n) in *Bibl. Antig. c. X*, p. m. 339.

(o) BARON. ad an. 432. n. 73. CASABONUS Exercit. ad eum l. n. 25. p. 50.

(p) KRYSLER *Antig. Celt. & Septentr.* p. 286. seq. SCHNEFFER *Ugfolia c. 10.*

terte motivo gentilitas omnis ignis quasi halitu contingi desiderabat. Exemplum est in legatione, quam Justinus II. Byzantinorum imperator ad Mocanchanum Tatariae Sinensis, partis Siberiae & aliarum ad Caspium usque mare partium dominatorem a. 569. miserat. Legati ubi in Bochariam majorem venerunt, Turci obviam progressi oblato eos ferro per ignem utrinque collucentem traduxerunt. Ipsum vero legationis caput ZEMARCHUM pretiosis odoribus delibutum pronuntiataque verborum formula circum ignem ductabant, adferentes eo ritu quidquid sinistrae fortunae sibi aut suorum genti attulisset, deterfum iri (g). Et hunc morem apud Mogolos hodiernum usurpari auctores produnt. Universim Tataris tribuerat TOSTATUS citato supra loco.

XI. Jam alia de Christianis philosophia imbuamur necessum est. Apud hos nulli Sacri, non purgatorii ignes, nulla expians, non cathartica flamma. Ignis itaque hoc die, quo de agimus, accenditur, vel, quod aliqui volunt, ut Deo de adventante aestate gratias agamus, vel quod magis est, ut S. Joannis memoriam, in quo limes veteris & novi Testamenti constitutus fuit, læti, quam lætitiā internam ignis externe significat, colamus. Hanc mentem fidelium primævam insinuat mos ibi servatus, ubi minime cogites, ipsique homines originem dedidicerunt. Est id in Africa, de qua JOAN. LEO ipse Afer circa annum 1526. *remansisse apud Fessanos certa vestigia festivitatum a christianis olim institutarum ceremoniis utentes, quas ipsi non intelligunt*: inter quas istam ponit, & hunc in modum subdit: *Cum apud Christianos Baptistæ natalitia celebrantur, maximos ubique videas ignes multo stramine compositos* (r). Manifestat hujus pii ritus expressā apud fideles retentio. Sic enim Statuta Urbevetana de a. 1491. omnes ignes noctu fieri prohibent *excepta festivitate S. Joannis Baptista de mense Junii* (s).

(g) JUSTINUS in *legationum excerptis*.

(r) Africae descriptio ed. Lugd. B. 1632.

(s) ap. CL. PAUL. M. PACIAUDIS, Ord.

Hieros. Historiarum in libro quem *Antiquitates christianae de cultu S. Joannis Bapt. inscripsit*, Romæ 1755. 4. edito p. 338.

Archidux FERDINANDUS ubi ætatis adventum Oeniponti 1583. iisdem ignibus celebrasset, infimul drama germanicum edi voluit raptum proserpinæ repræsentans, quod ibidem impressum extat in 4. (t). Et Comes de LESLIE in ipso itinere, quod legationis constantinopolitanæ causa a. 1665. d. 25. Maji suscepit, ubi dies S. Joannis ingruit, eundem ritum concentus inter musicos celebrasse legitur. Quare recte senserunt Professor Norimbergensis DANIEL GUIL. MOLLERUS ejusque respondens J. CHRISTOPH. EBERLINUS qui dum 1690. 25. Junii dissertationem *de ominosis diebus dominicis* defenderent, eidem hoc corollarium adjunxerunt: *Finis ignis Joannitici omnino est bonus.*

XII. Postquam igitur ignes hi inter christianos homines in omnibus orbis partibus diffusos recepti fuissent, duplicem eorum rationem a variis varie adlegatam fuisse ex his patuit. Alii ad causas naturales & medicas delapsi sunt. Alii obviam quamque rationem sufficere posse putant. Quam in rem itinerarii citati Comitum verba admetiri haud incongruum erit. Eum, ubi festum divi Joannis Baptistæ in ædícula Patrum Franciscanorum, qui Albæ Græcæ degunt, exegisse narrasset, hæc scribere pergit is, qui eam legationem typis mandavit PAULUS TAFFERNER S. J. Oratoris Capellanus (u). *Sub vesperum ejus diei, seu de more per orbem longius in Austrum profecturo soli valedicentium, seu in memoriam Martyrum ex luce igne absumptorum excitari ignes in planitie urbi propinqua jussit, idque inter concentus musicos, atque ad sonitum tubarum ac strepitum tympanorum. Prævaluit festivitas Christianorum celebritati Turcica, quam eodem ipso die agebant in memoriam sacrificii Abrahæ.* Ego vero uti motiva hujus ritus ex pietate christiana desumpta esse, ita memoriæ ejus Sancti, cujus festum eo die agitur, examissum respondere contendo. Si etenim præcipuam S.

(t) Ad ætatis adpropinquationem provocat etiam Monachus Pirnensis: als sie nach alter Gewohnheit „ „ „ den Sommer mit

seiner entpfangen. ap. HALTAUS *Calend. med.* av. p. 108.

(u) v. *Legatio. Com. de LESLIE* Viennæ edita a. 1668. in 8. p. 31.

Joannis, quo inter natos mulierum non surrexit major MATTH. XI. 11. in Ecclesia dignationem consideremus, facile delabimur ad fidelis populi consuetudinem, qua primi christiani ad abolendas eo magis occurrentes undique paganas Sanctorum recordationem inter se alere solebant, quam ipsi Ecclesia commendavit. Ecclesia Sancto huic duplex festum assignaverat, Nativitatis & decollationis, de quorum priori suo tempore S. AUGUSTINUS (x) stupuit *Natalem diem carnis nulli Prophetarum, nulli Patriarcharum, nemini Apostolorum, solos duos Natales celebrare Ecclesiam, hujus & Christi*. Immo etiam, sicut in Natali dei hominis, ita in hoc Joannis natali festo (y) triplex missa peragi solebat, ut quasi in hoc festo alterum illud annuncietur. Quis igitur non putet fideles ejusdem Sancti inter se memoriam illustriorem facere conatos fuisse? Neque majus aut pulcrius aliquod signum quam ignem adsumere poterant, ut hac sensili imagine mysterium ipsum adumbrarent. Nam ut ait AMBROSIIUS Serm. X. in Nat. Dom. *mundi solem priusquam oritur, adhuc ante lucem propter necessarios usus hominum solet lucerna præcedere. Habet autem & Christus sol lucernam suam, quæ ejus ortum præcessit, sicut dicit Propheta: paravi lucernam Christo meo. Ps. 131. v. 17. Quæ autem ista lucerna sit ostendit dominus dicens de Joanne Baptista Joan. v. 35. Ille erat lucerna ardens & lucens. Et hæc est ratio, quam nobis tum res ipsa diligentius considerata, cum nomen hujus festi Græcis olim usitatum, quo id Λαμπάδα nuncuparunt (z), tum denique Theologi duo de ratione divinarum officiorum differentes subpeditant, nimirum JOANNES BELETH Scriptor seculi XII. atque ex eo GUILIELMUS DURANDUS seculi XIII. Mimatenfis in Vasconia Episcopus,*

(x) Serm. 287 in Nat. Jo. Bapt. Opp. T. V. p. 1151.

(y) HUGO MENARDUS ad Sacramentarium GREGORII M. p. 166. id ex Ordine Romano atque ex ALCUINO demonstrat, in vigilia nempe ejus festi unam, duas in ipso die

missas fuisse celebratas. Quod vero Natalem CHRISTI attinet, vid. C. Consulisti 3. X. de celebr. Miss.

(z) Hom. de Nativ. S. Joan. Chrysostomo tributa.

pus, scribentes: *Feruntur in hoc festo brandæ ardentes (a) & fiunt ignes, qui significant S. Joannem, quia fuit lumen ardens & præcedens & præcursor veræ lucis.* Ut adeo cum S. BERNARDO (b) dicere liceat: *Gaudemus in fervore Joannis ad imitationem, gaudemus in lumine, ut in ejus lumine videamus lumen.*

XIII. Quodsi aliis etiam Sanctis ignes excitabantur, non improbable est ad imitationem nostri festi id esse factitatum. Quo sensu capi poterit Cl. BUCHELIi adnotatio (c), *Apud Ultrajectinos, iniquientis, fuit & adhuc permanet solennior cultus D. Thomæ primi Patroni Ecclesiæ (S. Thomas Turffien) cujus vigiliam octava ante & eadem post festum die publico in plateis instructo igne majorum institutione concelebrat juvenus.* Quo ritu & S. Joannis Baptistæ festum aliquæ a. bi Sancti vespere diei festi coluntur, atque adeo ipse D. Martinus, defensor patriæ, ut in campana legitur turris dominicæ, apud nos facibus accensis in profesto ejus post meam pueritiam cultus est; argumento charitatis in dictos divos, lætitiæ item ac triumphi signo hieroglyphico, ut ap. Jo. Pier. Valerianum, *Cælum Rhodiginum antiq. Lection. l. 15. Guil. Durandum l. 7. c. 14. n. 12. Lipsium Electorum l. 1. c. 3. & ad Senecam fol. 504. videre est.* Quo magis abhorret ignem Joanneum a gentium sacris, aut levibus Græcorum nugis derivare. Faceffant igitur novitii Doctores, ac abusus cum vero usu miscere jam tandem desinant. Scilicet ita fieri amat, ut quidquid totius populi expositum est usurpationi, illud a vulgo tandem contaminetur, atque nescio ad quas trahatur ineptias; unde & ipsa hæc christiana in Baptistæ natalitiis publicæ privatæque gratulationis, lætitiæ, festivitatis indicia limitibus se includi suis passâ non sunt. Referendus eo mos Altisiodori olim usitatus, ut in pervigilio S. Joannis campanas jugiter pulsarent, populumque ad sacra mane sequen-

D d d

(a) Brandfacteln.

(b) Serm. de Nativ. Joh. Bapt.

(c) ad LAMB. HONTENSII Res Ultrajectinas fol. 3.

ti obeunda tota concirent nocte, a COLBERTO ob immoderata plebis tripudia a 1674. sublatus (d). Alii deinde varias ex his ignibus elicuerunt superstitiones; quas jam a. 1510. in unum quasi fascem collegit MARTINUS DE ARLES Canonicus Pompejopolitanus in Hispania, quæ ipsa etiam aliis de locis dici possint. Cum in die S. Joannis, ait (e), propter jucunditatem multa pie aguntur a fidelibus, puta pulsatio campanarum & ignes jucunditatis, similiter summo mane exeunt ad colligendas herbas odoríferas & optimas & medicinales ex sua natura & ex plenitudine virtutum propter tempus. Sunt quidam vulgares adeo superstitiosi, ut quæ fiunt ad solemnitatem & jucunditatem festi, credant fieri ad remedia superstitionis, ut pulsationem campanarum ad effugandos spiritus, vel maleficas, quæ vulgariter Broxæ nuncupantur (f). Quidam ignes accendunt in compitis viarum, in agris, ne inde tales forilegæ & maleficæ illa nocte transitum faciant, ut ego propriis oculis vidi. Alii herbas collectas in die S. Joannis incendentes contra fulgura, tonitrua & tempestates credunt suis fumigationibus arcere dæmones & tempestates, quod commune est apud nos & sæpenumero in mea visitatione reprehendere curavi. Similesque demum superstitiones de Austria suo tempore insignis ejusdem Episcopus notavit FRIDERICUS NAUSEA mortuus 1552. Recentiori porro ævo quis nesciat eosdem ignes ex eadem Austria his ipsis argumentis exterminatos fuisse? Quum enim aliæ ex aliis sublestæ in turba nascerentur cerimonix, trajectiones per ignem Joanneum invalescerent, quibus ut olim apud Romanos jura hominum persæpe turbarentur, præterea etiam lignorum penuriæ causa non levis adderetur, hinc ædificiis quoque contiguis damna struerentur, ac demum unde pietas nutrimentum haurire debebat, inde superstitionis & publicæ noxiæ fomentum existeret, in terris

(d) v. *Memoires concernant l'histoire ecclesiastique & civile d'Auxerre* par l'Abbé LE BOEUR, T. I.

(e) in *Traët. tractatum* ed. Lugd. 1544. T. IX. p. 133.

(f) v. *procedens opus* L. I. c. 2. §. 63.

Austriacis per edicta publica, quæ quotannis proclamatione renovari solent, ignes hi penitus extirpati fuerunt. Nihilominus tamen innoxius horum ignium usus edictis illis comprehendere non videtur; ejusmodi certe, quem suo tempore RHISKIUS (g) in inferiori Saxonia notaverat. Ibi enim Joannei festi nocte ex cœnaculis lateras suspendere solebant, flore papaveris erratici exornatas, ut inde splendor emergeret lucidissimus.

XIV. Superest modo, ut de antiqua illa diei hujus nomenclatione, qua in Austria priscæ linguæ sede utimur, aliqua adnotemus. Antiquissimus noster poeta ENNENKELIUS eam prodit, cum Friderici ducis Austriæ cum Bela IV. Rege Ungariæ pugnam describit, cujus diem his adsignat versiculis:

Darnach an Sant Johannis Tage
Nach der Kronthen Sage
Der da Sunibent ist genant (h).

Unde prout ex aliis pluribus documentis constat ipsum Joannis diem correcto vocabulo *Sonnenwende* nuncupari, quod & ea sermonis consuetudo firmat, qua ignem Joanneum & *Joannesfeuer* & *Sonnenwendefeuer* promiscue adpellamus. Quæ tamen ipsa vox quum enuntiatione, deinde & scriptura diversis corrumpetur modis, varia loquelæ monstra parvult. Nam & *Sunwinde*, *Sumrenden*, *Somweder*, *Sonnabend*, & *Sunbentag* apud HALTAUSIUM (i) invenias. Alibi hominibus extraneis denotare oppidum in Austria visa est (k). Quum vero non aliud denotet quam solis conversio-

Ddd 2

(g) Unterf. des Noddy &c 1696. c. v. p. 17. libello citato in opere præced. l. I. p. 135. ubi ceteroquin absque ratione ignem Joanneum ad expiationem ethniam trahit.

(h) v. nos Vers. ein. Gesch. der Öst. St. p. 13.

(i) Calend. p. 110. 111. Plebi nostrum *Sunawet*.

(k) v. Chron. Austr. ad a. 1467. quod exstat in *Städtis SENCKENBERG*. T. V. p. 112. 135. 152. 153. 327. ubi Auf St. Johannistag zu Suintenden, auf St. Johansstag Suintenden, An S. Johans Abend zu Suintenden, An St. Johans Nacht zum Suintenden. des von Puchhaim Sach ward außgestellt bis auf Suintenden occurant, & in indice III. de oppido declarantur.

nem, haud alia ex ratione gentilibus eam nomenclationem receptam fuisse patet, quam quod solis dei conversiones attenderent, æstivamque hanc mutationem κατ' ἐξοχὴν multis cum lætitiæ publicæ signis memoriæ imprimerent (1). Inde quum festum Joanneum ad diem XXIV. mensis Junii adfigeretur, hic autem dies morali æstimatione ab hac ipsa solis volutatione æstivum tempus trahere videatur, unde & vulgus nostrum diem S. Joannis dicit esse longissimum, quamvis aliter se res habeat, ad hunc quoque eam adpellationem produxerunt christiani. Melius licet Latinis exprimentibus. Pactum Traufniciansē LUDOVICUM BAVARUM inter & FRIDERICUM AUSTRIACUM vult FRIDERICUM reconciliatione haud secuta redire in captivitatem *ad sancti Joannis diem sub solstitium, qui proxime venturus est.* Occasione nunc hujus vocis illud observo, quod gentes non obstante commercii mutui ductu veteribus suis insolitisque dierum adpellationibus semper inhæserint mirifice. Profecto extra nostram voculam singularum hebdomadæ dierum christianis etiamnum usitatae denominationes ultimis debentur paganismi tenebris. Quod ubi ex meis quoque observatiunculis paucis communivero, finiam.

XV. Germani videntur ab initio aliquos dies a diis suis domesticis denominasse; quod iisdem sacrati fuerint, prout ipsa, de qua paullo ante sermonem instituimus, vox indicat, donec serius deinde ipsi quoque Romanorum exemplo portiones temporum in septem dies dispercerent. Conferatur DIO CASSIUS historiæ romanæ libro XXXVII. Diem itaque Solis & lunæ simpliciter a diis communibus *Sun* & *Montag* dixere. Dies Martis vetustissimo, nobisque fere usitato nomine *Erſtag* vel *Eriſtag* audit, a Celtico *Erd* *horrendus*, quod Cl. WACHTERUS romana & græca Germanis libenter tribuens nomen esse Martis scribit, unde reges Daniæ Erii adpellentur (m). Ego e nostra dialecto illam partem oppidi

(1) Hæc solis conversio significabatur olim eo ritu, quo solebant hoc festo diem rotam volvere. DURAND. in *Rationar.* L. 7. C. 26. Rota forte superflua ex curru

illo Solis. Ritus tamen hic etiamnum in variis Germaniæ partibus durat.

(m) Inde etiam ERICUS dux in historia Caroli M.

Stadtberg in Westphaliæ ducatu, quæ vulgo Mersberg, Marsberg, Cressburg, latinis passim *Mons Martis* (n), malim in Erichsberg rescribi, neque, ut quibusdam videtur a græco Ἄρης deduci posse putem. Angli *Tuesday*, Belgæ *Dysentag* a Deo Tuiscone eum diem nuncupant. Saxonibus dicitur *Dingstag*, quod judicia Dinge, plerumque hac die habebantur (o), vocabulo in *Dienstag*, *Deinstag* corrupto. Suevi simpliciter ab ordine dierum *Astermontag* dicunt. Neque vero Cl. WACHTERI *Dienstag* a *Tuesday*, & hoc a *Tuen* vel *Phien* derivantis etymologia placet. Sequitur dies Mercurii, quem generaliter diem hebdomadam interfectantem die *Mitterwoche* adpellamus, rusticis nostris *der Miti*, a Gothico *Midja*, *medium*. Anglis est *Wednesday*, Suecis *Wodnesday*, Cimbris *Wonsdag*, Westphalis & Geldris *Wodensdag*, & *Godensdag* a Wodano Germanorum summo deo atque universi Præside, quod VOSSIUS præclare jam vidit (p). Sed in diplo-

Ddd 3

(n) ut in diplomate apud SCHATTE-
NUM *Annal. Paderbor.* ad an. 1228., &
CANTIPRATANUM *de Apib.* I. 19.

(o) V. HENRICI BROKES *diff. de veterum Dingestwinde* cum programm. RUD. EN-
GAU *de pace judiciali vulgo Dingestriede*.

(p) *Theol. Gent.* lib. I. c. 27. Non
possum quin heic ad decus illud poeseos ger-
manicæ cel. KLOPSTOCKIUM adpelleam. Is,
eo in libello, quo pugnam Hermannii decan-
tat, sequentem animadversionem profert,
quæ in rem nostram hoc loco adpingi omni-
no mereatur. Dicit p. 138. Majoribus no-
stris quum il bellum rebus anteponeret aliis,
collibitum esse huic inprimis deum supre-
mum præficere, ut ipsi adiutorio esset. Hinc
eum non esse Martem; prout nec is fuerit
Thoro, vel *Thur*, licet hic deus bellicosus,
deorumque medicorum protector foret.
Non esse hunc Jovi comparandum, quod
fulmen quoque gerat; quum id dumtaxat

habeat ut deus tempestatum ac fecundita-
tis. Proprium Germanis belli numen deum
illum fuisse medium, quem *Tyr* vocaverint.
Ceterum colonis Scythicis primum deorum
pro temporum locorumque diversitate no-
minatum fuisse *Woban* (Saxonibus & *Don-*
gobardis teste Paul. Diac.) *Goban*, *Gons-*
ban (Cluver.) *Wooden* (Edda), *Woden*
(Beda), *Odin*, *Oden*, (Edda). (Nesciri
an primus Scandinaviæ domitor nomen O-
dini sibi adsumserit, an hoc ei post mortem
tributum sit ab aliis *) *Ersethen* (Anglosax-
on.) *Gode*, *Wode*, *Worde* (Chron. vet.
Germ.); atque Saxones qui conversi sint,
ejurare cultum Wodani oportuisse, tunc
Eren de Woden; testibus monumentis Pa-
derbornensibus. Miror tamen heic colo-
nias Scythicas nominari, quod hoc in rebus
germanicis Scytharum nomen jam expulsum
sit.

* Cl. WACHTERUS in v. *Weidlich Odhen seu*

Odin sortem notare docet.

matīs importuna scribarum oscitantia eam nomenclaturam in *Guten Tag* conversam esse cernas, ut exemplis ex DATTIO & LUNIGIO petitis HALTAUSIUS commonstrat.

XVI. Dies Jovis communiter *Dunerstag*, a rusticis in toto Sueviæ tractu *Dunstig* loco *Thurstag* dicitur. Est autem *Thur*, vel *Thor*, Deus, ut dixi, fœcunditatis tempestatumque potens, ab ipsa, ut puto, altitudine denominatus (q). Quippe & montes Norici *Taur* & turris *Thurm*, Anglis *Tower*, & porta *Thor* vocantur, quæ singulæ voces notionem altitudinis habent, eundemque fere sonum expriment, quia o & au permutantur, qua ratione ex aula olla, ex *Ost* *Auster*, ex *Auster* ab Italis *Ostro* &c. facta sunt (r). Angli, Dani, & Sueci origini convenienter *Thursday*, *Thorsdag*, immo ultimi Januarius mensē *Thorsmanat* RUDBECKIO teste efferunt (s). Nos in Austria Jovis diem abludenti rursus a ceteris vocabulo *Psinstag* quin auxesi solita *Pfingstag* adpellamus. LEIBNITIUS dixit id nominis esse a Celtico *Pen*, quod caput significet, unde Alpes Penninæ, & Jupiter tamquam deorum caput penninus fuerit cognominatus (t). Aliud docent auctores *actorum eruditorum*, qui in recensione TYPORUM CHOROGRAPHICORUM W. LAZII hæc habent: *In descriptione Apennini montis l. 8. p. 56. refert Lazius monumentum vetustissimum ac nobile de Valle Pennina hodie vulgo Püntzgau, item Phyntzgetal (immo Pinzgerthal) eamque sive ab Hannibale Poeno sive a Vennonibus sive denique quod venusta sit, adpellari putat; cum verioris opinionis auctorem sequi potuisset Livium, qui l. XXI. c. 38. a Jove Pennino, quem gentes semigermanæ in summo vertice colebant, nomen inditum esse tradit. Certe hinc manifesta est ratio nominis germanici illius, & cur hodieque in illis terris Phintzgetal vul-*

(q) ERICUS OLAUS *Hist. Suec. l. I. c. 1.* adposite scribit: *Pro pluvia & aura necessaria invocant THORUM, tanguam POTENTEM IN SUBLIMI.*

(r) v. nos in scriptiuncula tacito nomine edita: *Beobachtung über das Wort Deserreich.* ap. Trattnera a. 1760. in 8vo.

(s) *Atlant. T. I. c. 5. p. 104.*

(t) *Collect. etymolog. P. I. p. 137.*

go appelletur (u). Ego tamen contra putem, velut alios locales deos a suo quemvis loco, ita deum, seu si mavis Jovem hunc ab illa valle seu mavis monte cognomen gessisse, ut adeo etiam dies noster a deo isto epichorio aut locali denominationem suam ceperit. LIVII error etiam male habet Cl. SCHÖEFLINUM (x), ubi præclare advertit *Penn* Celtis *altitudinem* in genere, *colles montesque* denotasse, immo numen hoc nihil aliud quam *montem deificatum* fuisse. Lætus id refero, quod in eum SCHÖEFLINI locum inciderim, postquam mea jam chartis mandassem. Sed & non solum in nostris terris id nomen viguisse reperio. In fabula etenim Germanica vulpculæ REINIKES mox ab initio dies iste dicitur *der Pynkste dach*, quæ adpellatio eam & in Germaniam inferiorem usque divulgatam fuisse ostendit.

XVII. Demum dies Veneris notissimum ubique vocabulum sortitus est *Freitag* a *Freia* Germanorum, quam Venerem Romanorum esse probare nititur CHRISTOPHORUS ARNOLD in epistola ad GEORGIUM RICHTERUM (y). Videntur veteres sponsalibus aut nuptiis diem dedicasse. Saturni diem Anglosaxones *Sæternesdag*, Angli hodierni *Saturday*, Belgæ *Saterdag* a Saxonum idolo *Sæter* (z), quod alias *Crodo* vocabatur, enunciant. Danos ait WORKMIUS (a) postremum hunc hebdomadæ diem *Lóverdag* vocare a consuetis tunc corporum per balnea & lavacra expurgationibus, lavare enim vel corpus aqua ablueret *at lóve* dicere Danos. Sed JOAN. WASTHOVIUS in præf. ad *vitas Sanctor.* a flamma, quæ septentrionalibus *Lowe*, vel *Lue*, deducit, quasi diem flammæ sacrum *Lovedag*. OTTFRIDO & aliis *Sunnunabend*, id est *Gonnabend*, quasi vespere aut vigiliæ solis, quod septimo quoque signo maximas in cælo mutationes obeat. Franci voce serius cusa

(u) *Æt. Brudit*, 1730. p. 368.

(x) *Alfat. illust.* T. I. p. 50. 486.

(y) v. RICHTERI *Epistole Norimberg.*

1662. 4. p. 503. — 505.

(z) RICHARD VERSTEGAN *Restitution of decayed intelligence in Antiquities* Ch. 3.

(a) in *Fæstis danic.* L. I. C. 15.

Samstag, Gallis nunc *samedi*, a sabbatho, unde **Sambaztag**, & contracte **Samstag** efformarunt, qua ratione ex **Amacht**, **Am**, **Ambachtsleh**n, seu **Amtsleh**n enata sunt. Hæc de nomenclationibus dierum plerumque ethnicis. In has passim Ecclesiæ Doctores invehuntur. **AUGUSTINUS** eos qui ethnicas dierum nomenclaturas usurpant, dudum in enarratione Psalmi XCIII. perstrinxit. Quum etiam Gentiles ipsum diem XXV. m. Decembris, quo Christiani a secundo & tertio inde seculo natalem Servatoris celebrabant, *solis novi* nomine insignirent, ac soli festum agerent, quasi ea luce Sol ex antichthonum hemisphærio ad nos remeare incipiens renascatur, **CENSORINO**, **CHRYSOSTOMO** & **AMBROSIO** testibus, **S. LEO** christianos ei adpellationi inhærentes *stultissima gentilitatis erroribus imbui* exclamat Serm. II. de *Nat. Christi*. Videantur notata ad **LACTANTIUM** lib. de *mortibus persecutorum* c. XXV. in editione **CL. BAULDRII**. Nos hodie ejus generis vocabulis velut rerum corticibus utimur. Ecclesia nec his utitur.

Indiculus Erratorum & Addendorum.

Pag.

15. Not. r. lin. 29. Hæres. 34.

ibid. lin. ult. Odin.

18. Not. y. 1. ult. Afferunt

30. lin. 19. adde:

lin. 4. Adrian. Relandus

31. lin. 25. Post ejus vero mortem

38. Not. u. 1. 17. Constantini phrasin

41. Not. c. lin. ult. Cerei

46. lin. 21. te deleatur.

50. lin. 19. post: laudantur: adde:

56. lin. 20. post: Porro:

63. Not. r. Apul. Metam. I.

79. lin. 6. Consiliis potestatumve

101. Not. g. adde:

136. lin. 14. adde:

Lege

Cont. Hær. c. 9.

Ode

Adserunt

Strabonem idem de Lusitanis testari

Lib. 3. *Ex intestinis*, ait, *quoque hominum maxime captivorum divinationes captant.*

Petrus Relandus

Post Juliani Apostatæ mortem

Augustorum phrasin

Cerei

Quæ postrema Plinii verba de litium Victoriis ut intelligantur, adeundus est BRUMMERUS V. C. comment. ad L. Cinciam c. 9., ubi superstitiosas & aniles Oratorum græcorum advocatorumque romanorum artes, ne palmariis exciderent, commonstrat, n. 19.

11.
ponatur numerus III.

APULEJ: *Apolog.* Opp. p. 290.
verba hæc sunt: *Quod ego apud plurimos lego, Persarum lingua magus est, qui nostra Sacerdos.*

Consiliis ducum potestatumve

Ut vero infinitam in historiola Simonis comenda sequioris ævi fingendi libidinem cognoscas, doce id licet ex Georgii Metochitæ Scriptoris græci Sec. XIV. Historia Romana edit. Meurfii p. 77.

Quæ heic de Bonifacio referuntur, ea, ne id nescias, exstant apud KEYSERUM in *Antiquitatibus Celticis & Septentrionalibus.*

157. lin. 14. Odie	Odio
181. lin. 2. aptasti	optasti
197. lin. 10. porrigantur	porriguntur,
ibid. lin. 27. editionis	editiones
223. lin. 24. Lis	Iis
292. lin. 25. delictum	delictum
319. lin. 14. post: a Nerone	pone: notaretur.
322. lin. 25. librorum	librorum
339. lin. 28. sperabant	desperabant
342. lin. 15. post: res: dele virgulam.	

